

302
ค ๒31 น
ร 3

บทสุขาวดีจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ปริญญานิพนธ์
ของ
ศีกฤทธิ พันธ์วิไล

๒7 เม.ย. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
มีนาคม 2527
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

177881

บทสรุปจากอาเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ
ของ
คึกฤทธิ์ พันธุวิไล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
มีนาคม 2527

การศึกษามหุสสุวณฺญจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ รูปแบบ เนื้อหา ภาษาและวรรณศิลป์ ตลอดจนคุณค่าด้านความเชื่อกับค่านิยมทางสังคม

การวิเคราะห์เนื้อหา รูปแบบ และการใช้ภาษา แสดงว่ามหุสสุวณฺญมี 7 ประเภท ได้แก่ มหุสสุวณฺญคนเจ็บคนป่วย นาค บ่าวสาว ขึ้นเรือนใหม่ ข้าว ช้าง และมหุสสุวณฺญควาย มหุสสุวณฺญแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยและกลอน มีการดำเนินเรื่องเป็นตอน ๆ ประกอบด้วย บทชุมนุมเหวตา บทประณาม อารัมภบท บทเชิญขวัญ บทปลอบขวัญ บทกวาดเคราะห์ และบทให้พร การใช้ภาษาในมหุสสุวณฺญ มีวรรณศิลป์ ใจคำที่มีความหมายดี ศาสรพณาม คำศัพท์ภาษาบาลี คำซ้ำ คำซ้อน คำภาษาถิ่น ใช้เสียงสัมผัส การซ้ำใน กลุ่มคำ การซ้ำกลุ่มคำ ใช้สำนวนเปรียบเทียบ และการพรรณนา หรือบรรยาย ที่เห็น ภาพพจน์และนาฏการ

มหุสสุวณฺญแสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ผี อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลางสังหรณ์ ความมงคลและอัปมงคล นรกสวรรค์ และเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ส่วนคุณค่าด้านค่านิยมทางสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ความโอบอ้อมอารี ความสันโดษ ความมั่งมีทรัพย์ หน้าที่ของสามีภรรยา การแต่งกายและอาหาร เครื่องประดับ การศึกษา การละเล่นบันเทิงใจ และการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ ความเชื่อและค่านิยมทางสังคมเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยชี้นำทางและหลักจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่นอำเภอลับแล

BOT SU KHWAN FROM AMPHOE LAB LAE,
CHANGWAT UTTARADIT

AN ABSTRACT
BY
KUKRIT PHANWILAI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

March 1984

The purpose of the study of Bot Su Khwan from Lab Lae district in Uttaradit is to analyse its form, content, language and the Art of Literature, including the merit of faith and social values.

The analysis of content, form, and language usage has revealed that there are 7 varieties of Bot Su Khwan Bot Su Khwan to the ill, Bot Su Khwan Nak, Bot Su Khwan to the Bride and Bridegroom, Bot Su Khwan on the housewarring ceremony, Bot Su Khwan on rice, on elephant and on buffalo.

Bot Su Khwan is written in the forms of Rai and Glon. The development is divided into separate sections Bot Chumnum Thavade, Bot Pranem, Introduction, Bot Chern Khwan, Bot Plorb Khwan, Bot Khward Khroa, and Bot Hal Porn.

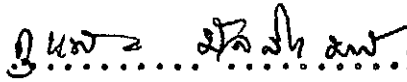
The language in Bot Su Khwan is full of the Art of Literature, appreciative words, pronouns, Bali words, repetition of words, dialects, rhymes, repetition of phrases, metaphores, and vivid and dramatic description or narration.

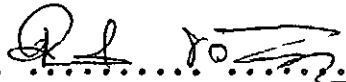
Bot Su Khwan expresses the merit of faith in morale, devils, the power of sacred things, presage, auspicious and inauspicious, hell and heaven, and the merit of social value, such as gratefulness, seniority, generosity, contentment, wealth, duties of husbands and wives, dressing and decorate, education, entertainment, and the preservation

of one's fame and honour. Faith and social value are an instrument that helps to lead the way of life and conducts of the locals in Lab Lae district.

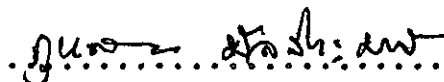
คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปัญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

......ประธาน

......กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

......ประธาน

......กรรมการ

..........กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก ศาสตราจารย์กุลหลาบ มัลลิกะมาส อาจารย์ปราณี ขวัญแก้ว และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ชรรมา ที่ได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดอันมีค่า และสละเวลาตรวจแก้ไข รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์ กรุณาให้คำปรึกษา ในคํานักพิมพ์ภาษาถิ่น อาจารย์วิสันต์ กัญแก้ว กรุณาให้คำปรึกษาในคํานักภาษาบาลี และอาจารย์เชาว์ เพ็ชรราช กรุณาช่วยเขียนแผนที่

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้กรุณาให้ทุน งบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2524 จำนวน 3,000 บาท เป็นทุนอุดหนุนการวิจัย วิทยาการผู้ให้ข้อมูล และญาติมิตรทุกคนที่ช่วยเหลือ เป็นกำลังใจไว้ ณ โอกาสนี้

ศีกฤทธิ พันธ์วิไล

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	✓ ภูมิหลัง	๙
	✓ ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	7
	✓ ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	7
	✓ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	8
	✓ ข้อตกลงเบื้องต้น	8
	✓ กานิยามศัพท์เฉพาะ	8
	✓ วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	10
	- การจัดกระทำข้อมูล	11
	✓ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	11
2	สภาพทั่วไปจังหวัดอุดรธานี	22
	ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดอุดรธานี	22
	สภาพภูมิศาสตร์	22
	เนื้อที่และอาณาเขตติดต่อ	22
	ลักษณะภูมิประเทศ	23
	ลักษณะภูมิอากาศและฤดูกาล	23
	การคมนาคม	24
	ทรัพยากรธรรมชาติ	24
	ประชากร เชื้อชาติ และศาสนา	25
	การอาชีพ	26

การศึกษา	27
สถานที่และโบราณวัตถุ	27
ประวัติจังหวัดอุตรดิตถ์	28
ประเพณีและการละเล่น	33
ความรู้เกี่ยวกับอำเภอลับแล	34
สภาพภูมิศาสตร์	34
ที่ตั้งและอาณาเขต	34
ลักษณะภูมิประเทศ	34
สภาพดินฟ้าอากาศ	35
แหล่งน้ำสำคัญ	36
การปกครอง	36
สภาพเศรษฐกิจ	37
สภาพสังคม	39
ประชากร	39
การศึกษา	41
การสาธารณสุข	41
ประวัติอำเภอลับแล	42
ความรู้เกี่ยวกับชาวอำเภอลับแล	45
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวอำเภอลับแล	46
ประเพณีพื้นบ้าน	52

3	วิทยาการและการทาสัญญา	56
	ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการ	56
	ประวัติหมอสัญญา	56
	อาชีพหมอสัญญา	61
	ความรู้เกี่ยวกับพิธีทาสัญญา	66
	พิธีทาสัญญานาค	66
	พิธีทาสัญญาแก่แรงงาน	74
	พิธีทาสัญญาในการขึ้นเรือนใหม่	78
	พิธีทาสัญญาคณะเจิมคนป่วย	81
	พิธีทาสัญญาข้าง	89
	พิธีทาสัญญากวาย	90
	พิธีทาสัญญาข้าว	91
	สภาพการศรัทธาในอศิกถึงปัจจุบัน	94
4	การจาแนกประเภทวรรณกรรมบทสวดสัญญา	97
	บทสวดสัญญาคณะเจิมคนป่วย	98
	บทสวดสัญญานาค	145
	บทสวดสัญญาบาวสาว	161
	บทสวดสัญญาในการขึ้นเรือนใหม่	179
	บทสวดสัญญาข้าว	195
	บทสวดสัญญาข้าง	204
	บทสวดสัญญากวาย	231

5	รูปแบบ ลักษณะการดำเนินเรื่อง และศิลปะการใช้ภาษา	250
	รูปแบบการประพันธ์และการวิเคราะห์รูปแบบ	250
	ลักษณะการประพันธ์	251
	แต่งควมรูปแบบราย	251
	แต่งควมรูปแบบกลอน	254
	ลักษณะการดำเนินเรื่องและการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง	259
	บทสนทนา	260
	บทพรรณนา	261
	บทเริ่มต้นการท้าวขวัญ	266 271
	บทเชิญขวัญ	279
	บทปลอบขวัญ	281
	บทกวาดเกราะ	286
	บทไถพร	288
	ศิลปะการใช้ภาษา	291
	การสรรกาใช้	292
	กวีโวหารด้านภาพพจน์	299
6	วิธีชีวิต และกานิยมที่ปรากฏในบทสวด	303
	วิธีชีวิตที่ปรากฏในบทสวด	304
	ความเชื่อ	304
	✓ ความเชื่อเรื่องขวัญ	305
	ความเชื่อเรื่องผี	312
	✓ ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์	315
	✓ ความเชื่อเรื่องดวงสังหรณ์	321

ความเชื่อเรื่องหงกลและอัมปลงกล	322
✓ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์	326
ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม	332
อาชีวะและการหาบาทากิน	334
การทานา	334
การทำสวนตาไร	337
งานฉางปีม่อ	338
การเลี้ยงด้ก้เป็นอุปกรณ์ในการหาอาชีพ	340
อาชีพหมอขวัญ	341
ค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในบทสุขวัญ	342
ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูคุณ	343
ค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่	346
ค่านิยมเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี	346
ค่านิยมเกี่ยวกับความสันโดษ	347
ค่านิยมเกี่ยวกับความมั่งมีทรัพย์	348
ค่านิยมเกี่ยวกับหน้าที่ของสามีภรรยา	349
ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกายและอาภรณ์เครื่องประดับ	351
ค่านิยมทางการศึกษา	352
ค่านิยมเกี่ยวกับการละเล่นบันเทิงใจ	353
ค่านิยมเกี่ยวกับการรักษาเกียรติยศชื่อเสียง	355

บทที่

หน้า

7 สรุปผลการศึกษากันคว้า และข้อเสนอแนะ 357

บรรณานุกรม 377

ภาคผนวก 383

1 บทสัมภาษณ์คนเจ็บคนป่วย 384

2 บทสัมภาษณ์ 404

3 บทสัมภาษณ์นางสาว 434

4 บทสัมภาษณ์ในการขึ้นเรือนใหม่ 438

5 บทสัมภาษณ์ชาว 443

6 บทสัมภาษณ์นาง 451

7 บทสัมภาษณ์ควาย 458

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนหมู่บ้าน บ้านเรือน และครอบครัว จาแนกตามตำบล	37
2 จำนวนประชากร จาแนกเป็นตำบลของอำเภอลี้แล	40
3 การกระจายของหมอขวัญในแหล่งข้อมูล	61

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ชนตั่งในพิธีทำขวัญนาค	69
2 บายศรีสำหรับท้าวขวัญนาค	69
3 หมอขวัญเอาผ้าคลุมบายศรีออก	72
4 ชูาติผู้ใหญ่ผูกข้อมือเจ้านาค	72
5 หมอขวัญและญาติมิตร เวียนเทียนรอบบายศรี	73
6 หมอขวัญเป่าขวัญแก่เจ้านาค	73
7 หมอขวัญป้อนขนมป่นน้ำมะพร้าวแก่เจ้านาค	74
8 เครื่องประกอบพิธีท้าวขวัญแต่งงาน	75
9 หมอขวัญสวดบทสวดขวัญแต่งงาน	77
10 หมอขวัญกวาดเคราะห์ให้ลูกบ่าวสาว	77
11 หมอขวัญผูกข้อมือเจ้าบ่าวและเจ้าสาว	78
12 หมอขวัญประหม่นน้ำมนต์ให้ลูกบ่าวสาว	78
13 เปี้ยใช้ในพิธีเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย	82
14 เครื่องประกอบพิธีเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย	83
15 หมอขวัญทาพิธีชักเขน	85
16 หมอขวัญกาตั้งทอดเบี่ยงลงบนเสื่อ	86
17 หมอขวัญทักษ์ขวัญกายโมพดู	86
18 หมอขวัญทอดเบี่ยงลงในสาดน้ำอบ	87
19 คน (ผู้หญิง) จับป่วยอุ้มบายศรี	88
20 หมอขวัญผูกข้อมือคนเจ็บคนป่วย	89

ภาพประกอบ

หน้า

21	นายศรีนมแมว	92
22	นายศรีปากฐาน	93
23	หมอขวัญกล้าวคำเรียกขวัญข้าว	94

บัญชีแผนที่

แผนที่		หน้า
1	จังหวัดอุตรดิตถ์	459
2	อำเภอลับแล	460
3	ตำบลแม่พูล ตำบลน่านกกก ตำบลฝายหลวง ตำบลชัยชุมพล และตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	461

ภูมิหลัง

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคม สร้างขึ้นเพื่อความ
ดำรง ความเจริญ ความสามัคคีกลมเกลียว ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่คณะ
และเป็นแนวทางแก้ปัญหา รวมทั้งพัฒนาสังคมและวิถีทางการอยู่ร่วมกันให้เกิดสันติสุข
สิ่งเหล่านี้เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว สังคมยอมรับ รักษา ส่งเสริม พัฒนาและปฏิบัติตามกันมา
ในสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งแต่อดีตสืบทอดมาถึงปัจจุบัน¹ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผน
ของพฤติกรรมในสังคม ซึ่งสมาชิกในสังคมนั้นได้ประพฤติปฏิบัติถ่ายทอดกันต่อมาจนทุก
วันนี้เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์และความเจริญงอกงามของสังคมเหล่านั้น

โดยทั่วไปแล้วแบ่งวัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมทาง
วัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ² วัฒนธรรมทางวัตถุได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น
แก่การดำรงชีวิต ช่วยให้ยู่ดีกินดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาหาร เสื้อผ้า บ้านเรือน
ยารักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธยุทโธปกรณ์ และยานพาหนะ ส่วนวัฒนธรรม
ทางจิตใจก็ได้แก่ สิ่งที่ทำให้จิตใจและปัญญาเจริญงอกงาม เป็นเรื่องของความรู้สึก
นึกคิด เช่น ศีลธรรม จรรยา มารยาท ค่านิยม ศิลปะ วรรณคดี ขนบธรรมเนียม
ประเพณี เป็นต้น

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมแต่ละท้องถิ่น และต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม
กล่าวคือ วัฒนธรรมทำให้มีระเบียบแบบแผน ความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าขึ้นใน
สังคมท้องถิ่น และวัฒนธรรมแสดงความเป็นเอกลักษณ์ประเทศชาติที่เจริญทั้งทางวัตถุ
และทางจิตใจ เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคีความมั่นคงของชาติ

¹สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ความหมายของวัฒนธรรม หน้า 1

²พระยาอนุมานราชชน วัฒนธรรม หน้า 10 - 11

เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ความภาคภูมิใจร่วมกัน และเป็นปัจจัยให้คนในชาติได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม มีคุณธรรม เพื่อพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศต่อไป วัฒนธรรมแต่ละชาติมีลักษณะเฉพาะต่างกัน หากลักษณะเฉพาะนี้ถูกทอดทิ้งสูญหาย เอกลักษณ์ของชาติย่อมสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมท้องถิ่น และประเทศชาติดังกล่าวแล้ว การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาจึงจำเป็นยิ่ง

ปัจจุบันการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในท้องถิ่นห่างไกลเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การถ่ายทอดและผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีมากขึ้น "เป็นผลทำให้ระเบียบของสังคมอันสืบเนื่องมาแต่ดั้งเดิมเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงไป"¹ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของสิ่งแวดล้อม ได้ง่ายกว่าวัฒนธรรมของชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ เพราะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมซึ่งยังมีความเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก และยังเป็นการช่วยให้ได้ศึกษาเพื่อรู้จักเข้าใจสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของคนท้องถิ่นต่าง ๆ ในอดีต คนรุ่นหลังจะได้รู้จักตนเอง รู้จักดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างถูกต้องเหมาะสมขึ้น ดังศก กล่าวไว้ว่า "คนในสังคมสมัยใหม่จะเข้าใจตนเองได้เองแท้ก็เมื่อมองดูสังคมโบราณ ซึ่งยังมีหลงเหลืออยู่บ้างในหมู่ชนชาวบ้าน"²

วัฒนธรรมท้องถิ่นมีหลายสาขา ได้แก่ สาขามนุษยศาสตร์ ศิลปะ การช่างฝีมือ คหกรรมศิลป์ กีฬาและสันทนาการ ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์ พระยาอนุมานราชชน³ ได้ให้ความหมาย "ประเพณี" ไว้ว่า ประเพณี คือ แบบแผนของ

¹ พระยาอนุมานราชชน เรื่องวัฒนธรรม หน้า ค

² ประมวล ดิฉินสัน คหกรรม การศึกษาในตำนานมานุษยวิทยา หน้า 7

³ ① พระยาอนุมานราชชน การศึกษาเรื่องประเพณีไทย โดยเสฐียรโกเศศ

(นามแฝง) หน้า 1

พฤติกรรมที่ชนหมู่หนึ่งในสังคมหนึ่งถือว่าเป็นแบบแผนที่น่าความพอใจ และความเป็นระเบียบมาสู่สังคมของตน ชนกลุ่มนั้นจึงประพฤติปฏิบัติสืบต่อมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้พระยาอนุমানราชชนและพระสารประเสริฐ¹ ได้แบ่งประเพณีไทยโดยทั่วไปเป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวมและประเพณีเกี่ยวกับส่วนบุคคล ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญและการสนุกสนานรื่นเริงของกลุ่มชนนั้น เช่น ประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนา ประเพณีตรุษ สารท สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น ส่วนประเพณีเกี่ยวกับส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน การสร้างบ้านเรือน การบวช และการทำขวัญ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า การทำขวัญหรือการสู่ขวัญเป็นประเพณีส่วนบุคคลประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนไทยเป็นอันมาก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525² ให้ความหมาย "ขวัญ" ว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ถ้าขวัญอยู่กับตัว จิตใจก็มั่นคง แต่ถ้าตกใจหรือเสียใจ ขวัญก็ออกจากร่าง ทำให้ได้รับผลร้ายต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ขวัญเป็นเรื่องของจิตใจที่อาศัยบังเกิดเป็นที่ยึด คือ "เป็นพลังหรือกำลังแฝงอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล"³ ขวัญมีประจำอยู่ทั้งในตัวคน สัตว์และสิ่งของบางชนิดจำนวน 32 ขวัญ ดังกล่าวไว้ว่า "มนุษย์มีขวัญประจำตัว 32 ขวัญ ครอบคลุมอาการสามสิบสองของชีวิต"⁴ และ "ขวัญมิใช่ว่ามีแต่ในตัวคนเท่านั้น สัตว์และสิ่งของบางชนิด เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เสือ เรือ เรือ

¹พระยาอนุমানราชชน และพระสารประเสริฐ ลัทธิธรรมเนียมและประเพณีไทย โดยเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป (นามแฝง) หน้า 59

²ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 130

³ลลิต บุตระอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา หน้า 61

⁴ประคอง นิมนานเหมินท์ "คาเรียกขวัญเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย

เกรียน ข้าวเปลือก นาข้าว ตลอดจนบ้านเมือง ต่างก็มีขวัญเป็นเฉพาะประจำอยู่"¹

การทำขวัญหรือการสู่ขวัญเกิดจากความเชื่อว่า ถ้าขวัญออกจากร่างผู้เป็นเจ้าของขวัญ ผู้นั้นจะมีความทุกข์ หรือมีผลร้ายต่าง ๆ ดังที่ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงกล่าวไว้ว่า ประเพณีทำขวัญเกิดจากความเชื่อที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ คนเราเกิดมาย่อมมีธรรมชาติอันหนึ่งเรียกว่า "ขวัญ" ประจําปกป้องรักษาตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญเพื่อให้มีความสุข ไม่เจ็บป่วย แต่ถ้าขวัญของกษัตริย์คนหนึ่งหายไปจากตัวจะทำให้คนนั้นเกิดความเจ็บป่วย มีความทุกข์ จนอาจสิ้นชีวิตได้ เพื่อให้ขวัญได้อยู่กับเนื้อกับตัวตามเดิม จึงได้มี "พิธีทำขวัญ" ขึ้น ซึ่งบางทีก็เรียกว่า "พิธีสู่ขวัญ" บ้าง "พิธีเรียกขวัญ" บ้าง

พิธีทำขวัญมักทำในโอกาสต่าง ๆ กันตามเหตุการณ์สำคัญทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ชีวิต ได้แก่ "ทำขวัญคนเมื่อเกิดเจ็บป่วย และมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น โกงจุก อุปสมบท แต่งงาน ขึ้นเรือนใหม่ ทำขวัญสัตว์ เช่น ช้าง วัว ควาย ภายหลังเสร็จการงาน และทำขวัญสิ่งของบางอย่าง เช่น ข้าวเปลือก หลังจากชนช้างขึ้นช้าง"³ เป็นต้น โดยมีมุ่งหมายเพื่อเชิญขวัญให้กลับมาอยู่ประจำที่ในตัวเจ้าของขวัญ และมารับเครื่องสังเวยในบายศรี พิธีการทำขวัญจึงต้องจัดแต่ง "บายศรี" ไว้เป็นเครื่องเซ่น และจัดหาหมอลำหรือหมอลำลูกทุ่งหรือเรียกขวัญด้วย "บททำขวัญ" หรือ "คำเรียกขวัญ" อันไพเราะอ่อนหวาน บททำขวัญหรือบทสู่ขวัญจึงเป็นถ้อยคำที่หมอลำใช้สวดหรือกล่าวในพิธีทำขวัญตามโอกาสต่าง ๆ นับว่า บทสู่ขวัญเป็นส่วนประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของพิธี และมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับพิธีทำขวัญอีกด้วย

¹ พระยาอนุমানราชชน ขวัญและประเพณีการทำขวัญ โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) หน้า 5

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ "กวีนา" ใน ประชุมเชิญขวัญ หน้า ๓

³ ประคอง นิมมานเหมินท์ "ขวัญและคำเรียกขวัญ" ใน ลานนาไทยคดี หน้า 108 - 109

บพฐชวัญหรือบพทชวัญได้พัฒนามาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่เป็นคากล่าวตามที่
 ผู้เชิษฐชวัญเห็นสมควร โดยให้ถ้อยคำธรรมดาในชีวิตประจำวัน และใช้ถ้อยคำที่ได้จาก
 การเลือกสรรจนถึงการกล่าวตามตำราทำชวัญที่มีผู้แต่งไว้ ดังที่ สมเด็จพระ
 ราชานุกาฬ¹ ประทานความเห็นไว้ว่า เกือบบพฐชวัญคงเป็นถ้อยคำที่ผู้เชิษฐชวัญ
 กล่าวตามที่ตนเห็นสมควร บางคนอาจกล่าวสั้น ๆ ด้วยถ้อยคำธรรมดาที่ใช้ในชีวิต
 ประจำวัน ส่วนบางคนสรรหาถ้อยคำอันไพเราะมากกล่าวให้ฟังแล้วจับใจ จึงเกิดเป็น
 ความนิยมเรียกหาหมอชวัญซึ่งเชิษฐชวัญได้ไพเราะ ต่อมาเมื่อผู้คิดแต่งบพฐชวัญขึ้น ท่องจา
 ไปกล่าวประกอบในพิธีทำชวัญ

บพฐชวัญเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อชีวิตของคนไทยอย่างยิ่ง กล่าวคือ
 บพฐชวัญใช้ประกอบในพิธีทำชวัญในโอกาสต่าง ๆ กันตามเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของ
 คนไทย เช่น บพฐชวัญคนเจ็บคนป่วย ใช้เมื่อคนทุเลาจากอาการเจ็บป่วย บพฐชวัญนาค
 บพฐชวัญบ่าวสาว และบพฐชวัญขึ้นเรือนใหม่ ใช้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ได้แก่
 อุปสมบท แต่งงาน และขึ้นเรือนใหม่ บพฐชวัญช่าง บพฐชวัญควายใช้กับช้าง ควาย
 ภายหลังทำงานให้คนเสร็จ และบพฐชวัญข้าวไร่เมื่อชนชาวเปลือกขึ้นยุ้งแล้ว เป็นต้น
 บพฐชวัญยังเป็นเครื่องมือใช้สั่งสอนคนไทยให้ประพฤติแต่ความดี มีสติในการดำเนินชีวิต
 ดังกล่าวไว้ว่า "บพฐชวัญเป็นเครื่องมือสร้างคนให้เป็นคนดี มีคุณค่าแก่สังคม และเป็น
 เครื่องมือเตือนให้คนทำความดี ไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต"²

ความสำคัญของบพฐชวัญที่มีต่อชีวิตคนไทยดังกล่าวนี้นี้ เป็นเรื่องที่น่ายิน
 ติศึกษา ประคอง นิมมานเหมินท์³ เป็นผู้หนึ่งได้ศึกษาบพฐชวัญหรือคำเรียกชวัญเมืองเหนือ

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาการรงราชานุภาพ "ถานา" ใน
ประชุมเชิษฐชวัญ หน้า ๑๖

²ก.สันสิงห์ (นามแฝง) "พิธีชวัญ" วัฒนธรรม 12 : 46 - 49
 กุมภาพันธ์ 2508

³ประคอง นิมมานเหมินท์ "คำเรียกชวัญเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย
 6 : 31 - 36 มิถุนายน 2520

และพบว่า บทสวดแต่ละบท แม้เป็นวรรณกรรมสั้น ๆ แต่ก็สะท้อนให้เห็นความจริง
บางประการเกี่ยวกับชีวิตที่น่าสนใจ ได้แก่ วิธีชีวิต และค่านิยมทางสังคมของคนไทย
เช่น บทสวดขนาดแสดงถึงความเชื่อถือ ความยึดมั่นในพระรัตนตรัย เน้นให้เห็นความ
สำคัญของบิดามารดา และมุ่งสอนให้ประพฤติดั่งสิ่งที่พึงงาม มีความกตัญญูทวนเวียนต่อบิดามารดา
บทสวดข้าง บทสวดควาย และบทสวดข้าว ต่างแสดงให้เห็นถึงการยกย่องและรู้จัก
บุญคุณสิ่งดีให้ประโยชน์แก่ตน ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือสิ่งของ ส่วนบทสวดบ่าวสาว และ
บทสวดในการขึ้นเรือนใหม่ ก็แสดงถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล สอนให้อาศัยหลักธรรม
เป็นแนวปฏิบัติในการครองเรือน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และพึงพาอาศัยซึ่ง
กันและกัน เนื้อหาบทสวดทุกประเภท จึงมุ่งแสดงถึงสุคตินิยมการอยู่ร่วมกันของประชาชน
กล่าวคือ "ชี้ชวนให้เห็นหลักศีลธรรมจรรยา อันเป็นความเชื่อถือและแนวประพฤติปฏิบัติ
ต่าง ๆ"¹

นอกจากนี้ รูปแบบบทสวดก็ใช้ภาษา และศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำ
กวี เป็นเรื่องที่ควรแก่ความสนใจศึกษา เพราะบทสวดมีรูปแบบเฉพาะในด้านฉันทลักษณ์
ประคอง นิมมานเหมินท์² กล่าวว่า ลักษณะคาประพันธ์ที่ใช้ในบทสวดเมืองเหนือ
บางบทเป็นร้อยกรอง และบางบทเป็นร้อยแก้ว มีลักษณะการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร
ที่มีวรรณศิลป์ ตลอดจนมีเนื้อหาแสดงลักษณะชีวิต และค่านิยมทางสังคมของชีวิตในอดีต
สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

บทสวดจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นหนึ่ง ที่มี
คุณค่าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา ในด้านรูปแบบ บทสวดส่วนใหญ่ใช้ภาษาลับแล
หรือภาษาไทยวน ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวลับแล รูปลักษณะของบท
สวดเหมือนกับรูปลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมไทย การใช้ภาษาและการแสดงออกของ

¹ กิ่งแก้ว อรรถการ วรรณกรรมจากบ้านใน หน้า 16

² ประคอง นิมมานเหมินท์ "กาพย์สวดเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย

การเรียงร้อยถ้อยคำในบทสູ່ໜູ່ທຸກໆມີວຽກຫຍຸ້ງ ສ່ວນຄຳເນື້ອຫາ ບຸກຄົນທຸກປະເພດ ສະທ້ອນໃຫ້ເຫັນຊີວິດ ການເປັນ ປະເພນີ ແລະ ຄຳນິຍົມຂອງຊາວລຳແລ້ວ ທັງໃນອຸຕຸກຕິດ ແລະ ປັດຈຸບັນໄດ້ຢ່າງດີ ນອກຈາກນີ້ ລຳແລ້ວເປັນທ່ອງດິນທີ່ໂດຍສະເພາະເມືອງອຸຕຸກຕິດຫຼາຍ ເວລາທີ່ ວັດທະນະທຳຂອງຊາວເມືອງຈະເຂົ້າໄປສູ່ພຶດຕະໂນມັດກັບວັດທະນະທຳຂອງຊາວບ້ານຍ່ອມມີຫຼາຍ ແລະ ເປັນໄປໄດ້ ງ່າຍກວ່າທ່ອງດິນອື່ນ ອັນຈະເຮັດໃຫ້ເອກະລັກທາງວັດທະນະທຳຂອງຊາວລຳແລ້ວຕ້ອງປ່ຽນແປງ ຫຼື ເສື່ອມສູນໄປ ຜູ້ສຶກເຫັນຄວາມສຳຄັນ ແລະ ຈຳເປັນຕັ້ງຄັດ ຈຶ່ງເຫັນສມຄວນສຶກສາວິຈັຍ ວຽກງານບຸກຄົນທຸກໆຈາກອຳເກດລຳແລ້ວ ຈຶ່ງເຫັນຄວາມສຳຄັນ ເພື່ອຮັກສາ ແລະ ພັດທະນາໃຫ້ດີຕື່ມ

ຄວາມມຸ່ງໝາຍຂອງການສຶກສາຄົ້ນຄວ້າ

1. ເພື່ອຮວບຮວມ ແລະ ຈຳແນກບຸກຄົນທຸກໆໃນອຳເກດລຳແລ້ວ ຈຶ່ງເຫັນຄວາມສຳຄັນຕາມ ປະເພດ ແລະ ເວລາທີ່ໃຊ້
2. ເພື່ອສຶກສາຮູບແບບ ການໃຊ້ພາສາ ແລະ ການປະຕິບັດການເຮັດວຽກງານໃນບຸກຄົນ ທຸກໆທີ່ຮວບຮວມໄດ້
3. ເພື່ອສຶກສາວິທີຊີວິດ ແລະ ຄຳນິຍົມທີ່ປະກົດໃນບຸກຄົນທຸກໆຂອງຊາວອຳເກດລຳແລ້ວ

ຄວາມສຳຄັນຂອງການສຶກສາຄົ້ນຄວ້າ

1. ເຮັດໃຫ້ຮູ້ປະເພດ ແລະ ເວລາທີ່ໃຊ້ບຸກຄົນທຸກໆໃນອຳເກດລຳແລ້ວ ຈຶ່ງເຫັນ ຄວາມສຳຄັນ
2. ເຮັດໃຫ້ຮູ້ຮູບແບບ ການໃຊ້ພາສາ ແລະ ການປະຕິບັດການເຮັດວຽກງານໃນບຸກຄົນ ທຸກໆທີ່ຮວບຮວມໄດ້
3. ເຮັດໃຫ້ເກີດຄວາມເຂົ້າໃຈຊີວິດການເປັນ ປະເພນີ ແລະ ຄຳນິຍົມຂອງຊາວ ອຳເກດລຳແລ້ວ ເປັນການໃຫ້ຄວາມຮູ້ເພື່ອຮັກສາ ແລະ ພັດທະນາໃຫ້ດີຕື່ມ

4. อนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
5. เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาคหกรรมศาสตร์ หรือคหกรรมศึกษา โดยอาจ
นำวิธีการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทอื่น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. เก็บรวบรวมบทสุพรรณิการ์ที่ปรากฏเฉพาะท้องที่ 5 ตำบล คือ ตำบลชัยชุมพล
ตำบลศรีพนมมาศ ตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล และตำบลน่านกกกของอำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์
2. บทสุพรรณิการ์ที่รวบรวม เป็นข้อมูลประเภทมุขปาฐะ เก็บจากปากคำชาวบ้าน
อำเภอลับแล โดยตรง จัดเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

ข้อตกลงเบื้องต้น

วิทยากร เป็นหมอขวัญที่เคยหาพิธี และปัจจุบันยังหาอยู่ มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป
ไม่จำกัดเพศและการศึกษา ถือเป็นผู้ให้ข้อมูลบทสุพรรณิการ์ที่สมบูรณ์ เป็นตัวแทนชาวอำเภอลับแล
เฉพาะท้องที่ 5 ตำบลดังกล่าวข้างต้นได้

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

สุพรรณิการ์ หมายความว่า ทำพิธีเรียกขวัญมาอยู่กับตัว หรือเชิญให้มาอยู่รวมกัน
บทสุพรรณิการ์ หมายถึง ถ้อยคำใช้สำหรับสวด หรือกล่าวในพิธีหาขวัญของชาว
อำเภอลับแล เฉพาะในท้องที่ 5 ตำบล บทสุพรรณิการ์ชาวอำเภอลับแลเรียกว่า คำเรียก-
ขวัญ

หมอขวัญ คือ ผู้ดำเนินการสวด หรือกล่าวในพิธีหาขวัญตามโอกาสต่าง ๆ

สวด คือ การเปล่งเสียงเป็นทำนอง ซึ่งเป็นแบบแผนเฉพาะ ไม่ว่าหมอขวัญ คนใดสวดก็มีทำนองเหมือนกัน

กล่าว คือ การพูดอย่างไม่มีทำนองตายตัว แต่มีจังหวะลีลา การเน้นเสียง การทอดเสียง ตามวิธีการพูดของหมอขวัญแต่ละคน การกล่าวจึงแตกต่างกับการสวด

รูปแบบ หมายถึง รูปลักษณะของบทสวดขวัญ ได้แก่ ลักษณะคาประพันธ์ การขึ้นต้นเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง

ศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำ หมายถึง การแสดงออกของการเรียงร้อยถ้อยคำให้เป็นเรื่องราว¹ ประกอบด้วย ทำนองแต่ง และกลวิธีแต่ง

วิธีชีวิตของมนุษย์ หมายถึง พฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี หรือมากกว่านั้นขึ้นไป ได้แก่ ความเชื่อ ความคิด การประพฤติปฏิบัติ

ค่านิยมทางสังคม คือ สิ่งที่ถูกกลุ่มชนในสังคมหนึ่งเห็นว่ามีค่าควรแก่การรักษาไว้ ซึ่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดก็ได้ ค่านิยมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนให้เป็นไปตามค่านิยมนั้น²

ประเพณี คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่ชนหมู่หนึ่งในสังคมหนึ่ง ถือว่าเป็นแบบแผน ที่ทำความพอใจ และความเป็นระเบียบมาสู่สังคมของตน ชนกลุ่มนั้นจึงประพฤติปฏิบัติ สืบต่อมาเป็นเวลานาน³

ชาวอำเภอลับแล หมายถึง ประชาชนผู้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ 5 ตำบล คือ ตำบลชัยชุมพล ตำบลศรีพนมมาศ ตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล และตำบล นานกกกของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 7

² ด. หน้า 38

³ พระยาอนุমানราชชน การศึกษาเรื่องประเทศไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) หน้า 1

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ คือ บทสัมภาษณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ และบันทึกเสียงวิทยากร ซึ่งปัจจุบันตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ 5 ตำบลของอำเภอฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดประชากร สภาพภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชลบุรี และข้อมูลอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิได้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

ศาลากลางจังหวัดชลบุรี

ที่ว่าการอำเภอฉะเชิงเทรา

หอสมุดวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เครื่องบันทึกเสียง

(Cassette Tape Recorder) แถบบันทึกเสียง (Tape C - 60) บันทึกบทสัมภาษณ์จากวิทยากร

3. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.1 การสำรวจ ผู้ศึกษาเดินทางออกไปสำรวจและติดต่อหมอขวัญในท้องที่ 5 ตำบลดังกล่าว เพื่อบันทึกข้อมูล ใช้เวลาในช่วงเดือนเมษายน 2525

3.1.2 ออกปฏิบัติการภาคสนาม บันทึกบทสัมภาษณ์จากวิทยากรด้วยเครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จากการสัมภาษณ์ประวัติ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็นของวิทยากร และจากการสังเกตปฏิบัติการของผู้อื่นที่ร่วมฟังการกล่าวบทสัมภาษณ์ ใช้เวลาในช่วงเดือนพฤษภาคม 2525 ถึง เดือนกรกฎาคม 2525

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร สถานที่ และเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้รวบรวมจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมและเรียบเรียงไว้แล้วจากแหล่งวิทยาการทั้งหลายข้างต้น

การจัดกระทำข้อมูล

1. ถอดข้อมูลบทสรุปจากบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร คำต่อคำโดยคงภาษาเดิมไว้ และถ่ายทอดเป็นภาษาไทยมาตรฐาน ประโยคต่อประโยค
2. จาแนกประเภทบทสรุป
3. ศึกษารูปแบบ การใช้ภาษา และศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำในบทสรุป
4. ศึกษาวิธีชีวิต และค่านิยมทางสังคมของชาวอาเณลัมแล ที่ปรากฏในบทสรุปโดยวิธีตีความ (Interpretation) และวิธีอธิบายความ (Explanation)
5. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้า

ผู้สนใจหลายคนได้ศึกษารวบรวมเรื่องขวัญ ประเพณีและพิธีทำขวัญ ตลอดจนวรรณกรรมบทสรุปไว้เป็นเอกสารและงานวิจัยจำนวนหนึ่ง ผลงานส่วนใหญ่เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขวัญ และศึกษาเรื่องขวัญในด้านวัฒนธรรมทางประเพณีทางพิธีกรรม ผลงานที่กล่าวถึงบทสรุปในฐานะเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นมีเพียงเล็กน้อย อีกทั้งงานส่วนนี้เป็นผลการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทสรุปอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น ผู้สนใจกับงานที่ผู้ศึกษาจะใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้ามี่ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ¹ ทรงกล่าวไว้ในหนังสือประชุมเชิฐขวัญถึงเรื่องขวัญและประเพณีการทำขวัญว่า ประเพณีทำขวัญเกิดจากความเชื่อที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ คนมี "ขวัญ" ประจำรักษัตว์เพื่อให้มีความสุขมาตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญหนีไปจากตัวจะทำให้มีความสุขไม่เป็นปกติสุข เจ็บป่วย หรืออาจตายได้ ขวัญเป็นสิ่งที่เลี้ยงที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับผู้เป็นเจ้าของขวัญ การทำขวัญจะทำได้ในโอกาสที่มีเหตุการณ์สำคัญทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษเกิดแก่ชีวิตผู้นั้น ญาติมิตรจัดแต่ง "บายศรี" เป็นเครื่องเซ่นขวัญ และจัดหาหมอลำหรือหมอลำกลอนมาถวายขวัญด้วยคำอ่อนหวาน ขอให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวแล้วให้ผู้ป่วยกินอาหารในบายศรี บางแห่งมีการผูกข้อข้อมือให้แก่ผู้ป่วยหลังจากเสร็จการเชิญขวัญ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพยังประทานความคิดเห็นเกี่ยวกับบทสวดขวัญหรือคำเชิญขวัญอีกว่า เกมคำเชิญขวัญคงเป็นถ้อยคำที่ผู้เชิญขวัญกล่าวตามที่ตนเห็นสมควร บางคนอาจกล่าวสั้นด้วยถ้อยคำธรรมดาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนบางคนสรรหาลำดับคำอันไพเราะมากล่าวให้ฟังแล้วจับใจ จึงเกิดเป็นความนิยมเรียกหาผู้ซึ่งเชิญขวัญได้ไพเราะ ต่อมาผู้คิดแต่งคำเชิญขวัญขึ้นท่องจำไปกล่าว คำเชิญขวัญพัฒนามาเป็นเวลานานนับร้อยปี มีทั้งในปากเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง มีทั้งคำสำหรับเชิญขวัญมนุษย์ สัตว์ และพาหนะบางชนิด ด้วยความเชื่อว่า สิ่งที่มีวิญญาณย่อมมีขวัญ ส่วนพาหนะแม้ไม่มีวิญญาณก็มีเทพยดาปกปักรักษา

พระยาอนุมานราชชน² กล่าวไว้ในความเรียง Essay on Thai Folklore) เกี่ยวกับขวัญและการทำขวัญว่า ขวัญคือวิญญาณ ไม่มีรูปร่าง มองไม่เห็น แต่หากพิจารณาตามบทเชิญขวัญ ขวัญทั้งสามสิบสองมีตัวตน ชอบให้ยกย่องเป็นขอ ชอบฟังคำอ่อนหวาน และกินอาหารที่คนนำมาเช่น ขวัญมีประจำอยู่ทั้งในตัวคน สัตว์

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ "คำนำ" ใน ประชุมเชิฐขวัญ หน้า ข - ญ

²Phya Anuman Rajadhon. Essays on Thai Folklore. p. 202 - 207, p. 213 - 208.

และสิ่งของ ตลอดจนบ้านเปื่อง บทเจริญขวัญใช้ในพิธีทำขวัญในโอกาสต่าง ๆ ตามประเพณีเกี่ยวกับเหตุการณ์ในชีวิตของคน และหาสืบทอดมาเป็นเวลานาน การทำขวัญมีจุดมุ่งหมายต่างกันได้แก่ ทำขวัญเมื่อเด็กอายุได้ 7 วัน และ 1 เดือน เพื่อรับรองความเป็นมนุษย์ ผู้ซึ่งจะเจริญเติบโตต่อไปในภายหน้า ทำขวัญเมื่อเจริญวัยขึ้นได้เวลาตัดจุกแสดงว่าพ้นภาวะการเป็นเด็ก ทำขวัญเมื่อบรรพชาและอุปสมบท เพื่อให้เกิดบุญกุศลแก่ตนและบิดามารดา ตอนแต่งงานมีทำขวัญบ่าวสาวเพื่อให้เกิดความมั่นคงเป็นสิริมงคลแก่กันทั้งสองที่จะเปลี่ยนภาวะเป็นผู้ครองเรือน นอกจากนี้ยังมีการทำขวัญเมื่อหายจากเจ็บป่วย เมื่อไ้ลาภได้ตำแหน่งหน้าที่หรือได้เลื่อนยศตามบรรดาศักดิ์ เนื่องในวันพิเศษ เช่น วันเกิด วันฉลองอายุ เป็นต้น เพื่อแสดงความยินดี แม้นผู้ไปต่างถิ่นเมื่อกลับมาถึงทำขวัญต้อนรับ เพื่อแสดงความชื่นชมกับทั้งจะได้ชักเคราะห์ร้ายทั้งหลายที่อาจติดตัวมา

พระยาอนุมานราชชน¹ ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือการศึกษาศิลปะและประเพณีถึงความเชื่อเรื่องขวัญเช่นเดียวกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จพะยาดำรงราชานุภาพว่า เรื่อง "ขวัญ" เป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันยังยังมีเหลือเป็นประเพณีสืบอยู่ทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเพณีทำขวัญของภาคกลางมักเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในชีวิต ได้แก่ ทำขวัญเมื่ออายุได้ 7 วัน และครบ 1 เดือน เมื่อโกนจุก บรรพชา อุปสมบท แต่งงาน หุ่นเลาจากการป่วยไ้ลาภยศ และเมื่อไปอยู่ต่างถิ่น ส่วนประเพณีทำขวัญในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะจัดทำให้แก่บุคคลสำคัญที่มาเยือน กลับจากเดินทางไกล เมื่อตกใจมาก เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ และเมื่อพ้นจากการเจ็บไข้ ประเพณีการทำขวัญดังกล่าว ส่วนใหญ่ทำกันน้อยลง ที่ปรากฏนิยมทำกันมากโดยทั่ว ๆ ไปก็เฉพาะประเพณีทำขวัญนาคเท่านั้น

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย คีศกุล² กล่าวถึง การทำขวัญและคำทำขวัญนาคตามคติพราหมณ์ไว้ในหนังสือประเพณีไทยว่า ในช่วงชีวิตของคนนับตั้งแต่เกิดจนอายุครบ

¹ พระยาอนุมานราชชน การศึกษาศิลปะและประเพณี โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) หน้า 275 - 306

² ม.จ.หญิงพูนพิศมัย คีศกุล ประเพณีไทย หน้า 1 - 132

อุปสมบทภิกขุสามเณรเป็นระยะ ๆ คือ เมื่อเกิดได้ 3 วัน ทาขวัญ 3 วัน เป็นพิธีเล็ก ๆ โดยมากทำกันเฉพาะภายในครอบครัว เพราะเชื่อว่าเด็กเกิดได้ 3 วัน ยังเป็นลูกผี พอรันทีสี่จึงเป็นลูกคน ดังคำกล่าว "สามวันลูกผีสี่วันลูกคน" ดังนั้นจึงทำพิธีรับขวัญ การเป็นมนุษย์ พออายุครบ 1 เดือน ก็ทาขวัญอีกอย่างใหญ่โต เพราะเชื่อว่าเด็ก รอดตายแน่ และทำขวัญโกนจุกเมื่อถึงวัยเพื่อบอกว่าจะย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว การทำขวัญ ทั้ง 3 ครั้งดังกล่าวไม่มีคำทาขวัญประกอบพิธี จนถึงการทาขวัญนาคจึงมีคำทาขวัญนาค ซึ่งแสดงถึงชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดถึงตอนอุปสมบท กล่าวถึงพระคุณบิดามารดาที่เลี้ยงดู และอันติสงส์จากการบวช

ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวไว้ในบทความ "คำเรียกขวัญเมืองเหนือ"¹ และในหนังสือลานนาไทยคดี² ว่า ขวัญคือ พลังหรือกำลังใจของคน ขวัญเมื่อออกจากร่าง เจ้าของยังมีชีวิตและยังรู้สึกตัว แต่ถ้าวิญญาณออกจากร่างเวลาใด เจ้าของก็เสียชีวิต เวลานั้น ขวัญจึงต่างจากวิญญาณ ชาวลานนาไทยมีความเชื่อตรงกับชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ขวัญมนุษย์มี 32 ขวัญประจำอยู่ตามอวัยวะต่าง ๆ 32 แห่ง หรือ ประจำหัวตึงสาการคือ อากาสสามสิบสองของคน แม้ในคำเรียกขวัญจะกล่าวถึงแต่ ขวัญคิ้ว ขวัญตา ขวัญโหลมา ขวัญแก้ม ขวัญหู ขวัญหลัง ขวัญไหล่ ขวัญสี่ข้าง ขวัญแข้ง ขวัญแขน ขวัญมือ และขวัญเท้า ก็ตาม

ประคอง นิมมานเหมินท์ ยังได้กล่าวถึงโอกาสและความมุ่งหมายที่ใช้คำเรียก ขวัญอีกว่า คำเรียกขวัญมักใช้ประกอบพิธีทำขวัญหรือพิธีเรียกขวัญในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ เมื่อเกิดเจ็บป่วย หกล้ม หรือปีเหตุให้ตกใจ เสียใจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น อุปสมบท แต่งงาน และขึ้นเรือนใหม่ เป็นต้น เมื่อไปต่างถิ่นกลับมา มีบุคคลสำคัญมาเยือน

¹ประคอง นิมมานเหมินท์ "คำเรียกขวัญเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย

6 : 31 - 36 มิถุนายน 2520

²ประคอง นิมมานเหมินท์ "ขวัญและคำเรียกขวัญ" ใน ลานนาไทยคดี
หน้า 106 - 120

และเมื่อเสร็จภารกิจการทำงาน เช่น ทานา ทำป่าไม้ ก็ทำขวัญวัว ควาย และทำขวัญช้าง เป็นต้น ส่วนความมุ่งหมายสำคัญของการทำขวัญในโอกาสดังกล่าว เพื่อปลอบประโลม ทำให้มีกำลังใจ ความอบอุ่นใจ และมีพลังจิตที่เข้มแข็ง เพื่อเตือนให้เกิดสติสำนึกถึงภาระหน้าที่ของตน และเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสัตว์บางชนิดที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์

นอกจากนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ ยังได้กล่าวถึงเนื้อหาของคำเรียกขวัญไว้ว่า ใจความโดยสรุปของคำเรียกขวัญมี 3 ตอน คือ

1. กล่าวว่ วันนี้เป็นวันดี เป็นสิริมงคลอย่างยิ่งที่จะทำพิธีเรียกขวัญ
2. กล่าวขบไล่เคราะห์ร้ายต่าง ๆ ออกไปให้พ้นตัว

3. กล่าวเรียกขวัญซึ่งอาจออกจากร่างกายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ให้กลับคืนมา ถ้อยคำที่ใช้มักคล้องจองกัน บางบทมีลักษณะเป็นรายโบราณ บางบทเป็นรายยาว จำนวนคำในวรรคมีตั้งแต่ 5 คำขึ้นไปจนถึง 13 คำ ทุกบทขึ้นต้นเป็นภาษาบาลีต่อด้วยภาษาไทย สาเนียงท้องถิ่นที่อาจมีภาษาบาลีแทรกเป็นตอน ๆ คำเรียกขวัญแต่ละบทเป็นวรรณกรรมสั้น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นความจริงบางประการเกี่ยวกับชีวิตที่น่าสนใจได้แก่ วิธีชีวิต

คานิยมทางสังคมของคนไทย และบางครั้งยังสะท้อนให้เห็นปัญหาสังคมบางอย่าง เป็นต้น

ลิตธี บุตรอินทร์¹ กล่าวถึงขวัญท่านองเกี่ยวกับ ประคอง นิมมานเหมินท์ ว่า ขวัญคือพลังแฝงอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นนามธรรม ปกติขวัญประจำอยู่ในร่างกายของคน สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ มนุษย์มีขวัญประจำตัว 32 ขวัญ ถ้าขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว จิตใจจะสบาย แต่ถ้าจิตใจตกใจมาก ประสบอุบัติเหตุ และเจ็บป่วย ขวัญจะหนี ทำให้จิตใจไม่ปกติสุข จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนมา

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์² กล่าวถึง ความหมายของขวัญและประเพณีการทำขวัญไว้ในรายงานเรื่อง Khwan An Ancient Tai Belief. ว่า ขวัญคือ จิตมนุษย์

¹ลิตธี บุตรอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยลานนา หน้า 59 - 62

²Wilaiwan Kanittanan. Khwan An Ancient Tai Belief. 34 p.

มีอยู่ประจำตัวตั้งแต่เกิดจนตาย ขวัญเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในชีวิต ประเพณีทำขวัญนาค ทำขวัญแต่งงาน ตลอดจนทำขวัญสัตว์ และสิ่งของบางชนิดพัฒนามาจากแบบอย่างพิธี ทำขวัญคนเจ็บป่วย ประเพณีทำขวัญมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และปรากฏอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ปัจจุบันการทำขวัญคงมีเฉพาะในชุมชนชาวม่านที่ยังเชื่อเรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวเมืองมีการทำขวัญกันน้อยมาก

นิยม คำนวณมาสก¹ ได้สรุปลักษณะของขวัญไว้ในงานวิจัยเรื่อง "ลัทธิและความเชื่อถือบางอย่าง" ซึ่งคล้ายคลึงกับลักษณะขวัญในงานวิจัยเรื่อง "พิธีอันเกี่ยวเนื่องกับบุคคลและพิธีส่วนครอบครัว" ของ เอนกกุล กรีกสง² ว่า ขวัญมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1. ขวัญเกี่ยวข้องกับชีวิต และเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ระหว่างมีชีวิต
2. ขวัญทำให้คนมีชีวิต และเคลื่อนไหวไปมาได้อย่างสกรรม (Actively)
3. ขวัญจะหมดไปเมื่อคนตาย
4. ในด้านจิตวิทยา ขวัญเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม จรรยา ตลอดจนการทำให้ร่างกายและจิตใจสบาย
5. ขวัญเป็นสิ่งที่ควบคุมไปด้วยบุญและบาป เมื่อขวัญอยู่กับตัวจิตใจก็สบายเหมือนกับได้ทำบุญ แต่ถ้าขวัญหนีออกจากร่าง จิตใจก็เป็นทุกข์ทรมานประดุจผลร้ายของการทำบาป

¹นิยม คำนวณมาสก "ลัทธิและความเชื่อถือบางอย่าง" ใน อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็ก ที่หมู่บ้านพรวนเหมือน ตำบลบ้านขาว อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เล่มที่ 3 หน้า 309 - 312

²เอนกกุล กรีกสง "พิธีอันเกี่ยวเนื่องกับบุคคลและพิธีส่วนครอบครัว" ใน อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี เล่ม 1 หน้า 292 - 294, หน้า 326 - 329

นิยม กานวณมาสก กล่าวต่อไปว่า ที่หมู่บ้านพรานเหมือน จังหวัดอุดรธานี มักทำขวัญในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น ทำขวัญคนเจ็บคนป่วย เมื่อหายจากการเจ็บป่วย เป็นเวลานาน และเมื่อร่างกายอ่อนเพลีย เบื่ออาหารโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำขวัญนาค เมื่ออุปสมบท และทำขวัญบ่าวสาวหรือทำขวัญผัวเมียใหม่เมื่อแต่งงาน เป็นต้น

กิ่งแก้ว อัครถาวร¹ กล่าวถึง คานิยมในเหลชขวัญนาคไว้ในงานวิจัย วรรณกรรมจากบ้านใน ว่า แสดงถึงหลักใจสำคัญ 2 ประการ ที่มนุษย์ยึดมั่น คือ ชีวชนให้รักษา เพิ่มพูนการมีความกตัญญูทวดที่ต่อบุพการี และแสดงอานิสงส์การบวช โดยมุ่งสงเคราะห์ตนเองและผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา ประชาชนที่ฟังเหลชขวัญนาคย่อมทราบเรื่องคุณธรรมในการดำรงชีวิต

สุมาลย์ เรืองเดช² ทาปริญาณิพนธ์ เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน ได้ รวบรวมและจัดประเภททำขวัญนาคและบพทำขวัญบ่าวสาว เป็นเพลงประกอบพิธี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลทางคติชาวบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ (Verbal) อีกทั้ง กล่าวว่า บพทำขวัญทั้งสองแต่งควยรายยาว เช่นเดียวกับฉันทลักษณ์ที่ใช้แต่งเทศน์มหาชาติ บพทำขวัญนาคแสดงถึงสิ่งที่มนุษย์ยึดเป็นคุณธรรมคือ ศาสนา การเคารพบิดามารดา และอานิสงส์การอุปสมบท ส่วนบพทำขวัญบ่าวสาวให้แง่คิดในเชิงสั่งสอนสามีภรรยา ให้รู้จักหน้าที่คือ สามีมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัวและถนอมน้ำใจภรรยา ฝ่ายภรรยามีหน้าที่ปรนนิบัติสามีให้มีความสุข ทั้งอาหารการกิน การจัดบ้านช่องให้สะอาดเรียบร้อย ถนอมน้ำใจสามี และสงบปากคำ

สุรสิงห์สำรวม นิมพะเนา³ กล่าวถึงบททำขวัญนาคของลานนาไทยในอดีตว่า มีการละเล่นปรากฏอยู่ 7 ประเภทได้แก่ การเล่นโดยเลียนแบบการทำงาน การ ประกอบอาชีพ และการหาอาหารของผู้ใหญ่ การเล่นเพื่อความเพลิดเพลินของตนเอง

¹กิ่งแก้ว อัครถาวร วรรณกรรมจากบ้านใน หน้า 22 - 24

²สุมาลย์ เรืองเดช เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน หน้า 191 - 217

³สุรสิงห์สำรวม นิมพะเนา การละเล่นของเด็กลานนาไทยในอดีต

ตามลาพัง การเล่นกับเพื่อน ๆ ทั้งมีและไม่มีกฎเกณฑ์ และการเล่นแข่งขันโดยมีการพนัน การละเล่นทั้ง 7 ประเภท แสดงถึงสภาพสังคม ความคิด ความเชื่อ และวิธีการปรับตัวของคนวัย 8 - 20 ปี ให้เข้ากับโลกหรือสิ่งแวดล้อม

สงวน โชติสุขรัตน์ กล่าวไว้ในหนังสือ ประเพณีไทยภาคเหนือ¹ และหนังสือ ประเพณีลานนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ² เกี่ยวกับการเรียกขวัญคน และการสู่ขวัญวัวควาย ว่า การเรียกขวัญคนหรือการร้องขวัญคนทาเมื่อตกใจมาก ลมป่วยเป็นเวลานาน มีคำกล่าวเรียกขวัญซึ่งมีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ กล่าวถึงขวัญทั้ง 32 อยู่ใต้อุ้งเท้าในศอก และกล่าวเชิญขวัญให้กลับมาประจำอยู่ที่เดิม คาเรียกขวัญคนมีसानวนโวหารแบบโบราณ ใช้ถ้อยคำคล้องจองและมีท่วงทำนองชวนฟัง ทำให้เกิดกำลังใจ ส่วนการสู่ขวัญวัวควาย เป็นประเพณีที่ชาวลานนาไทยประพาศิยัดถือหาสืบทอดมาแต่สมัยโบราณ เมื่อฤดูหว่านข้าวแล้วเสร็จ มีคำสู่ขวัญวัวควาย ซึ่งร้อยกรองเป็นภาษาพื้นเมือง กล่าวพรรณนาถึงบุญคุณของสัตว์ทั้งสองชนิดที่ได้ใช้แรงงานทนาจนสำเร็จ และขอขมาลาโทษที่ได้กล่าวทบทวีระหว่างทนา อันแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์มีคุณ

เสงี่ยม คุณพาส³ กล่าวไว้ในบทความ "แม่โพสพ" ว่า การสู่ขวัญข้าวเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน และเป็นเครื่องมือส่งเสริมน้ำใจคนไทยให้มีความยึดเหนี่ยว เชื่อมั่นในการประกอบอาชีพ บพสู่ขวัญข้าวหรือคำเรียกขวัญข้าวที่ใช้กล่าวในพิธีสู่ขวัญข้าวมีความสำคัญ 2 ประการ คือ ช่วยให้คนมีจิตใจอ่อนโยน ไม่หยามกระด้าง โดยถือว่า ข้าวเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตนับเสมือนว่ามีคุณแก่ตน และทำให้เห็นว่าข้าวเป็นสิ่งที่มีความควรแก่ความตั้งใจประกอบเป็นสัมมาอาชีพสืบไป

¹สงวน โชติสุขรัตน์ ประเพณีไทยภาคเหนือ หน้า 266 - 267, หน้า 307 - 312

²สงวน โชติสุขรัตน์ ประเพณีลานนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ โดยหนานเตจา (นามแฝง) หน้า 123 - 138, หน้า 145 - 152

³เสงี่ยม คุณพาส "แม่โพสพ" วัฒนธรรมไทย 4 : 48 - 52
มิถุนายน 2512

พิณทิพย์ พงษ์พิงษ์¹ กล่าวถึง แหล่งขวัญนาควัวโนปริญญานิพนธ์ วรรณกรรม
 แหล่งจากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี¹ ว่าเป็นแหล่งขวัญที่ใช้คำประพันธ์ 2 ประเภทคือ
 ร่ายยาวและกลอนสุภาพ ลักษณะคำประพันธ์ทั้งสอง ส่วนใหญ่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทาง
 จันท์ลักษณ์ของคณะและสัมผัส การใช้ภาษามักใช้คำง่าย ๆ คำภาษาทวิ คำเลียนเสียง
 คำภาษาต่างประเทศ คำศัพท์ทางศาสนา มีการซ้ำคำและเล่นคำ ตลอดจนใช้สำนวน
 โวหารสั่งสอนและชาชน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงบทบาทหลายประการของแหล่งขวัญนาควัว
 ซึ่งได้แก่ ให้ความสนุกสนานแสดงถึงความหมายและคุณค่าระเพณีทำขวัญอันเป็นเครื่อง
 สั่งสอนให้เกิดความรู้ความคึกคักต่าง ๆ ช่วยชี้แนวทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมต่าง
 ต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น

ชาคริต อนันทรวัน² ได้รวบรวมศึกษา บทสวดขวัญจังหวัดเลย พบว่า บทสวดขวัญ
 จังหวัดเลยจำแนกตามลักษณะเนื้อหา และโอกาสที่ใช้เป็น 13 ประเภทได้แก่ บทสวดขวัญ
 ขยายศรีคุณธรรมคาหรือบทสวดขวัญทั่วไป บ่าวสาวหรือแต่งงาน ขึ้นเรือนใหม่ ทหารใหม่
 นาค เด็กเกิดใหม่หรือออกไฟ ถูงเป่า (ถูงเงินถูงทอง) สะเทาะเคราะห์ต่าง ๆ
 ควาย ข้าว กล่อม (เด็ก) และบทสวดขวัญนำฮอย (ตามรอยหรือตามธรรมเนียม)
 คำประพันธ์ที่ใช้ในบทสวดขวัญเป็นรายโบราณ การใช้ภาษาชอบใช้คำซ้ำ คำซ้อน และ
 สำนวนโวหารหลายประการ

ชาคริต อนันทรวัน ยังกล่าวอีกว่า ความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏในบทสวด
 ขวัญจังหวัดเลย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีสงฆ์เทวดาผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ
 ส่วนค่านิยมมีค่านิยมความเป็นเจ้าคนนายคน ความร่ำรวย ความสนุกสนาน นิยมผู้มีปัญญา
 มีอายุ เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้สูงอายุ และไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เป็นต้น

¹พิณทิพย์ พงษ์พิงษ์ วรรณกรรมแหล่งจากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
 407 หน้า

²ชาคริต อนันทรวัน บทสวดขวัญจังหวัดเลย 273 หน้า

แทมเบียห์¹ (Tambiah) แบ่งประเภทของพิธีสู่ขวัญคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 6 กลุ่ม คือ พิธีสู่ขวัญแต่งงานและอุปสมบท การคลอด ก่อนเริ่มกิจการบางอย่าง เช่น ก่อนเดินทางและก่อนเข้ารับราชการทหาร เมื่อกลับจากเดินทาง เมื่อเกิดเจ็บป่วยเป็นเวลานาน และเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น

ประมวล ดิกคินสัน² กล่าวไว้ในหนังสือ คติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา ถึงเรื่องความสำคัญของการสู่ขวัญ โอกาสการสู่ขวัญ และลักษณะคำสวดขวัญเฉพาะท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ความสำคัญของการสู่ขวัญมีหลายประการ ทำให้เกิดความสนใจแสดงถึงความเชื่ออาถรรพ์ของเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น มีสามัคคีธรรม และเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตวิธีหนึ่ง เป็นต้น และการสู่ขวัญกับการใช้คำสวดขวัญทำในโอกาสต่าง ๆ กัน ได้แก่ เมื่อผ่านเหตุร้ายจนทำให้ขวัญหนี เช่น เจ็บป่วย และมีอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อไถ่ลาภยศ เมื่อมีการอวยพรในวันสำคัญเช่นวันขึ้นปีใหม่ วันแต่งงาน และวันขึ้นเรือนใหม่ เป็นต้น เมื่อต้อนรับผู้กลับคืนถิ่นกับผู้มาอยู่ใหม่ และเมื่อเดินทางไปอยู่ที่อื่น ส่วนลักษณะสำคัญร่วมกันของคำสวดขวัญมี 4 ประการ คือ ขึ้นต้นเป็นอารัมภบทกล่าวถึงโอกาสอันเป็นมงคลที่จะประกอบพิธีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คาเชิญขวัญ และกล่าวกับผูกข้อมือ

หรีด เรื่องฤทธิ์³ รวบรวมบททำขวัญต่าง ๆ ในภาคกลางไว้ 8 ประเภทได้แก่ บททำขวัญทารก ทำขวัญจุก ทำขวัญนาค ทำขวัญบ่าวสาว ทำขวัญควาย ทำขวัญนา ทำขวัญข้าว และทำขวัญเสา ไม้ พยอมยงค์⁴ ได้รวบรวมคำเรียกขวัญหรือคำร้องขวัญลานนาไทย ทางภาคเหนือไว้ 5 ประเภท คือ คาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย คาเรียกขวัญลูกแก้ว (บวชนาค)

¹Tambiah, S.J. Buddhism and Spirit Cults in North - East Thailand. p. 224 - 226

²ประมวล ดิกคินสัน คติชาวบ้านการศึกษาในด้านมานุษยวิทยา หน้า 148-159

³หรีด เรื่องฤทธิ์ ผู้รวบรวม ประชุมแหล่งเครื่องเล่นมหาชาติ เล่ม 2

หน้า 243 - 440

⁴มณี พยอมยงค์ วัฒนธรรมลานนาไทย หน้า 12 - 15, หน้า 123 - 150

คำเรียกขวัญคู่บ่าวสาว คำให้พรขึ้นเรือนใหม่ และคำเรียกขวัญวัว ควาย จารุบุตร
 เรื่องสุวรรณ¹ กล่าวว่า คำร่ายยาว (ร่ายยาว) สู่ขวัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี
 หลายประเภท เช่น คำสู่ขวัญคนเจ็บคนป่วย นาค บ่าวสาว ช้าง ควาย ข้าวเปลือก
 พืชข้าว (สารับกับข้าว) เสาเรือนใหม่ และเกวียน เป็นต้น และเอกสารหมายเลข 10
 เกี่ยวกับการรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้² กล่าวถึง บททำขวัญที่มีมากที่สุดในภาคนี้คือ บททำขวัญ
 เด็ก ทหารใหม่ นาค บ่าวสาว ข้าวเปลือก เรือ และบททำขวัญพระภูมิ สรุปได้ว่า
 บทสู่ขวัญหรือบททำขวัญหรือคำเรียกขวัญมีเป็นจำนวนมาก และมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
 ผู้สนใจใฝ่รวบรวมศึกษาวิเคราะห์เรื่องเกี่ยวกับขวัญ และวรรณกรรมบทสู่ขวัญ
 ไว้หลายแห่งหลายมุม แต่เป็นการกล่าวถึงบทสู่ขวัญอย่างกว้าง ๆ ทั่วไป ยังไม่มีผู้ใดรวบรวม
 บทสู่ขวัญหลายประเภทจากท้องถิ่นหนึ่งท้องถิ่นใดมาศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ผู้ศึกษา
 จึงเห็นสมควรรวบรวมศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของบทสู่ขวัญจากอำเภออุบลรัตน์ จังหวัด
 อุดรธานี เพื่อให้ประจักษ์คุณค่าตามความมุ่งหมาย

¹ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ "วรรณกรรมพื้นบ้านภาคอีสาน" วัฒนธรรมไทย

1 : 46 - 56 มีนาคม 2521

² วัฒนธรรมพื้นบ้าน เอกสารหมายเลข 10 เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้

บทที่ 2

สภาพทั่วไปจังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงสภาพทั่วไปจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจที่สมบูรณ์ขึ้นเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์เหตุผลจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยแบ่งเนื้อความเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับอำเภอลับแล

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดอุตรดิตถ์

ความรู้เกี่ยวกับสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และประเพณี การละเล่นของจังหวัดอุตรดิตถ์มีโดยสังเขปดังนี้

สภาพภูมิศาสตร์

เนื้อที่และอาณาเขตติดต่อ จังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งอยู่บริเวณส่วนล่างของภาคเหนือ ตอนบนคือ ที่ "เส้นรุ้ง" ที่ 100 องศา 5 ลิปดา 56 พิลิปดาตะวันออก และเส้นแวง ที่ 17 องศา 37 ลิปดา 32 พิลิปดาเหนือ"¹ และมีพื้นที่ 8,396 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 4.7 ของพื้นที่ของจังหวัดภาคเหนือ

จังหวัดอุตรดิตถ์มีอาณาเขตติดต่อเป็นดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก

¹สาวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย หน้า 79

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดเลยบางตอน และติดต่อกับสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาวบางตอน มีชายแดนยาวประมาณ 120 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย

อุตรดิตถ์นับ เป็นจังหวัดชายแดนที่อยู่ระหว่างภาคเหนือตอนบนกับตอนล่าง
และมีพื้นที่ขนาดปานกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดขนาดใหญ่
และจังหวัดลำพูนซึ่งเป็นจังหวัดขนาดเล็ก

ลักษณะภูมิประเทศ¹ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งแต่อำเภอน้ำเกวียน
เฉียงเหนือตลอดไปจนถึงอำเภอน้ำเกวียน อำเภอน้ำเกวียนมีลักษณะเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน
และเป็นป่าโปร่ง เทือกเขาดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกันคือ เทือกเขาด้านตะวันตก
เฉียงเหนือเป็นภูเขาหิน จึงเป็นแหล่งปลูกพืชสวน พืชไร่ เช่น ลำไย ส้ม ทุเรียน
ยางูบ เป็นอย่างดี ส่วนเทือกเขาด้านเหนือ อำเภอน้ำเกวียน มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง
ป่าไม้ที่สำคัญคือ ป่าไม้สักและป่าไผ่กระยาเลย พื้นที่ทางด้านใต้ อำเภอน้ำเกวียน
มีลักษณะเป็นที่ราบ มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วไป ได้แก่
แม่น้ำน่าน คลอง หนอง บึง หลายแห่ง จึงเหมาะแก่การเกษตรกรรม เป็นแหล่ง
ปลูกข้าว อ้อย ไม้ผลตลอดปี โดยเฉพาะบางท้องที่หว่านไผ่ปีละ 2 ครั้ง กล่าวได้ว่า
ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาและป่าโปร่งล้อมอยู่เกือบรอบตัวเมืองอุตรดิตถ์
เฉพาะด้านใต้เป็นที่ราบมีดินและน้ำอุดม ใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญของ
จังหวัด

ลักษณะภูมิอากาศและฤดูกาล² เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศจังหวัดอุตรดิตถ์
เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ทำให้ภูมิอากาศทั่วไปมีสภาพดังนี้คือ

¹ หวน พันธุอรรถ อุตรดิตถ์ของเรา หน้า 19 - 22

² สถานีตรวจอากาศอุตรดิตถ์ รายงานสถิติอุตุนิยมวิทยาจังหวัดอุตรดิตถ์

ในฤดูร้อน อากาศจะร้อนจัด อุณหภูมิขึ้นสูงถึง 44.5 องศาเซลเซียส นับว่าสูงสุดในภาคเหนือ

ฤดูฝน ฝนตกชุก ปริมาณน้ำฝนมากที่สุดประมาณ 554.1 มิลลิเมตร หรือเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 1,497.3 มิลลิเมตร นอกจากนี้ อากาศยังมีความชื้นในเกณฑ์สูงอยู่เป็นเวลานาน

ในฤดูหนาว อากาศจะแห้งและหนาวจัด อุณหภูมิเคยต่ำสุด 4.5 องศาเซลเซียส

สรุปได้ว่า หนาวร้อนจัด ฝนขึ้นมากและหนาวหนาวจัด โดยเฉลี่ยแต่ละฤดูกาลมีเวลาประมาณ 4 เดือน

การคมนาคม ปัจจุบันจังหวัดอุตรดิตถ์มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและติดต่อภายในจังหวัดระหว่างอำเภอ ตำบลต่าง ๆ ได้สะดวกเกือบทุกฤดูกาล เส้นทางสำคัญที่สุดคือ ทางบก ซึ่งมีทั้งทางรถไฟและรถยนต์ มีรถไฟผ่านขึ้นลงวันละหลายขบวน มีรถยนต์สายกรุงเทพ-อุตรดิตถ์วิ่งประจำวันหลายเที่ยว ผู้โดยสารอาจเดินทางไปกลับได้ภายในวันเดียว ส่วนการเดินทางทางน้ำ ใช้ลำน้ำน่านตอนเหนือ เชื่อมลี้ริ่งกับจังหวัดน่าน และใช้ลำน้ำน่านตอนใต้เชื่อม เฉพาะในฤดูฝน ติดต่อระหว่างอำเภอท่าปลากับอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอตรอนและอำเภอพิชัย การคมนาคมทางน้ำจึงมีน้อยเมื่อเทียบกับทางบก

ทรัพยากรธรรมชาติ เนื้อที่จังหวัดอุตรดิตถ์ประมาณร้อยละ 77 เป็นป่า และภูเขา ทรัพยากรสำคัญจึงได้แก่ ป่าไม้ ผลิตภัณฑ์จากป่า สัตว์ป่า และแร่ธาตุ ป่าไม้ ไม้ที่สำคัญคือ ไม้สักและไม้กระยาเลยอยู่ตามบริเวณเทือกเขาหลวงพระบางทางด่านตะวันออกของจังหวัด

ผลิตภัณฑ์จากป่า ได้แก่ หนุ่ยทองกง (เป็นพืชชนิดหนึ่ง คอกนำมาใช้ทำไม้กวาดกวาดเรือน) ลูกตาว (คือลูกขี้ของภาคกลาง เมล็ดค่อนข้างมนน้ำตาลรับประทานเป็นอาหารหวาน) ฟินและถ่าน

สัตว์ป่า เช่น เสือ หมี ชมูป่า เก้ง กวาง กระต่ายและสัตว์ปีกอื่น ๆ
แร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ แร่ทองแดง เหล็ก และแร่ตะกั่ว

ในปัจจุบันทรัพยากรประเภทป่าไม่ยังมีมาก แต่มีชนิดสัตว์น้อยและยังถูกทำลายเกือบหมด ส่วนแร่ธาตุต่าง ๆ ยังมีได้ดำเนินการขุดขึ้นมาใช้

ประชากร เชื้อชาติและศาสนา ประชากรจังหวัดอุตรดิตถ์เมื่อสิ้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2524¹ มีจำนวนทั้งสิ้น 438,075 คน หรือประมาณร้อยละ 4.6 ของประชากรในภาคเหนือ แยกเป็นชาย 220,802 คน หญิง 217,273 คน มีความหนาแน่นของประชากร 51 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ประชากรเหล่านี้สืบเชื้อสายมาจากคนไทยหลายภาค แต่จะอำเภอยะลาและตำบลจึงมักมีภูมิลำเนาชนบทรวมเปี่ยมประเพณีแตกต่างกัน ดังที่ หวน พินธุพันธุ์² กล่าวไว้ว่า ประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์มีหลายเผ่าพันธุ์ เพราะบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว (ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) บ้าง จากเมืองเชียงแสน เมืองชะเลียง เมืองสุโขทัย และจากทางภาคกลางบ้าง ทำให้มีวัฒนธรรมบางประการไม่เหมือนกันทีเดียวนัก กล่าวได้ว่าอุตรดิตถ์มีประชากรจนวนปานกลาง มีสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปไม่แออัดและมีหลายพวกหลายเหล่า

¹ที่ทำการปกครองจังหวัดอุตรดิตถ์ รายงานสถิติจำนวนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์

²หวน พินธุพันธุ์ อุตรดิตถ์ของเรา หน้า 25 - 26

ประชากร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนน้อย
จังหวัดอุตรดิตถ์มีวัดมหานิกาย 259 วัดและมีโบสถ์โปรเตสแตนต์ 7 แห่ง¹

การอาชีพ อาชีพสำคัญได้แก่ เกษตรกรรม ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์
ทำป่าไม้ อุตสาหกรรมและหัตถกรรม
อาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่
ข้าว กล้วย ทุเรียน อ้อย และหอม
อาชีพประมงน้ำจืดบริเวณเหนือเขื่อนสิริกิติ์ และตามแหล่งน้ำต่าง ๆ
อาชีพเลี้ยงสัตว์ สำหรับใช้แรงงานและบริโภคเนื้อ
อาชีพทำป่าไม้ เช่น ไม้สักและไม้กระยาเลย
อาชีพอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กกับอุตสาหกรรม
ในครัวเรือน
อาชีพหัตถกรรม ทำไม้กวาดจากกกทญ่าทองกง ปั่นหม้อกินเผา
และหอม

อาชีพดังกล่าวทำให้ประชากรจังหวัดอุตรดิตถ์มีรายได้เฉลี่ยคนละประมาณ
4,681 บาทต่อปี² ซึ่งเป็นรายได้อันดับที่สามของภูมิภาคนี้เมื่อเทียบกับจังหวัดตาก
ที่รายได้สูงสุดเฉลี่ยคนละ 6,820 บาทต่อปี³

¹กรมการศาสนา รายงานการศาสนาประจำปี 2523 หน้า 28

²สำนักงานจังหวัดอุตรดิตถ์ เอกสารข้อมูลและผลงานบางประการของ
จังหวัดอุตรดิตถ์ 2524

³"รายได้ต่อบุคคลของจังหวัดต่าง ๆ ปี 2523" วัฏจักร 23 : 2

การศึกษา สถานศึกษาในจังหวัดอุตรดิตถ์มีตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาและมีสภาพการบริการด้านการศึกษาเป็นดังนี้

- การบริการการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เป็นที่น่าสังเกตว่านักเรียนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 60 ไม่ได้เข้ารับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา¹ เพราะผู้ปกครองมีฐานะยากจน หรือบ้านเรือนห่างไกลสถานศึกษา มิฉะนั้นก็เพราะผู้ปกครองต้องการใช้แรงงานมากกว่าให้ศึกษาต่อ

การบริการการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษายังไม่พอเพียงต่อความต้องการในมีหนึ่ง ๆ วิทยาลัยเทคนิคและอาชีวะ 2 แห่ง และวิทยาลัยครู 1 แห่ง รับนักเรียนเข้าศึกษาได้จำนวนจำกัด ทำให้อีกส่วนหนึ่งต้องไปศึกษาต่อยังต่างจังหวัด

สถานที่และโบราณวัตถุ² อุตรดิตถ์เคยเป็นเมืองเก่ามีประวัติศาสตร์ทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ มีโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นจำนวนมากที่สำคัญได้แก่

พระบรมธาตุเจดีย์ หรือพระธาตุทุ่งยั้ง เป็นปูชนียสถานที่ชาวบ้านนับถือกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

พระแท่นศิลาอาสน์ ซึ่งตามตำนานกล่าวว่า พระพุทธเจ้าเคยประทับเพื่อทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมี

อนุสาวรีย์พระยาพิชัยฯ สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2511 เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงพระยาพิชัยฯ ผู้ซึ่งมีความองอาจกล้าหาญในการสู้รบกับพม่า ป้องกันชาติบ้านเมืองเมื่อ พ.ศ. 2316

¹สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุตรดิตถ์ แบบรายงานการศึกษาส่วนภูมิภาคภาคสถิติ (รศ.ภ.) ปีการศึกษา 2524 จังหวัดอุตรดิตถ์ 2525

²มณฑิเยร คือ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุตรดิตถ์ หน้า 96 - 160

หลวงพ่อเพชร พระพุทธรูปบ้านคูเมือง
 บานประตูวัดพระฝาง เป็นไม้แกะสลักที่มีคุณค่าอย่างยิ่งด้านศิลปกรรม

ประวัติจังหวัดอุตรดิตถ์

ครั้งโบราณกาลก่อนประวัติศาสตร์ เข้าใจกันว่าที่เวียงเจ้าเงาะบริเวณที่
 ที่ในปัจจุบันนี้เป็นตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล และบริเวณตำบลท่าเสา อำเภอเมืองอุตรดิตถ์
 เคยมีผู้คนอาศัยมาก่อนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์นับแต่เริ่มมีคนจนถึงราว พ.ศ. 1000
 ในยุคหินใหม่ และยุคสัมฤทธิ์ เพราะขุดพบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่าง
 เช่น ขวานหิน เครื่องประดับทำด้วยแก้วผลึกลักษณะกลมแบน กาไลทองสัมฤทธิ์¹
 และกลองมโหระทึกทองสัมฤทธิ์²

ในสมัยสุโขทัย ปรากฏชื่อเมืองทุ่งยั้ง (ตามลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล ปัจจุบัน)
 เป็นเมืองหน้าด่านด่านเหนือ³ ที่อาณาจักรสุโขทัยติดต่อกับเมืองขมุกขมูญ ซึ่งเป็น
 เมืองออกของกรุงสุโขทัยโดยมีลำน่านันแก่นแบ่งเขตแดน⁴ และเมืองทุ่งยั้งยังมี
 ท่าเรือสำคัญท่าหนึ่งอยู่ริมฝั่งลำน่านัน กือ ท่าอิฐ หรือท่าอิค¹ (คือบริเวณหาดท่าอิฐ

¹งานทะเบียนและคลัง ทะเบียนศิลปวัตถุพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน ห้องก่อน
ประวัติศาสตร์ 2525

²ชิน อยู่ดี "กลองมโหระทึก" ใน อดีต หน้า 148 - 174

³พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เที่ยวเมืองพระร่วง หน้า 209

⁴สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราช
พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 ตอน 1 หน้า 163

¹อิค เป็นภาษาไทยยวน แปลว่า เหนือ ท่าอิคเป็นท่าเรือที่ชาวเมืองเหนือ
 เมื่อเดินทางมาถึงก็เหน็ดเหนื่อย จึงเรียกท่าเรือแห่งนี้ว่า ท่าอิค ต่อมาเพี้ยนเป็น
 ท่าอิฐ (มณฑิยร์ ก็แท้ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุตรดิตถ์ หน้า 27)

ทำบลทำวิฐ อำเภอมืองอุตรดิตถ์ ปัจจุบัน) ทำอิฐเป็นศูนย์กลางการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ ติดต่อกันระหว่างเมืองทางเหนือและทางตะวันออกกับเมืองทางใต้ พ่อค้าเมืองเหนือและเมืองตะวันออกนำสินค้าประเภทผลิตผลจากป่าเดินทางมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกับพ่อค้าเมืองใต้ที่นำสินค้าประเภทเครื่องมือเครื่องใช้มาค้าขายโดยทางเรือ เมืองทุ่งยั้งและทำวิฐจึงมีความสำคัญมากทั้งในด้านการปกครองและด้านเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้น

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองพิชัย (คือตำบลในเมือง อำเภพิชัย ปัจจุบัน) เป็นเมืองขึ้น 1 ใน 16 เมืองต่อกรุงศรีอยุธยา¹ มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านทางเหนือคู่กับเมืองสวรรคโลก (เมืองสวรรคโลกมีอำนาจปกครองเมืองทุ่งยั้ง) เมื่อเกิดสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเชียงใหม่ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เจ้าเมืองสวรรคโลกขณะนั้นได้สวามิภักดิ์ต่อทางเชียงใหม่ ต่อมาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงได้เมืองสวรรคโลกคืนมา จึงทรงเปลี่ยนแปลงอาณาเขตเมืองนี้ โดยให้เมืองทุ่งยั้งลดอำนาจการปกครองเป็นเพียงแขวง (ตำบล) หนึ่งขึ้นกับเมืองพิชัย² เมืองทุ่งยั้งจึงหมดความสำคัญลงนับแต่นั้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมืองฝางหรือเมืองสวางคบุรี (คือบ้านพระฝาง ตำบลนาจุก อำเภอมืองอุตรดิตถ์ ปัจจุบัน) ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน่านเหนือทำอิฐขึ้นไป เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์กล่าวคือ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 เมืองฝางเป็นที่ชุมนุมของก๊กเจ้าพระฝาง (พระมหาเวื่อน) มีอำนาจปกครองหัวเมืองเหนือทั้งหมดอยู่ระยะหนึ่ง³ จนถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

¹ สมเด็จพระพนรัตน์ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หน้า 1 - 2

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ หน้า 78

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 หน้า 55

ปรามปรามลงได้ หัวเมืองทั้งหลายก็ขึ้นต่อกรุงธนบุรี ส่วนท่าอิฐยังคงเป็นแหล่งกลางสำคัญ เพื่อใช้ติดต่อค้าขายอยู่เช่นเดิม สภาพการค้าโดยทั่วไปเจริญรุ่งเรืองตลอดสมัยที่ไม่มีศึกสงคราม และจนกระทั่งเวลาที่ชาวต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส จีน และอินเดีย เป็นต้นมาติดต่อค้าขาย¹

สมัยกรุงธนบุรี เมืองฝางมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ค่อนข้างสูง ส่วนเมืองพิชัยมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงใช้เป็นที่ประชุมทัพบุกไปตีเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2314² และเมื่อพม่ายกทัพมาตีได้เมืองลับแล แต่ตีเมืองพิชัยไม่ได้ใน พ.ศ. 2315 ในปีเดียวกันนี้ พม่ายกทัพมาตีเมืองพิชัยอีกครั้ง แต่ก็ไม่สามารถตีได้ การรบครั้งนี้เจ้าเมืองพิชัยคุมพลต่อสู้ทัพพม่าอย่างกล้าหาญจนคาบหักคามือจึงได้รับสมญาว่า "พระยาพิชัยคาบหัก"³

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ระหว่างรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3) เมืองพิชัยยังมีความสำคัญทางด้านการปกครองอยู่ และมีความสำคัญมากขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปราบขบถเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ได้แล้ว เมืองพิชัยมีอำนาจการปกครองเมืองต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ เมืองแพร่ เมืองน่าน ตลอดไปถึงเมืองหลวงพระบาง⁴ ส่วนท่าอิฐมีสภาพการค้าขายเจริญขึ้นตามลำดับ เพราะโจรสลัดไม่มี ชาวต่างประเทศหลายชาติเข้ามาติดต่อค้าขายกับไทยมากขึ้น และเหตุการณ์บ้านเมืองสงบสุข⁵

¹มณเฑียร คือแท่น มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุตรดิตถ์ หน้า 27 - 29

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคัมภีร์ราชานุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ
หน้า 83

³ค. หน้า 57 - 58

⁴ค. หน้า 83 - 84

⁵มณเฑียร คือแท่น ล.ค. หน้า 30

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเดินเรือจากเมืองหางไต้ไปไค้สะดวกถึงท่าโพธิ์¹ หรือบางโพธิ์เท่านั้น เพราะลำน้ำนั้นตอนเหนือขึ้นไปตื้นเขินและเป็นเกาะแก่งมาก เรือส่วนใหญ่จึงจอดรับส่งสินค้าที่ท่าโพธิ์มากกว่าท่าอิฐ ทำให้ท่าโพธิ์เป็นย่านการค้าที่สำคัญคู่กับท่าอิฐ¹ เมื่อท่าโพธิ์เป็นท่าเลการค้าที่คึกคักกล่าวประชาชนจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวเมืองพิชัยจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณท่านี้เพิ่มขึ้นทุกปี จนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ปีประชาชนอยู่หนาแน่นกว่าเมืองพิชัย

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าท่าโพธิ์คงจะเจริญต่อไปอีกจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งเมืองขึ้นอีกเมืองหนึ่งที่บริเวณท่านี้ ขึ้นกับเมืองพิชัยใน พ.ศ. 2430 เรียกชื่อเมืองใหม่นี้ว่า "เมืองอุตรดิตถ์"² ต่อมาชาวเมืองพิชัยจำนวนมากอพยพมาตั้งภูมิลำเนาที่เมืองอุตรดิตถ์ เพราะเห็นว่าเป็นสถานที่ที่จะขยายการทำการค้าได้มากขึ้น ประชาชนเมืองพิชัยจึงลดน้อยลงไปอีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ย้ายที่ว่าการเมืองและศาลเมืองพิชัยไปตั้งที่เมือง³ อุตรดิตถ์ ใน พ.ศ. 2442 และโปรดให้เรียกชื่อเมืองอุตรดิตถ์เป็น

¹ หวน พินธุพันธุ์ อุตรดิตถ์ของเรา หน้า 9

² ตรี อมาตยกุล เมืองเหนือและเมืองใต้ หน้า 209 - 210

¹ ท่าโพธิ์ เป็นท่าเรือสำคัญอีกแห่งหนึ่งอยู่ริมฝั่งลำน้ำน่านใต้ท่าอิฐลงมาบริเวณท่านี้คือตัวเมืองอุตรดิตถ์ปัจจุบัน

² อุตรดิตถ์ แปลว่า ท่าเหนือ (อุตร = เหนือ ดิตถ์ = ท่าน้ำ)

³ แม้ว่าใน พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดตั้งการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล โดยแบ่งเขตการปกครองเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ หนุมาน ก็ตาม เฉพาะเขตการปกครองจังหวัดคงโปรดให้เรียกว่า "เมือง" ตามเดิม เพราะจะได้ตรงกับชื่อเมืองต่าง ๆ ก่อนการเปลี่ยนแปลง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาการุณราชานุภาพ เทศาภิบาล หน้า 129, 133)

"เมืองพิชัย" ส่วนเมืองพิชัยเดิมใหญ่เป็นอำเภอ เรียกว่า "อำเภอพิชัยเก่า"¹ จนถึง พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนชื่อ "เมืองพิชัย" เป็น "เมืองอุตรดิตถ์" ตามสถานที่ตั้งตัวเมือง² ปีต่อมาโปรดให้เปลี่ยนชื่อ "เมืองอุตรดิตถ์" เป็น "จังหวัดอุตรดิตถ์" และเปลี่ยนชื่อ "อำเภอพิชัยเก่า" เป็น "อำเภอพิชัย"³

นับตั้งแต่มีการย้ายท่าเรือรับส่งสินค้าจากท่าอิฐมาที่ท่าโพธิ์จนกระทั่งได้เจริญขึ้นเป็นเมืองอุตรดิตถ์ การค้าที่ท่าอิฐก็ขบเซาเรื่อยมา ประกอบกับท่าอิฐมีน้ำท่วมทุกปี อยู่ห่างไกลจากที่ว่าการเมือง ศาลเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพมหานครผ่านเมืองอุตรดิตถ์ไปเชียงใหม่ สร้างสถานีรถไฟอุตรดิตถ์บริเวณด้านหลังวัดท่าถนน (ด้านหน้าวัดท่าถนนเป็นท่าโพธิ์) กับสร้างสถานีรถไฟท่าเสาที่บริเวณใกล้ท่าเสา⁴ แล้วเสร็จ ความนิยมขนส่งสินค้าทางรถไฟมีมากกว่าทางเรือ เพราะสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยกว่า พ่อค้าประชาชนจึงพากันอพยพจากท่าอิฐมาตั้งหลักแหล่งค้าขายเพิ่มขึ้นที่บริเวณสถานีรถไฟทั้งสองแห่ง ทำให้อุตรดิตถ์มีประชาชนอยู่หนาแน่นขึ้น และมีสภาพบ้านเมือง การทมาหากินเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น เป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน⁴

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จมณฑลฝ่ายเหนือในรัชกาลที่ 5 หน้า 55 - 56

²หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประกาศเรื่องเปลี่ยนนามเมืองพิชัยเป็นเมืองอุตรดิตถ์ ลงวันที่ 10 - 16 สิงหาคม 2458 เอกสารกระทรวงมหาดไทย 2458

³หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประกาศเรื่องเปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัด ลงวันที่ 5 - 19 พฤษภาคม 2459 เอกสารกระทรวงมหาดไทย 2459

⁴มณเฑียร คือแท่น มรดกทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ หน้า 33 - 34

⁴ท่าเสา เป็นท่าเรือสำคัญอีกแห่งหนึ่ง อยู่ริมฝั่งลำน้ำน่านเหนือท่าอิฐขึ้นไปเดิมเรียกว่า "ท่าเสา" เขาเป็นภาษาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือแปลว่า หยุคพัก เพราะพ่อค้าจากลำน่านสินค้ามาหยุดพักแลกเปลี่ยนซื้อขายกันที่ท่านี้ ต่อมาเพี้ยนเป็น "ท่าเสา" (มณเฑียร คือแท่น มรดกทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ หน้า 27)

ประเพณีและการละเล่น¹

ชาวอุตรดิตถ์อพยพมาจากทั้งทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ประเพณีในท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์จึงเหมือนกับประเพณีของคนในภาคต่าง ๆ กันกล่าว จำแนกได้ 2 ประเภทคือ

1. ประเพณีส่วนบุคคล หมายถึง ประเพณีที่เกี่ยวข้องเฉพาะบุคคลภายในครอบครัว ได้แก่ ประเพณีการบวช การแต่งงาน ทำบุญขึ้นเรือนใหม่ งานศพ งานบุญกองข้าวหลังฤดูเก็บเกี่ยว และประเพณีการท้าวขวัญ

2. ประเพณีส่วนรวมของท้องถิ่น หมายถึง ประเพณีส่วนรวมที่กลุ่มชนประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนใหญ่เป็นประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและการทำบุญ ได้แก่ ประเพณีทำบุญวันตรุษ วันสงกรานต์ ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ สลากภัต หล่อเทียนพรรษา ถวายผ้าอาบน้าฝน ทำบุญวันเข้าพรรษา ทานกวยสลาก ทำบุญวันสารท เทศน์มหาชาติ ทำบุญวันออกพรรษา หอดอกฐิน หอคันผ้า โฉมทาน ทำบุญกลางบ้าน และประเพณีงานช่างประจำปี

ส่วนการละเล่นพื้นเมืองในจังหวัดอุตรดิตถ์มีหลายอย่างและคล้ายกับภาคอื่น เช่น การเล่นมอญซ่อนผ้า ชวงชิงชัย และชักชะเยื่อ เป็นต้น การละเล่นเหล่านี้เล่นกันลดน้อยลงจนหาได้ยากในปัจจุบัน

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอลับแล จึงเป็นภูมิหลังทั่วไปด้านสภาพภูมิประเทศของท้องถิ่นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

¹ วน พินิจพันธุ์ อุตรดิตถ์ของเรา หน้า 134 - 151

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับอำเภอลับแล

ลับแลเป็นเมืองโบราณที่สำคัญเมืองหนึ่ง มีประวัติความเป็นมายาวนานดังที่กล่าวแล้วแต่ตอนต้นว่า มีโบราณวัตถุโบราณสถานหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น กลองมโหระทึกทองสัมฤทธิ์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บานประตูไม้แกะสลักพระวิหาร พระบรมธาตุเจดีย์ พื้นที่ทั่วไปของลับแลมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม ผลผลิตสำคัญที่ทำชื่อเสียงให้แก่ลับแลคือ ข้าว และผลไม้คือกลางสาค ทั้งมักยกย่องกันว่าหญิงสาวเมืองลับแลรูปร่างสวยงามมาก ค่ายเหตุนี้คนจึงรู้จักชื่อเสียงของลับแลว่าเป็นเมืองที่มี "กลางสาคหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวสวย"

ความรู้เกี่ยวกับอำเภอลับแลด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและประวัติศาสตร์ มีดังต่อไปนี้

สภาพภูมิศาสตร์

อำเภอลับแลมีสภาพภูมิศาสตร์ที่สมควรนามากล่าวคือ

1. ที่ตั้งและอาณาเขต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกห่างจากตัวเมืองอุตรดิตถ์ประมาณ 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอตรอน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเมืองอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

2. ลักษณะภูมิประเทศ¹ มีเนื้อที่ทั้งหมด 512.48 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 6 ของพื้นที่จังหวัด แยกเป็นพื้นที่ราบประมาณ 117 ตารางกิโลเมตร

¹อำเภอลับแล ประวัติ สภาพท้องที่และปัญหาต่าง ๆ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2525 หน้า 3

เป็นพื้นที่ป่าและภูเขา 395 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ ค่อยสูงขึ้นทางตอนกลางและเป็นภูเขาทางตอนเหนือ กับทางตะวันตกเฉียงเหนือ อาจแบ่งลักษณะพื้นที่ให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้

2.1 บริเวณตอนเหนือ แถบตาบลฝ่ายหลวง แม่พุลและน่านกกก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่ไม่สูงนัก ยกเว้นตอนเหนือสุดของตำบลแม่พุลที่ติดต่อกับอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีภูเขาสูงมาก บริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยงพืชผลในอำเภอลับแลตลอดปี มีที่ราบระหว่างภูเขาเพียงเล็กน้อย

2.2 บริเวณตอนกลาง ลักษณะพื้นที่แถบตำบลชัยจุลพล เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ และบางส่วนของตำบลฝ่ายหลวงเป็นลอนคลื่นสูง ๆ ต่ำ ๆ บริเวณที่เป็นที่ตั้งบ้านเรือน ส่วนที่ราบเป็นที่ทำการเพาะปลูก

2.3 บริเวณตอนใต้ เป็นที่ราบและราบลุ่มอันกว้างใหญ่ แถบตาบลไผ่ล้อม ห้วยยังและค่านแม่คามัน จึงเหมาะสำหรับการทำนา

3. สภาพดินฟ้าอากาศ อำเภอลับแลมีสภาพไม่ตามบริเวณภูเขา มีต้นไม้ผลหนาแน่น สภาพป่าไม้ถูกทำลายจึงเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติไปค้วย และบริเวณที่อยู่อาศัยมีการปลูกสวนผลไม้แน่นอนเช่นกัน การมีต้นไม้มากทำให้อำเภอลับแลมีสภาพภูมิอากาศเป็นไปตามฤดูกาล

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม มีฝนตกค่อนข้างชุก ปริมาณน้ำฝนเมื่อ พ.ศ. 2524 โคยเฉลี่ย 114.9 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปี 1,379.2 มิลลิเมตร ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์เป็นฤดูแล้ง อากาศค่อนข้างหนาวในพื้นที่ทางตอนเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดโคยเฉลี่ย 12.5 องศาเซลเซียส ส่วนฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงมิถุนายน อากาศมีความชื้นมาก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 39.5 องศาเซลเซียส¹

¹สำนักงานเกษตรอำเภอลับแล รายงานปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2524 2525

4. แหล่งน้ำสำคัญ อำเภอลับแลไม่มีลำน้ำสายใหญ่ไหลผ่าน มีแต่ลำห้วยบริเวณเทือกเขาอันน้อยใหญ่ทางตอนเหนือ คลองสำคัญคือ คลองแม่พูลซึ่งมีต้นมาจากน้ำตกแม่พูลและน้ำตกดามบูไหลจากทางเหนือลงสู่ทางใต้ ผ่านพื้นที่ตำบลแม่พูลมาบรรจบกันที่บ้านนาทวม ตำบลฝายหลวง แล้วไหลผ่านเขตเทศบาลตำบลศรีพนมมาศไปยังตำบลชัยชุมพล ทุกยังถึงช่วงนี้จะเปลี่ยนชื่อเป็นคลองแม่พ่อง ที่บ้านแม่พ่อง ไหลผ่านตำบลไผ่ล้อมไปบรรจบกับคลองชลประทานลงสู่บึงมายในที่สุด คลองนี้มีน้ำไหลตลอดปี มีฝายน้ำล้นกักเก็บน้ำอยู่หลายแห่ง เช่น ฝายหลวง ฯลฯ จึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญเพื่อการเกษตรของอำเภอ

แหล่งน้ำสำคัญอีก 3 แห่งคือ บึงมายเป็นแหล่งประมงน้ำจืด อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอลับแล หนองพระแลในตำบลทุ่งยั้ง หนองนาเกลือในตำบลฝายหลวง เป็นหนองน้ำใหญ่ใช้เพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด และการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง เฉพาะหนองพระแล อำเภอลับแลมีโครงการที่จะขุดลอกและจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

5. การปกครอง อำเภอลับแลแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วนคือ

5.1 การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ 1 แห่ง "มีบ้านเรือน 717 หลังคาเรือน 697 ครัวเรือน"¹ และสภาตำบล 7 แห่ง ได้แก่ สภาตำบลไผ่ล้อม ทุ่งยั้ง ด่านแม่คำมับ ชัยชุมพล ฝายหลวง แม่พูลและน่านกกก

5.2 การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองเป็น 7 ตำบล 44 หมู่บ้าน มีบ้านเรือนทั้งสิ้น 9,555 หลังคาเรือน และครัวเรือน 9,565 ครัวเรือน² ดังเห็นได้จากรายงานของแผนกทะเบียนราษฎรอำเภอลับแล² แสดงถึงจำนวนตำบล หมู่บ้าน บ้านเรือนและครัวเรือน เรียงตามลำดับดังนี้

¹สำนักงานเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล รายงานสถิติจำนวนบ้านเรือนและครัวเรือนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2525 2525

²แผนกทะเบียนราษฎรอำเภอลับแล รายงานสถิติจำนวนหมู่บ้าน บ้านเรือนและครัวเรือน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2525 2525

ตาราง 1 จำนวนหมู่บ้าน บ้านเรือน และครอบครัว จาแนกตามตำบล

ลำดับที่	ตำบล	หมู่บ้าน	บ้านเรือน	ครอบครัว
1	ชัยชุมพล	6	1,897	1,900
2	แม่พล	7	1,889	1,894
3	ทุ่งยั้ง	10	1,813	1,813
4	ฝายหลวง	7	1,391	1,392
5	ไผ่ล้อม	6	1,246	1,246
6	คานแม่คำมัน	4	803	803
7	น่านกกก	4	516	517
	รวม	44	9,555	9,565

สภาพเศรษฐกิจ

อำเภอลับแลมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญเอื้ออำนวยต่อการอาชีพ จึงมีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี นอกจากนี้บรรพบุรุษยังมีส่วนช่วยวางรากฐานให้ ชาวลับแลปัจจุบัน สามารถใช้พื้นที่ที่มีอยู่ไม่มากประกอบอาชีพได้ผลอย่างคุ้มค่ามากที่สุด กล่าวคือ พื้นที่ทางตอนเหนือส่วนใหญ่เป็นภูเขา ประชาชนปลูกสวนผลไม้ ไม้ไผ่ แก้วกลางสาด ทุเรียน มังคุด ฯลฯ ผลไม้เหล่านี้เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญประเภทหนึ่งที่ทำ รายได้ให้แก่อำเภอรวมมูลค่าหลายร้อยล้านบาททุกปี และยังมีผลผลิตสำคัญที่ได้จาก ป่าแถบนี้คือ ดอกหญ้าตองกงสำหรับใช้ทำไม้กวาด ส่วนพื้นที่ราบระหว่างภูเขาใช้ทำนา บริเวณนี้จึงเป็นเขตเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของอำเภอลับแล

พื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบสลับที่สูง บริเวณที่ราบสูงชาวสับแลมักปลูกบ้านเรือน และปลูกพืชสวนประเภทมะพร้าว หนากายเป็นสินค้า ทำรายได้รองลงมาจากพืชสวนผลไม้ บริเวณที่ราบมักใช้ทำนา ปลูกพืชไร่ และผักต่าง ๆ ส่วนใหญ่ปลูกหอมขายเป็นสินค้าออก นอกจากนี้ยังผลิตผ้าชิ้นตีนจก ทาผ้าหม่นวมเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอีกด้วย ส่วนบริเวณตอนใต้พื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นที่ราบลุ่ม ผลผลิตสำคัญจึงเป็นข้าว การผลิตข้าว นับว่าได้ผลสมบูรณ์เกือบสูงสุด เพราะมีระบบชลประทานที่ดี

ประเภทอาชีพและรายได้ในอำเภอสับแลจำแนกได้ดังนี้

1. การเกษตรกรรม¹ อาชีพเกษตรกรรมสำคัญคือ การทำนา ทำสวนผลไม้ สวนผัก และปลูกพืชไร่ พืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ ทำชื่อเสียงให้แก่อำเภอดีแก่ ข้าว ลำไย ลำสาดี หุ้เรียนและหอม เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยปีละ 6,953 บาทต่อคน หรือปีละ 40,332 บาทต่อครอบครัว

2. การเลี้ยงสัตว์และการประมง² การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อ การใช้แรงงานและบริโภคเนื้อเหมือนท้องถิ่นอื่น ๆ สัตว์เลี้ยงสำคัญได้แก่ โค กระบือ และสุกร เป็นต้น ส่วนการประมง ราษฎรทำประมงน้ำจืดที่บึงมาบเพื่อการบริโภค ภายในอำเภอมากกว่าเป็นสินค้าส่งออก

3. การอุตสาหกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน การอุตสาหกรรมมีเฉพาะ อุตสาหกรรมในครอบครัวคือ มีโรงงานทำไม้พื้นปาเก้ โรงบ่มใบยาสูบและมีโรงสีข้าว ขนาดเล็ก (ขนาด 5 - 20 แรงม้า) อยู่ในตำบลต่าง ๆ รวม 101 โรง³

¹อำเภอสับแล ประวัติ สภาพท้องที่และปัญหาต่าง ๆ ของอำเภอสับแล จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2525 หน้า 7

²ค. หน้า 8

³สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี รายชื่อโรงงานอุตสาหกรรมใน จังหวัดอุดรธานี 2525

ส่วนอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญได้แก่ การทอผ้าขึ้นตีนจก ทำผ้าหม่นวม ทำไม้กวาด จากดอกหญ้าตองกง ปั่นหม้อดินเผา และทำเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ หัตถกรรมพื้นบ้าน เหล่านี้ทำชื่อเสียงและรายได้ให้แก่อำเภอปีละหลายล้านบาท

4. การพาณิชย์กรรม มีแหล่งซื้อขายโดยทั่วไปและมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สำเร็จรูปต่าง ๆ เกือบทุกชนิดในเขตชุมชนชน สิ่งของเหล่านี้มีทั้งที่ผลิตเองและสั่งซื้อ จากโรงงานต่างจังหวัดไปจำหน่าย มีศูนย์กลางการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร เช่น ลางสาด ทุเรียน เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรนำผลผลิตมาจำหน่ายโดยตรงแก่ผู้บริโภค นับว่าการค้าขายในอำเภอลับแลมีความเจริญพอสมควร

สภาพสังคม

ผู้ศึกษาขอล่าวถึงสภาพสังคมของอำเภอลับแลตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ประชากร อำเภอลับแลมีประชากรทั้งสิ้น 59,916 คน หรือร้อยละ 9 ของประชากรทั้งจังหวัด จาแนกเป็นชาย 27,749 คน หญิง 29,167 คน ดังเห็นได้จากรายงานของแผนกทะเบียนราษฎรอำเภอลับแล¹ แสดงจำนวนประชากร จำแนกเป็นตำบลเรียงตามลำดับดังนี้

¹แผนกทะเบียนราษฎรอำเภอลับแล รายงานสถิติจำนวนราษฎรประจำเดือน มีนาคม พ.ศ. 2525 2525

ตาราง 2 จำนวนประชากร จำแนกเป็นตำบลของอำเภอลี้แล

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนประชากร		รวม
		ชาย	หญิง	
1	ทุ่งยั้ง	5,874	5,278	11,152
2	ฝายหลวง	4,612	5,170	9,782
3	ชัยชุมพล	4,281	5,001	9,282
4	แม่พล	4,081	4,167	8,248
5	ไผ่ล้อม	3,499	4,203	7,702
6	น่านกกก	2,115	2,088	4,203
7	เทศบาล ต. ศรีพนมมาศ	2,058	2,083	4,141
8	คานแม่คำมัน	1,229	1,177	2,406
	รวม	27,749	29,167	56,916

ประชากรในอำเภอลี้แลมีมากเป็นอันดับที่ 4 ของจังหวัด ในแต่ละตำบล มีจำนวนประชากรใกล้เคียงกัน ยกเว้นในเขตเทศบาลตำบลศรีพนมมาศและตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ (ตำบลน่านกกกและตำบลคานแม่คำมัน) ประชากรต่างอยู่กันเป็นหมู่ เป็นเหล่าตามเผ่าพันธุ์ของตน จำแนกได้ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ประชากรในท้องที่อำเภอลี้แลตอนเหนือ บริเวณเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ ตำบลชัยชุมพล ฝายหลวง แม่พล และตำบลน่านกกก เป็นชาวอำเภอลี้แลที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยภาคเหนือ เช่น จากเมืองแพร่ น่าน และลำปาง เป็นต้น ประชากร

เหล่านี้จึงมีวัฒนธรรมคล้ายชาวไทยเหนือ

2. ประชากร ในท้องที่อำเภอลี้แลตอนใต้แถบตำบลทุ่งยั้ง ไผ่ล้อม และตำบลค่านแมกามันสืบเชื้อสายมาจากชาวเมืองสุโขทัยและชาวเมืองเชลียง อาเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย วัฒนธรรมของประชากรเหล่านี้จึงคล้ายกับวัฒนธรรมของชาวเมืองสุโขทัยและชาวเมืองเชลียง

2. การศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 - 2524 อำเภอลี้แลมีจำนวนนักเรียนสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษากับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี เห็นได้จากรายงานของแผนกศึกษาธิการอำเภอลี้แล¹ ดังนี้

ปีการศึกษา 2516	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	1,620 คน
ปีการศึกษา 2517	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	1,710 คน
ปีการศึกษา 2518	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	2,005 คน

ฯลฯ

ปีการศึกษา 2522	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	2,241 คน
ปีการศึกษา 2523	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	2,289 คน
ปีการศึกษา 2524	มีผู้สำเร็จการศึกษารวม	2,389 คน

นอกจากนี้เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2524 มีผู้สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 และระดับ 4 อีกจำนวน 190 คน จึงอาจสรุปได้ว่า การศึกษาของอำเภอลี้แลเจริญขึ้นอันเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้ความเชื่อบางประการค่อย ๆ เสื่อมคลายลง

3. การสาธารณสุข สถานีอนามัยและบุคลากรทางแพทย์ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอำเภอและประจำสถานีอนามัยของอำเภอลี้แลมีจำนวนน้อย

¹แผนกศึกษาธิการอำเภอลี้แล แบบรายงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ภาคสถิติ (รศ.ภ.) อำเภอลี้แล ปีการศึกษา 2516 - 2524 2525

ังเห็นได้จาก บัญชีรายชื่อสถานื่อนามัยและข้าราชการสำนักงานสาธารณสุขอำเภอลับแล¹ ว่า อำเภอลับแลมีสถานื่อนามัยตำบลประจำตำบลละ 1 แห่งรวม 8 แห่ง และมีบุคลากรทั้งสิ้น 15 คน จำนวนบุคลากรทั้งหมดนี้เปรียบเทียบกับจำนวนประชากรของอำเภอลับแลคิดเป็นอัตราส่วนบุคลากร 1 คนต่อประชากร 3,794 คน

การขาดแคลนบุคลากรและสถานพยาบาลดังกล่าว ชาวอำเภอลับแลจึงไม่ได้รับการบริการสุขภาพและอนามัยอย่างทั่วถึงและเพียงพอ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวอำเภอลับแลโดยทั่วไปไม่มีความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ สุขภาพจึงไม่แข็งแรงและมีโรคภัยเบียดเบียน เมื่อชาวอำเภอลับแลเกิดเจ็บป่วย บุคคลที่มีฐานะดีก็จะเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐและสถานพยาบาลของเอกชนในเมืองอุตรดิตถ์ ส่วนผู้มีฐานะยากจนจะซื้อยาตามร้านขายยาและใช้หมอชาวบ้านรักษาด้วยเวทมนต์คาถากับยาสมุนไพร

ประวัติอำเภอลับแล

ที่เรียกว่า "ลับแล" ลับแล หมายความว่าตามรูปศัพท์ว่า ที่ซึ่งมองดูไม่เห็น เป็นชื่อเมืองที่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ เพราะเมืองลับแลตั้งอยู่ในภูมิประเทศลึกลับซับซ้อน เมื่อมองจากภายนอกเห็นแต่ป่าไม้ ไม่ค่อยพบบ้านเรือน กล่าวกันว่า หากคนต่างถิ่นหลงทางเข้าไปในดินแดนแถบนี้อาจหาทางออกไม่ได้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศเมืองลับแลตอนหนึ่ง มีความว่า

ชื่อที่เรียกว่าเมืองลับแลสมกับภูมิเมืองยิ่งนัก มีคำกล่าวกันมาแต่ก่อนว่า ถ้าผู้คนที่อื่นไปยังเมืองลับแล พระไพบรเจ้าปามักบันทาลมิให้เห็นผู้คนพลเมือง และที่สุคอาจจะมีคบบังหนทางเสียมิให้กลับออกมาได้ ความที่

¹สำนักงานสาธารณสุขอำเภอลับแล บัญชีรายชื่อสถานื่อนามัยและข้าราชการ
สำนักงานสาธารณสุขอำเภอลับแล 2525

กล่าวนี้ประหลาดที่เป็นความจริงทั้งสองข้อ... เพราะทะเลที่เมืองลับแลอยู่
 ในระหว่างเขามีที่เนินกับที่ต่ำสลับกันไปทุกคานดังกล่าแล้ว จะตั้งหน้าเดิน
 ไปทิศไหนก็ผ่านทุ่งนา พนทุ่งนาไปถึงชายคอน เป็นที่บ้านและเรือสวน
 ไปก็ถึงชายเขาหรือที่โคกคอนอันเป็นป่าดง ถ้าเดินเลียบเขาหรือตัดคง
 ตรงไปก็ถึงเรือสวน แล้วถึงบ้านและทุ่งนาทางอื่นอีก ถ้าขึ้นเดินเรื่อยไป
 ก็เลยเข้าป่าดงพันเขตเมืองไปทางอื่น ถ้าเลียบเลาะอยู่แต่ตามเรือสวน
 ไร่นาก็กวณไม่มีที่สุด ใครไม่มีคนนำทางอาจจะหลงได้จริงดังกล่ามา¹

นอกจากนี้ ชื่อเมืองลับแลยังมีตำนานที่ชาวลับแลเล่ากันมา 2 ทางคือ
 เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จประทับบริเวณเมืองทุ่งยั้ง ทรงแลไปทางทิศเหนือซึ่งปัจจุบัน
 เป็นพื้นที่ตอนบนของอำเภอปรากฏว่าทรงมองไม่เห็นบ้านเรือนผู้คนคล้ายเป็นที่ลี้ลับ
 เพราะต้นไม้มากมายปิดบังไว้จึงเรียกว่า "ลับแล" อีกทางหนึ่งเล่าเป็นนิทานเก่าแก่ว่า
 ลับแลเป็นเมืองลี้ลับพลเมืองมีแต่ผู้หญิงปกครองด้วยการยึดมั่นแต่ความดี มีศีลและรักษา
 วาจาสัตย์ ต่อมาชายชาวเมืองทุ่งยั้งคนหนึ่งเดินทางหลงเข้าไปในป่าเมืองลับแล
 ได้พบกับสาวชาวเมืองลับแล ทั้งสองเกิดความรักต่อกัน สาวจึงรับหนุ่มไปอยู่บ้านตน
 โดยให้ชายสัญญาว่าจะไม่พูดเท็จ สองสามีภรรยาอยู่ด้วยกันมาจนมีบุตร วันหนึ่งขณะที่
 ภรรยาออกไปเก็บผักหักฟืน บุตรร้องไห้ไม่หยุด บิดาหลอกให้บุตรร้องไห้โดยปลอมว่า
 มารดากลับมาแล้ว เมื่อภรรยาทราบว่ามีกล่าวเท็จต่อบุตรก็จำเป็นต้องให้สามี
 ออกจากเมืองไป ก่อนเดินทางภรรยาหมอบข่มข้อมกำชับไม่ให้เปิดหูในระหว่าง
 การเดินทาง แต่สามีมีพียงคาภรรยาได้เปิดขามเห็นเป็นขมื่นจึงทิ้งเสีย ครั้นไปถึงบ้าน
 พบว่า ขมื่นซึ่งเหลือมาเพียงหัวเดียวนั้นเป็นทองคำ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถำรงราชานุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ

หลักฐานและตำนานดังกล่าว ทำให้อนุมานได้ว่า "ลับแล" เป็นชื่อที่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ บริเวณที่ได้ชื่อว่าลับแลคือพื้นที่ตอนเหนือของอำเภอในตำบลชัยชุมพล ศรีพนมมาศ ฝ่ายหลวง แม่พลและตำบลนานกกก

ความเป็นมาของอำเภอลับแล อำเภอลับแลมีเมืองเก่าอยู่ 2 เมืองคือ เมืองทุ่งยั้ง กรมศิลปากรสันนิษฐานว่า "เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติละว้า เพราะขุดพบกลองมโหระทึก พราสาทหินบริเวณนี้"¹ ต่อมาก่อนสมัยกรุงสุโขทัย ไทยอพยพเข้ามาอยู่แทนที่ ในสมัยกรุงสุโขทัย ทุ่งยั้งเป็นเมืองหน้าด่านขึ้นนอกขึ้นกับเมืองสวรรคโลก ส่วนอีกเมืองหนึ่งคือ เมืองลับแล "เดิมเป็นตำบลที่ชาวเมืองเหนือหนีความเดือดร้อนอพยพมาอยู่ก่อน ภายหลังได้ตั้งเป็นเมืองขึ้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเรียกว่า เมืองลับแล"² เมืองทุ่งยั้งจึงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในสมัยกรุงสุโขทัย จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งเมืองทุ่งยั้งและเมืองลับแลต่างขึ้นกับเมืองพิชัยที่กำลังรุ่งเรืองขณะนั้น

ในสมัยกรุงธนบุรี ลับแลเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ ปรากฏชื่อในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา³ ความตอนหนึ่งว่า เมื่อ พ.ศ. 2315 พม่ายกกองทัพมาตีได้เมืองลับแลแล้วใช้เมืองนี้เป็นที่มั่นตั้งทัพยกไปตีเมืองพิชัย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองลับแลมีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และการปกครองมากกว่าเมืองทุ่งยั้ง ได้เป็นอำเภอหนึ่งของเมืองพิชัย มีอาณาเขตรวมเมืองทุ่งยั้งเข้าไว้ด้วย มีที่ว่าการอำเภออยู่ที่เมืองทุ่งยั้ง จนกระทั่ง พ.ศ. 2444

¹ตรี อมาตยกุล เมืองเหนือและเมืองใต้ หน้า 223

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ หน้า 93

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 หน้า 57

จึงได้ย้ายที่ว่าการอาเภอไปตั้งที่ม่อน¹ จาศิล ในปีเดียวกันนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือ ครั้นเสด็จถึงอาเภอลับแล นายทองอิน (คือพระศรีพนมมาศ) ผู้ซึ่งประกอบอาชีพค้าขายเข้าเฝ้ารับเสด็จอย่างใกล้ชิด เป็นที่พอพระราชหฤทัย อีกทั้งทรงทราบว่านายทองอินเป็นคนดี ราษฎรรักใคร่นับถือ เป็นผู้นำก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน เหมือง ฝ่าย โดยไม่ต้องใช้งบประมาณราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็น "ขุนพิศาลจินะกิจ" ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น "หลวงศรีพนมมาศ" และ "พระศรีพนมมาศ" ตามลำดับ พ.ศ. 2447 หลวงศรีพนมมาศย้ายที่ว่าการอาเภอจากม่อนจาศิลไปตั้งที่ม่อนสามินทร์² (คือที่ตั้งที่ว่าการอาเภอลับแล ปัจจุบัน) บ้านยางกระโค มีหลวงศรีพนมมาศเป็นนายอาเภอคนแรกปฏิบัติราชการที่ว่าการที่สร้างขึ้นใหม่

พ.ศ. 2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนชื่อ "อาเภอลับแล" เป็น "อาเภอยางกระโค" ตามชื่อที่ตั้งที่ว่าการเหมือนกับอาเภออื่น ๆ แต่ต่อมาได้กลับไปใช้ชื่อเดิมอีกจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ความรู้เกี่ยวกับชาวอาเภอลับแล

ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับชาวอาเภอลับแล³ และประเพณีพื้นบ้านของชาวอาเภอลับแลดังนี้

¹ม่อน แปลว่า เป็น

²ชาวบ้านเรียกเช่นนี้ที่ถูกเป็น "ม่อนสามินทร์" เพราะม่อนนี้เคยเป็นที่ตั้งพลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2444

³คำว่า "ชาวอาเภอลับแล" ต่อไปนี้หมายถึง ประชาชนผู้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ 5 ตำบลของอาเภอลับแลคือ ตำบลชัยภูมิพล ฝ่ายหลวง แม่พูล นานกกก และเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ ปัจจุบันชาวอาเภอลับแลมักเรียกตัวเองว่า ชาวเมืองลับแล หรือชาวลับแล

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวอำเภอลับแล

1.1 ประวัติชาวอำเภอลับแล ชาวอำเภอลับแลส่วนใหญ่เป็นชาวไทยวนหรือชาวไทยเหนือ มีบรรพบุรุษอาศัยอยู่แถบเมืองแพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ และเมืองเชียงใหม่ บรรพบุรุษได้อพยพจากถิ่นเดิมลงมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน และสร้างบ้านเมืองขึ้นในท้องที่อำเภอลับแลปัจจุบันนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เป็นต้นมา เชื่อได้ว่า เดิมดินแดนแห่งนี้เป็นป่าดงไร้ยักษ์คนอาศัย เพราะ "เพ็งปรากฏชื่อเมืองลับแลในพงศาวดารสมัยกรุงธนบุรีเป็นครั้งแรก"¹ การอพยพของชาวไทยเหนือน่าจะพากันเป็นรุ่น ๆ รุ่นแรกคงเป็นชาวเมืองแพร่กับเมืองน่าน เพราะเมืองทั้งสองมีอาณาเขตติดต่อกันใกล้เคียงกับเมืองลับแล ต่อมาเมื่อเห็นว่าลับแลเป็นแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ดี ราษฎรที่อยู่แถบเมืองลำปาง ลำพูน เชียงใหม่และเชียงใหม่จึงอพยพตามมา

สาเหตุที่แท้จริงในการอพยพยังหาข้อสรุปไม่ได้ มีแต่สันนิษฐานว่า ชาวไทยเหนืออพยพเพื่อหนีความเดือดร้อนเกี่ยวกับการศึกสงคราม ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่า "...สันนิษฐานว่าเมืองลับแลนี้เดิมเห็นจะเป็นที่ทั้งช่องคือ พวกชาวเมืองแพร่ เมืองน่านที่หนีข้าศึกหรือความเดือดร้อนด้วยเหตุอย่างอื่น พากันอพยพครอบครัวย้ายมาตั้งชุมชนหาเลี้ยงชีพอยู่ในที่นั้น"² และสาเหตุอีกประการ อาจอพยพเพื่อหาแหล่งทำมาหากินแห่งใหม่ ดังที่ มนเชียร คีแท้ กล่าวไว้ว่า "สาเหตุของการอพยพอาจจะ... เพื่อหาที่ทำมาหากินที่ดีกว่า เพราะสภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอลับแลอุดมสมบูรณ์ที่สุดกว่าทุกอำเภอในจังหวัดอุตรดิตถ์"³

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ
หน้า 92

² ด

³ มนเชียร คีแท้ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุตรดิตถ์ หน้า 82

ผู้สนใจศึกษาเข้าใจกันว่า สาเหตุสำคัญของการอพยพนั้นเนื่องมาจากต้องการหนีความเคียดแค้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าราชการของรัฐในสมัยกรุงศรีอยุธยา ทำให้ชาวเมืองแพร่และเมืองน่านต่างอพยพมาหลบซ่อนอยู่ตามป่าดงมักไม่ยอมพบปะกับคนต่างถิ่น ความคิดนี้ได้จากพระคำรিতอนหนึ่งของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถาวรรัตนสุภาพว่า

ด้วยพวกชาวเมืองลับแลมักหวาดหวั่นครั้นคร้ามคนต่างเมือง เห็นจะเป็นนิสัยสืบมาตั้งแต่แรกหนีมาตั้งชุมชนอยู่ ณ ที่นั้น คงเคยถูกมูลนายหรือผู้มีอำนาจติดตามมาค้นคว้าจับกุม จึงเลยสั่งสอนกันจนเป็นคติมา ถ้าเป็นผู้นี้กำลังและอำนาจไปถึงเมื่อใด พวกชาวเมืองก็มักหลบหนีเข้าป่า มิใครจะให้พบปะ เพิ่งจะหายกลัวเป็นปกติ เมื่อตั้งมณฑลเทศาภิบาลในรัชกาลที่ 5¹ แม้ในเวลาปัจจุบันนี้ยังสังเกตเห็นได้ว่า ชาวอำเภอลับแลพื้นบ้านส่วนใหญ่ยังคงหลบเลี่ยงข้าราชการของรัฐอยู่เสมอ หากจำเป็นต้องพบปะก็ปรากฏว่ายังมีท่าทีไม่วางใจนัก

1.2 ภาษาถิ่นพื้นบ้าน ชาวอำเภอลับแลส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยวนหรือชาวไทยเหนือ จึงมีภาษาพูดแบบชาวไทยวนทั้งการใช้คำและการออกเสียงพยัญชนะ สระ บางเสียง มีสำเนียงเพี้ยนไปเล็กน้อยเท่านั้น

1.2.1 มักใช้คำนับเครือญาติ นับจำนวน และคำพื้นฐานเหมือนชาวไทยวนโดยเฉพาะชาวเมืองแพร่และเมืองน่าน เช่น

ภาษาลับแล	ภาษาไทยวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
พ่อชา แม่ชา ¹	พ่อชา แม่ชา	ปู่ ตา ย่า ยาย
อี่ป้อ อี่แม่	อี่ป้อ อี่แม่	คุณพ่อ คุณแม่

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถาวรรัตนสุภาพ เที่ยวตามทางรถไฟ

¹ ชาวเชียงใหม่ใช้ว่า พ่ออูย แม่อูย

ภาษาลับแล	ภาษาไทยยวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
หมอน	หมอน	ทวด
ตุ	ตุ หรือ ตุเจ้า	พระภิกษุ
พระนอย	พระนอย	เณร
ชาว	ชาว	ยี่สิบ
คือ	คือ	สิบโกฏี
วอก	วอก	ลิง
ฟาน	ฟาน	แกง
จก	จก	จอบ
หิง	หิง	สวิง
ขนมถาด	ขนมถาด	ขนมหม้อแกง
แพ	แพ	ชนะ
สวย	สวย	กรวย
แป้ง	แป้ง	ทำ สร้าง
	ฯลฯ	

1.2.2 ออกเสียงพยัญชนะ สระบางเสียงเหมือนกัน เช่น

ก	ค คร	เกา	เกา	เคา
		อังกาน	อังกาน	อังการ
		กันวา	กันวา	ครันวา
จ	ช	เจ็ญจวน	เจ็ญจวน	เช็ญชวน
		จาง	จาง	ชาง
ต	ท ถ	ตาน	ตาน	ทาน
		เตวคา	เตวคา	เทวคา
		ตะหวาย	ตะหวาย	ถวาย

ป	พ	ป๋ หิมพานต์	ป๋ หิมพานต์	ป๋ หิมพานต์
ฮ	ร	เฮา ฮอย ฮองเฮียก	เฮา ฮอย ฮองเฮียก	เรา รอย รองเรียว
เอีย	เอือ	เลี้ย เจี้ย เมี่ยง เหลี้ย	เลี้ย เจี้ย เมี่ยง เหลี้ย	เลื้อ เชื้อ เมื่อง เหลื้อ
		ฯลฯ		

1.2.3 ไม่ออกเสียงพยัญชนะควบกล้ำต้นพยางค์ เช่น

เกีย	เกีย	เกลื้อ
ไก	ไก	ไกล
เคียง	เคียง	เครื่อง
	ฯลฯ	

ภาษาถิ่นพื้นบ้านดังกล่าวนี้ คนสูงอายุเท่านั้นที่จะใช้ภาษาและสำเนียงได้เหมือนเดิม คนหนุ่มสาวมักใช้สำเนียงเดิม แต่ถอยคำเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ

1.3 อาหารการกินพื้นบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่กินอาหารคล้ายคลึง ชาวไทยภาคเหนือกล่าวคือ ชาวอาเภอลับแลกินข้าวเหนียวเป็นหลักจะมีข้าวเจ้า เป็นบางมือ ส่วนกับข้าวได้แก่ น้ำพริก ปลาร้า ลาบ แกงอ่อม แกงเอาะ แกงโอะแจ่วหม้อ ฯลฯ ซึ่งประกอบจากพืชและสัตว์ที่หาได้จากบริเวณใกล้ ๆ บ้าน

ในการรับประทานอาหาร ชาวลัับแลชอบนั่งที่พื้นเรือนล่อมเป็นวงรอบสารับกับข้าว เฉพาะผู้มีฐานะดีจึงจะนั่งวงรอบชั้นโคก ผู้กินใช้มือปั้นข้าวเหนียวจิ้มลงในกับข้าว ชาวลัับแลนิยมอาหารพื้นเมือง และพอใจกินอยู่แบบง่าย ๆ มีคากล่าวติดปากคนพื้นบ้านว่า "มีพริก มีเกลือ มีปลาร้า ก็พอใจแล้ว"

1.4 ที่อยู่อาศัย ชาวอาเภอลัับแลชอบทั้งบ้านเรือนอยู่ริมเส้นทางคมนาคมเช่นเดียวกับประชาชนในภาคเหนืออื่น มีบ้านเรือนตั้งอยู่สองฟากถนนสายสำคัญและถนนภายในหมู่บ้านตลอดทุกสาย มักปลูกบ้านชิดกันตั้งแต่ 2 - 3 หลังขึ้นไป เป็นเครือญาติกันทั้งสิ้น มีบ้านอยู่หนึ่งตำบลเรือน 1 - 3 หลัง ชาวลัับแลใช้น้ำบ่อ คีม วาบและขาระล้าง ตลอดจนการเพาะปลูกเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้านเรือนส่วนใหญ่ไม่มีรั้วกันอาณาเขต แต่มักใช้ไม้ผลยืนต้นประเภทมะพร้าว ลำสาคร หนามเป็นหลักแบ่งเขตบ้าน แสดงถึงความไว้วางใจ ความรักใคร่ และความสามัคคีระหว่างกันในหมู่ชาวลัับแล

ชาวอาเภอลัับแลนิยมปลูกเรือนไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูงทรงมนิลา¹ มีประตูหน้าต่างน้อย เป็นเรือนมั่นคงถาวร ใช้เสากลมหรือเสาเหลี่ยมเป็นไม้ทั้งต้น พื้นและฝาใช้กระดานแผ่นโต ฝาตอนบนเอนเข้าหากันเล็กน้อยไม่ตั้งฉากกับพื้นเรือน หลังคาส่วนใหญ่เมุงควายทญาคาหรือสังกะสี มีมุงควายกระเบื้องและแผ่นเก็ทหรือแผ่นเกล็ด² เป็นส่วนน้อย

¹ เรือนที่ทรงหลังคาตรงมาไม่หักหน้าจั่วเหมือนเรือนบ้านยา ไม่มุงน้อยเหมือนเรือนฝากระดาน หากใช้เสาเรือนสั้นหลังคาจะคลุมลงมาเกือบถึงพื้นบ้าน แต่ถ้าใช้เสาเรือนยาวจะรับกับหลังคาพอเหมาะมองดูสวยงาม

² แผ่นเกล็ด คือ ไม้สักตากเป็นแผ่นรูปทรงกระเบื้อง

เรือนของชาวสับแลแบ่งเป็น 5 ส่วนคือ บ้านใหญ่หรือเรือน ชานใหญ่
ยั้งข้าว ครัว และชานบันได

บ้านใหญ่หรือเรือน เป็นส่วนสำคัญที่สุด ต้องสร้างก่อนและเมื่อสร้างเสร็จ
จะต่อเติมไม่ได้ เรือนมีขนาดใหญ่แบ่งออกได้ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นห้องนอนมี
ห้องเดียว อีกส่วนหนึ่งใช้สำหรับต้อนรับแขก ชาวสับแลเรียกส่วนนี้ว่า "เค็น"
ชานใหญ่เป็นชานในร่มอยู่ต่อจากเรือน เป็นที่นั่งพักผ่อน ทางานปั่นฝ้าย กินอาหาร
และบางโอกาสใช้ต้อนรับผู้มาเยือน ถัดจากชานใหญ่คือ ยั้งหรือฉางข้าวและครัว
ยั้งข้าวอาจแบ่งเป็น 2 ห้อง ใช้เก็บข้าวเหนียวและข้าวเจ้าอย่างละห้อง ขนาดของ
ยั้งเกือบเท่าเรือน ผู้มีฐานะดีมียั้งข้าวฝากระดาน ผู้มีฐานะปานกลางหรือยากจน
มักสานพอมข้าวไม้ไผ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 - 3 เมตร กรุด้วยดินผสมขี้ควาย
ทั้งด้านนอกด้านใน ตั้งไว้ในเรือนข้าว ครัวหรือที่เรียกว่า "เตาไฟ" บ้าง "ครัวไฟ"
บ้าง ใช้สำหรับหุงต้มและเก็บอาหาร ครัวตั้งอยู่ทางทิศใต้ของยั้งเสมอ จนมีคำกล่าว
ติดปากชาวสับแลว่า "ยั้งข้าวอยู่เหนือหม้อเกลืออยู่ใต้" ส่วนสำคัญสุดท้ายเป็นชานบันได
มีหลังคาอยู่ติดกับด้านหนึ่งด้านใดของชานใหญ่ อีกด้านตรงกันข้ามอาจเป็นที่โถง
เรียกว่า "ชานน้ำ" หรือ "ชานแดด" ใช้สำหรับอาบน้ำ ล้างถ้วยชาม นอกจากนี้
บางบ้านมี "พาไล" หรือระเบียงอยู่ส่วนใดส่วนหนึ่งด้วย และยังมีร้านหรือเรือนตั้ง
"หมอนน้ำ" (คือโถงกินเฝ้าใส่น้ำดื่ม) กับ "น้ำบวย" (คือกระบวยตักน้ำ ทำจาก
กะลามะพร้าว คามไม้สัก) อยู่บริเวณหัวบันไดเรือนบ้าง หน้าประตูรั้วบ้าง ร้านน้ำ
หรือเรือนน้ำเป็นเครื่องหมายแสดงน้ำใจของชาวสับแลว่า พอพบบันไดก็ถึงน้ำใจ
คือมีน้ำเย็นใสสะอาดไว้ให้ดื่ม นับเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของบ้านเรือนชาวอำเภอสับแล

1.5 กาสนา ความเชื่อ ชาวอำเภอสับแลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ
มีนับถือศาสนาคริสต์เพียงบางส่วน ชาวสับแลยังนับถือผีเป็นประเพณีคู่ไปกับ
ความศรัทธาในพุทธศาสนา ผีที่นับถือมีทั้งผีดีและผีร้าย

ผีดีเป็นผีที่เมื่อได้รับการเซ่นสรวงสังเวยตามพิธีกรรมก็จะให้คุณ แต่ถ้าเซ่นสรวงผิดก็จะเป็นผีร้ายได้ ตามความเชื่อของชาวลับแลจึงจำพวกผีดีไว้ดังนี้

ผีเรือนหรือผีปู่ย่าตายาย เป็นผีบรรพบุรุษประจำตระกูล เพื่อการระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับจึงหาสิ่งไว้สถานที่อันสมควร ให้เป็นที่สถิตวิญญาณ มีการเซ่นในวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันมงคลและเมื่อมีคนในบ้านคลายความเจ็บป่วย เป็นต้น

ผีอารักษ์หรือผีเจ้านายคือ ผีที่มีอำนาจคอยคุ้มครองรักษาประจำบ้านประจำเมือง ผีประจำบ้าน ได้แก่ ผีเจ้าที่หรือพระภูมิเจ้าที่เป็นผีประจำพิทักษ์บริเวณบ้านชาวลับแลเรียกผีนี้ว่า "ผีเสื้อบ้าน" และผีเสื้อวัดเป็นผีประจำรักษาวัดวาอาราม ส่วนผีประจำเมืองหรือผีเมืองลับแลมี 2 ระดับ คือ มีอยู่คนเดียวชื่อ "เจ้าพ่อฟ้าฮ่าม" ผีระดับตำบลเป็นผีรักษาประจำแต่ละตำบลเรียกผีทุกคนในระดับนี้ว่า "ผีพระยาแก้ว"

ผีหมอนิ่ง คือ ผีที่รับเชิญมาเข้าทรงเพื่อการพยากรณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ และช่วยในการเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วยให้กลับคืนมา

ส่วนผีร้ายเป็นผีหลอกหลอนให้โศกเศร้าคน ถ้าเซ่นสรวงสังเวยก็จะคลายความร้ายลง ผีประเภทนี้สิ่งลู่อยู่ตามที่ต่าง ๆ และมีมากมาย เช่น ผีกะ (ผีปอบ) ผีโพง ผีเสื้อชอบเข้าอาศัยสิ่งสูงในผู้คน ผีนางไม้ ผีก็งก้อยเป็นผีป่าผีคงมักทำให้ตกใจและผีตายโหง (ตายผิดธรรมชาติด้วยอาการร้าย) กับผีตายพราย (ผีคนตายตอนคลอญัต) ชอบหลอกหลอนให้เกิดความหวาดกลัว

ชาวอำเภอลับแลนับถือผีเรือนมากกว่าผีอื่น ๆ มีธรรมเนียมเกี่ยวกับความนับถือผีเรือนโดยเฉพาะ ทุกครัวเรือนมีที่บูชา มีการเซ่นไหว้ มีการแบ่งผีเรือนให้ติดตามไปพิทักษ์รักษาเมื่อสบาซึกในครอบครัวแยกไปอยู่ที่อื่น แสดงให้เห็นถึงความมีเป็นปึกแผ่นของครอบครัวเพราะมีสายใยถึงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. ประเพณีพื้นบ้าน ชาวอำเภอลับแลมีพิธีกรรมค่านประเพณีบางอย่างแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่

2.1 ประเพณีอุปสมบท พิธีกรรมการอุปสมบทของชาวลับแลคล้ายคลึงกับท้องถิ่นอื่น แต่มีพิธีกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไปกล่าวคือ ก่อนถึงพิธีทำขวัญนาค และพิธีแห่พ่อนาคไปอุปสมบท จะมี "พิธีโอม" ซึ่งจัดขึ้นเป็นเวลา 1 - 2 วัน เพื่อให้โอกาสญาติมิตรของเจ้าภาพได้ถวายปัจจัยไถ่แก่ รูป เทียน ดอกไม้และเงิน พร้อมกับผูกข้อมือพ่อนาค เชื่อว่าเป็นการหาบุญกุศลร่วมกัน พิธีนี้เป็นเครื่องวัดสัมพันธภาพระหว่างเจ้าภาพกับเพื่อนบ้าน เพราะหากเจ้าภาพมีนิสัยใจคอกว้างขวาง โอบอ้อมอารี เป็นที่ชื่นชอบของญาติมิตรแล้ว ก็จะมีผู้คนจำนวนมากมาผูกข้อมือพ่อนาค ชาวลับแลยังประกอบ "พิธีโอม" สืบต่อมาอย่างเหนียวแน่น

2.2 ประเพณีแต่งงาน แม้ว่าพิธีแต่งงานส่วนใหญ่ของชาวอาเภอลับแลจะคล้ายคลึงกับประเพณีแต่งงานในท้องถิ่นอื่นก็ตาม แต่ชาวลับแลก็มีประเพณีบางอย่างเป็นลักษณะเฉพาะของตนคือ ก่อนที่จะตกลงแต่งงานกัน ชายหนุ่มหญิงสาวมักมีโอกาสพบกันในวันว่างกลางคืน หญิงจะเย็บปักถักร้อยหรือทอผ้า ปั่นด้ายอยู่ตามลำพังภายในบ้านเรือนหลังจากกินอาหารเย็นแล้ว ฝ่ายชายไปเที่ยวที่บ้านของหญิงเรียกว่า "แอ้วสาว" ฝ่ายหญิงจะยกหมากพลูและน้ำคั้นมาต้อนรับ ตอนนี้ทั้งสองจะพูดคุยกันด้วยถ้อยคำสำนวนที่คล้องจองเชิงเกี้ยวพาราสีซึ่งเรียกว่า "อุ" การอุบางครั้งเนิ่นนานถึงเวลาเช้าหนุ่มจึงกลับบ้านตน นอกจากนี้ยังมีการขับ "ซอ"¹ และการขับ "จ้อย"² ระหว่างหนุ่มสาวอีกด้วย หากคู่ใดปีใจสมัครรักใคร่กันเป็นที่แน่นอนก็จัดพิธีสู่ขอ และจัดพิธีแต่งงาน

¹ซอ ในที่นี้หมายถึง การร้องกลอนเพลงเกี้ยวโตตอบกันระหว่างชายหญิง มีคนตรีประกอบ

²จ้อย หมายถึง การอ่านคำวกลอน (หนังสือเรื่องยาวแต่งเป็นคาประพันธ์รูปแบบกลอนทางภาคเหนือ) หรือกลอนยาว เป็นทำนองอันไพเราะ (ถ้าอ่านไม่เป็นทำนองเรียกว่า เล่าคำว) เชิงเกี้ยวพาราสีและหยอกล้อ การจ้อยไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ

เมื่อแต่งงานกันครบ 3 วันก็ทำ "พิธีไหว้หมาก" คือการแลกเปลี่ยน "ขันหมากหมั้น"¹ ระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง เพื่อนำกลับไปเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษฝ่ายตนที่บ้าน ปัจจุบันชาวลับแลนิยมทำพิธีไหว้หมากในวันแต่งงานนั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หนุ่มสาวชาวลับแลมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง แต่ในปัจจุบันประเพณีพบกันก่อนแต่งงานแบบแฉ่วสาวและอูสาวนี้ได้จืดจางไปมาก เพราะหนุ่มสาวมีโอกาสดูพบกันในสถานการณ์อื่น ๆ อยู่แล้ว

2.3 พิธีหว่านผ้า คือพิธีสืบหาว่าผู้ช่วยถูกผีตนใดทำและผีต้องการให้ทำอย่างไร พิธีนี้จะมีเมื่อคนหนึ่งคนใดในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ก็ไปหาหมอหว่านผ้า ทาพิธีหว่านผ้า มีหมากสด 1 ชัน พลุหาปูน 1 ใบใส่ในห่อผ้า ในขณะที่หมอถือหว่านผ้าไว้ในมือ หมอก็จะราพันไต่ถามท่านองว่า คนป่วยถูกผีทำอะไรหรือไม่ ถ้าใช่ขอให้หว่านผ้าในมือไหว้ไปมา แล้วกล่าวต่อไปอีกว่า ผีตนใดทำ โดยเอ่ยชื่อผีต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ เช่น ผีปู่ ผีย่า ผีตา ผียาย และผีอารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น จนกว่าหว่านผ้าจะไหว เมื่อหว่านผ้าไหวตอนที่หมอลำมาถึงผีใดเป็นตนทำ หมอจะถามว่า ผีต้องการกินอะไร เมื่อทราบแล้วหมอจะบอกให้ผู้ช่วยจัดของไปเช่นไหว้ตามความประสงค์ของผีตนนั้น และให้เชิญหมอขวัญมาหาพิธีเรียกขวัญด้วย น่าสังเกตว่า ชาวลับแลปัจจุบันนิยมให้หมอดูทำนายมากกว่าจะทำ "พิธีหว่านผ้า"

¹ขันหมากหมั้น เป็นเครื่องเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวทำขึ้นมาแลกเปลี่ยนกัน เครื่องประกอบขันหมากหมั้นของแต่ละฝ่ายมีหมาก 2 ห้ว (หมากห้ว คือ หมากใหม่หรือหมากรอยด้วยเชือกยาวประมาณ 1 ศอก รวม 10 เชือก หรือ 10 ใหม่ เรียกว่า หมาก 1 ห้ว) พลุ 2 มัด หมาก 4 กอม (สาย) ๆ ละ 4 กา (ชัน) พลุ 4 เรียง ๆ ละ 4 ใบ และเทียน 4 คู่ และยังมีขนมอีก 4 จาน

สภาพของจังหวัดอุตรดิตถ์ก็ อาเภอลับแลก็เป็นภูมิหลังที่ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของประชาชนในท้องถิ่นนี้ สภาพบ้านเมืองที่เป็นป่าเขาเป็นอันตรายลึกลับไม่อาจเข้าใจได้ การสาธารณสุขยังไม่ดีพอ การศึกษาในอดีตยังไม่เจริญมากนัก ล้วนเป็นสิ่งบันดาลใจให้มีจินตนาการและมีความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นเนื่องจากความไม่รู้ ความกลัว ต้องการความปลอดภัย และต้องการความรุ่งเรืองในอาชีพ สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ หายไปเมื่อคนมีการศึกษามากขึ้นและบ้านเมืองพัฒนาขึ้น

สรุปได้ว่า การศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดอุตรดิตถ์ทั้งกล่าว จะให้ความรู้พื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทสุพรรณ เพราะการได้ทราบรายละเอียดทั้งในอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับประชาชนและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของท้องถิ่น จะทำให้ศึกษาลักษณะสังคม วิถีชีวิตและกานิยมของชาวบ้านจากวรรณกรรมในท้องถิ่นนั้นได้สะดวกและเข้าใจได้แจ่มแจ้งลึกซึ้ง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมกับวรรณกรรมย่อมสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังกล่าวตอนหนึ่งของ กุหลาบ มลลิกะมาส¹ ว่า วรรณกรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องบอกลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ตามเวลาที่ล่วงมาหรือโดยนับกลับกันสภาพชีวิตและสังคมของชนในท้องถิ่นก็เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมท้องถิ่น

¹ กุหลาบ มลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า คานำ

วิทยากร และการทำขวัญ

การทำขวัญสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการทำขวัญจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชีวิตคนไทยและสังคมไทยในอดีต อันเป็นรากฐานของชีวิตและสังคมในปัจจุบัน และในอนาคต ความเข้าใจเจตนารมณ์อันแท้จริงของการทำขวัญ และรู้คุณค่าการทำขวัญที่มีต่อจิตใจมนุษย์ จะช่วยอนุรักษ์สิ่งงามของชีวิตในสังคมไว้อย่างถูกต้อง ไม่หลงติดอยู่แค่เพียงพิธีกรรม ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึง ผู้ทำขวัญหรือหมอขวัญ (ในที่นี้จะเรียกว่าวิทยากร) และการทำขวัญในอำเภอลี้แล จังหวัดอุตรดิตถ์

ความรู้เกี่ยวกับวิทยากร

ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ วิทยากร หมายถึง ผู้มีความรู้ในการทำขวัญ และเป็นผู้ดำเนินการสวดหรือกล่าวบทขวัญในพิธีทำขวัญตามโอกาสต่าง ๆ หรือที่เรียกกันเป็นพื้นบ้านว่าหมอขวัญ วิทยากรเหล่านี้มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอลี้แล เคยทำพิธีทำขวัญมาก่อนปัจจุบัน วิทยากรส่วนใหญ่ยังทำพิธีอยู่ และเป็นผู้ให้ปากคำ (Informant) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

1. ประวัติหมอขวัญ หมอขวัญที่จะนามากล่าวในที่นี้มีจำนวน 21 คน ดังจะได้กล่าวถึงชีวประวัติสั้น ๆ การศึกษา และอาชีพโดยสังเขปต่อไปนี้

1. นายจอก ทองก้อน อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 172 หมู่ 1 บ้านเชียงแสน ตำบลฝายหลวง เป็นหมอขวัญมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่บ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล ไม่เคยเรียนในโรงเรียน แต่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยล่านนาได้เป็นอย่างดี อาชีพเดิมรับจ้างเลี้ยงช้างและทำนา ต่อมาเมื่ออาชีพเป็นหมอแผนโบราณมาจนถึงปัจจุบัน เคยมีอาชีพเป็นหมอขวัญทำพิธีทำขวัญนาค ตั้งแต่อายุ 40 ปี พออายุ 50 ปี เป็นหมอทำขวัญช้างอีกด้วย

2. นายโชน สีธิ อายุ 81 ปี อยู่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 7 บ้านคันม่วง ตำบลฝายหลวง เป็นคนพื้นเมืองนี้มาแต่กำเนิด มีความรู้ อ่านเขียนภาษาไทยลานนาได้ดี อาชีพเดิมทำนา เป็นหมอแผนโบราณ และหมอขวัญ ทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่และ ทำขวัญวัวควายได้ตั้งแต่อายุ 40 ปี ปัจจุบันถึงแก่กรรมเมื่อ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2525

3. นายเป้ง เพชรแบน อายุ 76 ปี เกิดที่บ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 1 บ้านนาปอย ตำบลแม่พูล เกษตรผสมบอยู่ 15 พรรษา เป็นผู้มีความรู้ อ่านเขียนภาษาไทยลานนาได้ มีอาชีพทำสวนผลไม้ หมอแผนโบราณ และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีทั้งขวัญคนเจ็บคนป่วย ทำขวัญแต่งงาน และทำขวัญช้างมาแล้ว 36 ปี

4. นายเป้ง สีสอศ อายุ 72 ปี เกิดที่บ้านต้นขาม ตำบลชัยชุมพล ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 166 หมู่ 1 บ้านน้ำใส ตำบลชัยชุมพล เป็นหมอขวัญที่มีความรู้ อ่านเขียนภาษาไทยลานนาได้ ทั้งที่ไม่เคยเรียนในโรงเรียน อาชีพเดิมทำนา ปัจจุบันเป็นหมอไสยศาสตร์และหมอขวัญ โดยกล่าวว่า ได้เรียนทำพิธีหาขวัญคนเจ็บคนป่วย ทำขวัญวัวควายจากผีบิดาที่เข้ามาเข้าฝัน และอ่านจากตำราทำขวัญของบิดาภรรยา เมื่ออายุ 40 ปี

5. นายแก้ว คุ้มมูล อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 69 หมู่ 2 บ้านน้ำท่วม ตำบลฝายหลวง เป็นคนพื้นบ้านนี้มาแต่กำเนิด เคยบวชเรียนจนสามารถอ่านเขียนภาษาไทยลานนาได้เป็นอย่างดี อาชีพเดิมทำนา ปัจจุบันมีอาชีพทำสวนผลไม้และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีหาขวัญแต่งงานและทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่มาแล้ว 32 ปี

6. นายต้อย ใจมา อายุ 66 ปี เกิดที่บ้านห้องสูง ตำบลชัยชุมพล ขณะนี้อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ 5 บ้านนาโป่ง ตำบลฝายหลวง มีอาชีพทำนา ทำไร่ และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีหาขวัญในการขึ้นเรือนใหม่มาตั้งแต่อายุ 50 ปี

7. นายเสย เรืองช้าง อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 97 หมู่ 1 บ้านแสนสิทธิ ตำบลแม่พูล มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่บ้านพันแหวน ตำบลแม่พูล มีความรู้ อ่านเขียนภาษาไทยลานนา

ได้ศึกษาไม่เคยเรียนในโรงเรียน ทำพิธีทำขวัญคนเจ็บคนป่วยตั้งแต่อายุ 59 ปี อาชีพปัจจุบันทำสวนผลไม้ ทำไร่ และเป็นหมอขวัญ

8. นายกัน แสงเจริญ อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 70 หมู่ 1 บ้านวัดป่า ตาบลฝายหลวง เกิดที่บ้านทองลับแล ตำบลเดียวกัน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขณะนี้มีอาชีพทำนา เป็นหมอขวัญทำพิธีทำขวัญตั้งแต่อายุ 40 ปี

9. นายเชิด กาวีไล อายุ 54 ปี เกิดที่บ้านหนองผา ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ขณะนี้อยู่บ้านเลขที่ 830 บ้านยางกระโคใต้ เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพรับจ้างก่อสร้าง เป็นช่างไม้มีอิฐคนหนึ่ง และเป็นหมอขวัญทำพิธีนาคตั้งแต่อายุ 40 ปี

10. นายแว นาคสุขมูล อายุ 51 ปี เป็นคนบ้านทวมแล้งมาแต่กำเนิด ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 1 บ้านทวมแล้ง ตำบลฝายหลวง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เคยอุปสมบท 6 พรรษา สอบได้นักธรรมโท และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สอนนักธรรมตรี สำนักวัดทองลับแล ตำบลฝายหลวง มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน รับจ้างก่อสร้าง และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีทำขวัญมาตั้งแต่อายุ 45 ปี

11. นายชัยชนะสงคราม แสงเจริญ อายุ 42 ปี เป็นชาวพื้นบ้านต้นม่วง บัดนี้อยู่บ้านเลขที่ 155 หมู่ 7 บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพทำไร่ เป็นหมอขวัญทำขวัญคนเจ็บคนป่วยตั้งแต่อายุ 30 ปี

12. นางนา มาเปียง อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 38 บ้านยางกระโคใต้ เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ เป็นคนถิ่นนี้มาแต่กำเนิด ไม่เคยเข้าโรงเรียนจึงเขียนอ่านไม่ได้ อาชีพเดิมทำนา ทำพิธีทำขวัญข้าวมาได้ 42 ปี

13. นางน้อย ลากอ อายุ 69 ปี เกิดที่บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง เมื่อแต่งงานแล้วย้ายครอบครัวไปอยู่บ้านเลขที่ 87 หมู่ 3 บ้านนารี ตำบลเดียวกัน จนถึงขณะนี้ อาชีพทำนา ทำขวัญข้าวมาตั้งแต่อายุ 59 ปี สุขภาพไม่ดี ทำพิธีทำขวัญเป็นครั้งคราวเท่านั้น

14. นางทอง แก้วสอน อายุ 67 ปี มีถิ่นกำเนิดและปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 43 หมู่ 4 บ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล อ่านเขียนไม่ได้เพราะไม่เคยเรียนหนังสือ อาชีพเดิมทำนา ทำพิธีทำขวัญชาวตั้งแต่อายุเพียง 15 ปี และทำต่อมาจนบัดนี้

15. นางน้อย น้อยใจ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 85 หมู่ 4 บ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล อยู่หมู่บ้านนี้มาตั้งแต่เกิด เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อาชีพเดิมทำนา ทำสวน ปัจจุบันมีอาชีพเป็นหมอกระดูก คนทรงเจ้า และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีทำขวัญคนเจ็บ คนป่วยตั้งแต่อายุ 48 ปี

16. นางสาว แก้วซอน อายุ 62 ปี เป็นชาวบ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 บ้านคุ้ม อาชีพทอผ้าพื้นเมือง อาชีพเดิมทำนา ทำพิธีทำขวัญชาวมาแล้วเป็นเวลา 22 ปี

17. นางเล็ก นวลใส อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 1 บ้านเชียงแสน ตำบลฝายหลวง เป็นคนพื้นบ้านนี้โดยกำเนิด เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำพิธีทำขวัญคนเจ็บ คนป่วยมาตั้งแต่อายุ 40 ปี นิยมกันว่ามิน้ำเสียงไพเราะอ่อนหวาน

18. นางเกี้ยว เขียวจันทร์แสง อายุ 59 ปี เป็นครูโรงเรียนวัดเจดีย์ศรีวิหาร ตำบลฝายหลวง อยู่บ้านเลขที่ 122 หมู่ 1 บ้านคอกควาย ตำบลฝายหลวง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เคยมีอาชีพเป็นช่างขอ (คนขับขอเป็นอาชีพ) ทำพิธีทำขวัญชาวได้เมื่ออายุ 30 ปี

19. นางเป็ง สีแดง อายุ 56 ปี เป็นชาวบ้านหัวร่องขณะนี้ยังคงอยู่หมู่บ้านเดิมบ้านเลขที่ 125 หมู่ 4 ตำบลฝายหลวง ไม่เคยเรียนหนังสือ อาชีพทำนา ทำไร่ เป็นคนทรงเจ้า และเป็นหมอขวัญ ทำพิธีทำขวัญคนเจ็บคนป่วยและทำขวัญชาวตั้งแต่อายุได้ 30 ปี เคยมาทำพิธีทำขวัญถึงในกรุงเทพมหานคร

20. นางลา ใจใหญ่ อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 6 บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวงมาตั้งแต่เกิด การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำนา ทำสวน ทำพิธีทำขวัญชาวมาได้ 20 ปี

21. นางสาวสมฤทัย แก้วทองมา อายุ 51 ปี เกิดและปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 54 หมู่ 4 บ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำพิธีทำขวัญข้าวได้ตั้งแต่อายุ 16 ปี

จากประวัติหมอขวัญมีข้อสังเกตที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. การที่หมอขวัญเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงนั้นมีความสำคัญเกี่ยวโยงไปถึงถิ่นกำเนิดของหมอขวัญผู้นั้น รวมตลอดไปถึงประเภทของพิธีทำขวัญที่เหมาะสมกับหมอผู้ชายและหมอผู้หญิงอีกด้วย กล่าวคือ หมอขวัญชายส่วนใหญ่กำเนิดที่หมู่บ้านหนึ่งในอำเภอลี้แล แต่มักไปทั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านที่อยู่ของภรรยาในอำเภอเดียวกัน แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของสังคมชาวอำเภอลี้แลประการหนึ่งว่า เมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายชายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง ส่วนหมอขวัญหญิงมักอยู่ในถิ่นกำเนิดของตนเอง

ในจำนวนหมอขวัญทั้ง 21 คน ที่เป็นวิทยากรนั้น ปรากฏว่า หมอขวัญชายมีจำนวนมากกว่าหมอขวัญหญิง และยังเป็นผู้มีความรู้อ่านเขียนอักษรไทยลานนา ซึ่งเป็นตัวอักษรบันทึกบทสวดขวัญต่าง ๆ ผู้ช่วยได้ศึกษาระหว่างอุปสมบทแต่ไม่ได้เข้าโรงเรียน ชายชาวลี้แลจึงมีโอกาasเป็นหมอขวัญประเภทที่สำคัญกว่า เพราะปีการศึกษามากกว่า

2. หมอขวัญชายทำพิธีทำขวัญได้เกือบทุกประเภท ยกเว้นพิธีทำขวัญข้าว ส่วนหมอขวัญหญิงทำได้เพียงพิธีทำขวัญข้าวและพิธีทำขวัญคนเจ็บคนป่วยเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมว่า แม่โพสพเป็นเทวดาผู้หญิงมีรูปโฉมสวยงามไม่เหมาะสมที่จะให้หมอขวัญชายทำพิธีและหมออาจได้รับอันตราย พิธีทำขวัญข้าวจึงเป็นพิธีทำขวัญสำหรับหมอขวัญหญิงโดยเฉพาะ

3. ชาวลี้แลโดยทั่วไปในหมู่บ้านนอกเขตเทศบาลยังมีความนิยมทำขวัญประเภทต่าง ๆ ดังเกิดได้จากงานและการกระจายอยู่อาศัยของหมอขวัญในตำบลหมู่บ้านที่เป็นแหล่งข้อมูล ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 การกระจายของหมอขวัญในแหล่งข้อมูล

ลำดับที่	แหล่งข้อมูล							จำนวนหมอขวัญ	
	ตำบล	หมู่บ้านที่							
1	ฝายหลวง	1	2	3	4	5	6	7	12
2	ชัยชุมพล	1	4						5
3	แม่พูล	1	3						2
4	เทกบาลตำบลดกกรีนามมาศ					-			2
5	น่านกกก					-			-

ตาราง 3 แสดงว่า หมอขวัญในอำเภอลับแลกระจายอยู่ตามตำบลต่าง ๆ 4 ตำบล ยกเว้นตำบลน่านกกกตำบลเดียวที่ไม่มีหมอขวัญเพราะ เป็นตำบลตั้งใหม่ แยกออกจากตำบลฝายหลวงได้ไม่นาน ชาวบ้านมักเชิญหมอขวัญที่อาศัยอยู่ในตำบลใกล้เคียงคือ ตำบลฝายหลวง และตำบลแม่พูลไปเป็นผู้ทำพิธีทำขวัญ หมอขวัญส่วนใหญ่กระจายอยู่ทางหมู่บ้านกันแสดงว่าชาวลับแลยังยึดมั่นในการทำขวัญอยู่มาก

2. อาชีพหมอขวัญ เรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาชีพหมอขวัญในอำเภอลับแลที่สมควรนำมากล่าวมีดังนี้

2.1 การเล่าเรียนเพื่อเป็นหมอขวัญ ผู้ที่ต้องการเรียนวิชาทำขวัญจากหมอขวัญคนใดก็จะไปแจ้งความจำนงค์ต่อหมอขวัญคนนั้น หากหมอขวัญยินดียินยอมให้

จะต้องนำ "ชั้นตั้ง"¹ ไปคารวะแสดงว่า ยอมรับนับถือหมอขวัญผู้นั้นเป็นครูบาอาจารย์ของคน ชั้นตั้ง 1 ชั้นต่อวิชาทำขวัญ 1 ประเภทเท่านั้น ต่อจากนั้นหมอขวัญจะนำวันเริ่มเรียนส่วนมากเป็นวันพฤหัสบดีตามความเชื่อถือว่าเป็นวันครู แต่มีหมอขวัญจำนวนไม่น้อยที่ยอมถ่ายทอดวิชาให้แก่ศิษย์ทันทีโดยไม่รอเลือกวันเวลา วิธีเรียนอาจทำได้ 2 วิธีคือ วิธีที่หนึ่ง ผู้เรียนจะวิธีทำขวัญและบทสวดขวัญตามคำบอกของหมอขวัญ นำไปอ่านทบทวนให้เข้าใจแล้วท่องจำให้ได้ อีกวิธีหนึ่ง ผู้เรียนขอยืมตำราทำขวัญจากหมอขวัญไปศึกษาค้นคว้าเอง วิธีนี้ผู้เรียนต้องมีความรู้ทั้งการอ่านการเขียนภาษาไทยล่านน่าเป็นอย่างนี้ เมื่อเรียนสำเร็จหมอขวัญแบ่งเครื่องชั้นตั้งครึ่งหนึ่งให้แก่ศิษย์นำกลับบ้านไปและให้เก็บไว้ในที่อันเหมาะสม หลังจากนั้นผู้เรียนก็ได้ชื่อว่าเป็น "หมอขวัญ" สามารถรับเชิญไปทำพิธีทำขวัญได้ พอถึงขึ้นปีใหม่หรือวันส่งกรานต์หมอขวัญจะต้องทำพิธีไหว้ครูบาอาจารย์ทุกคนของตน

2.2 การสืบทอดอาชีพหมอขวัญ อาจทำได้เป็น 3 แบบ คือ

2.2.1 สืบทอดจากบรรพบุรุษ หมอขวัญเล่าเรียนวิชาทำขวัญต่าง ๆ จากบรรพบุรุษของตนเช่น จากบิดามารดาบ้าง จากปู่ย่าตายายบ้าง และบางทีก็สืบทอดจากทวด หมอขวัญที่สืบทอดด้วยวิธีนี้ได้แก่ นายโตน สีธิ นายเบ้งเพชรแบน นายเบ้ง สีสอด นายแก้ว คีมูล นายเสย เรืองช้าง นายแว นาคสุขมูล และนายชัยชนะสงคราม แสงเจริญ เรียนพิธีทำขวัญจากบิดา นางนา มาเปียง นายน้อย ลากอ นางเล็ก นวลใส และนางเบ้ง สีแดง เรียนจากบิดามารดา

¹ชั้นตั้ง คือ ชั้นยกครูหรือชั้นขึ้นครู ภาชนะที่ใช้เป็นสวด (คือขันโลหะ เช่น ทอง เงิน ทองเหลือง)พาน จาน และถาดอย่างใดอย่างหนึ่ง เครื่องประกอบชั้นตั้งที่สำคัญได้แก่ พลุสด หมากแห้ง รูป เทียน บ้ายปูนพลุ (คือใบพลุหาปูน) กับหมากสด ค่ายสีขาวสีแดง ข้าวสาร ดอกไม้ เงินค้ายกครู และสุรา พิธีทำขวัญบางประเภทยังมีเครื่องชั้นตั้งเพิ่มเติมอีก เช่น ไก่ต้ม หมูต้ม เป็นต้น แต่สำหรับพิธีทำขวัญข้าวไม่มีชั้นตั้ง

นางลา ใจใหญ่ เรียนจากทวด ส่วนนายกัน แยกเจริญ นางทอง แก้วสอน และนางเกี้ยว เขียวจันทร์แสง เรียนจากยาย พี่สาว และลุง

ถ้าบุตรหลานหรือญาติพี่น้องไม่ยอมรับสืบทอดอาชีพหมอขวัญ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอาจมาเข้าฝันเข้าทรงเพื่อบังคับลูกหลานคนใดก็ได้ให้รับสืบทอดเอาไว้ และคนนั้นจะปฏิเสธไปไม่ได้ ถ้าปฏิเสธอาจเป็นอันตรายถึงตาย ดังเช่น นายเบ้ง สีสอก¹ เล่าว่า บรรพบุรุษของตนเข้าฝันบังคับให้ยอมรับสืบทอดอาชีพหมอทำขวัญคนเจ็บคนป่วย ทำขวัญวัวควาย และยอมรับวิชาไสยศาสตร์ ในขั้นต้นตนไม่ยอมสืบบรรพบุรุษจึงทำให้สติฟั่นเฟือนจนทนไม่ไหวในที่สุดจำเป็นต้องยอมรับ

2.2.2 สืบทอดจากผู้อื่น เป็นการสืบทอดอาชีพหมอขวัญอีกแบบหนึ่งด้วยการไปขอเล่าเรียนวิชาทำขวัญจากหมอขวัญอื่น เช่น นายจอก ทองก้อน เรียนเป็นหมอทำขวัญช่างจากนายคัง นายแก้ว ก็มูล เรียนเป็นหมอทำขวัญแต่งงานจากนายมัว นายสาย แก้วฮ่อน และนางสมฤทธิ แก้วทองมา ได้วิชาทำขวัญข้าวจากคนเฒ่าคนแก่คนหนึ่ง นายต้อย ใจมา เรียนวิชาทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่จากพระภิกษุชาวเมืองแพร่ และนางน้อย น้อยใจ² เล่าว่า วิชาทำขวัญคนเจ็บคนป่วยนั้นตนเรียนมาจากเจ้าพ่อที่เข้าทรง

2.2.3 สืบทอดโดยทารุ หมอขวัญบางคนศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพิธีทำขวัญตามที่ตนสนใจจากทารุที่ตนยืมหรือขอมมาจากคนอื่น และจากตำราทำขวัญที่มีขายในท้องตลาด แล้วท่องบ่นจนจำเอาไว้ได้ หมอขวัญที่มีอาชีพหมอทำขวัญด้วยวิธีนี้คือ นายเชิด กาวีไล

¹เบ้ง สีสอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีตกฤตย์ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 166 หมู่ 1 บ้านน้ำใส ตำบลชัยชุมพล เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2525

²น้อย น้อยใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีตกฤตย์ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 4 บ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2525

หมอชาวยุชาวลับแลที่กล่าวชื่อมานี้ส่วนใหญ่ยังไม่มีบุตรหลานสืบทอดอาชีพหมอชาวยุจากคนที่ เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะหมอชาวยุได้รับค่าตอบแทนแต่เพียงเล็กน้อย บุตรหลานจึงไม่เห็นความสำคัญของอาชีพนี้

2.3 ค่าตอบแทนการหาขวัญ หมอชาวยุได้รับค่าตอบแทนเป็น 2 อย่างคือ

2.3.1 ค่าขันตั้ง¹ หมายถึง เงินที่ผู้ทำขวัญมอบให้แก่หมอชาวยุเป็นค่ายกครู มีจำนวนเท่ากับเงินขันตั้งที่หมอชาวยุแต่ละคนมอบให้แก่ครูบาอาจารย์ของตนตอนขอเอาเรียน ค่าขันตั้งในการหาขวัญแต่ละประเภทมีจำนวนไม่เท่ากัน เช่น ค่าขันตั้งทำขวัญแต่งงานเป็นเงิน 32 บาท ทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่ 25 บาท ทำขวัญนาค 12 บาท ทำขวัญคนเจ็บคนป่วย 12 บาทบ้าง 6 บาทบ้าง หาขวัญช้าง 5 บาทต่อ 1 เชือก และค่าทำขวัญวัวควาย 12 บาทบ้าง 4 บาทบ้าง 25 สตางค์บ้าง ต่อ 1 ตัว อนึ่ง แต่เดิมค่าขันตั้งทำขวัญคนเจ็บคนป่วยและทำขวัญวัวควายเป็นเงินเพียง 12 สตางค์ และ 1 สตางค์เท่านั้น

2.3.2 ค่าสมนาคุณ หมายถึง เงินที่ผู้ทำขวัญมอบให้แก่หมอชาวยุอีกจำนวนหนึ่งต่างหากจากค่าขันตั้งเพื่อเป็นสินน้ำใจ จำนวนเงินสมนาคุณมากน้อยตามฐานะและตามศรัทธาของผู้ทำขวัญคือ อย่างต่ำสุด 4 บาท อย่างสูงสุด 200 บาท ค่าสมนาคุณที่ได้มากมักได้ในวันพรุ่งนี้ไปทำพิธีหาขวัญในท้องถิ่นห่างไกลจากภูมิลำเนาของหมอชาวยุ

ค่าตอบแทนในการหาขวัญชาวยุไม่มีถือเป็นการช่วยเหลือกัน หมอชาวยุมีรายได้แต่เพียงเล็กน้อยจากการหาขวัญครั้งหนึ่ง ๆ อีกทั้งการหาขวัญก็มักไม่มีบ่อยนัก หมอชาวยุจึงมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หมอชาวยุต้องมีอาชีพหลักอย่างอื่น การเป็นหมอชาวยุเป็นเพียงอาชีพรอง

2.4 สถานภาพหมอชาวยุ บุคคลย่อมมีฐานะสูงต่ำภายในสังคมที่เรียกว่า สถานภาพสังคมมักวัดสถานภาพของบุคคลตามความนิยมชมชอบ และความยกย่องนับถือที่ได้รับจากผู้อื่น สถานภาพหมอชาวยุในอำเภอลับแลมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณสมบัติ

¹ ค่าขันตั้ง บางแห่งเรียกว่า "ค่ากำนัล" คือ เงินค่าค่านับครู

หลายประการได้แก่

2.4.1 ความรู้ความสามารถในการทำพิธีทำขวัญและความรู้ด้านอื่น ๆ หมอขวัญทุกคนต้องมีความรู้แม่นยำถูกต้องเกี่ยวกับพิธีทำขวัญ อีกทั้งจะต้องมีความคิดปรับปรุงพิธีทำขวัญให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ด้วย คนจึงจะนิยมชมชอบและเชื่อถือศรัทธา ข้อนี้นับเป็นคุณสมบัติประการสำคัญที่สุดของหมอขวัญ นอกจากนี้ถ้าหมอขวัญคนใดมีความรู้ด้านอื่นอีก เช่น เป็นหมอแผนโบราณ เป็นหมอดู หรือเป็นคนทรงเจ้า คนจะเชื่อถือและนิยมมากยิ่งขึ้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้ทรงความรู้

2.4.2 ความเป็นคนที่มีคุณธรรม หมอขวัญต้องมีจิตใจ ลักษณะนิสัย ความประพฤติ และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นในท้องถิ่น จึงจะเป็นที่นิยมนับถือ

2.4.3 การบวชเรียน หมอขวัญชายทุกคนเคยอุปสมบทคนละหลายพรรษา มีความรู้อย่างดีเรื่องพระธรรมวินัย เป็นส่วนหนึ่งทำให้หมอขวัญทำพิธีทำขวัญโดยมุ่งให้การอบรมสั่งสอน เช่น พิธีทำขวัญนาค ทำขวัญแต่งงาน ทำขวัญช่างและพิธีทำขวัญวัวควาย หมอขวัญหญิงจึงไม่อาจทำพิธีทำขวัญประเภทเหล่านี้

2.4.4 วิทยุติ สังคมไทยมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการยอมรับนับถือและเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้มีวัยสูงกว่าโดยเห็นว่า ผู้สูงอายุย่อมมีประสบการณ์ รู้จักโลกเข้าใจชีวิตอย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าผู้เยาว์ ความเป็นผู้มีวิทยุติสูงของหมอขวัญจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คนยอมรับนับถือ

2.4.5 การมีบรรพบุรุษเป็นหมอขวัญ หมอขวัญผู้ซึ่งทำขวัญคนเจ็บคนป่วย ทุกคนมีบรรพบุรุษเป็นหมอขวัญมาก่อน บุคคลต่างตระกูลจะเรียนวิธีทำขวัญประเภทนี้จากกันไม่ได้ เชื่อกันว่าจะทำให้ทั้งหมอขวัญผู้สอนและศิษย์ผู้เรียนเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนพิธีทำขวัญประเภทอื่นหมอขวัญไม่ต้องมีบรรพบุรุษเป็นหมอขวัญ หมอขวัญยังควรมีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียกขวัญอีกด้วย เช่น หมอทำขวัญช่างและทำขวัญวัวควายต้องรู้จักลักษณะของสัตว์ทั้งสองชนิดนี้ หมอทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่ก็ควรรู้จักส่วนประกอบต่าง ๆ ของเรือนหรือสามารถสร้างบ้านเรือนได้

ประชาชนจะไม่ถือถักราชและยอมรับนับถือยิ่งขึ้น

2.4.6 สาเนียงสวคหรือสาเนียงกล่าวมทู่ขวัญ เป็นคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้หมอขวัญเป็นที่นิยมนับถือ การสวคหรือกล่าวมทู่ขวัญด้วยสาเนียงอันอ่อนหวานไพเราะน่าฟัง จะทำให้ขวัญกลับคืนมาสู่เจ้าของโดยเร็ว เพราะเชื่อกันว่าขวัญพอใจด้วยคำที่มีสาเนียงนุ่มนวลอ่อนหวาน ญาติมิตรอื่น ๆ และผู้รวมในพิธีก็พอใจด้วย

ความรู้เกี่ยวกับพิธีทำขวัญ

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เรื่องพิธีทำขวัญจากหมอขวัญในอำเภอลับแลพบว่า การทำขวัญทุกประเภทมีส่วนสำคัญในการประกอบพิธีแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องประกอบพิธีส่วนหนึ่งและวิธีการทำขวัญอีกส่วนหนึ่ง ดังจะได้กล่าวแยกไปตามประเภทของพิธีการทำขวัญต่อไปนี้

1. พิธีทำขวัญนาค¹

1.1 เครื่องประกอบพิธี "เจ้างาน" (เจ้าภาพ) เตรียมเครื่องประกอบพิธีคือ

1.1.1 ชันตั้ง 1 ชัน ใส่เครื่องชันตั้งหรือเครื่องเซ่นได้แก่ พลุสด 4 เรียง ๆ ละ 4 ใบ หนากแห้ง 4 ก้อนร้อยในเชือกเป็นสาย ๆ ละ 4 คำ¹ (ขึ้น)

¹แหว นาคสุบูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีฤทธิ พันธ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 1 บ้านทวมแล้ง ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2525

¹หนากแห้งคาหนึ่งหรือขึ้นหนึ่งมีขนาดเท่ากับ 1 ใน 5 ของหมากคิมผดหนึ่ง

รูป 4 คือ หรืออาจใช้เทียนขี้ผึ้งแท่งเล็กจำนวนเท่ากันก็ได้ บ้ายปูนพลู 2 คำ¹ ค่ายขาวค่ายแดง² อย่างละเส้น ข้าวสารหนึ่งหยิบมือโรยในชั้นตั้ง ดอกไม้ประมาณ 2 - 3 ดอก เป็นดอกอะไรก็ได้ที่เก็บจากบริเวณบ้าน และเงินค่าครู 12 บาท สิ่งของเหล่านี้จัดใส่สูงหรือจะใส่ตาดักก็ได้ให้แลดูสวยงาม แล้วโรยข้าวสารทั่วชั้นตั้ง มีสุราหรือน้ำเปล่าแก้วหนึ่งวางไว้ข้างชั้นตั้งทุกครั้ง

1.1.2 บายศรีใหญ่ 1 องค์ เป็นบายศรี 7 ชั้น ตั้งอยู่ในกระบุงข้าวเปลือก หรือบนฐานไม้รูปกากบาท มักมีไม้ค้ำยันโคนแกนบายศรีที่ทาจากต้นกล้วย บายศรีชั้นที่ 1 - 6 เป็นบายศรีมัดคว่ำบัวหงาย แต่ละชั้นมีขนม 3 - 4 ชนิด และกล้วยน้ำว้าสุก 1 ลูก อาจมีหนู หางหนู และตีนหนูต้มอย่างละหนึ่งใส่ไว้ด้วยก็ได้ บายศรีชั้นที่ 7 หรือยอดบายศรีทำเป็นบายศรีนมแมว วางซ้อนในพานตั้งบนยอดแกนบายศรี กลางบายศรีชั้นนี้มีขามใส่ตีน หนู และหางหนูต้มสมมุติเป็นหนู 1 ตัว ทุกยอดบายศรีมักประดับด้วยดอกไม้

มีอีกไม่ว่าสักขนาดความกว้างประมาณ 2 นิ้ว ความยาวสูงกว่ายอดบายศรีใหญ่เล็กน้อย จำนวน 3 อัน ประทับเข้าหึ่ง 3 ด้านของบายศรี แล้วมัดด้วยตอกเป็น 3 - 4 เปลาะ มีใบทองหึ่งก้าน 3 ก้านตั้งขึ้นหุ้มรอบบายศรี มัดด้วยตอกเป็น 3 ทอน แล้วมีผ้าสีสวย ๆ 1 ผืนห่อชั้นนอกใบทองอีกชั้นหนึ่ง

1.1.3 พาน 1 ใบ ใส่มะพร้าวอ่อนเฉพาะ 1 ลูก และซ้อนหอยมุก³ 1 คันสำหรับปักขนมปนน้ำมะพร้าวให้เจ้านาคดื่มกิน

¹บายปูนพลู คือ พลุครึ่งใบหรือ 1 ใบ บ้ายค้วยปูนสีขาวหรือสีแดง บ้ายปูนพลู 2 ชั้นกับหมากสด 2 คำ วางทับกันเป็น 2 คู่วีเรียกว่า "บายปูนพลูสองคำ" บ้ายปูนพลูที่ลักษณะนามเป็น "คำ" จะไม่จับแต่ถ้าลักษณะนามเป็น "จับ" ต้องมวนใบพลู

²ค่ายขาวค่ายแดง คือ ค่ายสีขาวค่ายสีแดงยาวพอพันฝ่ามือได้ 3 - 7 รอบ อย่างละประมาณ 7 - 10 เส้นเล็ก ๆ พันเป็นเชือก

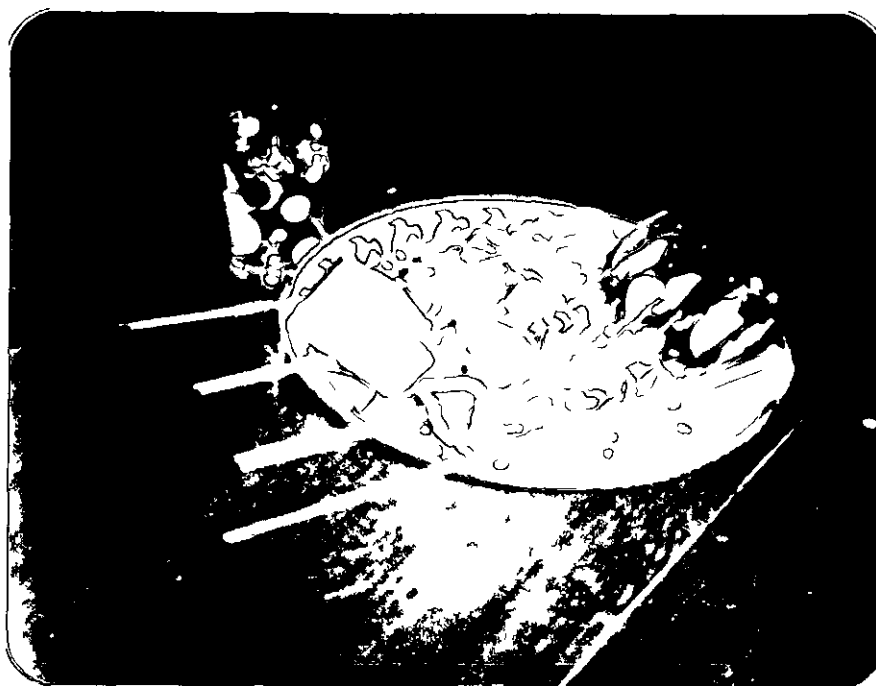
³ซ้อนหอยมุกทำจากเปลือกหอยสีขาว เป็นซ้อนไขในพิธีนี้โดยเฉพาะ

1.1.4 มีสลุงอีก 1 ใบ ใส่รูป ดอกไม้ ค่ายมงคลยาวประมาณ 1 คืบหลายเส้นสำหรับไว้ผูกข้อมือเจ้านาค และค่ายสายสิญจน์ 1 ม้วนปลายค่ายสายสิญจน์ ข้างหนึ่งผูกที่ยอดบายศรีแล้ววนรอบองค์มายศรีลงมาให้เจ้านาคประนมมือถือไว้

1.1.5 ถาด 1 ใบ จัดใส่เครื่องประกอบพิธี 4 อย่าง ได้แก่ กรวยดอกไม้ 1 กรวยประกอบด้วยดอกไม้ 1 - 2 ดอก และรูปดอกหนึ่งหรือกำหนดหนึ่งก็ได้สำหรับเจ้านาคถือกับค่ายสายสิญจน์ขณะหาพิธี เทียนเล็ก 9 เล่มเรียงบนแผ่นกระจกละ 3 เล่ม เป็น 1 แพ ในพิธีนี้ใช้ 3 แพเป็น 9 เล่ม เรียกว่า แวนเวียนเทียน เทียนชัยหรือเทียนชี้แจ้งแท้เล่มใหญ่ 1 เล่ม ใช้จุดแวนเวียนเทียน และพลู 9 ใบเรียงซ้อนกันใช้สำหรับห่อเทียนจากแวนเวียนเทียนเมื่อหาพิธีเป่าขลุ่ย

1.1.6 ชันใสน้ำทาน้ำมนต์ 1 ใบ ใส่ฉีวมะกรูด ผักส้มป่อย¹ ที่เผาไฟแล้ว มีเทียนชี้แจ้งแท้ 1 เล่ม เตรียมไว้สำหรับจุดให้หยดลงในขันขณะทำน้ำมนต์

¹ ส้มป่อย คือ ไม้เลื้อยชนิดหนึ่ง ใบเป็นผอคล้ายชะอม ใช้ทำยาได้ ผักใช้สระผมล้างสมู และเผาไฟใช้เป็นเครื่องทำน้ำมนต์

ภาพประกอบ 1 ชนตั้งในพี้น้ำขั้วนาค

ภาพประกอบ 2 ข่ายศรีใหญ่สำหรับทำขั้วนาค
(หอด้วยน้ำหอยใบทอง ดูภาพประกอบ 3)

1.2 วิธีทำขวัญ หมอขวัญนั่งเบาะหน้าเจ้านาคซึ่งนั่งประนมมือถือกรวยดอกไม้และค้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากยอคบายศรี มีบายศรีตั้งอยู่ระหว่างคนทั้งสอง เครื่องประกอบพิธีอื่นวางใกล้ ๆ หมอขวัญ หมอขวัญเริ่มทำพิธีตามลำดับดังนี้

1.2.1 พิธีวักเซ่น¹ หมอขวัญหยิบพลู 1 ใบจากชั้นตั้งชูปสุราในแก้ว พรหมทั่วเครื่องชั้นตั้งพร้อมกับกล่าว "คำวักเซ่น" 1 ครั้งว่า

สาธุธูมาอาจาณ คุเถาคู
ปาย คุตาย
คุยัง ขอเชิญมากินพุทหอมปาก มากินหมาก
หอมคอ พอมกันทุกผู้ทุกองค์ พอมกัน
ในวันนียามนี้ เพียงแต่ศีลห้าแค่เถิด

สาธุ คุธูมาอาจารย์ คุครูเค้าครู
ปลาย คุธูตาย
คุยัง ขอเชิญมากินพลูหอมปาก มากินหมาก
หอมคอ พอมกันทุกผู้ทุกองค์ พอมกัน
ในวันนียามนี้ เพียงแต่ศีลห้าแค่เถิด

เสร็จแล้ววางใบพลูไว้ที่เค็ม

1.2.2 การทำนํ้ามนต์ หมอขวัญใส่ธูปมะกรูดและหักผักส้มป่อยลงในช้นน้ำต้อเทียนซึ่งตั้งที่จุดแล้ว เอียงเทียนเหนือปากช้นให้นํ้าคาเทียนหยดลงในช้นนํ้ามนต์ ต่อจากนั้นสวดบทโองการธรรมสาร 1 จบ เป่าลมลงในช้นนํ้าครึ่งหนึ่ง ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง กับเทียนเสร็จพิธี หมอขวัญต้องเตรียมใบไม้สำหรับใช้พรมนํ้ามนต์ไว้ด้วย

1.2.3 การทำขวัญนาค หมอขวัญสวดบททำขวัญนาคหรือบทสู่ขวัญนาค คือ บทชุมนุมเทวดา บทนมัสการ บทปฏิสนธิ (กล่าวถึงเรื่องกำเนิดผู้บวชตั้งแต่แรกปฏิสนธิจนถึงคลอดจากครรภ์มารดา) บทนามนาค (อธิบายเหตุที่เจ้านาคไค้ชื่อวานาค แทรกนิทานเรื่องพญานาคลอบมาบวชกับพระศาสดา)

¹วักเซ่น คือ การเชิญมารับเครื่องสังเวย พิธีวักเซ่นเป็นพิธีบูชาบอกกล่าวครูบาอาจารย์ทั้งหมดของหมอขวัญให้มารับเครื่องสังเวยและมาช่วยในการทำพิธีให้สำเร็จด้วยดี

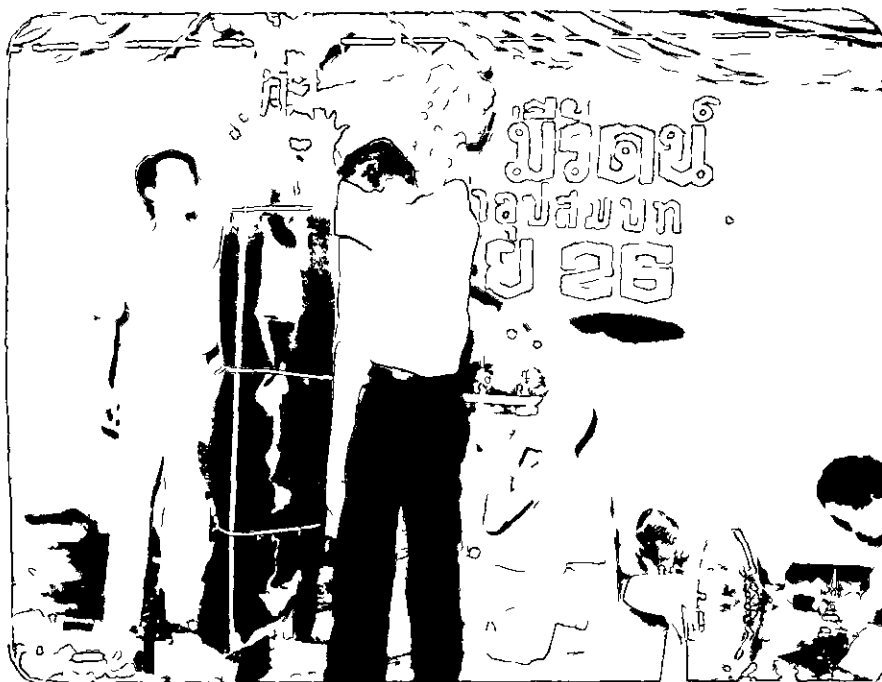
การเบิกบายศรี หมอขวัญนําค่ายสายสัญญาณเก็บไว้ที่เดิม พรมนํานมค้ที่ท้าว
ท้าวบายศรี เอาผ้าและใบทองทั้ง 3 ก้านออก แล้วใช้ผ้าที่ห่อชั้นนอกห่อใบทองเรียกผ้า
นี้ว่า "ผ้าขวัญ" หมอขวัญเอาผ้าขวัญเวียนขวารอบบายศรี 3 ครั้งส่งให้เจ้านาค
ประคองไว้ในอ้อมแขน คอจากนั้นหมอขวัญก็สวดบททำขวัญนาคเรียกบทสวดช่วงนี้ว่า
บทเบิกบายศรีหรือบทเบิกบายศรี

การผูกข้อมือเจ้านาค เมื่อหมอขวัญสวดบทเบิกบายศรีจบ ปิตามารคาและ
ญาติผู้ใหญ่ในที่นั้นต่างผูกค้ายมงคลที่ข้อมือเจ้านาค ล่าดับค้อไปหมอขวัญสวดบทเชิญ
ขวัญนาค (เชิญให้ขวัญเจ้านาคกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว) บทสอนนาค และบทให้พรแก่
เจ้านาค จบแล้วให้เก็บผ้าขวัญไว้ในที่อันสมควร

1.2.4 การทำพิธีเวียนเทียน หมอขวัญจุดแว่นเวียนเทียน
แพแรก (จากเทียนชัยที่จุดเอาไว้ตั้งแต่ต้น) เวียนประทักษิณรอบบายศรี 3 ครั้ง
จึงส่งไปทางซ้ายมือของคนที่แก้ปิตามารคาญาติพี่น้องผู้ซึ่งนั่งอยู่รายรอบเจ้านาค
เมื่อส่งแว่นเวียนเทียนแพแรกไปแล้ว หมอขวัญก็ถือไฟแว่นเวียนเทียนแพที่ 2 และ
แพที่ 3 จากเทียนชัย เวียนประทักษิณรอบบายศรีอีกแล้วส่งต่อไปให้คนอื่น ๆ เหมือน
ในครั้งแรก

1.2.5 การเป่าขวัญ ครั้นแว่นเวียนเทียนทั้ง 3 แพนเวียน
มาถึงหมอขวัญครบหมดแล้ว หมอขวัญจึงเทียนเล็กทั้ง 9 เล่มจากแว่น เอาใบพู่
9 ใบ ที่เรียงซ้อนกันห่อเทียนทั้งหมดเวียนขวารอบบายศรี 3 รอบจึง "เป่าขวัญ"
(คือ เป่าเปลวไฟ) ใส่เบื้องหน้าเจ้านาคครั้งหนึ่ง จุดไฟใหม่จากเทียนชัยแล้วเป่า
อีกทำเช่นนี้ครบ 3 ครั้ง แล้วจึงวางห่อเทียนไว้ในชั้นนํานมค้ คับเทียนชัย

1.2.6 การป้อนข้าวป้อนน้ำ เมื่อเสร็จพิธีเป่าขวัญแล้ว
เจ้านาคไปกราบญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนปิตามารคาแล้วกลับมานั่งที่เดิม หมอขวัญใช้
ช้อนหยวกตักขนมจากบายศรี 6 ชั้น ใส่ลงในมะพร้าวรินนํานมค้ใส่ลงไปด้วย ยก
มะพร้าวเวียนขวารอบบายศรี 3 ครั้งจึงตักขนมปนนํามะพร้าวให้เจ้านาคค้มกิน
3 คำ เสร็จพิธี

ภาพประกอบ 3 หมอขวัญเฝ้าผ้าคลุมบายศรีออก

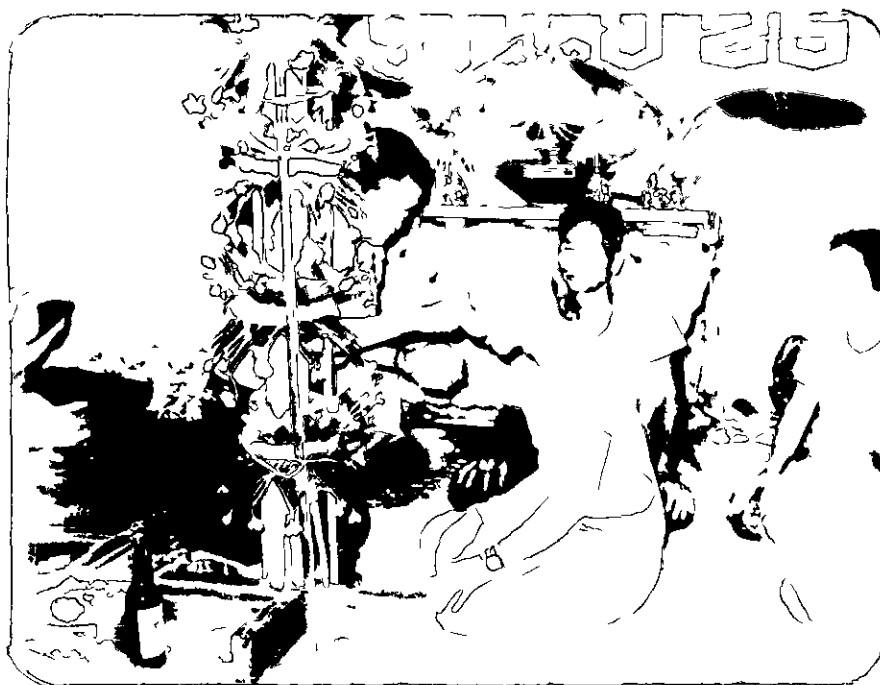
ภาพประกอบ 4 ญาติผู้ใหญ่ผูกข้อมือเจ้านาค

ภาพประกอบ 5 หมอขวัญและญาติมิตรเวียนเทียนรอบบายศรี

ภาพประกอบ 6 หมอขวัญเฝ้าขวัญแก่เจ้านาค

ภาพประกอบ 7 หมอขวัญป้อนขนมป่นน้ำมะพร้าวแก่เจ้านาค

2. พิธีทำขวัญแต่งงาน¹

2.1 เครื่องประกอบพิธี มีดังนี้

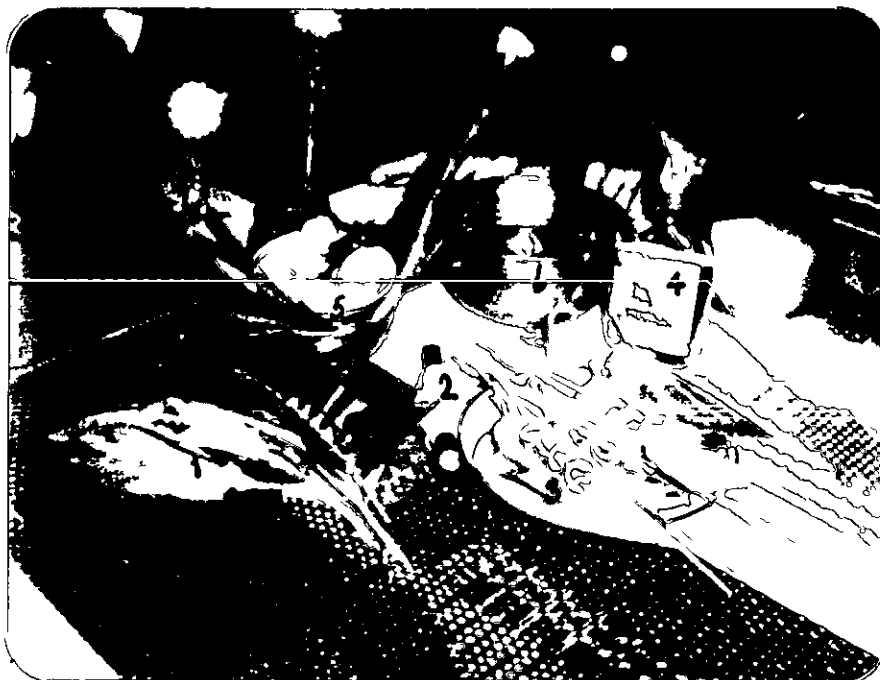
2.1.1 ชันตั้งชันหนึ่ง เครื่องเช่นในชันตั้งประกอบด้วยพลูสด 4 เรียง ๆ ละ 4 ใบ หมากแห้ง 4 ก้อม ๆ ละ 4 คำ ฐูปหรือเทียนอย่างใด อย่างหนึ่งอย่างละ 4 คู่ บ้ายปุ่นพลู 2 คำ ค่ายขาวค่ายแดงอย่างละเส้น เงินค่า ยกครู 32 บาท ดอกไม้เล็กน้อย และข้าวสารหนึ่งหยิบ คือ มีสุราแก้วหนึ่งวางข้างชันตั้ง

2.1.2 บายศรีนมแมว 1 องค์วางซ้อนในพาน กลางบายศรีมี ถ้วยซึ่งใส่ข้าวเหนียว 2 บั้ว ไข่ไก่ปอกเปลือก 2 ฟอง กล้วยน้ำว่าสุก 2 ลูก ปลาแห้ง กับขนมอีกเล็กน้อย และแหวนชนิดใดก็ได้วางหนึ่งสวมบายปุ่นพลู 3 จีบ ที่ยอดบายศรี

¹ แก้ว คีมูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีฤทธิ พันธ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน เลขที่ 69 หมู่ 2 บ้านน้ำท่วม ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2525

ทั้งสามปักด้วยดอกไม้

ค้ายสายสัญญาณ 1 ม้วนใช้คล้องบายกรี และมีเครื่องทำน้ำมันเหมือนในพิธี
ทำขวัญนาคกับมีใบไม้ 2 กิ่งสำหรับชุบน้ำมนต์พรมเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ภาพประกอบ 8 เครื่องประกอบพิธีทำขวัญแต่งงาน

หมายเลข 1	ใบหนาดและใบหวาย	4	สุรา
2	ค้ายสายสัญญาณ	5	บายศรีนมแมว
3	ขันตั้ง	6	ขันน้ำมัน

2.2 วิธีทำขวัญ หมอขวัญหาพิธิหาขวัญแต่งงานเป็นลำดับดังนี้

2.2.1 หมอขวัญสวดบทโองการขริบสารเพื่อหาน้ำมนต์ เสร็จแล้ว ทำพิธีวัฏเขน หลังจากนั้นจัดวางบายศรีและขันน้ำมนต์เบื้องหน้าคูบ่าวสาว คล้ายสายสิญจน์ วงรอบบายศรี 3 ครั้ง และโยงปลายค้ายอีกข้างหนึ่งไปให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวประนมมือ ถือไว้ ต่อจากนั้นหมอขวัญจุดเทียนชัยทั้งข้างบายศรี สวดบททำขวัญแต่งงานคือ บทชุมนุม เทวดา ภูผน วัศกร และบทสวดขวัญหรือคำเรียกขวัญแต่งงาน 1 จบ จึงมัดนาค้ายสายสิญจน์ กับเทียนชัย และยกบายศรีออกไป

2.2.2 หมอขวัญหาพิธิกวาดเคราะห์ ให้เจ้าบ่าวสาวคว่ำมือ ยืนมาหาหมอขวัญ หมอขวัญเค็ดค้ายสายสิญจน์ 1 เส้น ยาวประมาณฝ่ามือหนึ่ง บัดที่หลัง มือลงมาทางปลายนิ้วมือของคูบ่าวสาวคนละหลายครั้งพร้อมกับกล่าวบทกวาดเคราะห์ 1 จบ แล้วทิ้งค้ายเส้นนั้น จากนั้นหมอขวัญมอบ "เงินทำขวัญ" จำนวนหนึ่ง (เป็นจำนวน คู่) ให้แก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว

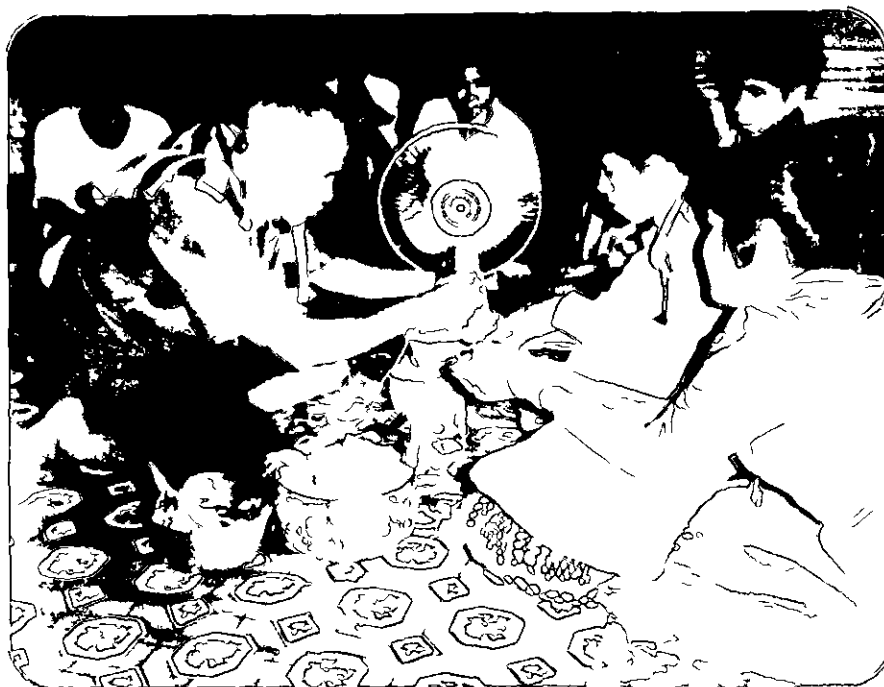
2.2.3 หมอขวัญเค็ดค้ายสายสิญจน์อีก 1 เส้น ยาวประมาณ วาหนึ่ง ผูกปลายค้ายข้างหนึ่งที่ข้อมือขวาเจ้าบ่าวและอีกข้างหนึ่งที่ข้อมือซ้ายเจ้าสาว คูบ่าวสาวประนมมือ หมอขวัญจับกลางค้ายสายสิญจน์ประนมมือสวดบทวิวาหะมงคลและ บทให้พร 1 จบ แล้วจึงเค็ดค้ายที่ข้อมือคนทั้งสอง ต่อจากนั้นประพรมน้ำมนต์ที่ศีรษะแขน ลงมาถึงปลายป้อมของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว เป็นเสร็จพิธี

ภาพประกอบ 9 หมอขวัญศวกบหลุขวัญแต่งงาน

ภาพประกอบ 10 หมอขวัญกวาดเคราะห์ไ้บุญมาวสาว

ภาพประกอบ 11 หมอขวัญผูกข้อมือเจ้าบ่าวและเจ้าสาว

ภาพประกอบ 12 หมอขวัญประพรมน้ำมนต์ใหญ่บ่าวสาว

3. พิธีทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่

3.1 เครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

3.1.1 ชันตั้ง 1 ชัน มีเครื่องชันตั้งเหมือนกันและมีจำนวนเท่ากันกับชันตั้งของพิธีทำขวัญแต่งงาน คือ มีพลูสด หมากแห้ง รูป บ้ายปูนพลู ค่ายขาวค่ายแดง และมีดอกไม้ 2 - 3 ดอก ข้าวสารหีบมือหนึ่ง กับเงินค้ายกกร 25 บาท

3.1.2 พานดอกไม้ 1 พาน ในพานมีรูปกำหนึ่ง เขียนเล่มหนึ่ง และดอกไม้ 2 - 3 ดอก ไฉ้บูชาพระรัตนตรัย มีนุหรี 2 - 3 มวน บ้ายปูนพลู 4 คำ สำหรับกินหลังจากกินอาหารและมีค้ายสายสิญจน์ 1 ม้วนไว้ไฉ้ผูก "เสาชขวัญ" ตอนหาพิธีเรียกขวัญ ผู้สูงอายุเป็นคนถือพานนี้

3.1.3 ของ 3 หาบ ได้แก่ หาบเครื่องใช้ข้างหนึ่งใส่เครื่องนอนอีกข้างหนึ่งใส่หีบเงินทอง หึงซื้อแก้วเป็นผู้หาบ (ถ้าไม่มีให้สมมุติหรือเขียนเอา) หาบอาหารเครื่องคาวหวานเป็นกับข้าว 4 อย่าง ส่วนของหวานไม่กำหนด หาบนี้ไฉ้หึงซื้อ คำ เป็นผู้หาบ และหาบหมอนน้ำหม้อทราย ผู้หาบเป็นหึงซื้อ เงิน สิ่งของที่ เป็นเครื่องใช้มิไฉ้สำหรับหาที่หลับนอน อาหารกับน้ำไฉ้กินดื่ม และทรายไฉ้แทนน้ำมันค

นอกจากนี้ ยังมีแมว 1 ตัว ให้หญิงสาวพรหมจารีเป็นผู้อุ้มมาปล่อยเมื่อขึ้นเรือนแล้ว และมีเสื้อ 1 ผืน กับไม้กวาด 1 อัน (หาจากใบหมากมัดเป็นกำมีใบเงิน ใบทองอย่างละกิ่งมัดติด) ให้ใครคนหนึ่งคนใดก็ได้เป็นผู้ถือ

3.2 วิธีทำขวัญ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

3.2.1 พิธีขึ้นเรือนใหม่ มีดังนี้

โพน สีหิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ศีกฤทธิ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 7 บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.

3.2.1.1 พิธีชักเช็น หมอขวัญยกขันตั้งไปวางที่ชาน
ตรงหัวบันไดเรือน นั่งประนมมือหันหน้าไปทางเบื้องล่างและกล่าวเบา ๆ 3 ครั้งว่า
"สุชะ เเคห่ง มหาลากัง สัพพลิตธิ ภวันตุเม" เมื่อจบก็เป็นเวลาเกี่ยวกับหญิงสาว
พรหมจารีอุ้มแมวเดินนำหน้าเจ้าของเรือน หญิงชื่อ คำ แก้ว เงิน ตามลำดับ นำหน้า
คนสูงอายุถือพานดอกไม้และผู้ที่ถือเสื่อกับไม้กวาดมาหยุดที่เชิงบันได

3.2.1.2 การโ้ต๋ตอบก่อนขึ้นเรือน หมอขวัญซักถาม
คนในขบวนว่า 'เจ้าพี่น้องหาบอะไรกันมา' หญิงคนชื่อ คา ตอบว่า "ข้าหาบเงินหาบ
ทองมา ไม่มีที่อยู่ที่กิน มาขออาศัยอยู่ที่นี้" หมอขวัญจึงถามอีกว่า "ลูกมาจากที่ไหน"
คนในขบวนต้องตอบว่า "ข้ามาจากเมืองศักดิ์ศิลา" แล้วหมอขวัญต้องกล่าวว่า "เออ
เรือนหลังนี้มีลูกแล้วยังไม่มีคนอยู่ขึ้นมาเถอะ" จากนั้นหญิงสาวพรหมจารีอุ้มแมวขึ้นบนเรือน
เพียงคนเดียว แล้วก็ปล่อยแมว

3.2.1.3 การขึ้นเรือน หมอขวัญกล่าวเสียงเบา ๆ
อีก 3 ครั้งว่า "สุชะ เเคห่ง มหาลากัง สัพพลิตธิ ภวันตุเม" จบแล้วเจ้าเรือนนำขบวน
ขึ้นเรือน หมอขวัญเดินนำหน้าคนทั้งหมดเข้าห้องทำพิธีแล้วจึงรับพานดอกไม้ จุกธูปเทียน
บูชาพระรัตนตรัย คนอื่น ๆ ช่วยกันปักกวาด ปูที่นอน จัดสำรับอาหาร และวางหมอนน้ำ
หม้อทรายในที่อันควร ครั้นแล้วเจ้าบ้านก็จุกธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เข้านอน สักครู
จึงตื่น เก็บที่นอน ล้างหน้า กินอาหารอย่างละเล็กน้อยทุกชนิด และกินหมากหรือบางที่
ก็สูบบุหรี่ เป็นเสร็จพิธีขึ้นเรือนใหม่

3.2.2 การเรียกขวัญขึ้นเรือนใหม่ เป็นพิธีต่อจากพิธีขึ้นเรือนใหม่
กล่าวคือ หลังจากเจ้าบ้านกินหมากบุหรี่ยแล้ว หมอขวัญผูกปลายค้ายสายสิญจน์ที่ "เสาแรก"
หรือ "เสาขวัญ" (คือ เสาที่ยกกลางหลุมเป็นต้นแรก) โยงอีกปลายหนึ่งมาประนมมือถือไว้
และสวดบทชุมนุมเทวดา แล้วจึงให้เจ้าบ้านผู้ซึ่งนั่งระหว่างหมอขวัญกับเสาแรก ถือค้าย
สายสิญจน์ประนมมือ ต่อจากนั้นหมอขวัญกล่าวบทให้พรขึ้นเรือนใหม่ 1 จบ สวดบทกวาด
เคราะห์พร้อมทำพิธีกวาดเคราะห์ และกล่าวเชิญขวัญเจ้าของบ้านพร้อมกับผูกข้อมือค้าย
ค้ายมงคล เสร็จแล้วสวดบทปลุกเสกทราย 1 ครั้ง จึงจัดทรายทั่วเรือน เป็นเสร็จพิธี

4. พิธีเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย¹

4.1 เครื่องประกอบพิธี มีขันตั้ง บายศรี และเครื่องประกอบอื่น ๆ ดังนี้

4.1.1 ขันตั้ง 1 ขัน เครื่องขันตั้งประกอบด้วยพลูสด หมากแห้ง รูปหรือเทียน ค่ายขาวค้ายแดง ดอกไม้ ข้าวสารเช่นเดียวกับเครื่องขันตั้งพิธีทำขวัญนาค ยังมีบายพูนพลู 2 จีบ และเงินค่าครู 6 บาท

4.1.2 บายศรีนมแมว 1 องค์วางซ้อนในสลุบบ้างขามบ้าง กลางบายศรีตั้งถ้วยใส่ไขปอกเปลือก 1 ฟอง (คือไขขวัญ) กล้วยน้ำว่าสุก 1 ลูก ข้าวสุก 3 ปั้น น้ำอ้อยครึ่งบ ชนมเพียงเล็กน้อย และแหวนวงหนึ่งสวมพลู 3 จบ มีค้ายขาวค้ายแดงวงรอบบายศรี 1 รอบ กับมีน้ำ 1 ขันตั้งข้างองค์บายศรีสำหรับดื่มหลังจากกินไขขวัญ

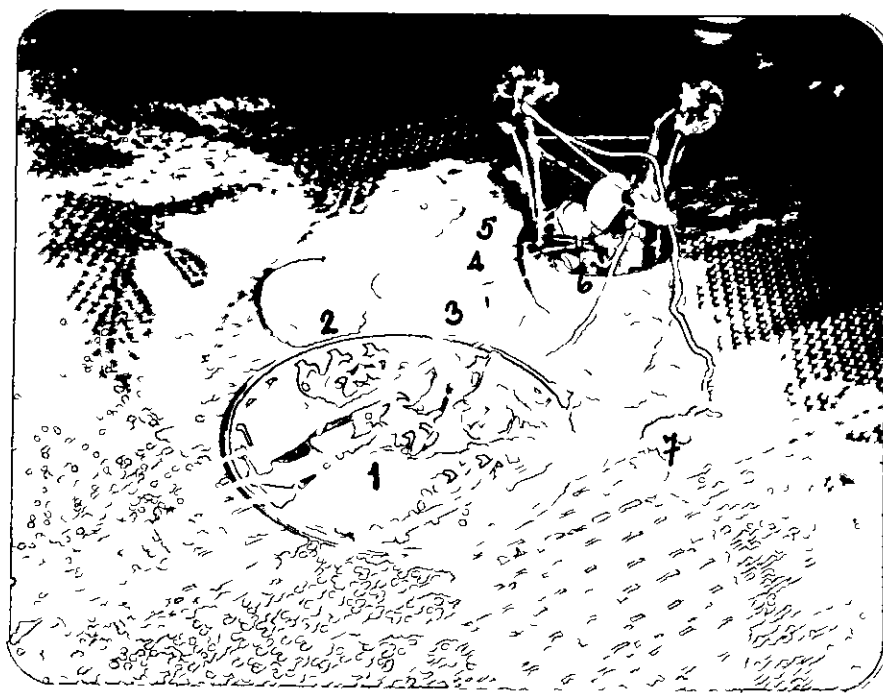
นอกจากนี้ มีค้ายสายสิญจน์ 1 ม้วน ปลายค้ายข้างหนึ่งคล้องยอกบายศรี อีกข้างหนึ่งอยู่ที่คนเจ็บคนป่วย มีเสื้อผ้าใหม่ของคนเจ็บคนป่วย 1 ตัว ไข่เป็นผัวรอง บายศรีทับเป็นที่ "ทอดเบี้ย" (คือ การโยนเบี้ยไปมาในมือ แล้วค่อย ๆ หิงลงพื้น) มีพลู 7 ใบ เรียงซ้อนกันไข่มุมน้ำอบและไข้ทักขวัญทีละใบ มีสลุบใส่ผ้าอบใบหนึ่งไข่เป็นที่ทอดเบี้ยครั้งสุดท้าย และมีเบี้ย¹ 8 ตัวสำหรับใช้ทอดหาแหล่งที่ขวัญไปตกอยู่

¹ เบี้ย พชรแบน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีตกฤทธิ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 1 บ้านนาปอย ตำบลแม่พลู เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2525

¹ เบี้ยเป็นเปลือกหอยชนิดหนึ่งที่ใช้แทนเงินตราในสมัยโบราณ มีรูปทรงรี สีขาว เปลือกแข็งเป็นมัน ส่วนหลังของเบี้ยโค้งนูน ส่วนล่างแบนราบ กว้างประมาณ 0.7 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร หมอขวัญบางคนใช้เบี้ย 7 ตัวบ้าง 8 ตัวบ้าง บางคนใช้เมล็ดข้าวสารหรือข้าวเหนียวสุกปั้นเป็นก้อนแทนเบี้ยก็ได้

ภาพประกอบ 13 เมื่อนิไซไนพิชี่เรือบกขวัณคนเจ็มคนมั่วบ

ภาพประกอบ 14 เครื่องประกอบพิธีเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

หมายเลข 1	ขันตั้ง	5	เสื้อใหม่
2	ตลงน้ำอบ	6	บายศรีนมแมว
3	ใบพลู 7 ใบ	7	ค้ายสายสิญจน์
4	เปี้ย		

4.2 วิธีเรียกขวัญ หมอขวัญจัดวางขันตั้งไว้ข้างหัว ปูเสื้อใหม่ของคนเจ็บป่วยไว้ตรงหน้าคนเจ็บป่วยและตั้งบายศรีบนริมเสื่อด้วย ต่อจากนั้น เอาเทียนเล่มหนึ่งในขันตั้งจุดปักไว้ที่ขอบขัน แล้วทำพิธีวักเซ่น เสร็จแล้วให้คนเจ็บคนป่วยประนมมือถือค้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากบายศรี หมอขวัญจึงทำพิธีเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วยตามลำดับดังนี้

4.2.1 หมอขวัญสวคพบหมม้าการและกล่าวคำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย ในขณะที่กล่าวคำเรียกขวัญหมอขวัญจะโยนเบี้ยไปนาในมือ เมื่อกล่าวถึงความตอนว่า "ขวัญไปตกอยู่ที่ใด" ก็ทอดเบี้ยลงบนเสื่อ ถ้าเบี้ยหงายอย่างน้อย 3 คู่ ให้ใช้พลูใบหนึ่งจากจานวนพลู 7 ใบ ชุบน้ำอบไทยในสรง นานาไปประพรมเบี้ยพร้อมกับกล่าวร้องเรียกให้ 32 ขวัญกลับมาอยู่ที่เบี้ยว่า

๓ สามสิบสองขว่นมาเน้อ มาตั้ง
 ขว่นแข่งขวนชา ขว่นเกศาผมเฒ่า มา
 ตุกเขาตูกขวน กันได้ไปกินเข้ากับผี
 ก็หื้อจกคอกฮาก ได้ไปกินหมากกับผี
 ก็หื้อจากคอกคาย หื้อมาบ่ตายตัวเปล่า
 หื้อมากินเข้าลงก้วย มากินถวยลงซาม
 หื้อมาเข้าคาบเข้าคง มาอยู่กับเหย้ากับตัว
 สิบปีกับหื้อไปอื่น หมื่นปีกับหื้อไปไก่อ
 มาเน้อ ล้มมาชิมา

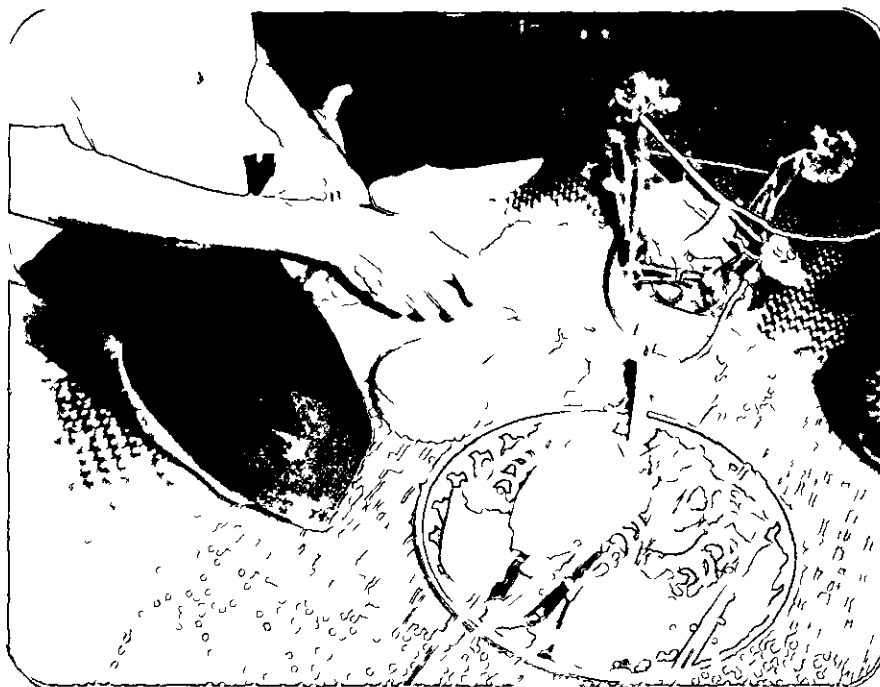
ภู สามสิบสองขวัญมาเน้อ มาทั้ง
 ขวัญแข่งขวัญชา ขวัญเกศ้าผมเผ้า มา
 ทุกข้าวทุกขวัญ ครั้นได้ไปกินข้าวกับผี
 ก็หื้อจกคอราก / ได้ไปกินหมากกับผี
 ก็หื้อจกคอคาย หื้อมาบ่คายตัวเปล่า
 หื้อมากินข้าวลงถ้วย มากินกล้วยลงชาม
 หื้อมาเข้าคามเข้าคอง มาอยู่กับเนื้อกับตัว
 สิบปีกับหื้อไปอื่น หมื่นปีกับหื้อไปไกล
 มาเน้อ สัมมาชิมา

แล้วทาท้าทายผู้ตกเหนือเบี้ย (สมมุติว่าซ่อนเอาขวัญขึ้นมา) จึงวางพลูใบนั้นไว้ใน
บายศรี แต่ถ้าเบี้ยหงายไม่ครบ 3 คู่ (เชื่อว่าขวัญไม่ตกอยู่ที่แห่งนั้น) ต้องหยิบเบี้ยทั้งหมด
ขึ้นมาทอดใหม่ และกล่าวคำเรียกขวัญตอนต่อไป ครั้นถึงตอนว่า "ขวัญไปตกอยู่ที่ใด"
อีกก็ทอดเบี้ยใหม่ ทำเช่นนั้นจนกว่าเบี้ยจะหงาย 3 คู่ ครบ 7 หน ครั้นแล้วหมอขวัญ
ทอดเบี้ยลงในสรวงน้ำเป็นครั้งสุดท้ายจนกว่าเบี้ยจะหงายได้ 3 คู่ จึงใช้ใบพลู 7 ใบ
ที่เรียงซ้อนกันอยู่ในบายศรี ชุมน้ำอบแล้วซ่อนเอาเบี้ยทั้ง 8 ตัว มาเวียนขวา 3 รอบ
เหนือเปลวเทียนพร้อมกับกล่าวเรียกขวัญอีกครั้งให้ทุกขวัญมารวมที่เบี้ยว่า "กู สามสิบสอง
ชวนมาเน้อ มาตั้งชวนแข่งชวนชา...สิบปีกับหื้อไปอื่น หมื่นปีกับหื้อไปโก มาเน้อสามมาธิมา"
และวางใบพลูกับเบี้ยทั้งหมดลงในบายศรี

4.2.2 หมอขวัญใช้เสื้อหอบายศรีส่งให้คนเจ็บคนป่วยอุ้มไว้ และเด็ดค้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือทั้งสองของคนเจ็บพร้อมกับกล่าวคำให้พร จากนั้นหมอขวัญ เคารพบายศรีเก็บเบี้ย และให้คนเจ็บคนป่วยกินไข่ขวัญคั้นน้ำ นำบายศรีเก็บไว้ในที่อันควร เช่น บนเบ้องหวานอน เป็นเสร็จพิธี

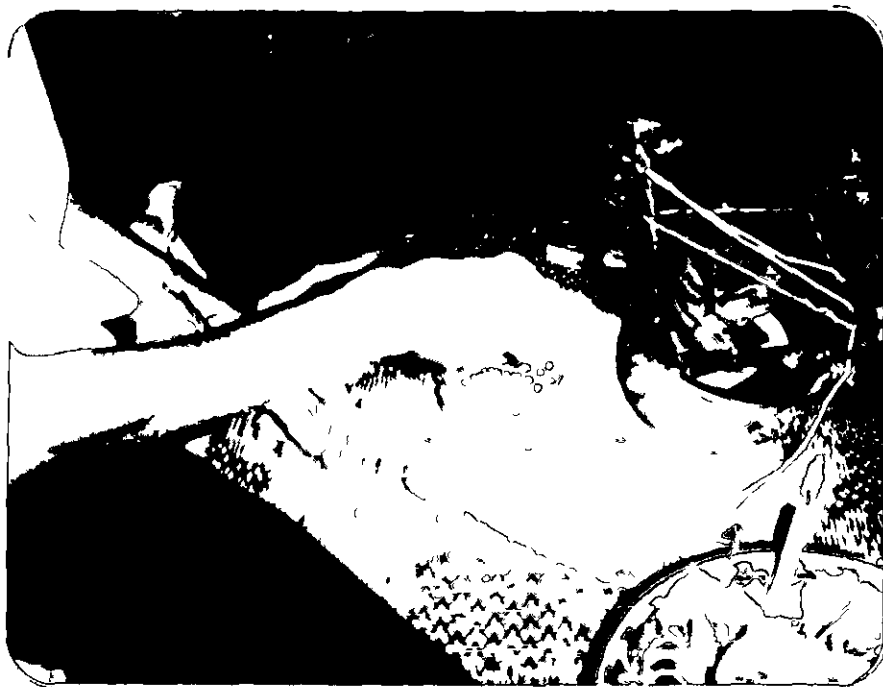
ภาพประกอบ 15 หมอขวัญทำพิธีวัักแซน

ภาพประกอบ 16 หมอขวัญกำลังทอดเบี้ยลงบนเลื้อ

ภาพประกอบ 17 หมอขวัญตักขวัญด้วยใบพลู

ภาพประกอบ 18 หมอขวัญทอดเบี่ยงลงในสลุงน้ำอบ

ภาพประกอบ .19 คน (ผู้หญิง) เจ็บป่วยอุ้มบายศรี

ภาพประกอบ 20 หมอขวัญผูกข้อมือคนเจ็บคนป่วย

5. พิธีทาขวัญช้าง¹

5.1 เครื่องประกอบพิธี เจ้าของช้างจะต้อง "คาครัว" (คือตระเตรียมข้าวของเครื่องประกอบพิธี) ดังนี้

5.1.1 ชันตั้ง 1 ชัน มีเครื่องชันตั้งคือ พลุสด หมากแห้ง บ้ายปูนพลุ ค้ายขาวค้ายแดง ข้าวสาร 1 หีบมือ ดอกไม้ 2-3 ดอก และสุรา

¹ จอก ทองก้อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ศีกฤทธิ์ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 172 หมู่ 1 บ้านเชียงแสน ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2525

เหมือนเครื่องขันทั้งพิธีทำขวัญแต่งงาน ยังมีค่ายกครูเป็นเงิน 5 บาทต่อข้าง 1 เชือก และมีไก่ต้ม 1 ตัว ใส่ธามวางข้างขันทั้ง

5.1.2 บายศรีนมแมว 4 ยอด 1 องค์ต่อข้าง 1 เชือก กลางบายศรีตั้งด้วยไข่ขาวเหนียว 2 มั่น กล้วยน้ำว่าสูก 1 ลูก บ้ายปูนพลู 3 คำ มีด้ายขาวด้ายแดงวางรอบบายศรี 1 รอบ นอกจากนี้ที่ข้างองค์บายศรียังมีเครื่องบายศรีอีกคือ กล้วยน้ำว่าสูก 1 หวี มะพร้าวอ่อน 1 ผล กล้วยอ้อยอย่างละต้น หนุ้าแพรกกับต้นอ้อยอย่างละกำมือ และน้ำอบไทย 1 แก้ว

5.1.3 เครื่องประกอบพิธีอื่น ๆ ได้แก่ ด้ายสายสิญจน์ม้วนหนึ่ง สำหรับใช้พาดหัวข้างทุกเชือก แล้วโยงอีกปลายหนึ่งมาไว้ที่หมอขวัญ เทียนชัย 1 เล่ม ใช้จุดขณะเรียกขวัญข้าง เครื่องทานมนต์ และผ้าขาวผืนแดงอย่างละผืนปูซ้อนกัน รองรับเครื่องประกอบพิธีทั้งหมด

5.2 วิธีทำขวัญ หมอขวัญจัดวางเครื่องประกอบพิธีบนผ้าขาวผืนแดง ซึ่งปูอยู่บนเสื่ออีกชั้นหนึ่ง ให้เครื่องประกอบพิธีทั้งหมดเรียงรายอยู่เบื้องหน้า ขณะนั้น เจ้าของข้างจัดให้ช่างยืนหันหน้ามาทางหมอขวัญเรียงรายตามลำดับบายศรี แล้วพาดด้ายสายสิญจน์บนหัวข้างตั้งแต่เชือกแรกถึงเชือกสุดท้าย ต่อจากนั้นทำพิธีวัักเช่น สวดบทชุมนุมเทวดา และทำนํ้ามนต์ควยบทโองการธรณีสารน้อย ต่อมาหมอขวัญประพรมนํ้ามนต์ที่บายศรีกับที่ข้างทุกเชือก จุดเทียนชัยตั้งไว้ในขันทั้ง ประนมมือถือด้ายสายสิญจน์แล้ว สวดบทนมัสการและกล่าวคำเรียกขวัญหรือบทสู่ขวัญข้าง 1 ครั้ง เมื่อจบแล้วเจ้าของข้าง ยกบายศรีวางบนหัวข้างของตนพร้อมกับเค็ดด้ายสายสิญจน์ผูกหูข้างทั้งสองข้าง แล้วจึงเอากล้วยสูก มะพร้าวอ่อน ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นอ้อ และหนุ้าแพรกให้ช่างกิน เป็นเสร็จพิธี

6. พิธีทำขวัญควาย¹

6.1 เครื่องประกอบพิธี มีดังนี้

¹ เบ็ญ สีสอด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คึกฤทธิ์ พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 166 หมู่ 1 บ้านน้ำใส ตำบลชัยชุมพล เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2525

6.1.1 ชั้นตั้ง 1 ชั้น เครื่องชั้นตั้งประกอบด้วย พลุสด หนึ่งท่ง ค่ายขาวค่ายแดง สุราเช่นเดียวกับเครื่องชั้นตั้งพิธีทำขวัญช้าง และมีพลุ 2 จีบกับเงินค่า ยกครู 12 บาทต่อควาย 1 ตัว

6.1.2 บายศรีใหญ่ 1 องค์ (หมอขวัญบางคนใช้บายศรีนมแมว) เป็นบายศรี 7 ชั้นเหมือนบายศรีใหญ่ในพิธีทำขวัญนาค แต่เครื่องบายศรีทุกชั้นมีแตกต่าง ออกไปคือ บายศรีทุกชั้นมีค่ายขาวค่ายแดงวงรอบ 1 ครั้ง ในบายศรีแต่ละชั้นมีขนมสี่ขาว สีแดง (เป็นขนมอะไรก็ได้) อย่างละ 2 - 3 ชิ้นและพลุ 3 - 4 จีบ

6.1.3 เครื่องประกอบพิธีอื่น ๆ คือ ค่ายขาวค่ายแดงจำนวน เท่ากับควายที่เข้าร่วมพิธี ความยาวของค่ายแต่ละเส้นยาวประมาณพอดูกรโดยรอบหัวควาย ได้ 1 ครั้ง ค่ายสายสัญญาณหนึ่งใช้วงรอบมณฑลพิธีได้รอบหนึ่ง น้ำ 1 ชันใช้แทนน้ำมัน และใบไม้ 4 ก้าน ได้แก่ ใบหนาด ใบหนามแดง ใบมะยม ใบมะเฟืองใช้ขู่น้ำประพรม ควาย

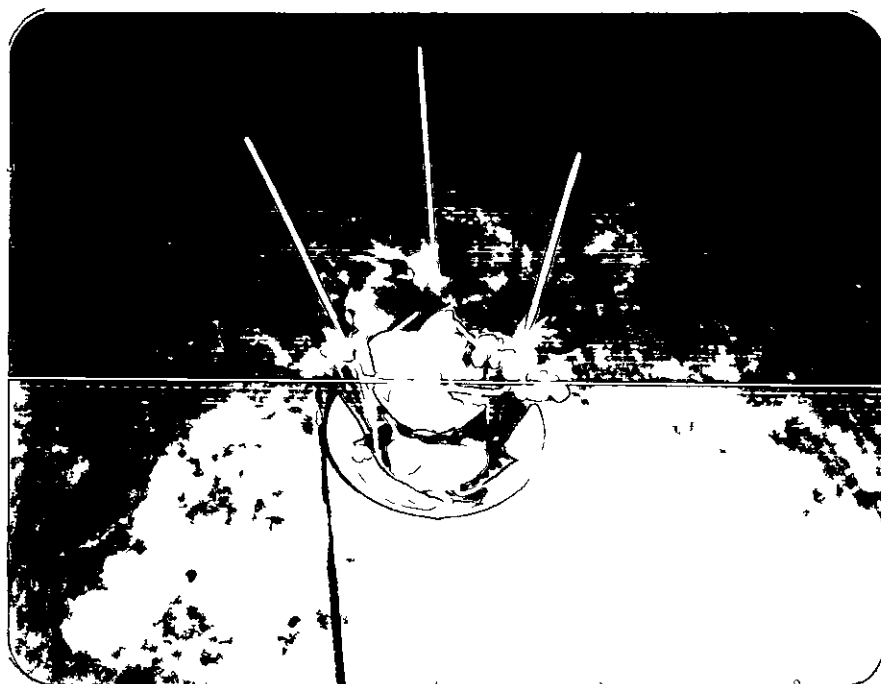
6.2 วิธีทำขวัญ เจ้าของควายมัดควายไว้กับเสาหลักให้หันหน้ามาทาง หมอขวัญ หมอขวัญจัดวางเครื่องประกอบพิธีทั้งหมดไว้บนเสื่อเบี่ยงหน้าตนเอง เสร็จแล้ว ทำพิธีรักเช่น วงค่ายสายสัญญาณเป็นปริณทลล้อมรอบเครื่องประกอบพิธี ผู้ร่วมพิธีทุกคน และควายทั้งหมดตอจากนั้นหมอขวัญประนมมือถือค่ายสายสัญญาณทั้งสองปลายไว้ สวดบท นมัสการและกล่าวคำเรียกขวัญหรือบทสู่ขวัญควาย 1 ครั้ง จึงเอาใบไม้ทั้ง 4 ก้าน ขู่น้ำประพรมควายให้ทั่วทุกตัว เป็นเสร็จพิธี

7. พิธีทำขวัญข้าว¹

7.1 เครื่องประกอบพิธี มีบายศรีองค์หนึ่งจะเป็นบายศรีนมแมวหรือ บายศรีปากชามก็ได้วางซ้อนในชาม กลางบายศรีมีถ้วยใส่กล้วยน้ำว้าสุก 1 ลูก ใช้ต้ม 1 ฟอง ข้าวเหนียว 2 ปั้น เผือกต้มมันต้มอย่างละชิ้น น้ำ 1 ถ้วย และมีบายปุ่นพลุ

¹ลา ใจใหญ่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีตกฤษี พันธุ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 6 บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2525

คำหนึ่งวางข้างถ้วยเครื่องบายศรี รอบบายศรีวงควั้ยค้ายขาวค้ายแดง 1 ครั้ง
 ยอดบายศรีทั้งสามปักรูปยอดคละ 1 ดอก เป็นพิเศษแปลกกว่าบายศรีทำขวัญประเภทอื่น ๆ
 แต่ประดับด้วยดอกไม้เช่นเดียวกัน มีค้ายสายสิญจน์ม้วนหนึ่งสำหรับวงรอบบายศรีแล้ว
 หย่อนปลายข้างหนึ่งลงยังพื้นดิน ปลายค้ายอีกข้างหนึ่งอยู่ที่หมอขวัญ และมีบายปูนพดู
 1 คำใช้ไหว้แม่ธรณี

ภาพประกอบ 21 บายศรีนมแมว

ภาพประกอบ 22 นายศรีปากชาม

7.2 วิธีทำขวัญ หมอขวัญทำพิธีไหว้แม่ธรณีก่อนโดยวางบายปูนพดู 1 คา ที่พื้นดินตรงบริเวณที่จะหย่อนปลายค้ายสายสิญจน์ลงมาพร้อมกับกล่าวว่า "ข้าขอวาง หมากพลูแกแม่ธรณี เจ้าที่ช่วยเรียกเอาขวัญมาเข้าbungเข้านาง" ต่อจากนั้นจัดวางบายศรี บนกองข้าวกลางbungหรือในที่อันสมควร คล้องค้ายสายสิญจน์ที่นายศรีให้ปลายค้ายข้างหนึ่ง หย่อนลงถึงพื้นดิน ส่วนอีกปลายหนึ่งหมอขวัญนั่งบนกองข้าวประนมมือถือไว้ แล้วสวดบท นมัสการและกล่าวคำเรียกขวัญข้าว 1 จบ เป็นเสร็จพิธี

อนึ่ง ถ้าทำขวัญข้าวเจ้าข้าวเหนียว 2 ชนิดพร้อมกัน ให้คล้องค้ายสายสิญจน์ ที่นายศรีประจำข้าวแต่ละชนิด หย่อนปลายค้ายข้างหนึ่งลงพื้นดินอีกปลายหนึ่งอยู่ที่หมอขวัญ เชนกัน

ภาพประกอบ 23 หมอขวัญกล่าวคำเรียกขวัญข้าว

สภาพการสู่ขวัญในอดีตถึงปัจจุบัน

การสู่ขวัญหรือการทำขวัญในอาเภอลับแลมีสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีพิธีทำขวัญและอาชีพหมอขวัญมาตลอด หมอขวัญรุ่นหนึ่งถ่ายทอดคำเรียกขวัญหรือบททำขวัญ พิธีทำขวัญ และอาชีพหมอขวัญให้กับอีกรุ่นหนึ่ง อาจเป็นคนร่วมตระกูลหรือต่างตระกูลกัน นับเวลาจนถึงปัจจุบันได้หลายชั่วอายุคน โดยทั่วไปหมอขวัญถ่ายทอดการทำขวัญด้วยวิธี मुखปาฐะ แต่มีตำราทำขวัญบางประเภทบันทึกไว้ด้วยอักษรไทยลานนา ตกทอดเหลือเป็นสมบัติเก่าแก่สืบต่อมา ประชาชนมีความเชื่อมั่นแน่นแฟ้นว่า การทำขวัญให้รอดพ้นจากภัยอันตราย ประสบความสุขและมีสิริมงคล จึงทำให้ชาวลับแลทำพิธีขวัญกันมาจนปัจจุบัน แม้ว่าสภาพทั่วไปของบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป พิธีทำขวัญบางประเภทก็ยังเป็นที่นิยมปฏิบัติของชาวลับแลอยู่เสมอ มีพิธีทำขวัญข้างประเภทเดียวที่เลิกทำกันไปแล้ว

การสัมภาษณ์หมอขวัญที่เป็นวิทยากรทราบว่า พิธีทำขวัญที่ชาวลัวะยังคงนิยมทำอยู่เหมือนในอดีตได้แก่ พิธีทำขวัญนาค ทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่ และพิธีทำขวัญข้าว การทำขวัญนาคเมื่ออุปสมบท ชาวลัวะส่วนใหญ่มักทำกันในเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนา ทำสวนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน และในระหว่างเดือน 7 - 8 ก่อนเข้าพรรษาทุก ๆ ปี การทำขวัญในการขึ้นเรือนใหม่เมื่อปลูกสร้างบ้านเรือนหลังใหม่ ก็ยังนิยมทำกันทั่วไปตามฤกษ์ยามอันเป็นมงคล โดยมากตกในระยะเวลาเดือน 4 - 6 ส่วนการทำขวัญข้าวนั้น ชาวลัวะยังปฏิบัติอยู่เช่นเดิม เมื่อชนชาวเปลือกลือยังดำรงเสร็จแล้ว

พิธีทำขวัญคนเจ็บคนป่วย ทำขวัญแต่งงาน และพิธีทำขวัญวัวควาย เป็นพิธีทำขวัญที่ชาวลัวะยังคงกระทำกันอยู่บ้าง แต่ความนิยมลดถอยลงไป ไม่ทำแข่งขันเป็นประจำเหมือนเดิมกล่าวคือ การทำขวัญคนเจ็บคนป่วยเมื่อมีอาการเบื่ออาหาร ร่างกายอ่อนเพลีย และจิตใจไม่ปกติ หรือเมื่ออาการเจ็บไข้ทุเลาลงบ้าง เป็นการเชิญให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวและบังคับเป่ากยันทรายให้ฟื้นไป ในอดีตชาวลัวะส่วนมากทำพิธีทำขวัญคนเจ็บคนป่วย ปัจจุบันมีแต่น้อยเท่านั้นที่ยังหาพิธีทำขวัญประเภทนี้อยู่ ดังทำให้สัมภาษณ์ของหมอขวัญว่า สมัยก่อนหมอขวัญไปทำขวัญคนเจ็บคนป่วยประมาณวันละ 3 - 4 ราย แต่เวลานี้ทำเพียงวันละ 1 - 2 รายเท่านั้น¹ การทำขวัญแต่งงานก็เช่นเดียวกัน คนไม่นิยมทำขวัญแต่งงานกันทุกรายเหมือนในอดีต มีคู่แต่งงานประมาณร้อยละ 50 ที่ยังพอใจทำขวัญประเภทนี้² และการทำขวัญวัวควายก็เป็นอีกประเภทหนึ่งที่ชาวลัวะส่วนใหญ่ไม่นิยมทำกัน

¹ เบ้ง เพชรแมน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีฤทธิ พันธ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 1 บ้านนาปอย ตำบลแม่พลู เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2525

² แก้ว กีมูล, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คีฤทธิ พันธ์วิไล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 2 บ้านน้ำท่วม ตำบลฝายหลวง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2525

เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ชาวอำเภอลับแลนิยมใช้เครื่องจักรแทนควายมากขึ้น ความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเห็นความสำคัญว่าช่วยคนทามาหากินก็ลดน้อยลงไปด้วย

พิธีทำขวัญที่ชาวลับแลไม่ได้ทำกันอีกแล้วคือ พิธีทำขวัญช้าง เพราะสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป ป่าไม้ถูกทำลายลงเกือบหมด ความจำเป็นที่ต้องใช้ช้างทำงานจึงมีน้อยหรือไม่มีเลย เป็นเหตุให้ไม่ต้องเลี้ยงสัตว์ประเภทนี้ คงเหลือคำเรียกขวัญหรือบททำขวัญให้ชนรุ่นหลังได้เข้าใจความผูกพันของคนและสัตว์เลี้ยงที่เคยมีในอดีต นอกจากการทำขวัญช้างจะหมดลง การทำขวัญบางประเภทก็สูญหายไปแล้วเช่นกัน ได้แก่ การทำขวัญโกนจุก ทำขวัญเด็กเมื่อตกใจ และการทำขวัญข้าวเมื่อข้าวออกรวง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการทำขวัญบางประเภทในอำเภอลับแลยังเป็นที่สนใจของชาวบ้านอยู่แต่บางประเภทก็จืดจางเลือนความนิยมไปแล้ว มีคนไปในพิธีทำขวัญคราวละมาก ๆ แต่ที่ตั้งใจร่วมในพิธีมักเป็นผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวหรือผู้เล่าเรียนระดับสูงสนใจน้อยกว่าจึงมักไม่ไปร่วมในพิธี ถ้าไปก็ไปในฐานะผู้ร่วมงานหรือผู้สังเกตการณ์

บทที่ 4

การจำแนกประเภทวรรณกรรมบทสุชาวัญ

วรรณกรรมบทสุชาวัญที่รวบรวมได้จากปากคำวิทยากรในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 28 สำนวน¹ แบ่งเป็น 7 ประเภทตามลักษณะเนื้อหาและโอกาสที่ใช้ดังนี้

1. บทสุชาวัญคนเจ็บคนป่วย	8	สำนวน
2. บทสุชาวัญนาค	3	สำนวน
3. บทสุชาวัญบ่าวสาว	2	สำนวน
4. บทสุชาวัญในการขึ้นเรือนใหม่	3	สำนวน
5. บทสุชาวัญข้าว	8	สำนวน
6. บทสุชาวัญช้าง	2	สำนวน
7. บทสุชาวัญควาย	2	สำนวน

บทสุชาวัญแต่ละประเภทอาจกล่าวได้ว่า มีส่วนประกอบของเนื้อหาเหมือนกัน คือ มีบทประณาม บทเชิดขวัญ และบืบทกวาดเคราะห์และให้พร เนื้อหาบทสุชาวัญส่วนใหญ่ก็ค่อนข้างยาว ผู้ศึกษาจึงคัดเลือกเอาเฉพาะบทสุชาวัญสำนวนที่มีเนื้อหาครบสามส่วนดังกล่าว ยกเป็นตัวอย่างประกอบการจำแนกประเภทประเภทละ 1 สำนวนเท่านั้น ส่วนการถ่ายทอดคำภาษาลับแลเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯจะพยายามใช้คำเดิมที่อยู่ในตำแหน่งรับส่งทั้งสัมผัสบังคับและสัมผัสใน เพื่อรักษาดนลักษณ์ให้ใกล้เคียงสำนวนเก่าไว้

¹สำนวน หมายถึง ลักษณะนามที่ใช้เรียกบทสุชาวัญบทหนึ่ง ๆ

1. บทสวดัญญคนเจ็บคนป่วย

เป็นคากล่าวเรียกขวัญคนเจ็บป่วย ซึ่งอาจหลงไปหรือไปติดพันฟุ้งใจ
อยู่ที่ต่าง ๆ ห่างกายให้คืนมาอยู่กับเนื้อกับตัว ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์¹
ได้กล่าวไว้ว่า ใจความคำเรียกขวัญโดยสรุปเป็นการเรียกขวัญอันอาจออกจากร่างกาย
ไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ให้กลับมา คำเรียกขวัญมักใช้ประกอบในพิธีทำขวัญเมื่อหลุดจาก
การเจ็บป่วยมากหรือที่เรียกว่า เป็นพยาธิ เมื่อหกล้มหรือมีเหตุให้ตกใจ เสียใจ และ
เมื่อร่างกายอ่อนเพลีย เบื่ออาหารโดยไม่ทราบสาเหตุ เพื่อ "ปลอบประโลมผู้ป่วย
ให้ม่กังวลใจ อบอุ่นใจและมีพลังจิตอันเข้มแข็ง"²

กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย
(นายเบ้ง สีสอด)

คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

อจจะสู้อจจะในวันนี่ก็เป็นวันดี	อชชะ ¹ สู้อชชะในวันนี่ก็เป็นวันดี
เป็นวันสะหลีวันหน้า เป็นวันปราบแป้ข้าศึก	เป็นวันศรีวันหน้า เป็นวันปราบแพ้ว ² ข้าศึก
คักดู	คักดู
เป็นวันจูจียเอาโจ้คฟ้า ตามไท้หล้ายอม	เป็นวันชูชัยเอา ³ โชคฟ้า ตามไท้หล้ายอม
มีกู มี	มีกู มี

¹ประคอง นิมมานเหมินท์ "คำเรียกขวัญเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย
6 : 31 - 36 มิถุนายน 2520

²ประคอง นิมมานเหมินท์ "ขวัญและคำเรียกขวัญ" ใน ลานนาไทยคดี
หน้า 108

-
- ¹อชชะ = 1. วันนี้
2. นับแต่ ต่อแต่ ตั้งแต่
²แพ้ว = ชนะ
³เอา = มี รับ ทำ ทำให้ เพื่อ

เหล่าหัวเค็ด¹ ห้าร้อย² ใส่แบ่ง³ แก้วมา
ฟาย⁴ มีตั้งหมาก

พูโบสี่ชคสี่กอม⁵ มีตั้งผ้าขาวผ้าแดง
พำพอม

ผู้ชายก็มาตกแต่งนอมตะหวายครู ขอตัน
ปอเอ็นคู

คนผู้ไซ้⁶ ตันจูงไปเซาะไซ้ไถ่ถามหา
กันว่าตัน

ได้มาเสวยสุลาแกนแก้ว กันว่าตันไค
กินอิม

แล้ว จูงจักผายแอวจักเดินไป แม่นว่า
สามสิบ-

สองชวนแหงเจ้าไปตกกบผู้ยังน้ำ ตันจุ
สิบไป

เซาะข้าวอย่างตันหื้อไหล กันว่าสามสิบ
สองชวนแหง

เหล่าหัวเค็ด¹ ห้าร้อย² ใส่แบ่ง³ แก้วมา
ฟาย⁴ มีตั้งหมาก

พูโบสี่ชคสี่กอม⁵ มีตั้งผ้าขาวผ้าแดง
พำพอม

ผู้ชายก็มาตกแต่งนอมถวายครู ขอท่าน
พอ⁶เอ็นคู

คนผู้ไซ้⁶ ท่านจงไปเสาะ⁷ ไซ้ไถ่ถามหา
ครั้นว่าท่าน

ได้มาเสวยสุราแกนแก้ว ครั้นว่าท่านไค
กินอิม

แล้ว จงจักผายแอว⁸ จักเดินไป แม่นว่า
สามสิบ-

สองขวัญแหงเจ้าไปตกกบผู้ยังน้ำ ท่านจง
รีบไป

เสาะข้าวอย่าพันให้ไหล ครั้นว่าสามสิบ
สองขวัญแหง

¹เหล่าหัวเค็ด = หัวสุราเถื่อน

²ห้าร้อย = 500 ซี.ซี. ประมาณ ครึ่งขวดเบียร์

³ใส่แบ่ง = เทใส่ รินใส่ (แบ่ง = ทา สร้าง

⁴ฟาย = ประพรม

⁵สี่ชคสี่กอม = 4 ชค ชคหนึ่งประกอบด้วยพลูสด 4 เปรียง ๆ ละ 4 ใบ
กัมหมากไหม 4 ชค ๆ ละ 4 ชิ้น

⁶พอ = พอใจ ชอบ รัก

⁷เสาะ = หา แสวงหา ค้นหา สืบ

⁸ผายแอว = ทองเที่ยว

เจ้าไปตกอยู่ในไฟ หื้อ^๑ตันไปเก็บไวไว
อย่า

หื้อ^๑ตันไฟไหม้ แม่นว่าสามสิบสองชวน
แห่งเจ้า

ไปตกไค^๑ตันไม้ที่^๑สมกว้างสา^๑ยา เป็น^๑ที่
นั่ง^๑เฑวคา

อยู่^๑เฝ้า ขอ^๑อังเจ็ญพิค^๑สะ^๑นุก^๑ัน^๑ครุ^๑บา^๑เป็น^๑
เจ้า^๑ ตัน

จุง^๑ไป^๑ค้อย^๑เซาะ^๑ค้อย^๑เจ็ญ^๑จวน^๑เอา
สามสิบสองชวน

ใน^๑หนุ่ม^๑หน้า^๑มา^๑เป็น^๑เป็^๑ยน^๑ป้อง^๑เม็^๑ย
ยาม^๑นวน

ตัน^๑จุง^๑ไป^๑วิง^๑วอน^๑ขอ^๑อน^๑อ้อย^๑ กัน^๑ว่า
ตัน^๑ป้อย^๑แล้ว

จุง^๑สืบ^๑เอา^๑มา^๑ หลอน^๑ว่า^๑เฑว^๑คา^๑บ^๑หื้อ^๑
บ^๑ัน^๑ ตัน^๑จุง

เจ้าไปตกอยู่ในไฟ ให้^๑ท่าน^๑ไป^๑เก็บ^๑ไวไว
อย่า

ให้^๑ท่าน^๑ไฟ^๑ไหม้ แม่นว่าสามสิบสองชวน^๑
แห่งเจ้า

ไปตกไค^๑ตันไม้^๑ที่^๑ลุ่ม^๑ กว้าง^๑ฉา^๑ยา เป็น^๑ที่
นั่ง^๑เฑวคา

อยู่^๑เฝ้า ขว^๑อัญ^๑เจ็ญ^๑พิค^๑สะ^๑นุก^๑ัน^๑ครุ^๑บา^๑เป็น^๑
เจ้า^๑ ท่าน

จุง^๑ไป^๑ค้อย^๑เสาะ^๑ค้อย^๑เจ็ญ^๑ชวน^๑เอา
สามสิบสองชวน

ใน^๑หนุ่ม^๑หน้า^๑มา^๑เป็น^๑เพ็^๑ยน^๑พ้อง^๑เม็^๑ย
ยาม^๑นวน

ท่าน^๑จุง^๑ไป^๑วิง^๑วอน^๑ขอ^๑อน^๑อ้อย^๑ ครัน^๑ว่า
ท่าน^๑ป้อย^๑แล้ว

จุง^๑สืบ^๑เอา^๑มา^๑ หลอน^๑ว่า^๑เฑว^๑คา^๑ไม่^๑ให้^๑
ไม่^๑บ^๑ัน^๑ ท่าน^๑จุง

^๑ลุ่ม = ราบ ลาง

^๒ออนออย = 1. ละมุนละไม
2. อ่อนวอน

3. ออนออย คือ พูก^๑ปลอบ^๑อย่าง^๑ละ^๑มุน^๑ละ^๑มอม^๑ (ออน = นุ่ม

ละ^๑มุน^๑ละ^๑มอม^๑ ออย = ปลอบ^๑ ปลอบ^๑โยน^๑)

^๓หลอนว่า = หาก^๑ว่า^๑ แม่น^๑ว่า^๑

^๔บ^๑ัน = แบ่ง^๑ ให้^๑

เอาขันใส่เข้ากับก้วย กับพวงมาลัย
 คอกไม้ เข้า-
 ของเรามีบไล้ หื้อคันไปเขาะไซ้ไถ่

ถามเอามา
 แม่นว่าสามสิบสองชวนแห่งเจ้าไปนั่ง
 นอนยืน

เที่ยวท่อง ในหนแห่งห้องเมืองผี
 ในที่ไคคี่
 และที่ล้าย ในที่ไคและที่ไค คันจูงไป

เขาะ
 ไซ้ไถ่ถามเอามา มีทั้งเบี้ยสามล้อย
 กับบาทเงิน=

ถา ข้าก็มาคกแต่งคาไว้ท่า แม่นว่าเขา
 คันจำ

กำหยาบ ข้าก็ขอพิจารณา ครุบาทันจูง
 แถมแก้ว

กันว่าคันไถไคแล้วจูงสิบเอามา สาม
 สิบสอง

ชวนป้อนองแก้วคินมา ก่อนเตอะ
 เจิญกูและครุกราอย่าหมอนึ่ง
 ยาจ้างฟิ่ง

เอาขันใส่ข้าวกับกล้วย กับพวงมาลัย
 คอกไม้ ข้าว-
 ของเรามีไม้ไร่ ให้ท่านไปเสาะไซ้ไถ่

ถามเอามา
 แม่นว่าสามสิบสองขวัญแห่งเจ้า ไปนั่ง
 นอนยืน

เที่ยวท่อง ในหนแห่งห้องเมืองผี
 ในที่ไคคี่
 และที่ร้าย ในที่ไกลและที่ไกล ท่านจงไป

เสาะ
 ไซ้ไถ่ถามเอามา มีทั้งเบี้ยสามร้อย
 กับบาทเงิน=

ตรา ข้าก็มาคกแต่งคาไว้ท่า แม่นว่าเขา
 พันจา¹

คำหยาบ ข้าก็ขอพิจารณา ครุบาทันจูง
 แถมแก้ว

ครั้นว่าท่านไถไคแล้วจูงสิบเอามา สาม
 สิบสอง

ขวัญพ้อนองแก้วคินมา ก่อนเด็ก
 เจริญครูและครุกราอย่าหมอนึ่ง²
 ยาจ้างฟิ่ง

¹ จา = พุก กลาว เจริญ

² ยาหมอนึ่ง = ปีประจามอนึ่งข้าว

ตำแ⁺ ยำ⁺จางแพ⁺ตา⁺อ⁺ ยำ⁺จางล่อ⁺เอา

ชวน⁺ลูก

ชวน⁺หลาน⁺ไว้⁺ มี⁺ตั้ง⁺พิก⁺เกีย⁺เอา⁺จะ⁺ไค

มี⁺ตั้ง⁺พู-

ใบ⁺และ⁺หมาก⁺ล้อย⁺ มี⁺ตั้ง⁺ก้วย⁺อ้อย⁺และ

หมาก⁺ไหม

มี⁺ตั้ง⁺เหล่า⁺ไห⁺และ⁺เหล่า⁺คุ่ม⁺ มี⁺ตั้ง⁺ไก⁺ตัว⁺

หนุม⁺พี

มี⁺ตั้ง⁺น้ำ⁺จัน⁺หน⁺ดี⁺และ⁺น้ำ⁺ส้ม⁺ป่อย

เข้า⁺หมื่น⁺อ้อย⁺เอา⁺ฉิว

ตำแ⁺ ยำ⁺ข้าง⁺แผ⁺1 ตำ⁺อ⁺2 ยำ⁺ข้าง⁺ล่อ⁺เอา

ชวน⁺ลูก

ชวน⁺หลาน⁺ไว้⁺ มี⁺ตั้ง⁺พริก⁺เกลือ⁺เอา⁺จะ⁺ไค³

มี⁺ตั้ง⁺พลู-

ใบ⁺และ⁺หมาก⁺ร้อย⁺4 มี⁺ตั้ง⁺กล้วย⁺อ้อย⁺และ

หมาก⁺ไหม⁵

มี⁺ตั้ง⁺เหล่า⁺ไห⁺6 และ⁺เหล่า⁺คุ่ม⁺7 มี⁺ตั้ง⁺ไก⁺ตัว⁺

หนุม⁺พี

มี⁺ตั้ง⁺น้ำ⁺จัน⁺หน⁺8 คี⁺และ⁺น้ำ⁺ส้ม⁺ป่อย

ขมื่น⁺อ้อย⁺9 เอา⁺ฉิว¹⁰

1แผ = กระจาย ขยาย ให้ทั่ว กระจายออก กว้างขวาง

2อ = กู

3จะไค = ตะไคร้

4หมากร้อย = หมากสิบห้าเป็นขึ้น เลียบค้วยเหล็กแล้วร้อยเชือกปอเป็นเส้น ๆ เรียกหมากแต่ละเส้นที่ร้อยแล้วว่า หมากไหม

5ไหม = ลักษณะนามของหมากร้อยเป็นเส้น ๆ หมากไหมหนึ่งจะมีกี่ชิ้นก็ได้ แต่ส่วนมากมักมีไม่น้อยกว่า 9 ชิ้น

6เหล่าไห = สุราเถื่อนบรรจุไห

7เหล่าคุ่ม = สุรารัฐบาลบรรจุขวด

8น้ำจันหน = นำนันจันหน

9ขมื่นอ้อย = ขมื่นชนิดหนึ่ง หัวใช้เป็นยาสมุนไพรและเป็นเครื่องสำอาง

บำรุงผิว

10เอาฉิว = ทาผิว

มีทั้งคำปัวและคำเอี้ยงล้าน ต่อต้าน
ใส่ไหมแซน
มีทั้งแหวนใส่นิ้วก้อย มีทั้งฝ้ายกานและ
ฝ้ายรีว
จกเชื้อมพร้าววนเถียนกำลือจี มีทั้ง
หิงแหเลีย
แป้ไต่หล่าเลามีพร้าว้อม ยกยื่นน้อมปง
บัน
พิศสะนุกันคมคื่นขวานผ่าฉาธรณี คุบามี
แตเคา
พาเอาชวนเจ้าแต่งจะคาไปเลียบ
ห้อย่าหักไม้
เคียบหาฮอย สามสิบสองชวนเกศา
เป็นเกา หื้อ

มีทั้งคำปัว¹ และคำเอี้ยงล้าน² ต่อต้าน³
ใส่ไหมแซน⁴
มีทั้งแหวนใส่นิ้วก้อย มีทั้งฝ้ายกานและ
ฝ้ายรีว⁵
จก⁶ เชื้อมพร้าววนเถียนกล้า⁷ สิวจี⁸ มีทั้ง
หิง⁹ แหเรือ
แป้ไต่หล่าเรามีพร้าว้อม ยกยื่นน้อมปง
บัน
พิศสะนุกันคมคื่นขวานผ่าฉาธรณี¹⁰ คุบามี
แตเคา
พาเอาขวัญเจ้าแต่งจะคาไปเรียก
ให้ย่าหักไม้
เคียบ¹¹ หารอย สามสิบสองขวัญเกศา
เป็นเค้า ให้

¹ คำปัว = ทองคาแผน

² คำเอี้ยงล้าน = คอกกล้วยไม้ชนิดหนึ่ง คอกใหญ่สี่เหลี่ยมคด้ายทองคา

³ ต้าน = ทางหู

⁴ ไหมแซน = กาไล

⁵ ฝ้ายกานและฝ้ายรีว = ค้ายสีขาวและค้ายสีแดง

⁶ จก = จอบ

⁷ เถียนกล้า = เหล็กคมกล้า

⁸ จี = เหล็กเจาะ สว่าง ไท

⁹ หิง = สวิง

¹⁰ ขวานผ่าฉาธรณี = หินรูปขวาน ทำหรือนำมาจากหินที่ถูกผ่าผ่า ไขใส่ไว้ในขันน้ำมัน

¹¹ เคียบ = วัด หาบ เต็กก็ว่า

ยาเอามาให้เลี้ยง^๑ทั้งมวล น้อยาเนื้อ
โอม สลี^๑กา^๑ลียา เจิญนาม
มะชวนป่อแม่

ลูกท่านเจ้าเลี้ยงอันเกิดปีชวด^๑ สามสิบ

สอง

ครู^๑จึงอนุญาตผาสา^๑หื้อมา^๑ป็น^๑ เจิญ
นามมะชวน

ป่อแม่ลูกท่านเจ้าเลี้ยงอันเกิดวันอาทิตย์

ครู^๑จึง

อนุญาตผาสา^๑หื้อมา^๑ป็น^๑ ทั้งสามสิบ
ป็น^๑ปี

พระขรรค์ชัยศรีคมก้า คือไฟฟ้าเผา

เมียงแมน

สามสิบสองชวนเกศา^๑ป็น^๑เกา^๑ หื้อยา

เอามา^๑หื้อ

เลี้ยง^๑ทั้งมวล น้อยาเนื้อ แม่นว่า

สามสิบสอง

ชวนเจ้าไปตกที่^๑กว่นเอายาก^๑ หื้อยา

เอา^๑พาดาก

ยาเอามาให้เลี้ยง^๑ทั้งมวล น้อยาเนื้อ
โอม สิริ^๑การิยะ^๑ เชิญนาม
ขวัญ^๑พ่อแม่

ลูกท่านเจ้าเรือนอันเกิดปีชวด^๒ สามสิบ

สอง

ครู^๑จึงอนุญาต^๑ประสา^๑ทา^๑ให้มา^๑พลัน^๑ เชิญ
นามขวัญ

พ่อแม่ลูกท่านเจ้าเรือนอันเกิดวันอาทิตย์^๓

ครู^๑จึง

อนุญาต^๑ประสา^๑ทา^๑ให้มา^๑พลัน^๑ ทั้งสามสิบ
พันปี

พระขรรค์ชัยศรีคมก้า คือไฟฟ้าเผา

เมืองแมน

สามสิบสองขวัญเกศา^๑ป็น^๑เกา^๑ ให้ยา

เอามา^๑ให้

เลี้ยง^๑ทั้งมวล น้อยาเนื้อ แม่นว่า

สามสิบสอง

ขวัญเจ้าไปตกที่^๑ควรเอายาก^๑ ให้ยา

เอา^๑พรา^๑าก

^๑เลี้ยง = หมก ลิ่น สุก

^๒ชื่อปีเกิดผู้ป่วย

^๓ชื่อวันเกิดคนป่วย

เชียมชุก แม่น้ำสามสิบสองชวนเจ้าไป
ตกก่างน้ำ

มหาสมุทร หื้อยาเอาหิงแหลงซอน
แม่น้ำสามสิบ-
สองชวนเจ้าไปตกก่างเตาไฟเปวลอน
หื้อยาไปคัม

เอา สามสิบสองชวนนี้อยาไปเสีย
ภูเป้าแสนต่อ
สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปจ่าน้ำ^๒ แห่ง
สามสิบ-

สองชวนเจ้าอย่าไปเตนอยู่ภูเป้า
สามสิบสองชวน
เจ้าอย่าไปอยู่เสียเขื่อนจ้าง สามสิบ
สองชวนเจ้า
อย่าไปอยู่สร้างเมืองพม สามสิบสอง
ชวนเจ้าอย่าไป
อยู่ปมไม้^๓ สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปอยู่ที่คี่ต่าน
ฆ่าตายโหง สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปอยู่ที่โลงผี

เสียมชุก แม่น้ำสามสิบสองขวัญเจ้าไป
ตกกลางน้ำ

มหาสมุทร ให้อาเอาหิงแหลงซอน
แม่น้ำสามสิบ-
สองขวัญเจ้าไปตกกลางเตาไฟเปวร้อน
ให้อาไปคัม

เอา สามสิบสองขวัญนี้อยาไปเสีย
ภูเขาแสนต่อ^๑
สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปจ่าน้ำ^๒ แห่ง
สามสิบ-

สองขวัญเจ้าอย่าไปเทนอยู่ภูเป้า
สามสิบสองขวัญ
เจ้าอย่าไปอยู่เสียเขื่อนช้าง สามสิบ
สองขวัญเจ้า
อย่าไปอยู่สร้างเมืองพม สามสิบสอง
ขวัญเจ้าอย่าไป
อยู่ปมไม้^๓ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
ไปอยู่ที่คี่ต่าน
ฆ่าตายโหง สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
ไปอยู่ที่โลงผี

^๑แสนต่อ = แสนไกล

^๒จ่าน้ำ = ที่ซึ่งน้ำไหลซึมตลอด

^๓ไม้มะห่า = ชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่ง ผลเป็นพวง เมื่อสุกมีสีม่วง รสอมเปรี้ยว

ต่ายใหม่ สามสิบสองชนเจ้าอย่าไป
 อยู่^๑ที่ไชนกเก้า
 สามสิบสองชนเจ้าอย่าไปอยู่เล่าทาน
 ชัง สามสิบ-

สองชนเจ้าอย่าไปอยู่ล้งนกจอก
 สามสิบสองชน
 เจ้าอย่าไปอยู่ชอกฟ้าเขาเขียว สาม
 สิบสองชนเจ้า
 อยาไปอยู่รูเปียน้ำทอง สามสิบสอง
 ชนเจ้าอย่า
 ไปช้องผีฉาย สามสิบสองชนเจ้าอย่า^๑
 ไปอยู่เหล่า
 ไผ่ผายกงหลวง อยาไปอยู่กงบึงสอง
 อยาไปถูก
 บ่วงก้องผีแก้วผีแมน สามสิบสองชน
 เจ้าอย่า
 ไปอยู่ดาวแดนที่ศรีเส้า จอมเขาเมือง
 คenangนี้

ต่ายใหม่ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 อยู่^๑ที่ไชนกเก้า
 สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่เล่าทาน
 ชัง^๑ สามสิบ-

สองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ร้งนกกระจอก
 สามสิบสองขวัญ
 เจ้าอย่าไปอยู่ชอก^๒ ฟ้าเขาเขียว สาม
 สิบสองขวัญเจ้า
 อยาไปอยู่รูเปียน้ำทอง^๓ สามสิบสอง
 ขวัญเจ้าอย่า
 ไปช้องผีร้าย สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
 ไปอยู่เหล่า
 ไผ่ผายกงหลวง อยาไปอยู่กงบึง^๔สอง
 อยาไปถูก
 บ่วงคล้องผีแก้วผีแมน^๔ สามสิบสองขวัญ
 เจ้าอย่า
 ไปอยู่ดาวแดนที่ศรีเส้า จอมเขาเมือง
 คางนางชะนี้

^๑เล่าทานชัง = ลูก กระวาง

^๒ชอก = ขอบ กรอบ ริม ข้าง

^๓รูเปียน้ำทอง = ทองนํ้าวนหรือสะก๊อนน้ำ (เปียว = วน)

^๔ผีแก้วผีแมน = ผีป่าผีคงจากพวกหนึ่ง ชอบอยู่ตามลำห้วย

ล่องให้ หื้อย่าเขาะไซ้เอามาหื้อเลี้ยง
ทั้งมวล เนื่อย่า

เนื่อ แม่นว่าสามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปตกอยู่ไต่พื้น-

น้ำ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปป่าผี

บุญ สามสิบ-
สองชวนเจ้าอย่าไปชนผี^๑ อย่าไปอยู่ที่
ผี^๒นุหลอย

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิม^๓ผีคำ
มอยหน้าลาย

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปวาย^๔กั้ง

สามสิบสอง-
ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมป่าคาเขียว^๕ดู
อย่าไปอยู่จิมป่า

ร้องให้ ให้ย่าเขาะไซ้เอามาให้เลี้ยง
ทั้งมวล เนื่อย่า

เนื่อ แม่นว่าสามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
ไปตกอยู่ไต่พื้น-

น้ำ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปปล้ำผี

บุญ^๑ สามสิบ-
สองขวัญเจ้าอย่าไปชนผี^๒ อย่าไปอยู่ที่
ผี^๓นุหลอย

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิม^๔ผีคำ
มอยหน้าลาย^๕

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปวาย^๖กั้ง

สามสิบสอง-
ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมป่าคาเขียว^๕ดู
อย่าไปอยู่จิมป่า

^๑ผีบุญ = ผีป่าพวกหนึ่ง ชอบอยู่ในน้ำ

^๒ชนผี^๑ = ทำผีทอ^๑

^๓บุญ = มุค

^๔จิม = คว ยัง ไกล ๆ แลว ๆ

^๕ผีตามอยหน้าลาย = ผีป่าพวกหนึ่งชอบคุ้ยเลือกคนในเวลากลางคืนเมื่อนอนในป่า มีหน้าลาย (หน้าออกผี) สีดำคล้ำ ผีปากกะโหลังก็กเรียก

^๖วาย^๑กั้ง = ๑. บ้าง

๒. นอนละเมอไววาย

๑ หน้ำ๑+ กางกง สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
 ไปหลงอยู่
 ๒ กางห้วย สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 เก็บหมากหม้วย
 ๓ กั้นจันวอก สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 เก็บหมาก-
 ๔ กอกกั้นจันฟาน สามสิบสองชวนเจ้า
 อยาไปกาน
 ๕ เข้าคุม สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 ละเล่นจุนหม
 ๖ กางหน สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 ถูกมนต์ผี
 ๗ ทานตุ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปจิม
 ผีทานตก

๑ หน้ำ๑ กลางกง สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
 ไปหลงอยู่
 ๒ กลางห้วย สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 เก็บมะหม้วย^๑
 ๓ กั้นจัน^๒ วอก สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 เก็บมะ-
 ๔ กอกกั้นจันฟาน^๓ สามสิบสองขวัญเจ้า
 อยาไปกลาน
 ๕ เข้าคุม^๔ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 ละเล่นจุนหม^๕
 ๖ กลางหน^๖ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 ถูกมนต์ผี
 ๗ ทานตุ^๗ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปจิม
 ผีทานตก

๑ มะหม้วย = พืชป่าชนิดหนึ่ง ต้นเป็นเครือ ผลสุกสีเหลือง สัตว์ป่าชอบกิน

๒ จัน = เนื้

๓ ฟาน = เก้ง

๔ คุม = พุ่มไม้

๕ เล่นจุนหม = หยอกหลอคนรัก

๖ หน = ๑. ทาง

๒ ฝ่าย พวก

๓. ครั้ง ถอบ

๗ ผีทานตุ = คนตายเพราะถูกกระทำด้วยเวทมนต์คาถา

ถึง สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเก็บหมาก ทั้ง¹ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปเก็บมะ
 ขวางและ ปรางและ
 หมากม่วง สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป มะม่วง สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 เล่นทองขวาง เล่นทองขวาง²
 ที่คี³ อย่าไปอยู่กลางแจ้งป่ากว้าง สาม ที่คี³ อย่าไปอยู่กลางแจ้งป่ากว้าง สาม
 สิบสองชวน สิบสองขวัญ
 เจ้าอย่าไปอยู่จิมจ้างงาเดียว สามสิบ เจ้าอย่าไปอยู่จิมจ้างงาเดียว สามสิบ
 สองชวน สองขวัญ
 เจ้าอย่าไปเที่ยวทองผ้าย สามสิบสอง เจ้าอย่าไปเที่ยวทองผ้าย สามสิบสอง
 ชวนเจ้า ขวัญเจ้า
 อย่าไปย้ายคันทา อย่าไปกาขอบรั้ว⁴ อย่าไปย้ายคันทา⁴ อย่าไปกาขอบรั้ว⁵
 สามสิบสอง สามสิบสอง
 ชวนเจ้าอย่าไปกัวยุติณ สามสิบสอง ขวัญเจ้าอย่าไปกัวยุติณ สามสิบสอง
 ชวนเจ้า ขวัญเจ้า
 ไปอยู่จิมผีอีสีจะเจ้า อย่าไปกินข้าว ไปอยู่จิมผีอีสีจะเจ้า⁶ อย่าไปกินข้าว
 ทางเมียง อย่า ทางเมียง อย่า

¹ผีทันทกทั้ง = คนตายเพราะถูกฉลัก ถูกกระแทก

²ขวาง = บริเวณ

³ที่คี = ชื่อการเล่นแข่งขันชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้ม้าที่ผูกกลมด้วยไม้ ถือเป็นการพนันประเภทหนึ่ง

⁴ย้ายคันทา = 1 โยกย้ายเขตแดนไร่นา อาจเกิดคดีความ
 2. รื้อทำลายคันทา

⁵กาขอบรั้ว = นั่งเล่นบนรั้วจักเป็นอันตราย

⁶ผีอีสีจะเจ้า = ผีป่าจำพวกหนึ่ง หน้าเว้าเหมือนลิง

ไปกินเพี้ยนต่างต่าง สามสิบสองชวน
 เจ้าอย่าไป
 ค้างนอนแถม อย่าไปเมะไปแถมอยู่
 จิมพอเกิด-
 แม่ชื่อ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่
 ป้อชายของ
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่สามสิบ
 สองมาจา
 อย่าไปอยู่สามสิบห้าป่าเอี้ยว หื้ออย่าเกาะ
 ย่าเกี้ยว-
 เอามาหื้อเลี้ยงทั้งมวล เน้อยาเนอ
 ย่าเฮยยา-
 ไม่ไควยากมีเกิบคืนยากมี มีตั้งหิงแห
 มีตั้ง
 เลียบแป้ไคหล้า มีตั้งฉ่าออนจวงจันหน
 มีตั้ง

ไปกินพญฺชนะ¹ ต่างต่าง สามสิบสองชวน
 เจ้าอย่าไป
 ค้างนอนแถม อย่าไปเมะไปแถม² อยู่
 จิมพอเกิด-
 แม่ชื่อ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่
 ป้อ³ชายของ
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่สามสิบ
 สองป่าช้า
 อย่าไปอยู่สามสิบห้าป่าเอี้ยว⁴ หื้ออย่าเกาะ
 ย่าเกี้ยว-
 เอามาให้เลี้ยงทั้งมวล เน้อยาเนอ
 ย่าเฮยยา-
 ไม่ไควยากมีเกิบคืน⁵ ยากมี มีตั้งหิงแห
 มีตั้ง
 เรือแพไคหล้า มีตั้งฉ่าออน⁶ จวงจันหน
 มีตั้ง

¹พญฺชนะ = ของกิน ของขบเคี้ยว

²ไปเมะไปแถม = ไปอิงไปแอบ (เมะ = พิง อิง แถม = แอบ แบน)

³ป้อ = สง รับ

⁴ป่าเอี้ยว = ป่าช้า (ปักไม้ไคว่า เปรว)

⁵เกิบคืน = รองเท้าหุ้มสน

⁶ฉ่าออน = ฉ่าใหม่

แหวนคัน^๑และแหวนแก้วเก๋า มีตั้งเข้า
 คัมและ
 เข้านมแดง หื้อยาไปสืวกไปแต่งเอา
 มาหื้อได้
 หื้อยาเซาะไซ้เอามาหื้อเสี้ยง แคเคอะ
 แม่นว่าสามสิบสองขวบป๋อนี้
 ไปเกิด
 ข้างชอกฟ้า หื้อยาเอาของอันนี้ไปหา
 แม่นว่าไป
 อยู่ศึกษาตึกาและเบี่ยนเลน หื้อยาก้อย
 เน้นเอามา
 แม่นว่ายิ่งแพงกว่าคาลานหื้อยาไค้แถม
 แหวน
 แม่นว่ายิ่งแพงกว่าคาลานหื้อยาไค้ไถ้อ
 แม่นว่า

แหวนคัน^๑ และแหวนแก้วเก๋า^๒ มีตั้งข้าว
 คัม^๓และ
 ขนมแดง^๔ หื้อยาไปสืวก^๕ ไปแต่งเอา
 มาให้ไค้
 หื้อยาเซาะไซ้เอามาให้เสี้ยง แคเคอะ
 แม่นว่าสามสิบสองขวบป๋อ^๖ นี้
 ไปเกิด
 ข้างชอกฟ้า หื้อยาเอาของอันนี้ไปหา
 แม่นว่าไป
 อยู่ศึกษาตึกาและเบี่ยนเลน หื้อยาก้อย
 เน้นเอามา
 แม่นว่ายิ่งแพงกว่าคาลานหื้อยาไค้แถม
 แหวน
 แม่นว่ายิ่งแพงกว่าคาลานหื้อยาไค้ไถ้อ
 แม่นว่า

^๑แหวนคัน = แหวนฉิวเกลี้ยง ไม่มีหัว

^๒แหวนแก้วเก๋า = แหวนมีหัว

^๓ข้าวคัม - อาหารชนิดหนึ่งประจำพิธี ไซ้ข้าวสารเหนียวผสมกับน้ำอ้อย หรือน้ำตาล เกล็ดในน้ำกะทิกำลังเคี้ยว คนให้ไค้ที่จึงนำมาห่อคล้ายห่อข้าวคัมผัด แล้วนึ่งให้สุก ข้าวคัมเป็นอาหารขวัญอย่างหนึ่ง ข้าวคัมผดทอง ข้าวคัมห่อก็เรียก

^๔ขนมแดง - ขนมข้าวเหนียวแดง

^๕สืวก = ทิ่ม แทะ คุ้ย

^๖ถ้าผู้บวชเป็นหญิงใช้ว่า "แม่"

ยั้งแบ่งกั้วก่ากะที่ฮื้อย่ำได้เสียดาย

เงินคำ

เลามีบได้ ให้อ่ำขงขวายเอามาให้อ่ำได้

ให้อ่ำเซาะไซ

เอามาให้อ่ำเลี้ยงตั้งมวล เนออย่าเนอ

อย่าเฮยอย่าตีนี้

ให้อ่ำตั้งมวล เนออย่าเนอ อย่าเฮยอย่า

ตีนี้ให้อ่ำไป

ต่างเขาสิเนโลฟ้าเลี้ยง ให้อ่ำไป

ต่างนกเอี้ยง

เอี้ยกหาจู้ นกเขาตูเลี้ยกหาฉั่ว เล่า

เตอะ ให้อ่ำ

ไปต่างจัวควายออกกินหญ้า จ้างมาออก

กินเกี้ยง

เล่าเตอะ ให้อ่ำไปต่างเลี้ยงแลคดลอง

เลี้ยงฟาน

ยั้งแพงกว่าค่ากะ¹ คือ² ออย่าให้อ่ำได้เสียดาย

เงินคำ

เรามีไม่วั ให้อ่ำขวนขวายเอามาให้อ่ำได้

ให้อ่ำเซาะไซ

เอามาให้อ่ำเลี้ยงตั้งมวล เนออย่าเนอ

อย่าเฮยอย่าตีนี้

ให้อ่ำตั้งมวล เนออย่าเนอ อย่าเฮยอย่า

ตีนี้ให้อ่ำไป

ทางเขาสิเนโร³ ฟ้าเลี้ยง ให้อ่ำไป

ทางนกเอี้ยง

เรียกกหาจู้ นกเขาตู⁴ เรียกกหาฉั่ว เล่า

เถิด ให้อ่ำ

ไปต่างจัวควายออกกินหญ้า จ้างมาออก

กินเกี้ยง⁵

เล่าเถิด ให้อ่ำไปต่างเลี้ยงแรคร้อง

เลี้ยงฟาน

¹กะ = ก็

²คือ = 10 โกฎิ 100 ล้าน

³เขาสิเนโร = เขาพระสุเมรุ

⁴นกเขาตู = นกเขาชนิดหนึ่ง ขันไม่เป็น

⁵เกี้ยง = หนุ่ยอ่อน

ไปกินเข้างายอยู่กำปำแดค อย่าไป

แหวกเขาสีเนล

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่ผีจีนจุ

กิวส่วง อย่า

ไปอยู่ที่ป่าหญากว้างหูลีเจ้าที่ อย่าไป

เป่าปี่ปึงขอ

อย่าไปป้อผีเสียบ อย่าไปเจียผีเซน สาม

สิบสองชวน

เจ้าอย่าไปค่ายเป็นเผด อยู่จิมที่พะเกศ

แกวสุสา-

มาณี อย่าไปยีนคี่อยู่เมียงคุด อย่าไป

มุดอยู่เมียง

นาค หื้อไค้ผากพดมา สามสิบสองชวน

เจ้าอย่า

ไปแสวงเล่นจู้หนแห่งห้องอมลโคโยน

อย่าไป

อยู่กำปำหิมมะป้านตฟ้าแผ่ว อย่าไป

อยู่ตีนางแก้ว

ไปกินข้าววาย¹ อยู่กลางปำแดค อย่าไป

แวก² เขาสีเนล

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่ผีชนชู้

กิวส่วง³ อย่า

ไปอยู่ที่ป่าหญากว้างหูลีเจ้าที่ อย่าไป

เป่าปี่ปึงขอ⁴

อย่าไปพ้อผีเสื่อ อย่าไปเชื่อผีเซน⁵ สาม

สิบสองชวน

เจ้าอย่าไปค่ายเป็นเปรต อยู่จิมที่พระเกศ

แกวสุสา-

มาณี อย่าไปยีนคี่อยู่เมืองครุท อย่าไป

มุดอยู่เมือง

นาค ไทไค้พรากพลั๊กมา สามสิบสองชวน

เจ้าอย่า

ไปแสวงเล่นจู้หนแห่งห้องอมรโคโยน

อย่าไป

อยู่กลางปำหิมพานตฟ้าแผ่ว⁶ อย่าไป

อยู่ตีนางแก้ว

¹ข้าววาย = ข้าวเช้า

²แวก = 1. เฝ้า ระวัง รักษา

2. ลอม รอบ ๆ

³กิวส่วง = ช่วงคอด (กิว - คอด ส่วง - ช่วง)

⁴เป่าปี่ปึงขอ = ขมมหรสพการเล่นขอ

⁵ผีเซน - ผีจำพวกเปรตมีทุกซ์เซน

⁶ฟ้าแผ่ว - เจียบงัก

อูครกูรืป สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 อยู่กั๊ม
 คอกบัว สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป
 เกิดอยู่
 ทองจั่วและทองชู สามสิบสองชวนเจ้า
 อย่าไป
 เกิดทองชูและทองนาง สามสิบสอง
 ชวนเจ้า-
 อย่าไปทะเลงทะเลางเกิดเข้าทองหมู
 ทองหมา
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเกิดเข้าทอง
 กาและทอง
 แฉ่ง อย่าไปเกิดเป็นค่างเป็นแมง
 สามสิบสอง-
 ชวนเจ้าอย่าไปสะแกะสะแกงเกิด
 เข้าทองจาง
 และทองมา และทองชาและทองคน
 เกิดเป็นตน

อูครกูรืป¹ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 อยู่กลี๊บ
 คอกบัว² สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไป
 เกิดอยู่
 ทองวัวและทองกระชู สามสิบสองขวัญเจ้า
 อย่าไป
 เกิดทองชูและทองนาง สามสิบสอง
 ขวัญเจ้า
 อย่าไปทะเลงทะเลางเกิดเข้าทองหมู
 ทองหมา
 สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปเกิดเข้าทอง
 กาและทอง
 แฉ่ง อย่าไปเกิดเป็นค่างเป็นแมง
 สามสิบสอง-
 ขวัญเจ้าอย่าไปสะแกะสะแกง³ เกิด
 เข้าทองชาง
 และทองมา และทองชาและทองคน
 เกิดเป็นตน

¹ อูครกูรืป = อูครกูรืทวีป

² กลี๊บคอกบัว = ที่ซึ่งมีนางฟ้าอยู่ประจำ

³ สะแกะสะแกง = สะเปะสะปะ (สะแกง = ทะแกง)

ก็หื้อ^๑แด้ง เกิดเป็น^๒แด้งก็หื้อ^๓ลอคคิ่นมา
เนอ^๔ยาเนอ

ย่าเฮย^๕ย่า คีนี^๖เลาจะปะมวนสามสิบ
สอง^๗ชวนเจ้า
หื้อ^๘เอามาหื้อ^๙เลี้ยง^{๑๐}ตั้ง^{๑๑}มวล เนอ^{๑๒}ยาเนอ
คีนี^{๑๓}หื้อ^{๑๔}ย่า

ไป^{๑๕}หว่างไม้^{๑๖}จ้าว^{๑๗}สอง^{๑๘}ของ^{๑๙} หื้อ^{๒๐}ย่าไป^{๒๑}หว่าง
ไม้^{๒๒}ทอง

สอง^{๒๓}ตัน หื้อ^{๒๔}ย่าไป^{๒๕}ตาง^{๒๖}อัน^{๒๗}กั^{๒๘}มั่ง^{๒๙} กำ^{๓๐}ปั้ง^{๓๑}
สาว^{๓๒}ไหม-

แมง^{๓๓}ไย^{๓๔}สาว^{๓๕}ฝ้าย^{๓๖} เห็น^{๓๗}สมุค^{๓๘}ลาย^{๓๙}หา^{๔๐}กีน
เลา^{๔๑}เคอะ

ก็ให้^๑แด้ง เกิดเป็น^๒แด้ง^๑ ก็ให้^๓รอกคิ่นมา
เนอ^๔ยาเนอ

ย่าเฮย^๕ย่า ที่^๖นี้^๗เรา^๘จะ^๙ประมว^{๑๐}ลสามสิบ
สอง^{๑๑}ขวัญ^{๑๒}เจ้า

ให้^{๑๓}เอามาให้^{๑๔}เลี้ยง^{๑๕}ตั้ง^{๑๖}มวล เนอ^{๑๗}ยาเนอ
ที่^{๑๘}นี้^{๑๙}ให้^{๒๐}ย่า

ไป^{๒๑}ระหว่างไม้^{๒๒}จ้าว^{๒๓}สอง^{๒๔}ของ^{๒๕} ให้^{๒๖}ย่าไป^{๒๗}ระหว่าง
ไม้^{๒๘}ทอง^๓

สอง^{๓๑}ตัน ให้^{๓๒}ย่าไป^{๓๓}ทาง^{๓๔}อัน^{๓๕}กั^{๓๖}มั่ง^{๓๗} กำ^{๓๘}ปั้ง^{๓๙}
สาว^{๔๐}ไหม^๖

แมง^{๔๑}ไย^{๔๒}สาว^{๔๓}ฝ้าย^{๔๔} เห็น^{๔๕}สมุค^{๔๖}ลาย^{๔๗}หา^{๔๘}กีน
เลา^{๔๙}เด็ก

^๑แด้ง = 1. แด้งหอม

2. แด้งทำขนม

^๒ของ = 1. ตัน สอง

2. สิ่งที่มีลักษณะเป็นคู่กัน

^๓ไม้ทอง = ไม้ต้นชนิดหนึ่ง ตันมีหนามคล้ายต้นจ้าว ไม้ทองหรือไม้จิกก็เรียก

^๔อัน = สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายสุนัข แต่ขนสีเป็นสีดอกเลา

^๕กัมั่ง = กัดเศษไม้ไปหญา^๖มาทาร์

^๖กำปั้งสาวไหม = แมงมุมชักใย ทาร์ (กำปั้ง = แมงมุม)

^๗แมงไย = แมงชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายแมงมุม แต่ตัวใหญ่กว่า ชอบทาร์^๘อยู่
ระหว่างกิ่งไม้ กัดเจ็บ

^๘สาวฝ้าย = ชักใยทาร์

^๙เห็นสมุคลาย = สีเห็น สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง

หื้อ^๒ยา^๑ไป^๓ค่าง^๔นก^๕แขว^๖บิน^๗สอ^๘ค^๙ฟ้า^{๑๐} ตาก^{๑๑}
ยา^{๑๒}ก็มี^{๑๓}

มากมาย สามสิบสองขว่นเจ้าอย่า

ไปเกิดไป-

กายต่างแห่งต่างที่ ย้ายไปจับปีจินนอง
 ๗
 ทางอื่น

ต่างไก⁺ ตามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปคิด
ใจอยู่ยัง⁺

ป้าจ๋า อย่าไปนั่งท่าอยู่กองหลัว สาม
สิบสองชน

เจ้าอย่าไปมีเมียอยู่จิมผีเสื้อบ้าน อย่า
ไปอวดอ้าง

อยู่จิมมีเจ้าเมือง สามสิบสองขว่นเจ้า
อย่าไป

อยู่กับดาวทั้งสี่! อย่าไปซีเสาะเจิ้งจะ
+
ก่อน

ให้ยาไปทางนกแซว¹ บินสอดฟ้า ตากผ้า²
 ยาก็มี

มากมาย สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า

ไปเกิดไป-

กราบต่างแห่งต่างที่ อย่าไปจิมที่จิมนอง
ทางอื่น

ทางไกล สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปติด
ใจอยู่ยัง

ป่าช้า อย่าไปนั่งทำอยู่กองหลัว³ สาม
สิบสองวัน

เจ้าอย่าไปมีเมียอยู่ริมผีเสื้อบ้าน⁴ อย่า
ไปอวดอ้าง

อยู่จิมี่เจ้าเมือง^๕ สามสิบสองขวัญเจ้า
อย่าไป

อยู่กับท้าวทั้งสี่⁶ อย่าไปชี้เส้าเชิงตะ
กอน

$$^1\text{นกแซว} = \text{นกกลิ้งเขน}$$
$$^2\text{ตาล} = \text{ที่หวานกลาขาว}$$
$$3\text{หัว} = \text{ฟีน}$$

๔. ยี่สิบ - พระภูมิเจ้าที่

๕. เจ้าเมือง - ผู้รักษามือง

⁶ ท้าวทั้งสี่ = ท้าวจุลโลกบาล ได้แก่ ท้าวขรรค์ชัย ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปนอนอยู่จิม
 ด้ใจห้าว
 อย่าไปอยู่จิมท้าวเวสสุวรรณ สามสิบสอง
 ชวนเจ้า
 อย่าไปกันสาวเจ้าฟ้า อย่าไปเป็นข้า
 พญาบม
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมพญ
 สามหน้า
 อย่าไปอยู่จันท้ากับพญาญ สามสิบสอง
 ชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่จิมพญเป็นลาก อย่าไปปลูก
 หมายเป็นโบ
 ปลูกหมายไฟเป็นหลูกปลูกด้วยเป็นเคียว
 สามสิบ-
 สองชวนเจ้าอย่าไปเมื่อยอยู่จันท้า อย่า
 ไปกำเมียง

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปนอนอยู่จิม
 ด้ใจห้าว
 อย่าไปอยู่จิมท้าวเวสสุวรรณ¹ สามสิบสอง
 ขวัญเจ้า
 อย่าไปกัน² สาวเจ้าฟ้า อย่าไปเป็นข้า
 พญาบม
 สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมพรม
 สามหน้า³
 อย่าไปอยู่จันท้ากับพญาญ สามสิบสอง
 ขวัญเจ้า
 อย่าไปอยู่จิมพญเป็นราก อย่าไปปลูก
 หมายเป็นโบ
 ปลูกมะไฟเป็นลูกปลูกด้วยเป็นเคียว
 สามสิบ-
 สองขวัญเจ้าอย่าไปเมื่อ⁴ อยู่จันท้า อย่า
 ไปกำเมียง

¹ท้าวเวสสุวรรณ - ท้าวฤๅ

²กัน - 1. กอด ปล้ำ

2. สกั

³พรมสามหน้า - เคียวของท้าวฤๅบิลพรม ในประวัติประเพณีตรุษสงกรานต์

⁴เมื่อ - กลับไป

เถ๑นกับคว๑ยหนุ่๑เทว๑คา สามล๑ีบสอง
ชวน๑เจ้า

อย่า๑ไปทานาหวาน๑ก้า สามล๑ีบสองชวน
เจ้าอย่า๑

ไปอยู่๑ป่า๑เจ้า๑ค๑ิบ สามล๑ีบสองชวน๑เจ้า
อย่า๑ไป

จ๑ีบยัง๑น้ำอย่า๑ไปอยู่๑ลา๑เล่น สามล๑ีบสอง
ชวน

เจ้าอย่า๑ไปเอ๑็คโหล๑ง อย่า๑ไปเก๑็ม
หมาก๑ต๑อง

เม๑ียงบน สามล๑ีบสองชวน๑เจ้าอย่า๑ไป
ตก๑ชุม

เส๑ียป่า๑ไม้เ๑็นเ๑็น ก๑ืออย่า๑ไปก๑อบไปก๑ื่น
ค๑ี้ค๑ีหัว-

ปล๑วก สามล๑ีบสองชวน๑เจ้าอย่า๑ไปอยู่๑จ๑ีม
ค๑ีปล๑วก

เถ๑น¹ กับคว๑ยหนุ่๑เทว๑คา สามล๑ีบสอง
ขวัญ๑เจ้า

อย่า๑ไปทานาหวาน๑กล๑้า สามล๑ีบสองขวัญ
เจ้าอย่า๑

ไปอยู่๑ป่า๑ชา๑ค๑ิบ² สามล๑ีบสองขวัญ๑เจ้า
อย่า๑ไป

จ๑ีบ³ ยัง๑น้ำอย่า๑ไปอยู่๑ลา⁴ เล่น สามล๑ีบสอง
ขวัญ

เจ้าอย่า๑ไปเอ๑็คโหล๑ง อย่า๑ไปเก๑็ม
มะ๑ต๑อง

เม๑ืองบน สามล๑ีบสองขวัญ๑เจ้าอย่า๑ไป
ตก๑ชุม

เส๑ีย⁶ ป่า๑ไม้เ๑็นเ๑็น ก๑ืออย่า๑ไปก๑อบไปก๑ื่น
ค๑ีค๑ีหัว

ปล๑วก สามล๑ีบสองขวัญ๑เจ้าอย่า๑ไปอยู่๑จ๑ีม
ค๑ีปล๑วก⁷

¹เถ๑น = เทว๑คาประจ๑าโลก แ๑น ก๑ีว่า

²ป่า๑ชา๑ค๑ิบ = 1. ส๑ถ๑านที่ฝ๑งศ๑พ
2. เม๑ืองย๑ักษ

³จ๑ีบ - จ๑ีม

⁴ลา = 1. ไปหา เ๑ี๑ยวส๑างหา
2. ๑ร้า = เบ๑ิก๑าน เบ๑ิก๑านใจ เบ๑ิก๑เค๑็มที่

⁵มะ๑ต๑อง = ๑ระ๑ท๑อน

⁶เส๑ีย = 1. ๑ั้ง ๑ั๑ไม่๑ได้ ๑จาก
2. เ๑า

⁷ปล๑วก = ปล๑ัก

จ้วบวคควาย สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปอยู่

อากาศกลางแจ้ง กับด้วยหมูเหียนควาย
ฟ้าเกี่ยว

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปจิมคอก
เสี้ยว^๒บาน

เต้า^๓กังเหียน คอกเหียน^๓บานเต้า
หอมเล่า

คอกเค็ดเกา^๔บานซอน สามสิบสอง
ชวนเจ้า

อย่าไปนอนเมืองมะจั่วหัว^๕หาวเมือง
มะนาว^๖หัว

จ้วบวคควาย สามสิบสองขวัญเจ้าอย่า
ไปอยู่

อากาศกลางแจ้ง กับด้วยหมูเหียนควาย
ฟ้าเกี่ยว^๑

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปจิมคอก
เสี้ยว^๒บาน

เท้า^๓กังเหียน คอกเหียน^๓บานเต้า^๔
หอมเล่า

คอกคัคเค้า^๕ บานซอน^๖ สามสิบสอง
ขวัญเจ้า

อย่าไปนอนเมืองมะจั่ว^๕หัว^๖หาวเมือง
มะนาว^๖หัว

^๑ฟ้าเกี่ยว = ท้องฟ้าสลัว หมอกเกี่ยวก็ว่า

^๒เสี้ยว = ไม้ต้นชนิดหนึ่ง คอกมีขนาดใหญ่ สีเหลือง กลิ่นหอม ขงโคป่า
ก็เรียก

^๓เหียน = ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดย่อม มีผลกลม สุกสีดำ เมล็ดใช้ย้อมผ้าได้
สีแดงสด เหียนกิ่งก็เรียก

^๔เต้า = แก้ว เต็มที่

^๕คัคเค้า = ไม้คอกชนิดหนึ่ง เป็นไม้พุ่มหรือไม้เถา มีหนามโค้งแหลม คอกสี
ขาว ๆ เหลือง ๆ กลิ่นหอม โยทะการก็เรียก

^๖ซอน = เสียด แทรกแซง

ให้ สามสิบสองชนเจ้าอย่าไปอยู่ทอง
นนตี

อย่าไปอยู่เจดีย์วัดห่าน สามสิบสอง
ชนเจ้า

อย่าไปท่าทางท่าเกียน อย่าไปเขียน
ไปแต้ม

อย่าไปเมะไปแอมอยู่ลิมซอน สามสิบ
สอง

ชนเจ้าอย่าไปเกิดเป็นหนอนกินหน่อ
ไม้

เกิดเป็นไส้อยู่ยังดิน หื้ออย่าสออย่าวิน
หามาหื้อ

ให้¹ สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ทอง
นนตี²

อย่าไปอยู่เจดีย์วัดร้าง สามสิบสอง
ขวัญเจ้า

อย่าไปค้าต่างค้าเกวียน³ อย่าไปะเขียน
ไปแต้ม

อย่าไปเมะไปแอมอยู่ริมซอน สามสิบ
สอง

ขวัญเจ้าอย่าไปเกิดเป็นหนอนกินหน่อ
ไม้

เกิดเป็นไส้อยู่ยังดิน⁴ หื้ออย่าสอด⁵ ยาวิน⁶
หามาให้

¹ เมืองมะจั่วหัวทาวเมืองมะนารูโก๊ะ - ชื่อเมืองหนึ่งในนิทานเรื่องนางสิบสอง
หรือพระรถเมรี (มะจั่ว = ชื่อสมณิกหนึ่ง ผลคล้ายส้มโอ รสเปรี้ยวจัด โดยมากใช้
ประสมกับขมิ้นเพื่อย้อมผ้า)

² นนตี = 1. นนทลี แปลว่า แม่

2. คนตรี

3. นนทิการ เป็นชื่อวัตรของพระอิศวร

³ ค้าต่างค้าเกวียน = การค้าขายโดยบรรทุกของใส่ต่างวางพาดบนหลังสัตว์
และบรรทุกเกวียน (ต่าง = 1. บรรทุก 2. ที่ใส่ของ)

⁴ ไส้อยู่ยังดิน = 1. ไส้เคียน

2. พยาธิต่าง ๆ

⁵ สอด = หา ส่องหา

⁶ วิน = 1. ไปเที่ยว เที่ยว

2. หมุน วน วนเวียน

ได้ หื้อ^๑ยา^๑เซาะ^๑ไซ^๑เอามา^๑หื้อ^๑เสี้ยง^๑ทั้ง
 มวล^๑ แด^๑เตอะ^๑
 ซำ^๑ก็^๑มา^๑ดา^๑ตก^๑แตง^๑ ซำ^๑สาว^๑ไป

หาคา
 เจีย^๑ไป^๑ต๋อง^๑ หื้อ^๑ยาล้อง^๑เสียด^๑แล้ว^๑ก็^๑หื้อ^๑
 ขวน
 นาย^๑มา^๑ สาม^๑สิบ^๑สอง^๑ขวน^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑อยู่
 ยัง^๑น้ำ^๑วัง^๑
 ป่า^๑ ที่^๑แม่น้ำ^๑อ้อม^๑ลา^๑โค^๑ยาน^๑แสน^๑ต่อ^๑ สาม^๑
 สิบ^๑สอง^๑
 ขวน^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑ติด^๑ตีน^๑คอย^๑เขา^๑แก้ว^๑พะ^๑
 สุ่ม^๑เม^๑ก
 สาม^๑สิบ^๑สอง^๑ขวน^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑เกิด^๑เข้า^๑
 ท้อง^๑ยัก^๑ม
 และ^๑ท้อง^๑เียน^๑ที่^๑ผี^๑เสียด^๑หลวง^๑ สาม^๑สิบ^๑
 สอง-
 ขวน^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑เกิด^๑ยัง^๑สวน^๑ก้วย^๑ กับ^๑
 ป่า^๑ไม้-

ได้ ใ^๑หื้อ^๑ยา^๑เซาะ^๑ไซ^๑เอามา^๑หื้อ^๑เสี้ยง^๑ทั้ง
 มวล^๑ แด^๑เอ็ก^๑
 ซำ^๑ก็^๑มา^๑ดา^๑ตก^๑แตง^๑ ซำ^๑สาว^๑ไป

หาคา
 เชือก^๑ไป^๑ต๋อง^๑ ใ^๑หื้อ^๑าร^๑รอง^๑เรียด^๑แล้ว^๑ก็^๑ใ^๑
 ขวัญ
 นาย^๑มา^๑ สาม^๑สิบ^๑สอง^๑ขวัญ^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑อยู่
 ยัง^๑น้ำ^๑วัง^๑
 ปลา^๑ ที่^๑แม่น้ำ^๑อ้อม^๑มร^๑โค^๑ยาน^๑แสน^๑ต่อ^๑ สาม^๑
 สิบ^๑สอง^๑
 ขวัญ^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑ติด^๑ตีน^๑คอย^๑เขา^๑แก้ว^๑พระ^๑
 สุ่ม^๑เม^๑รุ
 สาม^๑สิบ^๑สอง^๑ขวัญ^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑เกิด^๑เข้า^๑
 ท้อง^๑ยัก^๑ม
 และ^๑ท้อง^๑เียน^๑ที่^๑ผี^๑เสียด^๑หลวง^๑^๓ สาม^๑สิบ^๑
 สอง-
 ขวัญ^๑เจ้า^๑อย่า^๑ไป^๑เกิด^๑ยัง^๑สวน^๑กล้วย^๑ กับ^๑
 ป่า^๑ไม้-

^๑นาย = หนู น่อง

^๒เียน - ผีจำพวกหนึ่งที่เกิดจากการแปลงตัวของคนผู้มีวิชาเวทมนต์คาถา
 หากแปลงตัวเป็นสิ่งใดนาน ๆ แก่เคล็ดไม่ไ้จะเป็นรูปนั้นตลอดไป

^๓ผีเสียดหลวง - ผีใหญ่มักอยู่ตามวัด

หิมพานต์ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป

เจียรจา

เต็ม¹มะนาวลิ²ป็นหน่วย³น้อย สามสิบ

สองชวน

เจ้าอย่าไปปัดเข้าสาสี่⁴เม็คน้อย⁵เป็น

งวงงาม

อยู่แ่สกุ⁶ด สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป

เป็น

แมงภู⁷เื้อง⁸บิน⁹จมนจะลคควงคอกไม้

สามสิบ-

สองชวนเจ้าอย่าไปทุก¹⁰ซำกได้¹¹จิม¹²ผุง

หมูวอก

เฒ่าและว่านางนี้ สามสิบสองชวนเจ้า

มาอยู่¹³นี้

เน้ออย่าดอยเฒ่า สามสิบสองชวนเจ้า

อย่าไป

ลัหน้าอยู่¹⁴ขง¹⁵เขต¹⁶ห้อง¹⁷ทอง¹⁸หิมพานต์

ก็ให้¹⁹อย่าไป

หิมพานต์ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป

เจียรจา

เต็ม¹มะนาวลิ²ป็น³หน่วย³น้อย สามสิบ

สองชวน

เจ้าอย่าไปปัดเข้าสาสี่⁴เม็คน้อย⁵เป็น

งวงงาม

อยู่แ่สกุ⁶ด สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไป

เป็น

แมงภู⁷เื้อง⁸บิน⁹จมนจรรคควงคอกไม้

สามสิบ-

สองชวนเจ้าอย่าไปทุก¹⁰ซำกไร¹¹จิม¹²ผุง

หมูวอก

เฒ่าและว่าชะนี้ สามสิบสองชวนเจ้า

มาอยู่¹³นี้

เน้ออย่าดอยเฒ่า สามสิบสองชวนเจ้า

อย่าไป

ลัหน้าอยู่¹⁴ขง¹⁵เขต¹⁶ห้อง¹⁷ทอง¹⁸หิมพานต์

ก็ให้¹⁹อย่าไป

¹เต็ม - ตาม ไปอยู่ไปเล่น

²มะนาวลิ - ชื่อสมันชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น มะนาวจีน มะนาวค่อม มะนาวนมยาน มะนาวไม่รู้โถ่ เป็นต้น

³หน่วย - ผล ลูก เม็ด

⁴ข้าวสาสี่ - ข้าวโพด ข้าวสาลีก็ว่า

⁵ขง = เขต ขอบเขต

เซาะหาเอามาให้ไ้ แต่เนอย่าเนอ
 ตั้งแต่นี้
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่ขอบฟ้า
 ไก่ตา

ที่เคียนคววมอกเกี่ยว สามสิบสอง
 ชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่จิมเงียกฤษแห่งทองเมียง
 นาค

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเลียลาดเลน
 ที่แม่น้ำ

กังกาทุกคำเจ้า สามสิบสองชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่
 ที่เมียงย่ำเฒ่า คัดอกจาบ้านเฒ่า
 หอมเลา

คอกเค็ดเคาบานเฒ่าบุญ ข่าจักแต่งให้
 คุมขันเภา

ให้ยาเอามาให้ไ้ แต่เนอย่าเนอ
 แม่นว่าสาม-

สิบสองชวนเจ้าไปอยู่ยังน้ำเป็นเปียนป่า
 ก็ห้อมา

เสาะหาเอามาให้ไ้ แต่เนอย่าเนอ
 ตั้งแต่นี้-
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่ขอบฟ้า
 ไกลตา

ที่เคียนคววมอกเกี่ยว¹ สามสิบสอง
 ชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่จิมเงือก² หนแห่งทองเมือง
 นาค

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเลียลาดเลน
 ที่แม่น้ำ

คังกาทุกคำเจ้า สามสิบสองชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่
 ที่เมียงย่ำเฒ่า³ คัดอกจาบ้านเฒ่า
 หอมเลา

คอกเค็ดเคาบานเฒ่าบุญ ข่าจักแต่งให้
 คุมขันเภา

ให้ยาเอามาให้ไ้ แต่เนอย่าเนอ
 แม่นว่าสาม-

สิบสองชวนเจ้าไปอยู่ยังน้ำเป็นเพื่อนปลา
 ก็ให้นา

¹หมอกเกี่ยว = ฟางสว่างขาวเพราะเมฆ (หมอก = เมฆ)

²เงือก - พญานาค

³ย่ำเฒ่า = ย่ำสกลมายา เมียปู่กามตัดหามนุษย์คู่แรกในนิทานปรัมปรา

⁴คุม - ถือ

สามสิบสองชวนเจ้าไปอยู่ยังนาเป็น
 เปียนเข้า
 สามสิบสองชวนเจ้าขอแก้ว จี๋พิศสะนุกัน
 ญาเป็น
 เจ้า ท่านจึงไปเสียกลองเอามา
 แม่นว่าสามสิบ-
 สองชวนเจ้าไปอยู่ป่าไม้ป่าหญาลอมกา
 ถึงล-ญ-
 ฝนตกลงมาชวะชวาคตัวกางหว
 และสายฟ้า-
 ฟาคธณี ขวบเมื่อปีเดือนจี่มาช่วย
 น้ำจกนอง
 ขึ้นทวนขงจิมพู สายก่งชุนติปะนาท
 ตน
 หาดหวาหยาคยิงลง สายก่งชุนป่าน
 ฟาผา

สามสิบสองขวัญเจ้าไปอยู่ยังนาเป็นเพื่อน
 ขาว
 สามสิบสองขวัญเจ้าขออัญเชิญพิศสะนุกัน
 ญาเป็น
 เจ้า ท่านลงไปเรียกร้องเอามา
 แม่นว่าสามสิบ-
 สองขวัญเจ้าไปอยู่ป่าไม้ป่าหญาลอมกา
 ถึงญ-
 ฝนตกลงมาชวะ¹ ชวาค² ทัวกลางหว
 และสายฟ้า-
 ฟาค³ ธณี ขวบเมื่อปีเดือนยี่มาช่วย⁴
 น้ำจกนอง
 ขึ้นทวนขงจิมพู สายโก่งชุน⁵ ติปะนาท⁶
 ตน
 หาดหวา⁷ หยาคยิงลง⁸ สายก่งชุนป่าน
 ฟาผา

¹ชวะ = สรุยสุราย มากเกินจาเป็น

²ชวาค = เกินขนาด ชวคักว่า

³สายฟ้าฟาค = ฟาผา

⁴ช่วย = บรรจบ ครบ

⁵สายโก่งชุน = ฟาแถบ

⁶ติปะนาท = ฟาร้อง

⁷ตนหาดหวา = ปรากฏบนท้องฟ้า

⁸หยาคยิงลง = เป็นสายลงมา (หยาค = หยด ตก สาย ทาง)

เสียงคังตะตูมตะตูม ลวค^๑กายเป็น
เมืองอัน
ใหญ่ ไม่หักไขว้ถมถอง ลวค^๑กายเป็น
ของ-
นองบนหัวป่า มีทั้งเสียหมีล่าในไพร มี
ทั้งสัตว์
ตัวจิงโลแก่นก้า จ้างอุ้มเอาคนกันค้าย
มีทั้ง
จะเข็บและจะخاب มีตัวกำหยาบจำ
ยาวว่า
มีทั้งงูสิงสาตัวหลายหลาก มีทั้งงูปลา^๒มี
ตัว
อดก้นอยากอาหาร มีทั้งคุ้^๓จะคาน
ตัวแก่น-
กายอมมีแลง มีทั้งงัวคำแดงและแสด
จ้าง

เสียงคังตะตูมตะตูม ลวค^๑ กลายเป็น
เมืองอัน
ใหญ่ ไม่หักไขว้ถมถอง^๒ ลวคกลายเป็น
ของ-
นองบนหัวป่า มีทั้งเสียหมีล่าในไพร มี
ทั้งสัตว์
ตัวจิงโลแก่นกล้า ข้างอุ้ม^๓ เอาคนกันค้าย^๔
มีทั้ง
ตะเข็บ^๕ และตะخاب มีตัวกล้าหยาบจำ^๖
ยาวว่า
มีทั้งงูสิงสาตัวหลายหลาก มีทั้งงูปลา^๗มี
ตัว
อดกล้นอยาก^๗ อาหาร มีทั้งคุ้^๘จะคาน^๘
ตัวแก่น-
กลายอมมีแรง มีทั้งวัวคำแดงและแสด
ข้าง

^๑ลวค = เลย

^๒ถอง = ทาง ทอง ก็ว่า

^๓อุ้ม = ตะครุบ คาย

^๔ค้าย = กิน

^๕ตะเข็บ - สัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งไม่มีกระดูกสันหลัง มีตีนมากคล้ายตะขาบ แต่ตัวเล็กกว่า

^๖หยาบจำ = คุ้ย

^๗กล้นอยาก = อดอยาก

^๘จะคาน - สุพรรณ หรือครุฑ

เขาเหิงยงสืบทอดวิชาหากหุ้มนั่น
 สุนัขบอ
 เหมียนเมียงคนเลว สุนัขยิ่งกั้วเมียง
 ฟ้ายิ่ง

กัวอินพรหม เทวบุตรทั้งหมจึงลือชา และ

เจ้าแป้นที่สนุกสาละนุยังกั้วเมียงฟ้า
ทออังเจิญ

สามสิบสองขว่นเจ้าหล่าจูงคีนมา
กอนเตอะ

๓ ๓ ๒

มาเตอะนายมาเตอะเงา

สายฟ้า

เจ้าอย่าตั้งไปไหน ไจมาเทียวล่าอย่า
จา ขามา

เขาเจ็ยง^๑ ลีวขวาคหาก^๒ รุมชนกัน
สนุกไม่
เหมือนเมืองคนเรา สนุกยิ่งกว่าเมือง
ฟ้ายิ่ง

กว่าอินทร์พรหม เทวบุตรทั้งกลม³ จึงลือชา
และ

เจ้าเป็นที่สนุกสรวลยิ่งกว่าเมืองฟ้า
ขออัญเชิญ

สามสิบสองขวัญเจ้าหล้า⁴ จงคืนมา
ก่อนเกิด

มาเถิดนายมาเถิดเจ้า

สายที่อื่น⁵

เจ้าอย่าฟัง^๖ ไปไหน ไจมาเทียวล่าอย่า
ชา ชามา

¹ เียง = กระดุกแหลม เช่น นนอแรด

2 หาก = ฟัง ควร

3. ทั้งกลม = ทั้งหมด

๔ เจ้าหล้า = คำเรียกชื่อผู้อ่อนกว่า หรือผู้เกิดทีหลังด้วยความยกย่อง
นับถือว่าเจ้าหล้า ถ้าด้วยความรักเอ็นดูก็ว่า น้องหล้า ซึ่งหมายถึง ผู้เจ็บป่วย (เจ้า -
ผู้เป็นใหญ่ หล้า = สุกท้าย ทีหลัง น้อง = คำเรียกชื่อและตำแหน่งผู้อ่อนน้อมกว่า)

5๒ - กิ่ง เชน

6 ฟัง = รับ เพื่อ

นั่งอยู่ณัถักฟ้าเมืงน่าน จนป้อเมื่อยสอง
 สันชาแห่งคิตปาทา ข่าปวคขวางชาลม
 กัดกั้ง

ข่าปวคหัวมัวตา ข่าแหมมอดใจอคค
 เอาบชาค

กอยแตงตานอกเอาชาลันเลี้ยคยงหนอ
 ก็

ป้อมาตอมไตเปี้ยลวคขบคัน มาเตอะแม
 สะหลี

คิงป็นข่ากองหันหน้า ข่าแตงยะคาคี
 ไ่วทา-

พำพ้อมมีหลายพะกาน มีตั้งของเจียงคน
 จุ่น-

นั่งอยู่ณัถักฟ้าเมืง¹ น่าน จนพ้อเมื่อยสอง
 สันชาแห่งคิตปาทา ข่าปวคขวางชาลม
 คัดคั้ง

ข่าปวคหัวมัวตา ข่าแหมม² อคใจอคค
 เอาบชาค

ค้อนแตงทานอกเอาชาลันเรือดยงหนอ
 ก็

พ้อมาตอมไตเนือลวค³ ขบคัน มาเถิดแม
 ศรี

คิง⁴ พันข่ากอง⁵ เห็นหน้า ข่าแตงยะ⁶ คาคี
 ไ่วทา-

พำพ้อมมีหลายประการ มีตั้งของเจียงคราน⁷
 จุ่น

¹เมืง = น่าน

²แหมม = อีก

³ลวค = เลย เต็ม ลัน รวค

⁴คิง = 1. รูปร่าง กาย ร่างกาย ตัว
 2. เชื้อ แก่ สู้ เอ็ง มึง เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2

⁵กอง = กอย กิดถึง บนหา ไ่วทา

⁶ยะ - พำ

⁷เจียงคราน = 1. วรอย

2. สะอาด

จ้อย สามสิบสองขว่นเจ้าหนุ่มน้อย
 ปามา
 คุ้มผ้าสไบกาสาถูลากายอ้อย ห้อมมา
 ชุบแหวน
 สายสร้อยแถวหมุกน้อยสายคำ จาว
 เสางาม
 แอ้วแล้ว ขาคกแต่งไวแล้วทุกอัน สับปะ
 ของ
 กิ่งของแก้ม ก็ตกแต่งไวพอมกับแถว
 มุนดา
 มีทั้งแหวนตะลงหลุกใหญ่ มีทั้งไหมแพ
 แดง-
 ดอกก้อม ลีวสอขาวเขียวเหลืองแดง
 แฉงแฉว-

จ้อย สามสิบสองขวัญเจ้าหนุ่มน้อย
 พามา
 คุ้มผ้า¹ สไบกาสาถูลากายอ้อย ให้มา
 ชุบแหวน
 สายสร้อยแถวหมุก² น้อยสายคำ ขาว
 เรางาม
 แอ้วแล้ว³ ขาคกแต่งไวแล้วทุกอัน สัพพะ
 ของ
 กิ่งของแก้ม ก็ตกแต่งไวพร้อมทั้งแถว
 มุล⁴ดา
 มีทั้งแหวนครามรงค์⁵ หลุกใหญ่ มีทั้งไหมแพ
 แดง-
 ดอกก้อม⁶ ลีวสอ⁷ ขาวเขียวเหลืองแดง
 แฉงแฉว-

¹ คุ้มผ้า - หมวก

² หมุก - ขนาด

³ แอ้วแล้ว - บอบบาง

⁴ มุล = มาก

⁵ ครามรงค์ = แหวน (ราชาศัพท์)

⁶ ดอกก้อม = ภาพกิ่งไม้ที่มีดอกมากจนโน้มหรือห้อยย้อยต่ำลง (ก้อม - โน้ม)

⁷ ลีวสอ = สีทองอ่อน

นกน้อยลาบินซอน มาเเตะสายสีหมอน
 เจ๊า^๑
 อั้น เจ๊าจึงโยกย้ายมาไวไว แก้วแก่น
 ไท^๒ จง

มาแต่นเลี่ยนเลา ก่อนเเตะ
 ศรีศรีสะหลีใจ^๓จิ้นจ้อย สามสิบ-
 สองขวนเจ้านายนากน้อยแม่จิ้นคินมา
 จงมาจมล^๔
 ดวงคอกไม้บุปผา มีตั้งคอกเอี้ยงใหม่หนา
 และเอี้ยงหม่น
 มีตั้งคอกคาง^๕และคำแล หอมนะแก^๖
 จ้างเอาใจใส่^๗

นกน้อยลาบินซอน มาเเตะ^๑สายสมร
 เจ๊า^๒
 อั้น เจ๊าจึงโยกย้ายมาไวไว แก้วแก่น
 ไท^๓ จง

มาแทนเรื่อนเรา ก่อนเเตะ
 ศรีศรีศรีใจ^๔จิ้นจ้อย^๕ สามสิบ-
 สองขวนเจ้านายนากน้อยแม่จิ้นคินมา
 จงมาจมร^๖
 ดวงคอกไม้บุปผา มีตั้งคอกเอี้ยงหมายนา^๗
 และเอี้ยงหม่น^๘
 มีตั้งคอกคาง^๙และคำแล^{๑๐} หอมนะแก^{๑๑}
 ช้างเอาใจใส่^{๑๒}

-
- ๑ แก้วแก่นไท = ผู้เป็นใหญ่ ผู้เป็นที่รักยิ่ง หมายถึง คนเจ็บป่วย
 ๒ จิ้นจ้อย = แซ่มจีน จิ้นใจ
 ๓ เอี้ยงหมายนา = ไม้ล้มลุก ต้นคล้ายอ้อ ใบเป็นขนอ่อน ๆ มักขึ้นในป่า
 คอกสีขาว กลิ่นหอมอ่อน ๆ
 ๔ เอี้ยงหม่น - 1. เอี้ยงหมายนา
 2. คอกไม้^๑าชนิดหนึ่ง
 ๕ คำแก - คอกกำฝอยก้านโน้มหรือโค้งลงดิน (คำฝอย = ไม้ล้มลุก
 คอกสีเหลืองเป็นฝอยคล้ายคอกดาวเรือง มีกลิ่นหอม มักใช้โรยในน้ำสัปปะและใช้เป็น
 ยาสมุนไพร)
 ๖ คำแล - คอกคำอีกชนิดหนึ่งเป็นไม้ล้มลุก คอกสีเหลือง ไม่มีกลิ่น บางแห่ง
 เรียก คำแล ดาวกระจาย ดาวเรืองพม่า ก็มี
 ๗ นะแก = มาก
 ๘ เอาใจใส่ = ทำให้ใจร่าเริง ทำให้ใจบริสุทธิ์ (เอา = ทำให้ ใจใส่ -
 ใจร่าเริง ใจบริสุทธิ์ ใจสะอาด)

คอกคำเกี้ยวเก๋า มีทั้งคอกเค็ดเก๋ากิน
 อ่อนอวลเอาไว้
 อันจางป่าใจวอนใจใหญ่ ลักจุ้ใหม่มายา
 มีทั้ง

คอกเก็ดกะหวามะลีลาและซอห์น่อและ
 คอกสะแห้ง
 หอมลสแกว่งป่าเมา มีฟ้าพ้อมตั้งวัน
 เคียเขาคัน

อันอ่อนท้าว บ่าชาถูสมายาหากเอา
 มาปลูกไว้ จัก
 เลียกชวนลูกแก้วแก่นไ้อันไปแล้วหาก
 คืบมา

คอกคาเกี้ยวเกล้า มีทั้งคอกคักเค้ากลืน
 อ่อนอวลเอาไว้¹
 อันข้างพาใจวอนใจใหญ่² รักจุ้ใหม่มายา
 มีทั้ง

คอกเก็ดกะหวา³ มะลีลาและซอห์น่อ⁴ และ
 คอกสะแล้ง⁵
 หอมรสแกว่งพาเมา มีพร้าวพร้อมทั้งวัลย์⁶
 เครือเขา⁷ ตัน⁸

อันอ่อนท้าว⁹ บ่าสฤกมามาหากเอา
 มาปลูกไว้ จัก
 เรียกชวนลูกแก้วแก่นไ้อันไปแล้วหาก
 คืบมา

¹เอาไว้ = ปล่อยไว้ ตามใจ วัใจ

²ใจวอนใจใหญ่ = จิตใจร่าเริงอย่างใจป้า

³คอกเก็ดกะหวา = คอกพุดซ้อน

⁴ซอห์น่อ = มะลิซ้อน คอกซ้อน ก็ว่า

⁵สะแล้ง = ไม่ขึ้นต้น คอกเล็ก ๆ สีเหลือง มีกลิ่นหอม

⁶วัลย์ = เถาวัลย์

⁷เครือเขา = เถาวัลย์ ไม่เถา

⁸ตัน = แน่น เนืองแน่น

⁹ท้าว = ล้มลง

เลาสนุกยิ่งกำเมืองฟ้า ข้าจักเจ็ญเอาชวน เราสนุกยิ่งกว่าเมืองฟ้า ข้าจักเจ็ญเอาขวัญ
 น้องหลา น้องหลา
 จุงมาจุมคอกอะอีจะลคกิงซอนจุมปา จุงมาชมคอกอะอี¹ ขึ้นรลกิงซอนจำปา
 ฝูงนาป่าฮา ฝูงนาป่าฮา²
 หากเก็บมาลอบ มีตั้งคอกซอนหนอย หากเก็บมารอย มีตั้งคอกซอนหนอย
 ซอนหนอย ซอนหนอย
 หนอเอาใจ จินจีหอมจะลคเจ็ยคีชีวะ หนอเอาใจ ขึ้นจีหอมขึ้นรลไชยคีชีวะ
 ชวด ชวด³
 มีตั้งคอกเบ็งมาคและเก็ดทะหวา มีตั้งคอกเบญจมาศและเก็ดทะหวา
 เก็ดสะหนาหอม เก็ดสะหนา⁴ หอม
 ลอนออย สวหนอยหนอยยื่นปันมา ลอนออย สวหนอยหนอยยื่นปันมา
 มีตั้งคอกมะลิ มีตั้งคอกมะลิ
 วันเขาหากเก็บมาซ่อม หือเป็นเลียง วันเขาหากเก็บมาซ่อม⁵ ให้เป็นเครื่อง
 หยองเจ้า หยอง⁶ เจ้า

¹อะอี - เหล้านั้น เหล้านี้

²ป่าฮา = มากมาย ปะเลอะปะเตอ์กว่า

³ชีวะชวด = 1. เป็นระยะ ๆ

2. มากมาย (ชีวะ = มาก เกินจำเป็น ชวด - เก็บขบาค)

⁴เก็ดสะหนา = เก็ดทะหวาหรือพุดซอน

⁵ซ่อม = เสียบ แสม

⁶เครื่องหยอง = เครื่องประดับตกแต่งให้ดูงาม ตรงกับคำบาลีว่า มณฑน
 (หยอง = ประดับ ประดับประดา ตกแต่ง ทำให้งามด้วยสิ่งของต่าง ๆ)

พำพอมทุกอัน มีทั้งกิ่งคู่และจวงจันทน์
 น้ามันและ
 เค็ดเค้าแก้วหอมคิค คอกสลิกสะแหลง
 เกียงหอม
 มหาวันนาลาเลย คอกขยงชะยอมหอม
 คิคเลื้อยผ้า
 คอกสะบันงางามปอแปง คอกสะแหลง
 แก้วเบง-
 จันท์ คอกบัวบานสะอาค บัวบกอาจ
 งามเป้า
 คนเลาบุกกแบ่งบมัน ต้นจันออนนุเนียง
 คอก-
 มะเขียบานฉิวเซ้า คอกเค็ดเค้า
 หอมเย็น หย้า-

พราพร้อมทุกอัน มีทั้งกิ่งคู่และจวงจันทน์
 น้ามันและ
 คักเค้าแก้วหอมคิค คอกสลิก¹ สะแลง
 เกียงหอม
 มหาพรรณนาเลย คอกพะยงพะยอมหอม
 คิคเลื้อยผ้า
 คอกกระด้างางามพอแพง² คอกสะแลง
 แก้วเพ็ญ-
 จันท์ คอกบัวบานสะอาค บัวบกอาจ
 งามเพรา³
 คนเราไม่ปลุกแบ่งไม่มัน ต้นมันออนนุเนียง⁴
 คอก-
 มะเขือบานฉิวเศร้า⁵ คอกคักเค้า
 หอมเย็น หย้า-

¹คอกสลิก = คอกขจร

²แพง = นารัก

³เพรา = พอเหมาะ

⁴ออนนุเนียง - ออนโนนเอน ต้นไม้แข็งแรง (นุเนียง = โอนเอน)

⁵บานฉิวเศร้า = บานเป็นสีม่วง แดงเศร้าหมอง

หลับมี^๑บ้านเป็น^๒ชาย หล้ามุง^๓กะไต่^๔เป็น

เพิก หอม

ชาว^๕แคง^๖ขึ้น^๗บก^๘ออก^๙เต็ม^{๑๐}ตัง^{๑๑}คอน^{๑๒} กิ่ง^{๑๓}สุด

ดู^{๑๔}ชาว^{๑๕}ดู

มาก^{๑๖} เอี้ยง^{๑๗}ฝั่ง^{๑๘} ดอก^{๑๙}อุบล^{๒๐}บ้าน^{๒๑}หอม^{๒๒}อ่อน

อ้อย^{๒๓}เอา^{๒๔}ใจ^{๒๕}

ดอก^{๒๖}มะ^{๒๗}ไฟ^{๒๘}บาน^{๒๙}ถม^{๓๐}ป่า^{๓๑} และ

คำ^{๓๒}ดิง-

ชะ^{๓๓}ยง^{๓๔}ชะ^{๓๕}ยอม^{๓๖}โป่ง^{๓๗}ใบ^{๓๘}คุ้ม^{๓๙}เคี้ย^{๔๐}หนา

ดอก^{๔๑}ส้ม^{๔๒}สัง^{๔๓}กา

ดอก^{๔๔}สะ^{๔๕}ปั้ง^{๔๖}าง^{๔๗}าม^{๔๘}ป้อ^{๔๙}แป้ง^{๕๐} ดอก^{๕๑}สะ^{๕๒}แล้ง

แก้ว^{๕๓}เบง^{๕๔}จัน^{๕๕}ทร

ดอก^{๕๖}นัว^{๕๗}บ้าน^{๕๘}เป็น^{๕๙}หน่วย^{๖๐} ก้วย^{๖๑}อ้อย^{๖๒}หยาด

ยัง^{๖๓}ยาย

หลับมี^๑บ้านเป็น^๒ชาย^๓ หล้ามุง^๔กระ^๕ต่าย^๖ เป็น

เพิก หอม-

ชาว^๗แคง^๘ขึ้น^๙บก^{๑๐}ออก^{๑๑}เต็ม^{๑๒}ตัง^{๑๓}คอน^{๑๔} กิ่ง^{๑๕}สุด

ดู^{๑๖}ชาว^{๑๗}ดู-

มาก^{๑๘} เอี้ยง^{๑๙}ฝั่ง^{๒๐} ดอก^{๒๑}อุบล^{๒๒}บ้าน^{๒๓}หอม^{๒๔}อ่อน

อ้อย^{๒๕}เอา^{๒๖}ใจ^{๒๗}

ดอก^{๒๘}มะ^{๒๙}ไฟ^{๓๐}บาน^{๓๑}ถม^{๓๒}ป่า^{๓๓} และ

คำ^{๓๔}ดิง-

พะ^{๓๕}ยง^{๓๖}พะ^{๓๗}ยอม^{๓๘}ป่ง^{๓๙} ใบ^{๔๐}คุ้ม^{๔๑}เคี้ย^{๔๒}หนา

ดอก^{๔๓}ส้ม^{๔๔}สัง^{๔๕}กา^{๔๖}

ดอก^{๔๗}กระ^{๔๘}ตัง^{๔๙}าง^{๕๐}าม^{๕๑}พ้อ^{๕๒}แพ้ง^{๕๓} ดอก^{๕๔}สะ^{๕๕}แล้ง

แก้ว^{๕๖}เพ็ญ^{๕๗}จัน^{๕๘}ทร

ดอก^{๕๙}นัว^{๖๐}บ้าน^{๖๑}เป็น^{๖๒}หน่วย^{๖๓} ก้วย^{๖๔}อ้อย^{๖๕}หยาด

ยัง^{๖๖}ยาย^{๖๗}

^๑หล้าหลับมี^๑ = ต้นชุมเห็ด

^๒ชาย = ทิว แถว

^๓หล้ามุงกระต่าย = ไม้พุ่มเตี้ย ดอกคล้ายดอกชบา สีแดง ไม่มีกลิ่น
ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ โสมชบา ก็เรียก

^๔เอี้ยงฝั่ง - กล้วยไม้ชนิดหนึ่ง ดอกมีสีเหลือง บานนาน กลิ่นหอม มักใช้
เสียบแซมผมไปในงานมงคล

^๕ป่ง - ผลิ งอก แตก

^๖ส้มสังกา - ส้มกบ

^๗หยาดยังยาย - มีกระจายอยู่ทั่วไป (หยาด = ตก หยด ยังยาย = เรียงราย
กระจาย)

กจะไคมีหลายหลาก บ^๑หื้อเจ้ากัณ้อยาก

สัง^๑สักอัน

สามสิบสองชวนเจ้าจูงมากินนี้พร้อมเลี้ยง

มี^๑ตั้ง

หมากเมี่ยงปู้ยา มี^๑ตั้งสุราห้าร้อย มี^๑ตั้ง

โก^๑ตมตัว-

ผู้น้อยตัวคิงาม จุคเตียนตามสองไว

เลี้ยงชวน

แก้วแก่นไท้จูงมากินนี้ ก่อนเตอะ

สามสิบสองชวนเจ้าเขยนี้หนา

น่านายมา

เห็บ^๑คอกไม้คอกสะลิดสะแครงแก้ว

บ้านชวน

จาป่าออนซอนดอกเอี้ยงเก็ง ทาขอเจ็ก

สามสิบสอง

ชวนเจ้ามานั่งเหน็บสา^๑ลีหมอนผาหน้า

แก้ว สาม-

กจะไคมีหลายหลาก ไม่ให้เจ้ากัณ้อยาก

สัง^๑สักอัน

สามสิบสองขวัญเจ้าจูงมากินนี้พร้อมเลี้ยง

มี^๑ตั้ง

หมากเมี่ยง^๒ พลุยา มี^๑ตั้งสุราห้าร้อย มี^๑ตั้ง

โก^๑ตมตัว-

ผู้น้อยตัวคิงาม จุคเทียบตามสองไว

เรียกขวัญ

แก้วแก่นไท้จูงมากินนี้ ก่อนเถิด

สามสิบสองขวัญเจ้านายนี้หนา

น่านายมา

เห็บ^๓ คอกไม้คอกสลิดสะแครงแก้ว

บ้านชวน

จาป่าออนซอนคอกเอื้องผึ้ง ซ้ำขอเชิญ

สามสิบสอง

ขวัญเจ้ามานั่งเหน็บสา^๔ลีหมอนผาหน้า

แก้ว^๕ สาม-

^๑สัง - ๑. อะไร สิ่งใด

๒. คำนำหน้าชื่อผู้ตาย

^๒เมี่ยง - ต้นชา เบ็บไม้คนชนิกหนึ่ง ใบน่านานี้สำหรับใช้หอมหรือเคี้ยว
คล้ายกินหมาก

^๓เห็บ = ทัก เสียบ

^๔สา^๑ลี = พุก

^๕หมอนผาหน้าแก้ว - หมอนอิงรูปสามเหลี่ยม ด้านหน้าทั้งสองข้างประดับด้วย
โลหะสีขาว สีเหลือง งามระยับ และปักเป็นดวงคล้ายต่าง ๆ หมอนผา หมอนชวน ก็เรียก

จ่มเจย สามสิบสองชวนเจ้าเอ๋ยจงมา
ป็นอย่า

จำ สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปล่าเล่น
ที่เลื่อน

ถ้าและว่าลูติน สามสิบสองชวนเจ้า
อย่าไปอยู่

ที่คอยสามสิล กับกะตึงและแฉกข้าง
กว้าง

ฟาน สามสิบสองชวนเจ้าจงมาอยู่บ้าน
หอเลี่ยน

เลา มาตักดอกเกี้ยงฟ้าตึงกึ่งทั้งกัน
กับป็น้อง

เถียนถ้าย้ายหนีไป เช้เจิบใจปวดต่อง
ทุกซ์โศกต่องอย่ามี หื้อมาหลับนอนตี
อยู่ในห้อง

พะเทศต่องอยู่ตีนอนตน กอนเตอะ

มหาสุขังจีรัง น้ำอันนี้ใสเย็นคี่-
เลิศแล้ว คือกังน้าบอแก้วจันะเย็นคี่

อันเกิด
มาจากหินสีลาก่อนใหญ่ อันนี้แหละข้า
จึงชื่อ

ชมเชย สามสิบสองขวัญเจ้าเอ๋ยจงมา
พลันอย่า

ช้า สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปล่าเล่น
ที่เลื่อน

ถ้าและว่าลูติน สามสิบสองขวัญเจ้า
อย่าไปอยู่

ที่คอยสามสิล¹ กับกะตึงและแฉกข้าง
กว้าง

ฟาน สามสิบสองขวัญเจ้าจงมาอยู่บ้าน
หอเรือน

เรา มาตักดอกเกี้ยงฟ้าตึงกึ่งทั้งกัน
กับพี่น้อง

เถียนถ้าย้ายหนีไป เช้เจิบใจปวดต่อง
ทุกซ์โศกต่องอย่ามี ให้มาหลับนอนตี
อยู่ในห้อง

ประเทศต่องอยู่ตีนอนตน กอนเด็ก

มหาสุขังจีรัง น้ำอันนี้ใสเย็นคี่-
เลิศแล้ว คือกังน้าบอแก้วจันะเย็นคี่

อันเกิด
มาจากหินสีลาก่อนใหญ่ อันนี้แหละข้า
จึงชื่อ

¹ คอยสามสิล = ผาสามเสาหรือเขาตรีภฏ

ว่าน้ำใจไ้ภุญาอินทร์ ว่ากันผู้ใดกินก็

หายพยาศ แม่นว่าเขาอาคาลาคเมียบร

หัวเขา

ป่องเป็นขอ ค้าเป็นมอคบตีจูงสองหู

กัน

เอนำอันนี้เข้าหอคเนี้ย ก็ตื่นแถมตื่น

บหัน -

มัวมีด ก็เอนำอันนี้เข้าช่วยกหายไป

เล่น นั้น-

แหละข้าจึงชื่อว่า บมีสังจักมาเปียบเทียม

ไค้สั๊ก

สิ่ง ข้านอยจึงนำมา ขออังเจิญสามสิบ

สองชาว

เจ้าจึงมาพอมแล้ว มาเสวยยังน้ำบอแก้ว

ให้อยู่

จุ่มเนี้ยเย็นใจ ก่อนเตอะ

ว่าน้ำใจไ้ภุญาอินทร์ ว่าครันผู้ใดกินก็

หายพยาศิ แม่นว่าเขาอาคาลาค¹ เมื่อมร

หัวเขา

พองเป็นขอ ค้าเป็นมอคไม่ตีจูงสองหู

ครัน

เอนำอันนี้เข้าหลอ² เนื่อ ก็ตื่นแถม³ หันตา

ไม่เห็น

มัวมีด ครันเอนำอันนี้เข้าช่วย⁴ ก็หายไป

เล่น นั้น-

แหละข้าจึงชื่อว่า ไม่มีสังจะมาเปียบเทียม

ไค้สั๊ก

สิ่ง ข้านอยจึงนำมา ขออังเจิญสามสิบ

สองชาว

เจ้าจึงมาพอมแล้ว มาเสวยยังน้ำบอแก้ว

ให้อยู่

จุ่มเนื่อเย็นใจ ก่อนเถิก

¹เขาอาคาลาค = คนแก่มากจนเดินไม่ไหว ต้องนอนตลอดเวลา

²หลอเนื่อ = อาม ล้าง ขำระ

³ตื่นแถม = สกขึ้น

⁴ช่วย = ล้าง ขำระ

ลั๒ปะ๒ะลั๒ปะ๒ะทา ลั๒ปะ๒ะ

พ๒ยา๒ค๒โล๒กา

ก็๒หื๒อก๒ไป๒เส๒ีย๒แต่๒ใน๒วัน๒นี้๒ เ๒าะ๒หื๒อยู่
ใน๒ยาม๒บ๒ดี

เ๒าะ๒หื๒หัว๒ป๒ือ๒ยาม๒า๒อยู่๒ทา๒ เ๒าะ๒หื๒จา๒ง
มา๒จา๒ง๒มา๒ล๒อม

เ๒าะ๒หื๒มา๒ก๒อง๒น๒อก๒บา๒น๒ เ๒าะ๒หื๒อยู่๒ทา๒
จ๒น๒ตา๒ย

เ๒าะ๒หื๒หล๒าง๒หล๒าย๒เ๒า๒จา๒ง๒ เ๒าะ๒หื๒อยู่
ชา๒ง๒ปะ๒ทุ๒-

เล๒ือน๒ ก็๒หื๒อก๒ไป๒เส๒ีย๒ใน๒วัน๒นี้๒ หื๒อก๒ไป๒
เ๒ิม

พะ๒า๒ท๒ิ๒ย๒ไ๒ก๒เ๒า๒น๒ข๒อก๒ หื๒อก๒ไป๒เ๒ิม
พะ๒ะ๒จ๒ัน

น๒อก๒ฟ้า๒จ๒ั๒กร๒ว๒าล๒ หื๒อก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒า๒การ๒
ที่

ฟ้า๒ตั้ง๒แ๒น๒ค๒ิน๒สุ๒ค๒ หื๒อก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒ุ๒ค๒ที่๒
ฟ้า๒ตั้ง๒ส๒ี๒ว๒ส๒ค๒ี๒ หื๒อก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒ั๒ล๒ค๒ี๒ที่๒ฟ้า๒

ค๒ั้ง

เม๒ีย๒ง๒เม๒๒๒ หื๒อก๒ไป๒เ๒ิม๒ค๒ี๒พะ๒ะ๒ุ๒กร๒ที่๒
น๒ะ๒กา

ลั๒พะ๒ะลั๒พะ๒ะทา¹ ลั๒พะ๒ะ

พ๒ญา๒ชิ๒โร๒คา-

ก็๒ให้๒ท๒ก๒ไป๒เส๒ีย๒แต่๒ใน๒วัน๒นี้๒ เ๒ะ๒าะ๒หื๒อยู่
ใน๒ยาม๒ไม๒ดี

เ๒ะ๒าะ๒หื๒หัว๒ป๒ี² อ๒ยาม๒า๒อยู่๒ทา๒ เ๒ะ๒าะ๒หื๒ชา๒ง
มา๒ชา๒ง๒มา๒ร๒อม³

เ๒ะ๒าะ๒หื๒มา๒ก๒อง๒น๒อก๒บา๒น๒ เ๒ะ๒าะ๒หื๒อยู่๒ทา๒
จ๒น๒ตา๒ย

เ๒ะ๒าะ๒หื๒หล๒าง๒หล๒าย๒เ๒า๒ชา๒ง๒ เ๒ะ๒าะ๒หื๒อยู่
ชา๒ง๒ปะ๒ทุ๒-

เร๒ือน๒ ก็๒ให้๒ท๒ก๒ไป๒เส๒ีย๒ใน๒วัน๒นี้๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒
เ๒ิม

พะ๒ะ๒า๒ท๒ิ๒ย๒ไ๒ก๒เ๒า๒น๒ข๒อก๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒เ๒ิม
พะ๒ะ๒จ๒ัน๒ทร๒

น๒อก๒ฟ้า๒จ๒ั๒กร๒ว๒าล๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒ะ๒อง๒การ๒
ที่

ฟ้า๒ตั้ง๒แ๒น๒ค๒ิน๒สุ๒ค๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒ะ๒ุ๒ช๒ที่๒
ฟ้า๒ตั้ง๒ส๒ี๒ว๒ส๒ค๒ี๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒เ๒ิม๒พะ๒ะ๒ั๒ล๒ค๒ี๒⁴ ที่๒ฟ้า๒

ค๒ั้ง

เม๒ือ๒ง๒เป๒๒๒๒๒ ให้๒ท๒ก๒ไป๒เ๒ิม๒ที่๒พะ๒ะ๒ุ๒กร๒ที่๒
น๒คร๒า

¹ลั๒พะ๒ะลั๒พะ๒ะทา = ใน๒กาล๒ทั้ง๒ป๒วง

²หัว๒ป๒ี - ๒น๒ป๒ี

³ร๒อม = 1. ร๒วม ร๒วม๒กัน
2. ร๒วม๒ล๒อบ ร๒วม๒ล๒อม

⁴พะ๒ะ๒ั๒ล๒ค๒ี = พะ๒ะ๒พ๒ุ๒ค๒หื๒ล๒บ๒ค๒ี

หย่อมหญ้า ที่นอกฟ้าปู่เขา ตีตกไปเต็ม
 พระเสาร์ที่เมืองเย็นมีคเศร่า ที่พะเจ้าบ
 ไวศาสนา
 หื้อ ตกไปเต็มพะลาหุเตียวทองแทนแก้ว
 เมือง

ไอศวร ไฟสทกไป
 อัจจะในวันนั้นก็เป้นวันดี เป้นวัน
 สหลี

จูจียเอาโจคฟ้า จักผูกแขนเจ้าหล้าไว
 หื้อเป้น
 มงคล หื้อบุญทั่วเกิดกับตนต่อเท่า³ คุ้มเฒ่า
 สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไปจับป่าไม้
 คุกเถียน
 ถ้าไคหา สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไป
 อยู่อกันนิฐา
 เมืองฟ้า สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไป
 กมหนา

หย่อมหญ้า ที่นอกฟ้าปู่เขา ให้ตกไปเต็ม
 พระเสาร์ที่เมืองเย็นมีคเศร่า ที่พะเจ้าไม่
 ไวศาสนา
 ให้ตกไปเต็มพระราหุเตียวทองแทนแก้ว¹
 เมือง

ไอศวร ไฟสท² ตกไป
 อัจจะในวันนั้นก็เป้นวันดี เป้นวัน
 ศรี

จูจียเอาโจคฟ้า จะผูกแขนเจ้าหล้าไว
 ให้เป้น
 มงคล ให้บุญทั่วเกิดกับตนต่อเท่า³ คุ้มเฒ่า
 สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไปจับป่าไม้
 คุกเถียน
 ถ้าไคหา⁴ สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไป
 อยู่อกันนิฐา⁵
 เมืองฟ้า สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไป
 กมหนา

¹ แก้ว = 1. บอบบาง
 2. แก้ว

² ไฟสท = เคาระหรัยทั้งหมด

³ ต่อเท่า = ตราบเท่า จนกว่า

⁴ ไคหา - คุหา

⁵ อกันนิฐา = สวรรค์รูปพรหม ชั้นสูงสุดในรูปพรหม

อยู่เมืงนาค สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปทุกซ์-
ยากอันแสวงหากิน สามสิบสองชวนเจ้า
อย่า

หนีไปวินอยู่ป่าไม้ ทุกยอมหนูลอมคา
สาม-

สิบสองชวนเจ้าอย่าไปเที่ยวทวงกา
ขงเขต-

ข้างเมืงผี หื้อมาอยู่ดีกับควยเจ้าหื้อ
ป้อล้อย

ป้ออย่าหนีไปไหน ไซ้เจ็บใจปวดท้อง
ทุกซ์โศกต้องอย่ามี หื้อมาหลบนอนดี
อยู่ใน

ห้อง ณะเศศทองอยู่ตีนอนตน เลียน
มงคล

หลังใหญ่กว้าง ป้อแหลงจางบั้งปาย
หื้อ

มาอยู่สุขสบายกุมเฒ่า อายุเจ้าจูงขึ้น
ป้อบันปี

สมบัติเลามีบได้ เล่มสามเสี้ยนจ่าย
เงินคำ

อยู่เมืงนาค สามสิบสองชวนเจ้าอย่า
ไปทุกซ์-
ยากอันแสวงหากิน สามสิบสองชวนเจ้า
อย่า

หนีไปวินอยู่ป่าไม้ ทุกยอมหนูลอมคา
สาม-

สิบสองชวนเจ้าอย่าไปเที่ยวทวงกา
ขงเขต-

ข้างเมืงผี ให้ม่าอยู่ดีกับควยเจ้าให้
พอร้อย

ป้ออย่าหนีไปไหน ไซ้เจ็บใจปวดท้อง
ทุกซ์โศกต้องอย่ามี ให้ม่าหลบนอนดี
อยู่ใน

ห้อง ประเทศทองอยู่ตีนอนตน เรือน
มงคล

หลังใหญ่กว้าง พอแหลงจางพังพลาย
หื้อ

มาอยู่สุขสบายกุมเฒ่า อายุเจ้าจูงขึ้น
พอพันปี

สมบัติเรามีบไว้ เล่ม¹ ฉาง² เสี้ยนจ่าย
เงินคำ

¹ เล่ม = ยุงขาว

² ฉาง = โรงเก็บวัตถุ เช่น เงิน ทอง

ของจ่านำสั่งไว้ว่า ให้อเจ้าไค่นั่งอยู่
แทนแก้ว

อยู่แทนเลี่ยนเลา ก่อนเตอะ อายุ
วันโน

สุซัง พลัง

ของจ่านำ¹ สั่งไว้ว่า ให้อเจ้าไค่นั่งอยู่
แทนแก้ว

อยู่แทนเรื่อนเวา ก่อนเถิด อายุ
วันโน

สุซัง พลัง

2. บทสุชาัญนาถ

เป็นบทสุชาัญนาถที่ใช้ประกอบในพิธีหาขวัญนาคก่อนนำนาคไปทำพิธีอุปสมบทที่วัด 1 วัน เนื้อความกล่าวพรรณนาถึงการปฏิสนธิของเจ้านาค บิคมารคาเลี่ยนคู ด้วยความยากลำบากจนเจ็บโต การเชิญขวัญให้มาสู่ร่างกาย การสั่งสอนและให้พรเจ้านาค เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของบิคมารคา แสดงอานิสงส์ของการอุปสมบทสู่มาลย์ เรื่องเคช¹ กล่าวว่า บททำขวัญนาคแสดงถึงสิ่งที่มีมนุษย์ยึดเป็นคุณธรรมคือการเคารพบิคมารคาผู้ให้กำเนิดและให้การอบรมเลี้ยงดู และสิ่งที่กึ่งแก้ว อัจฉาการ² กล่าวไว้ว่า บททำขวัญนาคแสดงอานิสงส์ของการอุปสมบท มุ่งส่งเสริมเคราะหัดตนเองและผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

ในการถ่ายทอดเสียงและคำในบทสุชาัญนาถจากอำเภอลำเลียวให้เป็นภาษาไทยกรุงเทพฯครั้งนี้ ไม่ได้กระดำเช่นเดียวกับในบทสุชาัญนาถประเภทอื่น ๆ คือ ไม่จำเป็นต้องถ่ายทอดด้วยอักขรวิธีไทย แล้วให้ความหมายเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะหมอขวัญกล่าวบทสุชาัญนาถเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯโดยตรงอยู่แล้ว ดังยกให้เห็นเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

¹สู่มาลย์ เรื่องเคช เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน หน้า 211

²กึ่งแก้ว อัจฉาการ วรรณกรรมจากบ้านโน หน้า 23

¹จ่านา = ทำหรือใช้เป็นประจำ

คาเวียกขณินาค

(นายแว นาคสุขุมล)

สาธุอุกาสะ ข้าพเจ้าจะขอป่าวร้องผู้เทพยดาเจ้าทั้งหลาย อันอยู่ในแดนดิน
 ดินฐาน โรงศาลภูมิเสี้ยวที่¹ อันว่า สักเค อันอยู่ในถาวรจรรวรรค์สิบหกห้องของชั้นฟ้า
 กาเม อันอยู่ในกามภพถือโสฬสมหาพรหม จะ รูปเป คิริชะระตะเภา² อันอยู่ในคิริสังขร
 ห้วยเหวเขา จันตะลิกเข อันอยู่ในอากาศเวหา วิมานเน อันอยู่ในวิมานทิพย์รัตนะ
 มณเฑียร ทีเป อันอยู่ในเกาะเกียนหังปวง รัฏฐะ อันอยู่ในนครเมืองหลวงน้อยใหญ่
 จะ คาเม อันอยู่มานนอกขุนบท ตะรุจะนะกะหะเน เกหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมา
 แดบรรดาผู้เทพยดาเจ้าทั้งหลาย อันอยู่ในแดนดินดินฐานโรงศาลภูมิเสี้ยวที่ จายันตุ
 เทวา ท่านทั้งหลายจงมาพร้อมกัน ชะกะละละวิสะเม ยักชะคันธัพพะนาคา ทั้งยักษ
 และผู้ปกครองราช ติฏฐันตา อันตั้งอยู่ที่โคโคกคี สันติเก ยังมุนี³ อันอยู่ซึ่งมหานาคผู้เป็น
 นักปราชญ์อาจที่จะสาแดงแห่งทิพนธ์เพื่อจะให้เป็นที่สถิตและมงคลในภาชนะเกตุ เทเห็บ เวิ้น
 บ้านเมืองวิควาอารามแห่งข้าพเจ้าทั้งหลายนี้เถิด สาชะโว เม⁴ คุณรทนามทั้งหลาย
 จงตั้งโสตประสาทหูตาทั้งยังรสพระธรรมเทศนา ชัมมะสะวะนะกาโล⁵ อะยัมพะทันตา
 ชัมมะสะวะนะกาโล อะยัมพะทันตา ชัมมะสะวะนะกาโล อะยัมพะทันตา สาธุ
 , อะราคชะนัง กะโถมะ

¹ ภูมิเสี้ยวที่ = พระภูมิเจ้าที่ ศาลพระภูมิ

² คิริชะระตะเภา - คิริลิลชะระตะเภา

³ มุนี - มุนีระระวะจะนัง

⁴ สาชะโว เม = สาชะโว เม สุนันตุ

⁵ ชัมมะสะวะนะกาโล - ชัมมัสสะวะนะกาโล

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นโมนมัสการ ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงพงศาวดารอันวิเศษ พระเกศอันตกลงใน
ทองแท่นแผ่นพสุธา ที่นี้หน้าข้าพเจ้าจะกล่าวถึงปลาอาณนที่ทั้งคู่อันธูรองแผ่นดิน พสุธา
สายสินธุ์ก็กว้างขวางหนาแน่น ไค่สองแสนสี่หมื่นโยชน์จะจุรัสมันคงทรงเส้าพระสุเมรุ
ก็ไว้ มาข้าพเจ้าจะพรรณนาต่อไปรีก็เห็นจะซ้ำเติมที่ มาข้าพเจ้าจะกล่าวถึงคัมภีร์พระวินัย
ว่าเทพบุตรผู้ใดหนอจะลงมาเกิดเอากาเนคในสงสาร ท่านจึงใช้ให้เทวดาไปนิมนต์ลงมา
เอาปฏิสนธิ์ ในชนละชาติมาตุโฆทรของพระมารดา กังคาพระพุทฺธเจ้าตรัสเทศนาว่าไว้
ในพระบาลี ตรีศรีวรรค ข้าพเจ้าจะขอย่ออุษุณน้อมพนมบังคมมนัสการชาลุชย
ข้าพเจ้าจะขอสอบอภัยแก่เทพบุตรเจ้าทั้งหลายอันอยู่ในโพชนพนม จึงจะตั้งปณม
กาเนค อันบุคคลเราที่จะประกอบเกิดมานี้ก็ยากนักยากหนา ยากที่จะตั้งคิคืออยู่ยาก
ที่บุคคลจะรู้ยากที่จะพวณา เมื่อแรกเจ้า จะเข้ามา เอาปฏิสนธิ์ในครรภ์พระชนนี
เปรียบเหมือนชนจามจุรีเอามาชุบน้ำมันอันคี่ แล้วก็เอามาชจักชจายละเอียคลออ่อน
น้อยยิ่งกว่าปรมาณู ยากที่จะตั้งคิคืออยู่ยากที่บุคคลจะรู้ยากที่จะพรรณนา เมื่อแรกเจ้า
จะเข้ามาเอาปฏิสนธิ์ในครรภ์พระมารดา ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นหรือก็มานอนหลับ
มหัสจรรย์มีทิศะณ ว่าไค่สุบสอไค่สุวรรณแหวนหัว เจ้าจึงรู้ลึกทั่วเลยสะกั้งตื่นขึ้นมา
เจ้าก็มีใคบอกให้ใครรู้ บอกแต่สบงูญเป็นสามี ว่าให้ช่วยทนายความณอันนี้จะคี่
หรือว่าจะร้าย ฝ่ายพระอรโณมฉายวังไปหาหมอโหราพุทฺธจารย์ ท่านมาทำนาย
ความณอันนี้ว่าคี่มีเป็นไร ก็อว่าเทพโทยอยู่ในเมืองฟ้า ท่านจะลงมาเกิดเอากาเนค
ในสงสาร ฝ่ายพระมารดาเจ้าจึงให้อยากเปรี้ยวและอยากหวาน ก็โถมะกังเปรี้ยวเสมียน
คั้งน้ำคองคาและน้ำด้างเนื้อและเลือด บัวจึงคุมกันเข้าเป็นก้อน ยามเมื่อแม่จะกิน
ของเผ็ดเผ็ดร้อนร้อนลงไปในอุทร แรกที่มันให้ละลนละลาย กวาวาจะเป็นรูปเป็นกาย

เข้าถึงเจ็ดหน แล้วจึงจะคุมขันธ์เข้าเป็นกอนกมลละมังสัง จึงจะตั้งหน้าผากเข้าเป็นเหตุ
 พระสังคินีตั้งเนตรทั้งสองในวันอาทิตย์ พระวิภังค์ท่านก็จะมาแต่งหูในวันจันทร์
 พระชาคุกดาท่านก็จะมาแต่งงูมกในวันอังคาร พระบุคคละปัญญัตติท่านก็จะมาแต่งปาก
 ในวันพุธ พระกถาวัตถุท่านก็จะมาแต่งกายในวันพฤหัสบดี พระอริยมรรค¹ ท่านก็จะ
 มาแต่งจิตในวันศุกร์ พระมหาปฏิฐานท่านก็จะมาแต่งลมพัดกายในวันเสาร์ แล้วจึงจะ
 ครอบเกล้าพันสร้อยพระธรรมขันธ์จบ จึงครบอาการสามสิบสองจึงจะให้เห็นเป็นพระทุกขัง
 เป็นพระอนิจจังเป็นพระอนัตตาเป็นอาการสามสิบสอง แล้วก็นั่งยองของอยู่ในครรรค์
 พระมารดา ประคองคั่งว่านอนอยู่ในพระกรงขัง ก็โลมะกังพังผืดก็ห่อหุ้มเจ้าไว้
 เจ้าก็มีมือของอถื้อสายรกเพิ่มพูน ศีรษะเจ้าก็หนุนอาหารใหม่ เจ้าก็นั่งทับไว้ซึ่ง
 อาหารเก่า ฝ่ายพระมารดาเจ้าก็มาสาหัสเหียนสยดเสยงแสดงครรรค์ ครั้นพระแม่จะ
 กระทำกรสิ่งใดหนักหนัก ก็กลัวพระลูกรักจะกระชุกกระชอน² ครั้นว่าพระแม่เจ้าจะนั่ง
 หรือว่าจะนอน พระแม่เจ้านี้ก็มาผารมภ์³ ค้วยเจ้ากลัวว่า เจ้าจะคืนกระทบกระทั้ง
 ออกมาให้ปรากฏ แม่จึงหยิบเอาแป้งสดสดมาบดละลายกับน้ำดอกไม้เอามาขโลมโลม
 แม่ก็หวังว่าจะให้เย็นทั้งลูกอ่อนที่อยู่ในครรภ์ พระแม่นั้นก็มากระสันไม่เป็นสุข ประเดี๋ยว
 ก็ลุกประเดี๋ยวก็นั่งคั่งแค้นแสนสาหัส แรกที่มันให้เสียดคักไปทุกเส้นขน มีอาจเลยหนอที่
 จะทนทาน ประคองคั่งพระกาฬท่านจะมาประหารเอาชีวิต เสมือนหนึ่งว่าจะบีบเอา
 ดวงจิตและดวงใจของพระแม่ไปในกาลครั้งนั้น ว่าโอ้อ้อครั้นจะมอดม้วยชีวาสูญ
 แม่นึกขอให้หลุดจากครรภ์เสียก่อนเถิดพระเจ้าข้า ครั้นอยู่มาจนสิ้นแสงพระสุริยา
 สว่างกระจ่างแจ้ง สิ้นแสงพระชินดวงถึงยามปลดออก เจ้าก็รีบลอดออกมาเป็นชายงามโสภา

¹พระอริยมรรค = พระยมกษะ

²กระชุกกระชอน = กระชอกกระฉอน

³ผารมภ์ = ปรารมภ์

พี่น้องทั้งหลายถวญหน้าก็พากันตีใจนักตีใจหนา บ้างก็วิ่งไปเอาผ้าอ้อมบ้างก็เอาน้ำเข้ามา
ล้างถูเสียให้หมดใส บ้างก็ลูบไล้ไปด้วยตุ้ยนุ้ยพิมเสนราเชนนานา แล้วก็ยกเอาเจ้า
เข้าใส่ในกระโจอมผ้าว่าสามวันเป็นลูกผีสี่วันเป็นลูกคน แมื่กั้มพิทักษ์รักษาเจ้าไว้
ทั้งมดแมื่กั้มให้ไต่ทั้งไรแมื่กั้มให้หอม สุกถนอมกลมเกลี้ยงเลี้ยงรักษาเจ้ามา เห็นว่า
เจ้านี้เกิดมาเป็นชายงามโสภา พี่น้องทั้งหลายถวญหน้าก็พากันตีใจนักตีใจหนา บ้างก็
วิ่งไปเอายาเข้ามาแก้ทันชาง เสียผี¹ สางทุกค่าเข้าให้เข้ากับแม่ชื้อมิไค้ขาด ทั้ง
ข้าวมิฉพาคและทักษิณา ทั้งผีบูผียาผีตาผียายผีพี่พี่น้องผีเกี้ยวผีคอง จงมาช่วยกัน
ปกป้องคุ้มครองรักษาเจ้า แมื่กั้อาบน้ำป้อนข้าววันละสามหน แมื่กั้ชวนชวายปรนนิบัติ
แสงแดดและลมพัดแมื่กั้มให้หอม ฝนตกและฟ้าร้องแมื่กั้กอดเจ้าไว้กับอก ครั้นตื่นขึ้นมา
แล้วแมื่กั้ยกเอาเจ้าเข้าใส่อู แมื่กั้ยุไปว่าเจ้าพ่อคุณเคยขยาร้องไห้ นอนก็งนอนไปเถิด
พ่อกินรีควงตา ฝ่ายพระมารดาเจ้าก็กล่อมให้เจ้านอนว่าโอโอโอละเทให้เจ้านอน
เหนือฟูกหมอนอันอ่อนละมุนละไม ครั้นตื่นขึ้นมาแล้วแมื่กั้กอดไว้ให้อุ่น แล้วแมื่กั้ชมเชย
ไต่กินนมเนยเป็นเนื่องนิจ ทุกชั่ยากอย่างไรมแมื่กั้มิไค้คิดจนยอมผ่าย ว่าความเลี้ยงลูก
มายากนักกระไรเพียงนี้แหละหนาพอนาคเจ้าพ่อเอ๋ย ว่าคุณของพระชนนีนี้ยิ่งพระนั้ยิ่ง
พระหนา ถึงว่าพอนาคจะเอาแผ่นดินและฟ้าเข้ามาชั่ง รี้ก็ยังคงเบา ถึงว่าพอนาคจะเอา
สิริยศโชคเขาพระสุเมรุนั้นเข้ามาเพิ่มพูน รี้ก็ยังไม่เทียมเท่าคุณของพระชนนีบังเกิดเกล้า
นี้แหละหนาพอนาคเจ้าพ่อเอ๋ย พ่อจะเอาอะไร เข้ามาชั่งกับคุณของพระบิดาและพระมารดา
นี้ได้ เห็นแต่นี้ไ้ช้ในพระพุทศศาสนาอันนั้นแหละจึงไม่หนักและไม่เบา พ่อจะเทียมเท่า
คุณพระชนนีบังเกิดเกล้านี้แหละหนาพอนาคเจ้าพ่อเอ๋ย แมื่กั้อุ้มพิทักษ์รักษาเจ้ามาก็ไค้
ลืมเอื้อมไค้คังใจ พระชนนีจึงจะให้ชู้ดเกล้าเกศี่ชู้ดคิ้วตา จึงจะพาเจ้าไปฝากไว้กับ
ชีตน์เที๊วดี ขอให้อาจารย์ช่วยหัดและช่วยสอน ว่าโอ้พ่อเจ้าประคุณเอ๋ยอย่าตามใจ
ละอ่อน² น้อยบ้อยให้ไปเที่ยวเล่นนัก เจ้าคุณจงไค้โปรดหาโทษให้จงหนัก ขอแต่ทาบอด

¹ เสียผี - เซ่นไหว้ผี

² ละอ่อน = เด็ก ถ้าเป็นชายก่อนโกนจุก ถ้าเป็นหญิงก่อนมีประจำเดือน

ว่าเดี๋ยวนี้ยังนาคราชเข้ามาแปลงปลอมส่งข้อมูอย่างนี้ขอพระพุทธเจ้าชา ฝ่ายพระ
พุทธองค์ท่านจึงตรัสถามพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายได้เห็นเหตุ ในท่ามกลางให้จับเวสนียกรรม
พญานาคออกเสียจากองค์วัด พญานาคก็เส้าสร้อยน้อยใจเป็นนักหนา แล้วพญานาค
จึงได้กราบทูลแก่สมเด็จพระพุทธปฏิภาณว่า ถ้ามีทรงพระกรุณาเราเกล้ากระหม่อมฉัน
จะขอฝากแด่พระนามชื่อไว้ในพระพุทธรูปศาสนา ถ้าบุคคลผู้ใดจะเข้ามาบวชเป็นหน่อเนื้อ
ในพระพุทธรูปศาสนา พระอุปัชฌาย์ท่านก็ครองชื่อไว้ว่าพระคิณสเถร ฝ่ายตัวเจ้าสามเณร
นั้นให้เรียกว่าเจ้านาคเจ้านาค เพราะพญานาคมาฝากฝังชื่อไว้ในพระพุทธรูปศาสนา
ในกาลครั้งนั้นใครนั่งอยู่ที่ไหนให้นั่งอยู่ที่นั่น ล้นของเจ้าสามเณรที่เฝ้าองค์

ศรีศรีสุนทรบรรพวิไลเลิศ วันนั้นก็เป็วันประเสริฐเลิศล้ำยิ่งพระนักหนา
ญาติกาทั้งหลายทั้งปวงรักก็มาบังลอมพร้อมกันอยู่ มีสาธุชนคนละชายหญิงก็มานั่งนั่งอยู่
มิได้ช้า ขออัญเชิญพ่อนาคปลดพระชนงปลงพระเกศา อาบน้ำอาบทาเสียให้หมดไส
แล้วจึงจะให้บุตรชายกระบวนละเทพปักษ์เป็นรูปกนิษฐพ่อนำ กระทำไปด้วยไม้ค้าย
กรายไปด้วยลวดทองกรวยไปด้วยขลุ่ย หรือด้วยเครื่องขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ย
แล้วจึงจะให้ทำไปด้วยไม้ขมิ้นพุกกันแทรกกันแซงคอกไม้ไผ่ ขออัญเชิญพ่อนาคเข้ามานั่ง
ให้เห็นท่ามกลาง พี่น้องรักก็จะเข้ามาช่วยกันว่าชวน หมากพลูสี่พันจึงจะให้เจ้าไป
ขอสมาแมป้าบาอาป้าทั้งหลาย เขาก็ว่าเจ้าพ่อหลานชายเอ๋ยพ่อยังน้อยน้อยพอเคย
วิ่งเล่นอยู่หรือหอยหรือ เพื่อนกันหรือก็มาหลอกลอนขู่ตะคอกให้เจ้าตกใจ เจ้าก็วิ่งไป
กลัวตัวสั้นอยู่เริ่มเริ่ม นอนเคลิบเคลิ้มละเบอฝันนอนเคี้ยวฟันฝันละเมอไป พระมารดาเจ้า
ก็มาร้องไห้ว่าโอ้อ้อไม่ควรที่จะพลัดพรากจากแม่ไปไกลเสียจริงจริง แม่เคยแอบอิง
อยู่ทุกเวลาตั้งแต่จะสุนเส้าเหยาเรือนหรือก็จะเ็นไปทุกชีวัน ญาติกาทั้งหลายก็จะ
พากันเส้าโศกนัก เพราะว่าพระหลานรักไปจากสถาน จึงจะไปวอนเอาที่ท่านผู้เฒ่า
ที่ท่านเข้าใจการนั้น มาช่วยกันเรียกมึงและหาชวน จึงจะร้อนขึ้นไปถึงอินทรราชอาสน์
ทองทั้งแห่งแห่งกระด้างดุจดั่งว่าทอนไม้ ทายจึงจะชวนเมียรักทั้งคนกับพวกเฒ่าชั้นบน
ลงมาแต่งเครื่องไปศรี^๑

^๑ไปศรี = นายศรี

โบศรีทั้งเจ็ดชั้นแต่ละล้วนคีติ โบศรีชั้นต้นแกะเป็นคนคิดพวง หน้าเว้าตากลอง
 ซีกลากทั้งพุง หูเจาะพุงลายตะพายแพร แม่แกะคนที่เข้าใจโบศรี เอาใบทองกล้วยตานี
 มาคลี่ออกจากมัด หนุนหนุนสาวสาวมาช่วยกันเหลาไม้กลัด สาวสาวสันตักจักกันออก
 มาไว้ ที่นางคนใหญ่ใหญ่ ไซ้ให้พันให้กัน ที่ร้ายร้ายรบนรบที่ให้กันให้จัก แกะหยักมะละกอ
 สับปะต่อ หลอกออกมากลั่นกันดู ที่นางเป็นครูให้ตั้งอยู่เป็นกลาง แต่ละล้วนข้างให้เหลา
 ไม้กลัด บ้างฉีกข้างจักสรรพพรรณนา ตั้งพานแว่นฟ้าโกโลาเสกสรร สาวสาวเหล่านั้น
 พุกกันชวนวาย ว่าเราจะแกะอะไรก็และเป็นเรื่องนิยายเห็นแบบค้ายชอบกล นางนกริ
 กะนางนาค นางมาริกะนางมีลีให้ว่าชั้นต้น นางสร้อยกะนางสนแม่แกะเป็นคนช่างพัน
 แต่ละล้วนอยู่ยั้งยั้งตีกรับ เสภาหน้าทับขับเพลงสวรรค์ หน้อยหันหกแกะเป็นนก
 เกี้ยวไปมา มังกรเหราฆ่าวายเกื่อนนกคน แกะเป็นปลาหน้าคนคำคน¹ พันน้ำ
 เงือกหงายว่ายคำอยู่ในคงคา แกะเป็นปลากระโทโลมาพิมพาราหู ม่ายเมียงเคียงคู่
 หูหางอย่างเป็นเห็นน้ำเอ็นดู แกะคล้ายหลายพรรณดูเป็นชั้นเป็นช่อง คับพระนั้นขึ้นไป
 ถึงกะใบชั้นสอง นางทองรีกะบางแทนนางจันรีกะนางอิน นางปิ่นกะนางแป้นนั่งแน่น
 กันไป สาวสาวสันตักจักกันขึ้นใหม่ ปิดพลั่วคิ้วไปลีให้แกะพักทอง ก็มลิ้มยืมย่องเอา
 พักทองเข้ามาผ่ามือกว² พักหน้าเร็นกหาเพื่อนกัน บ้างก็ผ่าบ้างก็จักบ้างหยัก
 บ้างก็ควน³ เสือกส่งให้กัน ผันหน้าผันหลังว่าไฮ้ท่าอะไรอย่างนี้คูน่าบัดสีน่าซัง สาวสาว
 ชาววังลีให้แกะรูปสัตว์ แกะเป็นครุฑทศกษสิทธิ์ราชโตเด่นเหมือนหมี่ ม่ายเมียงเปียงผา⁴
 โคถึกมฤตศีเสื้อหมี่สิ่งหทัย เสื้อโคร่งเสื้อเสื้อประแดงแดงตบแกะให้ครบแกะให้ครบ

¹ คาคคน - คำกล

² ควก = ควัก

³ ควน = คว้น

⁴ เปียงผา = เสี่ยงผา

และเป็๑นโ๑ยร๑ว๑ณ๑พ๑น๑ค๑กุญ๑ชร๑ ประค๑บ๑ซ๑บ๑ซ๑น๑อ๑กร๑ณ๑เ๑น๑ง๑ม๑ ค๑บ๑พระ๑น๑น๑น๑น๑ไป๑ถึง๑
 กะ๑น๑ชั้น๑สาม๑นาง๑น๑ก๑กะ๑นาง๑น๑อย๑นาง๑ม๑ิง๑รี๑กะ๑นาง๑มี๑ นาง๑สิ๑รี๑กะ๑นาง๑สร๑อย๑ไค๑มี๑ค๑น๑อย๑น๑อย๑
 ค๑ม๑น๑าก๑ค๑ม๑ท๑อง๑ ก๑ม๑ล๑ม๑ย๑ม๑อง๑ม๑อง๑ก๑ม๑ก๑น๑ห๑ม๑สิ๑และ๑ห๑ม๑แพ๑ร๑บ๑าง๑ก๑แล๑ค๑น๑ม๑ แ๑กะ๑ก๑น๑
 น๑กล๑าย๑แ๑กะ๑ด๑าน๑แ๑กะ๑ห๑ง๑ส๑ร๑ูป๑ท๑รง๑เจ๑ก๑ฉ๑าย๑ แ๑ท๑บ๑แ๑ต๑ง๑แ๑ง๑พร๑าย๑เจ๑ก๑ฉ๑าย๑ล๑าย๑ล๑ว๑ก๑ ข๑าง๑
 ประ๑ก๑ว๑ค๑ก๑น๑ท๑า๑ข๑าว๑เหล๑ือ๑ง๑ เ๑ร๑ู๑ง๑พ๑ชา๑ล๑อ๑ไค๑ฟ๑า๑กา๑สา๑เล๑ือ๑น๑ป๑ีก๑ท๑าง๑ บ๑าง๑เ๑ียน๑ค๑ู๑ระ๑บ๑าย๑
 พร๑าย๑แพ๑ร๑า๑ แ๑กะ๑เป็๑น๑ตะ๑พ๑า๑บ๑า๑ท๑าน๑ก๑ระ๑เ๑น๑แ๑น๑ม๑าน๑ก๑ระ๑สา๑ค๑อง๑ บ๑ิน๑แ๑น๑¹ แ๑น๑
 เ๑า๑ก๑บ๑เ๑า๑ส๑าล๑ิกา๑ น๑ก๑เ๑า๑ห๑ม๑ิน๑² โย๑โน๑รี๑จ๑ัต๑ว๑า๑อ๑ยุ๑ภ๑ัก๑ษ๑า๑ภ๑ัก๑ษ๑ี๑³ แ๑กะ๑ให้๑ค๑ี๑แ๑กะ๑เป็๑น๑เร๑ู๑ง๑
 พระ๑ร๑ด๑เ๑า๑สะ๑ก๑ด๑เ๑า๑นาง๑เม๑รี๑ ส๑ว๑ย๑⁴ ไค๑ห๑อย๑า๑เ๑อ๑ก๑ี๑ฟ๑า๑เ๑า๑ห๑ะ๑ห๑น๑ี๑ แ๑กะ๑เป็๑น๑นาง๑เม๑รี๑
 ซ๑ึ๑น๑ซ๑ี๑เ๑ียง๑ผ๑า๑ ม๑ือ๑ฟ๑าย๑น๑า๑ต๑า๑เร๑ีย๑ก๑ห๑า๑ด๑ัว๑แ๑ก๑ว๑ ว๑า๑ส๑ุ๑ค๑ก๑า๑ล๑ง๑ของ๑เ๑ีย๑แ๑ล๑ว๑พระ๑แ๑ก๑ว๑ั๑คร๑อง๑
 แ๑กะ๑เป็๑น๑นาง๑น๑อง๑น๑ว๑ล๑ป๑ุ๑ม๑มา๑ม๑ือ๑ก๑ุม๑ล๑ิง๑ส๑า๑⁵ แ๑กะ๑เป็๑น๑พระ๑สุ๑ว๑ต๑เ๑อ๑ก๑ี๑ล๑ัด๑เ๑า๑ไป๑หา๑
 ส๑ี๑ประ๑ย๑ุ๑ท๑ธ๑ุ๑ค๑คร๑า๑ฟ๑าก๑น๑เ๑า๑ไป๑ใน๑ก๑ฎ๑ี๑ค๑บ๑พระ๑น๑น๑น๑น๑ไป๑ถึง๑กะ๑น๑ชั้น๑สิ๑ นาง๑ถ๑ี๑กะ๑นาง๑แ๑น๑
 นาง๑จ๑ัน๑รี๑กะ๑นาง๑อ๑น๑ นาง๑บ๑ิน๑รี๑กะ๑นาง๑แ๑น๑ห๑ม๑ผ๑า๑ส๑อง๑แ๑น๑ เ๑ร๑า๑ะ๑ว๑าน๑ม๑น๑โ๑โต๑ ม๑ัน๑ไม๑ค๑อย๑
 จ๑ะ๑ม๑ิ๑ด๑การ๑ไม๑เ๑น๑น๑ผล๑ ล๑ะ๑ว๑น๑⁶ ที่๑จะ๑ซ๑ัก๑เ๑า๑ด๑ัว๑มา๑บ๑ิ๑ด๑ แ๑ก๑ข๑าง๑พ๑ิน๑จ๑ก๑ล๑เม๑็ด๑แ๑ย๑บ๑ค๑าย๑ง๑า๑ม๑ง๑a๑
 จ๑ริง๑จ๑ริง๑ แ๑กะ๑เป็๑น๑น๑ร๑ล๑ิง๑ท๑ก๑น๑รี๑น๑ะ๑ร๑อน๑⁷ บ๑าง๑ก๑ี๑ด๑ู๑ค๑ม๑าง๑ก๑ี๑ซ๑ัก๑บ๑าง๑ก๑ี๑เล๑า๑บ๑าง๑ก๑ี๑โ๑ม๑ร๑ู๑ป๑โ๑ม๑
 ค๑น๑ข๑ร๑ร๑พ๑ค๑ข๑ร๑ร๑ฟ๑ไส๑ว๑ั๑ส๑า๑ห๑ร๑บ๑ก๑ิน๑น๑ร๑า๑กร๑ณ๑ ถ๑ือ๑ค๑ิ๑ด๑มี๑ถ๑ือ๑กร๑ถ๑ือ๑ตะ๑บ๑อง๑ย๑ี๑น๑ย๑ัน๑ แ๑ยก๑เ๑ีย๑ว๑
 ย๑ี๑พ๑ัน๑⁸ เ๑็น๑ก๑น๑เ๑า๑น๑อ๑ยุ๑น๑ัก๑ห๑นา๑ ซ๑ึ๑น๑ห๑า๑นาง๑มา๑รี๑กะ๑นาง๑เม๑ือ๑ง๑นาง๑แล๑บ๑รี๑กะ๑นาง๑เหล๑ือ๑ง๑ ห๑ม๑ผ๑า๑
 ข๑าว๑เหล๑ือ๑ง๑น๑ั่ง๑แ๑น๑ ฌ๑ม๑ย๑าว๑ข๑าว๑เหล๑ือ๑ง๑น๑ั่ง๑แ๑น๑ก๑น๑ไป๑ ห๑ม๑ผ๑า๑ส๑ไ๑ย๑อ๑ม๑ล๑ี๑ต๑าง๑ต๑าง๑ เม๑ื่อ๑จะ๑

¹แ๑น๑ = น๑ก๑กระ๑แ๑ว๑น

²น๑ก๑เ๑า๑ห๑ม๑ิน๑ - น๑ก๑ข๑ม๑ิน๑

³ภ๑ัก๑ษ๑า๑ภ๑ัก๑ษ๑ี๑ - ภ๑ัก๑ษ๑า๑ภ๑ัก๑ษ๑ี๑

⁴ส๑ว๑ย๑ = ฉ๑ว๑ย๑

⁵ล๑ิง๑ส๑า๑ = จ๑ิง๑ท๑าง๑ภ๑าก๑เ๑น๑ื่อ๑ ที่๑เล๑ี๑ย๑ด๑ัง๑ส๑า๑ ๆ จ๑ึง๑ซ๑า๑ก๑ี๑เร๑ีย๑ก๑

⁶ล๑ะ๑ว๑น๑ = ส๑า๑ล๑ะ๑ว๑น๑

⁷น๑ะ๑ร๑อน๑ = ก๑ิน๑น๑ร๑

⁸ย๑ี๑พ๑ัน๑ = ย๑ิง๑พ๑ัน๑

ไปรีไยโยของยองมองอยู่ข้างนอกบ้างก็นั่งอยู่ข้างใน บ้างก็นั่งอยู่ใกล้บ้างก็นั่งอยู่ไกล
 แลเห็นนมโสดอยู่รองรองรางรางแต่ละลวนข้างไม้ชั่วสักคน และเป็นเทพพนมนั่งอยู่ใน
 คอกบัว คุงอ้อมอุหัวแลเห็นตัวกริ่งองค์และประเสริฐเพริศพรึงยิ่งยวดชวคพิณพิศวง
 ทรงเครื่องอาภรณ์ และเป็นรูปพิพยาชเหาะร่อนเกลื่อนกล่น เครื่องประดับประดา
 อุ่มเอามากก็รีด¹ และเป็นเล่ห์และเป็นกลและเป็นคนติดกัน บ้างก็เฝ้าบ้างก็แล
 บ้างก็แค้นบ้างก็ฉัน มือถือพระขรรค์เหาะขึ้นเวหา ที่ยังไม่ได้เหาะก็เหาะไปเหาะมา
 สัประยุทธ์ดุคคร่าชิงกันเอามากก็รีด รมพุงฆ่าฟันชิงกันอยู่ลวน รูปไม่ชอบกล
 เหมือนหนึ่งคนที่เคียว งามยิ่งจริงเชียวเหมือนหนึ่งเทพอัปสร ที่มีฤทธิ์กล้าพารอน
 ที่ฤทธิ์อ่อนพลัดตก ชันหกและเป็นคนราชปักษี และเป็นคนแขกเค้าเข้านางโนรี
 จับอยู่ที่หว่างกระเจ้างแจ่มงามสรรพเสร็จ คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นเจ็ด
 นางกมกนางเบียงนางเอียงกะนางอ่อน แม่แก่คนนี้มีแม่ไม่มึงอนทาไค้แต่ลาลา
 และเป็นรูปภาพอัมรินทร์อันพรหม ยอกรพนมอันอยู่บนแท่นทอง ก็มลิ้มบิ้มย่องอยู่ทุก
 ของใบศรีคัมภีร์งามสรรพเสร็จ ประคักด้วยเพชร เลื่อมเลื่อมพรายพราย มณีสีพรายเห็น
 งามรจนา และเข้าเป็นเรือนภูเขาล้วนเหล่าพดกษา และเป็นภูเขาศีลาสาละยเคลือบ
 สีแดงก็เป็นแสงหมอกเมฆวาวฉ่องแหวกเจกหงอก¹ เกกเห็นงาม และแอมก่อนอิงเข้า
 ติ่งเขาคิดสีแดงแสงวิคเข้ามิดเข้ามอง แหวกช่องหินตึบเชิงรูปูลับรูปตึบหินคัน และช่อง
 เชิงชั้นมีสามหลั่นสี่ลคมียกมีย้อยลคหลอยไหลริน ไหลละห้อยหันหินปลาถิ่นปนกัน
 และเป็นปลากระโท่หลายพรรณโนนจันทร์² เพียงผู้ และเปี้ยวปนปูเปี้ยวปนกันกึ่งกึ่ง
 กคชาวฝูงปลาเนืองนอง และเป็นปลาชะโด คุคคองว้ายทองเที้ยวขาว ตามพฤษไพศาล
 มีทุกประการนานา และเป็นกุดแก้วเกดกามะลิลาวาหลง บึงปลั่งปริงจิงจ้อแจ่งจัน
 เคื่อสุกแดงชันโมกมันม่วงแมวขงโค และเป็นหมากตะกอก³ ตะโกถี่ทวยกล้วยคำว⁴

¹ หงอก - งอก

² โนนจันทร์ - นวลจันทร์

³ หมากตะกอก - มะกอก

⁴ กล้วยคำว - กล้วยหอม

กล้วยไข่ก็มีมากหลายพรรณละร้อย นกกะลิ่งแกว่งจวบเห็นจิกหางนางกะบังกะบิน
 แกะเป็นนกเค้าแมวเข้าหมิ่นโหนดินห้อยตัว แกะเป็นนกด้วงแกะเป็นนกกาเหว่า
 แกะเป็นนกแขกเต้านอนเฝ้านกเป่าจิกกินสกุณีสกุณา แกะเป็นไก่ฟ้าเป็นฝูง แกะเป็น
 นกยูงเที่ยวท่องตามช่องมรกต แกะไก่ห่านเห็นหงส์เข้าคองออกคอนไพรทาร์งคู่กันไม้
 ละมั่งระมัดเลื้อยสิ่งสาวยู่กลางคองไพร เนื้อทรายนอนแผ่กินนรนาชวนเชยชม
 ข้างกลมกละวาคือนั้นแสนสองเต้านมตึงเห็นแล้วพึงพอตา ประคับประคองไปค้ำยปีก
 แมงทับออกแสงระยับรุ่งเรืองเหลือบแดง สारพคัจฉาแจ่มแค้นแค้นแซมใส ฦกขุมของ
 แกมพองโอฬาไฟแซมคอกไม้ไผ่อยู่เป็นหล่นหล่น คอานิลบลนวลเนมแกมกันซอชั้นสุกสด
 ก้านเขียวเลี้ยวลดก้านคดใบบาง ซอหอยซอตั้งกระจ่างกระจกระหนกเหลือหลาย
 ก็มาแลละเล็กเพริศพราयरะบายแก้วกึ่งเอาเพชรกับพลอยนิลเข้ามาประคับสิ้น สีนิล
 คุนเคิดจีนอยู่แวววาวอยู่บวบว พิศแลดูก็มาเห็นงามอร่ามแก่ตา แลละเล็กเพริศพริ้ง
 กานกึ่งชิงกัน กระจายหลายพรรณพึงพลอยมรกต ฦกขุมของทองใสก้านใบเขียวหมก
 คุนมีงามไปหมดด้วยทับทิมสี จึงเอานาคมนีเข้ามาเป็นแก้ว พราयरเพริศเลิศแล้วด้วย
 แก้วรจนา

ใบศรีชั้นคันจบลงถึงชั้นเจ็ดก็สำเร็จทุกประการ ท่านเจ้าของงานท่านจึงจะ
 ให้หยิบเอาจานเงินและจานทอง มาใส่ของหวานหวานและของคาวคาว อรนางสาวสาว
 แม่แก่ช่างแต่งหม่อมหม่อมแกมหม่อมพะเนางถ้วน หมอวนและหม่อพลาหมูเจียวกับน้ำปลา
 หมูแกงกับหมากทอง หมูกองหมูเผารสเฝ้าหอมดี ฦกรอยเหมือกใส่กรอกตอกเลื้อด
 เสี่ยงแกพ่าย้ายกับมะปราง น้อย่างกับกระเทียมหมูเอี่ยมและหมูหัน ชะอมทอดมัน
 ไข่จันทาละเม็ด¹ กุ้งพล่าปลาเห็ด² ไข่เป็ดและไข่เต่าเอามาควย³ ควยน้ำเตงกวา

¹ไข่จันทาละเม็ด - ไข่เต่าจาละเม็ด

²ปลาเห็ด - ทอดมัน

³ควย - ปน อาหารประเภทยา

ไข่เปิดเอามาใส่ยอกใบศรี ครั้นได้พิชัยฤกษ์ก็จึงจะให้จุดเทียนชัย เวียนซ้ายไปหาขวา ตามคารามาแต่โบราณ แป้งหอมกับน้ำมันดีก็มาจุดเจิมเฉลิมพัทตร์ ช่อนหอยตักน้ำ พรวัวอ่อนอรชรเข้ามาจอบจกเป็นที่สุก ก็สมมุติว่าเป็นการมงคลอันใหญ่หลวง ผู้ลงฌาณูติกาทั้งหลายทั้งปวงก็มาบังล้อมพร้อมกันอยู่แล้ว ใครนั่งอยู่ที่ไหนให้นั่งอยู่ที่นั่น ลั่นฆ้องเข้าสามทีโหรงเอาชัย

ศรีศรีสุนทรบรรพวิไลเลิศ วันนี้ก็เป็นวันประเสริฐเลิศล้ำยิ่งพระนักษัตร ฌาณูติกาทั้งหลายจึงยกเอาใบศรีทั้งเจ็ดชั้นเข้ามาตั้ง ชาวแม่บังอยู่แออัดข้างแจ้งจัดจิตประจงเป็นขอเหมือนหางหงส์กระจางแจ่มกระจางแรมสุวรรณรัตน์เพี้ยงจะบาดตาเลิศล้ำ ไหมทองคำก็มาแลดูงามอยู่จะแจ่มบ้างเสียบแซมค้ายบุปผารอยมาดาเป็นเหล่าเหล่า ข้างแฉ่งชาวสลักก็มีเชิงชั้นทุกกิ่งก้าน จึงจะให้จัดการออกมารอบล้อมใบศรีทั้งเจ็ดชั้น แต่ละล้วนดีดี มีทั้งเข้าหนมจีน¹ และผอยทองชนมฝรั่งเมี่ยงมั่งแตงเม² เนื้อในน้ำตาลทรายโอชารส ลูกหว้าจาวตาลท้าวหวานแตงโมแต่ละล้วนลาควนมะเคื่อเทศ มะกอกเกดและชมพูเทศหมกหอมทองดวงไฉ่เสร์จสัน พรวัวอ่อนผานไฉ่พานสิ้นทุกประการ ผู้ลงฌาณูติกาทั้งหลายก็มาพร้อมกันแล้ว จึงจะขออัญเชิญขวัญพระแก้วอันบริโยก จะพลัดพรากจากแม่ไปไกลเสียจริงจริง แม่เคยแอบอิงอยู่ทุกเวลาเช้า ตั้งแต่จะสุนเสร์เข้าเหยาเรือนก็จะเย็นไปทุกชีวัน ฌาณูติกาทั้งหลายก็จะพากันเสร์วโคกนั้ เพราะว่พระหลานรักไปไกลจากสถานจึงจะไปวานเอาที่ท่านเข้าใจการนั้นมาช่วยกันหาขวัญว่าขวัญเจ้าพ่อเอยอย่าหลงเลยเข้าไปในบึงบอขรารหารห้วยละหานในป่าไพรกงคอน อย่าไปชมเกสรสารภีอันโรยรส มีทั้งเกสรศคสครดแฉล้ม มีทั้งดอกนางแย้มและโยทะกาออกจำปาอันหอมโหยพน ดอกนิลบลกระดังงาแต่ละล้วนบุปผาเป็นพุ่มพวง เกสรโรยรวงอยู่เรียรายคุช่อเนิณายอยู่ช่วยขึ้นหอมระรื่นพื้นบุปผา ขออัญเชิญขวัญพ่อนาคพองมาเถิดมา

¹ เข้าหนมจีน = ขนมนจีน ขนมนเส้น

² แตงเม = ทังเม

ขวัญพ่อย่าไปอยู่ที่พุกนาชาติและปักเฮล่านโนรีไล่เลียงคู่ มีทั้งนกเขาคุชั่นก้อง มีทั้งนกเค้าแมวจับคา นกกระโนโรดางจับกะงา¹ ชันกระโงก จิงโจ้โจกจับอยู่เจ้าโจกถูละโให้ให้อยู่ระงมขออัญเชิญขวัญพ่อกาเกิดมา ขวัญพ่อย่าไปอยู่ที่ดังข้างบางชะนี้ หมี่สมันลึงคางชันชันพุกนาขออัญเชิญขวัญพ่อกาเกิดมา ขวัญพ่อย่าไปชมข้างสารซิมเขื่อง นัก มันพาพวกพัวพลาพวกพินายก² ล้วนवलแนมเงาเลยแหลมหนาสิงโลก เที้ยวสันโคษ เค้นกงเขี้ยวขออัญเชิญขวัญพ่อกาเกิดมา มาชบเครื่องบรรพตีสหิ้อันสำหรับกิจมีทุกประการ มีทั้งมาตรและจีวรก็เหลือช้อนระยับประคองคังว่าสิจาปา ขออัญเชิญขวัญพ่อกาเกิดมา มาเสวยเครื่องกระยาหารอันวิเศษสตรสก็มิทีไประรี่ ก็ทวากเลศลวนถึถ้วนตามแต่จะประสงค์ ไม่ควรที่จะแวงหลงเข้าไปเล่นะพ่อนาคเจ้าพอเอ๋ยเกิดมาแล้วก็จะตายไปเป็นเหยื่อสัตว์ เพราะกำจัด³ ในโลกก็พร้อมไปค้ายทุกซัั้งสี่ตังแต่จะทนทุเรศอันนี้แหละพ่อนาคเจ้าพอเอ๋ย พอจะเอาปัญญาอันเข้ามาหยั่งพินิจให้เห็นแน่แท้ประจักษ์ว่า เกิดบาในสงสารนี้หญิงชายมันยอมกลับลายปรวนแปรพิกล ว่าทุกข้ออนิจจังนี้มีแต่เพียงแท้ที่ว่าจะยียืนว่าออกกระนี้แล้วหรือพ่อนาคยังจะหลงไปชมขึ้นระรินเริง เสมือนหนึ่งว่าอยู่ในกองเพลิงอันเผาผลาญ มีหนาข้าจะมรณาให้เผาผลาญเสียสุดทนในคนละนิกาย อันนี้ก็ว่าชายสติดีปรึกษาได้วชคน ก็นับว่าเป็นกองการกุศลเป็นบุคคลอันใหญ่ยิ่ง พระบาลีท่านก็ว่าไว้ทุกสิ่งเป็นกาหนคูปสมบถนี้ยิ่งบางกาย ทานทั้งหลายจงเลื่อมใสในพระชิบสีห์บวชสามีและภรรยาท่านก็วิปัสสนาไว้ต่างกัน ครั้นจะราพันไปมันก็จะข้าพ่อนาคก็จะเจ็บหลังท่านผู้ฟังก็จะตินินินทา มันก็จวนเวลาค่ำเย็น ว่าแต่นี้ให้เห็นพึงรู้

¹กะงา = คาคบไม้

²พินายก = ข้างงาเดียว (ข้างซ้าย)

³กาจัด = กำหนด

เออข้าพเจ้าจะสอนพ่อนาคเสียสักหน่อยตามพระกระแส ฟังแล้วจำให้แน่น
 อย่างนี้บ่อนใจนี้แนะนำพ่อนาคเจ้าพ่อเอ๋ย พ่อบวชเข้าไปเป็นพระภิกษุสงฆ์ทรงศีล
 สองร้อยปีสิบเจ็ด ท่านก็จะได้โปรดพระบิดาและมารดาเป็นเพียงแต่ในทางอรรถและ
 อรรถ ครั้นบวชเข้าไปแล้วให้พ่อตรัสถามพระอาจารย์ด้วยการนิคถามซึ่งจตุรปาราชิก
 ทั้งสี่ถ้าผิดลงจริงจริงประจักษ์ก่อบประจักษ์ขอ เสมือนหนึ่งเอาคมพระชรภันนั้นเข้ามา
 บั่นคอเสียก็ดี พ่อจงอุทิศสวดเล่าเรียนสวดมนต์เจ็ดตำนานและภาณตน¹ ให้พ่อมัน
 เอาเสียยังคำว่าไปให้ยังรุ่ง มาติกาและพาหุงให้พ่อมุ่งเอาเสียให้ได้ พ่ออย่าร้อง
 พิศุณพ่อย่าบวชเอาบุญแทนคุณของท่าน พ่อย่าเวียนเข้าบ้านพุดตานนานให้แซมแตะ
 พ่อย่าแะพ่อย่าเวียนพ่อย่าไคเรียนเลห์เรียนท่าเส้นหลวงสาว ลูกขึ้นเข้าเข้า
 ให้พ่ออุทิศสวดกว่าควัดปรณนิบัติราชนา ศาลปัดรปองหน้าพ่อย่าคุมิตีลีกาและยายชี
 กะสตรีกี่เหมือนกัน เรียนยศเรียนธรรมเรียนไว้ให้เข้าใจ เรียนให้ครบพระไตรแก้ว
 สามประการ พ่อนาคเจ้าพ่อเอ๋ยเจ้าพ่อจงเรียนเอากรรมฐานชุกคั่นนั้นคงกว่า
 ครั้นจะชู่ระแท้พ่อย่าคิดเล่นแร่แปรธาตุปริศนา พ่อย่าเรียนหมอยาให้มันมี
 พ่อย่าไมตรีกับชาวบ้าน พ่อย่าคิดการที่ว่าจะได้กินแกง โลกไม่สู้แรงวางลงด้วย
 บาร้อนให้คนนั้นอ่อนกระวนกระวาย ถ้าคนนั้นตายหรือก็จะขาดกับอันหนึ่งพระภิกษุสงฆ์
 อีกอย่างหนึ่งพ่อจะไปเทศน์มหาชาติด้วยทางธรรม พ่อย่าอมอมอำอำอยู่หน้าพ่อนาค
 พ่อจะว่าโคณะไม่รู้ถึงสมเด็จพระบรมครูท่านก็ตรัสไว้ว่า เทศกดาให้เขาผิดสักตัวหนึ่ง
 จะเป็นมหาชาติต่อไปนั้นก็หาไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งเล่าไซ้พ่อย่าโลกเอาทรัพย์สินของท่าน
 ให้พอบาท ในสิกขาท่านก็ว่าชาคองเป็นสงฆ์ อีกอย่างหนึ่งพ่อย่าทำลงล่อให้โลกนั้น
 หลงเลยลง ถึงพระพุทธองค์ท่านก็ตรัสไว้ว่าคงชาคอง อีกอย่างหนึ่งพ่อย่าสามารถ
 โมหะจิต พ่อย่าคิดทำลายมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉานที่มีชีวิต ให้ล้มตายวาวรรณชีวา
 สัตว์อยู่นอกกรรมและในกรรมท่านก็มีได้ ว่าถ้าพ่อคิดทำลายสัตว์นั้นให้ตายไป ก็จะได้เด็ด

¹ภาณตน - ชื่อกรรมหมวดหนึ่ง (ภาณ - การสวด การบอก)

ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ลงจริงจริงในกาลครั้งนั้นแหะหน่าพ่อนาคเจ้าพ่อเอ๋ย เจ้าพ่อจง
 อุตส่าห์รักษาตัวให้หมั่นเตือนตนเองให้เกรงพระอาจารย์เป็นใหญ่ ให้ช่วยทำการงาน
 เป็นกำลังดำเนินคิดพลาคให้พ่อไต่ถาม พ่ออย่าทำตามอำเภอใจถ้าคิดไปมันจะเกิดโทษ
 พ่ออย่าได้เกลียดโกรธให้เพื่อนสงฆ์กับ คำคืนวันรักษาจะเอาลูกศิษย์ที่มีพี่สาวและ
 น้องสาวงามงามขึ้นมานอนเคียง พุดจาเลียง¹ ด้วยความนิคมมันจะสายเมื่อปลายมือ
 เขาจะลื้อเพราะลูกศิษย์ที่ตนสอนไม่เอาคำพูดพราพราทั้งคฤหัสถ์ ออกนอกวัดเที่ยวไป
 มาพบสีกาพุดเกี้ยวพาน ฝ่ายสีกานั้นหรือก็สามานย์พุดแล้วยืมพริกหน้า ชักผ้าห่มโงว²
 นมออกมาทีละเล็กละน้อยให้พระท่านเห็น พระนั่นหรือก็เปรียบเหมือนหนึ่งมคคณน้ำอ้อย
 เมื่อยามหิว ครั้นเห็นแล้วก็สุนสิว³ หัวเพราะเช่นนี้เขาจึงเรียกว่าหญิงกาลกิณี
 ล้างพระพุทธรักษา ตายไปก็จะไค้ตกนรกอเวจีจุม เพราะนิยมยุ่งยากทำลวงล่อ
 ให้พระนั้นอยู่ไม่เป็นवासูก ประเดี้ยวก็ถูกประเดี้ยวก็นั่งตั้งแต่ว่าจะนิก ครั้นจะลิกออกไป
 แท้แท้ก็กลัวท่านลัก⁴ ครั้นจะอยู่ไปนานนานนักมันไม่คอยสนิทเพราะราคะจริตมันไม่
 บรรเทา ฝ่ายสีกานั้นหรือก็เกิดล้ารวจะว่าผู้ชายนี้ขำยากทำขบแ⁵ บางทีพระรังแก
 ก็จะแหย่เข้าให้เหมาะแก่กัน เพราะโทษทัณฑ์นั้นไม่เห็นเป็นค่อแต่ชาติหน้า โทษถึงสังชาติเสถ
 ก็เพราะเล่นเป่าที่ได้ลุ่มคล่ำซ้ำเราลงแรงฤทธิ์ องค์ปะราชิกชาติชั่วซ้ำอุบาทว์นัก
 ท่านตรัสความห้ามมรรคผลคนอันธพาลเปรียบเหมือนตาลอันขอดควน ขำพเจ้าสอน
 พ่อนาคให้พองจจำใส่ใจไว้ละพ่อนาคหนา ถึงว่าบาปอื่นสักหมื่นพันก็พอเป็นไร ไม่เท่า

¹เลียง = เลียบเคียง

²โงว = เป็ด เเขย

³สุนสิว = จุนฉิว

⁴ลัก = ไม่ยอมรับ ประจาน

⁵ขบแ = ตอแ

ที่กระทำในพระพุทธศาสนาอุลามก ตายไปก็จะได้ไปตกนรกโลกนรกกันตรกนัยได้พุทธรังคร
พอจึงคิดฝันนอนหลับฝัน ถึงพระพุทธองค์ท่านก็ทรงเปรียบไว้ว่ายังมีหินก้อนหนึ่งสูง
เหลื่อมละโยชน์ ยังมีเทพยดาองค์หนึ่งโสดเสด็จจร ถึงร้อยปีทิพย์เอาผ้าขาวเนื้อดีดี
ละเอียดละอองมากกว่าดวงที่หินก้อนนั้นที่หนึ่ง อยู่มาอีกร้อยปีทิพย์เอามากกว่าดวงที่หิน
ก้อนนั้นอีกทีหนึ่ง จนหินราบเรียบเหมือนหนึ่งทองปรูฟเมื่อใดจึงจะได้เรียกว่ากับว่า
กลับว่าพุทธรังครแท้ทีเดียว พอจะคิดขึ้นเช่นเดียวกัน อันนี้ก็ว่าชายสติดีดีปริกษาตบ
ได้บวชก็นับว่าเป็นกองการกุศลเป็นบุคคลอันใหญ่ยิ่งว่า ผลานิสงส์อุปสมบทนี้ถ้าจะนับ
จะพรรณนาก็หาไม่ได้ ท่านว่าไว้ให้เห็นเอาเขาพระสุเมรุนั้นเข้ามาเป็นปากไถ่
เอาท้องอากาศใหญ่เข้ามาเป็นใบลาน วิจิตรวิจารณ์พระธรรมก็สิ้นบุญเปล่าไม่เทียม
เท่าที่ได้บวชตน ครั้นจะพรรณนาไปมันก็จะซ้ำพอนาคก็จะเจ็บหลังท่านผู้ฟังก็จะติฉินนินทา
บันทึกจนเวลาค่ำเย็น ว่าแต่ให้เห็นฟังรู้

เออข้าพเจ้าจะขอให้พรพวณาคเสียดสักหน่อย ถ้าพอมวช้เข้าไปในพระพุทธศาสนา
แล้วขอให้ออกอยู่ก็กินก็ เรือนพระคัมภีร์อย่างช่องซึก ทั้งพระปรมาภิไธยพอลองใจ
คล่องออก ทั้งพระไตรปิฎกขอให้เจ้าได้ครบครัน ปัญหาของเจ้านั้นขอให้ยวดยิ่ง ขอให้
พอได้ทุกสิ่งและทุกอันถ้าพอจะไปเทศนาและเอาธรรมขอให้มีคนชม เข้านมเข้าตม
ขอพ่อย่าไคร้ขาดอาสนะที่นั่งที่นอน แม้ขันสาครน้อยใหญ่ใส่ไว้ประจำที่วารี หอขวาง
ห้าห้องฝาปิดทองลายรดน้ำสักก็อคาสิง¹ ทั้งน้อยใหญ่ ตะลุ่มบาตรพานสลาตามไฟ
แต่ผ้าไตรมีเป็นร้อยหีบใหญ่หน่อยมีทุกอัน ขอให้พวณาคได้สังฆาวาสแก้วคะสิงทอง²
ทั้งพรรคพวกพี่น้องก็จะได้ฟังพาอาศัย อันพรที่ข้าพเจ้าว่าไว้นี้ขออย่าได้เสีย อายุ วัณโณ
สุขัง พลัง

¹คาสิง = ปิดด้วยทองคำ (คา = ทอง สิง = 1. รูปแทมประทุ
2. สถิตียอยู่ เสาอยู่)

²สังฆาวาสแก้วคะสิงทอง = บริเวณที่อยู่ของพระสงฆ์ปิดประดับด้วยแก้ว

3 บทสวดบ่าวสาว

เนื้อหาสำคัญของบทสวดเป็นคำสอนให้บ่าวสาวทราบถึงข้อพึงประพฤติปฏิบัติที่ดีต่าง ๆ สำหรับผู้ซึ่งจะเป็นพ่อบ้านแม่เรือน เพื่อ "เตือนให้เกิดสติสำนึกถึงภาระหน้าที่ของตน"¹ ดังที่สุมาลย์ เรื่องเคช² กล่าวว่า บทสวดบ่าวสาวให้แง่คิดในเชิงสั่งสอนสามีภรรยาให้รู้จักหน้าที่คือ สามีมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว และถนอมน้ำใจภรรยา ฝ่ายภรรยามีหน้าที่ปรนนิบัติสามีให้มีความสุข ถนอมน้ำใจสามี และสงบปากคา

บทสวดบ่าวสาวใช้กล่าวในวันแต่งงาน สงวน โชติสุขรัตน์³ กล่าวถึงโอกาสการใช้บทสวดประเภทนี้ไว้ว่า ตามประเพณีพื้นเมืองเมื่อมีการแต่งงานก็จะมี การเรียกขวัญคู่สมรส โดยเจ้าภาพต้องจัดเตรียมบายศรีและคายสายสิญจน์สำหรับผูกข้อมือไว้ ครั้นได้ฤกษ์ดีแล้วหมอขวัญจึงกล่าวบทสวดและผูกข้อมือให้แก่บ่าวสาว

กาเอียกขวนบ่าวสาว

คำเรียกขวัญบ่าวสาว

(นายเป้ง เพชรแมน)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์ "ขวัญและคาเรียกขวัญ" ใน ลานนาไทยคดี หน้า 109

² สุมาลย์ เรื่องเคช เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน หน้า 217

³ สงวน โชติสุขรัตน์ ประเพณีลานนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ โดย หนานเต้จา (นามแฝง) หน้า 129

ศรีศรีมหาปาละได้เงินหมื่น

คำแสน

ก็มีในวันนี้ เจ้าไ้มาส่งเสียก็มีในวันนี้
เจ้าเหนียมาส่งเสียเข้าก็มีในวันนี้ ป้อก้า

มาชาย

แข่งก็มีในวันนี้ จ้าวเศรษฐีจักเบิก

คาแดงก็

มีในวันนี้ ไปได้เงินมากหลวงหลายก็มี
ใน

วันนี้ พญามังลายขึ้นนอนแท่นก็มีในวันนี้
พญาเจ้าชู้ลูกหลานคั่นก็มีในวันนี้ ลูก-
ลาจะสืบทอดาคูหาคำเยี่ยงของหากัน

ก็มีใน

วันนี้ ปิ่นองจกทองเที่ยวหากันก็มีใน
วันนี้

ลาจะหงส์คาจกบินขึ้นทองพาแหวหา
กันก็

ศรีศรีมหาภทราได้เงินหมื่น

คำแสน

ก็มีในวันนี้ เจ้าไ้¹ มาส่ง² เรือก็มีในวันนี้
เจ้าเหนื่อ³ มาส่งเปียข้าว⁴ ก็มีวันนี้ พ้อคำ

มาชาย

แสง⁵ ก็มีวันนี้ ชาวเศรษฐีจะเบิก⁶

คำแดง⁷ ก็

มีในวันนี้ ใครได้เงินมากหลวงหลายก็มี
ใน

วันนี้ พ้อขุนเม็งรายขึ้นนอนแท่นก็มีในวันนี้
พระเจ้ากรุงสุโขทัยซื้อลูกหลานคั่นก็มีในวันนี้ ลูก-
ราชสืบทอดาคูหาคำเรียกร้องหากัน

ก็มีใน

วันนี้ ปิ่นองจะทองเที่ยวหากันก็มีใน
วันนี้

ราชหงส์คาจะบินขึ้นทองพาแหวหา
กันก็

¹เจ้าไ้ - ชาวไ้ หมายถึง ชาวไทยภาคกลาง

²ส่ง - ให้ ยื่นให้ นามาให้

³เจ้าเหนื่อ - ชาวไทยเหนื่อ

⁴เปียข้าว - ยุงข้าว

⁵แสง - ของมีค่ามีราคา พลอย

⁶เบิก - เป็ด

⁷คำแดง - ถูใส่สาคูทองคำแดง

มีในวันนี้ พระเจ้าขึ้นแท่นเต็ดสะนาธรรม
ก็มีในวันนี้
พญาธรรมไค่นอนแต่ก็มีในวันนี้ วันนี้
ก็เป็น
วันตีวันฉะเล็ด นักชัตตเล็กก็หมดไสเม้ง
วันไค้ก็มาโคยหมคปอด หากแมนยอค
พญาวัน

เอกอ้าง

อจจะในวันนี้ก็เป็นวันคีสะหลี่

อุตมะ

โจค เป็นวันโลกเข้าสู่สวาคมสองอุดม
ป็นอง

ผู้ชาจักปูกสองเจ้าให้อยู่ที่ฆา ชาจักปูก
สองบุตรดา

ป็นอง ให้อยู่รวมทองเคหา จักกะตำ

วิวาหะ-

มีในวันนี้ พระเจ้า¹ ขึ้นแท่นเทศนาธรรม
ก็มีในวันนี้
พระยาธรรมไค่นอนแท่นก็มีในวันนี้ วันนี้
ก็เป็น
วันตีวันประเสริฐ นักชัตตฤกษ์ก็หมดไส² เหมง³
วันไค้ก็มาโคยหมคปอด⁴ หากแมน⁵ ยอค
พญาวัน⁶

เอกอ้าง

อจจะในวันนี้ก็เป็นวันคีศรี

อุตมะ

โจค เป็นวันโลกเข้าสู่สวาคมสองอุดม
ป็นอง

ผู้ชาจักปูกสองเจ้าให้อยู่ที่ฆา ชาจักปูก
สองบุตรดา

ป็นอง ให้อยู่รวมทองเคหา จักกะตำ

วิวาหะ-

¹พระเจ้า - พระสงฆ์

²หมดไส = หมด¹สทั้งสิ้นทั้งหมด

³เหมง - ไสเป็นมัน

⁴หมคปอด = ปราศจากสิ้น

⁵แมน = ใจ

⁶พญาวัน - วันอันยิ่งใหญ่

มั่งกะลาอันใหญ่กว้าง จงให้สองเจ้า

พากัน

สืบสร้างพุทธะสิ่งสมภาร ตามบัวลาณ

มาแต่

ก่อน อย่าให้หุคหย่อนเสียประเพณี

อั้งจะโน

วันนี้ก็เป็นวันที่สหัสชัยยะ เป็นวัน

ชนะแก่

ข้าศึกศัตรูอย่าไค้มาถูก ผู้ข้าจักผูกเปีย

สอง

เจ้าหื้อเป็นคู่ัวเมีย ข้าให้เสียยัง

จาสิต

ก็มิลิตเสียยังกองปะเพณี ตั้งแต่วันนี้

หื้อ

อยู่คี่กินดีตามสุภาพ อย่าไค้ยะการ

ฮึกหยาบแก่

มั่งคลาอันใหญ่กว้าง จงให้สองเจ้า

พากัน

สืบสร้างพุทธะสิ่งสมภาร¹ ตามบัวราณ

มาแต่

ก่อน อย่าให้หุคหย่อนเสียประเพณี

อั้งจะโน

วันนี้ก็เป็นวันที่ศรีชัยยะ เป็นวัน

ชนะแก่

ข้าศึกศัตรูอย่าไค้มาถูก ผู้ข้าจักผูกเปีย²

สอง

เจ้าให้เป็นคู่ัวเมีย ข้าไม่ให้เสียยัง³

จารีต

ก็ไม่รีต⁴ เสียยังกองประเพณี ตั้งแต่วันนี้

ให้

อยู่คี่กินดีตามสุภาพ⁵ อย่าไค้ยะการ

ฮึกหยาบ⁶ แก่

¹สมภาร - บุญที่สะสมไว้

²เปีย = ทานทั้งสอง สรรพนามบุรุษที่ 2 ทวิพจน์

³ยัง - 1. ถึง สู่
2. มีอยู่ คงอยู่

⁴รีต = แบบแผน เยี่ยงอย่าง ประเพณี

⁵สุภาพ = สภาพ

⁶ฮึกหยาบ = หยาบชา

วงศา หื้อมีกำปิตจาละณาแกป็นอง อย่า
ยะหื้อ

ป้อแม่ตื่นตองตกใจ อย่าเก็บเอาค่า
ไปฟูสอ
อย่าหื้อมีใจหม่อพังเบา อย่าได้เก็บเอา
กาทางนอก

เข้าสู่บอปปายใน หื้อมีใจใส่บ่เศร้า หื้อ
พังกำ

ป้อแม่เป็นเจ้าคพยาแยง หื้อลักแบ่งกัน
ตอเท่า

กุมเขายาววระจี้วัง อย่ากวญุขยั้ง
ดำเลิศ

มันบะเส็ดค่านหากกูแควน จงกาแซน
กันขึ้น

วงศา ให้มีคำพิจารณา¹ แก่ป็นอง อย่า
ยะให้

พ้อแม่ตื่นตองตกใจ อย่าเก็บเอาค่า
ไปฟูสอ²

อย่าให้มื่อใจบ่อ³ พังเบา อย่าได้เก็บเอา
คำทางนอก

เข้าสู่บอภายใน ให้มีใจใส่บ่เศร้า ให้
พังคา

พ้อแม่เป็นเจ้าคพยาแยง⁴ ให้รักแพงกัน
ตอเท่า

กุมเขายาววระจี้วัง⁵ อย่าควรวุขยั้ง
ดำเลิศ

มันไม่ประเสริฐท่านหากกูแควน⁶ จงกาแซน
กันขึ้น

¹ คำพิจารณา - ความคิดใคร่ครวญ

² ฟูสอ - พุดส่อเสียด (ฟู - พุด ส่อ - ส่อเสียด บุง)

³ ใจมื่อ = ใจงาย

⁴ คพยาแยง - เคารพยาเกรง

⁵ ยาววระจี้วัง - ตลอดชีวิต

⁶ กูแควน - กูหมิ่น กูถูก กูแคลน

ท่า จงปากันอ่วย ¹ นำเข้าสู่เนลปาน กาล	ฟ้า ¹ จงปากันอ่วย ² นำเข้าสู่เนระพาน ³ กาล
สงสาร	สงสาร
กอกวาง จงหื้อปากันแต่งสร้างฆาวาส	กอกวาง จงให้ปากันแต่งสร้างฆาวาส
เลียนตน	เรือนตน
ตามดั่งหนก้องโลก เคียงบอละโภค	ตามดั่งนครองโลก เครื่องบริโภค
หื้อมี-	ให้มี-
หลวงหลาย ส่วนลูกจ่ายก็หื้อผู้การจ่าย	หลวงหลาย ส่วนลูกขายก็ให้ผู้การขาย
เสลียว	เฉลียว-
สลาค จึ่งไคจื้อว่าผัวแก้วลาฆมงกล	ฉลาค จึ่งไคซื้อว่าผัวแก้วราฆมงกล
หื้อผู้	ให้ผู้
จักการทนหลายสิ่ง ส่วนลูกหญิงจึ่งถองถัก	จักการทนหลายสิ่ง ส่วนลูกหญิงจึ่งถองถัก ⁴
หื้อเจนจักผู้แน ที่การแม่หญิงมี จึ่งไค	ให้เจนจักผู้แน ที่การแม่หญิงมี จึ่งไค
จื่อว่า	ซื้อว่า
หญิงก็ผู้วิเศษ เป็นว่าเมียเทศแต่ตาม	หญิงก็ผู้วิเศษ เป็นว่าเมียเทศแท้ ⁵ ตาม
บัวราณ	บัวราณ
นั้นจึ่งจักมีเคียงแต่ คีหลี ตั้งแต่วันนี้	นั้นจึ่งจักมีเคียงแท้ คีหลี ⁶ ตั้งแต่วันนี้
ไปปาย-	ไปกาย-

¹ จงกำแขนกันขึ้นฟ้า - จักจูงกันทำความดี เพื่อไปสวรรค์ (กำแขน - จูงแขน)

² อ่วย = หันกลับ อ่วย ก้าว

³ เนระพาน - นิพพาน

⁴ ถองถัก = เจนจัก ชำนาญ

⁵ เทศแท้ = คีแท้ คีจริง

⁶ คีหลี = แน่ แท้ แท้จริง

หน้า อย่าให้สองเจ้าได้เป็นกำพาวักปาก
หน้า

ไถกัน อย่าให้สองเจ้าได้เจียรจากบัน

คาซาก

อย่าให้สองเจ้าได้มีความเคียดคลอน

พากสันคาน

อย่าให้สองเจ้าได้มีความฉาวโสโครเศร้า
ให้อยู่

กับพ่อแม่เป็นเจ้าต่อเท่ายาววะจีวัง
เที่ยงแท้

คี่หลี่ อัจจะในวันนี้ก็เป็นวันดี บมี

ความสัง

ก่าจะเลียด เป็นวันจางเผียดแก้วเข้า

สู่โคงคำ

ผู้ชายจักกะตาเผียดสองลูก ผู้ชายจักปลูกหื้อ
อยู่สม

สะหลี่ บุตรที่ลูกลักแม่ข้าก็ยกหื้อเป็น

ภริยา แก

บุตราโสมโสภามัเศร้า ข้าก็วางเว้น
บันแก่เจ้า

สะหลี่ให้อยู่แฝงไผ่เผ้าล่วมเลียงหมอน
ให้อยู่เป็น

กูหลับนอนอยู่ปางซ้าย สองเจ้าอย่าว่า
ร้ายซึ่งกัน

หน้า อย่าให้สองเจ้าได้เป็นกำพาวักปาก
หน้า

ไถกัน อย่าให้สองเจ้าได้เจียรจากบัน

คลาคลาด

อย่าให้สองเจ้าได้มีความเคียดครอน

พรากสันคาน

อย่าให้สองเจ้าได้มีความฉาวโสโครเศร้า
ให้อยู่

กับพ่อแม่เป็นเจ้าต่อเท่ายาวชีวัง
เที่ยงแท้

คี่หลี่ อัจจะในวันนี้ก็เป็นวันดี ไม่มี

ความสัง

กะจะเลียด เป็นวันจางเผียดแก้วเข้า

สู่โคงคำ

ผู้ชายจักกระทำเผียดสองลูก ผู้ชายจักปลูกหื้อ
อยู่สม-

ศรี บุตรที่ลูกรักแม่ข้าก็ยกให้เป็น

ภริยา แก

บุตราโสมโสภามัเศร้า ข้าก็วางเว้น
บันแก่เจ้า

สะหลี่ให้อยู่แฝงไผ่เผ้าล่วมเลียงหมอน
ให้เป็น

กูหลับนอนอยู่ปางซ้าย สองเจ้าอย่าว่า
ร้ายซึ่งกัน

กาอันไม่ไช้บวราณแต่เภา สองเฝือเจ้า
อย่าไค้ถือตี

จุงฟังกำมีแต่เภา ฟังกำญญเภา
สั่งสอนมา

นั้นจุงจักมีเที่ยงแท้ คีหลี

บัดนี้เภาศรัทธาคือว่า

บิดาและมารดา

อาวอานาป่าป๋มยาวงศา ตั้งญาติกา
พาพอม

มานั่งแวงลอมสภาคพอมว่าจักแบ่งชน
สะหลี

คิงนวลป็นอง จุงให้อูกตองตามธรรม
กา จังหยิบ

ไบศรีมาไว ในที่ไก่อเพื่อสองหล่าป็นอง
ในแห่ง

ห้องกางสนาม แล้วจึงแต่งโกจะนะ

อาหารมีหลาย

สิ่ง ก้วยอ้อยยิ่งเต็มขัน มีทั้งก้วยจันท์
และ

ก้วยไซ่ ก้วยคาวใหญ่หลูกกม มีทั้ง
เซาหนม

คาอันไม่ไช้บวราณแต่เภา สองเฝือเจ้า
อย่าไค้ถือตี

จุงฟังคามมีแต่เภา ฟังคามญญเภา
สั่งสอนมา

นั้นจุงจักมีเที่ยงแท้ คีจริง

บัดนี้เภาศรัทธา¹ คือว่า

บิดาและมารดา

อา² อานาป่าป๋มยาวงศา ตั้งญาติกา
พรวพรอม

มานั่งแวงลอมสภาคพอมว่าจักแบ่งชน
ศรี

คิงนวลป็นอง จงให้อูกตองตามธรรม
ทา จังหยิบ

ไบศรีมาไว ในที่ไก่อเพื่อสองหล่าป็นอง
ในแห่ง

ห้องกลางสนาม แล้วจึงแต่งโกจะนะ

อาหารมีหลาย

สิ่ง ก้วยอ้อยยิ่งเต็มขัน มีทั้งก้วยจันท์³
และ

ก้วยไซ่ ก้วยคาวใหญ่หลูกกม มีทั้ง
ชนม

¹ เภาศรัทธา = บรรพบุรุษ

² อาว = น้าชาย

³ ก้วยจันท์ = ก้วยหอมจันท์

และเขาค้มหอ น้ำกะทิหล่อปายใน
 สุกเมคไส
 ถึงขนาด มีตั้งเข้าหนมปากและเข้าหนม
 วง เขา
 มากินด้วยน้ำอ้อย หวานจะจ้อยขึ้นใจมา
 ขออภัยเจิญ
 สามสิบสองชวนสองสะหลีโสภาเฮ้ย
 ทั้งคู่ จง
 เข้ามานั่งอยู่เสวยสัน โภจะนะอาหาร
 เลบเต็ม
 สะเพียบก ไก่หนุ่มเลี้ยงตัวปี่มีมาตั้งไว้
 ขอ
 อภัยเจิญสามสิบสองชวนสองเจ้าหล้าหนอ
 ไททาน
 จุงมามา มากินเคอะมานายมามากิน
 เคอะเจ้า

และเขาค้มหอ น้ำกะทิหล่อภายใน
 สุกเมคไส
 ถึงขนาด มีทั้งขนมปาก¹ และขนม
 วง² เขา-
 มากินด้วยน้ำอ้อย หวานจะจ้อยขึ้นใจมา
 ขออภัยเจิญ
 สามสิบสองชวนสองศรีโสภาเฮ้ย
 ทั้งคู่ จง
 เข้ามานั่งอยู่เสวยฉัน โภชนะอาหาร
 เลบเต็ม-
 สะเพียบ³ ไก่หนุ่มเลี้ยง⁴ ตัวปี่มีมาตั้งไว้
 ขอ
 อภัยเจิญสามสิบสองชวนสองเจ้าหล้าหนอ
 ไททาน
 จงมามา มากินเคอะมานายมามากิน
 เคอะเจ้า

¹ขนมปาก = ขนมหม้อแกง

²ขนมวง = ขนมชนิดหนึ่ง รูปทรงวงกลม เรียกว่า ขนมวง

³สะเพียบ = เพียบ แปลว่า เต็มแปด เต็มเปี่ยม ครบทุกอย่าง

⁴เลี้ยง = เลี้ยง

มากินเตอะสองหนอเห็นวามามา
มีตั้งสู้กันโหทะ
กะแตงไว้ เพียวจักหื้อสองสามสิบสอง

ชวน-

เจ้าดวงคอกไม้ ตานจุมาสรงสะหลี
ยังสู้กันโหทะ
กะคืหอมมาก ขออังเจ็ญสามสิบสอง

ชวนสอง

เสี้ยงเจ้าหากจุมเจย มีตั้งเคียงหย่อง
เลยพา-
พ้อม มีตั้งจ้องและเตแวนหวี มีตั้งหมาก

ปัก

ทิดาเกี้ยวเกา อันเป็นเคียงหย่อง
เจ้าแม่เกย-
หง มีตั้งกันโตนและต่างแก้ว อัน
ซุบสอด

มากินเถิดสองหนอเห็นวามามา
มีตั้งสู้กันโหทะ
ก็แตงไว้ เพียวจักให้สองสามสิบสอง

ขวัญ-

เจ้าดวงคอกไม้ ทานลงมาสรงศรี
ยังสู้กันโหทะ
ก็คืหอมมาก ขออัญเชิญสามสิบสอง

ขวัญสอง

เสี้ยงเจ้าหากชมเชย มีตั้งเครื่องหย่อง
เลยพรา-
พ้อม มีตั้งซ่อง¹ และเค² แวน³ หวี มีตั้งมะ

ปัก-

ทิดา⁴ เกี้ยวเกล้า อันเป็นเครื่องหย่อง
เจ้าแม่เคย
ทรง มีตั้งกณทล⁵ และต่างแก้ว⁶ อัน
ซุบสอด

¹ซ่อง = ซองนม

²เค - มาก หล่าย อีก

³แวน = กระจกเงา

⁴มะปักทิดา = 1. ลูกปักทองคำ

2. ลูกประคำ (ประคับ)

⁵กณทล - กณทล คือ ตุ่มหู

⁶ต่างแก้ว = ตุ่มหูแก้ว

แล้วหากเป้งป้าว มีทั้งหม้าวใส่แซน
มีทั้ง
แหวนใส่ก้อย มีทั้งปิ่นสร้อยและจะคำ
ปิ่นอง
ทั้งหลายก็มาแต่งพาวพอมแล้ว เพี้ยจักมา
ล็บ

เอาชวนสองหนอแก้วหนอไ้ทานจง
มามา มีทั้ง
วัดดาณีนแผ่นผ้า อันเป็นเคียงง่าปะคั
องค์
มีทั้งแหวนตาลงศ์ซุบสอคก้อย มีปิ่นน้อย
มาก

ตุกอันอัน มีทั้งน้ำมันและน้ำส้มป่อย
เข้าหมัน
อ้อยหอมดี จวนจันทน์มีแต่งไว้ เพี้ยจัก
มาหื้อ
สามสิบสองชวนสองแกนไ้ทานจงมาตา
จงมา

แล้วหากเพิงพราว¹ มีทั้งหม้าว² ใส่แซน
มีทั้ง
แหวนใส่ก้อย มีทั้งปิ่นสร้อยและจะคำ³
พิ่นอง
ทั้งหลายก็มาแต่งพรวพรวมแล้ว เพี้ยจักมา
รับ

เอาขวัญสองหนอแก้วหนอไ้ทานจง
มามา มีทั้ง
วัดดาณีนแผ่นผ้า อันเป็นเครื่องง่า⁴ ประคั
องค์
มีทั้งแหวนขามรงค์ซุบสอคก้อย มีปิ่นน้อย
มาก-

ทุกอันอัน มีทั้งน้ำมันและน้ำส้มป่อย
ขม้น
อ้อยหอมดี จวนจันทน์มีแต่งไว้ เพี้ยจัก
มาให้
สามสิบสองขวัญสองแกนไ้ทานจงมาทา
จงมา

¹เพิงพราว - เหมาะสม สวยงาม

²หม้าว = กาไล

³และจะคำ = เป็นทองแท้

⁴เครื่องง่า = เครื่องแต่งตัว

ทะลงยังวัดตาและเคียงหย่อง มีมากพอบนุ^๑ ทรงยังวัดตาและเครื่องหย่อง มีมากพร้อมคู้
จันมัน^๑ จันมัน

ขออ้งเจิญสามสิบสองชวนสองสะหลี่สุ^๑ป็น ขออัญเจิญสามสิบสองขวัญสองศรีสุพรรณ
เฮยปี^๑ เฮยปี

น้อง จูงมาทะลงยังเคียงหย่อง มีมาก น้อง จงมาทรงยังเครื่องหย่อง มีมาก
พอมมาก^๑ พอมมาก^๑
นานา มาเตอะมานายบามาเตอะเ้า^๑ นานา มาเถิดมานายบามาเถิดเ้า^๑
มาเตอะสอง^๑ มาเถิดสอง^๑

หนอหนาหนอไหวามามา^๑ หนอหนาหนอไหวามามา^๑
อัจจะในวันนึ่งเป็นวันคี่ ศรีศรี^๑ อัจจะในวันนึ่งเป็นวันคี่ ศรีศรี^๑
เป็นวันสะหลี่จู๊จ๊อ^๑โจกฟ้า ซ่าจักเลี้ยกเอา^๑ เป็นวันศรีชูชัยโชคฟ้า ซ่าจักเรี้ยกเอา^๑

ชวน- ขวัญ-
สองชวนหลาหนอไททาน^๑จูงมามา^๑ แม่นว่า^๑ สองขวัญหลาหนอไททาน^๑เจงมามา^๑ แม่นว่า^๑
สามสิบ- สามสิบ-

สองชวนแห่งสองสะหลี่โสภา^๑ป็น้อง สองขวัญแห่งสองศรีโสภา^๑ป็น้อง
ไคไปอยู่^๑ ไคไปอยู่^๑
ในตะเค็กทองเล้าหนองงเขี้ยว^๑ไม่มี ในประเทศทองเล้าหนองงเขี้ยว^๑ไม่มี
ไผเคี้ยว- ไครเหี้ยว-
ไปแถว^๑ลอคไค^๑ ขออ้งเจิญสามสิบสอง ไปแถว^๑รอคไค^๑ ขออัญเจิญสามสิบสอง
ชวนสอง^๑ ขวัญสอง^๑
เจ้าหลาหนอไททาน^๑จูงมามา^๑ แม่นว่า^๑ เจ้าหลาหนอไททาน^๑เจงมามา^๑ แม่นว่า^๑
สามสิบ- สามสิบ-

^๑แถว = ถึง

สองชวนแห่งสองสะหลีโสกาเฮยป็น้อง
ไค

ไปล่าอยู่ในหนแห่งห้องนแห่งไหล์

ลาคกง-

คา แม่นว่าสามสิบสองชวนสองสะหลี
องค์กา-

เฮยป็น้อง ไคไปตกอยู่หนแห่งห้องแล้ว
หนอนไก

ขออังเจิญสามสิบสองชวนสะหลีนงวัย
ป็น้อง

จงเสด็จมาไวอย่าช้า จงพากันปีกปอก
หน้าปีก

บอกแล้วเลาหนอขึ้นมา แม่นว่าสามสิบ
สองชวน

สองสะหลีปืมป่าหนอนไค ไคไปเก็บ
คอกไม้

อยู่เหล่าคองหนา เก็บมูลละดาลาอยู่ใน
คองคามักเศรา

ขออังเจิญสามสิบสองชวนสองเจียงเจ้า
ป็น้อง

สองขวัญแห่งสองศรีโสกาเฮยป็น้อง
ไค

ไปล่าอยู่ในหนแห่งห้องนแห่งไหล์¹

ลาคกง-

คำ แม่นว่าสามสิบสองขวัญสองศรี
องค์กา-

เฮยป็น้อง ไคไปตกอยู่หนแห่งห้องแล้ว
หนอนไกล

ขออังเจิญสามสิบสองขวัญศรีนงวัย
ป็น้อง

จงเสด็จมาไวอย่าช้า จงพากันปีกปอก²
หน้าปีก

บอกแล้วเลาหนอขึ้นมา แม่นว่าสามสิบ
สองขวัญ

สองศรีพืมป่าหนอนไค ไคไปเก็บ
คอกไม้

อยู่เหล่าคองหนา เก็บมูลละดาลา³อยู่ใน
คองคามักเศรา

ขออังเจิญสามสิบสองขวัญสองเจียง⁴เจ้า
ป็น้อง

¹แห่งไหล์ - แม่นคิน

²ปีกปอก = หวนกัน เค้นทางกลับ

³มูลละดาลา = มูลไม้

⁴เจียง - เชื้อ

จุงมามวล สามสิบสองชวนสองเจ้า
 ป็น้องอย่า
 ไปล่าอยู่ที่ป่าเสียสิ่ง แก้มกะตึงฝูงสิง
 รุย-

วอกเฒ่า ขอลังเจ็ญสามสิบสองชวน
 สองเจ็ญ
 เจ้าป็น้องท่านจุงคีนมา แม้วสามสิบ
 สองชวน
 แห่งสองสะหลี่ป็น้องไค้ไปอยู่ในน้ำว่า
 ป็นเปียน

ป่า สามสิบสองชวนแห่งสองสะหลี่โสภา
 ไปอยู่
 ยังนว่าป็นเปียนเข้า ขอลังเจ็ญสามสิบ
 สองชวน
 สองหน่อไททานจุงมามา สามสิบสองชวน
 สองหล้า
 ป็น้องอย่าไค้ไปอยู่ในเงื้อมถ้ำและคุหา
 ก็จ
 หื้อมาตึงชวนจักบุโสตาพะเนตร แม้น
 ไปตก
 อยู่ในท้องเค็คเล้าหนอนไก้ ขอหื้อมา
 ตึงชวน

จุงมามวล สามสิบสองขวัญสองเจ้า
 ป็น้องอย่า
 ไปล่าอยู่ที่ป่าเสียสิ่ง แก้มกระหิงฝูงสิง
 รุย¹-

วอกเฒ่า ขอลัญเชิญสามสิบสองขวัญ
 สองเจ็ญ
 เจ้าป็น้องท่านจุงคีนมา แม้วสามสิบ
 สองขวัญ
 แห่งสองศรีป็น้องไค้ไปอยู่ในน้ำว่า
 ป็นเพื่อน

ปลา สามสิบสองขวัญแห่งสองศรีโสภา
 ไปอยู่
 ยังนว่าป็นเพื่อนเข้า ขอลัญเชิญสามสิบ
 สองขวัญ
 สองหน่อไททานจุงมามา สามสิบสองขวัญ
 สองหล้า
 ป็น้องอย่าไค้ไปอยู่ในเงื้อมถ้ำและคุหา
 ก็จ
 ให้มาตึงขวัญจักบุโสตาพระเนตร แม้น
 ไปตก
 อยู่ในท้องเทศ²เล้าหนอนไก้ ขอให้มา
 ทึงขวัญ

¹รุย = ลิง วอก ก็ว่า

²เทศ - ประเทศ ถิ่นฐาน

แข่งขวนขาขวแป่ต่าตั้งภู ขวนหัตถา
ก็จงให้
มาอยู่กับแขน มาทุกแดนทุกที่ ขวนกั้วก็
เกศา

ขวนโละมาเส้นอ่อน อย่าให้หยุกหยอน
ไคศา จุง

เล็วมาถวนหน้าอย่าจาวามามา
เตจะมีเหลี่ยเล่า แบ่งขวน
เจ้าแบ่ง

ขวน สองพี่น้องตามธรรมดา สุกันโฆมา
ฮคหลอ
แล้ว ใส่องแผ้วหากลือจัย กาละโคกวน
ภิเชก

กาละนี้ก็มาเอกยามดี โหลามีคุณลอคว่า
วันนี้

คุปอด หากแมนยอกพญาวัน หากแมนยอก
โหล

ตั้งเกยตวยมาแต่ก่อนที่ ว่าม¹ เหมยวันนี
หาก

ดูดี ยามสวามี³แคลลวน ทะหลาบเคียง
คอน-

แข่งขวนขาขวแป่ต่าตั้งภู ขวนหัตถา
ก็จงให้
มาอยู่กับแขน มาทุกแดนทุกที่ ขวนกั้วก็¹
เกศา

ขวนโละมาเส้นอ่อน อย่าให้หยุกหยอน
ไคศา จุง

เล็วมาถวนหน้าอย่าจาวามามา
เตจะมีเหลี่ยเล่า แบ่งขวน
เจ้าแบ่ง

ขวน สองพี่น้องตามธรรมดา สุกันโฆมา
ฮคหลอ
แล้ว ใส่องแผ้วหากลือจัย กาลโคกวน
ภิเชก

กาละนี้ก็มาเอกยามดี โหลามีคุณลอคว่า
วันนี้

คุปอด หากแมนยอกพญาวัน หากแมนยอก
โหล

ตั้งเกยตวย²มาแต่ก่อนที่ ว่าไม่เหมือนวันนี้
หาก

ดูดี ยามสวามี³แคลลวน ทราบครึ่ง
คอน-

¹ก็ = คลี

²ทวย = ตาม

³สวามี = สาย

วันดี จัดตั้งศรี^๑มิ่งกะละเจ็ดชั้น หากแมน

อัน-

วันดีสะหลี่สิท^๒ติโจค บตุกซ์^๓โศกอวนทวาย
เคาะ^๔หังหลายชาวเจ็ด^๕สิ่ง มีเลวติคิง

เป็น

บ้าย บ๋นากายถูกต้อง เพาะไค^๖เล็กหัง

วันดี

เป็นวันชัยยาคีดีลือเล่า เป็นวันชนะ

ตัวเต่า

ทิมมา เป็นยามอุท^๗หังลาจาชัยโจค เป็น

วันโลก

เข้าสู่สมาคม ว่ามี^๘กังวลโศกเศร้า

สัพพะเคาะ^๙หลายในโลกก็ภัย

สัพพะอันตลายก็วินาศ สัพพะอุปาท^{๑๐}ทวาก็-

เคียรคาชเจ็ยจาน สัพพะศัฏฐ^{๑๑}ปาลทุกสิ่ง

วินาศสันต^{๑๒}จึงภัย อัญรูปปา^{๑๓}ทวาคือว่า

วันดี จัดตั้งศรี^๑มิ่งคลเจ็ดชั้น หากแมน

อัน-

วันดีศรีสิท^๒ธิโชค ไม่ทุกซ์^๓โศกอวนทวาย^๔

เคราะห์^๕หังหลายชาวเจ็ด^๖สิ่ง มีเรวดี^๗คิง

เป็น

ปลาย ไม่มารายถูกต้อง เพาะไค^๘ถูก^๙หัง

วันดี

เป็นวันชัยยาคีดีลือเล่า เป็นวันชนะ

หัวเท้า

ทิมมา เป็นยามอุต^{๑๐}คัง^{๑๑}ราชาชัยโชค เป็น

วันโลก

เข้าสู่สมาคม ว่าไม่มี^{๑๒}กังวลโศกเศร้า

สัพพะเคราะห์^{๑๓}ร้ายในโลกก็ภัย

สัพพะอันตรายก็วินาศ สัพพะอุปาท^{๑๔}ทวาก็-

เคียรคาชเจ็ยจาน สัพพะศัฏฐ^{๑๕}พเลทุกสิ่ง

วินาศสันต^{๑๖}จึงภัย อัญรูปปา^{๑๗}ทวาคือว่า

^๑ศรี = บายศรี

^๒อวนทวาย = อันตราย โอนทวยก็ว่า

^๓ชาวเจ็ด = ยี่สิบเจ็ด

^๔เรวดี = ชื่อฤกษ์ยามที่ ๒๗

^๕อุตคัง = อุคม

อุบาทว์ทั้งหลายแปดสิ่ง พุทโธมมังคละจึง
 คับไป
 ชัมโมมมังคละใสไวแวน คับภัยแล่นในตน
 สงโธมมังคละเป็นผลคับโลก เจ็บไข้โรค
 ทั้งมวล

จิตตาโร ชัมมา อันวาธรรม
 ทั้งสี่

จงหือเป็นสัคเป็นจ้องควี่หัว¹ สัพพิติโย
 จงหือ
 เป็นชั่วคำใสสอง วิวัชขันตุ จงหือเป็น
 ป็น้อง
 เกาะณัน สัพพะโรโค อันวาพยาทุกอัน
 แสนสิ่ง
 วินัสสะตุ จงหือกลางบึงกับหาย หืออายุ
 เจ้า
 ทั้งสองยืนยาว สองร้อยชาวขบเข้า
 สุขัง

พลึง หือไคถึงสุขเที่ยงเท่าถึงสวรรค

อุบาทว์ทั้งหลายแปดสิ่ง พุทโธมมังคละจึง
 คับไป
 ชัมโมมมังคละใสไวแวน คับภัยแล่นในตน
 สงโธมมังคละเป็นผลคับโลก เจ็บไข้โรค
 ทั้งมวล

จิตตาโร ชัมมา อันวาธรรม
 ทั้งสี่¹

จงให้เป็นฉัตร์เป็นจ้อง²ควี่หัว³ สัพพิติโย⁴
 จงให้
 เป็นชั่ว⁵ คำใสสอง วิวัชขันตุ จงให้เป็น
 พี่น้อง
 เกาะณัน สัพพะโรโค อันวาพยาทุกอัน
 แสนสิ่ง
 วินัสสะตุ จงให้ระงับยิ่งกับหาย ให้อายุ
 เจ้า
 ทั้งสองยืนยาว สองร้อยชาวขบเข้า
 สุขัง

พลึง ให้ไคถึงสุขเที่ยงเท่าถึงสวรรค

¹ธรรมทั้งสี่ = พรหมวิหาร 4 ไคแก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

²จ้อง = รม ฉัตร์

³ควี่หัว = คลุมหัว กั้นหัว ปกหัว

⁴สัพพิติโย = สัพพิติโย

⁵ชั่ว = สะพาน

ทะนะสีละสะ^๑นิจจัง หื้อเป็นสัจจะมัน
เตี้ยง

วุฒาปะจาปิโน ออย่าหื้อรู้คว่าเงียง
ฉิบหาย

พาโล หื้อเจ้าได้ทะลงพะณิกาย
หิวโหด

ปัญญาแก้วโยชน์สิกขา อะโรคะยา
หื้อมีลัทธิ

ลังสีแพพัค หื้อมีสมบัติพำพ้อม
อโนทัย

อชิปไตยอย่าคาถาคแล้ว คีหลี ยาม
พุททะ-

เสโถ ปะริวัณณะยิง สุตัง สัมมาชิมา
อายุ

วันโน สุตัง พลัง

ทะนะสีละสะ^๑ นิจจัง ให้เป็นสัจจะมัน
เตี้ยง

วุฒาปะจาปิโน ออย่าให้รู้คว่าเงียง
ฉิบหาย

พาโล ให้เจ้าได้ทรงพระนิกาย
ลิวโหด

ปัญญา แก้วโยชน์สิกขา อะโรคะยา^๒
ให้มืรัศมี

รังสีแพพัค^๓ ให้มีสมบัติพำพ้อม
อโนทัย

อชิปไตยอย่าคลาคลาแล้ว คีหลี ยาม
พุททะ-

เสโถ^๔ ปะริวัณณะยิง^๕ สุตัง^๖ สัมมาชิมา^๗
อายุ

วันโน สุตัง พลัง

^๑ทะนะสีละสะ = ทะนะสีลิสสะ

^๒อะโรคะยา = อะโรคา ภาเย

^๓พัค = สะสัค

^๔ยามพุททะเสโถ = ยัมพุททะเสโถ

^๕ปะริวัณณะยิง - ปะริวัณณะยิ

^๖สุตัง = สุตัง

^๗สัมมาชิมา - สสมาชิมา

4 บทสวดัญญในการขึ้นเรือนใหม่

เป็นคาให้พรขึ้นเรือนใหม่ มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงวิธีการสร้างบ้านเรือน กล่าววอวยพรและเรียกขวัญให้แก่เจ้าเรือน บทสวดัญญนี้ใช้ในโอกาสที่เจ้าเรือนจะเข้าอยู่อาศัยในบ้านเรือนหลังใหม่ เพื่อเป็นกำลังใจให้มีความมั่นใจ สบายใจเมื่อเปลี่ยนที่อาศัยและเป็นการเตือนสติเจ้าของเรือนให้ประพฤติดนเหมาะสมที่จะเป็นผูครองเรือนที่ดี

กาเลือกขวนขึ้นบ้านใหม่
(นายแก้ว กีมูล)

เอวัง¹ โหนตุ² คีฬลี อัจจะโน
วันนี้

ก็เปวันันตี เปวันันตสหัสสิทธิโก³ จิต
วันเล็กขึ้น
สู่สมาคมสองอุคมป็นอง⁴ ขึ้นสู่ทองเคหา
เล็ก

กิงามขามกัคคิถึถึกัวิเศบ เหตุันนแหละ
ยัง
มีเจ้าเคหาเปียนบ้อง กับตั้งฝูงหมู⁴ปี
นอง-

คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

เอวัง¹ โหนตุ² คีฬลี อัจจะโน
วันนี้

ก็เปวันันตี เปวันันตสิริสิทธิโก³ จิต
วันฤกษ์ขึ้น
สู่สมาคมสองอุคมป็นอง³ ขึ้นสู่ทองเคหา
ฤกษ์

กิงามขามกัคคิถึถึกัวิเศบ เหตุันนแหละ
ยัง
มีเจ้าเคหาเพื่อนพ้อง กับตั้งฝูงหมู⁴ปี
นอง-

¹เอวัง = ฉะนั้น อย่างนั้น อย่างนี้ ค่วยประการดังนี้ นี่แหละ ค่วยประการนั้น

²โหนตุ = โหติ - มี เป็น ย่อมมี ย่อมเป็น

³ป็นอง = สามีภรรยาผู้เป็นเจ้าของเรือน

⁴ป็นอง = ญาติมิตร

ญาติทั้งหลาย จึงชวนขวายนมาสู่^๑เข้า
เหล่า
หมู่อาหาร จึงพากันมาตักแกงดาทุก
เยี่ยง
เอามาวางตั้งไว้เปิบเคี้ยวบูชา จึงไป
หาปาโรหิต^๑
อาจารย์ผู้เฒ่า จึงน้อมเข้าขอป้อนว่า
สนี้^๒ จง
จกมีเพียงแต่ คีหลี่
บัดนี้ข้าจักปันคีจียโจค ตาม
คำโลก-
ตั้งหนที^๓ ปู่สังศรีแต่งไว้อย่าสั่งไว้แต่งมา
หื้อเป็น
เกหากับโลก อุตมะโจคจียคี เลียน
หลังนี้จื่อ-

ญาติทั้งหลาย จึงชวนขวายนมาสู่^๑ชาว
เหล่า
หมู่อาหาร จึงพากันมาตักแกงดาทุก
เยี่ยง
เอามาวางตั้งไว้เป็นเครื่องบูชา จึงไป
หาปาโรหิต^๑
อาจารย์ผู้เฒ่า จึงน้อมเข้าขอพรว่า
ฉนี้^๒ จง
จกมีเพียงแต่ คีหลี่
บัดนี้ข้าจักปันคีชัยโชค ตาม
คำโลก-
ตั้งหนที^๓ ปู่สังศรี^๔ แต่งไว้อย่าสั่งไซ้^๕ แต่งมา
ให้เป็น
เคหากับโลก อุตมะโชคชัยคี เรือน
หลังนี้จื่อ-

^๑ปาโรหิต - ปุโรหิต

^๒ฉนี้ - ฉะนี้

^๓หนที - ครั้งแรก

^๔ปู่สังศรี - ปู่กามตันหา

^๕อย่าสั่งไซ้ = อย่าสกลมายา

ว่าสุนันตะเศรษฐีมุนมั่ง¹ หื้อสุเจ้าตั้ง
หลายมี
เงินล้านจั่งแสนคำ แก้วแหวนต๋านำมา
เสี้ยผ้า

เกิดคันใจ เงินคำลู่ไหลมาทั้งท้าว³
หื้อสุเจ้า-
บุต้างไค้เตี๋ตัน หื้อมีปิลิวารหลายปี่
น้อย มีข้า-
ข้อยข้างม้าหมู่วัวควาย หื้อมีเงินคำ
แก้วแหวน

หลายแสนสิ่ง หื้อสมมุติยิงใจตน
สุเจ้าตั้ง-
หลายจึงไปวานคนมาจ้วยสร้าง เอา
จ่างไม้มา-
เป็นคู้ จ่างเป็นก็มาคักแต่งปุนคู้ไว้
เสี้ยง ผ้า-

ว่าสุนันตะเศรษฐีมุนมั่ง¹ ให้สุ² เจ้าตั้ง
หลายมี
เงินล้านชั่งแสนคำ แก้วแหวนตามนำมา
เสี้ยผ้า

เกิดคันใจ เงินคำลู่ไหลมาทั้งท้าว³
ให้สุเจ้า-
บุต้าง⁴ ไค้เททาน ให้มีปิลิวารหลายไม้
น้อย มีข้า-
ข้อยข้างม้าหมู่วัวควาย ให้มีเงินคำ
แก้วแหวน

หลายแสนสิ่ง ให้สมมุติยิงใจตน
สุเจ้าตั้ง-
หลายจึงไปวานคนมาช่วยสร้าง เอา
ข้างไม้มา-
เป็นครุ ข้างเป็น⁵ ก็มาคักแต่งปุนคู้⁶ ไว้
เสี้ยง พร้า-

¹มุนมั่ง = มากมี (มุน = มาก มั่ง = มี)

²สุ - เชอ เจ้า ทาน ไซ้เป็นสรพนามบุรุษที่ 2

³ทั้งท้าว = มากมาย

⁴บุต้าง = สะกดกสบาย ไค้

⁵เป็น = ทาน ไซ้เป็นสรพนามบุรุษที่ 2 และที่ 3

⁶ปุนคู้ - นาคู

พ้อมทุกเจียงป็นอัน ไมอันชิด¹สุเจ้า
ก็ละ²ไว้
เสียในป่า ไมฟ้าผ่าสุเจ้าก็ละไว้เสีย
ในคอง ไม-
แกไม้ไฮไมสลักโคและไมจิวไมสำโรง
ไม-
ฝูงนี้มันบ่เป็นมกกัน ก็ว่าไมกนลมและ
ไม-
เก้า สุเจ้าก็ละไว้เสียเสียงทุกอัน
เสาเลมเก้า

พ้อมทุกเปียงพันอัน ไมอันชิด¹ สุเจ้า
ก็ละ²ไว้
เสียในป่า ไมฟ้าผ่าสุเจ้าก็ละไว้เสีย
ในคอง ไม-
แค³ ไมไฮ⁴ ไมสลักโค⁵ และไมจิวไมสำโรง⁶
ไม-
ฝูงนี้มันไม่เป็นมกคล คือว่าไมโคนลม⁷ และ
ไม-
แคร⁸ สุเจ้าก็ละไว้เสียเสียงทุกอัน
เสาเลมแคร⁹

¹ชิด = อับมกกล เสนียค จัญไร

²ละ = ทิ้ง

³ไมแค = ไมป่าพรณหนึ่ง คอกสีเหลือง ผักยาวกินได้ เป็นไม้เนื้อออบ
เปราะ

⁴ไมไฮ = ชื่อไม้ยืนต้นพวกหนึ่ง มีหลายชนิด เป็นไม้เนื้ออ่อนเปราะ
ไมไทร ก็เรียก

⁵ไมสลักโค = ชื่อไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ต้นมีน้ำมันคล้ายต้นยาง ไขทำไม้
เชื้อไฟ ภาคเหนือเรียกไมเกียะ หรือไมเคียะ

⁶ไมสำโรง = ชื่อไม้ต้นชนิดหนึ่ง คอกเหม็น ไขเมล็ดในของผลทำน้ำมัน
เรียกว่า น้ำมันลูกไม้ และไขเข้ายาไทย ไม้มะท่ง ก็เรียก

⁷ไมโคนลม = ไม้โคนลมเพราะแรงลม

⁸ไมแคร = ไม้ที่ล้มเอง จากรากโผล่พื้นดิน

⁹เลมแคร = ต้นที่หนึ่ง ต้นแรก

มีลูกหลานหลายบ่^๑น้อย^๒ คนหนึ่ง^๓ชื่อว่า
มี^๔ข้าง^๕มา

ข้า^๖ขอ^๗หม^๘ทา^๙ลี^{๑๐} คนหนึ่ง^{๑๑}ชื่อว่า^{๑๒}ของ

สมบัติ^{๑๓}ใน

เล^{๑๔}ียน^{๑๕}เก^{๑๖}า^{๑๗}มี^{๑๘}พ^{๑๙}้า^{๒๐}พ^{๒๑}อม^{๒๒} ส^{๒๓}บ^{๒๔}ปะ^{๒๕}เค^{๒๖}ียง^{๒๗}ห^{๒๘}ย^{๒๙}อ^{๓๐}ง

มา^{๓๑}ก^{๓๒}นา^{๓๓}นา

คน^{๓๔}หนึ่ง^{๓๕}ชื่อ^{๓๖}ว่า^{๓๗}มี^{๓๘}ย^{๓๙}ม^{๔๐}น^{๔๑}ทุ^{๔๒}จ^{๔๓}ัด^{๔๔}ตา^{๔๕}ห^{๔๖}ล^{๔๗}าย^{๔๘}ห^{๔๙}ล^{๕๐}าก^{๕๑}
จ^{๕๒}้าง^{๕๓}มา^{๕๔}ห^{๕๕}าก^{๕๖}ไ^{๕๗}หล^{๕๘}อ^{๕๙}ม^{๖๐} จ^{๖๑}ัว^{๖๒}คว^{๖๓}าย^{๖๔}ท^{๖๕}อม^{๖๖}สะ^{๖๗}พ^{๖๘}ู^{๖๙}
เบ^{๗๐}ิด^{๗๑}ไ^{๗๒}ก^{๗๓}

หม^{๗๔}หมา^{๗๕}เ^{๗๖}ก^{๗๗}ม^{๗๘}ด^{๗๙}ุ^{๘๐}น^{๘๑} เ^{๘๒}ส^{๘๓}า^{๘๔}ท^{๘๕}ัง^{๘๖}ห^{๘๗}ล^{๘๘}าย^{๘๙}บ^{๙๐}ว^{๙๑}ล^{๙๒}ด^{๙๓}ู^{๙๔}ง^{๙๕}นี้^{๙๖}
ก็^{๙๗}มี^{๙๘}ส^{๙๙}ัง

ป^{๑๐๐}ุ่น^{๑๐๑}ส^{๑๐๒}ัก^{๑๐๓}ห^{๑๐๔}ย^{๑๐๕}า^{๑๐๖}ค^{๑๐๗} ห^{๑๐๘}าก^{๑๐๙}เ^{๑๑๐}ป^{๑๑๑}เ^{๑๑๒}น^{๑๑๓}เ^{๑๑๔}า^{๑๑๕}ม^{๑๑๖}ง^{๑๑๗}ก^{๑๑๘}น^{๑๑๙}จ^{๑๒๐}้า^{๑๒๑}
อ^{๑๒๒}ย^{๑๒๓}าง^{๑๒๔}ค^{๑๒๕}ี

คน^{๑๒๖}หนึ่ง^{๑๒๗}ชื่อ^{๑๒๘}ว่า^{๑๒๙}ม^{๑๓๐}หา^{๑๓๑}ชน^{๑๓๒}ะ^{๑๓๓}ม^{๑๓๔}ัง^{๑๓๕}ม^{๑๓๖}ุน^{๑๓๗}มี^{๑๓๘} คน^{๑๓๙}หนึ่ง^{๑๔๐}
ชื่อ^{๑๔๑}ว่า-

อ^{๑๔๒}ย^{๑๔๓}ู่^{๑๔๔}ส^{๑๔๕}ว^{๑๔๖}ส^{๑๔๗}ค^{๑๔๘}ี^{๑๔๙}เล^{๑๕๐}ิศ^{๑๕๑}ล^{๑๕๒}้า^{๑๕๓} มี^{๑๕๔}ท^{๑๕๕}ัง^{๑๕๖}เ^{๑๕๗}ส^{๑๕๘}า^{๑๕๙}ก^{๑๖๐}้า^{๑๖๑}อ^{๑๖๒}น^{๑๖๓}อ^{๑๖๔}ย^{๑๖๕}
ท^{๑๖๖}้า^{๑๖๗}ไ^{๑๖๘}ค-

มี^{๑๖๙}ลูก^{๑๗๐}ห^{๑๗๑}ล^{๑๗๒}าน^{๑๗๓}ห^{๑๗๔}ล^{๑๗๕}าย^{๑๗๖}ม^{๑๗๗}เ^{๑๗๘}น^{๑๗๙}อ^{๑๘๐}ย^{๑๘๑} คน^{๑๘๒}หนึ่ง^{๑๘๓}ชื่อ^{๑๘๔}ว่า^{๑๘๕}
มี^{๑๘๖}ข้าง^{๑๘๗}มา

ข้า^{๑๘๘}ขอ^{๑๘๙}หม^{๑๙๐}ทา^{๑๙๑}ลี^{๑๙๒} คน^{๑๙๓}หนึ่ง^{๑๙๔}ชื่อ^{๑๙๕}ว่า^{๑๙๖}ของ

สม^{๑๙๗}บ^{๑๙๘}ติ^{๑๙๙}ใน

เร^{๑๙๔}ือ^{๑๙๕}น^{๑๙๖}เร^{๑๙๗}า^{๑๙๘}มี^{๑๙๙}พ^{๒๐๐}ร้า^{๒๐๑}พ^{๒๐๒}ร^{๒๐๓}อ^{๒๐๔}ม^{๒๐๕} ส^{๒๐๖}ัพ^{๒๐๗}พะ^{๒๐๘}เ^{๒๐๙}ร^{๒๑๐}ือ^{๒๑๑}ง^{๒๑๒}ห^{๒๑๓}ย^{๒๑๔}อ^{๒๑๕}ง

มา^{๒๑๖}ก^{๒๑๗}นา^{๒๑๘}นา

คน^{๒๑๙}หนึ่ง^{๒๒๐}ชื่อ^{๒๒๑}ว่า^{๒๒๒}มี^{๒๒๓}ย^{๒๒๔}ม^{๒๒๕}^๑ ม^{๒๒๖}ุน^{๒๒๗}ทุ^{๒๒๘}^๒ จ^{๒๒๙}ัด^{๒๓๐}ตา^{๒๓๑}^๓ ห^{๒๓๒}ล^{๒๓๓}าย^{๒๓๔}ห^{๒๓๕}ล^{๒๓๖}าก^{๒๓๗}
ข้าง^{๒๓๘}มา^{๒๓๙}ห^{๒๔๐}าก^{๒๔๑}ไ^{๒๔๒}หล^{๒๔๓}อ^{๒๔๔}ม^{๒๔๕} ว^{๒๔๖}ัว^{๒๔๗}คว^{๒๔๘}าย^{๒๔๙}ท^{๒๕๐}อม^{๒๕๑}สะ^{๒๕๒}พ^{๒๕๓}ู^{๒๕๔}
เบ^{๒๕๕}ิด^{๒๕๖}ไ^{๒๕๗}ก^{๒๕๘}

หม^{๒๕๙}หมา^{๒๖๐}เ^{๒๖๑}ก^{๒๖๒}ม^{๒๖๓}ด^{๒๖๔}ุ^{๒๖๕}น^{๒๖๖} เ^{๒๖๗}ส^{๒๖๘}า^{๒๖๙}ท^{๒๗๐}ัง^{๒๗๑}ห^{๒๗๒}ล^{๒๗๓}าย^{๒๗๔}ม^{๒๗๕}ว^{๒๗๖}ล^{๒๗๗}ด^{๒๗๘}ู^{๒๗๙}ง^{๒๘๐}นี้^{๒๘๑}
ก็^{๒๘๒}เ^{๒๘๓}มี^{๒๘๔}ส^{๒๘๕}ัง

ป^{๒๘๖}ุ่น^{๒๘๗}ส^{๒๘๘}ัก^{๒๘๙}ห^{๒๙๐}ย^{๒๙๑}า^{๒๙๒}ค^{๒๙๓} ^๔ห^{๒๙๔}าก^{๒๙๕}เ^{๒๙๖}ป^{๒๙๗}เ^{๒๙๘}น^{๒๙๙}เ^{๓๐๐}า^{๓๐๑}ม^{๓๐๒}ง^{๓๐๓}ค^{๓๐๔}ล^{๓๐๕}จ^{๓๐๖}้า^{๓๐๗}
อ^{๓๐๘}ย^{๓๐๙}าง^{๓๑๐}ค^{๓๑๑}ี^{๓๑๒}^๕

คน^{๓๑๓}หนึ่ง^{๓๑๔}ชื่อ^{๓๑๕}ว่า^{๓๑๖}ม^{๓๑๗}หา^{๓๑๘}ชน^{๓๑๙}ะ^{๓๒๐}ม^{๓๒๑}ัง^{๓๒๒}ม^{๓๒๓}ุน^{๓๒๔}มี^{๓๒๕}^๖ คน^{๓๒๖}หนึ่ง^{๓๒๗}
ชื่อ^{๓๒๘}ว่า-

อ^{๓๒๙}ย^{๓๓๐}ู่^{๓๓๑}ส^{๓๓๒}ว^{๓๓๓}ส^{๓๓๔}ค^{๓๓๕}ี^{๓๓๖}เล^{๓๓๗}ิศ^{๓๓๘}ล^{๓๓๙}้า^{๓๔๐} มี^{๓๔๑}ท^{๓๔๒}ัง^{๓๔๓}เ^{๓๔๔}ส^{๓๔๕}า^{๓๔๖}ก^{๓๔๗}้า^{๓๔๘}อ^{๓๔๙}น^{๓๕๐}อ^{๓๕๑}ย^{๓๕๒}
ท^{๓๕๓}้า^{๓๕๔}ไ^{๓๕๕}ค-

^๑ยบ = นิยม

^๒มุนทุ^๑ = เมตตา มุทุ ก็ว่า

^๓จัตตา = กรุณา ชูณา ก็ว่า

^๔ปุ่นสัักหยาค = ป่านสัักเล็กน้อย

^๕จาคอย่างคี่ = อย่างคี่มาก (จาค = มาก)

^๖มั้งมุนมี = มีมากมาย

พาบแป้หม่ญ่ผี บัดนี้ข้าก็กล่าวตามกัมปี้ร์
ว่า
วุฒิสัณการก็บอละมวนพอมแล้ว คินีข้า
จัก

บันโจศแก้วและว่าปอนคี่ หื้อสุเจ้าตั้ง
หลาย
ไค้อยู่สัวคสะคี่กุมเฒ่า ลอยขวบเข้า
คี่มา หื้ออยู่
เกหามวลหมูใหญ่่นอยญุกุกน นันจุง
จักมี

เตียงแท้ คี่หลี่

สะหลี่สัวคสะคี่มหาปัดทะลา

หลับ-

ไค้เงินหมื่นต้นไค้ค่าแสนกัวันนี้ เจ้าไค้
จักเบิก
เลี่ยนกัวันนี้ เจ้าเหนียจักเบิกน้ากัวันนี้
ปอกา

จักเบิกแสงกัวันนี้ เจ้าละแหงจักเบิกเข้า
กัวันนี้

ปราบแป้หม่ญ่ผี บัดนี้ข้าก็กล่าวตามคัมภีร์
ว่า
วุฒิสัประการก็บรมวร¹ พร้อมแล้ว ที่นี้ข้า
จัก

บันโชคแก้วและว่าพรคี่ หื้อสุเจ้าตั้ง
หลาย

ไค้อยู่สัวคสะคี่คัมเฒ่า ร้อยขวบเข้า
คี่มา หื้ออยู่
เคหามวลหมูใหญ่่นอยญุก² คน นันจุง
จักมี

เตียงแท้ คี่จริง

ศรีสวัสคี่มหาภัทธา

หลับ-

ไค้เงินหมื่นต้นไค้ค่าแสนกัวันนี้ เจ้าไค้
จะเบิก
เรี่ยนกัวันนี้ เจ้าเหนื่อจะเบิกน้ากัวันนี้
พอกา

จะเบิกแสงกัวันนี้ เจ้าระแหง³ จะเบิกข้าว
กัวันนี้

¹บรมวร = บริบูรณ์

²จุก - ทุก

³ระแหง - ชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดตาก

เช้าจักเบิกบ่อเหล็กก็วันนี้ ลูกเด็กจัก
เบิกปาก

ก็วันนี้ หื้อมีสะหลีก็วันนี้ มหาเศรษฐี
จักเบิก

เล่มเงินเล่มค่าก็วันนี้ ท้าวพญาจักนำ
เข้าไป

นาใหญ่พ้อมไผ่มากหลวงหลาย พญา
มังลาย

จักแลนอนก็วันนี้ พญาจักแลหาจ้อ
ลูกหลาน

ก็วันนี้ ลูกลาจะสืห้อยู่ถ้าหาจักเสีย
ดองก็-

วันนี้ ปีน้องจักปองหากันก็วันนี้ ลาหู่
จักเข้าสู

พะจันทร์ก็วันนี้ ลาจะหงส์คำจับคอบคำก็
วันนี้ ก่อนเส้าจักเกิดเป็นแต่งคำก็วันนี้

และ

เช้าจะเบิกบ่อเหล็กก็วันนี้ ลูกเด็กจะ
เบิกปาก¹

ก็วันนี้ ให้มีศรีก็วันนี้ มหาเศรษฐี
จะเบิก

เล่มเงินเล่มค่า² ก็วันนี้ ท้าวพระยาจะนำ
ข้าวพัน

นาใหญ่พ้อมไผ่มากหลวงหลาย พระยา
มังราย

จะแรกนอนก็วันนี้ พระยาจะแรกหาชื่อ³
ลูกหลาน

ก็วันนี้ ลูกราชสืห้อยู่ถ้าหาจะเรียก
ร้องก็

วันนี้ พี่น้องจะปอง⁴ หากันก็วันนี้ ราหู่
จะเข้าสู

พระจันทร์ก็วันนี้ ราชหงส์คำจับคอบคำก็
วันนี้ ก่อนเส้า⁵ จะเกิดเป็นแต่งคำก็วันนี้

และ

¹ เบิกปาก = หักพุด เริ่มพุด

² เล่มเงินเล่มค่า = ถูเงินถูทอง กำปั่นเงินกำปั่นทอง

³ แรกหาชื่อ = ตั้งชื่อ

⁴ ปอง = ถึง ทะลุ โล่ง ประออง

⁵ ก่อนเส้า = นิน 3 ก่อน ทาเป็นเตาสำหรับหุงต้มอาหาร

ตั้งแต่วันนี้ไปป้ายหน้า ให้อู่เจ้าโป้น
 จากป่าปัด¹
 กะหะเคาะห้ภัย ให้อู่เจ้าเว่นป้ายหน้าไป
 สับปะ^๒
 ภัยชาวห่าพยาธิชาวหก ก็ให้อู่เว่นเสีย
 จาก-
 จุงให้อู่ค้อยคลาคกับหายไป สับปะกัตถุร้าย
 ของชา
 ก็ให้อู่อมหลีกหน้าหนีไป ตั้งโลคาภัยและ
 อุบาทว์
 จุงให้อู่เว่นจากไกตน ให้อู่เจ้าได้อู่เสีย
 มงกน
 หลังใหญ่ ปุกแล้วไล่คามุง กับสูงบตา
 งามแท
 พัวเสมอตา มีตั้งจุตุดาสี่คาน ก็สม
 ทนทาน

ตั้งแต่วันนี้ไปป้ายหน้า ให้อู่เจ้าพัน
 จากป่าปัด¹
 คหะ² เคะาะห้ภัย ให้อู่เจ้าเว่นป้ายหน้าไป
 สัพพะ
 ภัยชาวห่าพยาธิชาวหก ก็ให้อู่เว่นเสีย
 จาก-
 จงให้อู่ค้อยคลาคกับหายไป สัพพะคัตถุร้าย
 ของชา
 ก็ให้อู่อมหลีกหน้าหนีไป ตั้งโรคาภัยและ
 อุบาทว์
 จงให้อู่เว่นจากไกตน ให้อู่เจ้าได้อู่เรือน
 มงค
 หลังใหญ่ ปุก³ แล้วไล่คามุง ก็ไม่สูงไม่ต่ำ
 งามแท
 พัวเสมอตา มีตั้งจุตุดาสี่คาน ก็สม⁴
 ทนทาน

¹ ปาปัด = พรากพลัก

² คหะ = บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย

³ ปุก = ปลุก ก่อสร้าง

⁴ สม = เหมาะ เหมาะสม

เปิงป้อ^๑ ฝูงข้างหลอ^๑ เขาข้างแคบ^๒ ช่ม
เจิงแจบ^๓

ปุ่นแยง^๔ ลิวจีเป้งเคี้ยงคอก^๕ จำแต่
นอกแฉว

ใบ^๖ ก็มางาหมคไส่ไม้เคร้า^๗ เลื่อยม่าง
เต้า^๘ ก่า

เลื่อยโท^๙ หัวแป^{๑๐} โย^{๑๑} เคียงเลี่ยนลูกขึ้น^{๑๒}
เคียน^{๑๓}

เพิงหอ^๑ ฝูงข้างหลอ^๑ เขาข้างแคบ^๒ ช่ม
เจิงแจบ^๓

ปุ่นแยง^๔ ลิวจีเป้งเครื่องคอก^๕ จำแต่
นอก^๕ แฉว-

ใน^๖ ก็มางาหมคไส่ไม้เคร้า^๗ เลื่อยม่าง^๗
เต้า^๘ ก่า-

เลื่อยโท^๙ หัวแป^{๑๐} โย^{๑๑} เครื่องเลี่ยนลูกขึ้น^{๑๒}
เคียน^{๑๓}

^๑เพิงหอ = งดงาม สวยงาม

^๒แคบ = มีคึด

^๓แจบ - สนิท

^๔ปุ่นแยง = นาคู น้าชม

^๕จาแค่นอก = ภายนอกสลัก (จา = สลัก แกะ ย้ำ)

^๖แฉวใน = ภายในทำให้เกลี้ยงเกลา (แฉว = ทำให้เตียน ถาง)

^๗ม่าง = เจาะ ทำลาย รื้อ

^๘เต้า = ไม้ค้ำยันรองรับเชิงกลอน เจาะใส่เต้าและค้ำตั้งทุกทาบนเต้า

เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเรือนกาแล

^๙โท = ตัก

^{๑๐}แป = ไม้เครื่องเรือนที่วางบนจันทัน สำหรับกลอนพาด

^{๑๑}โย - โยคังยัน เป็นไม้งามสำหรับยึดแป

^{๑๒}ลูกขึ้น = ยกขึ้น

^{๑๓}เคียน - กลึง ขัดเกลา ควัน

พิมอน^๑ กาแล^๒ กลอน^๓ ตั้งขึ้น แ่นพื้นลวด

มีศรี

หื้อเจ้าอยู่สวัสดิ์คีเณอคุมเฒ่า สุขเที่ยง
แต่ศิษา

หื้ออยู่เเคหามวลหมูใหญ่หนอยกูทุกคน
นั้นจง

จกมีเที่ยงแท้ คีหลีเเคะ

ฝูงหมูญิงผู้ขายทั้งหลาย

หื้อมีกิจจะ

ล้ำเลิศ บังเกิดด้วยหื้อมีเย็นสุข แมน
จักปูกจัก

ผ้งเปียงไค ก็หื้อติดแตกลากอ้วนเกิด
เป็นล้ำ

จุงหื้อมีคอบเงินคอบคำทุกจัก ทุกขนาด
ยิ่งกว่า

เมียงคน ก้ากิดสนใหญ่กว้าง หื้อเป็น
เจ้าจางนัง

พิมอน^๑ กาแล^๒ กลอน^๓ ตั้งขึ้น แ่นพื้นลวด

มีศรี

ให้เจ้าอยู่สวัสดิ์คีเณอคุมเฒ่า สุขเที่ยง
แต่ศิษา

ให้อยู่เเคหามวลหมูใหญ่น้อยคู่ทุกคน
นั้นจง

จกมีเที่ยงแท้ คีหลีเกิด

ฝูงหมูญิงผู้ขายทั้งหลาย

ให้มิกิจจะ

ล้ำเลิศ บังเกิดด้วยให้มีเย็นสุข แมน
จักปลุกจัก

ผ้งเปียงไค ก็ให้ติดแตกรากอ้วนเกิด
เป็นล้ำ

จงให้มีคอบเงินคอบคำทุกชาติ ทุกขนาด
ยิ่งกว่า

เมืองคน คำคึด^๔ สน^๕ ใหญ่กว้าง ให้เป็น
เจ้าจาง^๖ นัง

^๑พิมอน = เครื่องกลึง

^๒กาแล = บันลมเป็นเอกลักษณ์ของเรือนทางภาคเหนือ หรือที่เรียกว่า

เรือนกาแล

^๓กลอน = ไม้ที่ทาคบนแปสำหรับวางเครื่องมุงหลังคา

^๔คำคึด = ความคิด คำคึดก็ว่า

^๕สน = หนักแน่น แน่วแน

^๖เจ้าจาง = ผู้เป็นใหญ่

ช่วงคำ หื้อมีทั้งสวนอุทยานทุกสิ่ง หื้อลู้
 แฉ่งยิ่ง
 ไผศล หื้อลู้ใจคนฝูงอื่น นับหมื่นคือ
 ผู้ชัก
 หากขุนเคย จังจักมีเตี๋ยงแท้ คึนลีเตอะ
 สับปะทะสับปะทา สับปะโลคา
 พยาค
 สับปะอุมาหวไออนท้วย เคะหฬาวาย
 เจิมไซ้
 เคะหฬี่ลายเล่งแลงมี เคะหฬี่ห้วยมีมา
 ถูกตอง
 เคะหฬี่น่องมาเลี่ยน เคะหฬี่เคะหฬี่
 เคียนมา
 ตองล้าย เคะหฬี่ย่างบ้ายเตี๋ยวต่าง
 เคะหฬี่ปาย-
 หลังถูกทิม เคะหฬี่เป็นลิมหลังไหลมา
 เคะหฬี่ใน
 นาโล่เข้า เคะหฬี่ผู้เฒ่าฝากควัว เคะหฬี่
 จัวควาย
 ตัวกา เคะหฬี่ข้างม้าแล่นมาจน เคะหฬี่
 กังวล

ช่วงคำ ให้มีทั้งสวนอุทยานทุกสิ่ง ให้ลู้
 แฉ่งยิ่ง
 ไผศล¹ ให้ลู้ใจคนฝูงอื่น นับหมื่นคือ
 ผู้ชัก
 ปากขุนเคย² จังจักมีเตี๋ยงแท้ คึนลีเกิด
 สัพพะทะสัพพะทา สัพพะโรคา
 พยาธิ
 สัพพะอุมาหวไออนทวย เคะหฬี่ทาวาย
 เจิมไซ้
 เคะหฬี่ร่ายเร้งแรงมี เคะหฬี่ห้วยมีมา
 ถูกตอง
 เคะหฬี่น่องมาเรือน เคะหฬี่เคะหฬี่
 เคือนมา
 ตองร่าย เคะหฬี่ย่างบ้ายเตี๋ยวทาง
 เคะหฬี่ภาย-
 หลังถูกทิม เคะหฬี่เป็นลิมหลังไหลมา
 เคะหฬี่ใน
 นาไรขาว เคะหฬี่ผู้เฒ่าฝากควัว เคะหฬี่
 วัวควาย
 ตัวกลา เคะหฬี่ข้างม้าแล่นมาจน เคะหฬี่
 กังวล

¹ ไผศล - กว้างใหญ่

² ขุนเคย = นำขุนเคย

ด้วยถ้อย เคารพใหญ่หน้อยมาเป็นความ
ก็ให้

ตกไปในวันนี้ สัพพัตติโยอาทิตยต้องประทุ
สัพพะศัทรุอย่าไค้มาไค้ จึ่งให้ตกไปตาม

พระ-

อาทิตยไกลแสนชอก จึ่งให้ตกไปตาม
พระจันทร์

นอกฟ้าจักรวาล จึ่งให้ตกไปตาม
พระอังคารที่

ฟ้าเสี้ยมแค้นคินสุค จึ่งให้ตกไปตาม
พระพุธที่

คงสงค จึ่งให้ตกไปตามพระพฤหัสบดีคงหนา
มิกเศร่า

ที่พระเจ้าไม่วัศสนา จึ่งให้ตกไปตาม
พระสุริยา

นาคาหย่อมหญ้า ไค้ลุ่มฟ้าอุครกูตีป
ให้ตกไป

ตามพระราหูเทศทองแค้นเมืองไอศวร
สิบปีอย่า

มาเท่าเท่าสิบปีอย่ามาไจ้ เคารพเมื่อยคีน
อย่าไค้

ด้วยถ้อย เคารพใหญ่หน้อยมาเป็นความ
ก็ให้

ตกไปในวันนี้ สัพพัตติโยอาทิตยต้องประทุ
สัพพะศัทรุอย่าไค้มาไค้ จึ่งให้ตกไปตาม

พระ-

อาทิตยไกลแสนชอก จึ่งให้ตกไปตาม
พระจันทร์

นอกฟ้าจักรวาล จึ่งให้ตกไปตาม
พระอังคารที่

ฟ้าเสี้ยมแค้นคินสุค จึ่งให้ตกไปตาม
พระพุธที่

คงสงค จึ่งให้ตกไปตามพระพฤหัสบดีคงหนา
มิกเศร่า

ที่พระเจ้าไม่วัศสนา จึ่งให้ตกไปตาม
พระสุริยา

นาคาหย่อมหญ้า ไค้ลุ่มฟ้าอุครกูตีป
ให้ตกไป

ตามพระราหูเทศทองแค้นเมืองไอศวร
สิบปีอย่า

มาเท่า¹ เก้าสิบปีอย่ามาไซ² เคารพเมื่อยคีน
อย่าไค้

¹เท่า = ถึง

²ไซ - เปี่ยม แลดู

หื้อหน จักเอามาผูกมือคนที่หื้อหายพยา
 ยิงโยชกว่าเจ๊กทะบ่วงบาศแห่งพญานาค
 คนจื้อว่า

วิรูปักเข ฝ่ายเส้นนี้เคมีเตจะอันสรูป
 ควบ

สาชะเป็ทแห่งข้า ไคมาแต่เมียงตักกะ
 สีลามาว่า

กาเย นาวา สามุตะ สาวา หูลูลู
 สัวะหาย

จักมคมือเจ้าไว้เพียบหื้อชวนเจ้าหนี
 บหื้อชวน

เจ้าไปอยู่จิมผียังป่าจักเสียดล่องเอามา
 สามสิบ-

สองชวนเจ้าอย่าไปล่าเคินคง อย่าไป
 พระสงค์

แอ่วเล่น บหื้อชวนเจ้าตื่นเต้นตกไก
 ไปอยู่

ให้หน¹ จักเอามาผูกมือคนที่ให้หายพยาธิ
 ยิงโยช² กว่าเชือกทะบ่วงบาศแห่งพญานาค
 คนชื้อว่า

วิรูปักเข ฝ่ายเส้นนี้เคมีเคชะอันสรูป
 ควบ

สาชะเวทแห่งข้า ไคมาแต่เมืองตัก
 สีลามาว่า

กาเย นาวา สมุทธะ สาวา³ หูลูลู⁴
 สัวะหาย⁵

จักมคมือเจ้าไว้เพื่อไม่ให้ขวัญเจ้าหนี
 ไม่ให้ขวัญ

เจ้าไปอยู่จิมผียังป่าจักเรียกร้องเอามา
 สามสิบ-

สองขวัญเจ้าอย่าไปล่าเคินคง อย่าไป
 ประสงค์

แอ่วเล่น⁶ ไม่ให้ขวัญเจ้าตื่นเต้นตกไกล
 ไปอยู่

¹หน = ถอยคืน วัง

²ยิงโยช - 1. มากขาย (ยิง - เกิน ล้ำ มาก โยช = มาก)
 2. ประโยชน์มาก (โยช - ประโยชน์)

³สาวา = สาวะ หมายถึง การเทศน์ในพิธีไหว้

⁴หูลูลู - คาถาหนึ่งในพระไตรปิฎก

⁵สัวะหาย - สวาหะ เป็นคำกล่าวเมื่อเสร็จสิ้นการสวดเป่า

⁶แอ่วเล่น = เทียวเล่น

ในโพกะตำจังไลยะล้าย ใจเกียคก้า

ออกจาก

เสียบคน^๑ ก็ให้มาอยู่เสียนมกนพะคัม

ควยแก้ว

ควงพะเสริฐ แชนเจ้างามล้ำเลิศยิ่งกว่า

ลวด

เงินคี่ แลบยาวลีชว่าง^๒ เป็นคั้งงาจ้าง

ปู่เฒ่าวัน

สับปะพยากมีอันละล้อยละบันก็หื้อแสนล้ำ

หื้อค้อยขาดหายไป ป้ายมือเจ้ามีห้าแ่ง

ผีเห็น

เป็นคั้งแคไม้ตามไฟ เจ้าไปต่างโคผีเห็น

เป็นคั้ง

ใจจักซาค สับปะพยากมีอันและล้อย

และบันก็

หื้อมีแสนสิ่ง ป้ายมือเจ้ามีห้ากึ่งมีเต๊ะ

ยิ่งกว่า

ในไพรกระทำจุโรยะร้าย ใจเกลียคก้า

ออกจาก

เสียบคน^๑ ก็ให้มาอยู่เรือนมกนคลประคัม

ควยแก้ว

ควงประเสริฐ แชนเจ้างามล้ำเลิศยิ่งกว่า

ลวด

เงินคี่ แลบยาวลีชว่าง^๒ เป็นคั้งงาจ้าง

ผู้เฒ่าวัน

สัพพะพยากมีอันละร้อยละพันก็ให้แสนล้ำ

ให้ล้อยคลาดหายไป ปลายมือเจ้ามีห้าแ่ง

ผีเห็น

เป็นคั้งแคไม้^๓ ตามไฟ^๔ เจ้าไปทางโคผีเห็น

เป็นคั้ง

ใจจักซาค สัพพะพยากมีอันและร้อย

และพันก็

ให้มีแสนสิ่ง ปลายมือเจ้ามีห้ากึ่งมีเคชะ

ยิ่งกว่า

^๑เสียบคน = จากคน

^๒ชว่าง = ยาว แหลม

^๓แคไม้ = ไม้เชื้อไฟ

^๔ตามไฟ = จุดไฟ

คาบสะหลีกั้นจ้าย เจ้าไปต่างโคมีหัน	คาบศรีขรรค์ชัย เจ้าไปทางโคมีเห็น
เป็นคังใจ	เป็นคังใจ
จะซาก สับปะพปากมีอันละลอบละบัน	จะซาก สัพพะพยาขิมมีอันละร้อบละพัน
ก็หื้อคอบ	ก็ให้คล้อบ
ซากกั้ง เหมือนคังน้ำค่างกั้งตกจากใบบัว	คลากกลิ้ง เหมือนคังน้ำค่างกลิ้งตกจากใบบัว
ใบบอน	ใบบอน
นั้นจูงจกมีเที่ยงแท้ คีหลี่เตอะ อายุ	นั้นจูงจกมีเที่ยงแท้ คีหลี่เถิด อายุ
วันไผ่ สุขัง พลัง	วันไผ่ สุขัง พลัง

5. บทสุขวัญข้าว

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกล่าวสรรเสริญคุณแม่โพสพ กำเนิดแห่งข้าว และการเชิญขวัญของข้าวหรือขวัญแม่โพสพ ให้กลับมามีอยู่กับแม่ข้าว ริชาร์ด เควด¹ กล่าวว่า คำเรียกขวัญแม่โพสพมีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย บทสรรเสริญคุณแม่โพสพ บทเรียกขวัญแม่โพสพ และเกี่ยวกับความลึกลับกำเนิดของเมล็ดข้าว

บทสุขวัญข้าวใช้กล่าวในพิธีทำขวัญข้าว เมื่อชนชั้นขุนนางเสร็จแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการคือ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าว และผู้เป็นเจ้าของและเพื่อเน้นให้เห็นคุณค่าของข้าว เสงี่ยม คุมพวาส² กล่าวถึงความสำคัญของบทสุขวัญข้าวไว้ว่า คำเรียกขวัญข้าวช่วยให้คนมีจิตใจอ่อนโยนขึ้น ไม่หยามกระด้างและทำให้เห็นว่า การปลูกข้าวเป็นสิ่งที่มีความควรแก่การตั้งใจ ประกอบเป็นสัมมาอาชีพสืบไป

¹ริชาร์ด เควด ความทนได้และทนไม่ได้ต่อความคลุมเครือที่ปรากฏในนิทานปรัมปราและพิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือ แปลโดย ปราณี วงษ์เทศ หน้า 252

²เสงี่ยม คุมพวาส "แม่โพสพ" วัฒนธรรมไทย 4 : 48 - 52

กำเลียบกวนเช้า

คำเรียกขวัญข้าว

(นางนา มาเปียง)

สาธุสาธุ แม่นางพัสดพเป็นเจ้า
 เกิดแต่เก้านุญหนัก เกิดแต่ศกดิ์บุญใหญ่
 ยังมี
 แม่ไก่ตัวหนึ่งชื่อว่าเจ้าสุริยะ บำเป้ง
 บำลมี
 ไค่สองแสนสี่หมื่นร้อยแปดพระองค์
 เจ้าจึงลง
 มาเกิด เป็นพะเลศงามดี มีสะหลีบเคร้า
 เม็ด-
 เข้ากะมาใหญ่ไค่สามกำ^๑ ที่นั่นแหละคน
 ทั้งหลาย
 ก็มาไค่คำไค่ตาก เอาพ้าตากนี้
 หุงกิน เลี้ยง
 อินทรีย์ใหญ่มา คนทั้งหลายก็มาถั่วหวาน
 กำและ

สาธุสาธุ แม่นางโพสพเป็นเจ้า
 เกิดแต่เค้านุญหนัก เกิดแต่ศกดิ์บุญใหญ่
 ยังมี
 แม่ไก่ตัวหนึ่งชื่อว่าเจ้าสุริยะ^๑ บำเพ็ญ
 บำรมี
 ไค่สองแสนสี่หมื่นร้อยแปดพระองค์
 เจ้าจึงลง
 มาเกิด เป็นพระเลศงามดี มีทรีไม้เคร้า
 เม็ด-
 ข้าวก็มาใหญ่ไค่สามกำ^๒ ที่นั่นแหละคน
 ทั้งหลาย
 ก็ไม่ถั่ว^๓ ไค่คำไค่ตาก เอาพ้าตากนี้
 หุงกิน เลี้ยง
 อินทรีย์ใหญ่มา คนทั้งหลายก็ไม่ถั่วหวาน
 กล่าและ

^๑เจ้าสุริยะ = ชื่อของพระโพธิสัตว์ พระชาติหนึ่ง

^๒สามกำ = โทประมาณไม่น้อยกว่า 30.75 เซนติเมตร เมื่อวัดโคยรอบ

(กำ = มาตรการรอบของกลม มี 3 ชนิดคือ กำสลึง กำเพื่อง และกำสองไพ
แต่ละกำยาว 10.75 เซนติเมตร 10.50 เซนติเมตร และ 10.25 เซนติเมตร
ตามลำดับ)

^๓ไม่ถั่ว = ไม่ต้อง

ปลุกนา ยังมียาเฒ่าแก่คนหนึ่งนั้นนะ
 แปะเปีย-
 ขาวยังไม่ทันแล้ว ขาวแก่ก็มาเกิด
 กับบุญ กลิ้ง
 ไปอยู่เต็มลุนเหนือ¹ เหลือไปอยู่² ตม-
 ลุนใต้²
 หาที่ไว้ที่วางไม่ได้ จึงเอาคอน³ ป้าย⁴ ตี
 แทะตก
 ทางไกล ตกกลางคองไพรป่าไม้ใหญ่กว้าง
 ลวดไม้
 คื่นไม้เฒ่าข้าพสอง ไปตกอยู่สระ
 หนองห้วย
 เค้า ปลาใส่ชื่อ⁵ ขาวว่านางโกพาน มี
 ใจหวาน⁶
 ส้มเสียบ⁷ เคี้ยว⁸ แล้วไม่รู้หาย ที่นั้น
 แหละคน

8. เคียค = โกรธ

ทั้งหลาย ก็มาตายอยากเข้านานนักได้
แสนปี

ยังมีลูกมหาเศรษฐีคนหนึ่งนั้นนาจบแปด

ปดณะ

วิเศษว่าได้กำผาคดะหนา ไปหากิน

ป่าในห้วย

ที่น้ำไหลหลังจ้วยน้ำจุ่มน้ำจำ ยังมี

ปลาไหนคำ-

มาเต่งหิงตึงตัวได้ กูจักลองให้ดู

แต่-

หมากป่วงหลวงหลาย ป่าทั้งนั้นจักมา

กดหมาย

ทั้งหลาย ก็มาตายอยาก¹ ข้านานนักได้
แสนปี

ยังมีลูกมหาเศรษฐีคนหนึ่งนั้นนาจบเวท

ปดณะ

วิเศษว่าได้คำปรารธนา² ไปหากิน

ปลาในห้วย

ที่น้ำไหลหลังจ้วยน้ำจุ่มน้ำจำ ยังมี

ปลาไหนคำ⁴

มาเถง⁵ สวังตึงตัว⁶ไม่ได้ กูจักลองให้ดู

แต่-

มากพวง⁷ หลวงหลาย ปลาทั้ง⁸ นั้นจักมา

กดหมาย⁹

¹ตายอยาก = ขาดแคลน อดอยาก

²คำปรารธนา = ความต้องการ ความประสงค์ ความนึกคิด

³หลังจ้วย = ลากชั้น (หลัง = ชั้น ไม่ลาก ตรงขึ้นไป จ้วย = เฉลียง)

⁴ปลาไหนคำ = ปลาไหลทอง

⁵เถง = 1. หัก เข้า เต่งก็ว่า

2. เหวง เช่น ชมเหง

⁶ตึงตัว = ตื่น พลิกตัว ขยับตัว กลับตัว

⁷มากพวง = มากมาย

⁸ปลาทั้ง = ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายปลาช่อน แต่หัวสั้น ตัวดำกว่า

⁹กดหมาย = หมายไว้ กำหนดไว้

มาหื้อ จ้งไปไ้ซื้อเอาป้าไหนคำ ของกิน
ล่ำ¹ยิงโยช

คนเจ็บกินก็ไ้คนไข้กินก็มีแดง ของกิน
แปง

ของแก้วลูกนี้ไม่มีสังเหล็ย หื้อเอาเมีย
เป็นเจ็ย

เข้าไ้ หื้อเอาใส่เป็นเจ็ยเข้านา จ้งก่าย
เป็นเข้า

เม็คน้อย เจ่นพะยอกสร้อย⁵คนบุญมี
ชวนเข้าปี

งามแง่ ชวนเข้าแยะสามเคียนก็หื้อ
มาเนอ

ชวนเข้าป่วงมาลัยไปอยู่เมืองท่าน้าว
ชวนเข้าห้าว

มาหื้อ จ้งไปไ้ซื้อเอาปลาไหนคำ ของกิน
ล่ำ¹ยิงโยช

คนเจ็บกินก็ไ้คนไข้กินก็มีแรง ของกิน
แพง

ของแก้วลูกนี้ไม่มีสังเหล็ย² ใ้เอาเมีย
เป็นเชื้อ

ข้าวไร³ ใ้เอาใส่เป็นเชื้อข้าวนา⁴ จ้งกลาย
เป็นข้าว

เม็คน้อย เช่นพระยอกสร้อย⁵คนบุญมี
ขวัญข้าวปี⁶

งามแง่ ขวัญข้าวแยะสามเคียน⁷ก็ใ้
มาเนอ

ขวัญข้าวพวงมาลัย⁸ไปอยู่เมืองท่าน้าว⁹
ขวัญข้าวห้าว¹⁰

¹กินล่ำ = กินอรอย

²สังเหล็ย = อะไรเทียบ

³ข้าวไร = ข้าวนาสวน

⁴ข้าวนา = ข้าวนาเมือง

⁵พระยอกสร้อย = พระพุทธเจ้า

⁶ข้าวปี = ข้าวหนัก

⁷ข้าวแยะสามเคียน = ข้าวเบา

⁸ข้าวพวงมาลัย = ข้าวเจ้า หนัก

⁹เมืองท่าน้าว = เมืองใหญ่

¹⁰ข้าวห้าว = ข้าวเหนียว เบา

ไปอยู่เมืองยักซ์และเมืองเยนเซน
 เมืองลุ่มก็ให้
 มาเนื้อ ขวนเข้ากำปุงไปอยู่เมืองยุง
 และเมือง
 ของก็ให้มาเนื้อ ขวนเข้าผอยทองไป
 อยู่เมือง
 ลำปูนและเจียงใหม่ก็ให้มาเนื้อ ขวนเข้า
 อากไผ่
 ไปอยู่เมืองเหนือกี้ให้มาเนื้อ ขวนเข้า
 มะเขียมะ-
 แคว้งก็ให้มาเนื้อ ขวนเข้าทั้งหลาย
 อันใด-
 ไปอยู่ขอบฟ้าเขาเขียว ก็ให้ติดกันเป็น
 เกียว-
 มาเข้ายุงแก้วเปียคำนี้ ก่อนเดอะ
 ศรีศรีวันนี้ก็เป็นวันดี ข้ามมา
 หยิบ

ไปอยู่เมืองยักซ์และเมืองเยนเซน¹
 เมืองลุ่มก็ให้
 มาเนื้อ ขวัญข้าวกล้า² พุงไปอยู่เมืองยุง
 และเมือง
 ของก็ให้มาเนื้อ ขวัญข้าวผอยทอง³ไป
 อยู่เมือง
 ลำพูนและเจียงใหม่ก็ให้มาเนื้อ ขวัญข้าว
 รากไผ่⁴
 ไปอยู่เมืองเหนือกี้ให้มาเนื้อ ขวัญข้าว
 มะเขือ⁵มะ-
 แคว้ง⁶ก็ให้มาเนื้อ ขวัญข้าวทั้งหลาย
 อันใด-
 ไปอยู่ขอบฟ้าเขาเขียว ก็ให้ติดกันเป็น
 เกลียว-
 มาเข้ายุงแก้วเปียคำนี้ ก่อนเกิด
 ศรีศรีวันนี้ก็เป็นวันดี ข้ามมา
 หยิบ⁷

¹เซน = ถึง จนถึง

²ข้าวกล้า = ข้าวเหนียวดำ เบา

³ข้าวผอยทอง = ข้าวเจ้า หนัก

⁴ข้าวรากไผ่ = ข้าวเจ้า หนัก

⁵ข้าวมะเขือ = ข้าวเหนียว เบา

⁶มะแคว้ง = มะเขือพวง ชื่อข้าวเหนียวเบา

⁷หยิบ = เย็บ

ศรีสามยอดคอดไ้ท่าเจ้า อยู่แต่เหลา

คือลี

ของกินเลามีฟ้าพ้อม มีเต็งเฝือกมัน

ไซ้ต้ม-

กล้วยสุกน้ำอ้อย หวานชื่นจ้อยเย็นใจ

ของกิน

อันใดก็มีทุกสิ่ง มีทั้งไม้มิ่งและจันทน์

หอม

ของเลามีคอดหน้าข้าจักเลียบขวนเจ้า

สาม-

สิบสองขวนห้อมมาเข้ายั้งแก้วเปียคำ

หิงอันนี้

นาเป็นหิงอันคิงามมาแต่เกาเศรมฐี

หิงตั้งแต่

เงินยาลืออยู่ไ้ทองน้ำ ยาเงือกถ้ำคีลี

ก็แลก

สานหิง หิงตั้งแต่ยาสะลิมายากั้หือ

มาหมด

ศรีสามยอด¹คอดไ้ท่าเจ้า อยู่แต่เหลา

คือลี

ของกินเรามีพร้าพร้อม มีเหิง²เฝือกมัน

ไซ้ต้ม-

กล้วยสุกน้ำอ้อย หวานชื่นจ้อยเย็นใจ

ของกิน

อันใดก็มีทุกสิ่ง มีทั้งไม้มิ่ง³ และจันทน์

หอม

ของเรามีคอดหน้าข้าจักเรียกวัญเจ้า

สาม-

สิบสองขวัญให้มาเข้ายั้งแก้วเปียคำ

สรวงอันนี้

นาเป็นสรวงอันคิงามมาแต่เกาเศรมฐี

สรวงตั้งแต่

เช่นยาลืออยู่ไ้ทองน้ำ ยาเงือกถ้ำคีลี

ก็แรก

สานสรวง สรวงตั้งแต่ยาสะลิมายา⁴ก็ให้

มาหมด

¹ศรีสามยอด = บายศรีนมแมว

²เหิง = หัง

³ไม้มิ่ง = ไม่เป็นมงคล เช่น ไม้นุ่น

⁴ยาสะลิมายา = ยาสุกหลุมยา

พร้อมเสี้ยง ให้มามูน^๑ท้าว เป็นหิงตัก

ชวน-

เข้ายังนา หิงตักชวนป่ายังบวก หิง

ตักชวน

ฮวักยังหนอง ชวนเจ้าอย่าไปอยู่กอง

น้ำไหล

ข้านี้^๒จะเอาหิงลงไปไล่ซ่อนมาให้ได้

สาม-

สิบสองชวนแม่นางพัสพเป็นเจ้า

อย่าไป

อยู่ข้างน้ำส้มหนอง อย่าไปอยู่กอง

ดูขาว อย่า

ไปจับสาบอยู่ในรู อย่าไปเจี้ยก่าหนู

ปากเหลียม

มันจะก๊าบเอาไปกินเจี้ยม^๓คันทนา

ชวนเจ้า

พร้อมเสี้ยง ให้มามูน^๑ท้าว เป็นสวังตัก

ขวัญ-

เข้ายังนา สวังตักขวัญปลายังบวก สวัง

ตักขวัญ

รวก^๒ยังหนอง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่คลอง

น้ำไหล

ข้านี้^๓จะเอาสวังลงไปไล่ซ่อนมาให้ได้

สาม-

สิบสองขวัญแม่นางโพสพเป็นเจ้า

อย่าไป

อยู่ข้างน้ำริมหนอง อย่าไปอยู่คลอง^๓

รู้ขาว^๔ อย่า

ไปจับสาบ^๕อยู่ในรู อย่าไปเชื่อคำหนู

ปากเหลียม^๖

มันจะคาบเอาไปกินเจี้ยม^๗คันทนา

ขวัญเจ้า

^๑ท้าว = มากมาย เยอะแยะ

^๒รวก = ลูกออก

^๓คลอง = ทาง ครรลอง

^๔ขาว = หลบซ่อน

^๕จับสาบ = จับปลา

^๖ปากเหลียม = ปากแหลม

^๗เจี้ยม = เจ้าม

อย่าไปเจียนกะจิบมันจะหลอก
 ชวนเจ้า
 อย่าไปเจียนกะจอกมันจะคาบเอา
 เจ้าไป
 ก็นี่ในลัง ขวนเจ้าอย่าไปตากดิน
 สน^๑ญา
 อย่าไปอยู่ป่าจ้กก็หื้อสืบมาป็น หื้อมา
 พอม
 ก็นี่เพียงกันนี้ กอนเทอะ กู สามสิบ
 สอง
 ขวนก็หื้อมาเน้อ

อย่าไปเชื่อนกกระจิบมันจะหลอก
 ขวัญเจ้า
 อย่าไปเชื่อนกกระจอกมันจะคาบเอา
 เจ้าไป
 ก็นี่ในรัง ขวัญเจ้าอย่าไปตากดิน
 สน^๑ญา
 อย่าไปอยู่ป่าจ้กก็หื้อสืบมาพลัน ให้มา
 พร้อม
 ก็นี่เพียงกันนี้ กอนเถิด กู สามสิบ
 สอง
 ขวัญก็ให้มาเน้อ

^๑สน ๕ ปน คละเคลา

6. บทสวดวิญชาง

ใจความของบทสวดวิญชางกล่าวถึงวิธีการคล้องช้าง การปล่อยประโลมช้างที่ทองจากดินอาศัย ถูกเขียนติดค้างขณะทำงาน และการเชยงวิญชางให้กลับมายู่กับตัว บทสวดวิญชางประเภทนี้ใช้กล่าวในพิธีทำวิญชาง 3 โอกาสคือ เมื่อได้ช้างเชือกใหม่ก่อนไปทำงานรวตันทนุญเณ และหลังทำงานประมาณต้นฤดูร้อน เพื่อแสดงความกตัญญูแก่เวทีและระลึกถึงคุณของช้างที่ทำประโยชน์ให้แก่กัน¹

กำเลียบขวนจำง

คำเรียกขานวิญชาง

(นายจอก ทองก้อน)

สาธุสาธุ สักเค กาเม จะ รุเป คิริขะระตะเง¹ จันตะลิกเช วิมานะ ทีเป
 รัฏฐะ จะ คาเม ตะระวะนะคะหะเน เกหะวัตตุมหิ² เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา
 ชะละละละวิสะเม ยักขาคันธัพพะนาคา³ ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนีวะระวะจะนัง
 สาธุโว⁴ เม สุนันตุ ชัมมะสะวะนะกาโล⁵ อะยัมภะทันตา ชัมมะสะวะนะกาโล
 อะยัมภะทันตา ชัมมะสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา สาธุ อารากะชะนัง⁶ กะโลมะ

¹ประคอง นิมนานเหมินท์ "ขวัญและคำเรียกขาน" ใน ลานนาไทยคดี
 หน้า 109

¹คิริขะระตะเง = คิริสีขะระตะเง

²เกหะวัตตุมหิ = เกหะวัตตุมหิ

³ยักขาคันธัพพะนาคา = ยักขคันธัพพะนาคา

⁴สาธุโว = สาธุโว

⁵ชัมมะสะวะนะกาโล = ชัมบัลสะวะนะกาโล

⁶อารากะชะนัง = อะราคะชะนัง

นะโม ศัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ศัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ศัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

สะหลีลัวตสะคีเลียงเล็กแล้ว

บัดนี้ก็

มาลดปีใหม่แก้วเขตสังขาร ก็ตกแต่ง

เคียง-

อลังการเอกอ้าง ข้างจักเสียดขวอนจำ

บึงปาย-

พร้อมกันสะพู่ ฝูงหมูหนูกอมควักไกวโบ

เป็น

เขาน้ำปัจจัยบหย่อนกอย มีตั้งกวย้อย

และเหล่า-

หัวเค็ดหาร้อย มีตั้งไถ่ต้มสุกหล่มแล้ว

ใส่เหนียว

ชั้น มีตุ๊กอันมีตั้งขอดหญ้า ตกแต่งคา

ไวท่าเป็น

ฐาน เงินห้าบาทใส่เหนียวชั้น ผ้าขาว

ปั้นออก

กรีสวัสดิ์คือเรื่องเลิศแล้ว

บัดนี้ก็

มารอดปีใหม่แก้วเขตสังขาร ก็ตกแต่ง

เครื่อง-

อลังการเอกอ้าง ข้างจักเรียกขวัญข้าง

พังพลาย-

พร้อมกันสะพู่ ฝูงหมูหนูกอมควักไกวโบ

เป็น

เขาน้ำปัจจัยไม่หย่อนกล้อย¹ มีตั้งกวย้อย

และเหล่า-

หัวเค็ดหาร้อย มีตั้งไถ่ต้มสุกหล่ม²แล้ว

ใส่เหนียว

ชั้น มีตุ๊กอันมีตั้งขอดหญ้า³ ตกแต่งคา

ไวท่าเป็น

ฐาน เงินห้าบาทใส่เหนียวชั้น ผ้าขาว

ปั้นออก

¹ไม่หย่อนกล้อย = ไม่ขาด ครบถ้วน

²สุกหล่ม = สุกไค้ที่ สุกพอคือ

³ขอดหญ้า = ฟ่อนหญ้า

ยาวห้าศอกปอวา ผ้าแดงก็มอกเดียวกัน¹
 จึ่ง
 จักเอามาตั้งไว้สองหน้า² ข้าจักเลิกขวน
 จ้างปั้ง-
 ปาย อันข้ามละกูปีใหม่ตามไต่ประเวณี
 อันมี
 มาแต่เงินปอหมอเฝ้าปอหมอเฝ้า
 ลำคัมมา
 บัดนี้ปอหมอกาวจีมีตุ๊กพะการ จึ่งตก
 แดง
 ชันห้องงามสะพุ่มพอมหายาคบาย เต็ม
 ตามกำ-
 งามท่านสั่ง มีสะพั้งพอมจุกพะการ
 จักวันนะนา
 ค้วยชันอันงามสะเพียก จักเลิกขวน
 จ้างแก้ว
 ที่โลงจ้าย เหตุนี้ลูกศิษย์ปอหมอ
 จึ่งเลี่ยน

ยาวห้าศอกพอวา ผ้าแดงก็มอก¹เดียวกัน
 จึ่ง
 วกเอามาตั้งไว้สองหน้า² ข้าจักเรียกขวัญ
 ข้างพั้ง-
 พลาย อันข้ามละกูปีใหม่ตามไต่ประเพณี
 อันมี
 มาแต่เงินพอหมอเฝ้า³ พอหมอเฝ้า
 ลำคัมมา
 บัดนี้พอหมอกลาวจีมีทุกประการ จึ่งตก
 แดง
 ชันห้องงามสะพุ่มพอมหายาคบาย เต็ม
 ตามคำ-
 งามท่านสั่ง มีสะพั้งพอมทุกประการ
 จักพรรณนา
 ค้วยชันอันงามสะเพียก จักเรียกขวัญ
 ข้างแก้ว
 ที่โรงชัย เหตุนี้ลูกศิษย์พอหมอ
 จึ่งเรียน

¹มอก = ขนาด

²สองหน้า = ตรงหน้า

³หมอเฝ้า = หมอช่างโขนอยู่เป็นครูบา มีความรู้ในการคล้องช้าง และมี
 เวทมนต์คาถาในการป้องกันสรรพภัยอันเกิดจากช้างป่า สัตว์ป่าอื่น ๆ จะมาทอาอันตราย

มาแต่ป้อ เฒ่าป้อหมอเกาหมอข้างโขง

จึงจัก

ป่งพำพ้อม บัดนี้ฟังป้อหมอเฒ่ากอมแกน

สะกั้น

เป็นปะลียายหลายพำพ้อม จักกล่าวควย

หมอหัว

หมอต่ายป้อหมอแกนกำลืบแล้วไว

ลำดับมา

บัดนี้หมอสะคักหมอสะกายหมอปะลียาย

แกนกำ

และมังบายและหมอเสปียงหมอซ้ายและ-

มาแต่พ้อเฒ่าพ้อหมอเคาหมอข้างโขง

จึงจัก

ปลงพำพ้อม บัดนี้ฟังพ้อหมอเฒ่ากลอมแกน

ฉกรรจ์

เป็นปริยายหลายพำพ้อม จักกล่าวควย

หมอหัว¹

หมอต่าย²พ้อหมอแกนกำลืบแล้วไว

ลำดับมา-

บัดนี้หมอสะคักหมอสะกาย³หมอปริยาย

แกนกำ

และมังบาย⁴และหมอเสปียงหมอซ้าย⁵และ-

¹หมอหัว = หมอคลอง หรือควาญช้าง ผู้นั่งบนคอช้าง มีหน้าที่บังคับช้าง และคล้องเท้าช้างควยหนึ่งประจำหรือเชือกบาท

²หมอต่าย = ควาญท่ายหรือผู้ช่วยควาญช้าง เป็นผู้นั่งบนหลังและท่ายช้าง เพื่อส่งไม้คันจาม (ไม้แกนผูกบ่วงไว้ที่ปลาย สำหรับควาญช้างยื่นไปคล้องเท้าหลังของ ช้างป่า) ให้หมอหัวและผูกช้างป่าไว้กับต้นไม้

³หมอสะคักหมอสะกาย = หมอช้างคนอื่น ๆ

⁴มังบาย = หมอช้างบรรทุกทุกเสปียง หมอเสปียงก็เรียก

⁵หมอซ้าย = หมอนอนซ้ายเป็นหมอคล้องคนหนึ่งที่ต้อนนอนอยู่ปลายแถว เชือกบาท ด้านซ้ายมือของหมอข้างโขลง เวลา "เข้าชมรม" หรือ "เข้ากรรม" (คือลักษณะการ จักที่หัดนอนบนพื้นดินในเวลากลางคืน) หมอซ้ายเป็นผู้ที่เคยคล้องช้างได้ จานวนรองจากหมอขวา

หมอขวา ลำคัับมาถึงหมออำหมอสะคา

มี-

หนังปะกำคนละเส้นมีข้างต่อคนละตัว

มีข้าง-

ควักติดตามไปไม่ขาด เป็นข้างแก้วราช

ทางคว

กิน หันข้างเถียนย่าเหนียนคินหย้าบ

คั้นม้วย

หมอเฒ่าลวดทวยไป ผูกข้างเถียนอยู่

ไหนกิน-

ไหนเขาก็มาเลยได้ หมอเฒ่าแจ่นไค

ตามค

ข้าเอาหนังปะกำวางวาดไว้ ถูกแขง

ซ้ายเจ้าที่

คั้นหลัง เจ้าก็มาถึงหนังไม่ขาด ยามนั้น

หนังปะกำ

และเจี้ยกบาศ คั้นคาคไ้บ่พอนมาย

เมื่อนั้น

หมอขวา¹ ลำคัับมาถึงหมออำหมอสะคา²

มี-

หนังประกำ³ คนละเส้นมีข้างต่อคนละตัว

มีข้าง-

ควักติดตามไปไม่ขาด เป็นข้างแก้วราช

ทางคว

กิน เห็นข้างเถียนย่าเหนียนคินหย้าบ

คั้นม้วย

หมอเฒ่าลวดทวยไป ผูกข้างเถียนอยู่

ไหนกิน-

ไหนเขาก็มาเลยได้ หมอเฒ่าแจ่นไค

ตามค

ข้าเอาหนังประกำวางวาด⁴ไว้ ถูกแขง

ซ้ายเจ้าที่

คั้นหลัง เจ้าก็มาถึงหนังไม่ขาด ยามนั้น

หนังประกำ

และเชือกบาศ คั้นคาคไ้บ่พอนมาย⁵

เมื่อนั้น

¹หมอขวา = หบอนอนขวา อยู่ปลายเชือกบาศ คำนขวามือของหมอช่างโฆลง เวลา "เซาชมรม"

²หมออำหมอสะคา = หมอหัวหมอท้าย

³หนังประกำ = เชือกบาศเป็นเชือหนังที่หมอหัวใช้สำหรับคล้องเท้าหลังของช่างป่า

⁴วางวาด = สวมคล้องแล้วควัด (วาด = ควัด)

⁵ไม่พอนมาย = ไม่เคยคลาย กระซี่แน่น (พอน = เคย มาย = คลาย)

เจ้าจึงมีหน้าตาตายแค้นทั้ง เหตุว่า
เจ้าไค้พัง
ตกใจกลัวใจสิ้นตัวบ่ค้าง ปานดังจัก
เสียงลม

ตั้ง เหตุนั้นแหละสามสิบสองขวนลวด
แตกมาง

พุ่ง เหตุว่าไค้สะกึ่งขึ้นตกใจ ในคงไฟ
เถียน

จ้าง ในป่ากว้างคงคอน แม่นว่าขวน
เจ้าไป

อวรณ์ทุกข์ยากลำบากทุกข์ใจ อยู่ใน
คงไฟก็

แล้ว กันว่าข้าไค้เสียขานว่างแวงกว่า
เจ้าจง

ป็นหน้า^๑ล่อเมียงคน ในพะมอมนปากถ้ำ
ในตาน้ำ

แม่งก่า ในคงหนาห่าลอยยอด แม่นว่า
ขวนเจ้า

ไปคละป่าหินจา^๓ คุ่มหิใจป่าไม้และ
เคี้ยเขา

เจ้าจึงมีหน้าตาตายแค้นทั้ง เหตุว่า
เจ้าไค้ตั้ง
ตกใจกลัวใจสิ้นตัวไม่ค้าง ปานดังจัก
เสียงลม

ตั้ง เหตุนั้นแหละสามสิบสองขวนรวด
แตกมาง

พุ่ง เหตุว่าไค้สะกึ่งขึ้นตกใจ ในคงไฟ
เถียน

จ้าง ในป่ากว้างคงคอน แม่นว่าขวัญ
เจ้าไป-

อวรณ์ทุกข์ยากลำบากทุกข์ใจ อยู่ใน
คงไฟก็

แล้ว ครั้นว่าข้าไค้เรียกขวัญข้างแกล้วกล้า
เจ้าจง

ป็นหน้า^๑ล่อเมืองคน ในพะมอมน^๒ปากถ้ำ
ในตาน้ำ

แม่งก่า ใบคงหนาห่าลอยยอด แม่นว่า
ขวัญเจ้า

ไปคละป่าหินจา^๓ คุ่มหิใจป่าไม้และ
เคี้ยวเขา

^๑ป็นหน้า = บ่ายหน้า

^๒พะมอมน = มณฑล

^๓หินจา = หินหยาบ (จา = หยาบ ระบาย)

แต่ป่าไม้โนเถียนถ้ำ ลิมตำน้ำเหวหาด
ห้วย

ที่แม่น้ำไหลหิ่งจ้วยหมากผา¹คอยจัน
ก็หื้อ

ชวนเจ้ามาเลี้ยวป๋นอย่าจำ แม่นว่าสาม
สิบสอง

ชวนเจ้าไปอยู่ในคองตันสี่แสน ที่วอก
กาง

เตนหมูนางนี้ ที่กางคองสี่สังคเจียบ
บมีไผ

คนใดลองเสียดขานกัน ในคองตันมัวมีค
คือ-

คิดหน้าอยู่ปุ่นกัว ขวนหัวเฮยเจ้าก็มา
อยู่หัว

ตั้งสองเสมองาม ขวนหางและชวนแป
คู่สะอาด

ชวนหูก็หื้อมาอยู่หูสภาคสมปอ ขวนคอ
ก็หื้อ-

มาอยู่คอเป้นป่อง ขวนตองก็หื้อมาอยู่
ตองที่

แต่ป่าไม้โนเถียนถ้ำ ริมตำน้ำเหวหาด
ห้วย

ที่แม่น้ำไหลหิ่งจ้วยหมากผา¹คอยจัน
ก็ให้

ขวัญเจ้ามาเร็วพลันอย่าช้า แม่นว่าสาม
สิบสอง

ขวัญเจ้าไปอยู่ในคองตันสี่แสน ที่วอก
กาง

เตนหมู่นี้ ที่กลางคองสี่สังคเจียบ
ไม่มีไคร

คนใดร้องเรียกขานกัน ในคองตันมัวมีค
ครือ-

ครีคหน้าอยู่ปุ่นกลัว ขวัญหัวเฮยเจ้าก็มา
อยู่หัว

ทั้งสองเสมองาม ขวัญหางและขวัญแป²
คู่สะอาด

ขวัญหูก็ให้มาอยู่หูสภาคสมพอ ขวัญคอ
ก็ให้-

มาอยู่คอเป้นปล่อง ขวัญทองก็ให้มาอยู่
ทองที่

¹หมากผา = หน้าผา (ผา = หิน)

²แป = สันหลัง

กวนสม ขวนนมก็ให้อยู่ตีนมเอกอ้าง

ชวน-

ข้างก็ให้อยู่ข้างทั้งสองปาย ขวนตาย

และ

ชวนหางชวนตีน เจ้าจับยำคินเป็นมอก
หื้อ

เจ้าได้ถักปอกไปมา ขวนแข่งและ

ชวนชา-

งวงงาและขนายไกวแก่งนอม หื้อสาม-
สิบสองชวนเจ้าหนอปั๋งปายให้อมมาพ้อม

มาก

หลวงหลาย แม่นว่าฝนตกหลายเจ้าอย่า

หึ่ง แม่นว่าฟ้าลองผาเจ้าอย่าก็คิรอก

หึ่งไฟ

ควรมสม ขวัญนมก็ให้อยู่ตีนมเอกอ้าง

ขวัญ-

ข้างก็ให้อยู่ข้างทั้งสองกาย ขวัญท่าย

และ

ขวัญหางขวัญตีน เจ้าจับยำคินเป็นมอก¹
ให้

เจ้าได้ถักปอก²ไปมา ขวัญแข่งและ

ขวัญชา-

งวงงาและขนาย³ไกวแก่งนอม ให้สาม-
สิบสองขวัญเจ้าหนอพังพลายให้มาพ้อม

มาก

หลวงหลาย แม่นว่าฝนตกหลาย⁴เจ้าอย่า

หึ่ง แม่นว่าฟ้ารองผาเจ้าอย่าก็คิรอก⁵

หึ่งไฟ

¹มอก = 1. รอย ขนาด แบบ

2. ละเลียด ผง

²ถักปอก = ขยี้

³ขนาย = งาข้างพัง งาข้างสีกา งาเล็ก

⁴ราย = พร่ำพร่ำ

⁵คิรอก = คิดถึง คิรอกก็ว่า

เชี่ยว ยามเมื่อยลมเป็นเปียวมาถูกต้อง
 เจ้าอย่าก็ค
 ลอดป้อแม่มั่นองเจ้าอาวอา ถึงละคุมมา
 เคียนแปด-
 พ้าเหลี่ยมแมบเป็นสาย เจ้ายังเสี่ยคาย
 เคียนเก่า
 ห้องป่าไม้เลาคงหนา จุงหื้อเจ้ามาอยู่
 ลิมนาที่ซอก
 บ้าน เจ้าอย่าเกียจค่านเมื่อยไปกาน
 หากมีมาแต่
 บัวหลานเจนนู้ หื้อเจ้าไคเป็นจางแก้ว
 ก้า ทา
 กินหญ้ายู่เหนียคิน มีทั้งเลาคาและ
 แชมแฝก
 เป็นคันแตกกอสูง มีทั้งหญ้ายู่งและ
 หญ้าป่อง
 เป็นขอกของควี่ผันเดีย มีทั้งเคียเขา
 ขนสน

เชี่ยว ยามเมื่อยลมเป็นเปียวมาถูกต้อง
 เจ้าอย่าก็ค-
 รอดพวแม่มั่นองเจ้าอาวอา ถึงฤคุมมา
 เคียนแปด-
 พ้าเลื่อมแมบ²เป็นสาย เจ้ายังเสี่ยคาย
 เคียนเก่า
 ห้องป่าไม้เลาคงหนา จงให้เจ้ามาอยู่
 ริมนาที่ซอก
 บ้าน เจ้าอย่าเกียจคร้านเมื่อไปการ
 หากมีมาแต่
 โบราณเซนปู้ ให้เจ้าไคเป็นช้างแก้ว
 กล้า ทา
 กินหญ้ายู่เหนือคิน มีทั้งเลาคาและ
 แชมแฝก
 เป็นคันแตกกอสูง มีทั้งหญ้ายู่งและ
 หญ้าปล่อง
 เป็นขอกของ³ ควี่ผันเื่อ⁴ มีทั้งเคียวเขา
 ขนสน

¹เปียว = 1. ร้อน

2. เปลว เซน เปลวไฟ

3. วน

²พ้าเลื่อมแมบ = พ้าแลบ

³ขอกของ = ขอกสลอน

⁴ผันเื่อ = คละกัน พันกัน

กึ่งไม้สอ๑คไปมา แก้มเลา๑คา๒หญา๑ค๒มอ

ลม

ลวค๑ห๒อ๑แห๒บ๑ป๒าย๑ใบ๑ ปุ๑น๒สน๒ุก๑ใจ๒ทุ๒ก๒ชะ

แส

๑ตาม๑ลิ๒มน๑น้ำ๒แม่๑สา๒คร๑ก๒ิบ๑จ๒า๑ เป็น๑ป๒า๒หญา๑

แฝกกอ

สูง๑ เป็น๑หญา๑ย๒ู๒ง๑ย๒อ๑ค๒ของ๑คว๑ี๒ฝ๒น๑เฉ๒ีย

ลม๒ค๑

เจ๒ีย๑ก๒ิง๑ก๒อม๑ ๒ู๒ง๑ไม๒อ๒น๑น๒อม๑ก๒อม๑ลง๑ค๒ิน

เป็นที่

ก๒ว๒น๑ก๒ิน๑เอ๒ก๒อ๒าง๑ มี๒ตั้ง๑ม๒แน๒น๑น้ำ๒กว้าง๑ผ๒า

ก๒าง๑เม๒ีย๒ง

ส๒ม๑เป๒ิง๑เป็น๑เ๒ียน๑จ๒าง๑ เป็น๑ป๒าก๒ว๒าง๑เค๒ีย

เขาหนา-

ลวค๑ป๒ั้น๑ถ๒ค๒ด๒อง๑ มี๒ตั้ง๑ส๒ละ๑ห๒น๒อง๑มี๒ห๒ิง

ค๒อก๑ป๒้าน๑และ๑จ๒ิง๑ก๒อน๑อ๒บ๑ล๒สน๑ก๒ิง๑ มี๒ตั้ง

ผ๒ัก๒ต๒บ

กึ่งไม้สอ๑คไปมา แก้มเลา๑คา๒หญา๑ค๒มอ

ลม

รวค๑ห๒อ๑แห๒บ๑ป๒ลาย๑ใบ๑ ปุ๑น๒สน๒ุก๑ใจ๒ทุ๒ก๒

แส²

๑ตาม๑ริ๒มน๑น้ำ๒แม่๑สา๒คร๑ก๒ิ๒ไม๑จ๒า๑ เป็น๑ป๒า๒หญา๑

แฝกกอ

สูง๑ เป็น๑หญา๑ย๒ู๒ง๑ย๒อ๑ค๒ของ๑คว๑ี๒ฝ๒น๑เฉ๒ือ

ลม๒ค๑

เจ๒ือ๑ก๒ิง๑ค๒อม๑ ๒ู๒ง๑ไม๒อ๒น๑น๒อม๑ค๒อม๑ลง๑ค๒ิน

เป็นที่

ค๒ว๒ร๑ก๒ิน๑เอ๒ก๒อ๒าง๑ มี๒ห๒ิง๑ม๒แน๒น๑น้ำ๒กว้าง๑ผ๒า

ก๒ด๒าง๑เม๒ือ๒ง

ส๒ม๑เพ๒ิง³๑เป็น๑เ๒ื่อ๒น๑ช๒าง๑ เป็น๑ป๒าก๒ว๒าง๑เค๒ร๒ือ

เขาหนา-

รวค๑พ๒ัน๑ถ๒ค๒ด๒อง๑ มี๒ห๒ิง๑ส๒ระ๑ห๒น๒อง๑มี๒ห๒ิง

ค๒อก๑ป๒้าน⁴๑และ๑จ๒ิง๑ก๒อน๑อ๒บ๑ล๒สน๑ก๒ิง๑ มี๒ห๒ิง

ผ๒ัก๒ต๒บ

¹ยอแหบ = ลูเอน (ยอ = ลู เอน แหบ = เอน จับ)

²แส = หนัก

³สมเพิง = เหมาะสม สมควร

⁴ป้าน = บัวสาย เป็นชื่อบัวสกุลหนึ่ง ใบลอยอยู่บนริมน้ำ ก้านใบและก้านดอกอ่อน ไม่มีหนาม ก้านดอกของบัวสาย เรียกว่าสายใบ กินได้ ดอกมีสีต่าง ๆ มีหลายพันธุ์

⁵จังกอน = จงกลคือบัว บัวสาย

ยิงบายเต็มหนองไปจุกก้าแก่น^๑คูบัว
มี^๒ตั้ง

ป่งดิน^๒ขาวและจ่าน้ำ ไหลออกบ่อปาก
ถ้า^๓แก้ว

ดู^๓ดิน เป็น^๓ที่^๓กวน^๓กิน^๓มี^๓ไร่^๓ คง^๓ป่า^๓ไม้^๓
บ^๓หอน-

ไล่^๓สัง^๓ส^๓ก^๓อัน คอย^๓คง^๓ตัน^๓เขียว^๓คะ^๓คุ่ม^๓
เป็น^๓ที่^๓

แล^๓ค^๓ระ^๓ช^๓ู^๓หม^๓ู^๓จ^๓าง^๓จ^๓ว^๓ะ^๓ค^๓ิง^๓สิง^๓สง^๓และ^๓พร^๓าน^๓ป่า^๓
เค^๓ิน^๓แ^๓ว^๓ลา^๓แ^๓ว^๓เอ^๓ี้ย^๓ล^๓ง^๓เล^๓ีย^๓อ^๓ย^๓ู^๓แล^๓ม^๓ไ^๓
มี^๓ตั้ง

กะ^๓ค^๓ิง^๓และ^๓แล^๓ค^๓ระ^๓ช^๓ู^๓หม^๓ู^๓ก^๓ว^๓าง^๓ฟ^๓าน^๓ละ^๓ม^๓ัง^๓
เส^๓ีย^๓เห^๓ล^๓ี^๓ย^๓

อ^๓ย^๓ู่^๓ก^๓ับ^๓ก^๓ัง^๓ก^๓าง^๓ไ^๓พ ใน^๓ค^๓ง^๓ไ^๓พ^๓เ^๓ียน^๓จ^๓้าง^๓
หม^๓อ^๓มา

จ^๓้าง^๓เ^๓อ^๓าง^๓า ส^๓ัต^๓ว^๓ท^๓ัง^๓ห^๓ล^๓าย^๓น^๓ี^๓น^๓าย^๓อ^๓ม^๓ม^๓ล^๓ณะ^๓
คว^๓ย

ส^๓ี^๓น^๓าค^๓ เป็น^๓เ^๓า^๓จ^๓ัน^๓ไป^๓จ^๓่าย^๓ก^๓าค^๓ก^๓าง^๓เม^๓ือง^๓
เจ^๓า^๓อ^๓ย^๓่า

ยิงบายเต็มหนองไปทุก^๑ค้ำ^๑แก่น^๑คู^๑พร^๑าว
มี^๒ตั้ง

โป^๒่ง^๒ค^๒ิน^๒๒^๒ขาวและจ่าน้ำ ไหลออกบ่อปาก
ถ้า^๓แก้ว

ดู^๓ค^๓ิน^๓ เป็น^๓ที่^๓ค^๓ว^๓ร^๓ค^๓ิน^๓มี^๓ไร่^๓ คง^๓ป่า^๓ไม้^๓
ไม^๓หอน-

ไร^๓สัง^๓ส^๓ก^๓อัน คอย^๓คง^๓ตัน^๓เขียว^๓คะ^๓คุ่ม^๓
เป็น^๓ที่^๓

แร^๓ค^๓ระ^๓ช^๓ู^๓หม^๓ู^๓ข^๓าง^๓ว^๓ัว^๓ระ^๓ห^๓ิง^๓สิง^๓สง^๓และ^๓พร^๓าน^๓ป่า^๓
เค^๓ิน^๓แ^๓ว^๓ลา^๓แ^๓ว^๓เอ^๓ี้ย^๓ร^๓ัง^๓เร^๓ือ^๓อ^๓ย^๓ู^๓แร^๓ม^๓ไ^๓พ
มี^๓ตั้ง

กระ^๓ห^๓ิง^๓และ^๓แร^๓ค^๓ระ^๓ช^๓ู^๓หม^๓ู^๓ก^๓ว^๓าง^๓ฟ^๓าน^๓ละ^๓ม^๓ัง^๓
เส^๓ื่อ^๓เห^๓ล^๓ี^๓อง

อ^๓ย^๓ู่^๓ค^๓ับ^๓ค^๓ัง^๓ก^๓ล^๓าง^๓ไ^๓พ ใน^๓ค^๓ง^๓ไ^๓พ^๓เ^๓ียน^๓ข^๓้าง^๓
หม^๓อ^๓มา

ข^๓้าง^๓เ^๓อ^๓าง^๓า ส^๓ัต^๓ว^๓ท^๓ัง^๓ห^๓ล^๓าย^๓น^๓ี^๓น^๓าย^๓อ^๓ม^๓ม^๓ร^๓ณะ^๓
คว^๓ย

ส^๓ี^๓น^๓าค^๓ เป็น^๓เ^๓า^๓ช^๓ัน^๓ไป^๓จ^๓่าย^๓ก^๓าค^๓๔^๔ก^๓ล^๓าง^๓เม^๓ือง^๓
เจ^๓า^๓อ^๓ย^๓่า

^๑แก่น = -ลูก ผล

^๒โป่งดิน = ดินที่มีเกลือ (โป่ง = พื้นดินที่มีเกลือสินเธาว์ยุคเกราะกรังอยู่)

^๓สินาค = หน้าไม้ ปืน

^๔กาค = ทลาค

สามสิบสองชวนเจ้า หน่อ^๑บั้ง^๒พาย^๓ตัว
 เชม^๔กา
 ลวค^๕บ^๖จ^๗ม^๘จ^๙น^{๑๐}ย^{๑๑}น^{๑๒}ค^{๑๓}ี ออกจากค^{๑๔}ง^{๑๕}ลี^{๑๖}ป^{๑๗}า^{๑๘}ไ^{๑๙}ห^{๒๐}ญ^{๒๑}
 บ^{๒๒}ค^{๒๓}ค^{๒๔}
 ใจ^{๒๕}ไ^{๒๖}ว^{๒๗}ค^{๒๘}ี^{๒๙}น^{๓๐}มา ใน^{๓๑}บ^{๓๒}ั้ง^{๓๓}ปะ^{๓๔}คำ^{๓๕}เห^{๓๖}ว^{๓๗}ห^{๓๘}าค^{๓๙}ห^{๔๐}อย^{๔๑}
 ค^{๔๒}
 ห^{๔๓}ล^{๔๔}ึง^{๔๕}จ^{๔๖}ว^{๔๗}ย^{๔๘}ป^{๔๙}า^{๕๐}บ^{๕๑}ง^{๕๒}ข^{๕๓}าง^{๕๔}ป^{๕๕}า^{๕๖}ก^{๕๗}ก^{๕๘}า^{๕๙}ร^{๖๐}ป^{๖๑}า^{๖๒}ไ^{๖๓}ล^{๖๔}
 ป^{๖๕}า^{๖๖}เ^{๖๗}ี^{๖๘}ะ-
 ไ^{๖๙}ว^{๗๐}แ^{๗๑}ก^{๗๒}ม^{๗๓}ห^{๗๔}ว^{๗๕}าย ฝ^{๗๖}ู^{๗๗}ง^{๗๘}ห^{๗๙}ม^{๘๐}ู^{๘๑}ก^{๘๒}ว^{๘๓}าง^{๘๔}ทะ^{๘๕}ละ^{๘๖}ย^{๘๗}
 ฟ^{๘๘}าน^{๘๙}เ^{๙๐}ี^{๙๑}บ^{๙๒}
 ไ^{๙๓}ช^{๙๔}ก^{๙๕}ก^{๙๖}อง ส^{๙๗}น^{๙๘}ัน^{๙๙}ต^{๑๐๐}อง^{๑๐๑}ห^{๑๐๒}ม^{๑๐๓}ู^{๑๐๔}เ^{๑๐๕}ี^{๑๐๖}ย^{๑๐๗}ส^{๑๐๘}ัต^{๑๐๙}ว์
 ห^{๑๑๐}มี^{๑๑๑}เ^{๑๑๒}ห^{๑๑๓}มี^{๑๑๔}อย^{๑๑๕}
 ก^{๑๑๖}ค^{๑๑๗}ก^{๑๑๘}ิ^{๑๑๙}ง^{๑๒๐}ไ^{๑๒๑}ม^{๑๒๒} ว^{๑๒๓}อ^{๑๒๔}ก^{๑๒๕}าง^{๑๒๖}ไ^{๑๒๗}ห^{๑๒๘}อ^{๑๒๙}ย^{๑๓๐}ู่^{๑๓๑}ป^{๑๓๒}ู^{๑๓๓}น^{๑๓๔}ก^{๑๓๕}ว^{๑๓๖} จ^{๑๓๗}่า^{๑๓๘}อ^{๑๓๙}ย^{๑๔๐}่า
 ม^{๑๔๑}ว^{๑๔๒}-
 เ^{๑๔๓}มา^{๑๔๔}อ^{๑๔๕}ย^{๑๔๖}ู่^{๑๔๗}ใน^{๑๔๘}ป^{๑๔๙}่า จ^{๑๕๐}่า^{๑๕๑}อ^{๑๕๒}ย^{๑๕๓}่า^{๑๕๔}ไป^{๑๕๕}เ^{๑๕๖}ี^{๑๕๗}ย^{๑๕๘}ว^{๑๕๙}เ^{๑๖๐}ล^{๑๖๑}เ^{๑๖๒}น^{๑๖๓}ล^{๑๖๔}่า
 ค^{๑๖๕}ง^{๑๖๖}ไ^{๑๖๗}พ^{๑๖๘}

สามสิบสองชวนเจ้า หน่อ^๑พ^๒ัง^๓พ^๔ล^๕าย^๖ตัว
 เชม^๗กล^๘า
 ร^๙ว^{๑๐}ค^{๑๑}ไ^{๑๒}ม^{๑๓}ช^{๑๔}ม^{๑๕}ช^{๑๖}ี^{๑๗}น^{๑๘}ย^{๑๙}น^{๒๐}ค^{๒๑}ี ออกจากค^{๒๒}ง^{๒๓}รี^{๒๔}ป^{๒๕}า^{๒๖}ไ^{๒๗}ห^{๒๘}ญ^{๒๙}
 ไ^{๓๐}ม^{๓๑}ค^{๓๒}ค^{๓๓}
 ใจ^{๓๔}ไ^{๓๕}ว^{๓๖}ค^{๓๗}ี^{๓๘}น^{๓๙}มา ใน^{๔๐}บ^{๔๑}ร^{๔๒}ร^{๔๓}พ^{๔๔}ต^{๔๕}า^{๔๖}เห^{๔๗}ว^{๔๘}ห^{๔๙}าค^{๕๐}ห^{๕๑}ว^{๕๒}ย^{๕๓}
 ที่^{๕๔}
 ห^{๕๕}ล^{๕๖}ึง^{๕๗}จ^{๕๘}ว^{๕๙}ย^{๖๐}ป^{๖๑}า^{๖๒}บ^{๖๓}ง^{๖๔}๑^{๖๕}ข^{๖๖}าง^{๖๗}๒^{๖๘}ป^{๖๙}า^{๗๐}ร^{๗๑}ก^{๗๒}ก^{๗๓}ล^{๗๔}าง^{๗๕}ป^{๗๖}า^{๗๗}ไ^{๗๘}ล^{๗๙}^๓
 ป^{๘๐}า^{๘๑}เ^{๘๒}ี^{๘๓}ะ-
 ไ^{๘๔}ว^{๘๕}แ^{๘๖}ก^{๘๗}ม^{๘๘}ห^{๘๙}ว^{๙๐}าย ฝ^{๙๑}ู^{๙๒}ง^{๙๓}ห^{๙๔}ม^{๙๕}ู^{๙๖}ก^{๙๗}ว^{๙๘}าง^{๙๙}ท^{๑๐๐}ร^{๑๐๑}าย^{๑๐๒}
 ฟ^{๑๐๓}าน^{๑๐๔}เ^{๑๐๕}ี^{๑๐๖}บ^{๑๐๗}
 ไ^{๑๐๘}ช^{๑๐๙}ก^{๑๑๐}ก^{๑๑๑}อง ส^{๑๑๒}น^{๑๑๓}ัน^{๑๑๔}ต^{๑๑๕}อง^{๑๑๖}ห^{๑๑๗}ม^{๑๑๘}ู^{๑๑๙}เ^{๑๒๐}ี^{๑๒๑}ย^{๑๒๒}ส^{๑๒๓}ัต^{๑๒๔}ว์
 ห^{๑๒๕}มี^{๑๒๖}เ^{๑๒๗}ห^{๑๒๘}มี^{๑๒๙}อย^{๑๓๐}^๔
 ก^{๑๓๑}ค^{๑๓๒}ก^{๑๓๓}ิ^{๑๓๔}ง^{๑๓๕}ไ^{๑๓๖}ม^{๑๓๗} ว^{๑๓๘}อ^{๑๓๙}ก^{๑๔๐}าง^{๑๔๑}ไ^{๑๔๒}ห^{๑๔๓}อ^{๑๔๔}ย^{๑๔๕}ู่^{๑๔๖}ป^{๑๔๗}ู^{๑๔๘}น^{๑๔๙}ก^{๑๕๐}ล^{๑๕๑}ว^{๑๕๒} จ^{๑๕๓}่า^{๑๕๔}อ^{๑๕๕}ย^{๑๕๖}่า
 ม^{๑๕๗}ว^{๑๕๘}-
 เ^{๑๕๙}มา^{๑๖๐}อ^{๑๖๑}ย^{๑๖๒}ู่^{๑๖๓}ใน^{๑๖๔}ป^{๑๖๕}่า จ^{๑๖๖}่า^{๑๖๗}อ^{๑๖๘}ย^{๑๖๙}่า^{๑๗๐}ไป^{๑๗๑}เ^{๑๗๒}ี^{๑๗๓}ย^{๑๗๔}ว^{๑๗๕}เ^{๑๗๖}ล^{๑๗๗}เ^{๑๗๘}น^{๑๗๙}ล^{๑๘๐}่า
 ค^{๑๘๑}ง^{๑๘๒}ไ^{๑๘๓}พ^{๑๘๔}

^๑บง = ไม้เียะ

^๒ขาง = ชื่อไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ เนื้อบาง ลำปล้องโต ทำเป็นลำกลอง

เป่าลูกกอก ขางบอมก็เรียก

^๓ไล = ชื่อไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง หน่ออ่อนใช้ต้มจิ้มน้ำพริก ภาคกลางว่า ไผ่ลาย

^๔เหมือย = ๑. คาสร้อยของ หมี
 ๒. น้ำค้าง

ฝูงหมูสัตว์ทั้งหลายมีในป่า เน้นเปื้อน¹
ลาเต็ม

ไพ เสือโค้งหลังวนหน้าไปอยู่ท่ากัน
กาบ

กิตาย เจ้าอย่าเสียกายในเถียน
เป็นเปียน

แลคสุนหมูข้างและกะตึงเสียดและเม่น
เตา

เจ้าจงมาอยู่บ้านเสวยสุข เจ้าอย่าไป
ทุกข์ยาก-

ในห้องป่าไม้เล่าคงหนา หื้อเจ้ามีจิต
จินดา-

นบน้อมอวบอ่อน มโนอ่อนโกศา
เจ้าจงมา

เสวยโภชนะอาหารอันณะเสียด
ตามจาสิท

บัวลาณ ตามบุญสมภารแห่งเจ้า
ตั้งแต่

แก่นันว่า หัตถิตา สักติหาปิโน
กัคจายะนะ

ฝูงหมูสัตว์ทั้งหลายมีในป่า เนื่อเปื้อน¹
ลาเต็ม

ไพร เสือโค้งหลังวนหน้า²ไปอยู่ท่ากัน
คาบ

กิตาย เจ้าอย่าเสียกายในเถียน
เป็นเพื่อน

แรคสุนหมูข้างและกะตึงเสียดและเม่น
เตา

เจ้าจงมาอยู่บ้านเสวยสุข เจ้าอย่าไป
ทุกข์ยาก-

ในห้องป่าไม้เล่าคงหนา ให้เจ้ามีจิต
จินดา-

นบน้อมโอนอ่อน มโนอ่อนโกธรา
เจ้าจงมา

เสวยโภชนะอาหารอันประเสริฐ
ตามจาวีต

โบราณ ตามบุญสมภารแห่งเจ้า
ตั้งแต่

แก่นันว่า หัตถิตา สักติหาปิโน³
คัชชายะนะ⁴

¹เปื้อน = สัตว์ป่าในพวงกวาง

²หลังวนหน้า = วิ่งคักหน้า (หลัน = วิ่ง วก = คัก)

³สักติหาปิโน = สักกัหาปิโน ชื่อช้างพลายชนิดที่ 1 ใน 15 ชนิด

⁴คัชชายะนะ = เสียงที่มีอำนาจ

กฤษณะโม^๑ กฤษณะโก^๒ วิธินา^๓ ภาวะันตุ^๔
 ลีวคสะคา^๕ จัตตาวะ^๖ ฐัมมา คัวยกาถา

ผู้นี้-

จึงจักมีอคชนตีความดีแด่เมตตา แด่

ไมตรี

มุทิตากุลณาตั้งอาพาธาและพยาค จัง
 คอยคลาดจากสันดาน เจ้าจึงมาเกินหวาน

และ

หญาออน ความทุกข์ผ่อนเสียตัว เจ้าอย่า
 กัวไฟและน้ำใหญ่ ตั้งเบ็ดไก่อะหมุหมา
 ตั้งม้าลัวะและฮ่อแซกลัวะเขินขาว ตั้ง

กฤษณะโม^๑ กฤษณะโก^๒ วิธินา^๓ ภาวะันตุ^๔
 ลีวคสะคา^๕ จัตตาวะ^๖ ฐัมมา คัวยกาถา

ผู้นี้-

จึงจักมีอคชนตีความดีแด่เมตตา แด่

ไมตรี

มุทิตากุลณาตั้งอาพาธาและพยาธิ จัง
 คอยคลาดจากสันดาน เจ้าจึงมาเกินหวาน^๗

และ

หญาออน ความทุกข์ผ่อนเสียตัว เจ้าอย่า
 กัวไฟและน้ำใหญ่ ตั้งเบ็ดไก่อะหมุหมา
 ตั้งม้าลัวะ^๘และฮ่อ^๙แซก^{๑๐}ลัวะเขิน^{๑๑}ขาว ตั้ง

^๑กฤษณะโม = มีจิตใจแข็งแรง

^๒กฤษณะโก = ผู้ที่ฝึกดีแล้วเหมือนกับช้าง

^๓วิธินา - ตามพิธีที่ทำมา

^๔ภาวะันตุ = จึงมี

^๕ลีวคสะคา = ศาสนา

^๖จัตตาวะ = จัตตาโร แปลว่าสี่

^๗เกินหวาน - เกินอรอย

^๘ลัวะ = คนชาวเขาคอนเหนือประเทศไทยพวกหนึ่งในตระกูลมอญ = เขมร

^๙ฮ่อ = จีนพวกหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตอนใต้ของจีน อพยพมาอยู่ทาง
 ตอนเหนือประเทศไทย

^{๑๐}แซก = คำเรียกชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังกลาเทศ เนปาล
 อัฟกานิสถาน ฯลฯ

^{๑๑}เขิน = ชื่อคนไทยเผ่าหนึ่ง คล้ายพวกลื้อ อยู่ในแคว้นฉาน ประเทศพม่า

มาน¹ลาวและลื้อ²ไปชะ³ชิดชะ³ตี³เต็มทาง
ทั้งขมุ⁴และยาง⁵ต่างประเทศภาษา มีมาก

นานา

ต่างต่าง เขาเที่ยวไปมาจากกันสะ⁶หว่า

เมื่อนั้น

สามสิบสองชนเจ้าอย่าไปสะ⁷คั้ง⁷ตัน

ตกใจ

ทั้งบอกไฟ⁷และลีนาคกงหน้าทั้งฟ้า⁸ล่อง

และลมตี⁸ให้เจ้าอชขันตีแก้วกาแควน

สงคราม ยามตี⁸แตกาดะควนถวนถูก

จักถูก

มัน⁹กฤษจะเลบั้งปายตัวตั้งสะการ สุข

มาน¹ลาวและลื้อ²ไปชะ³ชิดชะ³ตี³เต็มทาง
ทั้งขมุ⁴และยาง⁵ต่างประเทศภาษา มีมาก

นานา-

ต่างต่าง เขาเที่ยวไปมาจากกันสะ⁶หว่า

เมื่อนั้น

สามสิบสองชนเจ้าอย่าไปสะ⁷คั้ง⁷ตัน

ตกใจ

ทั้งบอกไฟ⁷และลีนาคกงหน้าทั้งฟ้า⁸ร่อง

และลมตี⁸ให้เจ้าอชขันตีแก้วกาแควน

สงคราม ยามตี⁸แตกาดะควนถวนถูก

จักถูก

มัน⁹กฤษเรชพังพลายหัวตั้งสาการ สุข

¹มาน = ชนชาติพม่า

²ลื้อ = ไทยพวกหนึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา

³ชะชิดชะตี = กระชิกกระชี่

⁴ขมุ = ชื่อชนชาวเขาเผ่าหนึ่งในตระกูลมอญ - เขมร

⁵ยาง = ชนชาติกะเหรี่ยง

⁶สะหว่า = เสียงดังเกร็งแซ่

⁷บอกไฟ = บั้งไฟ

⁸ลมตี = ลมพายุ

สำราญทุกคำเจ้า สี่สิบขวบเข้าจึง
 โดยแสง
 ๖๖ + ๘๘
 ๖๖ + ๘๘
 ๖๖ + ๘๘
 ๖๖ + ๘๘
 ๖๖ + ๘๘
 กิ๋อว่ากุกุจะเลคปั้งปาย สามสิบสอง

ชวน
 อย่าไปเอาใจออกจากที่เจ้าเกียก

สามสิบสอง
 ขวนเจ้าอย่าไปวินเทียวกากินหย้าอยู่ใน
 เกียน สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเป็น
 เปียนฝูงหมุควายเกียนแลคจางชู่หมุ

กวาง
 ทราย จุงมาเร็วไวอย่าช้า จุงมากิน
 เขากับ

ก้วยอ้อย หวานจันจอยเอาใจ ข่า
 แต่งไว้
 เต็มขัน แม่นว่าจางสะคันบเตาเจ้า
 แม่น

ว่ากะตำอันไคยถูกก็ยังรู้แล่น กะตำอัน
 ไคยแม่นก็ยังรู้แล่น เสียงสะเคียน

เหมียน

สำราญทุกคำเจ้า สี่สิบขวบเข้าจึง
 ไรยแรง
 ๖๖
 ๖๖
 ๖๖
 ๖๖
 ๖๖
 คี๋อว่ากุกุชเวซพั้งพลาย สามสิบสอง

ขวัญ
 อย่าไปเอาใจออกจากที่เจ้าเคยกิน

สามสิบสอง
 ขวัญเจ้าอย่าไปวินเทียวกากินหย้าอยู่ใน
 เกียน สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปเป็น
 เปียนฝูงหมุควายเกียนแรคจางกระชู่หมุ

กวาง-
 ทราย จงมาเร็วไวอย่าช้า จงมากิน
 ขาวกับ

ก้วยอ้อย หวานจันจอยเอาใจ ข่า
 แต่งไว้
 เต็มขัน แม่นว่าจางฉันทันต์¹ไม่เท่าเจ้า
 แม่น-

ว่ากระตำอันไคไม่ถูกก็ยังรู้แล่น กระตำอัน
 ไคไม่แนกก็ยังรู้แล่น เสียงสะเคียน²

เหมียน

¹ฉันทันต์ = ชื่อช้างตระกูลหนึ่งใน 10 ตระกูล กายสีขาวยริสุทธีคังสีเงินยาง
 แด่ปากและเท้าสีแดง

²เสียงสะเคียน = 1. เสียงแหลม
 2. เสียงคัง สั่น ลั่น ก้อง

เสียงนกเขียน¹นั้นค้าย บัดนี้เจ้าอย่า
ไปเป็น
คังข้างตัวไม้คักปก³ เจ้าอย่าไปทะทั้ง⁴

และ

อวดอ้าง ไกวหัวกวัดแกว่งไปมา
เจ้าอย่า
ยะใจ⁵เกียด หื้อเจ้าคอยเมี้ยนเจียกอัน
กลองหลัก⁶คอ แม่นว่าเจียกเต้าเจียกโก-
เจ้าอย่าหลุก⁷คุดคินหนีไป หื้อเจ้าก็ค⁸จถึง
ลอคมาน สามสิบสองชวณเจ้าอย่าไป
ซึ้น⁷ย่าน

หก⁸คิ่นเต้นแล่นเลณ กั้นว่าเจ้าเห็นคน-
อย่าเลณล้า⁹ลอง กั้นว่าไคยีนเสียง⁹ก้อง

เสียงนกเขียน¹นั้นค้าย² บัดนี้เจ้าอย่า
ไปเป็น
คังข้างตัวไม้คักปก³ เจ้าอย่าไปทะทั้ง⁴

และ

อวดอ้าง ไกวหัวกวัดแกว่งไปมา
เจ้าอย่า-
ยะใจ⁵เกียด ให้เจ้าคอยเมี้ยน⁵เชือกอัน
กลองหลัก⁶คอ แม่นว่าเชือกเต้าเชือกโก-
เจ้าอย่าหลุก⁷คุดคินหนีไป ให้เจ้าก็ค⁸จถึง
รอกมาน⁶ สามสิบสองชวณเจ้าอย่าไป
ซึ้น⁷ย่าน⁷

หก⁸คิ่นเต้นแล่นเรณ ครั้นว่าเจ้าเห็นคน-
อย่าเรณ⁹ร่า⁹รอง ครั้นว่าไคยีนเสียง⁹ฆ้อง

¹นกเขียน = นกกระเรียน

²นั้นค้าย = นั้นแหละ

³คักปก = นำหน้า

⁴ทะทั้ง = เร็วรวดเร็ว

⁵เมี้ยน = เก็บ

⁶รอกมาน = ถึงคราวทั้งครวั

⁷ซึ้นย่าน = ซึ้นลาด ตาขาว ซักแล้ว

⁸หก = วัง

และกอง เจ้าอย่าสะกึ่งตื่นตกใจ ตั้ง
บอกไฟ
และสีนาคและกองหน้า ตั้งฟ้าลงและ
ลมที่
หื้อเจ้าแบ่งใจคิมันเคียง อย่าข่มเหงียง
ไปมา ตูข้าก็คายังเคียงโกจะนะ เคียง
ตอน

ลับเอาชวนเจ้าหื้อมากิน มีตั้งเลี้ยง
คำนิน
ล้าเลิศ ผืนผะเสกอันเกิดแต่เมืองสวรรค์
ผัวแดงป้อวาผัวขาวหนาป้อนาค มีตั้ง
เงินหำบาทพ้อมตั้งหมากปูตั้งตูปเตียน
คาใส่เบี่ยนภาจะนะใส่สะโตกไว้ ขอ
อัญเชิญชวนจางแก้วจุงปากันอวยหน้า
มากิน ก่อนเคอะ

โอม สิทธิกิจจัง ลาภัง สิทธิ
จียะ-

มังกะลัง โอม สัมมาธิมา กุมามะ
อจจะโน-

และกลอง เจ้าอย่าสะกึ่งตื่นตกใจ หัง
บอกไฟ
และสีนาคและกลองหน้า หังฟ้าร้องและ
ลมที่
ให้เจ้าแบ่งใจคิมันเคียง อย่าคว่าเหงียง
ไปมา ตูข้าก็คายังเครื่องโกชนะ เครื่อง
ตอน

รับเอาขวัญเจ้าให้มากิน มีหังเลื้อ
คำนิน
ล้าเลิศ ผืนประเสริฐอันเกิดแต่เมืองสวรรค์
ผัวแดงพ้อวาผัวขาวหนาพ้อนาค มีหัง
เงินหำบาทพ้อมตั้งหมากพูลตั้งตูปเตียน
คาใส่เบี่ยนภาชนะใส่สะโตก²ไว้ ขอ
อันเชิญชวนจางแก้วจุงปากันอวยหน้า
มากิน ก่อนเลิก

โอม สิทธิกิจจัง ลาภัง³ สิทธิ
ชัยยะ-

มังคะลัง โอม สัมมาธิมา กุมามะ⁴
อชชะโน-

¹ เบี่ยน = กระดัง

² สะโตก = ชันโตก สารับ

³ ลาภัง = สิทธิลาภัง

⁴ กุมามะ = กุก กูมามา

วันนี้ก็เป็นวันดี มีเลิกก็งามมียามก็ปลอด-
เป็นบอกพญาวัน ข้าจักเลี้ยงขวนเงา
จางสาร
เต่างาเล่มใหญ่ก็ห้อมมาวันนี้ ข้าจัก

เลี้ยงขวน-

จางนกกว่าปูสาจะงามอนก็ห้อมมาวันนี้
ข้าจักเลี้ยงขวนจางตั้งนั่งบงกนก็ห้อมมา
วันนี้

ขวนเจ้ามคิงปายอย่าไปหลงอยู่ใน
คงไฟป่า

กว้าง ไปเป็นเมียคนปุเอดาวงก็ห้อมมาวันนี้
ขวน

เจ้าอย่าไปเป็นเมียคนปุสะตันอยู่ใน
เถียนป่า

หินปานคักก็ห้อมมาวันนี้ ขวนเจ้าอย่าไป
อยู่จิม

จางสารตัวใหญ่ก็ห้อมมาวันนี้ แม่นว่า
ขวนได้

สะกุงขึ้นตกใจกลัวใจสัน เมื่อหมอเจ้าเอา
ปัดสะนุกันเอาหนั่งปะกำขึ้นห้อย ปางเมื่อ
เจ้าหนอยหนอยแฉวเลนแลนทวยแม
ไปมา

วันนี้ก็เป็นวันดี มีถุกก็งามมียามก็ปลอด-
เป็นบอกพญาวัน ข้าจะเรียกขวัญเงา
ข้างสาร

เท่างาเล่มใหญ่ก็ห้อมมาวันนี้ ข้าจะ

เรียกขวัญ-

ข้างแกลวกลาผู้ราชางองก็ห้อมมาวันนี้
ข้าจะเรียกขวัญข้างที่นั่งมคคกก็ห้อมมา
วันนี้

ขวัญเจ้าแมคิงพลาอย่าไปหลงอยู่ใน
คงไฟป่า

กว้าง ไปเป็นเพื่อนผู้เอดาวงก็ห้อมมาวันนี้
ขวัญ

เจ้าอย่าไปเป็นเพื่อนผู้จันค้อยู่ใน
เถียนป่า

หิมพานคักก็ห้อมมาวันนี้ ขวัญเจ้าอย่าไป
อยู่จิม

ข้างสารตัวใหญ่ก็ห้อมมาวันนี้ แม่นว่า
ขวัญได้

สะกุงขึ้นตกใจกลัวใจสัน เมื่อหมอเจ้าเอา
พิดสะนุกันเอาหนั่งปะกำขึ้นห้อย ปางเมื่อ
เจาหนอยหนอยแฉวเลนแลนทวยแม
ไปมา

¹ผู้ = คำบอกเพศ หมายความว่า ตัวผู้

²เอดาวง = ข้าง 3 เคียง เป็นพาหนะของพระอินทร์

บัดนี้^๑นาเจ้าก็จากเถียนไคมา^๒เป็นเปียน

กับ

คน^๓ แม่นว้างวักระ^๔ตั้งโตนและแลคชู่หมู

เสีย

หมีผีป่า^๕ ป่าเอาชนหล้าหนีไก่อ^๖ แม่นว้าง

สัตว์

ในไฟป่ากว้าง^๗ ผุงหมู^๘จางเถียนและ

ลาวะสีห์

หมูนางปี^๙และวอกกาง^{๑๐}บาง^{๑๑}แบ้ว^{๑๒} นก

เกา^{๑๓}แกว

และอินทรี^{๑๔} นกจะลุดหัวผี^{๑๕}และบาง^{๑๖}โอ^{๑๗}ลัว

ป่าชนเจ้าไปไก่อ^{๑๘} หื้อเจ้ามา^{๑๙}แล้วไวอย่า

จ้า

บัดนี้^๑นาเจ้าก็จากเถียนไคมา^๒เป็นเพื่อน

กับ

คน^๓ แม่นว้างวักระ^๔ตั้งโตนและแรคกระชู่หมู

เสีย

หมีผีป่า^๕ พาเอาชวัญหล้าหนีไก่อ^๖ แม่นว้าง

สัตว์

ในไฟป่ากว้าง^๗ ผุงหมู^๘ซางเถียนและ

ราชสีห์

หมูนางปี^๙และวอกกาง^{๑๐}บาง^{๑๑}แบ้ว^{๑๒} นก

เคา^{๑๓}แกว

และอินทรี^{๑๔}น^{๑๕}กจะลุดหัวผี^{๑๖}และบาง^{๑๗}โอ^{๑๘}ลัว^{๑๙}

พาชวัญเจ้าไปไก่อ^{๒๐} ให้เจ้ามา^{๒๑}เร็วไวอย่า

ช้า

^๑บาง = ชื่อสัตว์ชนิดหนึ่ง คล้ายกระรอกแต่มีหางเป็นพืด ^๒ข้างตัวตั้งแต่คอไปถึงปลายนิ้วตีน สำหรับใช้กางออกคล้ายปีกในเวลาไต่ไปมาจากต้นไม้ต้นหนึ่งไปยังอีกต้นหนึ่ง หากินเวลากลางคืน

^๓จะลุดหัวผี = ชื่อนกชนิดหนึ่ง มีหงอนแบนเหมือนรูปชวาน ปากแข็ง เอาปากเจาะต้นไม้เพื่อหาหนอน นกหัวชวาน ก็เรียก

^๔บางโอ^๕ลัว = ชื่อบางพันธุ์หนึ่ง ตัวใหญ่กว่าบางธรรมดา ชอบอยู่ในป่าลึก

แม่น้ำเป็นเอาฟ้าและขอสัพพัน ก้อย่า
หื้อชวน
เจ้าอนลืมหอง ข้าเลี้ยงเทียบหนึ่งแล้ว
ข้าแถม

สอง สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปหมอง
คำคอย
ปางเมื่อเจ้ายังน้อยน้อยแฉวเล่นลา
อยู่ที่กลาง

คงไฟ บัดนี้ไคมาเป็นจางจ้อยอยู่ใน
มนุสสโลก

บัดนี้ข้าก็แต่งคาภาชนะสะโตก มีเคียง
พอม

สับปะนানা มาเลี้ยงกลองเอาชวนเจ้า
กฤษจะลาท

ปึงปาย หื้อชวนเจ้ามากินแล้วไว ก่อน
เตอะ

อจจะในวันนี้ก็เป็นวันที่สะหลี-
วันขึ้น วันลอบป็นอาคันธธุรา บัดนี้นาข้า
ก็แต่ง-

คาเคียงพอม เปี้ยจักน้อมสู่ชวนเจ้า
หมู่เฒ่า

แม่น้ำเป็นเอาพราและขอสัพพัน ก้อย่า
ให้ขวัญ
เจ้าอนลืมหอง ข้าเรียกเทื่อหนึ่ง¹แล้ว
ข้าแถม

สอง สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปหมอง
คำคล้อย
ปางเมื่อเจ้ายังน้อยน้อยแฉวเล่นลา
อยู่ที่กลาง

คงไฟ บัดนี้ไคมาเป็นข้างช้อยอยู่ใน
มนุสย์โลก

บัดนี้ข้าก็แต่งคาภาชนะสะโตก มีเครื่อง
พอม

สัพพะนানা มาเรียกร้องเอาขวัญเจ้า
กฤษชรราช

พังพลาย ให้ขวัญเจ้ามากินแล้วไว ก่อน
เกิด

อชชะในวันนี้ก็เป็นวันที่วันศรี-
วันขึ้น วันรอกพื้นอกนิษฐา บัดนี้นาข้า
ก็แต่ง-

คาเครื่องพอม เพี้ยจักน้อมสู่ขวัญเจ้า
หมู่เฒ่า

¹ เทื่อหนึ่ง = ครั้งหนึ่ง คราวหนึ่ง

มีตั้งข้างทางชอคอนม ปากอ้าโจก

อมฝอย

หางกุดฟอย³ลั่นกาน⁴ บังมาน⁵และสามหา⁶
ข้างคาขาวและชี้หย่านก็ให้หายเสียแต่

ในวันนี้ ขว

ชุมชุม⁷จีบหน้าผาก หูหวาก⁸หางบังกอง⁹
ก็ให้หาย

เสียในวันนี้ มีตั้งหางชอคอนมโตทองคัน
กานปล้อง

มีตั้งข้างทางชอคอนม¹ ปากอ้าโจก

อมฝอย²

หางกุดฟอย³ลั่นกาน⁴ บังมาน⁵และสามหา⁶
ข้างคาขาวและชี้หย่านก็ให้หายเสียแต่

ในวันนี้ ขว-

ชุมชุม⁷จีบหน้าผาก หูหวาก⁸หางบังกอง⁹
ก็ให้หาย

เสียในวันนี้ มีตั้งหางชอคอนมโตทองคัน
กานปล้อง¹⁰

¹คอนม = คอโต คอพอกมาก

²ปากอ้าอมฝอย = ปากอ้าไม่หุบ

³หางกุดฟอย = หางค้วน หางขาด (กุด = ค้วน ฟอย หรือ ชอย = หั่น)

⁴กาน = 1. มีสีขาวรอบเฉาะเหงะแซน ที่ลิ้น คอ และที่หาง

2. คาง คือ เป็นควงหรือจุดขาว ๆ ผิดกับสีพื้น

⁵บังมาน = โรคทองโต (บัง = กันไม่ให้เห็น มาน = อาการที่คนสัตว์
มีครรภ์ที่ท้อง)

⁶สามหา = อวกลี

⁷ชุมจี = รอยชุมที่หน้าผาก ไขว้กับช่วยชุม อย่างว่า "ช่วยชุมชุมจี" มักถือเป็น
ลักษณะไม่ดี

⁸หูหวาก = หูแหวง หูวิน

⁹หางบังกอง = หางเป็นปล้อง เป็นข้อ

¹⁰คันกานปล้อง = รอบคันมีสีขาว คาและเหลืองสลับกันเป็นปล้อง ๆ เรียกว่า
"ลายกานปล้อง" เหมือนลายงูสามเหลี่ยม

หมอ'เพา'กว่า'จ้ง'ไล'ก็'หื้อ'หาย'เสีย'วันนี้
 มี'ตัง'คน'ไฟ
 จับ'ที่'ข้าง'มี'ตัง'ขา'หน้า'และ'ขา'หลัง' มี'ตัง'ห
 แ'คัง'ควี่
 เก้า' มี'ตัง'จ้ง'ตำ'เข้า'และ'หมอน'เข้า
 แ'กวง'ไ'กว'ตื้น-
 ก็'หื้อ'หาย'เสีย'ใน'วันนี้' ตัง'แต่'นี้'ปาย'หน้า
 หื้อ'สาม'สิบ-
 สอง'ขวน'เจ้า'หล้า'มี'สง'าก'า'แ'แข็ง' หื้อ'มี'ลิด'ที่
 แ'ล่ง'ฉาบ-
 แป'เข้า'เล'ิก'ศั'ตรู' วัน'นี้'ตู'ซำ'ก็'ตก'แ'ต่ง'คา'เค'ียง
 พอม' มา
 ลับ'เอา'ขวน'เจ้า'จ้ง'แ'ก'ว'กา'หนอ'ม้ง'ปาย
 หื้อ'สาม'สิบ-
 สอง'ขวน'เจ้า'มา'อยู่'ส'บาย'ต่อ'เต'ากุม'เ'าะ
 หื้อ'อายุ'เจ้า

หมอ'เพา'กว่า'จ้ง'ไร'ก็'ให้'หาย'เสีย'วันนี้
 มี'ตัง'คน'ไฟ-
 จับ'ที่'ข้าง'มี'ตัง'ขา'หน้า'และ'ขา'หลัง' มี'ตัง'ห
 แ'คัง'¹'ค'ลี
 เก'ล้า'²'มี'ตัง'ข้าง'ตำ'เข้า'³'และ'หมอน'เข้า'⁴
 แ'กวง'ไ'กว'ตื้น
 ก็'ให้'หาย'เสีย'ใน'วันนี้' ตัง'แต่'นี้'กาย'หน้า
 ให้'สาม'สิบ-
 สอง'ขวน'เจ้า'หล้า'มี'สง'าก'ล้า'แ'แข็ง' ให้'มี'ฤ'ทธิ
 แ'ร่ง'ปราบ-
 แป'เข้า'เล'ิก'ศั'ตรู' วัน'นี้'ตู'ซำ'⁵'ก็'ตก'แ'ต่ง'คา'เค'รื่อง
 พรอม' มา
 รับ'เอา'ขวน'เจ้า'ว้าง'แ'ก'ลว'กลา'หนอ'พ้ง'พ'ลาย
 ให้'สาม'สิบ-
 สอง'ขวน'เจ้า'มา'อยู่'ส'บาย'ต่อ'เต'ากุม'เ'าะ
 ให้'อายุ'เจ้า

¹ หู'แ'คัง = หู'แ'แข็ง

² ค'วี่'เก'ล้า = ปก'หัว

³ ตำ'เข้า' = กระ'พับ'เท้า

⁴ หมอน'เข้า' = ร'อน'เข้า' ก็'คือ' แ'ก'ว'ง'ตื้น

⁵ ตู'ซำ' = ทัว'ซำ'

จุงอยู่ยืนยาว หื้อไคลอยขาวขาวเข้า
 หื้อสามสิบ-
 สองชวนเจ้ากุนจะเลขบั้งปาย หื้อสาม
 สิบสอง
 ขวนเจ้าจุงมาพ้อมมากหลวงหลาย ทั้ง
 บั้งปายใหญ่
 น้อย ขออัญเชิญชวนเจ้าจุงมากินกล้วย
 ออยหวาน
 จันจอยจูใจ หื้อสามสิบสองชวนเจ้า
 จุงมาเร็วไว
 ออย่าจา เชิญชวนเจ้าหลาจุงปากันอวย
 หน้ามากิน
 ก่อนเตอะ อายุ วังโฌ สุขัง พลัง

จงอยู่ยืนยาว ให้ไครอยขาวขาวเข้า
 ให้สามสิบ-
 สองขวัญเจ้ากุนชเรพังพลาย ให้สาม
 สิบสอง
 ขวัญเจ้าจุงมาพ้อมมากหลวงหลาย ทั้ง
 พังพายใหญ่
 น้อย ขออัญเชิญขวัญเจ้าจุงมากินกล้วย
 ออยหวาน
 ชันช้อยชูใจ ให้สามสิบสองขวัญเจ้า
 จงมาเร็วไว
 ออย่าชา เชิญขวัญเจ้าหลาจุงปากันอวย
 หน้ามากิน
 ก่อนเถิด อายุ วังโฌ สุขัง พลัง

7. บทสวดขวัญควาย

เนื้อหาบทสวดขวัญควายประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การพรรณนาถึง
 บุญคุณของควายที่ช่วยมนุษย์ทำนา และการกล่าวขอขมาที่ไคควาว่าเสียเนื้อระหว่างทำงาน
 บทสวดขวัญนี้ใช้กล่าวในพิธีทำขวัญควาย ภายหลังการหวนคำเสร็จแล้ว ดังที่ สงวน
 โชติสุขรัตน์¹ กล่าวไว้ว่า การไคคราคเป็นภาระหนักที่ต้องใช้แรงควาย ครั้นเสร็จ
 จากการหวนคาแล้ว จึงจัดพิธีหาขวัญควายขึ้น โดยมีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อขอขมาควาย
 ที่ไคควาค่าทูปตึงะใช้งาน

¹สงวน โชติสุขรัตน์ ประเพณีไทยภาคเหนือ หน้า 307

กำเลียดขวนควาย
(นายโชน สีอิ)

คำเรียกขวัญควาย

สะหลี่สั่วกสะคีล้าเลิศ ลักษณะ
เจ้า-

เกิดมาเป็นควาย บุญเจ้าหลายมีมาก
ไค้มาจัก
ลากเดียไถ คำตีไปบ่ยัง บ่พาดพั้ง
หลงไหล
ตก^๑ตื่นไววะวาค สายเจียกสะบัคฟาค
ป้อแลง
อิดเหลี่ยแลงลาบาก ตามนิสสัยสัตว์ปากล
มีกับ
เหตุ^๒นั้นเป็นว่าเจ้าเกิดมากำจู้คุดหนุน
เปี้ยหื้อ
เป็น^๓กุนเป็นบุญยังคนมนุสโลก ลางตัว

ศรีสวัสคีล้าเลิศ ลักษณะ
เจ้า-

เกิดมาเป็นควาย บุญเจ้าหลายมีมาก
ไค้มาจัก
ลากเดีย^๑ไถ คำตีไปบ่ยัง ไม่พาดพั้ง
หลงไหล
ถ^๒ตื่นไววะวาค^๓ สายเชือกสะบัคฟาค
พอแรง
อิด^๔เหลื่อแรงล่ำบาก ตามนิสสัยสัตว์ไม่ปากล^๕
มีคุณ
เหตุ^๒นั้นเป็นว่าเจ้าเกิดมากำจู้คุดหนุน
เพื่อ^๕ให้
เป็นคุณเป็นบุญยังคนมนุสโลก ลางตัว

^๑เดีย = เดื่อ แปลว่า ทราก

^๒ถก = กระซาก ยกขึ้น

^๓วะวาค = ๑. แฉลบแฉล็บ
๒. กวาคไปมา

^๔อิด = เหนื่อย

^๕ไม่ปากล = ไม่พูด พูดไม่ได้

ก็ป้อยว่า^๑แข่งโคกและชาหัก^๒ ลางตัวก็
หลวัก

ลางตัวก็ง้าว^๓ หกแล่นเต้าตายเสีย
แมบลิ่น

เลี้ยวระวาด^๔ ลางพ่องก็^๕เป็นปากขาดและ
เบาसान

จึงเกิดมาตากานแต่เก่า^๖ เดิมแต่เจ้า
เกิดมาเมื่อ

หัวที่ ปู่สังศรีและย่าสังไซมาแต่งไว้คู่
จอบ

ผอมปี่คำและคอน^๖ เดิมแต่ก่อนแบ่งมา
เดิมแต่

เก่าแห่งมึงสา หากเป็นควายนาเกิดมา
แต่เจ้า

ปู่สังศรีสองคนแก่เฒ่าหากแต่งไว้ทุกอัน
ชาจึง

ตกแต่งพ้อมเปี้ยจักเอาชวณ^๗ ชาจักลาชนา
มา

ก็พลอยว่าแข่งโคก^๑และชาหัก^๒ ลางตัวก็
หลวัก^๒

ลางตัวก็ง้าว^๓ หกแล่นเต้าตายเสีย
แมบลิ่น^๔

เลี้ยวระวาด^๕ ลางพ่องก็^๕เป็นปากขาด^๕และ
เบาसान

จึงเกิดมาตากานแต่เก่า^๖ เดิมแต่เจ้า
เกิดมาเมื่อ-

หัวที่ ปู่สังศรีและย่าสังไซมาแต่งไว้คู่
ขอบ

ผอมพิดาและคอน^๖ เดิมแต่ก่อนแบ่งมา
เดิมแต่

เก่าแห่งมึงสา หากเป็นควายนาเกิดมา
แต่เจ้า

ปู่สังศรีสองคนแก่เฒ่าหากแต่งไว้ทุกอัน
ชาจึง

ตกแต่งพ้อมเพื่อจักเอาชวณ^๗ ชาจักลาชนา^๗
มา-

^๑แข่งโคก = แข่งคอก

^๒หลวัก = ฉลาด

^๓ง้าว = ง่า แปลว่า โง่

^๔แมบ = แสบ

^๕ปากขาด = ปากเป็นแผล

^๖คอน = เปือก

^๗ราชนา = อารารนา

มาป็นเปี้ยจักเลี้ยกชวนเจ้า ขวนมึงสาคำ มาพลันเพื่อจักเรียกขวัญเจ้า ขวัญมึงสาคำ

ปอน

พอน

หนุมเตาชาเลี้ยกลองแล้วจงมามา มีตั้ง หนุมเตาชาเรียกร่องแล้วจงมามา มีตั้ง

ชวน

ขวัญ

แข่งและเคชวนชาโลมาตันตาหัวเกา แข่งและเคขวัญชาโลมาตันตาหัวเกลา

ชวน

ขวัญ

จันหนังมั่งสั่งแห่งเจ้ามาพาพอมเลา จันหนังมั่งสั่งแห่งเจ้ามาพรว้าพ้อมเลา

กอนเคอะ

กอนเก็ด

อัจจะสู่วัจจะโยลาเล็ค

อัจจะสู่วัจจะโยล้าเล็ค

สั้วตัว-

สั้วตัว-

พะเล็คใจบุญ แกนหื้อเป็นกุนเป็นบุญกับ โลก เป็นที่คนบรโลกไว้ใจกะตำกาน

ประเสริฐใจบุญ แกนให้เป็นคนเป็นบุญกับ โลก เป็นที่คนบรโลกไว้ใจกะทำการ

หาก

หาก

เป็นบัวลาธมาแต่กอน ผั้นเจียกสอน

เป็นบัวราธมาแต่กอน ผั้นเชือกสอน¹

ไถนา

ไถนา

กันถึงสะดุมมาเคียนแปด สายฟ้าแสด

ครันถึงถดุมมาเคียนแปด สายฟ้าแสด

เหลียง-

เหลื่อง-

ขาว แสงเคียนควาบก้า ลมปักฝ้ายบังบน

ขาว แสงเคียนควาไม่กล้า² ลมปักฝ้าย³บังบน

¹สอน = คุ่ม ตาม

²ไม่กล้า = ไม่แรง ไม่จัก

³ฝ้าย = เมฆ

เป็นสายฝนฟ้าร้อง ลมแคะท้องสาธา
 ฝูงอัมป้า
 ลูกชาหักเจ้าจึงแล่นหนี ฝนตกหัวปีฟ้า
 ฟ้า

เต็มหัวป่าคอยคง ไม่ไล่ขวางบงพอก
 เก้า หัก
 เด็กเฒ่ากมต่าง สายลมวางไม้ใหญ่
 กิ่งหักใส่พอ

ตาย เจ้าอย่าเสียกายแคว้นเก้า มดแดง
 เมายูงมี

ฝนตกหัวปีตกมาก เจ้าอย่าไต่ก็ดยาก
 กะตากาน
 เจ้าจงอยู่สุขสบายยังนาโถ้ง เบ่งกว้าง
 โลงสุค-

เงินตำ หย่าในนาก็โป่งเต็มหัวโถ้ง
 เขี้ยวงาม

ไม่มีตีเกรงขามเหมือนเดือน ปี่หมู่เปียน
 หลวง-

เป็นสายฝนฟ้าร้อง ลมแคะท้องสาธา
 ฝูงอัมพา¹-
 รุกชาหักเจ้าจึงแล่นหนี ฝนตกหัวปีฟ้า
 ฟ้า

เต็มหัวป่าคอยคง ไม่ไล่ขวางบงพอก
 เก้า หัก
 เท็ก²ท้าว³มทาง สายลมวางไม้ใหญ่
 กิ่งหักใส่พอ

ตาย เจ้าอย่าเสียกายแคว้นเก้า มดแดง
 เมายูงมี

ฝนตกหัวปีตกมาก เจ้าอย่าไต่ก็ดยาก⁴
 กระทำการ
 เจ้าจงอยู่สุขสบายยังนาท่ง เบ่งกว้าง
 โลงสุค-

เช่นตา หย่าในนาก็โป่งเต็มหัวท่ง
 เขี้ยวงาม

ไม่มีตีเกรงขามเหมือนเดือน มีหมู่เพื่อน
 หลวง

¹อัมพา = ป่า

²เท็ก = กัดขวาง

³ท้าว = ลม

⁴ก็ดยาก = กิดยาก

หลาย ยุ่ต่างสหายติดหีน¹ หกเต้นตื้นชีวิต
 ใจ
 ตัวโคไ้ทนกันเปียนหกเลน เหตุตัว
 แกว่น
 จะนานชีวิต ป้อยไปหาติดตัวใหม่ ยุ่ต่าง
 ไผ่
 เป้าปึง ขวนยังคิงเจ้าจูงอยู่กับเนี้ย
 อย่าไป
 ล้งเลี้ยอยู่ดงหนา ขวนสองตาใสสอง
 ขวนแซ้ง
 นองและชวนชาหลัง มีตั้งขวนคังและ
 ขวน-
 ปาก อย่าไ้พิศพากเสียตัว มีตั้งขวนหู
 และ
 ขวนหัวขวนหางไกวแกว่ง มีตั้งขวนสี่แซ้ง
 และ
 ขวนตื้น ย่างเตี้ยวคินไ้เต้า จูงห้อมมาอยู่
 กับตัว
 แห้งเจ้าห้อมอยู่สบาย ตัวบ่ตายม้วยมิ่ง
 อย่า

หลาย ยุ่ต่างสหายติดหีน¹ หกเต้นตื้นชีวิต
 ขน
 ตัวโคไ้ทนกัน²เพื่อนหกเลน เหตุตัวไม่
 แกว่น
 ข่านาญชีวิต พลอยไปหาติดตัวใหม่ ยุ่ต่าง
 ไผ่
 เพราพริ้ง ขวัญยังคิงเจ้าจูงอยู่กับเนือ
 อย่าไป
 รังเรื่ออยู่ดงหนา ขวัญสองตาใสสอง
 ขวัญแซ้ง
 นองและขวัญชาหลัง มีตั้งขวัญคังและ
 ขวัญ-
 ปาก อย่าไ้พิศพากเสียตัว มีตั้งขวัญหู
 และ
 ขวัญหัวขวัญหางไกวแกว่ง ปี่ตั้งขวัญสี่แซ้ง
 และ
 ขวัญตื้น ย่างเตี้ยวคินไ้เต้า จงให้มาอยู่
 กับตัว
 แห้งเจ้าให้อยู่สบาย ตัวไม่ตายม้วยมิ่ง
 อย่า

¹ติดหีน = ติดสัค

²กัน = แพ้

หรี๑ค๑ว๑ง๑ห๑น๑ี๑ไป๑ไ๑ก๑ ข๑ว๑น๑เจ๑า๑ย๑า๑ท๑ก๑ใจ๑สะ๑ค๑ง๑
อ๑ย๑า

แท๑ก๑ฟ๑ง๑ห๑น๑ี๑ไป๑ไ๑ก๑ ย๑า๑ม๑เจ๑า๑จ๑ัก๑เ๑ีย๑ใ๑
ค๑ิง๑ล๑าก

น๑า๑ห๑ง๑า๑แท๑ก๑ล๑าก๑เป๑น๑ถ๑ับ๑ ป๑าย๑ช๑ี๑ไ๑ก๑ง๑ม๑ไ๑
ไ๑ส๑อด

แ๑ง๑น๑อย๑ห๑อด๑ห๑ี๑ห๑าย๑ ข๑้า๑ท๑ัว๑เ๑ีย๑ว๑ค๑าย๑
ม๑ี๑ท๑ัว

เป๑ีย๑น๑ ก๑อย๑อ๑ค๑ใจ๑เป๑ีย๑น๑กะ๑ตำ๑าก๑น๑ ก๑อย๑
อ๑คว๑ง-

เว๑ีย๑น๑ค๑ิง๑ล๑าก๑ น๑า๑ไ๑ย๑าก๑ค๑ิน๑แ๑ง๑ ข๑า๑เท๑อะ๑
แ๑ง

ป๑อ๑แท๑ก๑ เ๑ีย๑ก๑จ๑ัก๑แ๑ก๑ล๑ง๑เ๑ง๑ อ๑อม๑แ๑ก๑
เ๑น๑ง

ล๑ง๑ห๑น๑ี๑ ค๑อ๑เจ๑า๑ค๑ี๑บ๑ก๑น๑เ๑ี๑ง๑ จ๑ัก๑ล๑าก๑ค๑ิง๑ม๑อ๑แ๑
ห๑ัก

หรี๑ค๑ว๑ง๑ห๑น๑ี๑ไป๑ไ๑ก๑ล๑ ข๑ว๑ญ๑เจ๑า๑ย๑า๑ท๑ก๑ใจ๑สะ๑ค๑ง๑
อ๑ย๑า

แท๑ก๑ฟ๑ง๑ห๑น๑ี๑ไป๑ไ๑ก๑ล๑ ย๑า๑ม๑เจ๑า๑จะ๑เ๑ีย๑ใ๑
ค๑ิง๑ล๑าก

น๑า๑ห๑ง๑า๑แท๑ก๑ล๑าก๑เป๑น๑ถ๑ับ๑¹ ป๑ล๑าย๑ช๑ี๑ไ๑ก๑ง๑ม๑ไ๑
ไ๑ส๑อด²

แ๑ง๑น๑อย๑ร๑อด๑ห๑ี๑ห๑าย๑ ข๑้า๑ท๑ัว๑เ๑ีย๑ว๑ค๑าย๑
ม๑ี๑ท๑ัว-

เป๑่๑ล๑ี๑น๑ ค๑อย๑อ๑ค๑ใจ๑เพ๑ีย๑ร๑ก๑ระ๑ห๑าก๑การ๑ ค๑อย๑
อ๑คว๑น-

เว๑ีย๑น๑ค๑ิง๑ล๑าก๑ น๑า๑ไ๑ย๑าก๑ค๑ิน๑แ๑ง๑ ข๑า๑เ๑ี๑ก๑
แ๑ง

พ๑อ๑แท๑ก๑ เ๑ี๑อ๑ก๑ช๑ัก๑แ๑ก๑³ล๑ง๑เ๑ง๑⁴ อ๑อม๑⁵แ๑ก๑
เ๑น๑ง⁶-

ล๑ง๑ห๑น๑ี๑ ค๑อ๑เจ๑า๑ค๑ี๑บ๑ก๑น๑เ๑ี๑ง๑⁷ จ๑ัก๑ล๑าก๑ค๑ิง๑ม๑อ๑แ๑
ห๑ัก

¹ ถ๑ับ = ห๑้า๑ช๑บ๑ิ๑ค๑ห๑น๑ี๑ง๑ค๑ล๑าย๑ก๑

² ไ๑ส๑อด = ไ๑ล๑ค๑ร๑ั้ง๑ที่๑ 2

³ แ๑ก = ม๑อ๑ว๑าง๑ข๑ว๑าง๑บ๑น๑ค๑อ๑ว๑ัก๑ว๑าย๑ที่๑ไ๑ย๑า๑ห๑ร๑ือ๑เ๑ี๑ย๑ม๑ก๑ู๑ล๑าก๑เ๑ว๑ีย๑น

⁴ เ๑ง = พ๑ุ๑ เ๑าะ๑ ก๑ระ๑แท๑ก

⁵ อ๑อม = โ๑บ๑ร๑อบ๑ ล๑อม

⁶ เ๑น๑ง = บ๑ี๑บ๑ร๑ัก

⁷ เ๑ี๑ง = แ๑ง๑ อ๑ี๑ค๑อ๑ค๑

ไม่^๑แล้ว^๑ฟาด^๑จับ^๑ขา หก^๑ไป^๑บา^๑ตะ^๑ตา^๑ค^๑บ^๑ไ^๑ค^๑อยู่^๑
ไ^๑ค^๑ย^๑ัง

เอา^๑แล^๑ง ตั้ง^๑แต่^๑ตา^๑วัน^๑แ^๑ง^๑จน^๑มี^๑ค^๑ เจ้า^๑

ห^๑าย^๑ใจ^๑ฝ^๑ึด

เจ^๑็บ^๑ค^๑อ ซ^๑ำ^๑เอา^๑เจ้า^๑มา^๑ม^๑ัด^๑ติ^๑ด^๑ต^๑อ^๑ย^๑ัง^๑แ^๑ล^๑ง

พ^๑ับ^๑ห^๑ู^๑แ^๑ว^๑ง

ห^๑าง^๑ไ^๑ก^๑ว อ^๑ิด^๑ห^๑ิว^๑ห^๑ือ^๑ย^๑ใจ^๑ล^๑ำ^๑บ^๑าก^๑ ท^๑อง^๑เจ้า^๑

อ^๑ย^๑าก

ค^๑ึง^๑ห^๑นี้ เจ^๑ีย^๑ก^๑เ^๑น^๑ี^๑ย^๑ว^๑ค^๑ี^๑บ^๑า^๑ด^๑ ซ^๑ำ^๑ล^๑ำ^๑ย^๑บ^๑า^๑ด^๑

ค^๑ัง^๑ท^๑ัว

ล^๑ิ้น^๑ท^๑อม^๑ห^๑ัว^๑ย^๑ัง^๑แ^๑ล^๑ง พ^๑ัด^๑ห^๑าง^๑ก^๑ว^๑ค^๑แ^๑ว^๑ง

บ^๑ั^๑ห^๑นี้

เอา^๑ห^๑ัว^๑ส^๑ี^๑ก^๑ับ^๑ค^๑ู^๑ม^๑ บ^๑ิ^๑น^๑ย^๑ะ^๑บ^๑ู^๑ม^๑ค^๑ี^๑น^๑มา^๑แ^๑ม^๑ ซ^๑ำ^๑

ย^๑ุง^๑แ^๑อ^๑ม

แ^๑ม^๑ห^๑ือ^๑ย^๑บ น^๑อน^๑ก^๑ึง^๑เก^๑ีย^๑ก^๑เป^๑ระ^๑ต^๑ม^๑ ค^๑ัง^๑

ไ^๑ฟ^๑อ^๑ม

ไม่^๑แล้ว^๑ฟาด^๑จับ^๑ขา หก^๑ไป^๑มา^๑ตะ^๑ตา^๑ค^๑๑^๑ไม่^๑ไ^๑ค^๑อยู่^๑
ไ^๑ค^๑ย^๑ัง^๑^๒

เอา^๑แ^๑ง^๑^๓ ตั้ง^๑แต่^๑ตะ^๑ว^๑น^๑แ^๑ง^๑จน^๑มี^๑ค^๑ เจ้า^๑

ห^๑าย^๑ใจ^๑ฝ^๑ึด

เจ^๑็บ^๑ค^๑อ ซ^๑ำ^๑เอา^๑เจ้า^๑มา^๑ม^๑ัด^๑ติ^๑ด^๑ต^๑อ^๑ย^๑ัง^๑แ^๑ล^๑ง

พ^๑ับ^๑^๔ห^๑ู^๑แ^๑ว^๑ง

ห^๑าง^๑ไ^๑ก^๑ว อ^๑ิด^๑ห^๑ิว^๑ห^๑ือ^๑ย^๑ใจ^๑ล^๑ำ^๑บ^๑าก^๑ ท^๑อง^๑เจ้า^๑

อ^๑ย^๑าก

ค^๑ึง^๑ห^๑นี้ เช^๑ือ^๑ก^๑เ^๑น^๑ี^๑ย^๑ว^๑ค^๑ี^๑ม^๑า^๑ด^๑ ซ^๑ำ^๑ร^๑ำ^๑ย^๑บ^๑า^๑ด^๑

ก^๑ัง^๑ท^๑ัว

ร^๑ับ^๑ท^๑อม^๑ห^๑ัว^๑ย^๑ัง^๑แ^๑ล^๑ง พ^๑ัด^๑ห^๑าง^๑ก^๑ว^๑ค^๑แ^๑ว^๑ง

ม^๑ั^๑ห^๑นี้

เอา^๑ห^๑ัว^๑ส^๑ี^๑ก^๑ับ^๑ค^๑ู^๑ม^๑ บ^๑ิ^๑น^๑ย^๑ะ^๑บ^๑ู^๑ม^๑ค^๑ี^๑น^๑มา^๑แ^๑ม^๑^๕ ซ^๑ำ^๑

ย^๑ุง^๑แ^๑อ^๑ม

แ^๑ม^๑ห^๑ือ^๑ย^๑บ น^๑อน^๑ก^๑ึง^๑เก^๑ล^๑ือ^๑ก^๑เป^๑ระ^๑ต^๑ม^๑ ค^๑ัง^๑^๖

ไ^๑ฟ^๑ร^๑ม

^๑ตะตาต = รวดเร็วทันใจ

^๒ไม่ไค้อยไคยั้ง = ทางานตลอดเวลาไม่ไค้หยุดอยู่เลย

^๓เอาแง = มีเรียวแง

^๔พับ = สะบัด

^๕แอม = คือก

^๖คัง = ๑. กอ จุก

๒. จมูก

ก็แก่น¹ ดินบกแน่นเปอะเหนียว ช้าแมง
วัน-

เขี้ยวก็มาต่อมไต่ เนื้เจ้าไกคิงป่อง
เป็นตุ๊ก⁺
กองบนคย เจ้าอย่าไต่คำกอยหมองใจ⁺
สามสิบ-

สองขวนเจ้าอย่าไต่ปักพากกายา ยัง
มึงสาตัว⁺
กา จงอวยหน้าคีนมา ก่อนเตอะ
อจจะโสมังกะโลโลกหล้า
ไต่ป็นฟ้า

หากมีมา ข้าจักเลือกขวนเจ้ามึงหงสา
ตามคำลา⁺
มูลแต่เกา ตั้งแต่เกาเหงาปูตามคัณฑา⁺
กับตั้ง

ยาสากุลมายาสองเฒ่า มาครองเลือก
เอาขวนนาง-
คอกพร้าวแม่เกิดเมืองขวาง สลบเต้า⁺
ตายลื้ม

คิงบ่หายใจออกเข้า ยาสากุลมายา
ปู้คัณฑา-

ก็แก่น¹ ดินบกแน่นเปอะเหนียว ช้าแมง
วัน-

เขี้ยวก็มาต่อมไต่ เนื้เจ้าไกคิงพอง
เป็นตุ๊ก⁺
กองไม่นอย เจ้าอย่าไต่คำคอยหมองใจ
สามสิบ-

สองขวัญเจ้าอย่าไต่ปลัดพรากกายา ยัง
มึงสาตัว⁺
กล้า จงอวยหน้าคีนมา ก่อนเกิด
อชชะโสมังกะโลโลกหล้า
ไต่พื้นฟ้า

หากมีมา ข้าจะเรียกขวัญเจ้ามึงหงสา
ตามคำรา⁺
มูลแต่เคา ตั้งแต่เคาเหงาปูตามคัณฑา²
กับตั้ง

ยาสกุลมายาสองเฒ่า มาร้องเรียก
เอาขวัญนาง-
คอกพร้าว³แม่เกิดเมืองขวาง สลบท้าว⁺
ตายลื้ม

คิงไม่หายใจออกเข้า ยาสกุลมายา
ปู้คัณฑา-

¹แก่น = ดิน

²ปูตามคัณฑา = ปูตามคัณฑา

³นางคอกพร้าว = ลูกสะใภ้ปูตามคัณฑาในนิทานปรับปรา

ป่ายบมีน้ำชา⁺เป็นดินแห้ง⁺ เป็นดินตาก⁺

แห้ง

ถับถียักยี่แน⁺นเต็มคัน⁺ จับใส่⁺ลังวัน⁺บได้⁺

กินหญา⁺ อิกอ่อน⁺ล้า⁺หิวใจ⁺ ฝนตก⁺ส่ำ⁺ย้อย

หน้า

ลันยุง⁺บินยวบยาบ⁺ กวัก⁺แกว่ง⁺หาง⁺ไกว⁺

ไล่⁺ปัก

แวก⁺อ้อม⁺เตา⁺ไฟ⁺ อิกอ่อน⁺นั๊ก⁺หอด⁺แห้ง⁺หิวใจ⁺

ซ้ำ⁺จุง

ไป⁺คี่⁺น้า⁺ไกว⁺ว้าง⁺ มา⁺ยอบ⁺ตาม⁺ผอม⁺ป้อ⁺หัน

ถูก⁺ชี-

ข้าง⁺ ย่าง⁺เหี่ยว⁺บ่⁺ท้วง⁺ ไถ⁺ผัด⁺แวก⁺เกี้ยว⁺

ไป-

เวียน⁺นวน⁺ หื้อ⁺จับ⁺บาศ⁺บ่วง⁺ตาม⁺ลอย⁺ อิก

อ่อน⁺เนี้ย

ปลาย⁺ไม่มี⁺น้ำ⁺ชา⁺เป็น⁺ดิน⁺แห้ง⁺ เป็น⁺ดิน⁺ตาก⁺¹

แห้ง

ถับถียักยี่แน⁺นเต็มคัน⁺ จับใส่⁺ลังวัน⁺ไม่ได้⁺

กิน⁺หล้า⁺ อิกอ่อน⁺ล้า⁺²หิวใจ⁺³ ฝนตก⁺กราย⁺ย้อย

หน้า

รันยุง⁺บินยวบยิบ⁺ กวัก⁺แกว่ง⁺หาง⁺ไกว

ไล่⁺ปัก

แวก⁺อ้อม⁺เตา⁺ไฟ⁺ อิกอ่อน⁺นั๊ก⁺หอด⁺แห้ง⁺⁴หิวใจ

ซ้ำ⁺จุง

ไป⁺คี่⁺น้า⁺ไกว⁺ว้าง⁺ มา⁺ยอบ⁺ตาม⁺ผอม⁺พ้อ⁺เห็น

ถูก⁺ชี-

ข้าง⁺⁵ ย่าง⁺เหี่ยว⁺ไม่⁺ท้วง⁺⁶ ไถ⁺ผัด⁺แวก⁺เกี้ยว

ไป

เวียน⁺นวน⁺ ให้⁺จับ⁺บาศ⁺บ่วง⁺ตาม⁺รอย⁺ อิก

อ่อน⁺เนื่อ

¹ดินตาก = ดินแห้ง

²อิกอ่อนล้า = เมื่อ⁺ย⁺ล้า⁺ อ่อน⁺เพ็ลย⁺ เหยื่อ⁺อ่อน

³หิวใจ = อ่อน⁺ใจ ละ⁺เหี่ยว⁺ใจ

⁴หอดแห้ง = เหี่ยว⁺แห้ง

⁵ถูกชีข้าง = กระ⁺ถูก⁺ชี⁺โครง

⁶ย่างเหี่ยวไม่ท้วง = เดิน⁺ไป⁺มา⁺ไม่⁺ไหว (ย่าง = เดิน เหี่ยว = ไป มา
เดิน ท้วง = ไหวไปมา ไม่นิ่ง)

หอดแห่งหิวโหย ช้ำตัวเคียวป้อยป่าย
ช้ำไถเงิน

แห่ง ช้ำเป็นดินคากแข็งดินแคงเป็นน้ำ
เป็น

ป่ายหล้าถับช้ำไถ กับไถไปไถสอช้ำ
หิวอ่อนอ้อย

โอยแดง สามสิบสองขนเจ้าอย่าคำ
กอย จง

หื้อชวนเจ้าแข็ง หักมีแสงบากกว้าง
ช้ำจึงแต่ง

แบ่งห้างชั้นคิงามแต่งไว้ มีทั้งบุปผา
มาลา

คอกไม้ตกแต่งห้างคามา ปี่ทั้งจีนและ
เคทั้ง

ป้า โภจะนาเข้าหนบเข้าคัม มีทั้งหมาก
ปุ่น

ปู้ยากับไถคัมใส่ภาจะนะไว้ท่าคาชวน
เจ้าจง

ดิบแล้วปิ่นชัวะชว้ายมาจ่มขึ้นเสวย
ภาจะนะ

มีทั้งจีนกับทั้งป้าโภจะนาภิกษาคาบเข้า
ช้ำขออัญเชิญสามสิบสองขนแห่งเจ้า
จงมา

หอดแห่งหิวโหย ช้ำตัวเคียวพลอยปลาย
ช้ำไถเงิน

แห่ง ช้ำเป็นดินคากแข็งดินแคงเป็นน้ำ
เป็น

ปลายหล้าถับช้ำไถ กลับไถไปไถสอช้ำ
หิวอ่อนอ้อย

โอยแรง สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าคำ
คLOY จง

ให้ขวัญเจ้าแข็ง ให้มีแรงมากกว้าง
ช้ำจึงแต่ง

แบ่งห้างชั้นคิงามแต่งไว้ มีทั้งบุปผา
มาลา

คอกไม้ตกแต่งห้างคามา มีทั้งจีนและ
เคทั้ง

ปลา โภชนาชนมชว้าคัม มีทั้งหมาก
ปุ่น

พลูยากับไถคัมใส่ภาจะนะไว้ท่าคาขวัญ
เจ้าจง

รีบเร็วพลันลัวะลว้าย¹มาชมขึ้นเสวย
ภาจะนะ

มีทั้งซิบกับทั้งปลาโภชนาภิกษาคาบชว้า
ช้ำขออัญเชิญสามสิบสองขวัญแห่งเจ้า
จงมา

¹ลัวะลว้าย = รีบเร่ง

ขมาว่าไว้ ข้าแต่งแบ่งไว้พอมตุ๋ปเตียน

บุปผา

มาลาดอกไม้มียืนขึ้นสมายังมึงสา-
ควายนาตัวกา อย่าขอคกาขอคเวรกัน

ไปต่าง

หน้า หลอบว่าข้าได้นีกลาย ข้าจึงแต่ง

ชั้น

สมาคานตึก มีทั้งคอกเคียงบ้านคี่ มีทั้งจี
ดอกไม้มลิกจำปาสะบันงา เอียงกาย

บ้าน

มะลิลาดอกสร้อย จุมปีจุมปาสะบันงา

เกียง

พา คอกสร้อยมะลิลา ก้านกคคอกมณฑา

กัษ

สาวะลส ตกแต่งตั้งเวียนวน จุงจาลค

กัษ

โตคป่ง จุงหลัวลงสายคังสายอ้อมถอค

หลัวะหมคโลกพ้อม ตั้งเจียกสะบักอ้อม

สาย-

ขมาว่าไว้ ข้าแต่งแบ่งไว้พ้อมรูปเตียน

บุปผา

มาลาดอกไม้มียืนขึ้นสมายังมึงสา-
ควายบาตัวกลา อย่าขอคกรรมขอคเวรกัน

ไปทาง

หน้า หลอนว่าข้าได้นีกร้าย ข้าจึงแต่ง

ชั้น

สมาทานตึก¹ มีทั้งคอกเคียงบ้านคี่ มีทั้งจี
ดอกไม้มลิกจำปาสะบันงา เอียงกาย

บ้าน-

มะลิลาดอกสร้อย จาปีจำปาสะบันงา

เกียง

พา คอกสร้อยมะลิลา ก้านคคคอกมณฑา

กัษ

เสาวรส ตกแต่งตั้งเวียนวน จงราลค

กัษ

โทษปลง จงหลัวะ²ลงสายคัง³สายอ้อมถอค

หลัวะหมคโลกพ้อม ทั้งเจือกสะบักอ้อม

สาย-

¹ตึก = เกอะ

²หลัวะ = หลุด ปล่อย

³สายคัง = สายตะพาย เป็นเชือกที่ร้อยจุมกั่วควาย

คัง มูลเก่าแต่เหง้าเคิมหลัง หากเป็น
บัวจามมูลแต่เบา สามสิบสองชว่น

มึงสา

คำป้อนหนุ่มเฒ่าจูงพ้าพอมลืบเลี้ยวปั่น
กอนเคอะ

คัง มูลเก่าแต่เหง้าเคิมหลัง หากเป็น
บัวจามมูลแต่เบา สามสิบสองชวัญ

มึงสา

คำพอนหนุ่มเฒ่าจูงพ้าพร้อมรีบเร็วพลัน
กอนเก็ค

คังได้กล่าวแล้วถึงตัวอย่างสาบว่นต่าง ๆ ของบทสุชวัญจากอำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงอาจสรุปประเภทของบทสุชวัญ โอกาสใช้บทสุชวัญ ความมุ่งหมาย
ในการใช้บทสุชวัญและเนื้อหาสำคัญของบทสุชวัญ, ได้ดังนี้

ประเภทของบทสุชวัญ

แบ่งประเภทของบทสุชวัญออกเป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ

1. บทสุชวัญเกี่ยวกับมนุษย์โดยตรง หมายถึง บทสุชวัญที่ใช้กับตัวมนุษย์ในช่วง
หนึ่งช่วงโคของชีวิต เน้น เมื่อเกิดเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ อุปสมบท แต่งงาน
และขึ้นเรือนใหม่ เป็นต้น บทสุชวัญหมวดนี้มี 4 ประเภท ได้แก่ บทสุชวัญคนเจ็บคนป่วย
นาค บ่าวสาว และสุชวัญขึ้นเรือนใหม่

2. บทสุชวัญเกี่ยวกับอาชีวะ หมายถึง บทสุชวัญที่ใช้กับผลผลิตบางอย่างจาก
การประกอบอาชีพ และใช้กับเครื่องมือบางชนิดที่ช่วยในการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม
คังเช่น ข้าว ช้าง และควาย บทสุชวัญหมวดนี้มี 3 ประเภท ได้แก่ บทสุชวัญข้าว ช้าง
และบทสุชวัญควาย

โอกาสที่ใช้บทสุชวัญ

โอกาสใช้บทสุชวัญในการทำพิธีต่าง ๆ มีดังนี้

1. เมื่อมีอาการป่วยทางร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ เมื่อเกิดเจ็บป่วยเป็น
เวลานานหรือป่วยหนัก แล้วอาการป่วยนั้นดีขึ้น เพื่อร่างกายอ่อนเพลียเพื่ออาหารโดย

ไม่ทราบสาเหตุ และเมื่อเกิดอาการตกใจ เสียใจมากด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น หกล้ม จะใช้บทสวดวิเศษคนเจ็บคนป่วยกล่าววิงวอนเชิญขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว เพราะเชื่อว่าอาการเจ็บป่วยดังกล่าวเกิดจากหรือทำให้ขวัญหนีออกจากร่างกายไปอยู่ในที่อื่น ๆ

2. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตบุคคล และมีพิธีกรรมแสดงความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้แก่ การอุปสมบท แต่งงาน และการเข้าอยู่อาศัยในเรือนใหม่ เป็นการแยกบ้านมาครองเรือน อุปสมบทเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิตจากวัยรุ่นผู้ใหญ่ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การใช้บทสวดวิเศษเป็นการเตือนให้เตรียมกายใจให้พร้อมเมื่อจะพ้นภาวะ "คนดิบ" มาเป็นผู้ได้ผ่านการบวชเรียน การแต่งงานเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิตและฐานะทางสังคมจากความเป็นโสดไปมีคู่ครอง คุมบ่าวสาวควรทราบวิธีประเพณีปฏิบัติตน เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสุข บทสวดวิเศษบ่าวสาวจึงกล่าวถึงหลักการครองชีวิตสมรส และการเข้าอยู่อาศัยในเรือนหลังใหม่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิตอีกระยะหนึ่ง เพราะต้องจากที่อยู่เดิมมาอยู่ในที่ใหม่จึงต้องการความสุข ความเจริญรุ่งเรืองและความปลอดภัย การกล่าวคาถาให้พรขึ้นเรือนใหม่นับเป็นการตอบสนองความต้องการนั้น ๆ

3. เมื่อเสร็จการงานอาชีพที่มีผลผลิตเป็นคราว ๆ ไปคือ เมื่อใช้ควายไถคราดจนปักคั่วแล้วเสร็จ และเมื่อใช้ช่างทำงานจนเสร็จสิ้นฤดูกาลทำงาน ในโอกาสดังกล่าวใช้บทสวดวิเศษควายและบทสวดวิเศษช่างกล่าวเชิญขวัญให้กลับคืนมากับขอมาต่อสัตว์ทั้งสอง ที่ไถลวงเกินคุคาทูปที่ระหว่างการทำงาน นอกจากนี้ หลังจากชนชาวขึ้นยุง ก็ใช้บทสวดวิเศษชาวเชิญขวัญชาวหรือขวัญแม่โพสพให้มาอยู่กับแม่คชาวนายุง เพื่อความสุขความอุดมสมบูรณ์สืบไป

4. เมื่อได้ช่างเชือกใหม่ และก่อนนำช่างไปใช้งานทุกครั้งต้องให้บทสวดวิเศษช่างกล่าวเชิญขวัญที่อาจหนีไปเพราะความตกใจ เนื่องจากถูกคล้องหรือเปลี่ยนเจ้าของ หรือเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ ให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวดังเดิม และเป็นการปลอบใจไม่ให้ตื่นตกใจที่จะต้องไปทำงานในป่าคงเป็นเวลานาน

ความมุ่งหมายในการใช้บทบัญญัติ

อาจกล่าวถึงความมุ่งหมายหลักของการใช้บทบัญญัติเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเพิ่มกำลังใจให้บังเกิดความสนใจ สมายใจซึ่งเป็นความมั่นคงทางคันวิตใจ ความมุ่งหมายสำคัญประการนี้ปรากฏเด่นชัดในบทบัญญัติคนเจ็บคนป่วย นาค บ่าวสาว และบทบัญญัติในการขึ้นเรือนใหม่
2. เพื่อขออภัยเกี่ยวกับข้อผิดพลาดในการทำงาน เป็นการยอมรับความผิดที่เกิดขึ้นในขณะทำงาน เห็นได้ในบทบัญญัติช่างและบทบัญญัติควาย
3. เพื่อแสดงความกตัญญูทเวทีและระลึกถึงบุญคุณสิ่งซึ่งทำประโยชน์ให้แก่ตน เช่น บทบัญญัตินาคแสดงถึงความกตัญญูทเวทีของบุตรมีต่อบิดามารดา บทบัญญัติข้าวเพื่อระลึกถึงคุณประโยชน์ของข้าว สิ่งซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิตคนไทย บทบัญญัติช่างและบทบัญญัติควายเป็นการระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ทั้งสอง ที่ช่วยมนุษย์ประกอบสัมมาอาชีพเป็นอย่างดี
4. เพื่อความสุขความเจริญและความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและผู้อื่นเป็นเจ้าของบทบัญญัติคนเจ็บคนป่วย นาค บ่าวสาวและบทบัญญัติในการขึ้นเรือนใหม่จะยังความศรีสวัสดิ์แก่ตัวมนุษย์เอง ส่วนบทบัญญัติข้าว ช่าง และบทบัญญัติควายจะให้ความเจริญ ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เป็นเจ้าของสิ่งนั้น ๆ
5. เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายให้เสื่อมสูญไป คำปัดเคราะห์ขับไล่เคราะห์ร้ายต่าง ๆ อันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ ความอูบาทว์ เสียดจัญไร กันตรายและศัตรูทั้งหลาย ให้พ้นจากตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญ

เนื้อหาสำคัญของบทบัญญัติ

บทบัญญัติแต่ละประเภทดังกล่าวมีเนื้อหาสำคัญโดยสังเขปเป็นดังนี้

1. บทบัญญัติคนเจ็บคนป่วย เนื้อหาสำคัญคือ การปลอบประโลมขวัญ โดยการกล่าวเป็นขอและเชิญขวัญด้วยคำอันไพเราะอ่อนหวาน ให้ขวัญซึ่งหนีออกจากร่างกาย

ไปอยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น ตกอยู่ในน้ำ ในป่าเขา กับสัตว์ร้ายนานา และในเมืองสวรรค์
ชั้นฟ้า กลับมาอยู่กับผู้เป็นเจ้าของขวัญ และมากินมาใช้เครื่องบายศรีที่จัดเตรียมไว้
ได้แก่ ข้าวขวัญทั้งคาวหวาน เครื่องใช้สอย และเครื่องหอมต่าง ๆ เป็นต้น

2. บทสวดขวัญนาค มีเนื้อหาสาระสำคัญกล่าวถึง ความสำคัญของปิตามารดา
และอันิสส์ของการอุปสมบท โดยกล่าวเน้นให้ผู้อุปสมบททราบถึงความสำคัญของ
ปิตามารดาโดยเฉพาะมารดา ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดและให้การอบรมเลี้ยงดูด้วยความ
ทุกข์ยากแสนสาหัส นับตั้งแต่ตั้งครรภ์ คลอด การเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอม และการ
อบรมสั่งสอนอย่างห่วงใยจนกระทั่งบุตรชายเติบโตใหญ่อายุได้ครบบวช และกล่าวชี้
ให้เห็นว่า การอุปสมบทเป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งสำหรับบุตรชายที่จะตอบแทนพระคุณ
กึ่งกล่าวของปิตามารดา ปิตามารดาญาติพี่น้องจะได้ฟังพาอาศัยและใช้เป็นพาหะ
ขึ้นไปสู่สวรรค์

3. บทสวดขวัญบ่าวสาว เนื้อหาสำคัญของบทสวดขวัญประเภทนี้คือ การอบรม
สั่งสอนบ่าวสาวในเรื่องจริยธรรม ด้วยการกล่าวถึงข้อควรพึงปฏิบัติและภาระหน้าที่
ของสามีภรรยาที่ดีว่า ควรรู้จักใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดแต่ความสุข ต้องมีจิตใจหนักแน่น
มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสามีเป็นผู้นำของครอบครัวส่วนภรรยาเป็นผู้ตาม เป็นต้น

4. บทสวดขวัญในการขึ้นเรือนใหม่ บทสวดขวัญประเภทนี้มีเนื้อหาสาระสำคัญกล่าวถึง
ประเพณีการสร้างบ้านเรือนที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยกล่าวว่า การสร้างบ้านเรือน
ให้ถูกวิธีตามประเพณีที่ตามมา เช่น การแสวงหาทิศเลือกไม้ที่ดีนำมาทำเครื่องเรือน
และการก่อสร้างเป็นบ้านเรือน ย่อมทำให้บ้านเรือนแข็งแรง ทนทาน และสวยงาม
การหาถักยามก็ เหมาะสมสำหรับการปลูกสร้างจะทำให้เจ้าเรือนมีแต่ความเป็น
สิริมงคล มีข้าทาสบริวาร ทรัพย์สินสมบัติเพิ่มพูนมากมาย และประสบแต่ความสุข
ความเจริญสืบไป

5. บทสวดขวัญข้าว ใจความสำคัญของบทสวดขวัญข้าวกล่าวถึง ความสำคัญของ
ข้าวว่า ข้าวเป็นอาหารจำเป็นสำหรับชีวิตมวลมนุษย์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์จนถึง

ปัจจุบัน การกล่าวถึงความดีงามของกาเนกแห่งข้าวหอมแดงออกให้เห็นถึง การยกย่องสรรเสริญเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของข้าวได้เป็นอย่างดี

6. บทสุพรรณาวง มีใจความสำคัญคือ การปลอมประโคมข้างซึ่งชาวฉะเชิงเทราออกไปจากตัว เพราะความตกใจจากการถูกลักขังหรือจากการโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย โดยกล่าวพรรณนาถึงความผิดพลาดอันเกิดจากการคล่องข้างป่า จะเป็นเหตุทำให้ข้างอาจตกใจฉะฉานไปอยู่ในสถานที่ที่ไม่มีความทุกข์ยากนานา และกล่าวสรรเสริญถึงคุณประโยชน์ของข้าง สัตว์ซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพหาป่าไม้

7. บทสุพรรณกวางาย บทสุพรรณประเภนี้ มีใจความสำคัญกล่าวถึง การสำนึกถึงบุญคุณและการขอโทษต่อควาย ควบการกล่าวยกย่องควายเป็นสัตว์ที่เกิดมาเพื่อช่วยคนทำไร่ไถนาและเป็นอาหารของคน นับว่าควายมีพระคุณอย่างมากสำหรับชีวิตมนุษย์ และกล่าวขอขมาลาโทษต่อควายที่ได้ผิดพลาดซึ่งคู่หูคู่ขาในขณะทำงาน อย่าได้เป็นเวรเป็นกรรมต่อกันตลอดไป

บทที่ 5

รูปแบบ ลักษณะการดำเนินเรื่อง และศิลปะการใช้ภาษา

บทสรุปที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทความเชื่อ (Belief) ซึ่งมีเนื้อหาและส่วนประกอบสำคัญเหมือนวรรณกรรมทั่วไปคือ มีรูปแบบ เนื้อเรื่องสาระสำคัญและภาษาสำนวนที่ใช้ในศิลปะการประพันธ์ ในบทที่ 4 ผู้ศึกษาได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องและสาระสำคัญของบทสรุปที่นำมาแล้ว ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะได้อธิบายถึงรูปแบบ ลักษณะการดำเนินเรื่อง และศิลปะการใช้ภาษาในบทสรุปต่อไป

รูปแบบคำประพันธ์และการวิเคราะห์รูปแบบ

รูปแบบ หมายถึง สิ่งซึ่งวรรณกรรมชนิดหนึ่ง ๆ อาศัยเป็นส่วนประกอบ ให้เป็นรูปวรรณกรรมชนิดนั้น ๆ ขึ้นมา¹ ส่วนสำคัญของรูปแบบคือ คำประพันธ์ และวิธีการดำเนินเรื่อง จึงนับว่ารูปแบบเป็นส่วนสำคัญในวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ เป็นอย่างยิ่ง

การวิเคราะห์รูปแบบของวรรณกรรม จะทำให้เข้าใจลักษณะของวรรณกรรมนั้นชัดเจนขึ้น และประเมินค่าของวรรณกรรมนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² กล่าวว่า การพิจารณาศิลปกรรมทุกประเภทต้องอาศัยการศึกษารูปแบบเป็นหลักหนึ่งในการประเมินคุณค่า

ผู้ศึกษาจะได้วิเคราะห์รูปแบบของวรรณกรรมบทสรุปที่นำมาซึ่งมีลักษณะคำประพันธ์ดังนี้

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 100

²ดู หน้า 4 - 5

ลักษณะคำประพันธ์

คำประพันธ์ที่ปรากฏใช้ในวรรณกรรมบทสุพรรณภูมิ 2 ชนิด คือ

1. แต่งด้วยรูปแบบร้อย
2. แต่งด้วยรูปแบบกลอน

1. แต่งด้วยรูปแบบร้อย ร่ายที่ใช้แต่งบทสุพรรณภูมิลักษณะข้อบังคับการประพันธ์ประกอบด้วย

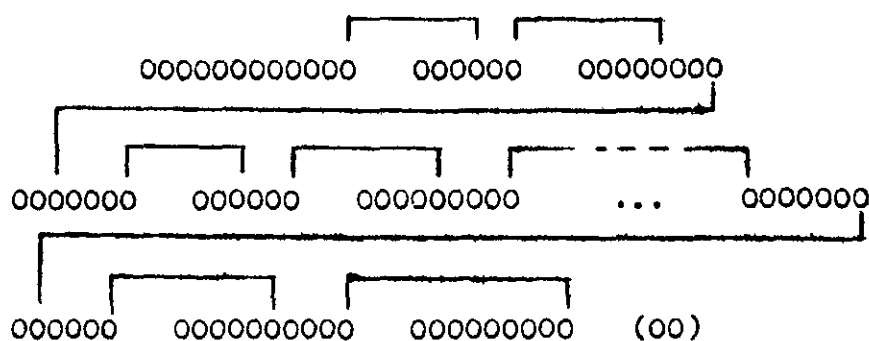
คณะ ร่ายบทหนึ่งมีจำนวนวรรคไม่เท่ากัน ในวรรคหนึ่ง ๆ มีจำนวนคำตั้งแต่ 5 คำขึ้นไปจนถึง 22 คำ

สัมผัส คำสุดท้ายของวรรคต้นสัมผัสกับคำใดคำหนึ่งก็ได้ตั้งแต่คำแรกถึงคำสุดท้าย ส่วนมากเป็นคำที่ 3 ของวรรคต่อไปจนจบบท

คำสุดท้ายของบท เป็นคำเป็น ไม่จำกัดรูปวรรณยุกต์

คำสร้อย มี 2 หรือ 3 คำ เช่น คำว่า กอนเตอะ คีหลี คีหลีเตอะ และเนื่อยาเนื่อ เป็นต้น ดังเห็นได้จากแผนผังและตัวอย่างต่อไปนี้

แผนผัง

ตัวอย่าง

"อ๊ะจะสู้อ๊ะจะในวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันสะทิววันหน้า เป็นวันปายแป้ข้าศึกศัตรู
เป็นวันจูจียเอาโจ้คฟ้า ตามไทหล้ายอมมีกู มีคังพิคสะนุกันตันแก่นก้า ...
ข้าก็ขอพิจารณา ภูเขาตันจุงแถมแก้ว กันว่าตันใดได้ไคแล้วจุงสืบเอามา
สามสิบสองขวนม้อนองแก้วคืนมา ก่อนเตอะ"¹

การวิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์รูปแบบร้อยที่ใช้ในวรรณกรรมบทสุ่ขวัญมีข้อสังเกต
หลายประการกล่าวคือ

1. จำนวนคำแต่ละวรรคไม่แน่นอน คือ แต่ละวรรคในบทสุ่ขวัญมีจำนวนคำ
ระหว่าง 5 - 22 คำ ความไม่แน่นอนเรื่องจำนวนคำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า
คำกล่าวในบทสุ่ขวัญไม่เคร่งครัดในค่านับหลักขณ จึงไม่มีข้อจำกัดการประพันธ์เกี่ยวกับ
เรื่องจำนวนคำตัวอย่างบทสุ่ขวัญตอนหนึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 5 - 11 คำ มีเช่น

"อ๊ะจะสู้อ๊ะจะโยล้าเลิศ สักตัวพะเสิกใจบุญ แก่นหื้อเป็นกุนเป็นบุญกับโลก
เป็นที่คนมอสะโกลไ้ใจกระทำกัน หากเป็นบ่าวลาธมาแต่ก่อน ยันเจียกสอน
ไถนา กันถึงละดูมาเคียนแปด สายฟ้าสาดเหลียงแดง แสงเคียนดาวบัก้า
ลมบัคฝ้ายบังบน เป็นสายฝนฟ้าล้อง"²

และอีกตัวอย่างหนึ่งที่มีจำนวนคำ วรรคละระหว่าง 5 - 22 คำ

¹ เบ็ง สีสอก : คาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² โทน สีธิ : คำเรียกขวัญควาย

"ครั้นตื่นขึ้นมาแล้วแม็กก็อดไว้ให้อุ่น แล้วแม็กก็ชมเชยให้กินนมเนยเป็นเนืองนิจ ทุกซัปดาห์อย่างไรแม็กก็ได้คิดจนยอมว่า ความเลื่องลือมากมายนักกระไรเพียงนี้ แหะหนาท่อนาคเจ้าพ่อเอ๋ย ว่าคุณของพระชนนีนี้ยิ่งพระนักยิ่งพระหนา ถึงว่าพ่อนาค จะเอาแผ่นดินและฟ้าเข้ามาชิง รีกก็ยังคงเบา ถึงว่าพ่อนาคจะเอาศิรียะโชคเขา พระสุเมรุนั้นเข้ามาเพิ่มพูน รีกก็ยังไม่เทียบเท่าคุณของพระชนนีบังเกิดเกล้านี้ แหะหนาท่อนาคเจ้าพ่อเอ๋ย"¹

2. ไม่เคร่งครัดสัมพัทธ์บังคับ กล่าวคือ สัมพัทธ์ระหว่างวรรค บางวรรคมีชัดเจนน บางวรรคมีไม่ชัดเจนน และบางวรรคไม่มีเลย ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

2.1 สัมพัทธ์มีชัดเจนน คือ มีคำรับส่งสัมพัทธ์คล้องจองต่อเนื่องกันทุกวรรค ดังเช่น ตอนหนึ่งในบทสุชาวัณคนเจ็บคนป่วยว่า

"เจิญกูและถูกายาหม่อปี่ บำจ่างพื้งท่าแล บำจ่างแบ่ท่าทอ บำจ่างล่อ
เอาชวนลูกชวนหลานไ้ มีตั้งพิกเก็บเอาจะโค มีตั้งพูใบและหมากล้อย
มีตั้งก้วยอ้อยและหมากไหม มีตั้งเหล่าไ้และเหล่าคุ่ม มีตั้งโกหัวหมูฟี่
มีตั้งน้ำจันทน์คี่และน้ำส้มป่อย เข้าหมั้นอ้อยเอาฉิว ..."²

2.2 สัมพัทธ์ไม่ชัดเจนน หมายความว่า มีสัมพัทธ์คล้องจองต่อเนื่องกันทุกวรรค แต่สัมพัทธ์ระหว่างวรรคบางวรรคไม่ชัดเจนนัก คำซึ่งคล้องกับสัมพัทธ์มีเสียงสระสั้นยาวต่างกัน ทำให้ตามปกติการของเสียงสัมผัสคล้องจองบ้าง สักอย่างบ้าง

¹แวว นาคสุขมุต : คำเรียกขวัญนาค

²เบิ่ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

"ข้าจักเลี้ยงชวนจ้างบึงปาย อันข้ามละคุบี่ใหม่ตามไต่ปะเวสี อันมีมาแต่เงิน
ป้อหมอเฒ่าป้อหมอเก้า ลำคัมมาบัดนี้ป้อหมอก้าวจี้มีตุ้กพะกาน จึงตกแต่งขันหื้อ
งามสะพู่พ้อมหยากยาย"¹

2.3 ไม่มีสัมผัส คือ ขาดสัมผัสไปบ้างในบางวรรค ทำให้ความไพเราะ
ของรายลคน้อยลงไปบ้าง แต่ละวรรคก็มีสัมผัสอักษรจึงทำให้เสียงเสนาะยังคงมีอยู่ไม่
ขาดไปเสียทีเดียว

ตัวอย่าง

"ป้อหันถูกชีข้าง บ้างเที่ยวไปตวง ไถคักแวกเกี้ยวไปเวียนวน หื้อจับบาท
บ่วงตามลอบ อิกออนเนี้ยหอคแห่งหิวโหย ข้าตัวเคี้ยวปอยปายชีไถเงินแห่ง
ข้าเป็นดินคากแข่งดินแค้นเป็นน้ำ / เป็นปายหย้ากับชีไถ กับไถไปไถสอก
ข้าหิวออนอ้อยโหลยแลง สามสิบสองชวนเจ้าอย่าคำก้อย จุงหื้อชวนเจ้าแข่ง"²

2. แต่งด้วยรูปแบบกลอน กลอนเป็นคำประพันธ์ที่แทรกอยู่ในบทสุพรรณาค
สถานวน นายเชิด กาวีไฉ เพียงสำนวนเดียว กลอนปรากฏอยู่ในบทสุพรรณาคตอน
เบิกบายศรี และตอนสอนนาค ข้อบังคับการประพันธ์ของกลอนซึ่งใช้แต่งบทสุพรรณาค
ทั้งสองตอนเป็นดังนี้

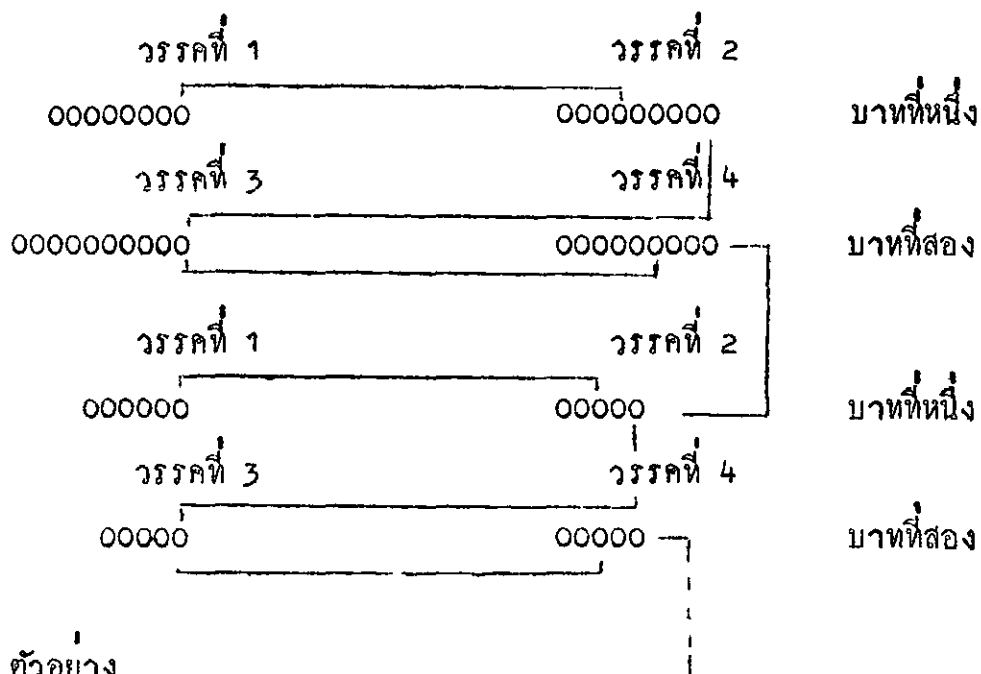
คณะ กลอนบทหนึ่งมี 2 บาท ๆ หนึ่งมี 2 วรรค รวมเป็น 4 วรรค
วรรคหนึ่ง ๆ มีจำนวนคำตั้งแต่ 4 - 14 คำ กลอนในบทสุพรรณาคีทั้งหมด 53 บท หรือ
106 บาท เป็นตอนเบิกบายศรี 23 บท หรือ 46 บาท และเป็นตอนสอนนาค 30 บท
หรือ 60 บาท

¹ จอก ทองก้อน . คำเรียกขวัญช้าง

² โทน สิริ : คำเรียกขวัญควาย

สัมผัส คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ในบาทที่หนึ่งสัมผัสกับคำที่ 2 - 7 ของ
วรรคที่ 2 ในบาทเดียวกัน คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบาทที่หนึ่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของ
วรรคที่ 3 ในบาทที่สอง คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบาทที่สอง
สัมผัสกับคำที่ 1 - 8 ของวรรคที่ 4 ในบาทเดียวกัน และคำสุดท้ายของ
วรรคที่ 4 ในบาทที่สองสัมผัส "ระหว่างบท" กับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 บาทที่หนึ่ง
ในบทต่อไป ดังแผนผังและตัวอย่างต่อไปนี้

แผนผัง

ตัวอย่าง

"เออวันพรุ่งนี้แล้วหนอเพื่อนาค จะต้องลาจากเออไปเสียทั้งสิ้น
แม่ผูกเมาะเมาะหมอนที่เคยนอนเคยกิน ในคราวนี้จะต้องสิ้นความอาลัย
แม่เคยเฝ้าเคยหยอก นะเคยบอกความใน
เคยไถ่ใจไถ่ใจ แม่เคยได้จับมือ"¹

¹เชิด กาวิไล . คำเรียกขวัญนาค

การศึกษาคำประพันธ์รูปแบบกลอนที่ใช้แต่งและแทรกอยู่ในบทกวีชนวนาค
มีข้อสังเกตคือ

1. จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอน วรรคหนึ่ง ๆ มีจำนวนคำตั้งแต่
4 - 14 คำ แต่ส่วนใหญ่มีวรรคละ 8 คำ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ถือเอาเนื้อความและ
ความไพเราะเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น

"เสียงขลุ่ยขลุ่ยทุกระคุ่ม
เข้ากับปีแก้ว

ฝีมือขลุ่ยก็คล่องแคล่ว
ฟังเจื้อยแจ้วจับใจ

...

...

เข้ามาประจิดคิดใหม่
หากแม่พ่อแม่ไม่มีศรัทธาหรือก็ตามแต่

จะได้ร่างวัลไปกินกาแฟ
กระผมเห็นจะต้องแพ้โดยไม่มีรางวัล
นั้นแล"¹

2. สัมผัสบังคับส่วนใหญ่เป็นไปตามกำหนดการประพันธ์ตั้งกล่าวแล้ว แต่มี
กำหนดบางประการแตกต่างออกไป คือ สัมผัสระหว่างบทบางบทไม่มี จะจบภายใน
บทเดียว เช่น

"เสียงขลุ่ยขลุ่ยทุกระคุ่ม
เข้ากับปีแก้ว
ตั้งแต่แต่แต่
ตัวผมก็แบแล้วพ่อแม่จ๋า

ฝีมือขลุ่ยก็คล่องแคล่ว
ฟังเจื้อยแจ้วจับใจ
ฟังให้แน่เถิดท่านจ๋า
เชิญท่านเข้ามานะไวไว"²

¹เชิด กาวีโต : คำเรียกชนวนาค

²ด.

3. การขึ้นต้นกลอนในบทสุพรรณาคตอนเบิกบายศรีและตอนสอนนาคต่างกันคือ
กลอนตอนเบิกบายศรี ขึ้นต้นด้วยวรรคที่ 1 หรือวรรคสลับ และวรรคที่ 2
หรือวรรครับของกลอนสุภาพเต็มทั้งบาท ว่า

"แกะเป็นศรีขึ้นต้น	ดูเลิศล้ำเร่งช่างงามโสภา
ขวรสล้างก็ไปคว้นนางมยุรา	ดูสง่าช่างงามโสภา" ¹

กลอนตอนสอนนาค ขึ้นต้นด้วยวรรคที่ 2 หรือวรรครับของบาทเอก
คล้ายในกลอนเพลงยาว ว่า

แสนประเสริฐเลิศล้ำ	"ศรีศรีสวัสดิ์สุขชาณล
	เป็นมงคลสวัสดิ์" ²

4. คำสุดท้ายของกลอนในบทสุพรรณาคทั้งสองตอน จบด้วยคำว่า "นั่นแล"
เหมือนกัน "นั่นแล" เป็นคำซึ่งปรากฏขึ้นตอนจบของแหล่เทศน์ ซึ่งมีออกเสียงเป็น
"นั่นแหล่"

"หากจะเวียนคำกลอนให้ได้อย่างสุนทรภู่	ถ้าหากจะเวียนเจ้ารู้ก็ดูอย่างพระสุน
เจ้าคงจะประเสริฐเลิศล้ำ	เยี่ยมกว่าชนธรรมคานันแหล่" ³

อนึ่ง กลอนในบทสุพรรณาคตอนเบิกบายศรี มีเนื้อหาคล้ายกันมากกับกลอนแหล่เทศน์
ตอนแหล่บายศรีส่วนหนึ่ง ซึ่ง นายหรีด เรื่องฤทธิ⁴ รวบรวมไว้ จากการสัมภาษณ์

¹เชิด กาวิไล : คำเรียกสุพรรณาค

²ก.

³ก.

⁴หรีด เรื่องฤทธิ รวบรวม "แหล่บายศรี" ใน ประชุมแหล่เครื่องเล่น
มหาชาติ เล่ม 2 หน้า 145 - 147

นายเชิด กาวีไล¹ ทราบว่า กลอนในบทสุ่ขวัญตอนนี ได้จดจามาจากตำราทำขวัญนาค
เล่มหนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าเล่มใด และได้มาจากที่ใด เพราะเวลาล่วงเลยมานานแล้ว

ผู้ศึกษาขอเปรียบเทียบให้เห็นความคล้ายกันของเนื้อหาบทกลอนในบทสุ่ขวัญนาค
ตอนเบิกบายศรีสำนวน นายเชิด กาวีไล กับกลอนแหล่เทศน์ตอนแหล่บายศรี ซึ่ง
นายหรีด เรืองฤทธิ์ รวบรวมไว้ ดังนี้

กลอนแหล่เทศน์	กลอนในบทสุ่ขวัญ
บายศรีชั้นต้น	แกะเป็นศรีชั้นต้น
เลิศล้ำงามโสภา	ดูเลิศล้ำเร่งงามโสภา
บวรสร้างถวายนางมยุรา	บวรสร้างก็ไปถวายนางมยุรา
คู่สง่างามโสภา	คู่สง่างามโสภา
ช่างประดิษฐ์คิดประคัับ	แม่ช่างขึ้นประดิษฐ์และแต่งช่างคิดประคัับ
แซมสลัปล้างสร้อยสน	ก็ขึ้นช่างแซมสลัปล้างสร้อยสน
ทุกันคางพวงจงกล	ทุกันคันคางพวงจงกล
คังจะหล่นลงเรียบราย	ดูคังขึ้นจะหล่นลงเรียบราย
ชั้นสองรองชั้นต้น	พอถึงชั้นสองแม่รองชั้นต้น
งามเลิศล้ำมณีฉาย	ก็งามเลิศล้ำมณีฉาย
มีทั้งแก้วกรองทองประไพ	นะมีทั้งแก้วกรองทั้งทองระไพ
เลิศวิไลคังจะลอย	วิก็ดูเลิศวิไลคังจะลอย
...	...

¹ เชิด กาวีไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ คึกฤทธิ์ พันธุวิไล เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 580 บ้านยางกระเคียวใต้ เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ อ.ลับแล เมื่อวันที่
9 ธันวาคม พ.ศ. 2526

กลอนแหล่เทศน์	กลอนในบทสวด
ก็แต่ ๆๆ แต่ พังให้แน่เกิดท่านจำ ตัวฉันจะแยแล้วแม่จำ เชิญท่านเข้ามาเร็ว เข้ามาประชิดติดใจมัน จะได้อารางวัลไปกินกาแพ ถ้าไม่มีศรัทธาอีกตามแต่ ฉันจะต้องแพ้เพราะไม่มีรางวัล หิงนังเค่งเค่ง เค่งเค่ง ๆ เค่ง นั้นแหล่	ก็แต่แต่ก็แต่ พังให้แน่เกิดท่านจำ ตัวฉันก็แยแล้วพ่อแม่จำ เชิญท่านเข้ามานะไวไว เข้ามาประชิดติดใจมัน จะได้รางวัลไปกินกาแพ หากแม่พ่อแม่ไม่มีศรัทธาหรืออีกตามแต่ กระทบเห็นจะต้องแพ้ก็โดยไม่มีรางวัลนั้นแล

กล่าวได้ว่า คำประพันธ์ที่ปรากฏในบทสวดจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จะเป็นรายก็ตี กลอนก็ตี มีลักษณะสำคัญสองประการเหมือนกัน คือ จำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ ไม่แน่นอน มีมากบ้างน้อยบ้าง เพิ่มคำหรือลดคำไปตามเนื้อหาและความไพเราะในการกล่าวเป็นสำคัญ และสัมผัสส่วนใหญ่ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ประเภทนั้น ๆ

ลักษณะการดำเนินเรื่องและการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

ลักษณะการกาเนินเรื่อง หมายถึง การลำดับเนื้อหาในบทสวดตั้งแต่ต้นจนจบ บทสวดทุกประเภทมีลักษณะการดำเนินเรื่องโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยสาระสำคัญต่าง ๆ ประมาณ 7 ตอน ได้แก่

1. บทชุมนุมเทวดา
2. บทประณามหรือบทไหว้
3. อารัมภบท
4. บทเชิญขวัญ
5. บทปลอบขวัญ
6. บทกวาดเคราะห์
7. บทให้พร

1. บทชุมนุมเทวดา ข้อความตอนนี้จะกล่าวถึง การอัญเชิญเทพยดา ยักษ์ (ผู้กินเครื่องเซ่น) คนธรรพ์ นาค ซึ่งสถิตอยู่ในสวรรค์ บนพื้นดิน ตามป่าเขา เกาะแก่ง และในน้ำ เป็นต้น ให้มาชุมนุมพร้อมกัน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่มหาลพิธีทำขวัญ บทชุมนุมเทวดาที่ใช้ในบทสุขวัญมี 2 แบบ คือ บทชุมนุมเทวดาเป็นภาษาบาลีล้วน และ บทชุมนุมเทวดาแปลเป็นภาษาไทย

บทชุมนุมเทวดาที่เป็นคาถาบาลีล้วน ไม่มีคำแปลภาษาไทยต่อท้าย

ตัวอย่าง

"สาธุ สาธุ ลักเค กาเม จะ รูปะ คิริสีชะระตะเฏ จันตะลิกเช วิมาเน
ที่เป รัฏฐะ จะ คาเม ตะระวะนะกะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา
จะยันตุ เทวา ชะละถละวิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเกยัง
มุณีวะระวะจะนั่ง สาธุโว¹ เม สุนันตุ ชัมมะสะวะนะกาโล² อะยัมภะทันตา
ชัมมะสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ชัมมะสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา สาธุ
อะรากทะนั่ง กะโลมะ"¹

¹ จอก ทองก้อน : คำเรียกขวัญช้าง

¹ สาธุโว = สาจะโว

² ชัมมะสะวะนะกาโล = ชัมมัสสวะนะกะกาโล

บทชุมนุมเทวดาที่แปลเป็นภาษาไทยหรือที่เรียกกันว่า "สัคเคแปล" มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงเทวดาที่สถิตอยู่สถานที่ต่าง ๆ ทั้งบนสวรรค์ บนพื้นดิน และในน้ำ ให้เสด็จมาบังพระอาทิตย์คำขวัญ เพื่อเป็นสักขีพยาน ดังเช่น สัคเคแปลในบทชุมนุมเทวดาจำนวนหนึ่ง

ตัวอย่าง

"...สาธุ สัคเค เทพเจ้าอยู่ในฉกามพจรสวรรค์ กาเม อันว่าอยู่ในกามภพพะ
อนันต์จึงหวังจะ รูป เทพเจ้าดำรงอยู่ในกามภพ กิริยาระยะตะณ เทพ-
เจ้าอยู่นอในห้อมมรรณพลิงขรเขตและขุนเขา ... ข้าพเจ้าขอเชิญเทพไท้
เทวาทั่วจักรวาลอยู่ตามโรงคามศาล เสด็จลงมาสู่สถาน ณ พระอาทิตย์ มาเป็น
สักขีพยานในวันหน้า"¹

2. บทประณาม คือ คากล่าวไว้ครุ ถือเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่ง
(Convention) ที่สำคัญประการหนึ่งของวรรณกรรมไทย บทชุมนุมทุกประเภท
จากอัมภอดัมแล มีบทประณามอยู่ตอนต้น และมีเนื้อเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการรำลึกถึง
สิ่งที่เหมาะสมใจเคารพบูชา ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระรัตนตรัย เทพยคา ครูอาจารย์ สัตว์
ให้คุณประโยชน์ และโอกาสที่ดี หมอขวัญจึงประณามสิ่งดังกล่าว คือ

ประณามพระพุทธเจ้า เป็นการนโมสการหรือเคารพคุณพระพุทธเจ้า ใจความ
สำคัญเป็นการขออนุมนมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยกล่าวเป็น
ภาษามาลี ซ้ำ 3 ครั้ง

¹ วิกิ กาวีไล : คำเรียกชุมนุมเทวดา

ตัวอย่าง

"นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ"¹

ประณามพระรัตนตรัย บทไหว้พระรัตนตรัย กล่าวถึงพระพุทธเจ้าผู้ซึ่งตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง จะนำพาสัตว์ให้พ้นจากวัฏสงสาร พระธรรมจะยังความสุขให้เกิดแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ และพระสงฆ์จะเป็นแบบอย่างที่ดีงามสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม และกล่าวขออานาจคุณพระรัตนตรัยจงช่วยคลบ้นดาลให้การทำความดีสำเร็จด้วยดี คำกล่าวนี้นี้กล่าวเป็นภาษาไทย

ตัวอย่าง

"นะโม สิบนิ้วข้าพเจ้าขอยอกรฐีไหว้คุณพระศรีรัตนตรัยมุนีโลก อันที่อยู่ติดอยู่ในโอชะทั้งสามภพ ไม่เทียมเทียบเปรียบปรารภครบถึงสอง ตัสสะ ภะคะวะโต ด้วยแห่งพระองค์ท่านไว้ทรงศึกษาเพท ข้าพเจ้าจะขอยอกรขึ้นเหนือเศศต่างปทุมเมศปทุมทอง... โย ชัมโม อันว่าพระนวลโลกุตตรเจ้าเก่าประการสิบทั้งพระปริยัติเป็นปริโยสานเป็นอย่างยิ่ง นิยยานิกัสสะ ธรรมอันนี้แหละหนอจะได้นำด้านซ้ายและหญิงให้มีสุข. โย สังโฆ แล้วข้าพเจ้าจะขอน้อมทั้งกายนี้หนอถวายบูชา พร้อมไปด้วยความศรัทธาอันถื้อมันด้วยแห่งพระสงฆ์ผู้ทรงพรหมจรรย์จารีตธรรม เออจงมาช่วยอุปถัมภ์คำชุกนี้หรือก็ซึ่งพอนาคนี้แหละหนอ"²

¹ เบิ่ง เพชรแบน : คาเวียกขวัญบาวสาว

² เชิด กาวิไล : คาเวียกขวัญนาค

สรรพเสริมแม่โพสพ เทพธิดาประจำรักษาข้าว อันเป็นอาหารจาเป็นสำหรับ
มนุษย์และสัตว์อีกหลายชนิด เชื่อกันว่าแม่โพสพสามารถบันดาลให้ผลผลิตข้าว มีปริมาณ
มากน้อยได้ หมอขวัญจึงต้องกล่าวไหว้แม่โพสพว่า เป็นเทพธิดาผู้มีฐานันดรศักดิ์สูง
และมีอำนาจวาสนายิ่งใหญ่

ตัวอย่าง

สาธุ สาธุ แม่นางพัสพเป็นเจ้า	สาธุ สาธุ แม่นางโพสพเป็นเจ้า
เกิดแต่เกาบุญหนัก เกิดแต่ศักดิ์บุญ	เกิดแต่เคาบุญหนัก เกิดแต่ศักดิ์บุญ
ใหญ่	ใหญ่

สรรพเสริมคุณครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทำขวัญให้แก่หมอขวัญ
ครั้นเมื่อจะนำเอาวิชาความรู้ที่ใคร่เรียนมาใช้ จึงต้องกราบไหว้รำลึกนึกถึง
พระคุณครูบาอาจารย์ของตนและขออัญเชิญมาช่วยให้การท้าวขวัญสำเร็จด้วยดี

เนื้อความในคำไหว้ครูอาจารย์กล่าวถึง การอัญเชิญครูบาอาจารย์ทุกคน
ตั้งแต่ครูท้าวขวัญคนแรกถึงคนสุดท้าย ให้มารับเครื่อง เช่นบูชาหรือเครื่องขันตั้ง
อันใดแก่ ค่ายสีขาวและสีแดง ข้าวตอกดอกไม้ สุรา หนากพลู เงินค้ายกครู เป็นต้น
ทั้งขอเชิญให้มาช่วยหมอขวัญ เรียกขวัญคนเจ็บไข้กลับคืนมาอยู่กับตัวคงเดิม

ตัวอย่าง

อัจจะสุ อัจจะในวันนี้ก็เป็น	อัททะสุ อัททะในวันนี้ก็เป็น
วันดี	วันดี
เป็นวันสะน่ลวันหน้า เป็นวันปราบ	เป็นวันศรีวันหน้า เป็นวันปราบ
แป-	แพ

๑. มาเปียง : คาเรียกขวัญข้าว

ข้าศึกศัตรู เป็นวันจูจียเอาโจคฟ้า
ตามไทหลายยอมมีครู มีทั้งพิศสะนุกันตน
แกนกา คนปราบไทฟาคุสิดา ข้าไคลา-
เลียบหามาแต่เกา หากเป็นหมอเฒ่า

หมอ-

จางเล่าเอาชวน ขอล้างเจ็ทันไค
ที่คณัน

เอามาให้อไค... บัดนี้นาญข้าก็มาตก-
แตงคาชั้นตั้งไว้ มีทั้งข้าวตอกคอกไม้
ใส่สวายและเทียนสีคู่ เลียงกันอยู่เป็น
ถ้อย มีทั้งเหล้าหัวเค็ดหาออยใส่แบ่ง
แก้วมาฟาย มีทั้งหมากพลูใบสี่ชดสีก็อม
...ข้าก็มาตกแตงคาไคทา แม่นว่า

เขา-

ตันจาคาหยาบ ข้าก็ขอพิจารณา คุบรา
ตัน
จุงแถมแก้ว กันว่าตันไคไคแล้วจุงสืบ
เอามา สามสิบสองชวณป้อนองแก้วคืน
มา ก่อนเตอะ¹

ข้าศึกศัตรู เป็นวันจูจียเอาโจคฟ้า
ตามไทหลายยอมมีครู มีทั้งพิศสะนุกันตน
แกนกา คนปราบไทฟาคุสิดา ข้าไครา-
เรียกหามาแต่เคา หากเป็นหมอเฒ่า

หมอ-

ข้างเล่าเอาชวน ขอล้างเจ็ทันไค
ที่คณัน

เอามาให้ไค... บัดนี้นาญข้าก็มาตก-
แตงคาชั้นตั้งไว้ มีทั้งข้าวตอกคอกไม้
ใส่สวายและเทียนสีคู่ เรียงกันอยู่เป็น
ถ้อย มีทั้งเหล้าหัวเค็ดหาออยใส่แบ่ง
แก้วมาฟาย มีทั้งหมากพลูใบสี่ชดสีก็อม
...ข้าก็มาตกแตงคาไคทา แม่นว่า

เขา

ทานจาคาหยาบ ข้าก็ขอพิจารณา คุบรา
ทาน
จุงแถมแก้ว ครั้นว่าทานไคไคแล้วจุงสืบ
เอามา สามสิบสองชวณป้อนองแก้วคืน
มา ก่อนเด็ค

พรรณาคณสัถว์ที่ไผ่ประโยชน์ ไคแก่ ควาย ควายเป็นแรงงานสำคัญในการ
ทหาของชาวนา ชาวนาใช้ควายไถและกราคนา เพื่อสาบึกถึงบุญคุณของสัถว์ชนิดนี้
จึงกล่าวยกย่องควาย เป็นสัตว์ประเสริฐที่ช่วยคนทำงานมาตั้งแต่สมัยคึกคากบรรพ์

¹ เป้ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

ควายทุกตัวไม่ว่าตัวอ้วน ตัวอม ผิวหนังคาหรือเผือก ต่างก็ช่วยคนทำงานด้วยดีเสมอ

ตัวอย่าง

สหสิ่วคี่ล่ำเล็ก ลักษณะเจ้า

ศรีสวัสดิ์ล่ำเล็ก ลักษณะเจ้า

เกิด

เกิด

ขาเป็นคาวาย บุญเจ้าหลายมีมาก ไค้มา

ขาเป็นคาวาย บุญเจ้าหลายมีมาก ไค้มา

จักลาก

จักลาก

เปียใด ค่าที่ไปมัยยัง . เหตุนั้นเป็น
ว่าเจ้า

เปียใด ค่าที่ไปมัยยัง... เหตุนั้นเป็น
ว่าเจ้า

เกิดมาค้าจุกหนูน เปี้ยหื้อเป็นกุน
เป็นบุญ

เกิดมาค้าจุกหนูน เพื่อให้เป็นคุณ
เป็นบุญ

ยังคนมนุสโลก ลางตัวก็บ้อยว่า
แข่งโลก

ยังคนมนุสโลก จางตัวก็พลอยว่า
แข่งโลก

และชาหัก .. หากเป็นควายนา
เกิดมาแต่เจ้า

และชาหัก... หากเป็นควายนา
เกิดมาแต่เจ้า

ปู่สังศรีสองคนแก่เฒ่าหากแต่งไว้
จุกอัน

ปู่สังศรีสองคนแก่เฒ่าหากแต่งไว้
ทุกอัน

ข้าจึงตกแต่งน้อมเปี้ยจักเอาชวน¹

ข้าจึงตกแต่งน้อมเพื่อจะเอาขวัญ

สรรเสริญโอกาสที่ดี คนไทยมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า ถ้าทำกิจการใดในวัน
ตามฤกษ์ยามที่ดี จะทำให้การงานนั้นสำเร็จด้วยดี จึงกล่าวชมโอกาสให้เป็นสิริมงคล
เนื้อเรื่องบรรยายถึงวันทาพิธีเรียกขวัญเป็นวันดีเลิศล้ำ

¹ โพน สีหิ : คำเรียกขวัญควาย

ตัวอย่าง

เอวังโหนตุศีหสิ อัจจะในวันนี้ก็
เป็นวันดี เป็นวันสะหลีสิหิโจค วัน
เล็กขึ้นสู่สมาคม สองอุคบบี้อง ขึ้นสู่
หอง

เคหา เลิกก้งามยามกัศิถิถักวิเศษ¹

เอวังโหนตุศีหสิ อัจจะในวันนี้ก็
เป็นวันดี เป็นวันศรีสิหิโจค วัน
ฤกษ์ขึ้นสู่สมาคม สองอุคมพีน้อง ขึ้นสู่
หอง

เคหา ฤกษ์ก้งามยามกัศิถิถักวิเศษ

3. บทเริ่มต้นการทำขวัญ คือ ตอนเริ่มต้นของเนื้อหาการทำขวัญ บทสู่ขวัญ
แต่ละประเภทมีเนื้อหาเริ่มต้นแตกต่างกัน เป็นดังนี้

3.1 บทสู่ขวัญคนเจ็บคนป่วย มีจุดเริ่มต้นการทำขวัญเหมือนกันทุกสำนวน
คือ การกล่าวเชิญผีย่าหมอนิ่งให้ไปเสาะแสวงหาขวัญ เพราะเชื่อว่าย่าหมอนิ่งเป็นผีที่มี
ฤทธิ์เดชสิ่งต่าง ๆ ไต่กว้างขวางทั่วถึง ก็มีความชำนาญในการไล่โลมขวัญ และ
กล่าวถึงเครื่องมือประกอบอาชีพและพาหนะต่าง ๆ ที่หมอขวัญใช้เป็นอุปกรณ์ติดตามหา
และรับขวัญกลับมา เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านั้น ได้แก่ เรือ แพ แห สวิง ค้อน ลีว
เหล็กเจาะหรือส่ววน จอบ ขวาน มีด เงินทอง น้ำหอม และเครื่องประดับ นอกจากนี้
ยังมีอาหาร เช่น ข้าว พริก ขิง ข่า ตะไคร้ หนาม พลุ และสุรา อีกเป็นต้น ว่า

ตัวอย่าง

คุณะลาอย่าหมอนิ่ง ยาจุงฟังคำ ยา
จุงแผดผายลอohaเขา ยาจางเลาเอา

ชวน

ตูฆ่าแต่งหื้อยา มีตั้งผิกขิงข่าและจะไค มี

คุณกรอย่าหมอนิ่ง ยาจงผิงตาแล ยา
จงแผดผายลอohaเขา ยาซางเลาเอา

ขวัญ

ตูฆ่าแต่งให้ยา มีตั้งพริกขิงข่าและตะไคร้ มี

¹ แก้ว คีมูล : คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

ตั้งบู๊ไบ⁺และ เบี้ยร้อยหมากไหม มีตั้ง
 เหล้าไห
 และเหล้าตุ้ม . มีตั้งข้าจันทน์และ
 ข้า-
 สมป่อย เขามันอ้อยเอาฉิว มีตั้งคำ
 ปิวและ
 คาปิ่นต่อต่างไหมแขน มีตั้งแหวนใส่
 นิ้ว
 มีตั้งฝ้ายลิ้วและฝ้ายกาน มีตั้งเข้าสูก
 เข้าสาร
 จกขวานมีคพ้าเสียมกำลือจี เข้าของ
 สมบัติ
 เลามีบือตื้อ แต่งไวหื้อเต็มขัน¹

ตั้งพลูไบและเบี้ยร้อยหมากไหม มีตั้ง
 เหล้าไห
 และเหล้าตุ้ม . มีตั้งข้าจันทน์และ
 ข้า-
 สมป่อย ขมันอ้อยเอาฉิว มีตั้งคำ
 ปลิวและ
 คาปิ่นต่อต่างไหมแขน มีตั้งแหวนใส่
 นิ้ว
 มีตั้งค้ายริ้วและค้ายกาน มีตั้งข้าวสุก
 ข้าวสาร
 จอบขวานมีคพร้าเสียมกำลือจี ข้าวของ
 สมบัติ
 เรามีพือตื้อ แต่งไวหื้อเต็มขัน

3.2 บทสวดชวัญนาค มีเนื้อหาตอนเริ่มต้น ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ตอน

คือ

ตอนต้น การปฏิสนธิ กำเนิดเป็นมนุษย์จนได้อุปสมบท เนื้อความ
 พรรณนาถึงพระคุณของมารดา นับแต่เริ่มตั้งครรภ์ คลอดบุตรและอบรมเลี้ยงดู จนบุตร
 ได้อุปสมบท ดังนี้

การปฏิสนธิ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์ว่า เทพบุตรในเมืองสวรรค์
 จุติมาเกิดเป็นมนุษย์ผู้ชาย และพรรณนาถึงการปฏิสนธิมนุษย์ เริ่มด้วยมารดาฝันว่า
 ได้สวมแหวนก่อนที่เทพบุตรจะมากำเนิดในครรภ์ ครั้นปฏิสนธิแล้วก็ค่อย ๆ เจริญเติบโต

¹ เสย เรื่องข้าง : คาเรียกชวัญคนเจ็บคนป่วย

จากน้ำชั้น ๆ เป็นก้อนเลือด ก้อนเนื้อ จนกระทั่งมีอวัยวะครบสามสิบสอง และมารดา นั้นเผ้าทะนุถนอมลูกน้อยที่อยู่ในครรภ์ตลอดมา

ตัวอย่าง

"นะโมนมัสการ ข้าพเจ้าจักกล่าวถึงพงศาวดารอันวิเศษ พระเกิดตกลงใน ทองแผ่นแทนพสุธา... มาข้าพเจ้าจะกล่าวถึงคัมภีร์พระวินัยว่า เทพบุตรผู้ใดหนอ จะคงมาเกิดเอากำเนิดในสงสาร ท่านจึงจะใช้ให้เทวดาไปนิมนต์ ลงมาเอา ปฏิสนธิ์ในชนชาติมาตุโขทรของพระมารดา .. เมื่อแรกเจ้าจะเข้ามาเอา ปฏิสนธิ์ในภรรยารัชมารดา ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นก็มานอนหลับมหัสจรรย์ นิमितฝันว่าได้สูบสอกลีสุวรรณหวนหัว... ฝ่ายพระอรโณมฉายจึงจะไปหา โหราพทุฒจารย์ มาทนายความผันฉนนี้คิมเป็นไร คือเทพไทอยู่เมืองชั้นฟ้า ท่านจะลงมาเกิดเอากำเนิดในสงสาร ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นจึงจะให้ อยากรเปรี้ยวและอยากหวาน ก็โสมะกัง เปรียบเหมือนน้ำพระคงคาและ น้ำค้างเนื้อและเลือด แล้วจึงจะกุมขันธ์เข้าเป็นก้อน .. แล้วจึงจะครบ อาการสามสิบสอง แล้วจึงจะให้เห็นเป็นพระทุกขังเป็นพระอนิจจังเป็นพระ อนัตตา เป็นอาการสามสิบสองแล้วก็นั่งยองอยู่ภายในครรภ์พระมารดา... ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นก็มาให้สหัสสะเหียนสยดแสดงแสดงครรภ์ ครั้นว่า พระแม่จะกระทำการหนักก็กลัวว่าพระลูกจักจกกระชอกกระฉอน ครั้นว่า พระแม่เจ้าจะนั่งหรือว่าจะนอนพระแม่เจ้าก็มาปรารมภ์ ค้วยเจ้ากลัวว่า จะคินดูถูกระทบกระทั่งออกมาให้ปรากฏ พระแม่เจ้าจึงเอาแป้งสคมมาค ละลายกับน้ำดอกไม้อามาชโลมไล่อูทร แม้ก็หวังว่าจะให้เย็นทั้งลูกอ่อน ที่อยู่ในครรภ์"¹

¹ จอก ทองก้อน : คำเรียกขวัญนาค

การคลอดบุตรและอบรมเลี้ยงดู พรรณนาถึงความทุกข์ทรมานแสนสาหัสเมื่อเวลาคลอดบุตร และกล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาอย่างทะนุถนอม ทั้งป่อนข้าวป้อนน้ำ และเหกลอมให้นอน

ตัวอย่าง

"พระแม่นั้นก็มากระสันไม่เป็นสุขประเดี๋ยวก็ลูกประเดี๋ยวก็นั่งคั่งแค้นแสนสาหัส แรกที่มันให้เสียคคคไปทุกเส้นขนมีอาจเลยที่จะทนทาน ประจวบคั้งว่าพระกาฬทานจะบาประหารเอาชีวิต เสมือนหนึ่งจะบิดเอาดวงจิตและดวงใจของพระแม่ไปในกาลครั้งนั้น ว่าโอ้อ้อจะมอดม้วยที่วาสถุก็ขอให้คลอดลูกพ้นจากกรรมเสียก่อนเถิดพระเจ้าชา ครั้นอยู่มาจนสิ้นแสงพระสุริยาสว่างกระจ่างแจ้ง สิ้นแสงพระชินดวงถึงยามปลอด เจ้าวิไลดอออกมาเป็นชายงามโสภา... พระแม่เจ้าก็อาบน้ำป้อนข้าววันละสามหน แม็กก็ช่วยชนปรีณินดี แสงแดดและลมพัดแบ็กมิได้ให้ทอง ฝนตกและฟ้าร้องแม็กก็กอดเจ้าไว้กับอก ครั้นตื่นมาแล้วแบ็กยกเอาเจ้าเข้าใส่อุ้ม แม็กก็อุ้มไปว่าอย่าร้องไห้จนไปก็จึงดีเถิดพอกินรีดวงตา"¹

การอุปสมบท ครั้นบุตรอายุได้ 11 ขวบ มารดาก็พาไปบรรพชาหรือบวชเณรเรียนหนังสือกับพระอาจารย์ที่วัด จนกระทั่งอายุครบ 21 ปี จึงอุปสมบท เป็นการทดแทนพระคุณของบิดามารดา

"พอจะเอาอะไรมาชั่งกับคุณพระบิดาพระมารดานี้ได้ เห็นแต่นี้ไซ้ในพระพุทธรูปศาสนาอันนั้นแหละจึงจะไม่หนักไปเบา พอจะเทียบเท่าคุณพระชนนีบังเกิดเกล้า นี่แหละหนาพจนาคเจ้าพอเอ๋ย แม็กก็อุ้มพิทักษ์รักษาเจ้ามาได้

¹ จอก ทองก้อน : คาเวียกขวัญนาค

สิบเอ็ดปีไ้คั้งใจ พระชนนีจึงจะให้ชู้ดเกล้าเกศิชูกี๊วตา แล้วจึงจะพาเอา
เจ้าไปฝากไว้กะชีตันที่วัด ว่าขอให้ท่านช่วยหัดและช่วยสอน...ประมาณอายุ
เจ้าไ้สิบเอ็ดขวบ อุปประจวบที่ไ้คบวชในพระพุทธศาสนา ฝ่ายพระบิดา
พระมารดาไ้มาปรึกันากันอยู่สะพริบพร้อม"¹

ตอนปลาย ประวัตินาม "นาค" เนื้อเรื่องเกี่ยวกับตำนานกำเนิดนาม "นาค"
ว่า พระยานาคคนหนึ่งแปลงกายมาบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ครั้นต่อมา
ความจริงกันขึ้นว่า เป็นนาคแปลงมาจึงจาเป็นต้องลาสิกขา ก่อนจากไปไ้ทูลขอ
พระพุทธองค์ให้ทรงรับนาม "นาค" ของตนไว้ในพระศาสนา ไ้โดยให้เรียกผู้ไ้จะ
อุปสมบทว่า "นาค" หรือ"เจ้านาค"

ตัวอย่าง

"มาข้าพเจ้าจะพรรณนาให้ท่านทั้งหลายฟัง ตั้งแต่ปฐมชาติเกิดเหตุทำ
เทเวศปัตถนาคราช เมื่อชาติปางก่อนเชอไ้ไ้คบวชในพระพุทธศาสนา
เชอไ้มาฝึกควยอาบติสิกขา ครั้นทาลายตายจากรูปพระชนย์ทั้งห้า เชอไ้ไ้
ไปเกิดเป็นพระยานาคอันมีฤทธิ์ มีจิตใจเจตน์จะไ้คบวชเป็นสงฆ์ จึงเนรมิต
กลับกลายกายาเป็นมาณพหนุ่มน้อย หน้าแหม่มชอยงามโสภา ก้มเกล้าเข้ามา
ยังอาวาส อาราธนาพระคิสิสเถรผู้เป็นอุปัชฌาย์ เชอไ้บวชให้ไ้ แล้วตั้งใจ
ผองแผ้วปรนนิบัติรักษากองค้วคในวิถิ์ เจาก็เข้าไปในกฎเอนอินทรีย์ลงจำวัด
พอหลับสนิทก็กลับกลายเป็นอสรพิษนั้นเตียบโต... ฝ่ายพระพุทธองค์ท่านจึง
ตรัสถามพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไ้เห็นเหตุ ในท่ามกลางให้ขับเพสนียกรรม
พระยานาคออกเสียจากองค้วค พระยานาคไ้เศร้าสร้อยน้อยใจเป็นนักหนา

¹ จอก ทองกอน : คำเรียกขานนาค

แล้วพระยานาคจึงไ้กราบทูลแก่สมเด็จพระพุทธปฏิภาณว่า มิทรงพระกรุณา
 เสด็จแล้วกระหม่อมฉัน จะขอฝากแด่พระนามชื่อไว้ในพระพุทธศาสนา ถ้า
 บุคคลผู้ใดจะเข้ามาบวชเป็นหน่อเนื้อในพระพุทธศาสนา พระอุปัชฌาย์
 ท่านก็ครองชื่อไว้ว่าพระคิณสเถร ฝ่ายตัวเจ้าสามเณรนั้นให้เรียกว่าเจ้านาค
 เจ้านาค เพราะพระยานาคมาฝากฝังชื่อไว้ในพระพุทธศาสนาในกาลครั้งนั้น"¹

3.3 บทสวดบวชสาว บทสวดบวชสาวมีข้อความขึ้นต้น ด้วยการ
 สั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้ทราบถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีของสามีภรรยา เช่น ไม่ทำ
 การใดให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสีย ไม่ทำให้บิดามารดาเสียใจ ไม่พูดส่อเสียด ไม่นำเอา
 เรื่องภายนอกมาบอกภายใน ไม่พูดโอ้อวดตน ไม่เชื่อเรื่องโง่งมง่าย ๆ ให้มีความรัก
 ญาติพี่น้อง มีจิตใจเมตตากรุณา เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาด้วยความเคารพ
 ยากเกรง ต้องช่วยกันทำมาหากินและต้องรู้จักหน้าที่ของสามีภรรยาเป็นอย่างดี

ตัวอย่าง

ตั้งแต่วันนี้ให้อยู่ดีกินดีตามสุภาพ
 อย่าได้
 ยะกานฮักหยามแกวงศา ให้อีเกา
 บิดจาละนา
 แกพี่น้อง อย่ายะให้อปอแมตั้นตองตก
 ใจ
 อย่าเก็บเอากำไปฟุสอ อย่าให้อมีใจ
 หมอพัง

ตั้งแต่วันนี้ให้อยู่ดีกินดีตามสุภาพ
 อย่าได้
 ยะการฮักหยามแกวงศา ให้มี้คำ ,
 พิจารณา
 แกพี่น้อง อย่ายะให้อปอแมตั้นตองตก
 ใจ
 อย่าเก็บเอาคำไปฟุสอ อย่าให้มี้ใจ
 มอพัง

¹ แว นาคสุขมุก : กาเวียกขวัญนาค

เบอ อย่าได้เก็บเอากำตางนอก เข้า

สูบออก

ปายใน หื้อมีใจใส่มั้เศร้า หื้อฟัง

กำป้อ-

แม่เป็นเจ้าคพยาแยง... ส่วนลูก

จ่ายก็

หื้อลูกงานจ่ายเสลียวสลาต จิงไคจื้อ

ว่าฉั้ว

แกวลาชมงกัล หื้อลูกจิกงานตนหลาย

สิ่ง

ส่วนลูกหญิงจิงถองถัก หื้อเจนจักจูแน

ที่กานแม่หญิงมี จิงไคจื้อว่าหญิงคี่ฉั้วเศษ

เป็นว่าเมียเทศแต่ตามบัวลาน นั้น

จุงจัก

มีเที่ยงแท้ คี่หลั

เบอ อย่าได้เก็บเอากำตางนอก เข้า

สูบออก

ภายใน หื้อมีใจใส่มั้เศร้า หื้อฟัง

คำพ้อ-

แม่เป็นเจ้าคพยาแยง... ส่วนลูก

ชายก็

ให้รู้การชายเชลียวสลาต จิงไคจื้อ

ว่าฉั้ว

แกวราชมงคล ให้รู้จักการตนหลาย

สิ่ง

ส่วนลูกหญิงจิงถองถัก ให้เจนจักจูแน

ที่การแม่หญิงมี จิงไคจื้อว่าหญิงคี่ฉั้วเศษ

เป็นว่าเมียเทศแต่ตามโบราณ นั้น

จงจัก

มีเที่ยงแท้ คี่จริง

3.4 บทสู่ขวัญในการขึ้นเรือนใหม่ บทสู่ขวัญประเภทนี้มีเนื้อความ
เริ่มต้นประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของคำให้พรขึ้นเรือนใหม่ การคัดเลือกไม้
และรายชื่อเสาเรือน โดยกล่าวว่า ปู่สังศรีและย่าสังไซ แต่งขึ้นไว้ เพื่อกล่าววยพร
ให้เจ้าเรือนมีแต่ความสุข ความสำราญ และมีทรัพย์สินสมบัติ ข้าทาสบริวารเป็นจำนวนมาก

¹เป็ง เพชรแบน : คาเรียกขวัญบ่าวสาว

บัดนี้ข้าจักปิ่นป้อนที่จ้ายโจค ตาม
 กาโลกตั้งหนที่ ปู่สังศรีแต่งไว้ ย่าสัง
 ไซ้แต่งมา หื้อเป็นเคหากับโลก อุทธะ

มะ

โจคจ้ายดี เลียนหลังนี้จื้อสุนันตะเสดรู้
 มุนมั่ง... มีข้าชอยจางมาหมู่วัวควาย
 หื้อเงินค่าแก้วแหวนหลายแสนสิ่ง

สมวุฒียิ่งใจตน¹

บัดนี้ข้าจะบันพรคิชัยโชค ตาม
 คำโลกตั้งหนที่ ปู่สังศรีแต่งไว้ ย่าสัง
 ไซ้แต่งมา ให้เป็นเคหากับโลก อุทธะ

มะ

โชคชัยดี เรือนหลังนี้ชื่อสุนันตะเสดรู้
 มุนมั่ง... มีข้าชอยจางมาหมู่วัวควาย
 หื้อเงินค่าแก้วแหวนหลายแสนสิ่ง

สมวุฒียิ่งใจตน

การคัดเลือกไม้ เป็นการแสวงหาต้นไม้ในป่ามาทำเครื่องประกอบเรือน
 โดยเจ้าเรือนเป็นผู้ไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน และไปเชิญ "สลา" (สะ-หล่า)
 หรือช่างไม้มาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ช่างช่วยกันคัดเลือกไม้ที่มีลักษณะ
 อัปมงคล เช่น ไม้ถูกฟ้าผ่า ไม้โค่นเพราะแรงลม ไม้โค่นล้มเอง ไม้แค ไม้มะไฟ
 จะไม่นำมาใช้ก่อสร้าง

ตัวอย่าง

สู่เจ้าทั้งหลายจึงไปวานคนมาจួយ
 สร้าง

เอาจางไม้มาเป็นคุ จ้างเป็นก็มา
 ตักแต่ง

ปูนคุไว้เลี้ยง ฟาพอมกุกทุกเจียงปัน
 อัน

สู่เจ้าทั้งหลายจึงไปวานคนมาช่วย
 สร้าง

เอาช่างไม้มาเป็นครู ช่างเป็นก็มา
 ตักแต่ง

ปูนคุไว้เลี้ยง ฟราพอมกุกทุกเจียงพัน
 อัน

¹ โทน สีธิ : กาให้พรขึ้นเรือนใหม่

ไม้อันซีกสูงเจ้าก็ละไว้เสียในป่า ไม้
ฟ้าผ่า

สูงเจ้าก็ละไว้เสียในกอง ไม้แกลไม้
ไซไม้-

สลักโค และไม้จ้าวไม้สำโรง ไม้ผุ้งนี้
มันบ่เป๋เมงกิด ก็ว่าไม้ก่นลมและ
ไม้กุกเก้า สูงเจ้าก็ละไว้เสียเสียง
ทุกอัน¹

ไม้อันซีกสูงเจ้าก็ละไว้เสียในป่า ไม้
ฟ้าผ่า

สูงเจ้าก็ละไว้เสียในกอง ไม้แกลไม้
ไทรไม้-

สลักโค และไม้จ้าวไม้สำโรง ไม้ผุ้งนี้
มันไม่เป็นมงคล ก็ว่าไม้โค่นลมและ
ไม้ครุกเค้า สูงเจ้าก็ละไว้เสีย
ทุกอัน

เสาเรือนจำแนกตามตำแหน่งที่ตั้งได้เป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ

1. เสาหลัก เป็นเสาที่ตั้งอยู่ตรงมุมเรือนทั้งสี่มุม และอยู่ก้านหลังตรงกลางเรือนอีก 1 ต้น เสาหลักของเรือนหลังหนึ่งจึงมีไม่น้อยกว่า 5 ต้น
2. เสาบริวาร คือเสาเรือนต้นอื่น ๆ นอกจากเสาหลัก เสาบริวารมีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับขนาดของเรือน ถ้าเรือนหลังใหญ่ก็มีเสาบริวารมาก แต่ถ้าเรือนหลังเล็กก็มีเสาบริวารน้อย

เสาเรือนทุกต้นมีชื่อประจำแตกต่างกัน เช่น พระเจ้าแรกสัพพัญญู ชมพูทวีป ไม้หนีบตาผี อยู่ชมบ้าน ลูกหลานไม่นอย ช่างมาชาขอยหมุทาสี ชื่อเสาเรือนเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อที่ให้ความสิริมงคล และป้องกันภัยให้แก่เจ้าเรือน

ตัวอย่าง

เสาเล่มแก่นันจื่อว่าพะเจ้าก็แอก
สับปะยู
ต้นถวนสองนันจื่อว่าปุมายตีป คน

เสาเล่มแก่นันจื่อว่าพระเจ้าก็แรก
สัพพัญญู
ต้นถวนสองนันจื่อว่าชมพูมายตีป คน

¹ แก้ว คีมูล : คาเวียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

ถ้านสามนั้นชื่อว่าหนีบตาผี ตันถ้วนสี่
 นั้นชื่อว่าเอาลูกสาวเศรษฐีมาไว้เป็น
 เปียน ตันถ้วนห้า นั้นชื่อว่าเอาใบ้เถียน
 มาไว้เป็นประธาน เหลือนั้นหากแมน
 ประสิวาทหลายมวลมาก ตันหนึ่งนั้นชื่อ
 ว่าแก้วประตำลากเกิดทางเลี่ยน
 ตันหนึ่ง

ถ้านสามนั้นชื่อว่าหนีบตาผี ตันถ้วนสี่
 นั้นชื่อว่าเอาลูกสาวเศรษฐีมาไว้เป็น
 เพื่อน ตันถ้วนห้า นั้นชื่อว่าเอาไม้เถียน
 มาไว้เป็นประธาน เหลือนั้นหากแมน
 ประสิวาทหลายมวลมาก ตันหนึ่งนั้นชื่อ
 ว่าแก้วประตำรากเกิดกลางเรือน
 ตันหนึ่ง

นั้นชื่อว่าเงินคาเต็ม เกียนหลายบ่อย¹ นั้นชื่อว่าเงินคาเต็ม เกียนหลายไม้น้อย

3.5 บทผู้ช่วยข้าว ตอนเริ่มต้นของบทผู้ช่วยประเภทนี้คือ ประวัติ
 การกาเนิดข้าว บทผู้ช่วยข้าวทุกสำนวนมีประวัติการกาเนิดเมล็ดข้าวคล้ายคลึงกันว่า
 ท้าววิรูปักษ์ทรงเนรมิตเมล็ดข้าวขนาดใหญ่ เพื่อเป็นพระกระยาหารถวาย
 พระพุทธเจ้าที่จะมาบังเกิดในโลกมนุษย์ ชาวบ้านพบเมล็ดข้าวนั้นเกิดความสงสัยว่า
 เป็นอะไร จึงนำไปถามพระฤาษี ครั้นทราบความจริงชาวบ้านช่วยกันดูแลเมล็ดข้าวไว้
 ครั้นถึงเวลาพระพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิด ปรากฏว่าเมล็ดข้าวมีขนาดเล็กลงและ
 ปาฏิหาริย์เข้าไปอยู่เองในยุ้ง เมื่อจะหุงกินก็ไม่มีคดาก

ต่อมามีหญิงชราคนหนึ่งสร้างยุ้งข้าวไม่ทันเสร็จ ข้าวก็หกลงไหลมาจนล้นยุ้ง
 นางโมโหจึงทุบตีด้วยไม้ เมล็ดข้าวโกรธแค้นจึงหนีไปอยู่ในป่า และอยู่ในน้ำเกิดเป็น
 ปลาชื่อ นางโพลผ เมล็ดข้าวไม่กลับคืนมา ทำให้คนอดอยากข้าวเป็นเวลาแสนปี
 จนกระทั่งลูกชายคนหนึ่งของ เศรษฐีจับได้ปลาตัวหนึ่ง ปลาตัวนั้นกลัวตายจึงร้องขอ
 ความช่วยเหลือจากเพื่อนปลา ปลาอีกตัวหนึ่งจึงมาขอชีวิตไว้ แล้วเสนอให้นางโพลผ
 เปลี่ยนไปแทนปลาตัวที่ถูกจับได้ ลูกเศรษฐีฟังพอใจสร้อยขอของปลานางโพลผ จึงนำ
 ไปเป็นพันธุ์ข้าว ทำให้มีข้าวอุดมสมบูรณ์ดังเดิม แต่เมล็ดเล็กลงเท่าปัจจุบัน

¹ โทน สิริ : คำให้พรขึ้นเรือนใหม่

ยามนั้นยังมีแม่ไก่ตัวหนึ่ง ชื่อว่า

สุริยะ

บั้งจี๋ บำเบ้งป่าละมีไคสองแสนสี่

หมื่น-

ล่อยแปดพระองค์ เจ้าจึงลงมาเกิด

เหมือนล่ำเลิศงามดี ยามนั้นยังมี

สระสี่

บ่ไคร้ ยังมีเม็ดเข้าไคเจ็ดกา รูป

คิงาม

ปานมะเต้า เอาไปสู่เจ้าสี่ที่

คอยลี

และหนองตอ ลี้อี้ออกมาบอกว่า

เข้าพญา

อาวิปะคะ เขาสละแตงคาไวกา

ดูนาง-

ฟ้าจักเกิดมากิน เกิดกับบุญกับศีล

มหา-

ราช ตลอดมาถึงศาสนาพะเจ้า...

จึงจักเอาเมียเอาไวก่เป็นเจ้าย

เข้าไค

จักไล่ให้ไคเป็นเจ้ายเข้านา ก็มากาย

เป็น

ยามนั้นยังมีแม่ไก่ตัวหนึ่ง ชื่อว่า

สุริยะ

พลั้งชี่ บำเพ็ญบารมีไคสองแสนสี่

หมื่น-

ร้อยแปดพระองค์ เจ้าจึงลงมาเกิด

เหมือนล่ำเลิศงามดี ยามนั้นยังมี

ศรี

ไม่ไคร้ ยังมีเม็ดเข้าไคเจ็ดกา รูป

คิงาม

ปานมะเต้า เอาไปสู่เจ้าฤๅษี ที่

คอยรี

และหนองตอ ฤๅษีออกมาบอกว่า

เข้าพญา

อาวิปะคะ เขาสละแตงคาไวกา

ดูนาง-

ฟ้าจะเกิดมากิน เกิดกับบุญกับศีล

มหา-

ราช ตลอดมาถึงศาสนาพะเจ้า...

จึงจะเอาเมียเอาไวก่เป็นเชื้อ

ข้าวไร่

จักไล่ให้ไคเป็นเชื้อข้าวนา ก็มากลาย

เป็น

เข้แม่ค่นอย แทะว้เปบพะยอค
สรอย

ข้วแม่ค่นอย แทะว้เปบพะยอค
สรอย

บุญมี¹

บุญมี

3.6 บทสູ໋ຂຽວຂ້າງ ຈຸດເກີດຕົ້ນຂອງບຸ໊ທສູ໋ຂຽວຂ້າງທຸກສ່ວນນ ມີເນື້ອຫາ
ບຣຣຍາຍດຶງເຣື່ອງ ກຳລັງເວລາສຳຫຼັບທຳພິທີເຣື້ອກຂຽວຂ້າງ ເກຣື່ອງບາຍສຸ໋ກທາຂຽວຂ້າງ
ຊຶ່ງປະກອບກ່ວຍ ກ່ວຍ ອ່ວຍ ສຸ໋ກ ໄກຕັມ ພູ້ ເງິນ ແລະຜ້າສີຂາວ ຜ້າສີແດງ ແລະ
ບຣຣຍາຍດຶງການຄ່ອງຂ້າງ

ເນື້ອເຣື່ອງທີ່ເຖິງກ່ຽວກັບການຄ່ອງຂ້າງມີ 2 ຕອນ ຄື ຕອນແກ່ກເປັນຮາຍຊື່ອ
ໝອຂ້າງຕ່ອ ຕອນທ້າຍເປັນວິທີຄ່ອງຂ້າງ

ໝອຂ້າງຕ່ອທີ່ສຳຄັງ ໄກແກ່ ໝອເຂົາຫຼືໝອຂ້າງໂຂ່ລຸ່ງເປັນຜູ້ນຳຂວນຂ້າງຕ່ອ
ໝອຕົ້ວ ຄື ໝອຄ່ອງຫຼືຄວາມູ່ງ ໝອທ້າຍຄື ຄວາມູ່ງທ້າຍເປັນຜູ້ຊ່ວຍຄວາມູ່ງຂ້າງ
ໝອເສຍິ່ງ ຄື ໝອຂ້າງບຣຣທຸກອາຫານ ໝອຂວາ ຄື ໝອຂ້າງຜູ້ນອນທາງຂວາມື
ຂອງໝອເຂົາເວລາ "ເຂົ້າຂຽມຣມ" ແລະໝອຂ້າຍຄື ໝອຂ້າງຜູ້ນອນທາງຂ້າຍມືຂອງໝອເຂົາ
ເວລາ "ເຂົ້າຂຽມຣມ" ນອກຈາກນີ້ຍັງມີໝອຂ້າງຄົນອື່ນ ໆ ອີກ ເຣື້ອກວ່າ ໝອສະຄັກໝອສະຄາຍ

ວິທີຄ່ອງຂ້າງ ໝອເຂົານຳຂວນຂ້າງຕ່ອຕິດຕາມທາຂ້າງປ່າ ຄື ກັ້ນເຫັນຂ້າງປ່າແລ້ວ
ໝອເຂົາຂັບຂ້າງຕ່ອຕິດຕາມ ເມື່ອໄລ່ຕາມໄປທັນຈະໃຊ້ໜັງປະກາຫຼືເຂື່ອກບາສຄ່ອງທີ່
ຕິດທັງຂ້າງຂ້າຍຂອງຂ້າງປ່າ ໜັງປະກາຈະຣັດແນ່ນໄມ່ຄ່າຍແລະດຶງໄມ່ຂາດ ຂ້າງປ່າຕັກໃຈ
ທຳໃຫ້ຂຽວຜູ້ນີ້ໄປໄດ້ຣັບກ່ວາມທຸກຊ່ຽຍາກນານາໃນທີ່ຕ່າງ ໆ ຈຶ່ງຕ້ອງເຣື້ອກຂຽວຂ້າງໃຫ້ຄືບັ້ນຄືນມາ

ທ້ວຍາງ

ສະຫລືສັວສະຕີເລີຍ ເລີຍແລ້ວ
ບັດນີ້

ສຸ໋ກສັວສະຕີເລີຍ ເລີຍແລ້ວ
ບັດນີ້

¹ ສາຍ ແກ້ວຂອນ : ຄຳເຣື້ອກຂຽວຂ້າງ

ก็มาอดปีใหม่แก้วเขตสังขาร ก็ตก
แต่ง

เคียงอสังการเอกอ้าง ข้าจักเลียบ

ชวน-

จ้างปึงปายพอมกันสะพฐ ฝูงหมู่หญ้า
กอบคลี่ไกวใบ เป็นเขาน้ำบัจจยบ
หยอนกอย มีทั้งกล้วยย่อยและเหล้า
หัวเค็กห้าย่อย มีทั้งไก่ต้มสุกหลม
แล้วไล่เหนียนชั้น มีตุ๊กอันมีทั้งขอก-
หญ้า ตกแต่งคาไวทาเป็นฐาน...¹

ก็มารอดปีใหม่แก้วเขตสังขาร ก็ตก
แต่ง

เครื่องอสังการเอกอ้าง ข้าจะเรียม

ขวัญ-

ช่างพังพลายพอมกันสะพฐ ฝูงหมู่หญ้า
ค้อมคลี่ไกวใบ เป็นเขาน้ำบัจจยบไม่
หยอนคลอย มีทั้งกล้วยย่อยและเหล้า
หัวเค็กห้ารอย มีทั้งไก่ต้มสุกหลม
แล้วไล่เหนียนชั้น มีตุ๊กอันมีทั้งขอก-
หญ้า ตกแต่งคาไวทาเป็นฐาน...

3.7 บทผู้ขวัญควาย ปีเนื้อเรื่องเริ่มต้นด้วยการกล่าววาทะพรรณนาถึงคุณของควาย ที่เกิดมาเพื่อช่วยคนทนามาตั้งแก่โบราณกาล และกล่าวถึงความทุกข์ยากลำบากของควายขณะทนามา เป็นต้นว่า ต้องทำงานตากแดดตากฝน ต้องไถคราดนา กลับไปกลับมามากมายเที่ยว ต้องไถนาตัวเคี้ยวตั้งแต่เช้าถึงเย็น ต้องไถดินแข็งทำให้ขาแตกเป็นแผล หายใจอึดอัดเพราะสายแอกรัดคอ ขณะทำงานอาหารก็ไม่ได้กิน ครั้นไถหยุดพักยุงเห็บเบียนก็รบกวน โคลนในปลักก็เหนียว กลิ้งเกลือกก็ไม่สะดวก ความยากลำบากเหล่านี้ทำให้ขวัญควายหนีไปจากตัว

อจจะสุ อจจะโยล้ำลึก สัตว์
ตัว

พะเลศใจบุญ แก่นหื้อเป็นกุนเป็นบุญ
กับโลก เป็นที่บอดะโลกไว้ใจกะคำ
งาน

หากเป็นบัวดามมาแต่ก่อน ผันเจียก

อชชะสุ อชชะโยล้ำลึก สัตว์
ตัว

ประเสริฐใจบุญ แก่นให้เป็นคุณเป็นบุญ
กับโลก เป็นที่บริโภคนไว้ใช้กระทำ
การ

หากเป็นโบราณมาแต่ก่อน ผันเชือก

¹ จอก ทองกอน : คาเรียมขวัญช่าง

ตัวอย่าง

โอม สี่ลิกา^๑ดิยา เจีญ^๒นามมะชวน
ปอ-

แม่ลูก^๑ท่านเจ้า^๒เลี่ยนอันเกิด^๑ปีชวด

สามสิบ-

สอง^๑ครู^๒จึง^๑อนุญาต^๒ ผา^๑สา^๒ท^๑ห้อม^๒มา^๑ป็น^๒
เจีญ^๑นามมะชวน^๒ปอ^๑แม่^๒ลูก^๑ท่าน^๒เจ้า

เลี่ยนอัน

เกิด^๑วัน^๒ทิตย^๑. . . แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒
ชวน^๑เจ้า^๒ไป^๑ต^๒ก^๑ที่^๒คว^๑น^๒เอา^๑ยา^๒ก^๑ หื้อ

ยา^๑เอา

พ^๑า^๒ถ^๑าก^๒เสี^๑ยม^๒ช^๑ุด^๒ แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒

ชวน

เจ้า^๑ไป^๒ต^๑ก^๒ก^๑าง^๒น^๑้ำ^๒ห^๑า^๒สม^๑ุ^๒ท^๑ร^๒ หื้อ^๑ยา

เอา^๑หิง

แห^๑ลง^๒ช^๑อน^๒ แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒ชวน

เจ้า^๑ไป

ต^๑ก^๒ก^๑าง^๒เต^๑า^๒ไฟ^๑เป^๒ว^๑ล^๒อน^๑ หื้อ^๑ยา^๒ไป

คั^๑บ^๒เอา

สาม^๑สิบ^๒สอง^๑ชวน^๒นื้อ^๑ยา^๒ไป^๑เสี^๑ย^๒ก^๑ู^๒เป^๑า

แส^๑น^๒ท^๑อ

สาม^๑สิบ^๒สอง^๑ชวน^๒เจ้า^๑อ^๒ยา^๑ไป^๒จ^๑ำ^๒น^๑้ำ

บ^๑แ^๒ห^๑ง

โอม ลี^๑ริ^๒กา^๑ริ^๒ยะ^๑ เจีญ^๒นาม^๑ช^๒ว^๑ัญ
พอ-

แม่^๑ลูก^๒ท่าน^๑เจ้า^๒เรี^๑อน^๒อัน^๑เกิด^๑ปี^๒ช^๑วด

สามสิบ-

สอง^๑ครู^๒จ^๑ึง^๒อน^๑ุ^๒ญ^๑า^๒ต^๑ ป^๑ระ^๒สา^๑ท^๒ให้^๑มา^๒ผ^๑ล^๒ัน^๑
เจีญ^๑นาม^๒ช^๑ว^๒ัญ^๑พอ^๒แม่^๑ลูก^๒ท่าน^๑เจ้า

เรี^๑อน^๒อัน

เกิด^๑วัน^๒อา^๑ทิตย^๑. . . แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒
ช^๑ว^๒ัญ^๑เจ้า^๒ไป^๑ต^๒ก^๑ที่^๒คว^๑ร^๒เอา^๑ยา^๒ก^๑ ให้

ยา^๑เอา

พ^๑ร^๒า^๑ถ^๒าก^๑เสี^๑ยม^๒ช^๑ุด^๒ แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒

ช^๑ว^๒ัญ

เจ้า^๑ไป^๒ต^๑ก^๒ก^๑าง^๒น^๑้ำ^๒ห^๑า^๒สม^๑ุ^๒ท^๑ร^๒ ให้^๑ยา

เอา^๑ส^๒วิ^๑ง

แห^๑ลง^๒ช^๑อน^๒ แม^๑น^๒ว่า^๑สาม^๒สิบ^๑สอง^๒ช^๑ว^๒ัญ

เจ้า^๑ไป

ต^๑ก^๒ก^๑าง^๒เต^๑า^๒ไฟ^๑เป^๒ล^๑ว^๒ร^๑อน^๑ ให้^๑ยา^๒ไป

คั^๑บ^๒เอา

สาม^๑สิบ^๒สอง^๑ช^๑ว^๒ัญ^๑นื้อ^๑ยา^๒ไป^๑เสี^๑ย^๒ก^๑ู^๒เขา

แส^๑น^๒ท^๑อ

สาม^๑สิบ^๒สอง^๑ช^๑ว^๒ัญ^๑เจ้า^๑อ^๒ยา^๑ไป^๒จ^๑ำ^๒น^๑้ำ

ไ^๑ม่^๒แ^๑ห^๒ง

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปแน่นอน
 ธุปเป่า
 สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่เสีย
 เชี่ยนจาง...¹

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปแน่นอน
 ธุปเป่า
 สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่เสีย
 เชี่ยนจาง...

5. บทปลอบขวัญ หมายถึง คาปลอบประโลมขวัญ เชื่อว่าเมื่อขวัญกลับมาอยู่กับตัวเจ้าของแล้ว ก็ควรกล่าวปลอบประโลมให้ขวัญพึงพอใจอยู่กับตัวผู้นั้น ตลอดไป ไม่หนีไปอีก บทปลอบขวัญมีเนื้อความพรรณนาเกี่ยวกับเครื่องรับขวัญ ได้แก่ อาหาร น้ำ ของหอม และเครื่องประดับแต่งกาย และกล่าวอัญเชิญขวัญมารับเครื่องรับขวัญเหล่านั้น เนื้อหาของบทปลอบขวัญช่วงนี้แบ่งเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยอาการตกแต่งกาย เป็นการอัญเชิญขวัญมาสวมใส่เครื่องประดับตกแต่งกายชนิดต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นของดี มีค่าราคาสูงและงดงามยิ่งนัก เช่น มินทองคำ ของضب ลูกปัดทอง สร้อยทอง แหวนมีหั่ว ดังเช่น ในบทปลอบขวัญบ่าวสาวล้านวนหนึ่ง

ตัวอย่าง

ขออัญเชิญสามสิบสองชวนสองแฉม
 เจ้า
 หากจมนเจย มีทั้งเคียงหยองเลย
 พำพอม

ขออัญเชิญสามสิบสองขวัญสองแฉม
 เจ้า
 หากชมเชย มีทั้งเครื่องหยองเลย
 พรำพรอม

¹ เบิ่ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

มีทั้งปิ่นจ้องและแว่นหวี มีทั้งหมาก

มีทั้งปิ่นช้องและแว่นหวี มีทั้งหมาก

ปัก-

ปัก-

คาเกี้ยวเก๋า อันเป็นเคียงหย่องเจ้า

คำเกี้ยวเกล้า อันเป็นเครื่องหย่องเจ้า

- ที่แม่

ที่แม่

เกียทะลง มีทั้งกุดโศกและต่างแก้ว

เคยทรง มีทั้งกุดพลและต่างแก้ว

อันเป็นเคียงสุบสอแล้วหากเบิ่ง

อันเป็นเครื่องสุบสอแล้วหากเพิง

ป้าว...¹

ทราว...

หรืออัญเชิญขวัญพ่อนาคให้มาชมเครื่องสมณบริวาร ไค้แก้ว เครื่องอัฐบริวาร 8 อย่าง และเครื่องใช้สอยอื่น ๆ อีกว่า

"เชิญขวัญพ่อกงนะมาเซยมารชมเครื่องสมณบริวารตระการเนตร เป็นต้น หนอว่าไตรจีวร อันวิเศษสุดประเสริฐ อีกทั้งมาตรเหล็กเลิศดกแต่ง อีกทั้ง ยามกามะหิเปี้ยวเหลืองแสดสุดสะอาด อีกทั้งบรรจถรณ์เครื่องลาดอันบวร อีกทั้งเสื้ออ่อนและหมอนอิง..."²

ตอนที่ 2 ว่าด้วยดอกไม้หอมและเครื่องหอม พรรณนาถึงความงาม ความหอมของดอกไม้ นานาพรรณและเครื่องหอมอเนกนานา อัญเชิญขวัญทั้งสามสิบสอง มาชมชื่นและอาบหาเครื่องประทีปเหล่านั้น อันประกอบด้วย ดอกกล้วยไม้ ดอกกระดังงา ดอกพิกุล ดอกลำเจียก น้ำอบ และน้ำสัปปายะ บทสวดมนต์เจ็ดคนป่วยสำนวนหนึ่ง

¹ แก้ว คิมูล : คำเรียกขวัญปู่ป้าวสาว

² เช็ก กาวิไล : คำเรียกขวัญนาค

ตัวอย่าง

ศรีศรี สะหลีใจ^๑จั้นจ้อย สามสิบ

สอง

ชวนเจ้านายนางน้อยแม้งคีนมา

จุงมาจุม

ลสควงคอกไม้บุปผา มีตั้งคอกเอี้ยง-

หมายนาแะเอี้ยงหม่น มีตั้งคอกค่าง

และ

คาแล หอมมะแก้งเอาใจใส่

เคี้ยง

คอกไม้หลายเงียงหลายอัน มีตั้ง

กิงคู้

และจวงจันท์ สุกตะปันน้ำมันและ

รสส้มป่อย หอมรสมอยลิ้มคิง...¹

ศรีศรี ศรีใจ^๑ขึ้นช้อย สามสิบ

สอง

ขวัญเจ้านายนางน้อยแม้งคีนมา

จุงมาจุม

รสควงคอกไม้บุปผา มีตั้งคอกเอี้ยง-

หมายนาแะเอี้ยงหม่น มีตั้งคอกค่าง

และ

คาแล หอมมะแก้งเอาใจใส่

เคี้ยง

คอกไม้หลายเงียงหลายอัน มีตั้ง

กิงคู้

และจวงจันท์ สุกตะปันน้ำมันและ

รสส้มป่อย หอมรสมอยลิ้มคิง...

ตอนที่ 3 ว่าด้วยอาหารคาว หวาน ข้าวขวัญ กล่าวถึงอาหารชนิดต่าง ๆ และอัญเชิญสามสิบสองขวัญบริโภคาหารอันเป็นเครื่องบายศรี อาหารสำหรับขวัญหรือ "ข้าวขวัญ" นี้ ประกอบด้วยอาหารคาว หวาน กับทั้งผลไม้และหมากพลู อาหารเหล่านี้จักปรุงขึ้นเฉพาะโอกาสสำคัญตอนทำขวัญเท่านั้น มิใช่อาหารปรกติประจำวัน ดังเช่น บทสวดขวัญบ่าวสาวล้านนาก็กล่าวถึงเครื่องบริโภคาหลายหลายสำหรับขวัญ

¹ เบื้อง สีสอด : คาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

ตัวอย่าง

สามสิบสองชวนหมอนหลาหมอนน้อง
ทาน

จูงมามากี่ มีทั้งโกจะนะอาหารมี
หลายสิ่ง

ก้วยอ้อยยิ่งเต็มขัน ปีติ้งก้วยจันทน์

และ

ก้วยไซ่ ก้วยควาใหญ่ลูกกลม ปีติ้ง
เข้าหนมและเข้าตมหอ นากะทีหลอ
ภายใน

สุกเม็ดสีถึงขนาด ปีติ้งเข้าหนม

ถาด

และเข้าหนมวง เขามาแต่งคนก้วย
น้ำอ้อย

หวานจะจ้อยขึ้นใจมา สามสิบสอง

ชวนสอง

ตะหลี่โสภาทิ้งคู่ จูงมานั่งอยู่ต้น

เสวย...¹

สามสิบสองขวัญหมอนหลาหมอนน้อง
ทาน

จูงมามากี่ มีทั้งโกชนอาหารมี
หลายสิ่ง

ก้วยอ้อยยิ่งเต็มขัน มีทั้งก้วยจันทน์

และ

ก้วยไซ่ ก้วยควาใหญ่ลูกกลม มีทั้ง
ขนมและข้าวตมหอ นากะทีหลอ
ภายใน

สุกเม็ดสีถึงขนาด มีทั้งขนม

ถาด

และขนมกง เขามาแต่งคนก้วย
น้ำอ้อย

หวานจะช้อยขึ้นใจมา สามสิบสอง

ขวัญสอง

ศรีโสภาทิ้งคู่ จูงมานั่งอยู่ต้น

เสวย...

และมีอาหารพิเศษออกไปคือ หนู สำหรับควาย เช่นว่า

¹ แก้ว คีมูล : คำเรียกขวัญคู่บ่าวสาว

ข้าขออังเชิญสามสิบสองชนแห่งเจ้า
 จงมาเฝ้าอย่าช้า เที่ยงของกินหากมี
 ปาลา

มีตั้งหมวกหญ้าเขียวงาม...¹

ข้าขออังเชิญสามสิบสองชนแห่งเจ้า
 จงมาเฝ้าอย่าช้า เที่ยงของกินหากมี
 ปาฮา

มีตั้งหมวกหญ้าเขียวงาม...

ตอนที่ 4 ว่าด้วยการป้อนน้ำ บทปลอบขวัญพรรณนาถึงคุณวิเศษของน้ำ และกล่าวอัญเชิญขวัญที่มน้ำ คุณลักษณะวิเศษของน้ำคือ เป็นน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ ไหลมาจากเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีการกำหนดมิได้ และทำให้หายโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อได้ดื่บกิน การพรรณนาคุณวิเศษน้ำดื่ม มีในบทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วยจำนวนหนึ่ง

จียะตะ ภาวัง จียะตะ ภาวัง

ชียะตะ ภาวัง ชียะตะ ภาวัง

อุททะกัง

อุทกัง

จะละชาลัง ยังน้ำอันนี้ใส ไสก็ใส

ชลธารัง ยังน้ำอันนี้ใส ไสก็ใส

เย็นก็

เย็นก็

เย็นเลิศแล้ว ปานดังน้ำบ่อแก้ว

เย็นเลิศแล้ว ปานดังน้ำบ่อแก้ว

ลัคตะนะ

รัตนะ

เจียงจัน อันไหลแต่หินปานดุกัมปะละ
 ก่อนใหญ่ น้ำอันนี้ใจสามานย์ ใส

เจียงจัน อันไหลแต่หินรัตนกัมพะละ
 ก่อนใหญ่ น้ำอันนี้ใจสามานย์ ใส

เจียง-

เจียง-

กานใจจา... กันว่าคนใดได้กินก็

กานใจชา... ครั้นว่าคนใดได้กินก็

หาย

หาย

พะยากโลคา น้ำอันนี้เป็นน้ำ

พยาชิโรคา น้ำอันนี้เป็นน้ำ

พระพุทธา-

พระพุทธา-

¹ โทน สิริ . คำเรียกขวัญควาย

วิเศษ กินแล้วก็ค่อยจุ่มเนื้อเย็นใจ
เตอะ¹

วิเศษ กินแล้วก็ค่อยจุ่มเนื้อเย็นใจ
เอ็ด

6. บทกวาคเคราะห์ คือ คากล่าวปัดเสียดจัญไร ภัยอันตรายและอัปมงคล
ทั้งหลายให้พ้นไปจากตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญ ไม่ให้มาใกล้กรายอีกต่อไป บทกวาคเคราะห์
มี 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก บทกวาคเคราะห์คน บทสวดขวัญเกี่ยวกับคนโดยตรงทุก
ประเภท มีเนื้อความของบทกวาคเคราะห์คล้ายคลึงกัน และเนื้อความกล่าวถึง
การปัดเคราะห์ร้ายต่าง ๆ อันเกิดจากความเจ็บป่วย ญาติพี่น้อง การเดินทาง
การทามาหากิน สัตว์เลี้ยงและผีกระทำ ให้ออกไปจากตัว และให้พ้นไปตามดาวพระเคราะห์
ทั้ง 9 ดวง ได้แก่ พระอาทิตย์ จันทร อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ ราหู
และพระเกตุ ดังเช่นบทสวดขวัญในการขึ้นเรือนใหม่จำนวนหนึ่ง

ตัวอย่าง

สัปพะสัปพะทา สัปพะโลคา

พะยาค

สัปพะอุบาทว์โอินต่วย เคะหป้า

วายเจ็บ-

ไซ้ เคะหซี่ล้ายเลงแลงมี เคะห
หัวปี

เคะหเคียนมาตองล้าย...ก็หื้อ

ตกไปใน

สัพพะทะสัพพะทา สัพพะโรคา

พยาธิ

สัพพะอุบาทว์โอินทวย เคะหพ้า

วายเจ็บ-

ไซ้ เคะหซี่ล้ายเลงแลงมี เคะห
หัวปี

เคะหเคียนมาตองร้าย...ก็ให้

ตกไปใน

¹เสย เรื่องช้าง : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

วันนี้ สัพพีติโย อาทิตยฺตองปะตุ
สัพปะศัตถุอย่าไคมาไก จ้งหื้อตกไป

ตาม

พะอาทิตยฺไกแสนชอก จ้งหื้อตกไป

ตาม

พระจันทร์นอกฟ้าจักรวาล...¹

วันนี้ สัพพีติโย อาทิตยฺตองปะตุ
สัพพะศัตถุอย่าไคมาไกล จ้งให้ตกไป

ตาม

พระอาทิตย์ไกลแสนชอก จ้งให้ตกไป

ตาม

พระจันทร์นอกฟ้าจักรวาล. .

ประเภทที่สอง บทกวาคเคราะห์สัต์คือช้าง เนื้อความบทกวาคเคราะห์
ในบทสุขัญช้างทุกสำนวนกล่าวถึง การปักเสี้ยนปักจัญไรอันเกิดจากลักษณะอัปมงคล
ของช้าง ให้พ้นไปจากเจ้าของขวัญ ลักษณะอัปมงคลใดแก่ ปานแดงปรากฏในที่ต่าง ๆ
คือ หน้าผาก สีข้าง ขาหน้า และขาหลัง หางคว้น คอโตและท้องโตผิดปกติ ปากอ้า
ไม่หุบ นิสัยขลาดกลัว อวคคี หน้าผากมีรอยบุ๋ม หูแหว่ง หูแข็ง หูปรกหัว หางเป็นข้อ
ขอบกระเทียมและแกว่งเท้า กังแซน

ฝูงจ้างล้ายและจิงโล มีตั้งคว้นไผ่

จับ

หน้าผาก ก็ให้หายไปในวันนี้

มีตั้งจ้าง

หางขอคอนม ปากอ้าอมฝอย

หางปรกชอย

และลิ้นกาน บังมานและสามหา

จ้างตา-

ฝูงช้างร้ายและวัฏไร มีตั้งตนไฟ

จับ

หน้าผาก ก็ให้หายไปในวันนี้

มีตั้งช้าง

หางขอคอนม ปากอ้าอมฝอย

หางกุดชอย

และลิ้นกาน บังมานและสามหา

ช้างตา-

¹ แก้ว คีมูล : คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

ชาวชี่หย่าน ก็หนีหายไปในวันนี้
มีทั้ง
จ้างขวยทอมผีจับหน้าผาก หูหวาก
และ
หางบั้งกอง ก็หนีหายไปเสียใน
วันนี้
...

ชาวชี่หย่าน ก็หนีหายไปในวันนี้
มีทั้ง
จ้างขวยทอมผีจับหน้าผาก หูหวาก
และ
หางบั้งกอง ก็หนีหายไปเสียใน
วันนี้
...

7. บทให้พร เป็นคำกล่าวอวยพรให้ขวัญคงอยู่กับเนื้อตัวเจ้าของและ
จะมีแต่ความสุขความเจริญ มีทรัพย์สมบัติ ข้าทาสบริวาร ลูกหลานมากมาย ให้มีอายุ
มีขวัญเย็น มีคนชมชอบและนับถือ

ตัวอย่าง

ศรีศรี วันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวัน
สะหลีวันขึ้นจากพื้นพสุธา จักผูกมือ
เบื่องซ้ายและเบื่องขวาแห่งเจ้าไว้
เปี้ยวว่าให้ชวนเจ้าไปอื่น เปี้ยวว่าให้
ชวนเจ้ามาอยู่จมน้ำเย็นก็...ว่าให้
เจ้าได้อยู่สุขสบายต่อเท่าคุณเฒ่า
ขอให้
อายุแห่งเจ้ายืนไคล้อยปีพันปี
สมบัติ

ศรีศรี วันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวัน
ศรีวันขึ้นจากพื้นพสุธา จะผูกมือ
เบื่องซ้ายและเบื่องขวาแห่งเจ้าไว้
เพื่อว่าไม่ให้ชวนเจ้าไปอื่น เพื่อว่าให้
ชวนเจ้ามาอยู่จมน้ำเย็นก็...ว่าให้
เจ้าได้อยู่สุขสบายต่อเท่าคุณเฒ่า
ขอให้
อายุแห่งเจ้ายืนไคล้อยปีพันปี
สมบัติ

¹ เป็ง เพชรแมน : คำเรียกขวัญร่าง

เลาไม้ได้ ทั้งเลมสาวเสี้ยนและ

เงิน-

คำ ของจ่านาสังไว้ ว่าหื้อเจ้า

ไค้อยู่-

เสียนจ๊ับ ก่อนเตอะ¹

เราไม้ไ้ไร ทั้งเลมนางเสี้ยนและ

เงิน

คำ ของจ่านาสังไว้ ว่าหื้อเจ้า

ไค้อยู่-

เวือนชัย ก่อนเด็ก

รายละเอียดและตัวอย่างต่าง ๆ ในการดำเนินเรื่อง คงได้กล่าวมาแล้ว
ข้างต้นนั้น ทำให้สรุปวิธีการดำเนินเรื่องในบทสุภาษิตทุกประเภทได้ ดังนี้

¹ เสย เรื่องช้าง . คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

ศิลปะการใช้ภาษา

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹กล่าวไว้ว่า บทร้อยกรองที่มีความไพเราะงดงามควรมีองค์ประกอบได้แก่

1. คำที่สรรมาใช้
 2. เสียงเสนาะ อันเกิดจาก
 - 2.1 เสียงสัมผัส
 - 2.2 ลีลาจังหวะ
 - 2.3 การเลียนเสียงธรรมชาติ
 - 2.4 การเล่นคำ
3. ความหมายอันไพเราะกินใจ กวีต้องมีกลวิธีในคำ
 - 3.1 การใช้คำที่มีเสียงและความหมายไพเราะเป็นพิเศษ
 - 3.2 การใช้กวีโวหาร เช่น ภาพพจน์ การพรรณนา การบรรยาย

เป็นต้น

บทสุ่อัญเป็นวรรณกรรมร้อยกรองประเภทหนึ่ง ที่มีความงดงามในการเรียงร้อยถ้อยคำ ได้แก่ การเลือกใช้คำที่มีความหมาย ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายและซาบซึ้ง ได้ความไพเราะจากเสียงสัมผัสคล้องจอง และการใช้โวหารต่าง ๆ ทำให้ไกรสร เป็นต้น เพื่อให้ประจักษ์คุณค่าดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาในบทสุ่อัญจากอำเภอลับแล ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การสรรคำใช้ ศึกษาจาก
 - 1.1 คำขึ้นต้นและคำลงท้าย
 - 1.2 คำสรรพนาม
 - 1.3 คำศัพท์ภาษาบาลี

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรู้ทั่วไป เรื่องวรรณคดีไทย หน้า

- 1.4 คำซ้ำ
- 1.5 คำซ้อน
- 1.6 คำภาษาถิ่น
- 1.7 เสียงสัมผัสในกลุ่มคำ
- 1.8 การซ้ำคำในกลุ่มคำ
- 1.9 การซ้ำกลุ่มคำ
2. กวีโวหาร ได้แก่
 - 2.1 ภาพพจน์
 - 2.2 การบรรยายและการพรรณนาที่แจ่มชัด

1. การสรรคำใช้ คือ การเลือกสรรคำใช้ผูกเรื่องในบทสุภาษิต คำที่ใช้ อาจเป็นคำพื้น ๆ ขรรมคา หรืออาจเป็นคำสูงส่งทั้งด้วยรูปคำ มีเสียงเสนาะ และมีความหมายที่ลึกซึ้งสะท้อนอารมณ์ ลึกซึ้งกินใจ บทสุภาษิตจากอำเภอลับแลมีลักษณะการสรรคำใช้ เป็นดังนี้

1.1 การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย บทสุภาษิตตอนหนึ่ง ๆ อาจใช้คำขึ้นต้น และคำลงท้ายบทเหมือนกันบ้างหรือต่างกันบ้าง คำขึ้นต้นและคำลงท้ายเหล่านั้น ใช้เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง แสดงความศรัทธาเลื่อมใส แสดงความเคารพ และแสดงความหมายเป็นเชิงขอร้อง วังวอน หรือให้ความมั่นใจ บทสุภาษิตมีคำขึ้นต้น และลงท้าย ใช้คือ

คำขึ้นต้นที่ใช้ บทสุภาษิตทุกประเภท มีคำขึ้นต้นบทใช้ ได้แก่ คำว่า ศรี หรือศรีศรี สาธุ หรือสาธุสาธุ นโม โอม อัมมะ แต่ละคำให้ความหมายที่ดีแก่พิธีการทำขวัญ

ศรี หมายถึง ความเป็นสิริมงคล ความเจริญ ความรุ่งเรือง

สาธุ และ นโม หมายถึง การไหว้ เป็นการแสดงความคารวะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือผู้มีคุณ โชน เทพยคา พระรัตนตรัย

โอม เป็นคำขึ้นต้นของการกล่าวมนตร์ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์

อัมมะ เป็นคำบอกกาลเวลา

คำขึ้นต้นที่ใช้มาครั้งที่สุด คือ คำว่า ศรีศรี ทั้งนี้ก็เพื่อ ขอความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง จงบังเกิดมีแก่พิธีทำขวัญนั่นเอง ตัวอย่างเช่น

"ศรีศรีสะหลีใจจ๋นจ้อย สามสิบสองชวนเจ้านายนาถน้อยจ๋นมา. ."¹

"ศรีศรีมหาปาลาไคเงินหมื่นค่าแสนก็มีในวันนี้..."²

คำลงท้ายที่ใช้ บทสวดขวัญตอนหนึ่ง ๆ มีคำลงท้ายบทใช้หลายคำ ที่สำคัญ ได้แก่ เถิด และดีหลี คำว่า เถิด หรือเถอะ มีความหมายแสดงถึงการขอร้อง วิงวอน ส่วนคำว่า ดีหลี ใช้เพื่อบอกให้ทราบถึง ความแน่นอน ความเป็นจริง และความเที่ยงแท้ ดังเช่น ใช้คำว่า เถิด ประกอบท้ายคำว่า ก่อน ในความหมายดังกล่าว่า

"...ขออ้งเจิญสามสิบสองชวนเจ้าหล้าจ๋นมา ก่อนเถอะ"³

"...จึงน้อมเข้าขอป้อนว่าสนี่ จ๋นจักมีเที่ยงแท้ ดีหลี"⁴

1.2 การใช้คำสรรพนาม ที่ใช้แทนชื่อในบทสวดขวัญ ได้แก่

สรรพนามบุรุษที่ 1 มีคำว่า

กู	-	กู	เฮา	-	เรา
ข้า	-	ฉัน	ข้าน้อย	-	ข้าพเจ้า
อา	-	ฉัน	กัน		

¹ เบิ่ง ลีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เบิ่ง เพชรแบน : คำเรียกขวัญบ่าวสาว

³ เบิ่ง ลีสอด : กุ.

⁴ แก้ว กีมูล : คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

สรรพนามบุรุษที่ 2 คำว่า

ดู - ท่าน แก เดี๋ยว - ท่านทั้งสอง
คิง - เอ็ง

สรรพนามบุรุษที่ 3 คำว่า

ท่าน - ท่าน เป็น - ท่าน เพื่อน
มัน - มัน

การใจ้คำแทนชื่อคงกล่าว แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหมอขวัญกับผู้รับ
การเรียกขวัญและคนอื่น ๆ คือ

1. แสดงให้เห็นชัดเจนถึงความสนิทสนมชอบพอ บุคคลที่อยู่ในฐานะเพื่อน
หรือสามีภรรยากันเท่านั้น จึงจะใช้สรรพนามบางคำ ว่า

ดู - มึง ข้า - ดู
ข้า - คิง ฮา - เจ้า
ข้า - เป็น (คือผู้เป็นมิตรเป็นเพื่อน)

ตัวอย่าง

"บัดนี้ข้าจกบันไดจีบโจศ ตามกำโลกตั้งหนตี ... จางเป็นก็มาตัดแต่งปูนดู
ไว้เสียง"¹

ข้า - ฉันทัน หมายถึง หมอขวัญ
เป็น - เพื่อน หมายถึง ช่างไม้

2. แสดงให้เห็นถึงการยกย่องให้เกียรติอย่างสูง เช่น ระหว่างคำว่า
ข้า - เจ้า ข้า - ท่าน

¹ แก้ว คีมูล : คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

ตัวอย่าง

"ศรีศรี วันนี้ก็เป็นวันดี ข้ามาหิบบศรีสามยอดทอไ้ท่าเจ้า"¹

ข้า - ฉันทน์ หมายถึง หมอขวัญ

เจ้า - ท่านผู้เป็นใหญ่ หมายถึง ขวัญแม่โพสพ หรือขวัญข้าว

1.3 การใช้คำศัพท์ภาษาบาลี บทสุขวัญทุกประเภทก็มีคำศัพท์ภาษาบาลี ซึ่งถือว่าเป็นคำของพระ ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความศักดิ์สิทธิ์ และความขลัง และยังแสดงถึงความสามารถในการสรรคำใช้ของกวีหรือหมอขวัญ การใช้คำศัพท์ภาษาบาลีในบทสุขวัญเป็น 2 วิธีคือ การยกคำศัพท์ภาษาบาลีมาใช้โดยไม่มีคำแปล วิธีหนึ่ง ก็กับการยกศัพท์บาลีโดยมีคำแปลต่อท้ายอีกวิธีหนึ่ง

การยกศัพท์ภาษาบาลีมาใช้โดยไม่มีคำแปล ตัวอย่างเช่น คำกล่าวไหว้พระพุทธรูปเจ้าว่า

"นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส"²

การยกศัพท์บาลีโดยมีคำแปลต่อท้าย เช่น

"โกล มูลาวาสะ กูเกลาอย่าหมั่นหนึ่ง ทวมปะติ บัดนี้เจ้าย่าก็เป็นพะยากเสียแล้ว บ่มีไผจักเอาอย่าขึ้นตั้งเหนียกก่อนเส้าแก้วมังกนแล้วแหละ"³

โกล มูลาวาส แปลว่า กูกรท่านผู้เจริญซึ่งอยู่กันหม้อ หมายถึง ฝ้ายหม้อหนึ่ง

ทวมปะติ แปลว่า เจ้าทั้งสอง หมายถึง ผู้ป่วย และฝ้ายหม้อหนึ่ง

¹นา มาเปียง : คำเรียกขวัญข้าว

²จอก ทองก้อน : คำเรียกขวัญข้าว

³เสย เรืองช้าง : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

1.4 การใช้คำซ้ำ คำซ้ำ หมายถึง คำที่มีรูปและความหมายเหมือนกัน ซ้ำติดต่อกัน การซ้ำคำทำให้มีคำและเสียงมากขึ้น เพื่อให้ความหมายชัดเจนนขึ้น ในบทสุภาษิตมีการใช้คำซ้ำเป็นอันมาก เช่น น้อยน้อย งามงาม จ้อยจ้อย อมอมอำอำ รongรองวางวาง ฯลฯ

ตัวอย่าง

"แล้วก็เอามากระจัดกระจ่ายละเอียดล่อของน้อยน้อยยิ่งกว่าปรมาณู"¹

"มาหากินป่าในห้วย ตีนน้ำไหลจ้อยจ้อย ป่าภูคำก็ปอยเข้าหิง"²

จ้อยจ้อย - เอี้ยง ๆ ริน ๆ

1.5 การใช้คำซ้อน คำซ้อน คือ คำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันมาก ตั้งแต่สองคำขึ้นไปซ้อนกัน ทำให้ความหมายชัดเจนนมากขึ้น เช่น ยอแหม หลวงหลาย พิศแล รักแพง มยุปามาလာคอกไม้ ฯลฯ

ตัวอย่าง

"แกบเลาคาญาคุ่มอ ลมลวคยอแหมปายไบ"³

ยอ - ลู เอน

แหม - เอน

"หื้อ ลักแปง กันต่อ เท้า กุม เขายาว วะจี้วัง"⁴

ลัก - รัก - รัก

แปง - แพง - รัก ใคร

¹ จอก ทองก้อน . คำเรียกขวัญนาค

² เบ็ง สีแดง . คำเรียกขวัญข้าว

³ จอก ทองก้อน . คำเรียกขวัญช้าง

⁴ เบ็ง เพชรแมน . คำเรียกขวัญบ่าวสาว

1.6 การใช้คำภาษาถิ่น กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ กล่าวไว้ว่า การใช้ภาษาถิ่นช่วยสร้างบรรยากาศและนาความรู้สึกให้ใกล้ชิดกับสภาพความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น ถ้อยคำที่ใช้ในบทสวัญส่วนใหญ่เป็นภาษาถิ่นสลับแล และเป็นคำที่ใช้อยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน บทสวัญใช้ภาษาถิ่นกับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ย่อมทำให้เข้าใจแจ่มชัด ให้ความรู้สึกซาบซึ้ง และก่อให้เกิดอารมณ์ อันมีผลทางจิตใจสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการทำสวัญดังตัวอย่าง

"...จับไฉ่กลางวันบ่ไค่กินหญ้า อิค่อนล้ำหิวใจ ฝนตกฮ้ายย่อยหน้า ลิ่นยุงบิน
ชุมยาม กวัดแกว่งหางไก่อ ไล่บักแวกอ้อมเต่าไป อิค่อนนั๊กหอคแห่งหิวใจ
ข้าจูงไปตีนาไค่กว้าง มาผวนตามผอมป้อ เห็นคุงซี่ข้างย่างเตี้ยบ่ตวง"²

อิค่อนล้ำ	-	เหนื่อยอ่อน อ่อนเพลีย เมื่อยล้า
หิวใจ	-	อ่อนใจ สะเทียใจ
ฝนตกฮ้าย	-	ฝนตกใส่
ย่อยหน้า	-	ลักษณะน้ำฝนไหลเป็นทางผ่านหน้าลงมา
แวกอ้อม	-	วนลอมรอบ
อิค่อนนั๊ก	-	เหนื่อยอ่อนมาก
หอคแห่ง	-	เหี่ยวแห้ง
ข้า	-	ยัง อีกทั้ง
นาไค่กว้าง	-	นาผืนใหญ่
เห็น	-	เห็น
คุงซี่ข้าง	-	กระดุกซี่ไครง
ย่างเตี้ยบ่ตวง	-	ย่างเตี้ยไม่ตวง - เดินไปมาไม่ไหว

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 124

² โทน สีหิ : คาเวียกขวัญควาย

1.7 เสียงสัมผัสในกลุ่มคำ คือ กลุ่มคำที่มีเสียงคล้องจองกันภายในกลุ่มมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ทำให้เกิดเสียงดนตรีและมีลีลาจังหวะไพเราะ เสนาะหู กลุ่มคำที่มีเสียงสัมผัสภายในกลุ่มมีปรากฏมากมายในบทสุพรรณิการ์ เช่น ข้าวตอก ดอกไม้ เนิคนายลายลวด ปวดหัวมัวตา หมอนผาหน้าแก้ว ฯลฯ ดังตัวอย่าง

"มีตั้งข้าวตอกดอกไม้ไล่สวย ... คันจูงไปเสาะไข่มุกไถ่ถามหา"¹

"แถม! แถมแถมพรายเนิคนายลายลวด"²

1.8 การซ้ำคำในกลุ่มคำ การซ้ำคำทำให้เกิดความสมดุล เพราะมีจำนวนคำเท่ากัน มีความหมายเข้าคู่กัน และเป็นน้ำหนักเสียงก้ำกึ่งกัน เช่น ในคูกินแล้ว ถือกิลป้อศรี บวกวับบวกควาย เป็นฉัตรเป็นจ้อง ฯลฯ

ตัวอย่าง

"ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมบวกวับบวกควาย"³

"ตามสืบสองชวนเจ้าแม่ไปตกในคูกินแล้ว ที่เจ้าที่นายท่านซึ่งผู้ส่าย"⁴

1.9 การซ้ำกลุ่มคำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้นหรือย้ำความให้ชัดเจน และหนักแน่นยิ่งขึ้น กว่าการเล่นคำให้มีเสียงไพเราะ กลุ่มคำซ้ำมีที่ซ้ำมากในบทสุพรรณิการ์

¹ เบ้ง ลีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² แว นาคสุขมูล : คำเรียกขวัญนาค

³ เบ้ง เพชรแบน คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

⁴ กัน แสงเจริญ : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

คังเซ่น ตัวอย่างการซ้ำกลุ่มคำ "สามสิบสองขวัญ" และ "เจ้าอย่าไป"

- "สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปหลงอยู่กลางแจ้ง สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเก็บ-
หมากหมวยกินจันทน์อก สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปเก็บหมากกอกกินจันทน์
สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปกานเข้าคุม..."¹

2. กวีโวหารคำภาพพจน์ หมายถึง ชั้นเชิงการแต่งหรือกล่าวบทสวดขวัญให้มี
 รสแห่งด้อยคำอันลึกซึ้งประทับใจ การใช้กวีโวหารมุ่งให้เกิดความรู้สึกด้านอารมณ์เป็น
 สำคัญกว่าข้อเท็จจริง บทสวดขวัญจากอาเภอสลับแลมีลักษณะการใช้กวีโวหาร เป็นดังต่อไปนี้

2.1 ภาพพจน์ (Figure of Speech) คือ ศิลปะของการเรียบเรียง
 ด้อยคำอย่างมีวิธีการ ให้เป็นโวหาร ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา โดยมีเจตนาให้มี
 ประสิทธิผลต่อความเข้าใจ และต่อความรู้สึกยิ่งขึ้น กล่าวการใช้ด้อยคำนอกเล่าธรรมดา
 การใช้ภาพพจน์ทำให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟังได้ร่วมเข้าใจ คิด และรู้สึกอย่างเข้าถึงอารมณ์
 ตามที่ผู้แต่งหรือผู้กล่าวตั้งใจเสนอ ภาพพจน์ที่ปรากฏในบทสวดขวัญมีดังนี้

2.1.1 อุปมาอุปไมย เป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยตรง หรือ
 โดยอ้อม เพื่อให้จินตภาพชัดเจน แจ่มแจ้งขึ้น และเกิดความรู้สึกประทับใจยิ่งขึ้น กล่าว
 การกล่าวตรง ๆ ว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง ในบทสวดขวัญมีคำแสดงความหมายว่า "เหมือน"
 ปรากฏอยู่หลายคำ ได้แก่ คำว่า คือ คัง เหมือนคัง เป็นคัง ประจุจ เป็นคัน คังตัวอย่าง

"สัปพะยะคามืออันและล้อยและป็น ก็หื้อก้อยชาคกั้ง เหมือนคัง น้ำค่างกั้งตก
 จากใบบัวบอน" ²

¹ เบ้ง สีสอด : คาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² แก้ว คีมูล : คำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

2.1.2 การกล่าวเกินจริง เป็นการกล่าวโดยมุ่งหมายให้เกิดอารมณ์และความรู้สึก มากกว่าจะเพ่งเล็งข้อเท็จจริง ภาพพจน์แบบนี้มีใช้มากในบทสวดวิญญู ตัวอย่าง เช่น สำนวนหนึ่งที่พรรณนาถึง อานิสงส์การอุปสมบท เป็นการเน้นให้เห็นพระคุณอันใหญ่หลวงของบิณฑบาต ว่า

"ท่านว่าไว้ให้เห็น เอาเขาพระสุเมรุนั้นเข้ามาเป็นปากไก่ เอาท้องอากาศใหญ่เข้ามาเป็นโบลาน วิจิตรวิจารณ์กลิ่นพระธรรพินิณก็สูญเปล่า ไม่เทียมเท่าที่ได้บวชตน"¹

2.1.3 การกล่าวเพ้อความ เป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เป็นที่รู้จักทั่วไป ยกมาประกอบข้อความ เมื่อเอ่ยขึ้นมาก็เป็นที่รู้จักและเข้าใจทันที เช่น

กล่าวถึงความสามารถในการแต่งกลอนของสุนทรภู่ และกล่าวถึงความซื่อตรงต่อความรักของพระสุชนในวรรณกรรมเรื่องมโนราห์ ว่า

"หากจะเรียนคำกลอนให้ไค้อย่างสุนทรภู่ ถ้าหากจะเรียนเจ้าชู้ก็ดูอย่างพระสุชน"²

2.2 การบรรยายและการพรรณนาที่แจ่มแจ้งชัดเจน จนสามารถปีจินตภาพในความคิดคำนึง และเข้าใจถ้อยคำหรือข้อความอย่างแจ่มชัด ลึกซึ้ง การใช้กวีโวหารลักษณะนี้ มีดังนี้

2.2.1 การพรรณนาให้เห็นภาพอย่างตรงไปตรงมา ใ้รายละเอียดเครื่องประกอบพิธีหาขวัญคนเจ็บคนป่วยอย่างถ่วงถี่ เป็นต้นว่า อาหารหมากพลู สุรา เครื่องหอม เครื่องประดับกาย และเครื่องมือประกอบอาชีพ

¹แว นาคสุขุมล คำเรียกขวัญนาค

²เชิด กาวีโล : คำเรียกขวัญนาค

"มีตั้งพิกเก็บเอาจะโค มีตั้งฟูโบและหมากล้อย มีตั้งก้วยอ้อยและหมากไหม มีตั้ง
เหล้าไหและเหล้าคุ่ม มีตั้งโกหนมตัวพี มีตั้งน้ำจันทน์และน้ำส้มป่อย เข้าหมั้น
อ้อยเอาผิว มีตั้งกาบิวและคาเยี่ยงล้าน ทอทานใส่ไหมแซน มีตั้งแหวนใส่นิ้วก้อย
มีตั้งฝ้ายกานและฝ้ายลิ้ว จกเขียนผ้าชวนเถียนถั่วลิ้วจี มีตั้งหิงแห่เลียแป้ไค้หล้า"¹

2.2.2 การบรรยายหรือพรรณนาให้เห็นนาฏการ คือ การมี
บทบาททั้งด้านกายภาพ และด้านอารมณ์ กังเช่น อธิบายให้เห็นบทบาท และการกระทำ
ต่าง ๆ ของหมอต้าแยในการทาคลอกว่า เมื่อบุตรคลอกออกมาแล้ว หมอต้าแยมัดสาย
รอกด้วยค้ายคิม ถัดสายรอกด้วยผิวไม้รวก อาบนํ้าอุ่น ทาขมิ้น ดินสอพอง หรือแป้งหอม

"ฝ่ายแม่หมอต้าแยแกก็มีไค้รอซ่า แกก็รับเอาค้ายค้ายนี้หน้าเข้ามามัดสะคือเจ้า
เข้าไว้เป็นสองเปาะะ แล้วแม่หมอต้าแยก็กระเทาะเอาผิวไม้รวกที่เข้ามาตัดซึ่ง
สายรอก แล้วแม่หมอต้าแยก็ประคับประคองหิยยกเอาเจ้าเข้าบาวางเข้าไว้เสียที่
ตรงหน้า แล้วก็บอกให้พระบิดาของเจ้า เออพอติดเอานํ้าร้อนมาเอานํ้าร้อนมา
ฝ่ายข้างพระบิดาเห็นว่า บุตรเกิดมาเป็นชายงามโสภาสมดังความมุ่งมาดบรรณา
หม้อหรือว่ากานํ้าร้อนที่ได้เตรียมเข้าไว้ หิยได้ก็เอามาส่งให้แม่หมอต้าแย หมอ
ต้ามแกคว่าไค้แกก็เอามารินลงใส่อ่าง แล้วแม่หมอต้าแยก็เอานํ้าเย็นนี้ก็มาเจือจาง
เสียแค่พอก่อนอุ่น แล้วแม่หมอต้าแยก็หาเอาขมิ้นหรือว่าดินสอพอง เช่น อย่างสมัยปัจจุบัน
นี้เขาก็ใช้แป้งอ่อนอ่อนเข้ามาสโรดมทาเสียให้ผ่องใส"²

การศึกษารูปแบบบทสวดขวัญ ลักษณะการดำเนินเรื่อง และศิลปะการใช้ภาษาใน
บทสวดขวัญจากอำเภอลี้แล ทำให้บังเกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นนัยสรุปดังนี้

¹ เบ้ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เชิด กาวีใส . คำเรียกขวัญนาค

คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว และกลอน ที่ใช้แต่งบทสุพรรณิภา เป็นลักษณะร้อยกรอง
พื้นบ้าน คือ ไม่มีฉันทลักษณ์เป็นแบบแผนแน่นอน มีกฎเกณฑ์ หรือแบบบังคับ แต่ส่วนใหญ่
ยึดหยุ่นจำนวนคำ และสัมผัสไปตามเนื้อความและทวนองสวด

ลักษณะการกาเนินเรื่องบทสุพรรณิภา ประกอบด้วยบทต่าง ๆ ได้แก่ บทชุมนุมเทวดา
บทพระนาม อารัมภบท บทเชิฐขวัญ บทปลอบขวัญ บทกวาดเคราะห์ และบทให้พร แสดง
ให้เห็นความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมบางประการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวสับแล

ศิลปะการใช้ภาษา เห็นได้ชัดว่า มีความประณีตในการเรียบเรียง มีการสรรคำ
ใช้อย่างบรรจง ทั้งกาขึ้นต้นและคำลงท้ายบท คำสรรพนาม คำศัพท์ภาษาบาลี คำซ้ำ คำซ้อน
คำภาษาถิ่น ตลอดจนถึงการใช้กลุ่มคำที่มีสัมผัสภายในกลุ่ม กลุ่มคำที่มีคำซ้ำกัน และกลุ่มคำ
ที่ใช้ซ้ำ ส่วนในค่านกวีโวหาร มีการใช้ภาพพจน์ในการบรรยายและพรรณนา ได้แก่
อุปมาอุปไมย การกล่าวเกินจริง การกล่าวเพ้อความ และการบรรยาย หรือพรรณนา
อย่างตรงไปตรงมา ให้เกิดจินตภาพและนาฏการ

วิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในบทสุชา

วรรณกรรมพื้นบ้านย่อมสะท้อนสภาพของสังคม และของชนในท้องถิ่นนั้น เช่น ในด้านการดำเนินชีวิต ค่านิยม และจริยธรรม และวรรณกรรมพื้นบ้านยังมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมอีกด้วย มีคำกล่าวว่า "แนวคิด ปรัชญาชีวิต และคตินิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น มีส่วนช่วยในการควบคุมสังคมอยู่ไม่น้อย เพื่อให้ประชาชนยอมรับกรอบและบรรทัดฐานของสังคม อันจะทำให้สังคมเกิดสันติสุข"¹

บทสุชาเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง มีเนื้อหาแสดงให้เห็นลักษณะสภาพชีวิตของคน และสภาพของสังคมทั้งในอดีตและในปัจจุบันได้อย่างไร ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์² กล่าวว่า บทสุชาแต่ละบทแม้เป็นวรรณกรรมสั้น ๆ แต่ก็สะท้อนให้เห็นความจริงบางประการเกี่ยวกับชีวิตที่สนใจ ได้แก่ วิถีชีวิต และค่านิยมทางสังคม ฉะนั้น การศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษาชีวิต สังคม และค่านิยมต่าง ๆ

วรรณกรรมบทสุชาจากอำเภอลี้แล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีคุณค่าด้านเนื้อหา เช่นเดียวกับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น เพื่อให้ประจักษ์ในลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของคนและสังคม ตลอดจนค่านิยมของชาวลี้แลดีขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์วิถีชีวิต และค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในบทสุชา จะได้กล่าวต่อไป

¹ วิชา ปุณโณทก วรรณกรรมท้องถิ่น หน้า 396

² ประคอง นิมมานเหมินท์ "คาเวียกขวัณเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย

วิถีชีวิตที่ปรากฏในบทสุภาษิต

ประสาธ หลักศิลา¹ และสิทธีย์ บุตรอินทร์² กล่าวถึง "วิถีชีวิต" ไว้ในทำนองเดียวกันว่า วิถีชีวิต ได้แก่ แนวความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนอันเนื่องมาจากความคิด ประสบการณ์ต่าง ๆ และได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตลอดช่วงวิวัฒนาการยาวนาน ดังนั้น จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า วิถีชีวิต หมายถึง พฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี หรือมากกว่านั้นขึ้นไปก็ได้

การศึกษาวิถีชีวิตมนุษย์อาจศึกษาจากกระบวนการทางความคิด และความเชื่อของสมาชิกในสังคม โดยศึกษาจากส่วนที่สังเกตเห็นได้ คือ พฤติกรรมที่แสดงออก เพราะโดยปกติ มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด มีความเชื่ออย่างไร ก็มักแสดงออกมาให้ปรากฏเห็นเป็นพฤติกรรมทางภาษา หรือทางกิริยาอาการต่าง ๆ การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่ปรากฏในบทสุภาษิตจากอำเภอลำแล่างนี้ ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ 2 หัวข้อ คือ เรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องหนึ่ง และที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพอีกเรื่องหนึ่ง แม้ว่าวิถีชีวิตของคนในสังคมจะมีหลายแนวทางก็จริง แต่ความเชื่อและการอาชีพเป็นวิถีทางสำคัญที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในถิ่นใด จึงได้นำเรื่องสำคัญทั้งสองนี้มากล่าว ดังต่อไปนี้

ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง "การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตน และไม่มีตัวตน ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริง

¹ประสาธ หลักศิลา สังคมวิทยา หน้า 426

²สิทธีย์ บุตรอินทร์ โลกทัศน์ของชาวลานนาไทย หน้า 57

เกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้อ¹

เมื่อมนุษย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาซึ่งเกิดขึ้นในการดำรงชีวิตประจำวันของตน มนุษย์ก็จะสร้างความเชื่อขึ้นว่า เป็นเพราะอำนาจของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น และเพื่อป้องกัน หรือขจัดภัยพิบัติ มนุษย์จึงขอร้องวิงวอน และเซ่นสรวงบูชาอำนาจลึกลับเหล่านั้น ภูฏาโน จิตต์ธรรม² ได้กล่าวว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อคือ ความกลัว และความไม่รู้ของมนุษย์นั่นเอง

มนุษย์มีความเชื่อจากแง่ใดหลายประการ เช่น ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาง ความฝัน โสยศาสตร์ ภูตผีวิญญาน นรกสวรรค์ โหราศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม³ บทสรุปจากอำเภอดับแลปรากฏความเชื่อสำคัญพอจะแบ่งให้เห็นได้ 7 ประการ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องขวัญ
2. ความเชื่อเรื่องผี
3. ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์
4. ความเชื่อเรื่องนางสังหรณ์
5. ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล
6. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์
7. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

1. ความเชื่อเรื่องขวัญ

ขวัญเป็นสิ่งที่คนไทยเชื่อสืบมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเชื่อว่า ในร่างกายมนุษย์มีขวัญสิงอยู่แต่กำเนิด ขวัญอยู่นอกเหนือความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวก็มีความสุขความสบาย แต่ถ้าขวัญหนีหายไปจากตัวจะทำให้

¹ประสาธ อัครปริศา และคณะ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน หน้า 5

²ภูฏาโน จิตต์ธรรม ความเชื่อ หน้า 2

³ชำนานู รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ "ความเชื่อ-ประเพณี" ใน คติชนวิทยา หน้า 93

มาตุ้มผ้าสไบกาสาถูลากาบอ้อย ให้อ	มาตุ้มผ้าสไบกาสาถูลากาบอ้อย ให้อ
มาสูบแหวนสายสร้อย แฉวหมุกน้อย	มาสูบแหวนสายสร้อย แฉวหมุกน้อย
สายคำ... จงมาจมสควงคอกไม้	สายคำ .. จงมาจมสควงคอกไม้
บุปผา มีทั้งคอกเอี้ยงใหม่และเอี้ยง	บุปผา มีทั้งคอกเอี้ยงหมายนาและเอี้ยง
หม่น... และจวงจันทน์สุดตะบัน	หม่น... และจวงจันทน์สุดตะบัน
น้ำมันและรสสัปปะย หอมลสมอย	น้ำมันและรสสัปปะย หอมลสมอย
ลืมหึง... จงมากินเข้าไข่มขาวพอน	ลืมหึง. . จงมากินเข้าไข่มขาวพอน
มาเถื่อนายมาเถื่อนเจ้า จงมากิน	มาเถื่อนายมาเถื่อนเจ้า จงมากิน
เข้าต้ม	เข้าต้ม
ฝนทอง. . ¹	ฝนทอง

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนขวัญ คนไทยทุกภาคเชื่อว่า ขวัญมิได้มีแต่เฉพาะในตัวคนเท่านั้น สัตว์ พืช และสิ่งของสำคัญบางอย่างบางชนิด เช่น ข้างควาย ข้าว ท่างก็มีขวัญประจำอยู่ และยังเชื่ออีกว่า ขวัญประจำสิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่ 32 ขวัญ

บทสวดขวัญทุกประเภทจากอาเภอสืบแลปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนขวัญเหมือนกับในท้องดินหลายแห่ง โดยเชื่อว่า คน สัตว์ และพืช มี 32 ขวัญ ประจำอยู่ตามอวัยวะต่าง ๆ 32 แห่ง หรือที่เรียกว่า ทศคิงสการ เมื่อพิจารณาบทสวดขวัญทั้งหมดแล้ว ปรากฏว่าไม่มีบทสวดขวัญใดเลยที่กล่าวถึงขวัญประจำอวัยวะต่าง ๆ ครบทั้ง 32 แห่ง จะมีกล่าวถึงแต่ขวัญประจำอวัยวะร่างกายภายนอก ที่จับต้องได้ มองเห็นได้ ช่วยในการเคลื่อนไหวหรือช่วยในการทำงานได้ เช่น ขวัญหัว ขวัญตา ขวัญหู ขวัญเท้า ขวัญมือ ขวัญขา ดังเห็นได้จาก บทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วย บทสวดขวัญบ่าวสาว บทสวดขวัญช้าง และบทสวดขวัญข้าว

¹ เบื้อง สีสอด : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

บทสุพรรณาวาสาวานหนึ่ง กล่าวถึง การเชิญขวัญที่ประจำอยู่ตามอวัยวะ
บางส่วน คือ ขวัญตา ขวัญแข้ง ขวัญขา ขวัญเท้า ขวัญคิ้ว ขวัญผม และขวัญขน ให้กลับ
มาอยู่ที่เดิม

ตัวอย่าง

ขออ้งเชิญสามสิบสองขนสองหน่อ	ขออัญเชิญสามสิบสองขวัญสองหน่อ
ให้ท่านจงมา... ก็จงหื้อมาตั้งขน	ให้ท่านจงมา... ก็จงให้มาตั้งขวัญ
จักบุโสดาพะเนตร แม้นไปตกอยู่ใน	จักบุโสดาพระเนตร แม้นไปตกอยู่ใน
ท้องเศเลาหนอนนไก ขอหื้อมาตั้ง	ท้องเศเลาหนอนนไก ขอให้มาตั้ง
ขนแข้งขนขา ขนปาดาคังกู	ขวัญแข้งขวัญขา ขวัญบาทาทังกู
ขนหัตถากังหื้อมาอยู่กับแขน มาทุก	ขวัญหัตถากังให้มาอยู่กับแขน มาทุก
แดนทุกที่ ขนกิ้วก็เกศา ขนโลมา	แดนทุกที่ ขวัญคิ้วคี่เกศา ขวัญโลมา
เส้นออน... จงเร็วมาถวนหน้า	เส้นออน... จงเร็วมาถวนหน้า
อย่าจำ	อย่าช้า
ว่ามา ¹	ว่ามา

บทสุพรรณาวาสานหนึ่งก็มีข้อความเชิญขวัญข้างกล่าวถึง ขวัญหัว ขวัญหาง
ขวัญแปหรือขวัญสันหลัง ขวัญหู ขวัญคอ ขวัญท้อง ขวัญนม ขวัญสีข้าง ขวัญท้าย ขวัญตีน
ขวัญแข้ง ขวัญขา ขวัญงวง และขวัญงา ให้กลับมายู่ประจำที่เดิมตามอวัยวะดังกล่าว
เหมือนกับเชิญขวัญคน

¹ เป้ง เพชรแบน . คำเรียกขวัญบาวสาว

ตัวอย่าง

ชวนหัว เอ๋ยเจ้าก็มาอยู่หัวทั้งสองเสมอ	ขวัญหัว เอ๋ยเจ้าก็มาอยู่หัวทั้งสองเสมอ
งาม ขวนหางและขวนแป้คู่สะอาค	งาม ขวัญหางและขวัญแป้คู่สะอาค
ขวนหูกก็ห้อมมาอยู่หูกสภาคสมปอ	ขวัญหูกก็ห้อมมาอยู่หูกสภาคสมปอ
ขวนคอกก็ห้อมมาอยู่คอกเป็นป่อง ขวน	ขวัญคอกก็ห้อมมาอยู่คอกเป็นป่อง ขวัญ
ทองก็ห้อมมาอยู่ทองที่ควนสม ขวน	ทองก็ห้อมมาอยู่ทองที่ควนสม ขวัญ
นมก็ห้อมอยู่ที่นมเอกอ้าง ขวนข้าง	นมก็ห้อมอยู่ที่นมเอกอ้าง ขวัญข้าง
ก็ห้อมมาอยู่ข้างทั้งสองปาย ขวน	ก็ห้อมมาอยู่ข้างทั้งสองปาย ขวัญ
ท้ายและขวนหางขวนตีน...ขวน	ท้ายและขวัญหางขวัญตีน...ขวัญ
แ่งและขวนมา งวงงาและขนาย-	แ่งและขวัญขา งวงงาและขนาย
ไกวแก่งน้อม ห้อมสามสิบสอง	ไกวแก่งน้อม ให้สามสิบสอง
ชวนเจ้าหน่อบังปาย ห้อมมาพอมมาก	ขวัญเจ้าหน่อบังพलय ให้มาพอมมาก
หลวงหลาย ¹	หลวงหลาย

บทสุขวัญข้าว เป็นบทสุขวัญประเภทเดียว ที่ไม่ได้กล่าวถึงขวัญประจำอวัยวะต่าง ๆ เพราะข้าวเป็นพืช ย่อมไม่มีอวัยวะเหมือนคนและสัตว์ แต่ที่นับว่ามี 32 ขวัญ เนื่องจากเทพธิดาประจำข้าวคือ แม่โพสพ มีอวัยวะเหมือนมนุษย์ สามสิบสองขวัญข้าว ก็คือสามสิบสองขวัญของแม่โพสพ บทสุขวัญจึงกล่าวถึงข้าวทุกชนิดว่ามี 32 ขวัญเหมือนกัน

¹ จอก ทองกอน . คำเรียกขวัญข้าง

ตัวอย่าง

สามสิบสองชนเข้าปิงามเง่ สาม-	สามสิบสองขวัญข้าวปิงามเง่ สาม-
สิบสองชนเข้าแพสามเคียน กี่หื้อ	สิบสองขวัญข้าวแพสามเคียน กี่ให้
บาเนอ สามสิบสองชนเข้ากำเลิง	มาเนอ สามสิบสองขวัญข้าวกำเลิง
งวงหลวง สามสิบสองชนเข้าป่วง	งวงหลวง สามสิบสองขวัญข้าวพวง
...สามสิบสองชนเข้ากานอ้อย ¹	...สามสิบสองขวัญข้าวกายอ้อย

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดการทำขวัญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ² ประทานพระคำริ เรื่องกำเนิดการทำขวัญไว้ว่า การทำขวัญมนุษย์กับทำขวัญสัตว์และสิ่งของ แตกต่างกันในจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ทำขวัญมนุษย์มุ่งหมายให้เกิดสวัสดิมงคลแก่เจ้าของขวัญ แต่ทำขวัญสัตว์และสิ่งของ เป็นการมุ่งหมายให้สวัสดิมงคลแก่แก่ตนผู้เป็นเจ้าของสัตว์สิ่งของนั้น จึงทรงเห็นว่า ประเพณีเดิมจะมีแต่ทำขวัญมนุษย์ ส่วนทำขวัญสัตว์ สิ่งของเป็นพิธีเกิดขึ้นโดยอนุโลม ต่อในภายหลัง

บทสวดจากอำเภอลับแลปรากฏเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดการทำขวัญ ไว้ในตอนหนึ่งของบทสวดขวัญควาย ใจความสำคัญมีว่า ทารุทำขวัญควายได้ตนเค้ามา จากทำขวัญคนตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อครั้งปู่กามกันหาและย่าสกุลมาหาเรียกขวัญนาง คอกมะพร้าวคีนมาอยู่กับเนื้อกับตัว เพราะนางคอกมะพร้าวตกใจจนสลบ ความว่า

ข้าจักเสียดขวานเข้ามึงหงสา ตาม	ข้าจะเรียกขวัญเข้ามึงหงสา ตาม
ตำลามูลแต่เก่า ตั้งแต่เก่าเหง่าปู่	ตำลามูลแต่เก่า ตั้งแต่เค้าเหง่าปู่

¹ สาย แก้วช่อน : คาเรียกขวัญข้าว

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ "คำนำ" ใน ประชุมเชิญขวัญ หน้า ๗

* ตามคันหา กับทั้งยาสกุลมายาสอง เฒ่า มาลองเลี้ยกเอาชวณนางคอก- พ้าว แม่เกิดเมืองขวาง สดบเท้า * ตายลื้มคิง บ่หายใจเข้าออก ยา- สกุลมายาปูคันหาสองเฒ่า ก็มา เลี้ยกเอาคีนมาจึงรู้เนื้อ จึงเป็นครู สืบคิดตั้งเลี้ยสืบมา ในโลกหล้า ผีนธร¹	* ตามคันหา กับทั้งยาสกุลมายาสอง เฒ่า มาลองเรี้ยกเอาชวณนางคอก- พ้าว แม่เกิดเมืองขวาง สดบเท้า * ตายลื้มคิง ไม่หายใจเข้าออก ยา- สกุลมายาปูคันหาสองเฒ่า ก็มา เรี้ยกเอาคีนมาจึงรู้เนื้อ จึงเป็นครู สืบคิดตั้งเรื้อสืบมา ในโลกหล้า ผีนธร

เนื้อความเรื่องกำเนิดการทำขวัญคนใบ้บทผู้ขวัญจากอาเภอลับแลคล้ายคลึงกับนิทานปรัมปราเรื่องหนึ่งจะขะราวไทยเหนือ ซึ่งมีว่า

เจ้าชายหนึ่งร้อยเอ็ดองค์ เสด็จมาพบนางคอกมะพร้าวที่ร้านค้าแห่งหนึ่ง ทรงหลงใหลในความงามของนางจึงทรงลักพาไปขังไว้ที่เขาหิมาลัย นางคอกมะพร้าวได้พบกับนางคอกบัวและนางคอกไม้ผู้ซึ่งถูกจับมาขังไว้ก่อนแล้ว นางทั้งสองจึงเล่าความจริงให้นางคอกมะพร้าวฟัง ขณะนั้นเจ้าชายร้อยเอ็ดองค์เสด็จกลับมาพอดี บังเอิญทรงเหลือบเห็นความงามของนางคอกบัว ก็ทรงเกิดความลุ่มหลงจนลืมหึงอื่นหมด นางมะพร้าวจึงได้โอกาสหนี วิ่งไปตามถนนจนมาพบกับยาสกุลมายา ยาสกุลมายาก็จึงพาไปเจอได้มาเป็นลูกสะใภ้ จึงชวนนางคอกมะพร้าวไปอยู่บ้านตน ต่อมา ยาสกุลมายาก็ออกลูกชายให้นางคอกมะพร้าว เข้าไปในสวนดอกไม้ที่ซึ่งมีสุวรรณพรหมมฤตราชคอยอยู่ กรั้นสุวรรณพรหมมฤตเห็นนางก็หลงรัก จึงโถมกายเข้ากอด นางคอกมะพร้าวตกใจจนสลบไป ยาสกุลมายาและปู่ตามคันหาผู้สาปพยายามแก้ไขแต่นางก็ไม่ฟื้น ปู่ตามคันหาจึงทำพิธีเรียกขวัญขึ้น

¹ โทน สีหิ : กำเรียกขวัญควาย

เป็นครั้งแรกและเป็นประเพณีสืบมา¹

เมื่อพิจารณาเรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดการทำขวัญแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การทำขวัญคนเป็นต้นเค้าของการทำขวัญสัตว์ พืช และสิ่งของ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำขวัญสัตว์ พืช สิ่งของบางอย่างมีกำเนิดหรือพัฒนามาจากการทำขวัญคน

2. ความเชื่อเรื่องผี

ในสังคมไทย ความเชื่อและความนับถือผีมีอยู่คู่กันไปกับความนับถือ พุทธศาสนา การนับถือผีบรรพบุรุษฝังแน่นอยู่ในคตินิยมด้านความเชื่อของคนไทยอย่าง แน่นแฟ้นตั้งแต่อดีตกาล ในสมัยสุโขทัยเมื่อศาสนาพุทธกำลังเจริญรุ่งเรือง การนับถือ ผีก็ยังมีปรากฏ เช่น กล่าวว่า พระขงจื๊อ เป็นผีที่ให้ความคุ้มครองกรุงสุโขทัย เป็นต้น

ผี คือ บรรพบุรุษผู้จวนลับแล้ว ไปสิงสถิตในที่ต่าง ๆ ผีทุกชนิดจึงเคยเป็นคน มาก่อน และเชื่อว่า ผีสามารถหาอันตรายแก่คนได้ อาจทำให้เจ็บป่วย เกิดความทุกข์ ยากลำบากหรือทำให้ตายได้ แต่บางทีผีก็ให้คุณโดยการปกป้องคุ้มครองรักษา

บทสรุปจากอาภอกลับแลปรากฏความเชื่อเรื่องผี อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ และเกี่ยวกับผีที่สิงสถิตอยู่ในที่ต่าง ๆ

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีบรรพบุรุษเป็นผีประจำสกุลวงศ์ เชื่อกันว่าผีประเภทนี้ช่วยคุ้มครองรักษามูลฐานตระกูลผู้เช่นสรวงตามพิธีกรรม ผูกคิผี บรรพบุรุษไม่ทำร้าย แต่อาประพฤติดวงเกิน หรือไม่บอกกล่าวเรื่องสำคัญที่เกิดขึ้น หรือจัดให้มีขึ้นในครอบครัวให้ทราบ อาจทำอันตรายได้เจ็บป่วยได้ ผีจำพวกนี้ ได้แก่ ผีพ่อชื่อแม่ชื่อ ผีปู่ย่า ผีตาผีนาย ผีพี่ผีน้อง และผีญาติเกี่ยวคอง

บทสรุปจากตำนานหนึ่งกล่าวเชิญผีบรรพบุรุษให้มาช่วยคุ้มครองรักษาเด็ก ที่เพิ่งคลอด ซึ่งถือเป็นสมาริโกใหม่ของครอบครัว ว่า

¹ปราณี วงษ์เทศ แปลและเรียบเรียง "ความทนได้และทนไม่ได้ต่อความ คลุมเครือที่ปรากฏในนิทานปรัมปรา และพิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือ" ใน พื้นบ้าน พื้นเมือง หน้า 254 - 256

"เสียผีส่งทุกคำเข้าให้เข้ากับแม่ซื้อมิไคซาค ทั้งข้าวบิณฑบาตและทักษิณา ทั้ง
ผีปู่ผีย่าพี่ตาพี่ยายผีพี่ผีน้อง ผีเกี้ยวผีดองลงมาช่วยกันปกป้องคุ้มครองรักษาเจ้า"¹

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์ ผีอารักษ์ คือ ผีบรรพบุรุษนั่นเอง แต่เป็น
บรรพบุรุษที่มีเกียรติคุณกว่าบรรพบุรุษธรรมดา ตายแล้วจึงเป็นกึ่งเทวดา อยู่ในโลกมนุษย์
พิทักษ์รักษาตำบลบ้าน วัด เมือง ป่า และแหล่งน้ำ บางที่เรียกว่า "ผีเสื้อ"¹ หากประจำ
รักษามันก็เรียกว่า ผีเสื้อบ้าน หรือพระภูมิเจ้าที่ ประจำรักษาวัดเรียกว่า ผีเสื้อหลวง
ประจำรักษาเมือง เรียกว่า ผีเสื้อเมือง ประจำรักษาป่า เรียกว่า ผีเสื้อป่า และประจำ
รักษาแหล่งน้ำก็เรียกว่า ผีเสื้อน้ำ ผีประเภทนี้ให้ทั้งคุณและโทษ ถ้าเช่นสังเวทเป็นประจา
และไม่ทำสิ่งใดอันเป็นการล่วงเกินก็จะคุ้มครองรักษา แต่ถ้าละเว้นมีปฏิบัติดังกล่าว จะทำ
อันตรายจนถึงแก่เสียชีวิตได้

บทสวดวิธจากว่าเภาอภัยแลปรากฏชื่อของผีประเภทนี้เสมอ โดยมีใจความสำคัญ
ห้ามขวัญไปอยู่ไปเล่นกับผีอารักษ์เหล่านั้น ทั้งนี้เพราะผีอารักษ์เป็นผีที่มีเกียรติคุณสูง ควร
แก่การยกย่องบูชา มากกว่าจะไปใกล้ชิดสนิทสนมเหมือนผีบรรพบุรุษธรรมดา

ตัวอย่าง

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปมีเมีย
อยู่จิมผีเสื้อบ้าน²
หลอนชวนเจ้าไปมีผีมีเมียอยู่จิม
ผีเสื้อป่า ชวนเจ้าอย่าไปล่าอยู่จิม

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปมีเมีย
อยู่จิมผีเสื้อบ้าน
หลอนขวัญเจ้าไปมีผีมีเมียอยู่จิม
ผีเสื้อป่า ขวัญเจ้าอย่าไปล่าอยู่จิม

¹แวว ภาคสุพรรณ . คำเรียกขวัญภาค

²เบ้ง ลีสอด . คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

¹ผีเสื้อ คือ ผีเสื้อ หรือผีที่เป็นเชื้อสายบรรพบุรุษ

ผีเสื้อเมียง¹

ผีเสื้อเมื่อง

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับผีที่สิ่งสถิตอยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น ในน้ำ ป่าดง หรือที่ที่คนตายไม่ดี ผีชนิดนี้ก็เคยเป็นกนมากอน แต่เป็นคนไม่ดี มีบาปกรรม และเพราะ ทำบาปจึงตายมี 2 จาพวก คือ ผีร้าย และผีดี

ผีร้าย ชอบหลอกหลอนหลอนมนุษย์ให้ตกใจ หรือกลัว จนเกิดล้มป่วย และอาจถึง ตายได้ ผีดังกล่าวนี้ไ้แก่ ผีขุน เป็นผีป่าชอบอยู่ในน้ำ ผีแถวผีแมน เป็นผีป่าผีดง ชอบอยู่ใน ลานห้วย ผีตามอยหน้าฉาย เป็นผีป่าเช่นกัน ชอบดูคนเลือกคนนอนในป่าเวลากลางคืน และผี ตายโหง เป็นผีตายโหงก็ เช่น ถูกฆ่าตาย บทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วยกล่าวห้ามขวัญไปอยู่หรือ ไปเล่นกับผีพวกนี้ เพราะอาจถูกหลอกหลอนหรือทารายได้

ท้าวอย่าง

สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่ผี-
 ถานฆ่าตายโหง...อย่าไปถูกบ่วง
 ก้องผีแถวผี มน...อย่าไปป่า
 ผีขุน...อย่าไปอยู่ริมผีตามอย-
 หน้าฉาย²

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ที่ผี-
 ถานฆ่าตายโหง...อย่าไปถูกบ่วง
 คล้องผีแถวผีแมน...อย่าไปปล้ำ
 ผีขุน...อย่าไปอยู่ริมผีตามอย-
 หน้าฉาย

ผีดี เช่น ผีป่าห้วยหนึ่ง เป็นผีประจำห้วยหนึ่ง และช่วยในการติดตามเอาขวัญ คนเจ็บคนป่วยกลับคืนมา ผีดังกล่าวมีปรากฏเฉพาะในบทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วย เช่น บทสวดขวัญ สำนวนหนึ่งกล่าวยกย่องกษัตริย์หนึ่งเป็นหมอผู้ยิ่งใหญ่ ยกย่องว่ามีความสามารถมากในการ ติดตามหาขวัญ และขอให้ช่วยติดตามขวัญคืนมาด้วย

¹ เสย เรื่องร่าง : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เบ็ง สีสอก : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

บางครั้งก็จะแสดงถึงความเชื่อในอำนาจแห่งพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าอาจบันดาลให้ประสบผลสำเร็จในกิจการที่กระทำ เช่น บทสวดวิญญาค ส่วนหนึ่งกล่าวถึงอำนาจคุณแห่งพระรัตนตรัยว่า อำนาจของพระพุทธสามารถกำจัดและป้องกัน มารร้ายได้ เหมือนครั้งที่พระพุทธเจ้าปราบพญามารสำเร็จเมื่อพระองค์จะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ พระธรรมมีอำนาจกลบบันดาลให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง และพระสงฆ์ทรงคุณมีอำนาจคุ้มครองให้กิจการสำเร็จไปด้วยดี

โย พุทฺธิ อันทว่าพระสรวเพณฺณะพระพุทธองค์. . ไปได้บุญฤทธิ์बारมีवारโพธิ มุเลไคช่วงไปพระมหาโพธิ์ ๓ ที่. เกษางนคมาวังสะเสนัง ยังพญามารและพวก พลให้พินาศหลักหน้...โย ชับโย อันทว่าพระนวลโลกุตตรเจ้าเก่าประการ สิบทั้ง พระปริยัติเป็นปริโยสามเป็นอย่างบึง นิยยานักัสสะ ธรรมอันนี้แหละหนอจะได้นำ ท่านชายและหญิงได้สุขใจ ดั่งที่หาได้จึงสารทุกข์ไว้เสียในสันโลก...โย สังโม แล้วทัพเจ้าจะขอข้อมทั้งกายนี้หนอถวายบูชา.. เออวงมาช่วยอุปถัมภ์คำขุกิจนี้ หรือก็สิ่งพ่อนาคนี้แหละหนอ เออพ่อก็จะไคละสิทธิ์ซึ่งมาราวาส จะได้บรรพชาเพศ อยู่เหนืออาสน์สังฆกรรม ค่ายว่าแสงเด่นสว่างทางธรรมชีรพุน¹

3.2 การเชื่อในอำนาจเทวดาในกัมภีร์อรรถกถา ตามที่ปรากฏในเทภูมิกถา (ไตรภูมิพระร่วง) เทวดา หมายถึง เทพซึ่งเสวยสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ 6 ชั้น เพราะผลของการประกอบกรรมดี ความเชื่อเรื่องเทวดามีมานานก่อนสมัยพุทธกาลว่า เทวดาเป็นผู้นิยาย (อมร) แต่จะเคลื่อนไป (ดุจ) ไปที่อื่น และมีรูปกายอย่างอื่นได้ เป็นผู้ทรงคุณธรรม มีจิตเมตตากรุณา อาจช่วยคุ้มครองป้องกัน อำนวยความสุขสวัสดิ์ และมีเทพฤทธิ์ช่วยขับไล่ผีร้ายให้พ้นจากตัวมนุษย์ โยบทสวดวิญญูปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับฤทธิ์อำนาจของเทวดาองค์สำคัญคือ

¹เชิด กาวิไล : กาเหวียงวิญญาค

3.2.1 พระอินทร์ คนไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อพระอินทร์ตามนัยแห่ง พุทธศาสนา คือ เชื่อว่า พระอินทร์เป็นผู้อยู่พิทักษ์รักษาพระโพธิสัตว์ในการบำเพ็ญบารมี พระอินทร์เป็นผู้คุ้มครองผู้ประพฤติกกรรม กอปรสอคล้องดูความเป็นไปในโลกมนุษย์อยู่เสมอ ถ้ากระทำความดีก็ได้รับพรให้มีความสุข ความเจริญ แต่ถ้าทำชั่วก็จะถูกพระอินทร์ลงโทษ

ในบทสุทนต์จากอาเภอดับแลกล่าวถึงพระอินทร์ไว้คล้ายคลึงกับในไตรภูมิพระร่วงว่า พระอินทร์เป็นเทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และชั้นจาตุมหาราชิกา อันเป็นสวรรค์ ชั้นแรก และชั้นที่สองในฉกามาวรสวรรค์ ทรงมีบัลลังก์พศิลาอาสน์อ่อนนุ่ม เป็นแท่นประทับ หากผู้ใดมีความซัดข้อนประการใด แท่นประทับนี้จะแจ้งกระค่างเป็นการบอกเหตุ พระอินทร์ ก็จะเสด็จลงไปช่วยเหลือ เว้น ความตอนหนึ่งในบทสุทนต์ว่า กล่าวคือ พระอินทร์เสด็จลงไป ช่วยแจ้ง เครื่องบายกริทำชวัญนาค

"...จึงจะไปวานเอาที่ทานผู้เฒ่า ที่ท่านเข้าใจการนั้น มาช่วยกันเรียกมิ่ง และหาขวัญ จึงจะร่อนขึ้นไปถึงอินทราราช อาสน์ทองหั่งแท่งแจ้งกระค่างคุณจึ่ง ว่าทอนไม้ ท่านจึงจะชวนเมื่ยรักทั้งคน กับพวกเทวาชั้นบนลงมาแต่งเครื่อง ไบกริ"¹

นอกจากนี้ ยังเชื่อว่า พระอินทร์เป็นผู้คอยเชิญเทพบุตรหรือเทพธิดาในเมืองสวรรค์ ให้มาจุติเป็นมนุษย์ ดังปรากฏในบทสุทนต์ว่า

"...ว่าเมื่อแรกหนอที่มนุษย์คนเรานี้ก็จะไถ่มาประกอบเกิดเหตุ เทพยเจ้า ท่านได้อาเพกหนอเข้าคจใจ...อีกทั้งด้านท้าวสหัสบันโกสิย์ ท่านพิจารณาคุณ ก็รู้เหตุ ว่าเทพบุตรหรือเทพธิดาองค์ไหนหนอ ที่อยากจะไครนี้เวศจากรัตนวิมาน เมืองสวรรค์ ท่านท้าวผีม่านท่านจึงนิมนต์ให้ลงบาเกิดในชมพู เข้าสู่ภูลินธิ สดับเสียง"²

¹ แว นาคสุทนต์ : คำเรียกขวัญนาค

² เชิด กาวใจ : คำเรียกขวัญนาค

3.2.2 เทวคาในฉกามาวจร หรือสวรรค์ 6 ชั้น ในกามภูมิตาม
เทวภูมิภค คือ ท้าวจุลโลกบาล หรือท้าวมหาราชทั้งสี่ ซึ่งบทฐชวัญกล่าวว่า เป็นเทวคาอยู่ใน
สวรรค์ชั้นจาณูหารวิกา กอบพิทักษ์รักษาโลก โภจประจาอยู่ในทิศทั้งสี่ และอาจหาหน้าที่ป้องกัน
อันตรายที่จะเกิดแก่มนุษย์ อำนวยความสุขความเจริญให้มนุษย์ ท้าวจุลโลกบาลทั้ง 4 องค์ คือ

ท้าววิรูปหก อยู่ประจำทิศใต้

ท้าวกุเวร หรือท้าวเวสสุวัณ อยู่ประจำทิศเหนือ

ท้าวชครฐ อยู่ประจำทิศตะวันออก

ท้าววิรูปักษ์ อยู่ประจำทิศตะวันตก

บทฐชวัญจากฉกามะลัปปะล ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับท้าวจุลโลกบาลว่า ถ้าอัญเชิญ
เทวคาทั้งสี่มาร่วมรับรู้ในการคาพิธีเรียกขวัญแล้ว จะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลในมณฑลพิธี
และพิธีกรรมจะสำเร็จลุล่วงด้วยดี ในบทชุมนุมเทวคาตอนหนึ่งมีว่า

‘สาธุ สักเค เทพเว้าอยู่ในฉกามาวจรสวรรค์ กามา อันว่าอยู่ในกามภพอนันต์

จิงหวัดวง เสด็จจงบาสุศถาน ๗ ประรำพิธี มาเป็นสักขีพยานในวันหน้านี้’¹

3.2.3 เทวคาที่สถิตอยู่ตามที่ตั้งปวง เช่น เทวคาแห่งภูเข
เทวคาแห่งห้วยน้ำ เทวคาตามถ้ำ ที่ซึ่งคนสร้างได้เป็นที่ประทับ เชื่อว่าเทวคาเหล่านี้
สามารถประสิทธิ์ประสาทความสุข ความเจริญ และสรรณสิริมงคลให้แก่มนุษย์ได้

ความเชื่อเกี่ยวกับเทวคาเช่นนี้มีปรากฏในบทฐชวัญนาค บ่าวสาว และบทฐชวัญช้าง
คังในความตอนชุมนุมเทวคาในบทฐชวัญนาคได้กล่าวอัญเชิญเทวคาที่สถิตอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในโลก
มนุษย์ อาทิ เทวคาแห่งห้วยน้ำ ภูเข อากาศ สถานที่สำคัญ เกาะแก่ง เรือนหลวง สุ่มทุม-
พุ่มไม้ บ้านเรือน และแดนดิน เทวทั้งหลายเหล่านี้ขอจงเสด็จจงมาร่วมเป็นสักขีพยานในพิธี
ทำขวัญนาคครั้งนี้

¹ เชิด กาวีไล : คำเรียกขวัญนาค

ตัวอย่าง

"จะ รูป เทพเจ้าดำรงอยู่ในรูปภพ กิริยาระยะเทว เทพเจ้าอยู่เหนือใน
ห้วงบรรณพลิงขรเขตและขุนเขา จันตะลึกเข เทพเจ้าเฝ้าแน่นอยู่ใน
อากาศ วิมาน อันว่าอยู่ในวิมานบาตรคันมนเหียรทอง ที่เป เทพเจ้าอยู่
ที่เกาะเกียนน้อยและใหญ่ รัฐ เทพเจ้าอาศัยอยู่เหนือในเรือนหลวง
จะ คาเม เทพเจ้าทั้งปางอาศัยอยู่เหนือในหมู่ไม้พฤกษาสาร เคหะวัดลุมทิ
เขตเต เทพเจ้าเฝ้าแน่นอยู่ในบ้านเรือนไรและโรงนา ภูมา ภูมา
เทพเจ้าอยู่เหนือในพื้นภูมิลาก จาบันตุ เทวา ข้าพเจ้าขออำนาจเจริญ
เทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย จงเสด็จลงมาสู่หนอประราพีชี่มุน... มาเป็น
สักขีพยานเหนือในวันหน้าี้ ารันแล้วขอยกรขึ้นวอนไหว้เทพเทวาทั้งหลาย
จงเป็นพยาน"¹

3.3 ความเชื่อในอำนาจของเทพเจ้าทั้งสามของลัทธิพราหมณ์ คือ
พระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหม เสฐียร พันธงปี² กล่าวถึงเทพเจ้าทั้งสามว่า
ในคัมภีร์ฤคเวทสมัยพราหมณะซึ่งเป็นสมัยที่มีเทพองค์เดียว พราหมณ์ได้กำหนดหน้าที่ของ
มหาพรหมให้สร้างเทวะผู้ยิ่งใหญ่ไว้เป็นหมวดหมู่ มีหน้าที่เกี่ยวกับสังสารวัฏแห่งโลก เทวะ
เหล่านั้นคือ พรหม ผู้สร้าง วิษณุหรือนารายณ์ ผู้รักษา และอิศวรหรืออิศวร ผู้ทำลาย
เทวะทั้งสามนี้เรียกว่า ตรีมูรติ แปลว่า รูปสาม และผลัดเปลี่ยนกันเป็นใหญ่ตามความเชื่อ
ของคนแต่ละยุคสมัย ความเชื่อเกี่ยวกับตรีมูรติ คือ เทพ 3 องค์ นี้ ขึ้นอยู่กับนิยายคือ
ไถวนิกาย วิษณุโลก และราชสันนิทาส ผู้ใดนับถือเทพองค์ใดอยู่ในนิกายใด ก็ถือว่าเทพนั้น
เป็นใหญ่ ในบทสวดวิญจะปรากฏความเชื่อเรื่องอำนาจของเทพเจ้าทั้งสาม อันได้แก่

¹ เชิด กาวิไล : กาเรียกขวัญนาคน

² เสฐียร พันธงปี กาสนาเปรียบเทียบ เล่ม 1 หน้า 63

พระนารายณ์ หรือ พระวิष्ณุ เชื่อว่า พระนารายณ์ หรือที่หมอขวัญเรียกว่า "พิศณุกัน" เป็นเทพเจ้าผู้มีความเก่งกล้า ปรามยุคเชษฐาในโลกตั้งแต่ได้สวรรค์ชั้นดุสิต ลงมา ความเชื่อนี้คล้ายกับการนับถือลัทธิอวตาร (Incarnation) ของชาวฮินดู ดังที่ เสรีयर พันธรังมี¹ กล่าวว่า การนับถือลัทธิอวตารคือ การเชื่อถือว่าเทพเจ้าบางองค์ใช้อานาจมาเกิดเป็นวิบุรุษ เช่น พระวิष्ณุ ผู้ซึ่งเป็นเทพองค์หนึ่งในกลุ่มตรีมูรติ อวตารลงมา ปรามยุคเชษฐาในโลกมนุษย์ คือ ยามใดเกิดอธรรมขึ้นในโลก พระวิष्ณุก็เสด็จอวตารลงมา ล้างอธรรม เมื่อเสด็จปรามยุคในโลกแล้วก็เสด็จกลับขึ้นไปสู่สวรรค์ที่ประทับที่ชื่อว่า ไวภูณัฐ กาหนการอวตารลงมาถึง 10 ยุค หรือที่เรียกว่า นารายณ์สิบปาง

เนื่องด้วยความเชื่อในอวตารของพระนารายณ์ดังกล่าว จึงยกย่องให้พระนารายณ์ หรือพระวิष्ณุเป็นครูคนแรกของการหาขวัญคนเจ็บป่วย และอัญเชิญให้เป็นผู้นำในการติดตามหาขวัญ ดังบทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วยสาขานานหนึ่ง

ท้าวอย่าง

อัจจะสุ อัจจะในวันนี้ก็เป
วันดี เป็นวันสะหัสวันหน้า เป
วันปราบแพะชาติกัศคฤ เปวันจู
ชัยเอาโจกฟ้า ตามโตหลายยอมมี
กู มีทั้งพิศณุกันตนแกนกา
ตนปราบโตฟ้าคฤลีตา ข้าไคลา
เลียบหามาแต่เคา หากเป็นหมอ
เผาหมอจางเอาอาชน ฆอ
อัญเชิญตันไคคฤชัยเอาขาไคไค²

อัจจะสุ อัจจะในวันนี้ก็เป็น
วันดี เป็นวันศรีวันหน้า เป็น
วันปราบแพะชาติกัศคฤ เป็นวันจู
ชัยเอาโจกฟ้า ตามโตหลายยอมมี
กู มีทั้งพิศณุกันตนแกนกล้า
ตนปราบโตฟ้าคฤลีตา ข้าไคไร
เลียบหามาแต่เคา หากเป็นหมอ
เผาหมอจางเอาอาชน ขอ
อัญเชิญท่านไคคฤชัยเอาขาไคไค

¹ เสรีयर พันธรังมี ภาสณาเปรียบเทียบ เล่ม 1 หน้า 82 - 83

² เบิ่ง สีสอก : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

ส่วนพระอิศวร และพระพรหม ไม่ปรากฏในความเชื่อแก่นักในมณฑลชวัญคือ
เพียงกล่าวห้ามชวัญไปอยู่ที่เมืองพระอิศวร หรือเมืองไอศวร และห้ามชวัญไปก่อสร้างสิ่งใด
อยู่ที่เมืองพระพรหม โดยไปกล่าวถึงเหตุผลในการห้ามชวัญกระทำในสิ่งทั้งสอง ความเชื่อ
ในเทพเจ้าทั้งสององค์นี้แสดงให้เห็นถึงการนับถือวิญญาณ เทพองค์อื่น ๆ จึงไม่สำคัญ

ตัวอย่าง

ชวนเจ้าอย่าไปคุกคามอยู่ใน
เมืองไอศวร¹

ชวญเจ้าอย่าไปคุกคามอยู่ใน
เมืองไอศวร

และ

สามสิบสองชวญเจ้าอย่าไปอยู่
สร้างเมืองพม²

สามสิบสองชวญเจ้าอย่าไปอยู่
สร้างเมืองพรหม

4. ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์

ลางสังหรณ์ หมายถึง สิ่งบอกเหตุล่วงหน้าที่ปรากฏให้เห็นในยามปกติ หรือ
แม้ขณะหลับสนิท ลางสังหรณ์ก็จะเป็นเครื่องบอกผลดี หรือผลร้ายใดในความฝัน

บทสวดชวัญจากอำเภอลับแลปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับลางสังหรณ์เป็นลางดี
ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝัน ความฝันเป็นลางสังหรณ์บอกเหตุล่วงหน้าได้
อย่างหนึ่ง และมักมีการพยากรณ์หรือทำนายฝัน ผู้มีบทบาทสำคัญในการทำนายเหตุการณ์ใน
อนาคตคือ โหร หรือหมอดู คำทำนายของโหร เป็นที่เชื่อต่อของผู้คน

ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝันมีอยู่เฉพาะในบทสวดชวัญภาค กล่าวคือ
เมื่อบารคาจะตั้งครมภ์ มารดาฝันว่าไค้สวมแหวน ครั้นตื่นแล้วจึงให้หมอดูทำนาย หมอดู
ทำนายว่าเป็นความฝันดี จะไปทุกข์ซึ่งเป็นเทวดาจุติลงมา

¹ เสย เรื่องข้าง : กาเวียกชวัญคนเจ็บคนป่วย

² เป้ง ลีสอด . คำเวียกชวัญคนเจ็บคนป่วย

ตัวอย่าง

"เมื่อแรกเจ้าจะเข้ามาเอาปฏิสนธิ์ในครรภ์พระมารดา ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้น หรือก็มานอนหลับมึนหึมจรรยนิมิตกะฝัน ว่าได้สูบสอศัสสุวรรณหวนหัว เจ้าจึง รู้สึกตัวเลยสะกึ่งตื่นขึ้นมา เจ้าก็มีใคบอกให้ไครรู้ บอกแต่สมัญญเป็นสามี ว่าให้ ชายทนายความฝันอันนี้จะดีหรือว่าจะร้าย ฝ่ายพระอรโณมฉายจึงไปหาหมอโหรา พุทธจารย์ ทานมาทนายความฝันอันนี้ว่าก็มีเป็นไร คือเทพไทอยู่ในเมืองฟ้า ทานจะลงมาเกิดเอากาเนิกในสงสาร"¹

5. ความเชื่อเรื่องมงคล และอัปมงคล

บทสวดชัยจากอาเภอลับแลปรากฏความเชื่อเรื่องมงคล และอัปมงคล ดังนี้

5.1 ความเชื่อเรื่องมงคล เป็นความเชื่อในสิ่งเป็นมงคลต่าง ๆ ที่จะ เหตุณามาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง และความสุข ความสบาย สิ่งเป็นมงคลที่ปรากฏในบทสวดชัย ได้แก่ ค่ายขวัญ เกี๋ยงหอม บะบายกรี่ในพิธีกรรมทาสขวัญ ตลอดจนความประพาสดีงาม ต่าง ๆ ถิ่นบ่งเป็นเรื่องราวของมงคลด้วย

ค่ายขวัญ คือ ค่ายกิมสำหรับผูกข้อมือ เชื่อว่าเมื่อผูกค่ายขวัญแล้ว ขวัญจะอยู่กับ เนื้อกับตัว และจะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจบังเกิดได้ ในบทสวดชัยคนเจ็บคนป่วยสำนวน หนึ่งกล่าวถึงการผูกค่ายขวัญไว้ว่า จะทำให้เกิดมงคล ขวัญไม่หนีไปที่แห่งใดอีก จะอยู่มั่นคง ในตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญตลอดไป เจ้าของขวัญจะมีแต่ความสุข มีอายุยืน และมีทรัพย์สินสมบัติ มากมาย

ตัวอย่าง

ศรีศรี วันนั้นก็เป้นวันดี...
ข้าจักผูกมือซ้ายหื้อชวนเจ้ามา

ศรีศรี วันนั้นก็เป้นวันดี. .
ข้าจะผูกมือซ้ายให้ขวัญเจ้ามา

¹แวว นาคสุขุมล : กาเรียกขวัญนาค

ข้าจักผูกมือขาให้นอนเจ้าอยู่
 สิบปีไม่ได้ไปอื่น หมื่นปีไม่ให้ไปไกล
 หื้อมาหลับคืนนอนคืออยู่ในห้อง
 ปะเศคตองที่นอนตน...
 ขอให้นาอยู่สุขสบายกุมเฆา อายุเจ้า
 ยืนพันปี¹

ข้าจะผูกมือขาให้ขวัญเจ้าอยู่
 สิบปีไม่ได้ไปอื่น หมื่นปีไม่ให้ไปไกล
 ให้มาหลับคืนนอนคืออยู่ในห้อง
 ประเทศทองที่นอนตน ..
 ขอให้นาอยู่สุขสบายกุมเฆา อายุเจ้า
 ยืนพันปี

เครื่องหอม เชื่อกันว่าเครื่องหอมเป็นสิ่งที่เป็บบงคลอย่างหนึ่ง สามารถป้องกัน
 หรือขจัดเสนียดจัญไร ให้หมดไปได้ เครื่องหอมที่ปรากฏในบทสวดขวัญเป็นส่วนหนึ่งของเครื่อง
 ประกอบบายศรี อันได้แก่ จวงวันทน น้ำบัน และน้ำส้มป่อย จวงวันทน และน้ำมนต์ เป็นสิ่งที่
 มีกลิ่นหอม ทำให้ผู้ใดกลิ่นรู้สึกชื่นใจ สุขใจ อันถือว่าเป็นมงคลแล้ว ส่วนน้ำส้มป่อยใช้ชำระล้าง
 สเียดจัญไรให้หมดสิ้นไป กายและใจจะไคล่สดชื่น และแจ่มใส ความตอนหนึ่งในบทสวดขวัญ
 คนเจ็บคนป่วยกล่าวถึงกลิ่นรอบของเครื่องหอมเหล่านั้น ทำให้เกิดหลงใหลจนลืมตัว

ตัวอย่าง

จวงวันทนสุดตะบัน น้ำบันและ
 ลลสส้มป่อย หอมลสมอยลลคิง²

จวงวันทนสุดบัน น้ำมนต์และ
 รลสส้มป่อย หอมรสมอยลลคิง

บายศรี เป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารหรือสารพัดกับข้าวของขวัญ บายศรีจึงเป็นสิ่ง
 สำคัญเกี่ยวกับการสู่ขวัญ และก่อให้เกิดมงคลในพิธีสู่ขวัญ บายศรีที่ปรากฏในบทสวดขวัญมี 2 ชนิด
 คือ บายศรีชั้นเดียว และบายศรี 7 ชั้น

บายศรีชั้นเดียวมีรูปร่างคล้ายบายศรีปากชามในภาคกลาง ชาวลัวะแลเรียกบายศรี
 ชนิดนี้ว่า บายศรีสามยอด หรือกรีสายยอด บายศรีสามยอดใช้ในพิธีสู่ขวัญชาว ลัวะ ข้าง

¹ ชัยชนะสงคราม แสงเจริญ : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เป้ง สีสอ : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

สู่ขวัญควาย สู่ขวัญขึ้นเรือนใหม่ สู่ขวัญบ่าวสาว และสู่ขวัญคนเจ็บคนป่วย ในบทสู่ขวัญชาว
กลาวถึงการจัดแต่งบายกรีสามยอกไว้คอยรับขวัญว่า

วันนี้เป็นวันดี ช้าน้อยไก่อ	วันนี้ก็เป็นวันดี ช้าน้อยไก่อ
ยิบกรีสามยอก ทอดไว้ท่าอยู่เพียง	ยิบกรีสามยอก ทอดไว้ท่าอยู่เพียง
แต่ ดีหลิ ¹	แต่ ดีจริง

บายกรี 7 ชั้น เป็นบายศรีใหญ่ชนิดหนึ่ง บายกรี 7 ชั้นใช้เฉพาะในบทสู่ขวัญนาค
เท่านั้น เพราะการอุปสมบทเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ จึงต้องทำบายศรีให้สูงใหญ่เท่าบุญเป็น
7 ชั้นด้วย บทสู่ขวัญนาคส่วนานหนึ่งกล่าวถึงการทาบายศรีแต่ละชั้นเป็นรูปต่าง ๆ ที่งดงาม
ไว้ว่า

"ใบกรีทั้ง ๗ จัดชั้นแต่ละลำได้ดี ใบกรีสันต้นแกะเป็นคนติดพวง หน้าเว้า
ตากลวง ชักลากทั้งพวง. . . คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสอง สาวสาวชาววังดี
ให้แกะรูปสัตว์... คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสาม... แกะกนกกลายแกะห่าน
แกะหงส์รูปทรงเนืคฉาย... คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสี่ .. แกะเป็นนรสิงห์กินรี-
นระรอน. . . ชั้นห้า... แกะเป็นเทพพนมนั่งอยู่ในดอกบัว... ชั้นหก แกะเป็นนกราช
บั๊กปี. . . คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นเจ็ด. . . แกะเป็นรูปภาพอัมรินทร์อินทร์พรหม
ยอกรพนมอันอยู่บนแท่นทอง ... ใบกรีสันต้นจบลงถึงชั้นเจ็ดก็สำเร็จทุกประการ"²

5.2 ความเชื่อเรื่องอัปมงคล เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเสนียดจัญไร ซึ่งมี
หลายประการ แต่ในบทสู่ขวัญจากอาเภอฉะแลมีเพียงประการเดียวคือ ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต

¹ สมฤทธิ แก้วทองมา : คาเรียกขวัญข้าว

² แว นาคสุขมูล : คาเรียกขวัญนาค

ซิด หมายถึง สิ่งไปดีไม่งาน หรือสิ่งอัปมงคลเป็นที่น่ารังเกียจ บางสิ่งเกิดขึ้น
ภายนอกบ้านที่แปลกประหลาดกว่าปกติ บทสวดชัยจากอาภอลับแลปรากฏลักษณะซิดเกี่ยวกับ
ต้นไม้และสัตว์บางชนิด

ต้นไม้บางอย่างมีลักษณะไม่ดี ถือเป็นอัปมงคล เช่น ไม้แค ไม้ไทร ไม้จ้าว ไม้สลัดไค
ไม้ที่ลั่นเอง หรือล้มเพราะแรงลม และไม้ถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ถือว่าเป็นอัปมงคล เหล่านี้จะไม่นำมา
สร้างบ้านเรือน ซึ่งถ้ากล่าวตามลักษณะแล้วเป็นไม้เนื้ออ่อน เปราะ เป็นน้ำมัน และไม้แข็งแรง
ทนทาน จึงเป็นไม้ต้องห้าม โดยให้เชื่อว่าหากนำมาใช้ จะมีแต่ความทุกข์โศก ไม่เจริญรุ่งเรือง
เป็นเสนียดจัญไร แก้วเป็นเจ้าของเรือน ในบทสวดชัยขึ้นเรือนใหม่สำนวนหนึ่งกล่าวว่า

ไม้อันซิดสูงเจ้าก็ละไว้เสียในป่า
ไม้ฟ้าผ่าสูงเจ้าก็ละไว้เสียในกอง
ไม้แก้มไม้ไทรไม้สลัดไค และไม้จ้าว
ไม้ลาโลง ไม้ผู้งนี้มันไม่เป็นมงคล
ก็ถือว่าไม้มงคลและไม้ถูกแก้ว
สูงเจ้าก็ละไว้เสียเสียทุกอัน¹

ไม้อันซิดสูงเจ้าก็ละไว้เสียในป่า
ไม้ฟ้าผ่าสูงเจ้าก็ละไว้เสียในกอง
ไม้แก้มไม้ไทรไม้สลัดไค และไม้จ้าว
ไม้ลาโลง ไม้ผู้งนี้มันไม่เป็นมงคล
ก็ถือว่าไม้มงคลและไม้ถูกแก้ว
สูงเจ้าก็ละไว้เสียเสียทุกอัน

สัตว์บางชนิดเช่นช้าง หากมีลักษณะไม่ดี เป็นอัปมงคล จะไม่นำมาใช้จึงจน แต่ถ้า
มีความจำเป็นต้องใช้ช้างเชือกนั้น ก็ต้องมัดเคราะห์อันเกิดจากลักษณะไม่ดีเสียก่อน มิเช่นนั้น
แล้วก็จะเชื่อว่า เสนียดจัญไรจะบังเกิดแก่ผู้เป็นเจ้าของ การทามาหากินไม่เจริญรุ่งเรือง หรือ
เสียหายสิ้นตัวได้

ลักษณะไม่ดีของช้างที่ปรากฏในบทสวดชัยได้แก่ มีปานแดงที่หน้าผาก สีข้าง ขาหน้า
และที่ขาหลัง มีรอยบุ๋มที่หน้าผาก หางงอ หางควั่น หางเป็นข้อเป็นปล้อง คอโตผิดปกติ
ปากอ้าไม่หุบ ลิ้นคาง ท้องโต สีนก้น หูแข็งคลุมหัว หูแหวก กระพืดขึ้นและไกวขึ้น มีนิสัยวอดคื
และซี้ซลาดคาขาว

¹ แก้ว คีบุล . กำเวียงชัยขึ้นบ้านใหม่

ตัวอย่าง

หมอไต่เขาเกยสอนข้างซ้ายและ
 จังโล มีทั้งคนไฟจับหน้าผาก...
 มีทั้งข้างทางขอกอนม ปากอ้าโลก
 อมฝอย หางกุดพอยลั่นกาน
 บังมานและสามหาว ข้างตาขาว
 และชี้หย่าน.. ขวยคุมขุมผีจับ
 หน้าผาก หูหวากหางบั้งกอง...
 มีทั้งหางขอกอนมโตทอง คี้นกาน-
 บ้องหมอเขากี่ว่าจังโล.. ปีตั้ง
 คนไฟจับชี้ข้าง มีทั้งขาน้ำและ
 ขาหลัง มีทั้งหูแข็งกลีเก้ง ปีตั้ง
 ข้างตาเขา และหมอนเข้าแกว่งไกว
 คี้น¹

หมอไทยเคยสอนข้างซ้ายและ
 จัญไร มีทั้งคนไฟจับหน้าผาก ..
 มีทั้งข้างทางขอกอนม ปากอ้าโลก
 อมฝอย หางกุดพอยลั่นกาน
 บังมานและสามหาว ข้างตาขาว
 และชี้หย่าน.. ขวยคุมขุมผีจับ
 หน้าผาก หูหวากหางบั้งกอง...
 มีทั้งหางขอกอนมโตทอง คี้นกาน-
 บ้องหมอเขากี่ว่าจัญไร.. มีทั้ง
 คนไฟจับชี้ข้าง ปีตั้งขาน้ำและ
 ขาหลัง มีทั้งหูแข็งกลีเก้ง มีทั้ง
 ข้างตาขาว และหมอนเข้าแกว่งไกว
 คี้น

6. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

นรก สวรรค์เป็นความคิด ความเชื่อเรื่องโลกที่สืบเนื่องมาแต่สมัยโบราณ
 และได้เป็นธรรมเนียมนิยมจับใจให้คนประหลาดใจ ละชั่ว มีบทบาทสำคัญในการควบคุมสังคม
 ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ความเชื่ออย่างหนักแน่นฝังจิตฝังใจเรื่องนรกสวรรค์ปรากฏใน
 บทสวดชัยฉายทอน ดังกรณียต่อไปนี้

¹ จอก ทองก้อน : กาเวียกขวัญช้าง

6.1 ความเชื่อเรื่องนรกอเวจี ว่าเป็นนรกขุมลึกที่สุด เชื่อกันว่าผู้ที่ตกนรกขุมนี้จะต้องทนทุกข์ทรมานเป็นเวลา 1 กัลป์ ความเชื่อเช่นนี้มีอยู่ในบทสวดชัยนาท ความว่า
 หนึ่งโคทาให้พระภิกษุเกิดอารมณ์ขุม หลงทางโลกก็ภัยยัสสัมผัส 5 เชื่อว่าหญิงนั้นและพระภิกษุ
 รูปนั้นเมื่อตายไปจะตกนรกอเวจี

ตัวอย่าง

ฝ่ายสีกันนั้นหรือก็สามานย์สุดแล้วยับยั้งหน้า ชักผ้าหมัดแขนออกมาที่ละเล็ก
 ที่ละน้อยให้พระท่านเห็น พระนั่นหรือเปรียบเหมือนนมคอดน้ำอ้อยอยู่เมื่อยามหิว
 กรันเห็นแล้วก็ได้นุญฉั้ว เพราะเช่นนั้นเขาจึงเรียกว่าหญิงกาลกิณีต่างพระพุทธร
 ศาสนา ตายไปก็จะได้ไปตกนรกอเวจีจบ เพราะนิยมยุ่งหยาบหาหลวงล่อ ทำให้
 พระท่านนอนอยู่ไม่เป็นจาคูก ประเดี๋ยวก็ถูกประเดี๋ยวก็นั่งตั้งแคว่จะนึก
 บางทีพระรังแกก็จะแหบเข้าได้เหมือนกัน เพราะโหมทันต้นนั้นไม่เห็นเป็นต่อ
 แต่ชาติหน้า โหมถึงสังขาสีเสสก็เพราะเล่นเป่า ที่ไค้ลูกกลาชาเราลงแรงฤทธิ์
 อองคะปาราชิกชาติชั่วช้าออกมาหนัก ..ถึงว่าบาปอื่นสักหมื่นพันก็พอเป็นไร ไม่เท่า
 ที่กระทำในพระพุทธรศาสนาอุจามก ตายไปก็จะได้ไปตกนรกโลกกันตรกนัมได้
 พุทธันทร"¹

6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเปรต ว่าเป็นสัตว์พวกหนึ่งเกิดในอบายภูมิ หรือ
 แดนทุกข์ เปรตมีหลายชนิด บางชนิดมีรูปร่างสูงเท่ากันताल ผมยารูปร่าง คอขาว ผอมโซ
 มีปากเท่ารูเข็ม มือเท่าใบตาล กินแต่เลือดและหนองเป็นอาหาร ร้องเสียงคังหวัดหวิว
 โหยหวนในเวลากลางคืน เปรตบางจำพวก ปิยาปกรรมเพราะคุดาทุบตีบิดามารดา หรือ
 ญาติผู้ใหญ่ ครั้นตายไปจะเป็นเปรต ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส มีแต่ความหิวโหย
 กินอาหารไค้คราวละน้อย ๆ เพราะรูปร่างเล็กมาก ส่วนมือที่ทุบตีผู้มีคุณจะมีใหญ่โตเท่าใบตาล

¹ จอก ทองก้อน : กำเรียกขวัญนาท

ในมหัศจรรย์ไม่กล่าว ห้ามขวัญไปเกิดเป็นเปรต อนุบาลเหตุผลที่ห้ามเช่นนั้นได้ว่า เป็นการสั่งสอนความประพฤติไม่ให้ล่วงเกินต่อผู้ใหญ่ทั้งกาย วาจา ใจ จะได้ไม่ไปบังเกิดเป็นเปรตในอบายภูมิ หนทุกขเวทนาสาหัส ดังตอนหนึ่งในมหัศจรรย์คนเจ็บคนป่วย มีความว่า

สามสิบสองชานเจ้าอย่าไปตาย
เป็นเปรต¹

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปตาย
เป็นเปรต

6.3 ความเชื่อเกี่ยวกับทวีปทั้งสี่ ตามคัมภีร์เทภูมิกถามีความว่า ทวีปทั้งสี่เป็น สุกตฤมิ หรือแดนที่มีสุข และเป็นดินแดนอยู่ในกามภูมิ ส่วนที่เป็นมนุษย์ภูมิอันเป็นที่อยู่อาศัยของ มนุษย์ ทวีปทั้งสี่ได้แก่ อุตตรกุรุทวีป อมรโคยานทวีป ชมพูทวีป และบูรพวิเทหทวีป แต่ละทวีป มีลักษณะเป็นดัง สำนวน งามสุข² กล่าวไว้ดังนี้

อุตตรกุรุทวีป เป็นดินแดนที่อยู่ทางทิศเหนือของเขาศรีเมรุ ลักษณะคนในทวีปนี้ มีอายุยืน มีรูปงามไม่รู้จักแก่เฒ่า เพราะมีศีลธรรม รักษาศีลทานบุญมิให้ขาด ชยันต์แข็งในการประกอบอาชีพ ร่างกายแข็งแรง รุ่งเรือง ภูมิอากาศอบอุ่น มีบัวจำนวนมากตามหนองน้ำ และต้นข้าวในอุตตรกุรุทวีป จะออกรวงเป็นข้าวสาร นำมาหุงกินได้ทันที ไม่ต้องคำให้ลำบาก

อมรโคยานทวีป เป็นดินแดนอยู่ทางทิศตะวันตกของเขาศรีเมรุ คนในอมรโคยานทวีป อายุยืนถึง 400 ปี และมีศีลธรรม ลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะแก่ง มีแม่น้ำที่กว้างใหญ่

ชมพูทวีป ดินแดนนี้อยู่ทางทิศใต้ของเขาศรีเมรุ คือ แผ่นดินที่ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านตั้งอยู่ คนในทวีปนี้บางกราวก็มีศีลธรรม บางกราวก็ไม่มี จึงทำให้นานเมือง ไม่สงบสุขราบรื่นตลอด

บูรพวิเทหทวีป อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาศรีเมรุ คนในทวีปนี้อายุยืน 100 ปี เป็นคนมีศีลธรรม รู้จักเคารพพ่อแม่ ครูอาจารย์ นิยบชื่อสัตว์

¹ จอก ทองก้อน : กาเวียงขวัญนาคน

² สำนวน งามสุข แก้จกาวรรณคดี หน้า 311 - 317

บทสุชาวจาภาเภสัชแลปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับทวีปทั้งสี่เพียง 3 ทวีป คือ
 อุตตรกุรุทวีป อมรโคยานทวีป และชมพูทวีป โดยเชื่อว่า ทั้งสามทวีปเป็นดินแดนของกษัตริย์
 มีศีลธรรม เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าอยู่น่าอาศัย กล่าวคือ อุตตรกุรุทวีปมีหญิงที่ดั่งม
 เลิศ และอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวเมล็ดใหญ่ ใช้นึ่งหุงกินได้ทันที อมรโคยานทวีปเป็นดินแดนที่มี
 แม่น้ำกว้างใหญ่ มีสัตว์น้ำมากมาย เป็นที่น่าสุขสำราญ ส่วนชมพูทวีปก็มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดม
 สมบูรณ์เช่นกัน จึงได้พยายามกล่าวห้ามขวัญมิให้ไปหลงชมชื่นยินดีอยู่ในดินแดนทั้งสามในบท
 สุชาวจาภา

ชวนเจ้าอย่าไปสุขสงวนบ้านมาเล่นดู
 ในหนแห่งห้องอะมะละโคยาน...
 ชวนเจ้าอย่าไปชมชู้แก้วอยู่ในเมือง-
 อุตตรกุรุทวีป ชวนเจ้าอย่าไปกินหมาก
 จมปลูหลายทวีป ชวนเจ้าอย่าไปเกิดเข้า
 กับกอกบัว¹

ขวัญเจ้าอย่าไปสุขสงวนบ้านมาเล่นดู
 ในหนแห่งห้องอมรโคยาน ..
 ขวัญเจ้าอย่าไปชมชู้แก้วอยู่ในเมือง-
 อุตตรกุรุทวีป ขวัญเจ้าอย่าไปกินหมาก
 จมพหุหลายทวีป ขวัญเจ้าอย่าไปเกิดเข้า
 กับคอกบัว

6.4 ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ 6 ชั้น หรือที่เรียกว่า ฉกามวจร ฉกามวจร
 เป็นแดนอีกส่วนหนึ่งของสุกตภูมิในกามภูมิ ประกอบด้วยสวรรค์ 6 ชั้น แต่ละชั้นมีเทพเจ้า
 ปกครอง และมีความเป็นอยู่ที่ แสนสุขสบายต่าง ๆ กันตามลำดับ ตั้งแต่ชั้นต่ำสุดถึงชั้นสูงสุด
 ดังนี้

- ชั้นที่ 1 เรียกว่า จาตุมาหาราธิกา เป็นที่อยู่ของท้าวจุลโลกบาล
- ชั้นที่ 2 เรียกว่า ดาวดึงส์ มีพระอินทร์ เป็นใหญ่
- ชั้นที่ 3 เรียกว่า ยามา มีสุยามา เป็นเทพใหญ่
- ชั้นที่ 4 เรียกว่า कुสิต นันทคุสิตเทวราช เป็นใหญ่

¹ เสย เรื่องช้าง : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

กับโลกมนุษย์อยู่ ส่วนอรุณภูมิ เป็นที่อยู่ของพรหมที่ไม่มีรูป มีแต่ลักษณะเป็นแสงสว่าง
เรื่อเรื่อ เพราะมีฉนวนแก่กล้ามาก พรหมภูมินี้เป็นพรหมชั้นสูงสุดมี 4 ชั้น (ชาวบ้าน
เรียกกันว่า พรหมลูกฟ้า)

บทสุขขัญจากอาเภอลับแลกล่าวถึงแต่เฉพาะพรหมในรูปภูมิ คือ พรหมทั้ง 16
ชั้นหรือโศภสพรหม และพรหมชั้นสูงสุดที่เรียกว่า อภินิฐาพรหม เพราะพรหมในภูมินี้ยัง
เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ และมนุษย์สามารถบำเพ็ญภาวนาให้ถึงชั้นสูงสุด คือ จตุตถญาณ
ได้ แต่จะไม่กล่าวถึงพรหมในอรุณภูมิเลย อาจเป็นเพราะพรหมภูมินี้หลุดพ้น ไม่เกี่ยวข้องกับ
กับมนุษย์แล้ว

บทสุขขัญนาคसानวนหนึ่งกล่าวถึง พรหม 16 ชั้น หรือโศภสพรหม อย่างที่อยู่
ของพรหม ซึ่งจะอัญเชิญมารวมในพิธีทำขวัญ

ตัวอย่าง

"สาธุ อุกาสะ ข้าพเจ้าจักขอปวาร้องผู้เทพยดาเจ้าทั้งหลาย อันอยู่ในแดนดิน
ถิ่นฐานโรงศาลภูมิเดียวที่ สักเก อันอยู่ณกามาวจรสวรรค์ สิบหกห้องของชั้นฟ้า
กาเม อันอยู่กามภพ คือโศภสมหาพรหม"¹

บทสุขขัญคนเจ็บไข้ส่วนหนึ่งกล่าวถึงพรหมชั้นสูงสุด คือ อภินิฐาพรหมว่า
ขวัญอาจไปตกอยู่ที่พรหมชั้นนี้ ขอให้ยาหม่องหนึ่งไปติดตามเอาขวัญกลับมา ดังตัวอย่าง

สามสิบสองชวนเจ้าแม่ไปตกอยู่
ปากน้ำ ในเถียนถ้ำภูหาอะกันนิดา
ฟากฟ้า ... หื้ออีย่าไปติดไปผ่นเอา
มาหื้อไค²

สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตกอยู่
ปากน้ำ ในเถียนถ้ำภูหาอกนิฐา
ฟากฟ้า... หื้ออีย่าไปติดไปผ่นเอา
มาให้ไค

¹ จอก ทองก้อน : กาเรียกขวัญนาค

² กัน แงงเจริญ : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

7. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

วันดี และวันเสีย เป็นเรื่องที่คนไทยเชื่อกันอยู่ทั่วไป ว่าวันใดเป็นสิริมงคล วันใดเป็นวันอัปมงคล ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับทิศทาง จำนวนนับ ความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ ทำให้มีหลักเกณฑ์ในทางโหรา เพื่อกำหนดวันทำการมงคล หรือห้ามทำ รวมตลอดไปจนถึงทิศทางที่เป็นกาลกิณี เช่นในวันใดห้ามหาพิธิ ห้ามหันหน้าไปทางทิศใด ขณะหาพิธิก็มีกำหนดไว้ หมอคู่หมั้นเป็นผู้กำหนดฤกษ์ยาม วัน เวลาในการทำการมงคลและการวางข้อห้ามต่าง ๆ ดังที่รู้กันอยู่ว่า ในวันเสีย หรือวันต้องห้าม ก็จะไม่ให้ชนชั้นสูงยังมี ห้ามเผาผี หรือห้ามจัดงานมงคลก็มี ทั้งนี้ล้วนแต่เป็นแรงกดดันจากเป็นทองหาอย่างวิปริต เช่น การเดินทางหรือการเจ็บไข้ แต่ก็ต้องรู้วิธีการแก้เคล็ดให้ผ่อนรายกลายเป็นเสียก่อน

บทสวดมนต์เป็นอันมากจะเริ่มเนื้อความด้วยการกล่าวถึง วันเวลาอันดีงาม เป็นฤกษ์ยามอันอุดมเป็นสิริมงคล ซึ่งจะอำนวยผลดีสมบูรณ์แก่การสวดมนต์ครั้งนั้น ทั้งสิริสวัสดิ์ก็จะมีบังเกิดแก่ผู้ได้รับการสวดมนต์นั้น ๆ ด้วย

ตัวอย่าง

ศรีศรีมหาปาชา ไต่เงินหมื่นคา-
 แสน ก็มีในวันนี้ เจ้าไต่บาส่งเสีย
 ก็มีในวันนี้ เจ้าเหนียมาส่งเสียเข้า
 ก็มีในวันนี้ ป้อก้านาชายแสง ก็มี
 ในวันนี้ จาวเศรษฐีจักเบิกคำแดง
 ก็มีในวันนี้ ไผไต่เงินมากหลวงหลาย
 ก็มีในวันนี้ พญามังลายขึ้นนอน-
 แท่น ก็มีในวันนี้ พญาเจ้าชื่อลูก
 หลานคั้น ก็มีในวันนี้ ลูกหลานจะสี่

ศรีศรีมหาพัทธา ไต่เงินหมื่นคา-
 แสน ก็มีในวันนี้ ชาวไต่มาส่งเรือ
 ก็มีในวันนี้ ชาวเหนียมาส่งเสียเข้า
 ก็มีวันนี้ พ่อค้านาชายแสง ก็มี
 ในวันนี้ ชาวเศรษฐีจะเบิกคำแดง
 ก็มีวันนี้ ไผไต่เงินมากหลวงหลาย
 ก็มีวันนี้ พระยาเม้งรายขึ้นนอน
 แท่น ก็มีวันนี้ พระยาเจ้าชื่อลูก
 หลานคือ ก็มีวันนี้ ลูกราชสิทธิ์

อยู่ถ้าหากคำเสียจะร้องหา⁺กัน ก็มีใน
 วันนี้ พี่น้องจักต้อง⁺เที่ยวหา⁺กัน
 ก็มีในวันนี้ ลาคะจะหงส์กาจักบิน
 ขึ้นท้องพาแหวหา⁺กัน ก็มีในวันนี้
 พระเจ้าขึ้น⁺แทน⁺เศศ⁺สนาธรรม
 ก็มีในวันนี้ พญาธรรมไค่นอนแทน
 ก็มีในวันนี้ วันนี้ก็เป็นวันดีวัน-
 ณะเสด็จ นักชัตตเล็กก็หมคไสเม่ง
 วันไต่ก็มาโดยหมคปลอด หากแม่น
 ยอดพญาวันเอกอ้าง¹

อยู่ถ้าหากคำเรียกร้องหา⁺กัน ก็มีใน
 วันนี้ พี่น้องจะท่อง⁺เที่ยวหา⁺กัน
 ก็มีในวันนี้ ราชหงส์จะบิน
 ขึ้นท้องพาแหวหา⁺กัน ก็มีในวันนี้
 พระเจ้าขึ้น⁺แทน⁺เพ่งนาธรรม
 ก็มีในวันนี้ พระยาธรรมไค่นอนแทน
 ก็มีในวันนี้ วันนี้ก็เป็นวันดีวัน-
 ประเสริฐ นักชัตตฤกษ์ก็หมคไสเม่ง
 วันไต่ก็มาโดยหมคปลอด หากแม่น
 ยอดพญาวันเอกอ้าง

¹ เบื้อง เพชรแมน : กาเรียกขวัญสาวสาว

อาชีพและการทํามาหากิน

บทสัมภาษณ์จากอำเภอลับแลแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลับแลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการทํามาหากิน อันได้แก่

1. การทํานา
2. การทำสวน ทาไร่
3. งานช่างฝีมือ
4. การเลี้ยงสัตว์เป็นอุปกรณ์ในการทําอาชีพ
5. อาชีพเป็นหมวดหมู่

1. การทํานา

การทํานาเป็นอาชีพหนึ่ง ซึ่งมีปรากฏเด่นชัดในบทสัมภาษณ์ ซึ่งจะสะท้อนเรื่องการทํานาไว้อย่างฉะฉาน เช่น กล่าวถึง การทํานาประเภทต่าง ๆ ชนิดของข้าว และชนิดของพันธุ์ข้าวที่ปลูก เป็นอาทิ

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของอำเภอลับแลเป็นที่ราบซึ่งไม่ลุ่มมากนัก ชาวลับแลใช้บริเวณที่ราบนี้ทํานา ประเภทของการทํานาที่นิยมกันมากจึงเป็นนาตาก การทํานาดาค้องไถคราดพื้นที่นาซ้ำหลายครั้ง เพื่อทำให้ดินร่วน เป็นโคลน แล้วจึงนำต้นข้าวกล้าที่ถอนเตรียมไว้ลงปักดำ การทํานาดำจึงแตกต่างจากการทํานาประเภทอื่น คือ ต้องใช้ข้าวกล้า ข้าวกล้าเป็นข้าวปลูกที่ชาวนาหวานเพาะไว้ในที่นาแปลงหนึ่ง พื้นที่นาที่ใช้สำหรับเพาะข้าวกล้านี้เรียกว่าตากกล้า

บทสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าชาวลับแลทํานาคา คือ บทสัมภาษณ์คนเจ็บคนป่วย เช่น บทสัมภาษณ์คนเจ็บคนป่วยส่วนหนึ่งมีเนื้อความกล่าวห้ามขวัญ มิให้ไปหว่านกล้า ทํานาคาไว้ว่า

สามสิบสองชนเจ้าอย่าไปทำนา
หวานกำ¹

สามสิบสองขวัญเจ้าอย่าไปทำนา
หวานกล่ำ

หรืออีกสามวหนหนึ่ง มีเนื้อความกล่าวถึงการเชิญหมอนึ่งให้ไปติดตามหาขวัญคนเจ็บป่วย
ที่ตากล่ำ ซึ่งเป็นที่เพาะข้าวกล่ำ อันแสดงว่า ผู้ป่วยนั้นเคยไป ณ ที่นั้น หรือเคยทำนา
เพาะข้าวกล่ำไว้สำหรับปลูกในนาคว่ำ

ตัวอย่าง

ข้าพเจ้าไปคูทางตากำ ปุ่ก่อน-
เกาะเนออย่า²

ข้าพเจ้าไปคูทางตากล่ำ ปุ่ก่อน-
เกาะเนออย่า

ในส่วนเรื่องที่เกี่ยวกับชนิดของข้าวนั้น ได้กล่าวไว้แล้วว่า ข้าวที่ชาวลับแล
ส่วนใหญ่นิยมบริโภคเป็นประจำทุกวันนี้คือ ข้าวเหนียว ส่วนข้าวเจ้าเป็นข้าวที่ชาวลับแล
ส่วนน้อยบริโภคเป็นบางมื้อ ดังนั้น ข้าวที่ปลูกจึงมีทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า
ข้าวเหนียวปลูกเพื่อการบริโภค ส่วนข้าวเจ้าปลูกเพื่อการจำหน่าย

ข้าวเหนียว เป็นข้าวที่มีเนื้อเมล็ดขุ่นกว่าข้าวเจ้า เมื่อหุงหรือหนึ่งแล้วเมล็ด
จะเหนียวติดกัน ชาวลับแลปลูกข้าวเหนียวทั้ง 2 ชนิดคือ ข้าวเหนียวขาว และข้าว
เหนียวดำ ข้าวเหนียวขาวมีเปลือก และเนื้อในเมล็ดเป็นสีขาว ส่วนข้าวเหนียวดำ
มีเมล็ดทั้งเมล็ดเป็นสีแดงเข้มจนเกือบดำ ชาวลับแลเรียกข้าวเหนียวดำว่า ข้าวกำ
ดังตัวอย่าง

ชนข้ากำพุ่งไปอยู่เปียงยั้งและ
เมียงยอง...ชนข้ามะเขือ-
มะแคว้ง ก็หื้อมาเน้อ³

ขวัญข้ากำพุ่งไปอยู่เมืองยั้งและ
เมืองยอง...ขวัญข้ามะเขือ-
มะแคว้ง ก็หื้อมาเน้อ

¹ เป้ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เสย เรื่องข้าง : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

³ นา มาเปียง : คำเรียกขวัญข้าว

ข้าวกำ = ข้าวเหนียวคา หรือข้าวเหนียวสีแดงเข้มเกือบดำ

ข้าวมะเขือ = ข้าวเหนียวขาว

ข้าวมะแว้ง คือ ข้าวมะเขือพวง = ข้าวเหนียวขาว

ข้าวเจ้า เป็นข้าวที่มีเนื้อใส เมื่อหุงแล้วเมล็ดบักรอนและสลายไม่จับกัน
ชาวลับแลปลูกข้าวเจ้าทั้ง 2 ชนิด คือ ข้าวนาเมือง และข้าวนาสวน ข้าวนาเมือง
มีลักษณะเมล็ดสั้นเนื้อฟาม ส่วน ข้าวนาสวนมีเมล็ดแข็งเป็นมัน ชาวลับแลเรียกข้าวนา
เมืองว่า ข้าวนา และเรียกข้าวนาสวนว่า ข้าวไร่ คงมีในมทสฐขัณว่า

หื้อเอาเมียเป็นเจ้ายเข้าได้ หื้อเอา ให้เอาเมื่อเป็นเชื่อข้าวไร่ ให้เอา
ใส่เป็นเจ้ายเข้านา¹ ใส่เป็นเชื่อข้าวนา

ชนิดของพันธุ์ข้าว พันธุ์ข้าวที่ปรากฏในมทสฐขัณแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ข้าวเบา
และข้าวหนัก ข้าวเบาเป็นข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ในระยะเวลาประมาณ 5 เดือน จึงเรียกว่า
ข้าวสามเดือน แต่มวลับแลเรียกคล้ายกันว่า ข้าวแพร่สามเดือน ส่วนข้าวหนัก เป็นข้าวที่
ให้ผลช้ากว่าจะเก็บเกี่ยวได้ต้องใช้เวลาราว 6 เดือน ชาวลับแลเรียกข้าวหนักว่า
ข้าวปี ชาวนามักปลูกข้าวทั้งสองพันธุ์ในเวลาเดียวกัน เมื่อข้าวเบาให้ผลจนเก็บเกี่ยว
ได้ก่อนชาวนาก็จะเก็บเกี่ยว กรันเก็บเกี่ยวข้าวเบาแล้วเสร็จ ข้าวหนักก็ให้ผลแก่เต็ม
ที่ที่จะเก็บเกี่ยวได้ การปลูกข้าวเบาและข้าวหนักจึงเป็นการผ่อนเบาภาระในการเก็บ
เกี่ยวของชาวนา และเป็นการนำผลผลิตข้าวมาใช้ได้เป็นระยะ ๆ

มทสฐขัณข้าวจากอาเภอลัับแลมีคำกล่าวเรียกขานข้าวเบา หรือข้าวแพร่สามเดือน
และข้าวหนักหรือข้าวปี ว่า

ชวนเข้าปีงามแ่ง ชวนเข้าแพร่สาม- ขวัญข้าวปีงามแ่ง ขวัญข้าวแพร่สาม
เดือน ก็หื้อขาน่อ² เดือน ก็ให้มาเน่อ

¹นา มาเปียง : คำเรียกขวัญข้าว

²ค.

2. การหาส่วนทำไร่

พืชสวนที่ปรากฏในบทสุพรรณจากอาเภอลับแลคือ ไม้เป็นใบ และไม้ผล ประเภทไม้ใบที่นิยมปลูกกันมากในอาเภอลับแล คือ พลู่ ส่วนพืชสวนประเภทไม้ผล ปีกกล้วย หนาก มะไฟ และอื่น ๆ ชาวลับแลนิยมปลูกพืชเหล่านี้ไว้ในบริเวณรอบ ๆ บ้าน เพราะลักษณะพื้นที่ที่ชาวลับแลใช้ปลูกบ้านพักอาศัย เป็นที่เนินราบ ไม้ใบและไม้ผลดังกล่าวสามารถเจริญเติบโตได้ในพื้นที่ลักษณะเช่นนั้น จุดประสงค์ของการปลูกพืชสวนนี้ เข้าใจว่าในระยะแรก ๆ คงปลูกไว้เพื่อการบริโภค หรือไว้ใช้ในพิธีกรรมบ้าง และเพื่อการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าบ้าง ต่อมาเมื่อความต้องการพืชประเภทนี้มีมากขึ้น และประกอบกับการคมนาคมติดต่อค้าขายสะดวกรวดเร็ว เจริญขึ้น จึงปลูกเป็นอาชีพเพื่อการจำหน่ายอีกประการหนึ่งด้วย

บทสุพรรณคนเจ็บคนป่วยจากอาเภอลับแลเท่านั้นที่กล่าวถึงการปลูกพืชสวนดังกล่าว โดยมีเนื้อความห้ามขวัญไปอยู่ที่ซึ่งปลูกพลู่ ปลูกหนาก ปลูกมะไฟ ปลูกกล้วย นานจนต้นไม้เหล่านั้นมีลูกมีผล ซึ่งแสดงว่า ในการดำเนินชีวิตของชาวลับแลตามปกติแล้ว จะปลูกไม้ใบและไม้ผลเหล่านี้

ตัวอย่าง

ชวนเจ้าอย่าไปปลูกไม้เป็นลาก	ขวัญเจ้าอย่าไปปลูกพลู่เป็นราก
ชวนเจ้าอย่าไปปลูกหนากเป็นใบ	ขวัญเจ้าอย่าไปปลูกหนากเป็นใบ
ชวนเจ้าอย่าไปปลูกหมากไฟเป็นหนวย	ขวัญเจ้าอย่าไปปลูกมะไฟเป็นหนวย
ชวนเจ้าอย่าไปปลูกกล้วยแปบเกีย ¹	ขวัญเจ้าอย่าไปปลูกกล้วยเป็นเครือ

¹ เบ้ง เพชรแบน : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

3. งานช่างฝีมือ

เป็นงานที่ต้องใช้มือประดิษฐ์ทำ งานช่างฝีมือที่ปรากฏในบทสุภาษิตจากอาภอฉบับเดิมมี 2 ชนิด คือ งานที่เหล็ก และงานช่างไม้ และที่กล่าวโดยปริยายได้แก่ การทอผ้า และการประดิษฐ์เสื้อผ้า อาภรณ์ตกแต่งกายต่าง ๆ รวมทั้งการทำเครื่องหอม ประหินโถมค้าย

เดิมชาวลับแลทำงานตีเหล็ก ช่างไม้ และอื่น ๆ เป็นอาชีพรอง คือ ตีเหล็กในเวลาว่างเว้นจากการทอผ้าซึ่งเป็นอาชีพหลัก ผลผลิตการตีเหล็กได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการเกษตร เช่น มีด จอบ เสียม เคียว ฉาดไถ เป็นต้น ส่วนงานช่างไม้จะหาเมื่อเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาขอร้องให้ช่วยปลูกสร้าง แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ความต้องการใช้อุปกรณ์การเกษตรมีมากขึ้น การค้าขายเจริญรุ่งเรืองขึ้น จึงมีชาวลับแลส่วนหนึ่งยึดอาชีพตีเหล็ก และช่างไม้เป็นอาชีพหลัก ผลผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ซึ่งทอจากเหล็กออกจำหน่าย และรับจ้างปลูกสร้างบ้านเรือน

งานตีเหล็ก ในบทสุภาษิตจากอาภอฉบับเดิมไม่ได้กล่าวถึงอาชีพนี้โดยตรง แต่กล่าวถึงทั้งกับคอน อันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการตีเหล็ก ทั้งเป็นแทนเหล็กสำหรับวางเหล็กแผ่นเผาไฟ แล้วใช้คอนเหล็กทุบเหล็กแผ่นให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร ทำให้อนุมานได้โดยไม่ผิดว่า ชาวลับแลตีเหล็กเป็นอาชีพหนึ่งด้วย

บทสุภาษิตคนเจ็บคนป่วยปรากฏชื่อเครื่องมือตีเหล็กคือทั้งกับคอน และผลผลิตของอาชีพตีเหล็กได้แก่ ลีว เหล็กเจาะหรือส่วาน จอบ ขวาน และมีด เป็นเครื่องมือสำหรับให้ยาหมอหนึ่งใช้ติดตามหาขวัญ ตัวอย่างเช่น

ส่วนเคียงควยาก็มีทุกสิ่ง เลีย	ส่วนเครื่องควยาก็มีทุกสิ่ง เรือ
แปียงลอยวัง หิงแห่ทั้งตั้งคอน	แปียงลอยวัง หิงแห่ทั้งตั้งคอน
ลีวจีพ้อมหมุ่จกขวาน พักก็มีงามมี	ลีวจีพ้อมหมุ่จอบขวาน พักก็มีงามมี
มากล่วน.. เป็นเคียงไถถ่วนจุกอันอัน ¹ มากล่วน. . เป็นเครื่องไถถ่วนทุกอันอัน	

¹ เป้ง เพชรเบน . คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

งานช่างไม้ไค้แก่ งานปลูกสร้างบ้านเรือน ช่างไม้ผู้ทำหน้าที่ควบคุมการก่อสร้าง ชาวลับแลเรียกว่า สล่า (สะ-หลา) สล่าหรือช่างไม้ที่ปรากฏในบทสวดจากอำเภอลับแล คือ ชายชาวลับแลผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษในการก่อสร้างบ้านเมือง เมื่อจะปลูกจะสร้างเรือนจึงต้องมักไปขอร้องให้วานสล่าให้มาเป็นผู้ดูแลควบคุมก่อสร้าง โดยปกติแล้วชายชาวลับแลทุกคนในสมัยก่อนมักมีความรู้ความสามารถในการก่อสร้างบ้านเรือน จะเห็นว่า เมื่อคนใดในหมู่บ้านจะสร้างเรือน เพื่อนบ้านจะมาช่วยเหลือเสมอ แสดงให้เห็นว่าชายชาวลับแลต้องมีความรู้ในเรื่องนี้ จึงจะช่วยในการสร้างมุกเรือนได้

บทสวดในการขึ้นเรือนใหม่สำนวนหนึ่งกล่าวถึง การขอร้องเพื่อนบ้านให้มาช่วยและเชิญสล่าหรือช่างไม้มาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างว่า

สู่เจ้าทั้งหลายจึงไปวานคนมาช่วย	สู่เจ้าทั้งหลายจึงไปวานคนมาช่วย
สร้าง เอาช่างไม้มาเป็นญ ^๑	สร้าง เอาช่างไม้มาเป็นครู

งานช่างฝีมืออีกชนิดหนึ่งคือ งานประดิษฐ์บายศรีจากใบทอง บายศรีเป็นเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญในการท้าวขวัญ เมื่อปรากฏมีการท้าวขวัญในหมู่บ้านชาวลับแลมาเป็นเวลายาวนาน ก็ย่อมแสดงว่า ชาวลับแลต้องมีฝีมือการประดิษฐ์ตกแต่งบายศรีจากการสัมภาษณ์หมอขวัญบางคน พบว่า หญิงชาวลับแลส่วนหนึ่งมีความสามารถประดิษฐ์บายศรีได้เป็นอย่างดี และมักจัดทำบายศรีเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บทสวดขวัญนาคสำนวนหนึ่งกล่าวถึง การช่วยกันจัดทำบายศรี 7 ชั้นของหญิงชาวลับแล ไว้ว่า

"ใบศรีทั้งเจ็ดชั้นแต่ละล้วนดีดี ใบศรีชั้นต้นแกะเป็นคนกิดพวง หน้าแก้ว
คาถาลวง ชักสาทุกทั้งพวง.. นางนกรีกะนางนากนางนากกรีกะนางมีลีให้
ว่าชั้นต้น นางสร้อยละนางสนแม่แกะเป็นคนช่างพับ . คับพระนั้นขึ้นไปถึง
กะในชั้นสอง นางทองรีกะนางแทนนางจันรีกะนางอิน นางปิ่นกะนางแป้น
นั่งบนกันไป สาวสาวสันตักจัดกันขึ้นใหม่ บิดพลั่วคว้าไปลีให้แกะพักทอง...

^๑ แก้ว คีมูล : คาเวียกขวัญขึ้นบ้านใหม่

กับพระนั้นขึ้นไปถึงกะในชั้นสาม นางนุกะนางน้อยนางมิ่งรีกะนางมี
นางสีรีกะนางสร้อยไค้กับคนน้อยนายนากคำมทอง ก็มลิ้มขี้มของ มองมอง
ก้มก้ม. ."¹

4. การเลี้ยงสัตว์เป็นอุปกรณ์ในการทำอาชีพ

บทสุภาษิตจากอำเภอลี้แลบ ปรากฏเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบ
อาชีพที่เป็นสัตว์คือ ช้างและควาย แสดงให้เห็นถึงแนวทางการดำรงชีวิต และแนว
ทางการทำมาหากินของชาวลี้แลบได้เป็นอย่างดีว่า มีความสัมพันธ์อยู่กับอาชีพทาง
การเกษตรอย่างลึกซึ้ง แน่นแฟ้น เช่น ทาป่าไม้ และทำนา อันสอดคล้องกับลักษณะ
ภูมิประเทศของอำเภอลี้แลบในอดีต ซึ่งเคยเป็นป่าไม้หนาแน่น และพื้นที่ราบลุ่ม
เหมาะแก่การทำป่าไม้และทำนา

ช้างเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับอาชีพการทำป่าไม้
ในสมัยก่อนไม่มีรถยนต์ลากซุง หรือการขนส่งในป่า จึงต้องอาศัยแรงงานจากช้าง
ช่วยลากซุง ช่วยในการขนส่ง และช่วยในการคมนาคมด้วย การเลี้ยงช้างจึงมีไว้
เพื่อใช้แรงงานดังกล่าว บทสุภาษิตข้างจำนวนหนึ่งกล่าวถึง การอบรมสั่งสอนช้างให้
มีนิสัยที่ดีในการทำงาน ไว้ว่า

บัดนี้เจ้าจกจากเถียน ไต่บาเป็น
เปี่ยนกับคน...แม่น้ำเป็นเอาฉ่า
และขอสืบพัน ก้อย่าให้ชวนเจ้าออน
ลี้มหลง... จงให้เจ้ามาอยู่ลี้มนาที่
ชอกบ้าน เจ้าอย่าเกียจคร้านเมื่อยไป
กาน²

บัดนี้เจ้าจกจากเถียน ไต่มาเป็น
เพื่อนกับคน . แม่น้ำเป็นเอาพร้า
และขอสืบพัน ก้อย่าให้ชวนเจ้าออน
ลี้มหลง. . จงให้เจ้ามาอยู่ลี้มนาที่
ชอกบ้าน เจ้าอย่าเกียจคร้านเมื่อไป
การ

¹ แว นาคสุขมูล : คำเรียกขวัญนาค

² จอก ทองก้อน : คำเรียกขวัญช้าง

ควายเป็นสัตว์เลี้ยงอีกชนิดหนึ่ง ที่ชาวอีสานนิยมเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นแรงงานสำคัญ
ในการทนา นับแต่การไถ การคราก ตลอดจนถึงการนวดข้าว มหุชวัญควายกล่าวถึง
คุณประโยชน์ของควายที่ว่อบบุนนัย่างานมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ตัวอย่าง

ดะหลี่ลัวคสะกัจจาเลศ ลักษณะ
เจ้าเกิดมาเป็นควาย บุกเจ้าหลายมี
มาก ไค้มาลากเปียใจ . แก่น้ำ
เป็นคุณเป็นบุญกับโลก เป็นที่คน
บอละโลกไว้ใจกะตากาน หาก
เป็นบวหลานมาแตกอน กันเจียก
สอนไถนา^๑

ศรีสวัสดิ์เจ้าเลศ ลักษณะ
เจ้าเกิดมาเป็นควาย บุกเจ้าหลายมี
มาก ไค้มาลากเปียใจ . แก่น้ำ
เป็นคุณเป็นบุญกับโลก เป็นที่คน
บอโลกไว้ใจกะตากาน หาก
เป็นโบราณมาแตกอน กันเจียก
สอนไถนา

5. อาชีพหมอมอขวัญ

หมอมอขวัญเป็นอาชีพหนึ่งของชาวอีสานส่วนหนึ่ง อาชีพหมอมอขวัญมีสืบทอดกันมา
เป็นเวลายาวนาน การสืบทอดอาชีพนี้โดยมากต้องมืครูมาอาจารย์เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา
ให้ถึงได้เคยกล่าวไว้ว่าในบทที่ 3 แม้ในมหุชวัญจะไม่มีถ้อยคำกล่าวถึงอาชีพนี้ปรากฏอยู่
ก็ตาม แต่โดยพฤติกรรมของล่าวะ ชุชวัญไม่ได้กล่าวจากหมอมอขวัญเป็นผู้จัดทำพิธีกรรมทั้งหมด
บทไหว้ครูในมหุชวัญก็แสดงให้เห็นอยู่แล้ว

ตัวอย่าง

บัดนี้ชาชาก็มา เกเตงคารันทั้งไว้
มีตั้งเข้าคอกคอกไม้ไผ่สวย แะ
เตียนลี้กู่เสี่ยงกับอยู่เป่ด้อย

บัดนี้ชาชาก็มาคกเกเตงคารันทั้งไว้
มีทั้งข้าวทอกคอกไม้ไผ่กรวย แะ
เตียนลี้กู่เสี่ยงกันอยู่เป็นด้อย

ปี่ตั้งเหล่าหัวเค็ดห้าร้อย ไล่เป้ง
แก้วมาฟาย... ผู้ชาก็มาตกแต่งนอม
ตะหวายคู่

มีทั้งเหล่าหัวเค็ดห้าร้อย ไล่เป้ง
แก้วมาฟาย... ผู้ชาก็มาตกแต่งนอม
ฉววยครู

ค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในบทสุภาษิต

ค่านิยมทางสังคม หมายถึง การยอมรับนับถือ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่าง ๆ ค่านิยมจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนและค่านิยมอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยมของคนในสังคมนั้น

ในวรรณกรรมพื้นบ้านมักปรากฏค่านิยมทางสังคมอยู่เสมอ ดังเช่นที่ ปราณี ขวัญแก้ว² ได้ศึกษาวรรณคดีชาวก้านจาวจากมุกต์ ตามลุ่มน้ำพิบูลย์ พบว่า มีค่านิยมปรากฏอย่างหลายประการ ได้แก่ ค่านิยมทางการศึกษา ทางการปกครอง เกี่ยวกับสตรี และเกี่ยวกับการแต่งกาย

บทสุภาษิตจากอำเภอลับแลเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านถิ่นหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมทางสังคมหลายประการของท้องถิ่นนี้ อันได้แก่

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณ
2. ค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพเชื้อตังผู้ใหญ่
3. ค่านิยมเกี่ยวกับความพออบอ้อมอารี
4. ค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์
5. ค่านิยมเกี่ยวกับความขยันมีทรัพย์
6. ค่านิยมเกี่ยวกับหน้าที่ของสามีภรรยา
7. ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกายและอาภรณ์เครื่องประดับ
8. ค่านิยมทางการศึกษา
9. ค่านิยมเกี่ยวกับการละเล่นบันเทิงใจ
10. ค่านิยมเกี่ยวกับการรักษาเกียรติยศชื่อเสียง

¹ เป้ง สีสอก : กาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวก้านจาวจาก "มุกต์" ตามลุ่มน้ำพิบูลย์ หน้า 185

1 คำนิยามเกี่ยวกับความกตัญญู คุณ

มนุษย์มีความรู้สึกในความรู้สึกที่ผู้อื่นได้กระทำต่อตน หรือแม้แต่สัตว์และพืชที่ให้คุณ เมื่อตนได้รับผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นแล้ว ก็มีใจระลึกคุณและคิดตอบแทน โดยกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนองคุณนั้น

บทสรุปจากอาภอธัมมปราคฏคำนิยามความสำนึกในบุญคุณของคน หรือสิ่งที่ไม่ ประโยชน์ เช่น บิคารมารกา ครูบาอาจารย์ สัตว์ให้คุณ เช่น ช้าง และควาย พืชที่ให้คุณคือ ข้าว ดังนี้

บิคารมารกา มีพระคุณยิ่งเพราะเป็นผู้ให้กำเนิด และให้การอบรมเลี้ยงดูบุตร บุตรจึงมีความสำนึกในพระคุณนี้ และหาทางตอบแทนคุณของท่าน บุตรชายอาจตอบแทนคุณของ บิคารมารกาได้ด้วยการอุปสมบท เพราะเชื่อว่า กุศลบุญจากการอุปสมบทจะส่งผลให้บิคารมารกา เมื่อตายแล้วจะได้ไปอยู่ในเมืองสวรรค์ มีความสุขถ้วนทุกประการ ชาวสันถลางมีความสำนึก ในบุญคุณดังกล่าว จึงอุปสมบทอุทิศส่วนกุศลให้บิคารมารกาของตน และได้ปฏิบัติเช่นนี้สืบมาจนทุก วันนี้ จากการสัมภาษณ์หมอนวัญมางคน จะทราบได้ว่า การทาสวัญที่ยังกระทำอยู่เป็นประจํา ไม่ขาดจนถึงปัจจุบันนี้คือ พิธีทาสวัญนาค บทสวดนาคจากอาภอธัมมปราคฏกล่าวถึง คำนิยามการตอบแทนคุณบิคารมารกาด้วยการอุปสมบท ไว้ว่า

“เพื่อนานี้ก็นับว่าเป็นประเสริฐ ให้ความมนุษย์ทั้งหลาย ที่ได้เอากายและเอาใจ ของเพื่อนานี้เข้ามาบวชอยู่ในบวรพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้สนองคุณพระบิคารมารกาของเพื่อนานี้ในคราวนี้ นี่แหละนะเพื่อนาค”¹

ครูอาจารย์เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ คนไทยโดยทั่วไปถือว่า ครูเป็นผู้มีพระคุณรองจากบิคารมารกา ถิ่นที่ได้นำความรู้และความประพฤติกี่ครูสั่งสอนมาใช้ ในการดำรงชีวิตอันดีงาม ถิ่นนี้ระลึกถึงบุญคุณของครูอยู่เป็นนิจกาล “ละเมื่อมีโอกาสก็จะ ตอบแทนบุญคุณของครู หมอนวัญจึงมักกล่าวทำให้ครูกอนทาพิธีเรียกขวัญทุกครั้ง เช่น บทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วยส่วนหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงการระลึกถึงคุณครู โดยกล่าวเชิญครู ทาสวัญทุกคนมารับเครื่องเอนสงวเวย ว่า

¹ เชิด กาวิไล : คำเรียกขวัญนาค

บัดนี้^๑นาผู้ชาก็มาตกแต่งคาชั้นตั้ง
ไว้ มีทั้งข้าวตอกคอกไม้ไผ่สวย
และเทียนสี^๑เรียงกันอยู่เป็นถ้อย
มีทั้งเหล้าหัวเม็ด^๑ห้าร้อย ใส่แบ่ง
แก้วมาฟาย มีทั้งหมากทุใบ^๑โชด-
สี^๑กอม มีทั้งผ้าขาวผ้าแดงพราพร้อม
ผู้ชาก็มาตกแต่ง^๑นอมตะหวายคู่^๑

บัดนี้^๑นาผู้ชาก็มาตกแต่งคาชั้นตั้ง
ไว้ มีทั้งข้าวตอกคอกไม้ไผ่สวย
และเทียนสี^๑เรียงกันอยู่เป็นถ้อย
มีทั้งเหล้าหัวเม็ด^๑ห้าร้อย ใส่แบ่ง
แก้วมาฟาย มีทั้งหมากทุใบ^๑โชด-
สี^๑กอม มีทั้งผ้าขาวผ้าแดงพราพร้อม
ผู้ชาก็มาตกแต่ง^๑นอมตะหวายคู่^๑

ช่างและควาย เป็นสัตว์ที่ช่วยมนุษย์ประกอบอาชีพมาหากิน โดยเฉพาะในการทำ
ป่าไม้ และทนาย มนุษย์ใช้ช้างลากขuong บรรทุกของขนส่ง และเป็นพาหนะในการคมนาคมเดินทาง
และใช้ควายไถคราคนา ตลอดจนการแห้วข้าว ลากเกวียนเป็นพาหนะเดินทาง ปัจจุบันสภาพ
แวดล้อมของอำเภอลับแลเปลี่ยนแปลงไป ป่าไม้ถูกทำลายลงไปเกือบหมด ชาวนานิยมใช้
เครื่องจักรช่วยในการทำนามากกว่าจะใช้ควาย ความสำคัญและความจำเป็นที่จะใช้แรงงาน
ของสัตว์ทั้งสองก็ลดน้อยลงไปกว่า การหาขวัญควายจึงทำกันน้อยลง ส่วนการหาขวัญช้างถึงกับ
เลิกทำไปเลย ทำให้ชาวลับแลปัจจุบันนี้แสดงความสนใจถึงบุญคุณของสัตว์สองชนิดนี้น้อยลงกว่า
ชาวลับแลในสมัยก่อน ในอดีตนั้นความรู้สึกสำนึกในความหวงเหลือเกื้อกูลของสัตว์เลี้ยงมีมาก
ถึงเห็นได้จาก บทสวดขวัญควายสำนวนหนึ่งกล่าวสรรณาถึงคุณของควายว่า เป็นสัตว์ที่พูดภาษา
คนไม่ได้ แต่มีบุญคุณแก่คนมากมาย

ตัวอย่าง

ชะหลี่ลัวคชะลือ^๑เล็ก
ลักษณะเจ้าเกิดมาเป็นควาย บุญ
เจ้าหลายมีมาก ได้มาจักจากเฒ่า
โต...ตามนิตยสัตว์ไม่ปากมีคุณ

ศรีสวัสดิ์เล็ก^๑
ลักษณะเจ้าเกิดมาเป็นควาย บุญ
เจ้าหลายมีมาก ได้มาจักจากเฒ่า
โต...ตามนิตยสัตว์ไม่ปากมีคุณ

^๑ เบิ่ง ลีสอด • คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

เหตุ'นั้นเป็น'ว่าเจ้าเกิด'มา'กำ'ชู้'อุค'หนูน
เป็'ย'หื้อ'เป'น'ก'น'เป'น'บุ'ญ' ยัง'ก'น
ม'นุ'ส'ส'โล'ก'¹

เหตุ'นั้นเป็น'ว่าเจ้าเกิด'มา'กำ'ชู้'อุค'หนูน
เพ็'ย'หื้อ'เป'น'ก'น'เป'น'บุ'ญ' ยัง'ก'น
ม'นุ'ส'ส'โล'ก'

ข้าวเป็นอาหารจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์และสัตว์บางชนิด สำหรับคนไทยนั้นข้าวเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยหนึ่งในสี่ในการดำรงชีวิต มนุษย์มีความสนใจถึงบุญคุณอันใหญ่หลวงของข้าวอยู่เสมอ จึงได้มีการทำพิธีเรียกขวัญข้าวสืบเนื่องมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังนิยบทำกันอยู่ทั่วไป เมื่อชนข้าวขึ้นย้งแล้วจะจัดพิธีหาขวัญเรียกขวัญข้าว เนื้อความบางตอนของบทสุขวัญข้าว กล่าวยกย่องให้ข้าวเป็นใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง และกล่าวเตือนให้สำนึกในบุญคุณของข้าว อย่าได้แสดงกิริยาคุณหมิ่นดูแคลนข้าว ถ้วยการบูชา หรือหุบตี ไม่เช่นนั้นจะออกยากเหมือนเช่นในนิทานปรัมปรากล่าวว่า หญิงชราคนหนึ่งปลูกย้งไม่ทันแล้วเสร็จ ข้าวก็ไหลมาเข้าย้งจนล้น นางขัดเคืองใช้ไม้หุบตีข้าว ข้าวจึงหนีไปไกลกลับมาเป็นเวลานานถึงแสนปี

สา'ตุ' สา'ตุ' เข้า'เป็น'เจ้า' เกิด
ที่'เก'า'บุญ'หนัก' เกิด'ที่'กั'ก'คื'บุญ'ใหญ่
.. ยาม'นั้น'ยัง'มี'ยา'เฒ'า'เฒ'า'หนึ่ง
เป'ย'ย้ง'ข้าว'ไม่'ทัน'แล้ว' เข้า'แก้ว'จัก
เกิด'กะ'บุญ' ไหล'มา'เต็ม'ลุน'เห'น'ีย
เห'ล'ือ'ไป'เก'น'ลุน'ไ'เก' ห'า'ที่'ไ'ว'ไ'กั'
คั'น'เท'ย'ไ'ส'เ'ต'ก'กระ'เค'น'ไป' ต'ก'ไ'ก'
ก'าง'ค'ง'ไฟ'ใหญ่'กว้าง' บ'กั'เ'า'เข้า'
และ'พ'อ'ส'อง'.. ยาม'นั้น'ยัง'มี'ก'น
คั'ง'ห'ลาย' มา'ต'าย'อย'าก'เข้า'เ'า'น'นั'บ
ไ'ค'แสน'ปี'²

สา'ตุ' สา'ตุ' ข้าว'เป็น'เจ้า' เกิด
ที่'เก'า'บุญ'หนัก' เกิด'ที่'กั'ก'คื'บุญ'ใหญ่
.. ยาม'นั้น'ยัง'มี'ยา'เฒ'า'เฒ'า'หนึ่ง
เป'ย'ย้ง'ข้าว'ไม่'ทัน'แล้ว' ข้าว'แก้ว'จัก
เกิด'กับ'บุญ' ไหล'มา'เต็ม'ลุน'เห'น'ือ
เห'ล'ือ'ไป'เก'น'ลุน'ไ'เก' ห'า'ที่'ไ'ว'ไ'กั'
คั'น'เท'ย'ไ'ส'เ'ต'ก'กระ'เค'น'ไป' ต'ก'ไ'ก'
ก'าง'ค'ง'ไฟ'ใหญ่'กว้าง' ไม่'ก'ลับ'มา'เข้า'
และ'พ'อ'ส'อง'... ยาม'นั้น'ยัง'มี'ก'น
คั'ง'ห'ลาย' มา'ต'าย'อย'าก'เข้า'เ'า'น'นั'บ
ไ'ค'แสน'ปี'

¹ โทน สิริ . คำเรียกขวัญถวาย

² สาย แก้วดอน : คำเรียกขวัญข้าว

2. ค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

ในสังคมไทยถือว่า ผู้เยาว์จะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักแสดงกิริยา วาจาสุภาพ อ่อนน้อม และรู้จักเคารพmannobผู้ใหญ่ หรือผู้อาวุโส ซึ่งก็คือสอนให้เชื่อฟัง คำสั่งสอน มีสัมมาคารวะด้วยกาย วาจาใจ ถือเป็นกษัตริย์ระดับจิตใจของคนให้ประณีตขึ้น คึกงามขึ้น ชาวต่างประเทศมีค่านิยมเรื่องนี้เข้ามาโดยตลอด การใช้ถ้อยคำแทนชื่อญาติมิตร และญาติผู้ใหญ่เรียงตามอาวุโสด้วยคารวะ การเจรจาด้วยความสุภาพ และมีกิริยาอ่อนโยน นอบน้อม แสดงสัมมาคารวะเป็นวัฒนธรรม และเป็นค่านิยมของชาวต่างประเทศมาตลอด

บทสุภาษิตจากอาถรรพ์และปรากฏค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยกล่าว สั่งสอนผู้เยาว์ให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ด้วยความเคารพยำเกรง เช่น บทสุภาษิต บ่าวสาวสาวนหนึ่งกล่าวสอนบ่าวสาวให้เชื่อฟังคำพูดของบิดามารดาไว้สิ้น ๆ แต่มีความหมาย สาคัญมาก

เชื่อฟังกำป้อมแม่ เป็นเจ้าภพยา
แย่ง¹

ให้ทั้งคำพ่อแม่เป็นเจ้าคพยา
แย่ง

3. ค่านิยมเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี

คนไทยมีคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งคือ ความมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ และถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คุณธรรมดังกล่าวนี้นี้ปรากฏเป็นค่านิยม สำคัญในชีวิตคนไทย ในบทสุภาษิตจะได้เห็นค่านิยมนี้ชัดเจน เช่น การเอื้อเฟื้อต่อผู้มาขอความช่วยเหลือในการสร้างบ้านเรือนมีการขอแรงเพื่อนบ้านและช่างไม้มาช่วย เพื่อกระทำการใด ๆ เช่น บวชนาค แต่งงาน เมาศพญาติ ญาติและมิตรสหายก็จะให้แรงงานและให้เวลาในการช่วย ทำงานการนั้น ๆ ด้วยความร่วมมือร่วมใจไม่ว่าจะเป็นงานหนักหรือเบา

ชาวต่างประเทศมีคุณธรรมประจำใจเรื่องความโอบอ้อมอารี และได้ประเพณีปฏิบัติเป็น ธรรมเนียมนิยมสืบมาเป็นเวลานาน ดังเช่น ในพิธีอุปสมบท ก่อนเริ่มงานหนึ่งวันจะมีการ

¹ เบิ่ง เพชรแมน : คำเรียกขานบ่าวสาว

รวมญาติ ในวันนั้นเพื่อนบ้านและญาติมิตรต่างมาช่วยงาน ทั้งเตรียมสถานที่ เตรียมอาหาร เตรียมเครื่องบายศรี กำนันบ่ประการนี้ปรากฏอยู่ในบทสุพรรณาคอนแยะบายศรี อันเป็นคอนช่วยกันจัดแต่งเครื่องบายศรีว่า

‘นางนกริกะนางผากนางบากริกะนางมีลีให้ว่าขึ้นต้น นางสร้อยกะนางสนแม่แกเป็นคนช่างพับ...คั้พระนั้นขึ้นไปถึงกะในชั้นสอง นางทองริกะนางแพน นางจันริกะนางอิน นางปิ่นกะนางแป้นนั่งแน่นกันไป สาวสาวสันทักจักกันขึ้นใหม่ ปักพลั่วคั่วไปลีให้แะพักทอง...’¹

4. ค่านิยมเกี่ยวกับความสันโดษ

ความสันโดษ คือ ความยินดี หรือพอใจทางที่ตนได้อยู่หรือเป็นอยู่โดยไม่โลภอยากได้ของคนอื่น จะก่อนการเบียดเบียนกันขึ้น ค่านิยมเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา ในพระพุทธศาสนา บทสุพรรณาคกล่าวถึงค่านิยมเรื่องความสันโดษ เป็นกากล่าวห้ามเชิงสั่งสอนไม่ให้ทำสิ่งใดที่เป็นการเกินเลย อยากป้ออยากเป็นจนเป็นความทุนทวาย แต่ให้รู้จักยินดีและพอใจตามอัตภาพที่เป็นอยู่ของตน ค่านิยมประการนี้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายอย่างหนึ่งของชาวลัวแล โดยเฉพาะในเรื่องอาหารการกิน ชาวลัวแลนิยมกินอาหารพื้นเมืองปรุงจากอาหารสดในละแวกบ้านของตน และพอใจกินอยู่แบบง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน จนมีคากล่าวว่า ‘มีพริก มีเกลือ มีปลาร้าก็พอใจแล้ว’

บทสุพรรณาคจากอาเภอฉะเชิงเทราแสดงให้เห็นค่านิยมเรื่องความสันโดษคือ บทสุพรรณาคโดยมีข้อความกล่าวห้ามเจ้ามาคำให้พอใจในสภาวะความเป็นสงฆ์ อย่าเรียนเป็นหมอยาเพื่อลาภผล อย่าหาดีกับชาวบ้านเพื่อหวังสิ่งตอบแทน และอย่าถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่น

ตัวอย่าง

‘พ้ออย่าเรียนหมอยาให้มี พ้ออย่าไมตรีกับชาวบ้าน พ้ออย่าคึกการที่ว่าจะไค้กินแกง โลกไมสู้แรงวางลงควยขาร้อน...พ้ออย่าโลกเอาทรัพย์สินของ

¹แวว นาคสุมุด : คำเรียกขวัญนาค

ท่านให้พอบาท ในอีกาท่านก็ว่าจากคงเป็นสงฆ์¹

5. ค่านิยมเกี่ยวกับความมั่งมีทรัพย์สิน

เป็นการนิพนธ์ของความมั่งคั่ง ร่ำรวยทรัพย์สินสมบัติ มีข้าวของเครื่องใช้ครบถ้วน มีข้าทาสบริวารมากหลาย ว่าเป็นสุขสมบูรณ์อย่างหนึ่งย่อมเป็นที่พึงปรารถนาของมนุษย์ ชาวลัธแลก็มีค่านิยมของความมั่งคั่ง ร่ำรวยเช่นเดียวกัน แต่ชาวลัธแลมีสำนึก และค่านิยม อันน่าสรรเสริญในเรื่องทรัพย์สินสมบัติ คือ เมื่อมั่งคั่งทรัพย์สินศฤงคารแล้วก็นิยมทำบุญให้ทาน หรือ ไม่ก็มีไว้เพื่อให้ญาติพี่น้องได้พึ่งพาอาศัย ค่านิยมดังกล่าวนี้เห็นได้จากชีวิตความเป็นอยู่บางอย่าง ของชาวลัธแลเช่น มีประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญทำทานทั้งเป็นประเพณีส่วนตัวและประเพณี ส่วนรวมอยู่เสมอ บทสวดวิญญูจากอาภะวณที่แสดงให้เห็นค่านิยมประการนี้อย่างเด่นชัดคือ บทสวดวิญญูขึ้นเรือนใหม่ และบทสวดวิญญูนาถ

บทสวดวิญญูขึ้นเรือนใหม่บางตอนนี้เนื้อความอวยพรให้เจ้าของบ้านเรือนมีเงินทอง แก้วแหวน เสื้อผ้า มากมายเพื่อจะได้ทำบุญทำทานได้อย่างเต็มที่

ตัวอย่าง

ให้อูเจ้าตั้งหลายมีเงินล้านจั่ง
แสนคำ แก้วแหวนตำขามา
เสียดำเกิดตันใจ เงินคำลูลไหล
มาทั้งท้าว ให้อูเจ้าอยู่ทางใต้เท-
ตาน²

ให้อูเจ้าตั้งหลายมีเงินล้านจั่ง
แสนคำ แก้วแหวนทานามา
เสียดำเกิดตันใจ เงินคำลูลไหล
มาทั้งท้าว ให้อูเจ้าอยู่ทางใต้เท-
ตาน

อย่างไรก็ตาม ความปรารถนาที่ทรัพย์สินสมบูรณ์สูงสุดนั้นเป็นค่านิยมที่ชาวลัธแลนิยม ชมชื่น ในบทสวดวิญญูนาถบางสำนวนยังปรากฏค่านิยมประการนี้ โดยมีข้อความอวยพรให้เจ้านาถ

¹ แว นาคสุขมูล : คำเรียกขานวิญญู

² แก้ว คิมุค : คำเรียกขานวิญญูขึ้นบ้านใหม่

เมื่อเป็นพระภิกษุแล้ว จะมีข้าวของเครื่องใช้สำหรับสงฆ์ครบถ้วน เช่น มีอาสนะที่นั่ง ที่นอน
ชั้นน้ำ หอนอนกว้างใหญ่ บาตร ฆานหมาก และผ้าไตร เพื่อที่ญาติพี่น้องจะได้พึ่งบุญบารมีได้
อีกด้วย

ตัวอย่าง

"ขอให้พอได้ทุกสิ่งและทุกวัน ถ้าพอจะไปเทศนาและเอาธรรมข้อให้คนชม
ชมข้าวต้มของพออย่าไคร้ขาด อาสนะที่นั่งที่นอน แป้นสาครน้อยใหญ่ใส่ไว้
ประจำที่ หอขวางห้าห้องฝาปิดทองลายร่อนน้ำสุกคือ คำสิ่งทั้งน้อยใหญ่ทะลุม
บาตรพานสลาตามไฟ แต่ผ้าไตรมีเป็นร้อย หีบใหญ่ย่อมมีทุกอัน ขอให้พอนาค
ได้สั่งมาวาสแก่กะลึงมอง ทั้งพรรคพวกพี่น้องก็จะไค้พึ่งพาอาศัย"¹

6. ค่านิยมเกี่ยวกับหน้าที่ของสามเณร

บทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันในชีวิตร่วมกันระหว่างสามเณรและภรรยา
ตามที่ปรากฏในบทสุภาษิตจากอาเภอลับแลกล่าวถึง หน้าที่ของสามเณร หน้าที่ของภรรยา และ
หน้าที่ที่สามเณรภรรยาจะพึงปฏิบัติร่วมกัน

ในส่วนที่เป็นหน้าที่ของสามเณรนั้น ก็คือการออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว
และเอาใจใส่ดูแลสุขทุกข์ต่าง ๆ ของบุตรภรรยาตามโอกาสอันควร เช่น เตรียมหาปลา
ให้ภรรยารับกิน เมื่อตอนกลอดบุตรอยู่ไฟ

ฝ่ายภรรยาก็มีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย หุงหาอาหาร ถอดคางนอบรม
ดูแลรักษาเลี้ยงบุตร และภรรยาจะเป็นผู้นำบุตรไปตระเตรียมการกับพระภิกษุ เมื่อถึงเวลา
บวชเณร และอุปสมบท

บทบาท และหน้าที่ซึ่งจะต้องถือปฏิบัติกันทั้งสามเณรภรรยา ได้แก่ การร่วมปรึกษาหารือ
เรื่องการศึกษา และเรื่องอุปสมบทของบุตร การให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การผูกใจ

¹ แว นาคสุขมูล : คาเวียกขัตติยนาถ

แต่เรื่องก็มีมงคล ค่ายถอยคาอันไฟเราะอ่อนหวาน และเป็นประโยชน์ต่อกัน

บทสรุปจากอำเภอลับแลที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องหน้าที่ของสามีภรรยาอย่างเด่นชัด คือ บทสรุปวินาศ

บทสรุปวินาศบางสำนวนกล่าวถึงหน้าที่ของสามีเป็นผู้ออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว และเอาใจใส่ดูแลเตรียมหาหาไว้ให้ภรรยาคินตอนกลอดบุตรอยู่ไฟ ส่วนภรรยามีหน้าที่หุงหาอาหาร ทำความสะอาดบ้านเรือน และกล่าวถึงหน้าที่ของสามีภรรยาที่ต้องทำร่วมกันคือ เรื่องการบวชเรียนของบุตร

ตัวอย่าง

"อีกทั้งยาตำยาสาร จัดที่พระบิดาของเจ้าหนะมาไว้ ..แบ่ก็จัดแจงเข้าครัว
ก่อไฟหุงหาอาหาร จัดตักกับข้าวกับปลา ไว้คอยท่าพระบิดา ที่จะกลับมาจากงาน
นะ' เมื่อตอนเย็น...แม่อีกก็จัดแจงปักกวาดเหี่ยวเรือนเคหะสถาน...
เออพระบิดานี้ก็เห็นว่า พ่อผานี้มีหัวผ่องแผ้วว่องไวในการศึกษาเล่าเรียน
ก็จึงหันมาปรึกษากับ พระมารดาของพ่อนาคนี้"¹

เมื่อพิจารณาค่านิยมเกี่ยวกับหน้าที่ของสามีภรรยาที่ปรากฏในบทสรุปจากอำเภอลับแลแล้ว ก็พบว่า ไม่สู้มีที่แตกต่างระหว่างค่านิยมเดิม และค่านิยมในปัจจุบัน กล่าวคือ แต่เดิมนั้นชาวลับแลนิยมให้ฝ่ายหญิงหรือภรรยาออกไปทำงานนอกบ้าน และหาอาหารมาเลี้ยงครอบครัว คงจะเห็นได้จากคำานานชื่อเมืองลับแลใจความโดยย่อว่า ภรรยาออกไปเก็บผักหักฟืน สามีอยู่บ้านเลี้ยงลูก ลูกร้องไห้ไปยอมหยุด บิดาจึงหลอกว่าแม่กลับมา เมื่อภรรยาทราบเรื่องสามีก็ต้องออกจากเมืองลับแลไปเพราะกล่าวเท็จ ส่วนในปัจจุบัน ภรรยายังคงออกไปทำงานนอกบ้านและอาจทรมานขึ้นกว่าเมื่อก่อนก็ได้ และต้องทำหน้าที่แม่บ้านแม่เรือนอีกด้วย แม้กระนั้นก็ยังถือว่าสามีเป็นใหญ่ในบ้าน เป็นช้างเท้าหน้า การตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ สามีมักเป็นผู้ตัดสินใจ

¹ เชิด กาวีไล . คำเรียกขวัญนาค

7. ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกายและอารมณ์เครื่องประดับ

แม้ว่าลักษณะการแต่งกายของชายหญิง ปรากฏไม่เด่นชัดนักในบทสູ່ງจาก อาเภอลับแล แต่ก็แสดงให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย และอารมณ์เครื่องประดับ บางประการได้อย่างที่ กล่าวคือ ชาวลับแลมีความประณีต รักสวยรักงามในการแต่งกาย และ นิยมใช้อารมณ์เครื่องประดับที่มีค่ามีราคาสูง ผสมลงถึงฐานะทางสังคมของชายชาวลับแล ถึงเช่น เครื่องแต่งกายของเจ้านาย และแสดงสถานภาพทางสังคมและความรักสวยรักงามของสตรี จากอารมณ์เครื่องประดับ

การแต่งกายในการมว่ชานากเป็นเรื่องต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ แม้เจ้านายไม่สวมเสื้อ แต่จะนุ่งผ้าสีดอคล้ายคล้ายผ้าถุงของเขาคาตามความ เชื่อดั้งเดิมว่าเปรียบได้กับผ้าสีดอของเขาคา ซึ่งมีความงดงาม และเป็นผ้าที่งามเลิศ ค่านิยมนี้แม้ในปัจจุบันยังปรากฏอยู่ในหมู่ชนชาวลับแล เมื่อบุตรหลานเป็นมาก จะให้หญิงผ้าที่มีลวดลายสวยงาม แลดอกกลองเขาคา นับเป็นการแสดง ฐานะทางสังคมให้ประจักษ์แก่ญาติมิตร บทสູ່ງขวัญนาคส่านวนหนึ่งกล่าวถึงลักษณะผ้าถุงของนาค บักเป็นรูปกีนนรพ้อนรำ มีคิ่นสีทองกาควางผ้าระยิบระยับ สองข้างบักเป็นรูปหงส์บินร่อนไปมา กับมีรูปต้นไม้อื่นเล็กแต่ง

ตัวอย่าง

"แล้วจึงจะให้ถุงย่าลายกระบวนเทพ บักเป็นรูปกีนนรพ้อนรำ กระทาไปควัย
ไม้ค้ายกรายไปควัยลวดทองกรองไปควัยขนาน หงส์คาบเครือวัลย์ช่อชันฉันผาย
ผ่านผ้าลาย แล้วจึงจะให้ทาไปควัยไม้ชมพู่กันแทรกกันแซงคอกไม้ไหว"¹

ส่วนการแต่งกายของสตรี มีเสื้อผ้าสวยงามและมีอารมณ์เครื่องประดับอย่างก็ และมีค่าราคาสูง เช่น ไส้ใบที่เก็บผ้าก๊วยกบอ้วย ซึ่งเป็นผ้าอย่างดีชนิดหนึ่ง ใจเครื่องประดับเป็นทองคำ แสดงถึงความประณีตในการแต่งกาย และความรักสวยรักงาม ในปัจจุบัน หญิงชาวลับแลจะแต่งตัวเช่นนี้ต่อเมื่อไปในงานมงคลเท่านั้น ในบทสູ່ງขวัญจากอาเภอลับแลไม่ได้

¹ เป้ง สีสอด : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

กล่าวถึงการแต่งกายของหญิงไว้โดยตรง แต่ได้กล่าวถึงเครื่องตกแต่งกายที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง
ติดตามขวัญ ซึ่งพออนุมานได้ว่า เมื่อปีเครื่องใช้เครื่องประดับพร้อมมูล แสดงให้เห็นการ-
ดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการแต่งกายของหญิงชาวฉะเชิงเทรา มหุสขวิญญูคนเจ็บคนป่วยสำนวนหนึ่งกล่าวเชิญ
ขวัญให้มาหมั้นสาส์นกายอ้อย และได้ประดับกายด้วยอาภรณ์จำพวกแหวน และสายสร้อย ไว้ว่า

สามสิบสองชนเจ้าหนุ่มน้อยป่า
มา ทุ่มผ้าสไบกาสาถูกลากอ้อย
หื้อมาสุมแหวนสายสร้อย แฉว
หมุกน้อยสายคำ¹

สามสิบสองขวัญเจ้าหนุ่มน้อยพา
มา ทุ่มผ้าสไบกาสาถูกลากอ้อย
ให้มาสุมแหวนสายสร้อย แฉว
หมุกน้อยสายคำ

๘. ค่านิยมทางการศึกษา

มหุสขวิญญูจากอาเภอลับแลแสดงให้เห็นถึงค่านิยมทางการศึกษาประการหนึ่งว่า
มีความนิยมส่งเสริมบุตรชายให้ได้ศึกษาเล่าเรียนมากกว่าบุตรหญิง ผู้ชายชาวฉะเชิงเทราได้รับ
การศึกษาเป็น 2 แบบ คือ ศึกษาจากวัดแบบหนึ่ง และศึกษาจากโรงเรียนอีกแบบหนึ่ง

การศึกษาจากวัด มักจะหาเมื่อบุตรชายอายุได้ 11 ขวบ ก็ให้มาชฌาเพื่อเรียน
หนังสือกับพระที่วัด การศึกษาแบบนี้มุ่งเพียงให้อ่านออกเขียนได้ และศึกษาหลักธรรมเบื้องต้น
เท่านั้น มหุสขวิญญูนาคนำนวนหนึ่งกล่าวถึงค่านิยมทางการศึกษาจากวัดไว้ว่า

"แม้อุ้มพิทักษ์รักษาเข้ามาใกล้บิณฑบาตใจ พระชนนีจึงจะให้ชุกเกล้า
เกศผูกคิ้วตา จึงจะพาเจ้าไปฝากไว้กับชีที่วัด ขอให้อาจารย์ช่วยหัดและช่วย
สอน แรกแต่นั้นมาสมภารท่านผู้ใหญ่ ท่านจึงจะสอนให้เจ้านั่งพนมมือขี้น
ชี้ให้ว่านโมกข์ออกกา เรียนวิชารักษาศีลเจ็ดตำนาน"²

¹ เป้ง สีสอก : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² วอก ทองก้อน : คำเรียกขวัญนาคน

ส่วนการศึกษากว่าโรงเรียน เกิดขึ้นภายหลังเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา (พ.ร. 2464) เด็กจะเข้าโรงเรียนเมื่อมีอายุประมาณ 7 - 8 ขวบ และจะเขียนหนังสือกับ ครูอาจารย์ ทั้งระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ตลอดจนถึงระดับอุดมศึกษา เพื่อมุ่งให้อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น เรียนภาษาต่างประเทศ ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนวิชาชีพ ค่านิยมทางการศึกษาแบบนี้เป็นสิ่งที่ใหม่ เมื่อการศึกษาของชาติแพร่หลายมากขึ้น หมอขวัญจึงปรับปรุงบทสวดขวัญให้เข้ากับสภาพชีวิตปัจจุบัน คงเน้น บทสวดขวัญนาคซึ่งเป็นส่วนอันใหม่กล่าวถึงการศึกษาแบบใหม่ ว่า

"จนกระทั่งว่าฉันมาของพ่อมาคนนี้ เติบโตขึ้นมาได้เจ็ดปีหรือว่าแปดปี เออฝ่ายข้างพระบิดาหรือว่าพระมารดาที่ยังยินดียินดีรักใคร่เจ้าเข้าไว้สนิทแนบ พ่อหรือว่าแม่ นี่ก็ยังไม่ค่อยเข้าใจไปเรื่อยเอาเสื้อหมวกกรองเท้ากางเกงแบบใหม่เอามาให้ แล้วยกเอาเจ้าไปฝากนอนที่ในโรงเรียน ให้เจ้านี้ได้อ่านหรือหัดเขียนตั้งแต่ออกออกกา สระอะ สระอาสระอิสระอีมิให้หยุดยั้ง อีกทั้งเลขไทยหรือว่าเลขฝรั่ง เจ้าก็เรียนรู้อยู่ทุกอันหนา... ทั้งภาษาอังกฤษหรือภาษาไทยหรืออีกแล้ว อีกทั้งเลขฆานาที่เจ้าก็เรียนได้ก็ขึ้นทุกวันทุกวันหนา จนกระทั่งว่าถึงมัธยมตอนปลาย จนกระทั่งบัดนี้อายุของเจ้าก็ใหญ่เจริญวัยมาได้ยี่สิบเอ็ดปีนะก็ปีนี้ เออเจ้านี้ก็ได้ตำแหน่งเป็นครูเป็นอาจารย์สอนเด็ก เพื่อส่งเสริมช่วยให้ประชากรหมู่นาคหรือเจริญสืบต่อไป"¹

9. ค่านิยมเกี่ยวกับการละเล่นบันเทิงใจ

ความนิยมในเรื่องความบันเทิงใจต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทสวดขวัญมีหลายชนิด ที่เป็นการกีฬา เช่น เล่นตีกอล์ฟ การเล่นเกม หรือการขับร้องดนตรี เช่น เล่นเพลงขอ ทั้งที่เป็นฝ่ายแสดงและเป็นผู้ชม ค่านิยมเรื่องนี้ได้เสื่อมสูญแล้วในปัจจุบัน เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป

¹ เชิด กาวีไธ . คำสวดขวัญนาค

การเล่นที่คลี คือเป็นการ เล่นแข่งขันอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้ม้าที่ถูกกลมด้วยใบ้ บางครั้ง มีการพนันขันต่อ การเล่นที่คลี ให้ความสนุกสนานบันเทิงใจ และเป็นการร่วมสังสรรค์กับผู้อื่น ในสังคม จัดเป็นกีฬาสำคัญ

ในท้องที่อาเภอดับแลแห่งหนึ่ง คือ ที่บ้านทุ่งยั้ง ตำบลทุ่งยั้ง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ ของตำบลชัยชุมพล มีหลุมปรากฏบนดินหลายหลุม ชาวบ้านเชื่อกันว่า เป็นหลุมที่เกิดจากการ ที่คลีของพระอินทร์กับจิ้งจอกหรือเว้าเงาะ เมื่อคราวพนันที่คลีเอาบ้านเมืองสามลกัน ใน นิทานพื้นบ้านเรื่อง พระสังข์ จึงเป็นที่เข้าใจว่า การเล่นที่คลีคงเป็นกีฬาอย่างหนึ่งที่นิยมเล่น กันมาก่อนในหมู่มหาชน

เนื่องจากการ เล่นที่คลีมีแต่ความสนุกสนาน ใครได้ เล่นหรือได้ชมจะเกิดจิตใจ หลงใหลในการละเล่นชนิดนี้ ๕ คือหลงใหลการพนัน ในบทสุภาษิตจึงห้ามไม่ให้เข้าไปเที่ยวเล่น บริเวรสนามที่คลี ปรากฏในบทสุภาษิตคนเจ็บคนป่วยสำนวนหนึ่ง

ตามสืบสองขวนเจ้าอย่าไปเล่นทอง
ขวางที่คลี¹

ตามสืบสองขวัญเจ้าอย่าไปเล่นทอง
ขวางที่คลี

การเล่นสกาเป็นการพนันอย่างหนึ่ง ใช้ลูกขาศักทอด แล้วเดินตัวสกาตามแต้มลูกขาศัก ทอดปัจจุบันไม่ปรากฏว่าชาวดับแลเล่นสกากันแล้ว การเล่นสกาทำให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมาใน การพนัน เป็นค่านิยมที่โง่โง่ประสงค์ตามที่ปรากฏในบทสุภาษิตคนเจ็บคนป่วยสำนวนหนึ่งกล่าวถึง ขวัญอาจหนีไปอยู่ที่ซึ่งเขาเล่นสกากัน ก็ควรกลับไปเสียจากที่นั้น

แม้ว่าไปอยู่จิมเป็นนเห็นหมาก
สกา ก็ให้เข้าไปเกาะเก็บเอามา²

แม้ว่าไปอยู่จิมเพื่อนเล่นหมาก
สกา ก็ให้เข้าไปเกาะเก็บเอามา

¹ เป้ง สีสอก : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² เป้ง เพชรแมน : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

การขับซอ คือ การร้องเพลงเกี่ยวกับพราดี่ของชายและหญิงชาวเปื่องเหนือ การขับซอ มีคนตรีประกอบ ชายเป็นผู้เฒ่าเครื่องดนตรี เช่น เป่าปี่ ก็คี่ซึ่ง ส่วนหญิงจะเป็นผู้ขับเพลงซอ จึงเรียกว่า เป่าปี่หญิงซอ การขับซอนิยมกันว่าให้ความสนุกสนานเป็นความบันเทิงทั้งผู้ขับและผู้ฟัง ปัจจุบันความนิยมการขับซอในหมู่บ้านลี้แลลดน้อยลงมาก ทั้งนี้เพราะหนุ่มสาวชาว ลี้แลในปัจจุบัน มีโอกาสพบปะกันได้มากขึ้นในสถาบัน และในวงการสังคมต่าง ๆ ประกอบ กับการบรรเลงและสิ่งบันเทิงใจอื่น ๆ มีมากขึ้น จึงหันไปสนใจกับสิ่งใหม่ ๆ

บทสัมภาษณ์คนเจ็บคนป่วยสำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงขวัญอาจไปหลงเพลินอยู่ในสถานที่เล่นซอ ก็ขอเชิญให้กลับคืนมา

แม้ว่าชวนเจ้าไปอยู่เป่าปี่ซอ
ก็ห้อมมา¹

แม้ว่าขวัญเจ้าไปอยู่เป่าปี่หญิงซอ
ก็ให้มา

10. ความนิยมเกี่ยวกับการรักษาเกียรติยศชื่อเสียง

การ รักษาหน้า ตบแต่ง หรือการรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลมิให้เสื่อมเสีย ไม่ยอมให้ใครดูถูกดูแคลน เป็นก่านิยมที่ปรากฏในบทสัมภาษณ์จากอำเภอลี้แล กล่าวการกล่าว ห้ามไม่ให้กระทำการใด อันจะทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียง แม้การจัดเตรียมอาหาร วนิดคีเล็คไว้ต้อนรับแขกผู้มาเยียบเยียน ก็เป็นความเป็นหน้าเป็นตา เป็นเกียรติยศแก่เจ้าของ บ้าน และเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องตาเพื่อความมีหน้ามีตา

บทสัมภาษณ์สำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงการจัดหาอาหารคาวหวานอย่างดีเป็นพิเศษ เช่น แกงหมู พะแนงหมู หมูต้ม หมูหัน ผอ่ยทอง เป็นต้น สำหรับไว้ต้อนรับผู้มาร่วมงาน อุปสมบท ว่า

"ท่านเจ้าของงานท่านจึงจะให้หยิบเอาจานเงินและจานทอง มาใส่ของหวานหวาน และของคาวคาว อรนางสาวสาวเมื่อก่อนแต่ง หมูต้มหมูแกงหมูผัดพะแนงถั่วถั่ว ถั่วถั่วและหมูพลาหมูเจียวกับน้ำปลาหมูแกงกับหมากต้อง..."²

¹ เบ้ง เพชรแมน : คำเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย

² จอก ทองก้อน . คำเรียกขวัญนาค

การศึกษาในเรื่องความเชื่อ การประกอบอาชีพ และค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏใน บทสวดวิญญจากอาเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้บังเกิดความเข้าใจในสภาพสังคมเกษตรกรรม และวิถีชีวิตของเกษตรกร ทั้งนี้

ในด้านความเชื่อ ยะการประกอบอาชีพ บทสวดวิญญจากอาเภอลับแลแสดงให้เห็นความเชื่อในสิ่งที่ยังมองไม่เห็นตัวตน อันได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ ผี อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลางสังหรณ์ เสนียด ภัยโร และเรื่องนรกสวรรค์ โดยเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้มีจริง เป็นจริง และมีอิทธิพลต่อ ชีวิตความเป็นอยู่ และต่อจิตใจของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความเชื่อเกิดมาจากการสังเกต พิจารณาจากสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิต และการอาชีพของมนุษย์ ทำให้กำหนดความเชื่อขึ้นมา ตามความรู้ ความคิดของตนในเวลานั้น ความคิดที่ช่วยกำหนดความเชื่อต่าง ๆ นั้น เกิดจากความกล้าในสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพในชีวิต และอาชีพของคนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เป็นความปรารถนาที่จะให้เกิดความสุข ความมั่งคั่งสมบูรณ์แก่ตนและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ ชีวิต อาชีพ และความเชื่อ จึงประสมประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวตลอดมา

ในด้านค่านิยมทางสังคม บทสวดวิญญจากอาเภอลับแลแสดงให้เห็นค่านิยมทางสังคม ๖ หมวดสำคัญคือ ค่านิยมเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ค่านิยมเกี่ยวกับความสุข ความทุกข์ และ ค่านิยมเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ค่านิยมเกี่ยวกับความดี ความชั่ว เป็นความนิยมที่พึงกระทำในสิ่งที่ดี ที่สังคมต้องการ และละเว้นกระทำในสิ่งที่ชั่ว ค่านิยมขนาดนี้ประกอบด้วย ค่านิยมเรื่องความกตัญญูรู้คุณ การเคารพ เชื่อฟังผู้ใหญ่ ความโอบอ้อมอารี การศึกษา เกี่ยวกับการรักษาเกียรติยศชื่อเสียงและสถานภาพทางสังคม

ค่านิยมเกี่ยวกับความสุข ความทุกข์ เป็นการประพฤติดปฏิบัติในสิ่งที่จะนำความสุขมาให้ แก่ตนและสังคม ประคบพวย ค่านิยมเกี่ยวกับความสันโดษ ความมั่งมีทรัพย์ และเกี่ยวกับความ มั่นเที่ยง

ค่านิยมเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยา ปิตามารคากับบุตร และครูอาจารย์กับศิษย์

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาได้รวบรวมและศึกษาวิเคราะห์บทพิสูจน์จากอาเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ตามลำดับขั้นที่ได้เสนอไว้แล้ว บัดนี้อาจสรุปผลการศึกษาค้นคว้าได้ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน ประเภทมุขปาฐะชนิดความเชื่อ รูปแบบบทพิสูจน์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและศึกษาวิเคราะห์การเรียกขวัญของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้วยการจําแนกบทพิสูจน์ตามประเภทและโอกาสที่ใช้ การวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อเรื่อง ลักษณะการดำเนินเรื่อง และกลุ่ปะการใช้ภาษาในบทพิสูจน์ ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของวิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในบทพิสูจน์ ซึ่งจะสืบถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวลับแล

วิธีการในการรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้สำรวจและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากปากคำวิทยากรในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 21 คน ในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม 2525 โดยมีการดำเนินงานเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นแรก เป็นขั้นสำรวจและติดต่อกับหมอขวัญ เพื่อกำหนดนัดหมายในการเก็บข้อมูล

ขั้นที่สอง เป็นขั้นเก็บข้อมูล ผู้รวบรวมใช้วิธีจดบันทึกจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับชีวประวัติและประสบการณ์ของวิทยากร วิธีประกอบพิธีกรรม ประวัติหน้าที่และบทบาทของบทสวดในสังคมทั้งอดีตและปัจจุบัน ข้อคิดเห็นของวิทยากร การสังเกตและบันทึกปฏิกิริยาของผู้ร่วมฟังการกล่าวบทสวด ทั้งยังได้บันทึกบทสวดจากวิทยากรด้วยเครื่องบันทึกเสียง และถ่ายภาพพิธีทาสวดตามความจำเป็นประกอบด้วย

การบันทึกเสียง ผู้ศึกษาใช้บ้านของวิทยากรแต่ละคนเป็นสถานที่บันทึก โดยเชิญวิทยากรกล่าวหรือสวดบทสวดเป็นโอกาสพิเศษ เพื่อให้ได้เสียงที่ชัดเจน ในการประชุมเพื่อการบันทึกนั้นมีบุคคลอื่นร่วมอยู่ด้วยอย่างน้อยคราวละ 2 หรือ 3 คน เป็นญาติพี่น้องของวิทยากร 1 - 2 คน และเป็นผู้ช่วยผู้บันทึกของผู้ศึกษาอีก 1 คน

เครื่องมือที่ใช้บันทึกเสียง ผู้ศึกษานำบทสวดด้วยเครื่องบันทึกเสียงที่ใช้ไ้ทั้งไฟฟ้าและแบตเตอรี่แห้ง (ถ่านไฟฉาย) ถ่านของวิทยากรผู้ไม่มีไฟฟ้าใช้ก็ใช้ไฟฟ้า แต่ถ้าบ้านใดไม่มีไฟฟ้าใช้ก็จะใช้แบตเตอรี่แห้ง ส่วนแถบบันทึกเสียงที่ใช้เป็นขนาด c - 60 จำนวน 15 ม้วน

การบันทึกภาพ ผู้ศึกษานำฟิล์มภาพพิธีทาสวดบางประเภทที่จำเป็นและสะดวกแก่ผู้บันทึกภาพ พิธีทาสวดเหล่านั้นเป็นพิธีที่กระทำจริงในสถานการณ์จริง

ส่วนข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับสถานที่ ประชากร และเอกสารที่ใช้ประกอบการศึกษาคนควาไ้รวบรวมจากห้องสมุดและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ

ผู้ศึกษาจึงถอดข้อมูลจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรตรวจสอบกับข้อความที่บันทึกไว้ โดยพยายามถอดเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียงของวิทยากรให้มากที่สุด เพื่อรักษาสำนวนโวหาร และถ้อยคำภาษาเดิมไว้ ข้อมูลบทสวดประเภทใดที่เป็นภาษาถิ่นลับแลก็ได้มีผู้รู้ภาษาถิ่นเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยกลาง ส่วนการเสนอข้อมูลมีทั้งที่เป็นภาษาถิ่นลับแล และภาษากลางเปรียบเทียบกันไว้ พร้อมทั้งให้ความหมายศัพท์ภาษาถิ่นไว้ด้วย

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าบทสวดจากอาเถอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ปรากฏผลสรุปได้ดังนี้

ผลการจำแนกประเภท

ประเภทบทสวด บทสวดที่รวบรวมได้มี 28 สำนวน จำแนกตามลักษณะเนื้อหาและโอกาสที่ใช้ได้เป็น 7 ประเภทคือ

บทสวดคนเจ็บคนป่วย	8	สำนวน
บทสวดนาค	3	สำนวน
บทสวดบ่าวสาว	2	สำนวน
บทสวดในการขึ้นเรือนใหม่	3	สำนวน
บทสวดข้าว	8	สำนวน
บทสวดราง	2	สำนวน
บทสวดควาย	2	สำนวน

เนื้อหาและโอกาสที่ใช้ บทสวดแต่ละประเภทมีเนื้อหาสำคัญและโอกาสที่ใช้เป็นดังนี้คือ

บทสวดคนเจ็บคนป่วย มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงการปลอบประโลมจิตใจให้เบิกบานเมื่อยามเจ็บไข้ ร่างกายและจิตใจอ่อนแอเศร้าหมอง การสวดของคนป่วยอาจทำได้ทุกวัน ยกเว้นวันพระกับวันคล้ายวันเกิดของผู้ป่วย และวันเวลาที่นิยมทำพิธีมากที่สุดคือ วันพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 11.00 นาฬิกาเป็นต้นไป

บทสวดนาค มีเนื้อหาสาระกล่าวถึงความสำคัญของบิณฑบาต และอันสงส์ของการอุปสมบท ใ้บทสวดนี้ในตอนก่อนเข้าพิธีอุปสมบทอันถือเป็นความเปลี่ยนแปลงสำคัญในชีวิตคนหนึ่ง

บทสวดบ่าวสาว มีเนื้อหาสำคัญเป็นการอบรมสั่งสอนบ่าวสาวเกี่ยวกับ
จริยธรรมของพอบานแม่เรือน จะมีบทสวดนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีแต่งงาน คือพิธี
ขอขมาบิดามารดาของทั้งสองฝ่าย ญาติผู้ใหญ่ มีตรสหายผูกข้อมือแก่เจ้าบ่าวเจ้าสาว
พิธีชงขวัญและพิธีส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าหอ

บทสวดในการขึ้นเรือนใหม่ มีเนื้อหากล่าวถึงประเพณีการสร้างเรือน และ
วิธีการสร้างเรือน โอกาสที่มักเป็นเวลาเย็นในวันเดียวกันที่เริ่มก่อสร้างเรือน
ซึ่งอาจจะสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วทั้งหลัง หรือสร้างเสร็จเพียงบางส่วนก็ได้

บทสวดขวัญข้าว ใจความกล่าวถึงความสำคัญของข้าว และยกย่องสรรเสริญ
เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของข้าว จะหาขวัญเมื่อเสร็จจากการขนข้าวเปลือกขึ้นยุ้งแล้ว
ในวันจันทร์ เดือนยี่ ข้างแรม เพราะถือกันว่าเป็นวันอันเหมาะแก่การมงคล
เกี่ยวกับแม่โพสพ และขนข้าวเสร็จสิ้นแล้ว

บทสวดขวัญช่าง มีสาระสำคัญเป็นการปลอบประโลมช่างและสรรเสริญคุณประโยชน์
ของช่าง บทสวดนี้ใช้หาขวัญในโอกาสที่ใดช่าง เชือกใหม่ ก่อนจะนำช่างไปทำงาน
ในป่า และหลังจากเสร็จงานในป่าแล้ว

บทสวดขวัญควาย มีใจความสำคัญกล่าวถึงความสำคัญถึงคุณของควายในการช่วย
ทามนาถิน และการขอภัยโทษต่อควายที่ไต่ปฏิบัติงานกรากกราลาบาก การสวดขวัญ
นี้กระทำเมื่อเสร็จสิ้นการปักดำข้าวกล้าในนาแล้ว

ผลการวิเคราะห์ รูปแบบคำประพันธ์ ลักษณะการดำเนินเรื่อง และศิลปะในการใช้ภาษา

รูปแบบคำประพันธ์ บทสวดขวัญมีรูปแบบลักษณะคำประพันธ์เป็นร่ายและกลอน
คำประพันธ์ทั้งสองชนิดนี้มีลักษณะ เป็นร้อยกรองแบบพื้นบ้าน ไม่มีฉันทลักษณ์แน่นอน
จำนวนคำในวรรค และสัมผัสทั้งสัมผัสในและสัมผัสนอกไม่สม่ำเสมอ เปลี่ยนแปลงไป
ตามเนื้อความและท่วงนองสวาท

ลักษณะการกาเนินเรื่อง บทผู้ช่วยส่วนใหญ่มีการลำดับเนื้อหาในการกาเนินเรื่องโดยทั่วไป มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ 7 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นบทชุมนุมเหวคา คือการอัญเชิญเหวคาที่ประจำรักษาอยู่ในที่ต่าง ๆ มารวมพิธี บทนี้ทั้งที่เป็นคาถาภาษาบาลีล้วน ๆ และที่มีคาแปลเป็นภาษาไทยรวมอยู่ด้วย

ตอนที่ 2 เป็นบทประณามหรือบทไหว้ เป็นการบูชาพระพุทธเจ้า คุณของพระรัตนตรัย สรรเสริญแม่โพสพ สรรเสริญครูอาจารย์ กล่าวยกย่องวาระโอกาสอันถึงงาม และพรรณนาคุณสัตว์ที่ให้อาหารโยชน

ตอนที่ 3 เป็นอารัมภบท เป็นบทเริ่มต้นการท้าวขวัญ บทผู้ช่วยแต่ละประเภทจะมีเนื้อหาตอนเริ่มต้นหรืออารัมภบทแตกต่างกัน กล่าวคือ

บทผู้ช่วยคนเจ็บคนป่วย เริ่มต้นด้วยการอัญเชิญผียามอนิ่ง ขอให้ไปติดตามท้าวขวัญ และกล่าวถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการติดตามขวัญ

บทผู้ช่วยนาค มีเนื้อความตั้งต้นด้วยเรื่องการปฏิสนธิ และประวัตินามนาค

บทผู้ช่วยบ่าวสาว ขึ้นต้นด้วยการสั่งสอนบ่าวสาวให้ทราบถึงข้อพึงปฏิบัติที่ดีของผู้ครองเรือน

บทผู้ช่วยในการขึ้นเรือนใหม่ มีเนื้อความเริ่มด้วยประวัติความเป็นมาของคาไทรพร และวิธีการสร้างเรือน

บทผู้ช่วยชาว มีเนื้อเรื่องเริ่มด้วยประวัติการกาเนิดชาว

บทผู้ช่วยช่าง เริ่มบทด้วยการบรรยายถึงเครื่องประกอบบายศรีท้าวขวัญช่าง และวิธีการคล้องช้าง

บทผู้ช่วยควาย ขึ้นต้นเรื่องด้วยบทว่าพรรณนาถึงคุณของควาย และความตระหนักในความทุกข์ยากของควายขณะทำงาน

ตอนที่ 4 เป็นบทเชิดขวัญ เป็นการกล่าวเรียกขวัญทั้ง 32 ของคน ช้างควาย และข้าว ซึ่งอาจจะหลงไปอยู่หรือตกไปอยู่ในที่อันตรายต่าง ๆ ให้กลับคืนมาอยู่กับผู้เป็นเจ้าของขวัญ

ตอนที่ 5 เป็นบทปลอบขวัญ กล่าวปลอบประโลมขวัญด้วยการอัญเชิญขวัญให้มาสวมใส่อาวุธตกแต่งกาย มาชมชื่นคอกไข่หอบและเกรื่องหอม มากินอาหาร คาวหวานและอาหารพิเศษ และคัมภีร์

ตอนที่ 6 เป็นบทกวาคเคราะห์ เป็นการกล่าวปักเสี้ยนจัญไร และภยันตราย ตลอดจนโรคร้ายไข้เจ็บ ให้พ้นไปจากตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญ

ตอนที่ 7 เป็นบทให้พร เป็นคาถาวยพรผู้รับการกระทำขวัญ และในบางกรณีก็ให้พรแก่ผู้มาชุมนุมผู้นั้นด้วย ให้มีความสุขสบาย มีอายุยืน มีทรัพย์สมบัติและข้าทาสบริวารมากมาย

ศิลปะการใช้ภาษา วรรณศิลป์ในบทสวดขวัญคือนามาศึกษาพิจารณาเป็นสำคัญ

2 ข้อคือ

การสรรคำใช้

กวีโวหารคำภาพพจน์

การสรรคำใช้ คุณค่าด้านสุนทรียภาพอันเนื่องจากการสรรคำใช้ในบทสวดขวัญอาจวิเคราะห์และประมวลได้เป็น 7 ลักษณะคือ

1. ใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายบทที่มีความหมายดี เป็นสิริมงคล หรือมีความหมายเชิงร้องขออย่างสุภาพนอบน้อม
2. ใช้ภาษาถิ่นระดับแลที่มีใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน
3. ใช้คำสรรพนามที่สุภาพ เป็นมิตรเป็นไมตรี เสริมสร้างสัมพันธภาพและมนุษยสัมพันธ์
4. ใช้คำศัพท์ภาษาบาลีที่ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความศักดิ์สิทธิ์และความขลัง

5. คำหรือกลุ่มคำที่มีเสียงสัมผัสหรือซ้ำคำทำให้เกิดเสียงเสนาะ และมีลีลาจังหวะทั้งด้านเสียงและความหมาย

6. กล่าวซ้ำเพื่อเน้นให้ความหมาย

7. ใช้คำซ้อนเพื่อให้ความหมายเด่นชัดชัดเจนขึ้น

กวีโวหารคำภาพพจน์ มีการใช้กวีโวหารภาพพจน์หลายแบบในบทสุภาษิตต่าง ๆ ดังนี้

การใช้อุปมาอุปไมย

การกล่าวเกินจริงหรือผิดความจริง

การกล่าวเทาความ

นอกจากนี้การพรรณนาหรือบรรยายอย่างแจ่มแจ้งจนทำให้เห็นภาพในจินตนาการซึ่งทำให้มีประสิทธิผลทางอารมณ์เป็นอย่างยิ่ง

ผลการวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมทางสังคม

ความเชื่อ ในการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตจากบทสุภาษิต ได้พบว่ามีปรากฏความเชื่อเป็น 6 ประการ ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องขวัญ เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลสืบมาจนถึงในปัจจุบัน เป็นการแสดงออกของธรรมชาติความจิตใจของมนุษย์ ซึ่งแสวงหาความปลอดภัย ความมั่นคง และความอบอุ่นทางอารมณ์ มนุษย์ในสังคมที่เจริญแล้วมีเหตุผลหรือมีความคิดตามระบบวิทยาศาสตร์ก็จะคลายความเชื่อในเรื่องนี้ลง เพราะมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และหาวิธีการอย่างอื่นทดแทนความต้องการจาเป็นทางอารมณ์มากขึ้น อย่างไรก็ตามในบางสังคมโดยเฉพาะในอดีตกาลนั้น มีความเชื่อว่าขวัญมีตัวตน มีชีวิต มีอารมณ์ ขวัญจะหนีออกจากตัวคนที่ได้รับความสะเทือนใจและจะกลับคืนมาเมื่อถูกอ่อนวอนด้วยคำไพเราะอ่อนหวาน ขวัญบ้อย 32 ขวัญประจำอาการสามสิบสองของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า ทวัตติงสาการ ขวัญมีอยู่ทั้งในตัวคน

สัตว์และพืชบางชนิดไค้แก่ ช่าง ควาย และข้าว และยังเชื่อว่าการทำขวัญคนเจ็บป่วย เป็นคนเคาแหงการทำขวัญประเภทอื่น ๆ ความเชื่อเรื่องขวัญนี้ปรากฏอยู่ในบทสวดขวัญ จากอาเภอลับแลทุกประเภท

2. ความเชื่อเรื่องผี ความกลัวและความไม่รู้ของมนุษย์ทำให้เกิดการนับถือ ผีเป็นประเพณีคู่มากับความศรัทธาในพุทธศาสนา โดยเชื่อกันว่าผีสามารถให้คุณและให้โทษได้ ผีที่ให้คุณเป็นผีดี ไค้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ และผีอำหนึ่ง ส่วนผีที่ให้โทษ คือผีร้ายที่สิงสถิตอยู่ในสถานที่น่ากลัวหรือสถานที่ที่ไม่ดีต่าง ๆ บทสวดขวัญที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีมีหลายประเภท ไค้แก่ บทสวดขวัญคนเจ็บคนป่วย บทสวดขวัญนาคน และบทสวดขวัญบ่าวสาว

3. ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อต่อในสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถที่จะบันดาลความสุขความเจริญให้แก่มนุษย์ได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ว่า มีฤทธิ์อำนาจซึ่งปรากฏในบทสวดขวัญจากอาเภอลับแลมีทั้งที่เป็นความเชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาและทางศาสนาพราหมณ์ ทางพุทธศาสนาไค้แก่ความเชื่อในอำนาจของ พระพุทธเจ้า พระรัตนตรัย พระอินทร์ ท้าวจุลโลบาลเทวดารักษาทิศทั้งสี่ เทวดารักษาตามภูเข ตามแหล่งน้ำ ตามศาลที่สถิต ส่วนทางศาสนาพราหมณ์ ไค้แก่ความเชื่อในอำนาจของเทพเจ้าทั้งสามคือ พระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหม ความเชื่อเหล่านี้มีในบทสวดขวัญทุกประเภท

4. ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับลางบอกเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ลางสังหรณ์มีหลายลักษณะ ลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในบทสวดขวัญ จากอาเภอลับแลคือ ลางสังหรณ์เกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน โดยเชื่อว่าหากหญิงที่มีสามีฝันว่าไค้สวมแหวน ก็ทำนายไค้ว่าหญิงนั้นจะมีบุตร ความเชื่อในเรื่องนี้มีอยู่ในบทสวดขวัญนาคน

5. ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล เป็นความเชื่อในสิ่งที่เป็นมงคล เป็นความเจริญที่ส่งผลในทางดีต่าง ๆ และลักษณะอัปมงคลซึ่งจะทำให้บังเกิดผลในทางตรงกันข้ามกับมงคล

สิ่งที่เชื่อว่าเป็นมงคล ได้แก่ ค่ายขวัญ เครื่องหอม และบายศรี ค่ายขวัญ เป็นค่ายที่หมอขวัญใช้ผูกข้อมือผู้ถูกเรียกขวัญ เพื่อขวัญจะได้อยู่กับผู้นั้นเป็นเจ้าของขวัญ ตลอดไป เครื่องหอมมีจวงจันทร์ นามัน ชมิ้นน้อย และนาสมปอย จวงจันทร์ นามัน และชมิ้นน้อยเป็นเครื่องประพินร่างกายให้มีกลิ่นหอม อันเป็นกลิ่นที่มนุษย์ทั่วไปพึงปรารถนา ส่วนนาสมปอยใช้ชำระล้างเสนียดจัญไรให้ร่างกายให้บริสุทธิ์ไป บายศรีเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารไว้ต้อนรับขวัญ เป็นอุปกรณ์สำคัญในการหาขวัญ ความเชื่อในสิ่งมงคลดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่ทั่วไปในบทสวดขวัญทุกประเภท

ส่วนลักษณะอัปมงคล เป็นเสนียดจัญไร หรือที่เรียกกันในพื้นบ้านลัวะแล้วว่า ชิด ไคแก่ ลักษณะอัปมงคลของไม้ที่ไม่ควรนำมาปลูกสร้างบ้านเรือน เช่น ไม้ฟ้าผ่า ไม้ที่ไม่แข็งแรง และลักษณะผิดปกติบางอย่างของช้าง เช่น ห่องโต คอโต หูแหง หางเป็นขอ ถือว่าเป็นลักษณะชั่ว เป็นเสนียดจัญไร จึงไม่ควรนำมาใช้งาน เชื่อว่าจะทำให้เจ้าของทามาหากินไม่เจริญรุ่งเรือง ความเชื่อเรื่องนี้มีอยู่เฉพาะในบทสวดขวัญขึ้นเรือนใหม่และบทสวดขวัญช้าง เท่านั้น

6. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ นรกสวรรค์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำซึ่งจะได้บุญหรือเป็นบาป หากกระทำความดีก็จะได้บุญ ตายแล้วจะได้ไปอยู่ในสวรรค์ มีความสุข ความสบาย แต่หากกระทำความชั่วจะบังเกิดผลบาป ตายไปจะตกนรก พบแต่ความทุกข์ ความทรมาน นรกสวรรค์จึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มนุษย์นามากล่าวอ้างเพื่อให้บุคคลในสังคมกระทำแต่ความดี และละเว้นที่จะกระทำความชั่ว จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม

นรกที่ปรากฏในบทสวดขวัญคือ นรกชั้นอเวจี และอบายภูมิ นรกอเวจีเป็นนรกขุมลึกสุด มีความทุกข์ทรมานมากที่สุด เชื่อว่าผู้ใดทำบาปหนักยิ่งจะตกไปอยู่ในนรกขุมนี้ บทสวดขวัญนาคกล่าวว่า หญิงใดที่หาให้พระภิกษุเกิดอาวมณีในทางกาม หญิงและชายนั้น ตายแล้วจะตกนรกอเวจี ส่วนอบายภูมิเป็นที่อยู่ของเปรต สัตว์จากพวกหนึ่งที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน เพราะเชื่อว่าบุคคลใดเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำความดีมีบุญคุณ ครั้นตายไปจะ

เกิดเป็นเปรต ปากเล็กเท่ารูเข็ม มือเท้าใหญ่เท่าใบศาล กินอาหารก็ลำบาก จึงมีแต่ความทิวโหย

สวรรค์ที่มีกล่าวถึงในบทสวดวิชัยเป็นสวรรค์ในคัมภีร์เทวมนิกาย คือ สวรรค์ในกามภูมิ และรูปภูมิ ในกามภูมิปรากฏความเชื่อเรื่อง 3 ทวีปคือ อุตตรกุรุทวีป อมรโคยานทวีป และชมพูทวีป ว่าเป็นดินแดนที่มีแต่ความสุข เชื่อในสวรรค์ 6 ชั้น หรือฉกามวจรสวรรค์ตั้งแต่ชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 4 ได้แก่ สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นที่สถิตของท้าวจุลโลกบาล สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่สถิตของพระอินทร์ และสวรรค์ชั้นยามา สวรรค์ชั้นดุสิตา ส่วนสวรรค์ในรูปภูมิเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ชั้นพรหมทั้ง 16 ชั้น และพรหมชั้นสูงสุดคือ อภินิรพรม บทสวดวิชัยทุกประเภทปรากฏความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์อยู่ทั่วไป

7. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อถือในการเลือกวัน เวลา สำหรับทำพิธีกรรม ซึ่งจะต้องเป็นวันเวลาที่เหมาะสมและต้องทำตามที่ยูเรพาจารย์ได้กำหนดไว้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ได้รับการสวดวิชัย บทสวดวิชัยทุกประเภทจะกล่าวถึงเรื่องฤกษ์ยามที่ไว้ตอนเริ่มต้นเสมอ

อาชีพ การทำมาหากิน บทสวดวิชัยสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลับแลในด้านการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมทั้งสิ้น ได้แก่ การทำนา การหาสวน การหาไร่ งานช่างฝีมือ การเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้แรงงาน และเป็นหมอขวัญ

การทำนา ชาวลับแลทำนาเป็นอาชีพหลัก ลักษณะนาที่เป็นประเพณีนาคาปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ชาวเจ้าปลูกเพื่อการจำหน่าย ส่วนชาวเหนียวปลูกเพื่อบริโภค แต่ถ้ามียูเรพาจารย์จะจำหน่ายควย

การหาสวน หาไร่ เป็นเพียงการทำมาหากินของชาวลับแล เนื่องจากปลูกพืชสวนพืชไร่ไว้เพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน ไม่ถึงกับปลูกเพื่อการจำหน่าย พืชสวนพืชไร่ที่ปลูกมักเป็นไม้ใบและไม้ผล แต่ต่อมาในปัจจุบันนี้การหาสวนหาไร่นี้ได้กลายเป็นอาชีพสำคัญอาชีพหนึ่งของชาวลับแล

งานช่างฝีมือ ที่สำคัญคือ งานตีเหล็กและงานช่างไม้ การตีเหล็กของชาวลับแล จะตีเหล็กเพื่อผลิตผลงานทางด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เช่น ผลิตมีด จอบ ผาสไถ ขวาน ส่วนงานช่างไม้เป็นงานปลูกสร้างเรือน งานตีเหล็กและงานช่างไม้นี้ แต่เดิม ชาวลับแลมักทำในเวลาว่างเว้นจากการทำนา แต่ปัจจุบันชาวลับแลส่วนหนึ่งได้ยึดเป็น อาชีพหนึ่ง

การเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน สัตว์เลี้ยงสำคัญได้แก่ ช้างและควาย ชาวลับแล เลี้ยงช้างไว้เพื่อใช้งานในป่า เช่น ลากซุง ควายเลี้ยงไว้เพื่อใช้หว่านตั้งแต่การไถ คราก จนถึงการทำนาข้าว สัตว์เลี้ยงทั้งสองจึงเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่จำเป็น สำหรับการทามาหากิน ปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์สองชนิดนี้ลดน้อยลง เนื่องจากสภาพ แวดล้อมทางภูมิศาสตร์และความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์มีมากขึ้น ป่าไม้ถูกทำลาย อาชีพการทำป่าไม้หมดไป ความจำเป็นการไถช้างไม่มี การทำนาชาวลับแลและใช้ เครื่องจักรช่วยในการทำนามากขึ้น ความสำคัญและความจำเป็นที่จะใช้ควายก็ลดน้อยลง

อาชีพหมอขวัญ ชาวลับแลส่วนหนึ่งมีอาชีพเป็นหมอขวัญเป็นอาชีพรอง เพราะ รายได้จากอาชีพนี้ไม่พอเพียงต่อการเลี้ยงชีพ การเป็นหมอขวัญก็เพื่อต้องการ ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสำคัญ

ค่านิยมทางสังคม บทสัมภาษณ์แสดงให้เห็นค่านิยมทางสังคมหลายประการ อาจประมวลสรุปมากล่าวได้ดังนี้

1. ความกตัญญูรู้คุณ เป็นค่านิยมที่ปรากฏเด่นชัดมากในบทสัมภาษณ์ การรู้คุณ และตอบสนองผู้ให้คุณเป็นสิ่งสำคัญของคนในสังคม เพราะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วย แก้ไขอุปสรรคและช่วยในการทำงานให้ลุล่วงด้วยดี ชาวลับแลมีเพียงแต่จะสำนึกใน บุญคุณของคน เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ เท่านั้น สัตว์และน้องบางชนิดที่ให้คุณประโยชน์ เช่น ช้าง ควาย และข้าว ชาวลับแลก็สำนึกในบุญคุณด้วย ค่านิยมประการนี้เห็นได้ จากบทสัมภาษณ์ทุกประเภท

2. การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นวิธีการอบรมสั่งสอนหนึ่งในสังคมไทยให้ผู้เยาว์วัยรู้จักเคารพนบนอบเชื่อฟังผู้มีอาวุโส เป็นวัฒนธรรมของชาวลับแลอย่างหนึ่งที่ให้ผลลัพธ์ทั้งแก่ผู้ใหญ่และผู้รับการอบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่ที่ควรแก่การเคารพเชื่อฟัง ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ และผู้เป็นสามี บทสวดวิญญาคและบทสวดวิญญาบ่าวสาว ปรากฏค่านิยมประการนี้ไว้อย่างชัดเจน

3. ความโอบอ้อมอารี ความมีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นคุณธรรมสำคัญประจำใจประการหนึ่งของชาวลับแล คุณธรรมดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดความรัก ความเห็นใจ และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม ในบทสวดวิญญาค บ่าวสาว และบทสวดวิญญารั้งขึ้นเรือนใหม่ แสดงให้เห็นค่านิยมเรื่องนี้อย่างชัดเจนคือ ในพิธีท้าวขวัญทั้งสามพิธีจะมีญาติและมิตรสหายสละทั้งเวลา แรงงาน และทรัพย์สิน เพื่อช่วยการท้าวขวัญในพิธีนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

4. ความสันโดษ ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ไม่โลภและไม่เบียดเบียนกัน เป็นคุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินชีวิต ความสันโดษจะยังความสงบสุขให้แก่ตนเองและสังคม ในวิถีชีวิตของชาวลับแลมีค่านิยมเรื่องนี้ปรากฏอยู่ เห็นได้จากการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และเห็นได้จากการอบรมสั่งสอนให้พอใจในสภาพชีวิตของตน เช่น เมื่อเป็นพระภิกษุก็จงหมั่นศึกษาเล่าเรียนในทางธรรม อย่าเรียนเป็นหมอยา อย่าท้าวค้ำกับชาวบ้านเพื่อหวังผลตอบแทน เป็นต้น

5. ความมั่งมีทรัพย์ ชาวลับแลมีค่านิยมยกย่องความมั่งคั่ง ร่ำรวยทรัพย์สมบัติ ข้าวของเครื่องใช้ และข้าทาสบริวาร เช่นเกี่ยวกับความปรารถนาของมนุษย์โดยทั่วไป แต่ชาวลับแลมีจิตสำนึกอันน่าสรรเสริญในการมีค่านิยมเรื่องนี้คือ เมื่อมั่งคั่งทรัพย์สมบัติแล้วนิยมทำบุญให้ทาน หรือให้เป็นที่พักพิงอาศัยของญาติพี่น้อง ซึ่งจะเห็นค่านิยมประการนี้ได้จากบทสวดวิญญารั้งขึ้นเรือนใหม่ และบทสวดวิญญาค

6. หน้าที่ของสามีภรรยา การแบ่งแยกและการร่วมนั้นภาระรับผิดชอบต่อครอบครัวของสามีภรรยา มีปรากฏเป็นค่านิยมอยู่ในบทสุภาษิตว่าสาวคือ สามีเป็นผู้นำของครอบครัว เป็นผู้ออกไปหางานหาเลี้ยง เอาใจใส่ดูแลทุกคนในบ้าน และมีอำนาจสิทธิ์ขาดตัดสินเรื่องสำคัญในครอบครัว ส่วนภรรยาเป็นผู้ตามมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย หุงหาอาหาร ดูแลเลี้ยงบุตร และเป็นผู้เตรียมนานุเคราะห์ไปบวชสำหรับภาระรับผิดชอบร่วมกันของสามีภรรยา คือ ในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน และการบวชเรียนของบุตร

7. การแต่งกายและอาภรณ์เครื่องประดับ ความประณีต รักสวยรักงาม ในการแต่งกาย และนิยมใช้อาภรณ์เครื่องประดับที่มีค่าราคาสูง เป็นค่านิยมประการหนึ่งของชาวฉะเชิงเทรา และแสดงออกซึ่งฐานะทางสังคมและความมีหน้ามีตาของผู้แต่ง บทสุภาษิตแสดงถึงค่านิยมการแต่งกายของชายชาวฉะเชิงเทราโดยอ้างถึงความพิถีพิถันมากในเรื่องนี้ บทสุภาษิตคนเจ็บคนป่วยก็แสดงให้เห็นถึงค่านิยมการแต่งกายและการใช้อาภรณ์เครื่องประดับของสตรีอย่างประณีต รักสวยรักงาม

8. การศึกษา ชาวฉะเชิงเทรานิยมส่งเสริมบุตรชายให้ไปศึกษาเล่าเรียนวิชาหนังสือและวิชาชีพมากกว่าบุตรหญิง และนิยมให้บุตรหลานเรียนในระดับสูง ๆ ค่านิยมเรื่องนี้ปรากฏเด่นชัดในบทสุภาษิต

9. การละเล่นบันเทิงใจ ใฝ่แก้ค่านิยมเกี่ยวกับการกีฬา เช่น การเล่นสกา และเล่นตีกอล์ฟ และเกี่ยวกับความบันเทิงใจคือการ เล่นเพลงซอ ซึ่งเป็นค่านิยมในด้านการสนุกสนาน ปัจจุบันการละเล่นบันเทิงใจในรูปแบบเก่าเหล่านี้ได้เสื่อมสูญไปแล้วตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม

10. การรักษาเกียรติยศชื่อเสียง การรักษาชื่อเสียงของวงศ์สกุลและตัวเองมิให้เสียหาย เป็นที่คู่หมั่นดูแลของคนทั่วไป เป็นค่านิยมอีกประการหนึ่งที่ชาวฉะเชิงเทราประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นการรักษาหน้าตนเอง และแสดงถึงความมีเกียรติยศเป็นต้นแบบที่ดีของคนในท้องถิ่น บทสุภาษิตที่กล่าวเน้นถึงค่านิยมประการนี้ คือ บทสุภาษิตว่าสาว และบทสุภาษิตว่านาค

อภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทสູ່ขวัญช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งขึ้นหลายประการที่สำคัญคือ ความเข้าใจในสภาพชีวิต สภาพสังคม ตลอดจนตระหนักในค่านิยมของสังคม ตามที่ปรากฏมีอยู่ในบทสູ່ขวัญต่าง ๆ เหล่านั้น

ชีวิตของคนในอดีตมีความสัมพันธ์กับการสູ່ขวัญอยู่หลายระยะ จนกล่าวได้ว่า การสູ່ขวัญมีอยู่ในชีวิตตลอดทุกขั้นตอนไม่ว่าจะประสบความสำเร็จ ความสุข ความเจ็บไข้ ไข้ป่วย หรือบริบูรณ์มั่งคั่ง การสູ່ขวัญมีบทบาทสำคัญเสมอมา และถ้าจะพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่า การสູ່ขวัญมีผลสำคัญต่อความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์ประการหนึ่ง และยังมีมุ่งหมายที่จะสอนจริยธรรมในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับพัฒนาการของชีวิตอีกประการหนึ่ง

สำหรับประการแรกนั้น การสູ່ขวัญจะให้คุณประโยชน์ในระยะเวลาที่ชีวิตได้รับความกระทบกระเทือนทั้งกายและใจ และมีความต้องการ "ขวัญ" หรือกำลังใจ ความอบอุ่นใจ ความสบายใจ ครั้นเมื่อมีการสູ່ขวัญก็จะเท่ากับได้รับการเอาใจใส่ดูแลด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ย่อมทำให้จิตใจมั่นคงและมีความเป็นปกติสุขอบอุ่นใจขึ้น

ส่วนในประการที่สองนั้น มนุษย์มีความเจริญพัฒนาขึ้นตามลำดับวัยของชีวิต มีระยะที่จะต้องบวชเรียน แต่งงาน มีครอบครัว และมีบ้านเรือน ทรัพย์สินสมบัติ สภาพตามวัยต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมต้องการธรรมะในการดำรงตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของตน การสູ່ขวัญจึงเป็นอุปกรณ์สำคัญซึ่งทำหน้าที่สอน เกื้อหนุนให้สติ และให้หลักในการดำรงชีวิตอันดีงาม ส่วนการสູ່ขวัญเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงป้อนเป็นการแสดงจิตใจอันประณีต อ่อนโยน มีความเข้าใจ ความมีน้ำใจ และความเห็นอกเห็นใจในสัตว์เลี้ยงที่ไ้ช่วยแบ่งเบาภาระการงาน นับเป็นคุณธรรมอันงดงามละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง ธรรมชาติของสัตว์เลี้ยงนั้น ถ้าไ้รับน้ำใจเมตตาจากเจ้าของก็จะรู้สึกและรับทราบไ้ การสູ່ขวัญสัตว์เลี้ยงย่อมสร้างความผูกพันกันจิตใจซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของและสัตว์เหล่านั้นเป็นแน่นอน

สำหรับรูปแบบคาประพันธ์ที่ใช้แต่งบทสุวัญ ว่าเป็นคาประพันธ์ที่แต่งไ้ง่ายกว่ากลอนและคาประพันธ์ชนิดอื่น ๆ เพราะมีข้อกำหนดในการประพันธ์ไม่มากนัก การใช้คาในวรรคหนึ่ง ๆ ก็ไม่กำหนดเคร่งครัด อาจเปลี่ยนแปลงไปไ้ตามเนื้อเรื่อง และท่วงทानองการสวด นอกจากนี้รายยังเป็นคาประพันธ์ที่เหมาะสมสำหรับการแต่งเรื่องให้คาเนินเนื้อความไปไ้อย่างรวดเร็วอีกด้วย

ในส่วนลักษณะการคาเนินเรื่องในบทสุวัญ บทไหว้หรือบทพระนามเป็นตอนหนึ่งที่มีปรากฏในบทสุวัญทุกประเภท บทไหว้เป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่งวรรณกรรมร้อยกรองที่มีมาแต่สมัยโบราณ ถือกันว่าเป็นการเริ่มเรื่องด้วยสิริมงคล ความสุข ความเจริญ เมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องกล่าวไหว้อันไ้แก่ พระพุทธเจ้า พระรัตนตรัย ครูอาจารย์ หรือสรรเสริญโอกาสอันดี คุณของพืชและสัตว์บางชนิดคือ ข้าว และควายแล้ว จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและค่านิยมทางสังคมของชาวลับแลไ้ไ้ชัดว่า ชาวลับแลมีความเชื่อมั่นในพุทธศาสนา ในเรื่องโชคกลาง และมีค่านิยมทางสังคมสูงมากในเรื่องความกตัญญูคุณไม่ว่าต่อมนุษย์ด้วยกันหรือแม่แคตอสัตว์เลี้ยงและพืชบางชนิด

ในคานภาษาและศิลปะในการเรียบเรียง จะเห็นว่าภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่ในบทสุวัญคือ ภาษาถิ่นลับแล จึงทำให้ถ้อยคาเหล่านั้นเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้ความรู้สึกที่ซาบซึ้งกินใจ และก่อให้เกิดอารมณ์ไ้ง่ายสำหรับชาวลับแล จึงนับว่าภาษาสำนวนกลมกลืนสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเชิญขวัญให้กลับมา ควยการใช้ถ้อยคาพื้น ๆ ธรรมดาเอื้อนเอ่ยเชิญขวัญ ทำให้ขวัญหรือก็คือผู้เป็นเจ้าของขวัญนั้น และคนอื่น ๆ ที่ไ้ฟังเข้าใจอย่างซาบซึ้งกินใจไปควยยังเห็นไ้ชัดชัดเจนควยอีกว่า ผู้แต่งหรือผู้กล่าวบทสุวัญมีศิลปะในการเรียงร้อยถ้อยคาเหมาะสมที่จะกล่าวเปล่งเสียงให้ไพเราะให้มีความหมายเด่นชัดขึ้นควยการซ้ำคา หรือซ้ำความและซ้อนคา มีเสียงกระทบในกลุ่มถ้อยการใช้สัมผัส และนอกจากนี้ยังใช้โวหารเรียบง่าย ฟังจับใจลึกซึ้งทันที ไม่ว่าจะเป็นการใช้อุปมาอุปไมย การกล่าวเกินจริง การกล่าวเทาความ หรือการบรรยายการพรรณนาที่แจ่มแจ้งชัดเจน

ในด้านความเชื่อที่ปรากฏในทฤษฎี ย่อมเป็นที่ทราบด้วยความเห็นใน
ธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นความเชื่อ ซึ่งเนื่องมาจากความกลัว และความ
ปรารถนาใคร่เป็นในจิตใจ มนุษย์กลัวและเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน เช่น
ผี อาณาจักรศักดิ์สิทธิ์ ความอับมงคล ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต
ของตน มีความปรารถนาที่จะให้ชีวิตมีแต่ความสุข ความมั่งคั่งสมบูรณ์ พ้นจากสิ่งร้าย
ทั้งปวง คอยเหตุมนุษย์กำหนดให้สิ่งที่ตนกลัวนั้นเป็นรูปธรรมขึ้น เป็นผลให้เกิดพิธีกรรม
เพื่อให้บรรลุนิยามปรารถนาขจัดสิ่งร้าย และให้มีสิ่งดีเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตน วัฒนธรรม
พื้นบ้านที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับความเชื่อนั้น ๆ มีอยู่ระยะเวลา
หนึ่งในพัฒนาการของมนุษย์ทุกสังคมทั่วไปในโลก

เมื่อพิจารณาค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคมในทฤษฎี จะเห็นได้ว่ามีทั้งค่านิยม
ส่วนบุคคล และค่านิยมส่วนรวม กล่าวคือ การปฏิบัติกรรมนั้นเป็นเรื่องราวส่วนบุคคล
แต่จะมีผลกระทบถึงส่วนรวมหรือต่อสังคมโดยปริยายด้วยเสมอไป เช่น การหายเจ็บไข้
ปัสสาวะปกติและสุขภาพจิตดีจะได้เป็นผู้ที่แข็งแรง เป็นกำลังของครอบครัวและสังคม
การบวชเรียนเป็นการเตรียมตัวเพื่อเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมของสังคมเช่นเกี่ยวกับการ
แต่งงาน และการตั้งบ้านเรือนเป็นการแสดงเจตน์เจานในความสัมพันธ์กับคน
และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมนั้นต่อไป

ส่วนการเชื่อที่เกี่ยวกับการทามาหากินและเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ที่เป็น
อุปกรณ์สำคัญในการทามาหาเลี้ยงชีพนั้น เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะชีวิตและจิตใจ
อันประณีตงดงามของคนไทย โดยแสดงถึงอาชีพหลักคือการเกษตรกรรม และวิธีการ
ทำงานซึ่งต้องใช้สัตว์เลี้ยงเป็นเครื่องทุ่นแรงสำคัญ และเนื่องจากเครื่องทุ่นแรง
เหล่านี้เป็นสิ่งมีชีวิต ผู้เป็นเจ้าของมีความรัก ความขอบใจ และความตระหนักค่าใน
แรงงานนั้น จึงได้จัดพิธีกรรมเชื่อให้แก่วัตถุสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น

สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสภาพความเป็นไปในปัจจุบันด้านการ
ศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมมีผลกระทบต่อความคิด ความเชื่อ และวิถีทางการดำรงชีวิต

ของชาวลับแลหลายประการ มีความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ บ้างเกิดขึ้น ดังจะได้อธิบายต่อไปดังนี้

1. ลักษณะภูมิประเทศอันเป็นสภาพแวดล้อมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในอดีตกาลสภาพบ้านเมืองเป็นป่าเขา เป็นที่มีอันตราย และลี้ลับ ซึ่งคนไม่อาจเข้าใจได้ ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในจิตใจอยู่เป็นปกติวิสัย แต่ในปัจจุบันสภาพเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ป่าไม้ถูกทำลายจนเกือบหมด ศัตรูร้ายนานาชนิดที่เคยอาศัยในป่าก็หนีหายไปเกือบหมดสิ้น เป็นผลทำให้ความคิด ความเชื่อ และความผยองใจใน ความกลัว ความลี้ลับและอันตราย อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม ป่าเขาลดน้อยลงไปด้วย จิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเคยสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพิธีกรรมสู่ขวัญ บางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไป เช่น แต่เดิมมีป่าใบอุดมสมบูรณ์ ชาวลับแลจึงมีอาชีพ เลี้ยงช้างไว้ทำงานในป่าไม้ คนเหล่านั้นเห็นความสำคัญและसानกคุณของช้างที่ช่วยทำงานหนัก จึงจัดให้มีพิธีกรรมสู่ขวัญช้างทุกครั้งที่ได้ช้างเชือกใหม่มา หรือเวลา ก่อนและหลังจากการใช้งานช้างแล้วทุกครั้ง ในปัจจุบันป่าไม้เกือบไม่มีอยู่ อาชีพหา ป่าไม้ก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะใช้ช้างจึงหมดไป การสู่ขวัญช้างในอำเภอลับแลใน ปัจจุบันจึงไม่มีอีกเลย คงเหลืออยู่แต่หสู่ขวัญช้าง ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพชีวิตในอดีต และความรัก ความผูกพันอันดีต่อกันระหว่างคนกับสัตว์เท่านั้น

2. การศึกษาเจริญขึ้น การศึกษาโดยเฉพาะในเขตอำเภอลับแลเจริญขึ้น เป็นลำดับ แต่เดิมชาวลับแลศึกษาเพียงอ่านออกเขียนได้ และศึกษาจริยธรรมจากวัด เท่านั้น ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติประถมศึกษาประกาศใช้ มีโรงเรียนเกิดขึ้นชาวลับแล ได้รับการศึกษาในโรงเรียนซึ่งสอนวิชาการสมัยใหม่ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด เป็นแนววิทยาศาสตร์มากขึ้น ในปัจจุบันการศึกษาเจริญขึ้นมาก ทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ทำให้ความคิดความรู้ของผู้เรียนสูงขึ้น ความคิด ความเข้าใจเหตุผลมีมากขึ้นด้วย การศึกษาแนววิทยาศาสตร์ช่วยอธิบายสิ่งลึกลับ ไม่มี ตัวตนที่เคยก่อความหวาดกลัว และความวิตกกังวลต่าง ๆ ให้ลดน้อยลงไปได้เป็นอันมาก

เช่น สมัยหนึ่งเมื่อมีคนเจ็บไข้ก็เชื่อว่าเป็นการกระทำของภูติผี เพื่อกำรับการศึกษามากขึ้นก็บังเกิดความเข้าใจมากขึ้น ภูตผีของพวกคนเจ็บป่วยเช่นนั้น ๆ ภัยเหตุนี้นี้พิธีสู่ขวัญบางอย่าง เช่น พิธีสู่ขวัญคนเจ็บคนป่วยจึงเสื่อมความนิยมลงไป

3. การสาธารณสุขเจริญก้าวหน้า ทำให้สภาพชีวิตของชาวฉะเชิงเทราเปลี่ยนแปลงไป เห็นได้จากเมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ในอดีต การรักษาอนามัยให้ร่างกายแข็งแรง ป้องกันโรคต่าง ๆ การรักษาคอนเจ็บป่วยและการคลอดบุตร เหล่านี้นวนต้องอาศัยหมอพื้นบ้านซึ่งรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถาและสมุนไพร หรือเชิญหมอชาวนามาเรียกขวัญคนเจ็บคนป่วย เมื่อคลอดบุตรก็หาหมอต้าแยบาคาดอด แต่ปัจจุบันนี้มีสถานอนามัยอำเภอและตำบลทุกความลมีแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ประจำ แม้จะยังไม่สมบูรณ์นัก แต่ทำให้ประชาชนหันมานิยมการแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้น เป็นผลให้การสู่ขวัญเพื่อรักษาคอนไขลงน้อยลงไปกว่าเดิมมาก วิถีชีวิตของชาวฉะเชิงเทราที่เคยผูกพันอยู่กับหมอพื้นบ้านและหมอชาวนาก็เปลี่ยนแปลงไป ตามความเจริญทางการสาธารณสุข

4. ความเจริญทางค่านิยม ได้แก่ ความเจริญทางค่านิยมเทคโนโลยีทางการเกษตร และการคมนาคมติดต่อหลายประเภท ทำให้การดำเนินชีวิตของชาวฉะเชิงเทราเปลี่ยนแปลงไป เห็นได้ชัดจากอาชีพการงาน แต่เดิมนั้นชาวฉะเชิงเทราต้องอาศัยแรงงานจากควายหามาเป็นหลักทั้งการไถ การกรวด การนวดข้าว การขนส่ง และการเดินทางคมนาคม ความผูกพันระหว่างคนกับควายจึงสนิทแนบแน่น ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น ชาวฉะเชิงเทราได้อาศัยเครื่องจักรกลมาช่วยในการทำงานอีกทางหนึ่ง ทำให้ความจำเป็นการใช้ควายลงน้อยลงไป เมื่อไม่ใช้ควายช่วยประกอบอาชีพแล้ว ความสำคัญในคุณค่าของควายก็มันน้อยลงควาย เป็นผลให้พิธีการสู่ขวัญควายเสื่อมถอยความนิยมลงไป ชีวิตของชาวนาที่เคยผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยง เช่น ช้างควาย ก็เปลี่ยนไปเป็นเรื่องการลงทุน และเทคโนโลยีสมัยใหม่แทน

มีข้อควรสังเกตประการหนึ่งคือ การสู่ขวัญนั้นเป็นเรื่องผูกพันกับจิตใจมนุษย์ เป็นสำคัญที่สุด ฉะนั้นการสู่ขวัญก็เกี่ยวกับชีวิตจิตใจของมนุษย์ และเชื่อมสัมพันธ์ไปจนถึงประเพณีต่าง ๆ ของชีวิตแล้ว การสู่ขวัญนั้นจะยังคงอยู่ยืนนานกว่าการสู่ขวัญที่เป็นเรื่องทางวัตถุ และเรื่องของชีวิตที่ไม่เกี่ยวกับประเพณี เช่น การสู่ขวัญนาค ขวัญแต่งงาน ขึ้นเรือนใหม่ จะมีอายุยืนในความนิยมมากกว่าการสู่ขวัญประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่า สภาพบ้านเมือง และสภาพชีวิตหลายด้านเปลี่ยนแปลงได้ ยากกว่าด้านจิตใจและอารมณ์ของมนุษย์ทั่วไป

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสู่ขวัญเป็นประเพณีอันคงามด้านจิตใจ แม้กระทั่งกับควยความเชื่อที่ไม่เป็นแนววิทยาศาสตร์มากนัก แต่มีความประณีต ละเอียดย้อน และความเข้าใจในธรรมชาติถึงความต้องการว่าเป็น (need) ของมนุษย์และสัตว์ ทั้งยังแสดงถึงวัฒนธรรมของชนในระยะเวลาหนึ่งอีกควย แม้ว่าในปัจจุบันนี้ พิธีกรรมสู่ขวัญอาจเป็นวัฒนธรรมที่ไม่จำเป็นแล้ว แต่แก่นแท้อันเป็น "หัวใจ" ของการสู่ขวัญคือ ความมั่นคงทางจิตใจ และการสอเสียดวัฒนธรรม ควรมีอยู่และควรรักษาไว้ให้มีอยู่ในสังคมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อแสดงถึงความรัก ความผูกพันในครอบครัว ความเอื้ออาทรต่อจิตใจผู้อื่นแม้กระทั่งสัตว์เลี้ยง ความสนใจใฝ่ดีและความรับผิดชอบ กว นาทผู้คุมกรองคุแล ผู้เลี้ยงรักษา กอดจนคุณธรรมค่านความกตัญญูคุณ สิ่งถึงาม เหล่านี้ควรควรมีอยู่เสมอไปในชีวิตบุคคลและสังคม เมื่อการสู่ขวัญเสื่อมถอยความนิยม คง ก็ควรมีมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งรักษาสิ่งที่เคยมีเคยไค เพื่อสนองความ ต้องการจำเป็นของมนุษย์ทดแทนการสู่ขวัญเหล่านั้น

๖
ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณกรรมบทสุชาวจากอาเภอสลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ครั้งนี้ เป็นการศึกษาระดับรวบรวมแบบแผน และวิเคราะห์ ควรจะได้มีการศึกษากันต่อไป เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา และปรับปรุงให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน ดังนี้

1. ควรได้มีการรวบรวมและศึกษาวรรณกรรมบทสุชาวในท้องถิ่นอื่นของ จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อเปรียบเทียบและหาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ควรได้วิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของการสุชาวในบทสุชาวที่รวบรวม ได้ เพื่อนำวัตถุประสงคที่แท้จริงของการสุชาวมาพัฒนาให้เข้ากับสภาพชีวิตปัจจุบัน โดยรักษาแก่นแท้และประสิทธิผลของการสุชาวเอาไว้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

การศึกษา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ อุตรดิตถ์ โรงพิมพ์การศาสนา 2520,
134 หน้า

กิ่งแก้ว อัทธการ วรรณกรรมจากบ้านโน โรงพิมพ์คุรุสภา 2514, 444 หน้า

กุหลาบ มัลลิกะมาส คหิชาบ้าน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิง
วาสประสาธตาทุการย์ (วาส ประนิช) 11 กันยายน 2516 โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
2516, 273 หน้า

_____ วรรณกรรมไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2523, 219 หน้า

_____ วรรณคดีวิจารณ์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2522, 213 หน้า

คณะกรรมาธิการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน ความหมายของวัฒนธรรม ม.ป.ป.

30 หน้า อักสาเนา

ค.คันสิงห์ (นามแฝง) "พิธีสู่ขวัญ" วัฒนธรรม 12 : 46 - 49 กุมภาพันธ์ 2508

จังหวัดอุตรดิตถ์, สำนักงาน เอกสารข้อมูลและผลงานบางประการของจังหวัดอุตรดิตถ์
2524

จารุบุตร เรืองสุวรรณ "วรรณกรรมพื้นเมืองภาคอีสาน" วัฒนธรรมไทย 1 :
46 - 56 มีนาคม 2521

ชาคริต อนันทรวัน บทสวดขวัญจังหวัดเลย เอกสารการวิจัยจากสำนักงานวัฒนธรรม
แห่งชาติ 2525, 273 หน้า อักสาเนา

ชานาญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ "ความเชื่อ - ประเพณี" ใน
คหิชนวิทยา หน้า 87 - 117 โรงพิมพ์คุรุสภา 2520

ชิน อยู่ดี และสุด แสงวิเชียร อดีต โรงพิมพ์พิมพ์เนก 2517, 454 หน้า

การงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา "คำนำ" ใน ประชุม
เชิษขวัญ หน้า ช - ฎ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายชาม
แพรสำราญ 6 พฤษภาคม 2516 สุขกิจชัยการพิมพ์ 2516

คำร่างราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา เทียวตามทางรถไฟ

โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์ 2509, 122 หน้า

ตรวจจากราคาศุทธคดี, สถานี รายงานสถิติอุทกนิคมวิทยาของจังหวัดอุตรดิตถ์ 2525

ตรี อมาตยกุล เมืองเหนือเมืองใต้ แพร่พิทยา 2513, 454 หน้า

ทะเบียนราษฎร, แผนก อำเภอฉะเชิงเทรา รายงานสถิติจำนวนราษฎร ประจำเดือน

มีนาคม พ.ศ. 2525 2525

ทะเบียนและคลัง, งาน ทะเบียนที่ดินปฎิบัติพระที่นั่งศรีวิมลภูมิวน หอถาวรประวัติศาสตร์

2525

ชวช ปุณณทก วรรณกรรมท้องถิ่น โอเคียนส์โตร 2525, 401 หน้า

นิยม คานวนมาสก "ลัทธิและความเชื่อบางอย่าง" ใน อิทธิพลของสังคมต่อ

พัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานเหื่อน ตามลำนานชาว อำเภอเมือง จังหวัด

อุตรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เล่มที่ 3 หน้า 300 - 335 โรงพิมพ์คุรุสภา 2512

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2520,

235 หน้า

ปกครองจังหวัดอุตรดิตถ์, ที่ทำการ รายงานสถิติจำนวนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์ 2525

ประคอง นิมนานหมื่น "ขวัญและคำเรียกขวัญ" ใน ลานนาไทยคดี หน้า

100 - 120 เจริญวิทย์การพิมพ์ 2521

"คำเรียกขวัญเมืองเหนือ" วัฒนธรรมไทย 6 : 31 - 36 มิถุนายน

2520

ประมวล กักกินสัน คหิชาบ้าน การศึกษาในด้านมนุษยวิทยา โรงพิมพ์แพร่พิทยา

2521, 348 หน้า

ประสาธ หลักกิดา สังคมวิทยา ก้าวหน้า 2514, 516 หน้า

- ประสาธ อิศรปริกา และคณะ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน
 โรงพิมพ์จินตทัศน์ 2518, 69 หน้า
- ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้าน จาก "มุกคำ" ตามลือนามพิบูลย์ โรงพิมพ์คุรุสภา
 2519, 535 หน้า
- ปราณี วงษ์เทก ผู้แปลและเรียบเรียง "ความทนได้และทนไม่ได้ต่อความคลุมเครือ
 ที่ปรากฏในนิทานปรัมปราและพิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือ" ใน พื้นบ้านพื้นเมือง
 เจ้าพระยา 2525, 368 หน้า
- แปลก สนธิรักษ์ พจนานุกรมบาลี - ไทย ไทยวัฒนาพานิช 2506, 358 หน้า
- พนรัตน์, สมเด็จพระ วัดพระเชตุพน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา บรรณาการ
 2515, 656 หน้า
- พิณทิพย์ พดทิพย์ วรรณกรรมแหล่งจากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ปริชญานิพนธ์
 กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2524, 407 หน้า อัดสำเนา
- พูนพิศมัย กิตกกุล, ม.จ. ประเพณีไทย เสริมวิทยบรรณาการ ม.ป.ป., 426 หน้า
- ปิญโญ จิตต์ธรรม ความเชื่อ มงคลการพิมพ์ 2522, 54 หน้า
- มนเฑียร ดีแท้ ประวัติเมืองอุตรดิตถ์ วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์ 2519, 105 หน้า
- _____ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุตรดิตถ์ วิเทศธุรกิจการพิมพ์ 2523,
 224 หน้า
- มณี พยอมยงค์ พจนานุกรมลานนาไทย ม.ป.ป., 200 หน้า อัดสำเนา
- เมฆ รัตนประสิทธิ์ พจนานุกรมไทยยวน - ไทย - อังกฤษ ม.ป.ท. 2508,
 378 หน้า
- ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อักษรเจริญทัศน์
 2525, 930 หน้า
- "รายได้ต่อบุคคลของจังหวัดต่าง ๆ ปี 2523" วิจัยกร 23 : 2 20 - 26
- สิงหาคม 2525

วัฒนธรรมพื้นบ้าน เอกสารหมายเลข 10 เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ม.ป.ป.

วีรวงศ์ (กิสสมหาเถระ), สมเด็จพระมหา พจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลาง

ไทยวัฒนาพานิช 2515, 525 หน้า

ศาสนาโกณ, พระ สวคมนตรีแปล โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย 2522, 533 หน้า

ศึกษาธิการจังหวัดอุดรธานี, สำนักงาน แบบรายงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ภายใต้

(รศ.ภ.) ปีการศึกษา 2524 จังหวัดอุดรธานี 2525

สงวน ไชยสิทธิ์ ประเพณีไทยภาคเหนือ พิมพ์ครั้งที่ 2 โอเคียนส์โตร์ 2512,
388 หน้า

ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ โดยหนานเตจา (นามแฝง)

ประเทืองวิทยา เชียงใหม่ 2517, 384 หน้า

อุคาเมืองและน้ำเตา เชียงใหม่ - ลำพูน สุริวงศบุคเซ็นเตอร์

เชียงใหม่ 2517, 348 หน้า

สวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 ไทยวัฒนาพานิช 2521
385 หน้า

สำนวน งามสุข เกล็ดจากวรรณคดี พิมพ์ครั้งที่ 2 แพร่พิทยา 2507, 405 หน้า

สิทธิ์ บุกรินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา มิตรนาการพิมพ์ 2523, 80 หน้า

สุจิต บุญญาภาพ พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาไทย - อังกฤษ และอังกฤษ - ไทย

พิมพ์ครั้งที่ 2 เกษมบรรณกิจ 2514, 472 หน้า

สุมาลย์ เรืองเดช เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน โรงพิมพ์คุรุสภา 2518, 236 หน้า

สุรสิงห์สารวม ฉิมพะเนา การละเล่นของเด็กล้านนาไทยในอดีต กีกิมิตสยาม

2520, 152 หน้า

เสงี่ยม คุมพวาส "แม่โพสพ" วัฒนธรรมไทย 4 : 48 - 52 มิถุนายน 2512

เสฐียร พันธรังษี กาสนาเปรียบเทียบ เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 2 แพร่พิทยา 2513,

416 หน้า

- ทวน พินธุพันธ์ อุตรจิตต์ของเรา กรุงเทพมหานคร พิมพ์ 2521, 169 หน้า
- หรีด เรืองฤทธิ์ ผู้รวบรวมและสอบชำระ ประชุมแหล่เครื่องเล่นมหาชาติ เล่ม 2
พิมพ์ครั้งที่ 2 ไทวันนาพานิช 2501, 440 หน้า
- อนุนานราชชน, พระยา การกึ่งษาเรื่องประเพณีไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
ราชบัณฑิตยสถาน 2505, 247 หน้า
- _____ การกึ่งษาศิลปะและประเพณี โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) บรรณาการ
2517, 340 หน้า
- _____ ขวัญ และประเพณีคาขวัญ โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) โรงพิมพ์
รุ่งเรืองรัตน์ 2506, 144 หน้า
- _____ ประเพณีกึ่งกิจ 1 มอญไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) โรงพิมพ์คุรุสภา
2515, 282 หน้า
- _____ เรื่องวัฒนธรรม โรงพิมพ์การศาสนา 2520, 414 หน้า
- _____ สารานุกรม โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) บรรณาการ 2516, 328 หน้า
- อุบาลีคุณปมาจารย์, พระ หลักภาษาไทยพ่าย พระสังกการพิมพ์ เชียงใหม่ 2517,
608 หน้า
- เอนก กรีสแสง "พิธีอันเกี่ยวเนื่องกับบุคคลและพิธีส่วนครอบครัว" ใน อิทธิพลของ
สังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่กำลนาปา อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี เล่ม 1
หน้า 290 - 356 โรงพิมพ์คุรุสภา 2509
- Anunan Rajadhon, Phya. Essays on Thai Folklore. Bangkok,
Sivaphorn Limited Partmcrship, 1968. 383 p.
- Tambiah, S.J. Buddhism and Spirit Cults in North - East
Thailand. Cambridge, Cambridge University Press, 1970.
388 p.
- Wilaiwan Kanittanon. Khwan An Ancient Tai Belief.
Report. Thammasat University, n.d. 36 p. mineographed.

ภาคผนวก

1. บทสัมภาษณ์คนเจ็บคนป่วย

1.1 กำเลียดชวนคนเจ็บคนป่วย : นายเบ้ง เพชรแมน อายุ 76 ปี

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

โอม สิทธิการ แม่หมอลวงคือว่าแม่หงอนนี่ ย่าจางฝั่งตามอ ย่าจางลอ
เอาเขา ย่าจางเล่าเอาชวน ลูกลูกหลานเจ้าเค็งน ปัวแม่ตามเจ้าเลียบน ผู้เกิดปีชวด
สลูซาลเกาะ ก็ห้อย่าเขาะไรหาชวนมาหื้อได้ ห้อย่าเขาะไรมาเขากาบเขาคง ผู้เกิด
ปีมะโรงมะเส็งมะเมียมะแม ก็ห้อย่าเล็งแลไตเต่า เอาไม้เคียวกลอยหา ผู้เกิดปีวอก
ละกา ก็ห้อย่าขงขวยหามาหื้อได้ ผู้เกิดปีเส็กปีไก่ ก็ห้อย่าอดสาเขาะไรไต่ตวยหา
เจ้าโคมเอามาหื้อได้ตั้งสามสิบสองชวน ส่วนเคียงก้วยาก็มีตุ๊กตึง เลียบเบี่ยงลวยวัง
หึงแห่ตั้งตั้งคอน ลัวจัพอมหมูจกชวน พากมีงามมีปากชวน เปนเคียงไถถวนจกอันอัน
มีตั้งคานเงินและเงินคือ เปนเคียงไถถวนแลกเอาชวน สิ่งของตั้งมวลงก็มีได้ ห้อย่าเขาะ
ไรเลียบเล็งหา ยังสามสิบสองชวนผู้เกิดปี....นี้มาหื้อได้ ห้อย่าเขาะไรไต่ตวยหา
แมนว่าสามสิบสองชวนเจ้าปอนี้ หนีไปตกที่วังใสไต่ไต่ในแก้ว ก็ห้อย่าอดคแหหา ในกังกา
น้ำกวาง แมนว่าสามสิบสองชวนเจ้า ไปตกอยู่ตาตางนอกเบี่ยงคน ชวนเจ้าอย่าไปจน
ผีจุน ชวนเจ้าอย่าไปนุหลอย ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมผีตามอยหนาลาย ชวนเจ้าอย่า
ไปวายนากงกา ชวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่ปากาเขี้ยวล ชวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่ป่าหญาลูกางดง
ชวนเจ้าอย่าไปหลงอยู่ฮอมหวย ชวนเจ้าอย่าไปเก็บหมากม่วงกินจิมวอก ชวนเจ้าอย่า
ไปเก็บหมากกอกกินจิมฟาน ชวนเจ้าอย่าไปกานเขากุม ชวนเจ้าอย่าไปเหลนจุหนุม
กางหน ชวนเจ้าอย่าไปถุกมนต์ผีตานตุ ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมผีตานยูกตกถาง ชวนเจ้า

อย่าไปเก็บหมากป้างและหมากกอก ขวนเจ้าอย่าไปเล่นจู้ชอกคี่ลี ขวนเจ้าอย่าไป
อยู่จิมจาง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ในป่ากว้างหิมมะนาคัย ขวนเจ้าอย่าไปเที่ยวตองผาย
ขวนเจ้าอย่าไปยางบายอยู่ยงนา ขวนเจ้าอย่าไปกาชอกลัว ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ยงกิน
ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมอิลิงหนาเหว ขวนเจ้าอย่าไปกินเขาตางเลี่ยน ขวนเจ้าอย่า
ไปกินเขียนตางคัง ขวนเจ้าอย่าไปล้งนอนแลม ขวนเจ้าอย่าไปแะไปแอมจิมป้อเกิด
แม้ออ ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมม้อคี่ตางชายของ ขวนเจ้าอย่าไปอยู่คี่สามสิบสองป่าจา
ขวนเจ้าอย่าไปอยู่คี่สามสิบห้าป่าเลี้ยว ห้อย่าไปเกาะไปเหนียวเอามาหื้อได้ ตั้งมวล
เนอยาเนอ สับปะวักตุ สับปะวักตัง สับปะทัง ย่าปี่นเก้า ไม่นาวายากมี เกบตัน
ยาก็มี มีตั้งหิงแหเลียแบ่โตหลา มีตั้งเสี้ยผาอ่อนจวนจันทน์ มีตั้งคำตันและปิ่นเก้า มี
ตั้งเข้าตมและเข้าทนมแคง ห้อย่าไปสัวกไปแตงเอามาหื้อได้ ห้อย่าเซาะไซ้หาเอามา
หื้อได้เสี้ยงตั้งมวล เนอยาเนอ หื้อไคมาตังชวนแข่งชวนชา ขวนโลมาตมเผ่า มาตุก
เขาตุกชวน เนอยาเนอ

แม่น้ำเวนป้อตานนี้ หนีไปเกิดเสี้ยชอกเฝ้า ก็ห้อย่าฝากของอันนี้ไปหา แม่น
ไปอยู่จิมเปียนเหล่นหมากลักกา ก็ห้อย่าไปเกาะเก้นเอามา แม่นว่ายิ่งแบ่งถั่วล้าน
ก็ห้อย่าไคแถมแหวน แม่นว่ายิ่งแบ่งกั่วแสน ก็ห้อย่าไคเื่อ แม่นว่ายิ่งแบ่งกั่วค้อ ขอหื้อ
บ่าอย่าไคเสี้ยคาย เงินคาเจานี้ก็มีหลวงหลายบ่ได้ บ่าอย่าไคเสี้ยคาย ห้อย่าเซาะไซ้หา
หาเอามาหื้อได้ ห้อย่าเซาะไซ้หาเอามา หื้อไคเสี้ยงตั้งมวล เนอยาเนอ คี่นี้ห้อย่าไป
เซาะหาชวนแหงเจ้าหลา ห้อย่าไปหาตางเขาดีเนอเฝ้าเสี้ยง ห้อย่าไปตางนกเอี้ยง
เลี้ยกหาจู้ นั้นเนอยาเนอ ห้อย่าไปตางนกคู้เลี้ยกหาผัว นั้นเนอยาเนอ ห้อย่าไปตาง
จัวควายหากินหญ้า นั้นเนอยาเนอ ห้อย่าไปตางจางบ่าออกกินเกี้ยง เล่าเตอะ เนอ
ยาเนอ ห้อย่าไปตางเสี้ยงแลตล่องนันทันเนียง นั้นเนอยาเนอ ห้อย่าไปตางฟานโขกกอง
ขามแลง นั้นเนอยาเนอ ห้อย่าไปตางป่าจาง ในป่ากว้างหมู่ตงลี ห้อย่าไปตางหมู่เสี้ย
หมึกะตึงโตนลานเต้า ควายเถียนเล่างัวแดง ห้อย่ากอยสะแเกาะสะแคงเซาะไซ้ เอา
มาหื้อไคเสี้ยงตั้งมวล เนอยาเนอ แม่นว่าชวนป้อนหนีไปตกเสี้ยคี่มะผาสุมเส้า ห้อย่า
ไคเอาไม้เตาเซียงมจก แม่นว่าชวนเจ้าหนีไปตกเสี้ยโก่ในตงลีป่ากว้าง กางตอง

ขวนเจ้าอย่าไปผูกหมากเป็นไม้ ขวนเจ้าอย่าไปผูกหมากไฟเป็นหน่วย ขวนเจ้าอย่า
 ไปผูกถวายเป็นเกี้ยว ขวนเจ้าอย่าไปเมี้ยนเกิกจันเภา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่เป็นข้าพญาแสน
 กับควยหมู่เตะคา ขวนเจ้าอย่าไปกะต๋านาหวานกา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ป่าจายีกับ
 ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิบยังนา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่อาละเหว ขวนเจ้าอย่าไปเอื้อโหล่ง
 ขวนเจ้าอย่าไปเก็บกินหมากทองเมี่ยงปักตะลุง ขวนเจ้าอย่าไปตกจมเสียดป่าไม้เป็น
 บึง ขวนเจ้าอย่าไปกอมไปกึ่งที่จอมปลวก ขวนเจ้าอย่าไปอยู่วันบวกร่วงวกลาย ขวน
 เจ้าอย่าไปอยู่อากาศและกางหว กับควยหมู่เคียนดาวจันทา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิม
 คอกเสี้ยวบานเตากงเกียน ขวนเจ้าอย่าไปอยู่คอกเกียนบานเตาหม้อเตา คอก
 เค็ดเกาเหลาบานซอน ขวนเจ้าอย่าไปนอนอยู่จิมเบียงบะงัวฮาวมะนาวฮื้อให้ ขวน
 เจ้าอย่าไปกินน้ำโจ้วเมียงปะคา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ที่เกาหลาเกาทอง ขวนเจ้าอย่าไป
 อยู่ตองนนตี ขวนเจ้าอย่าไปอยู่เจดีย์วัดหาง ขวนเจ้าอย่าไปกาตางและกาเกียน
 ขวนเจ้าอย่าไปเชียนและไปแถม ขวนเจ้าอย่าไปมะไปแอมอยู่ยังเงี่ยมซอนและเงี่ยม
 คอน ขวนเจ้าอย่าไปเป็นหนอนกินหลุกไม้ ขวนเจ้าอย่าไปเป็นไผ่อยู่ยังดิน ห้อย่าไป
 สอดไปวินเอามาหื้อไค ห้อย่าไปเซาะไซเอามาหื้อไคเสี้ยงตั้งมวล เนอยาเนอ ภูมาขา
 สัมมาธิมาเนอ ห้อย่าทั้งสามสิบสองขวน มาตั้งขวนบงขวนชา ขวนโลมาผมเผ่า มา
 ทุกเขาทุกขวน เนอยาเนอ

สัมปะเคาะหลายในโลกก็ภัย สัมปะอันตลายกัวินาศ สัมปะอุบาทวาก็
 เคียดคามเจียจาง สัมปะกัฏฐปาลทุกสิ่งวินาศสันตุจึงภัย ฏฐอุปาทาว่า ก็ว่า
 อุบาทวทั้งหลายแปดสิ่ง พุทโธมัจจะจึงดับไป ชัมโมมัจจะโศไวเววัน คัมภีร์เล่นในตน
 สังโฆมัจจะเป้นผลดับโลก เจ็บไข้โศกตั้งมวล

จัตุโรมรรมา อันว่ากรรมทั้งสี่ วงหื้อเป็นจักเป็นจ้องควี่หัว สัพพิโย จัง
 หื้อเป็นชั่วกำไสสอง วิวัจันตุ จงหื้อเป็นป็นองเกาะฉัน สัพพิโรโค อันว่าพยากทุกอัน
 เป้นสิ่ง วินัสสุ จงหื้อล้างบึงภัย หื้ออายุเจ้ายืนยาวลอยราวขบเข้า สุขัง พลัง
 หื้อไคถึงสุขเที่ยงเท่าถึงสวรรค์ หนสัสสนิจจัง หื้อเป็นสัจจะมั่นเที่ยง วุฑฒาปัจจัยโน
 อย่าหื้อลุดาเงียงนิภัย พาโล หื้อเจ้าไคทะลงพะนิกายหัวโศค ญัญญา แก้วโยธน์
 ลิกขา อโรคา หื้อมีลัสมิแพ็ค หื้อมีสมบัติฟ้าพอม อโนทัย อธิปไตยอย่าคาาคาควี่หลี่

1.2 กาเลือกชวนคนเจ็บคนไวย : นายเสย เรื่องข้าง อายุ 64 ปี

สาธุสาธุ นะโม ศัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ศัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ศัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมาสัมพุทธัสสะ

พะสัตกัมมี้ ลูกลาก่อนแล้ว บัดนี้เจ้ามึงก็เป็นพยาคลเสียแล้ว บ่มีไผจักเอาไฟ
 มาคัง ในค้ำก้างมึงแล้วแหละ โยมูลาวาสะ ลูกลาอย่าหม่อหนึ่ง หุ้มปะติ บัดนี้เจ้าอย่า
 ก็เป็นพยาคลเสียแล้ว บ่มีไผจักเอาเข้าขึ้นตั้งเหี้ยมก่อนเส้าแกวมงกนแล้วแหละ

บัดนี้ลูกลาอย่าหม่อหนึ่ง บัดนี้ไมท้าวเลากี้ปี เก็บตันเลากี้มี มีคังพามักสิ่วจี
 หิงแหะเย็บแป้โตหลา กากอนตอนจวนจันทน์ มีคังแหวนตันและปิ่นเกา มีคังเซาทมและ
 เซาเหี้ยมแคง หื้อยาไปสั้วกไปแต่งหามาหื้อไค่ ทุกป่าไมค้อยดงโขงจมปู้ ทุกห้วย
 และเถียนถ่า ทุกตาน้ำเมียงผี ย่าจูงไปเป็นไมคี่ สืบมอนเอาชวนคีนมา แม่นว่าไป
 เกิดเป็นเตวค่าคุดนาค หื้อยาเอาของฝากไปหาเป็นอันเป็นเปียนเหล้น หื้อยาเกาะ
 เกนเอามา แม่นว่าจาเป็นถ่าหื้อยาไค่แถมแหวน กวนกาแสนหื้อยาไค่ซ้อ กวนกาซ้อ
 หื้อยาไค่เอา เขาของเลามีบไล หื้อยาไค่เอาบา แต่เนอยาเนอ (สามสิบสองชวน
 ก็จูงมาเจ้าเกา สามสิบสองชวนเจ้าก็จูงมามวล)

ลูกลาอย่าหม่อหนึ่ง ย่าจูงคิงตาแล ย่าจูงคิงตาผอลอหาเขา ย่าจูงเลาเอา
 ขวาน ขูชาแต่งหื้อยา มีคังซิกซิงซาและจะโค มีคังปู้ไปและเบี้ยลอยหมากไหม มีคัง
 เหลาไหและเหลาคูม มีคังโกหนุมท้าวี่ เขาของสมบักิเลามีป้อค้อ แต่งไวหื้อเคมซัน
 มีคังนำจันทนและนาสมปอย เขาหมิ่นออยเอาอีว ปี่คังกำบัวจะคาปิ่นค้อยต่างไหมแซน
 มีคังแหวนใส่นิ้ว มีคังฝ้ายคิ้วและฝ้ายกาน มีคังเมาสุกเขาสาร จกชวนมิดพาเสียมก่า
 สิ่วจี เขาของสมบักิเลามีป้อค้อ แต่งไวหื้อเคมซัน มีคังปัดสะนุกัน ย่าเซมกาขามฟ้า
 ฆลณี ขูบามีแต่เกา หื้อยาไค่เอาชวนมา แต่งจะคาค้อเลี้ยกมาหา ทักไม้เตะค้อยหา
 มีชวนเกศาเป็นเกา หื้อยาไค่เอามาตั้งมวด แม่นไปตกคี่ยาก หื้อยาไค่เอาพาดาก

และเสียมซุด กันว่าไปตกทางสมุทร หื้อยาไคเอาหิงบหงรอน กันว่าไปตกอยู่ทาง
เตาลอน หื้อยาไคคืบเอา ขวนไปอยู่ปูละสนทอ จานาบอแดงกูเหลา ขวนเจ้าอย่า
ไปอยู่แหวงแหวง ขวนเจ้าอย่าไปเอาเกียนจาง อย่าไปสร้างเมียงบนหนเมียงฟ้า
หื้อยาไคเอามา แตะเนอยาเนอ

ขวนเจ้าอย่าไปเกิดเซากวางไมฮาง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีตานฆาตายโหลง
ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ตีโหลงตีตายโหลง ขวนเจ้าอย่าไปเข้าอยู่ในลังนกเกา ขวนเจ้าอย่า
ไปอยู่เลาตานขัง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีลังนกจอก ขวนเจ้าอย่าไปออกนอกฟ้าปูละเซียว
ขวนเจ้าอย่าไปอยู่เปี้ยวน้ำทอง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ผดลาย ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ป่าเหลา
ไม้ผายคงหลวง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่ตีทางบางคลอง บางทองเมือกางคืบคืบไค มาเตะ
นาขวนเฮย (สามสิบสองขวนก็จูงมาเคาเคา สามสิบสองขวนเจ้าก็จูงมามวล)

ขวนเจ้าอย่าไปถูกบ่วงกองมีเกี้ยวมีแมง ขวนเจ้าอย่าไปทองมีเกี้ยวมีแมง
ขวนเจ้าสะหลี่โสภากอนมอน แมงไปอยู่กับแมงกาง บางเฝือกงไฟ หื้อยาไคเอามา
แมงขวนเจ้าไคไปอยู่โคตุนาหมูกีเบน ขวนเจ้าอย่าไปจันตีหิน ขวนเจ้าอย่าไปนูนตีหยอ
ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีตามอบหนาคาย ขวนเจ้าอย่าไปวายงกา ขวนเจ้าอย่าไปอยู่
ป่าจาเซียวเซียวดูลางคง ขวนเจ้าอย่าไปทรงอยู่ยังห้วย อย่าไปเก็บหมากหมวยจิมวอก
อย่าไปเก็บหมากกอกจิมฟาน ขวนเจ้าอย่าไปกานเซากุข ขวนเจ้าอย่าไปเหลนจุหนุม
กางหน ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีตานตุตานหุยกถาง ขวนเจ้าอย่าไปเก็บหมากผาง
หมากมวง ขวนเจ้าอย่าไปเล่นขวงตีคี่ ขวนเจ้าอย่าไปอยู่คงลียานกว้าง ขวนเจ้า
อย่าไปขีจางงาเลี้ยว ขวนเจ้าอย่าไปเตี้ยวทองนาค อย่าไปย่ายคินนา ขวนเจ้าอย่า
ไปกาทองหลัว ขวนเจ้าอย่าไปกัวยูยงคิน ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีอีลิ่งหน้าเตี้ยว
ขวนเจ้าอย่าไปกินเซาตางเลี่ยนกินเกี้ยวตางบ้าน ขวนเจ้าอย่าไปบั้งฮางคางนอนแลม
ขวนเจ้าอย่าไปแอมอยู่มีโอเกิดแม้อ ขวนเจ้าอย่าไปอยู่มือขายของ ขวนเจ้าอย่าไป
อยู่สามสิบสี่ป่าจา สามสิบห้าป่าเหลี้ยว หื้อยาไคเกาะเกี้ยวเอามา แตะเนอยาเฮย
(สามสิบสองขวนก็จูงมาเคาเคา สามสิบสี่ขวนเจ้าก็จูงมามวล)

ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีนกกเปิดป้อง ขวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมมีนกกั่วเต่า ขวนเจ้า

มาหื้อได๋ หื้อยากอยเฮาะ^๑ เอามา แตะเนอยาเบย

ถูกลายาหม^๒ ก็นหื้อยาไปหาตุตทางขวางไจ^๓ จิวสองของ ปุ่นกอนเตอะเนอยา
 ฆ่าหื้อยาไปหาตุตทาง ขวางไมทองสองคน ปุ่นกอนเตอะเนอยา ฆ่าหื้อยาไปตุตทางคั่นกั้ม
 นอน ปุ่นกอนเตอะเนอยา ฆ่าหื้อยาไปตุตทางกาป่งสาวโคง แมงโยสาวฝ่าย ปุ่นกอนเต
 เนอยา ฆ่าหื้อยาไปตุตทางเพนเสียบลายลาหาเกิน ปุ่นกอนเตอะเนอยา ฆ่าหื้อยาไปตุตทาง
 นกแขวบินสอศฟ้า ปุ่นกอนเตอะเนอยา ฆ่าหื้อยาไปตุตทางกาภา ปุ่นกอนเตอะเนอยา
 หลาบหลอนชวนเจ้าไก่อไปเกิดไปกายตางแห่งตางที่ตางแควตางไก หลอนชวนเจ้าไป
 อยู๋จันป็นองตางเลียบตางอื่นตางไก หลอนชวนเจ้าไปคิใจอุ้มจิมป่าจา ไปนั่งทำอยู่ยัง
 กองหลัว หลอนชวนเจ้าไปป็นัวมีเมียบอยู่จิมมีเสียบป่า ชวนเจ้าอย่าไปล่าอยู่จิมมีเสียบเมือง
 ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมดาวเวสสุวรรณ ชวนเจ้าอย่าไปตกเสาเจิ้งสะกอน ชวนเจ้าอย่า
 ไปนอนอยู่จิมมีใจหวา ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมทาวทั้งาม ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมเจ้าฟ้า
 อย่าไปเป่เขาพญา ชวนเจ้าอย่าไปปลูกปุ่นเป็นลาก บุกหบกเป็นโย ปุ่นมะไฟเป็นหลุก
 ปลูกควยเป็นเกือ ชวนเจ้าอย่าไปอยู่เมืองฟ้า ชวนเจ้าอย่าไปเขาอยู่ป่าจาผีคิบ ชวนเจ้า
 อย่าไปอยู่จิมมีเสียบน้ำ ชวนเจ้าอย่าไปเก็บหมากตองเมืองมิดตะลุง ชวนเจ้าอย่าไปตก
 ชุม อยู่ยังกางป่าไมเกิดเว้นมึง ชวนเจ้าอย่าไปกอดถึงจิมมีโป่งผืนอง ชวนเจ้าอย่าไป
 ยองอยู่ยังจอมปวก บวกจัวบอคลาย ชวนเจ้าอย่าไปขายอยู่ยังอากาศทางหวา กับควย
 ผุ่งหมเดื่อนทาวข้าวเกี้ยว ชวนเจ้าอย่าไปเก็บคอกเกี้ยวบ้านเตากงเกียน คอกควอนบ้าน
 เตามอเหลา คอกเค็ดเกี้ยวบ้านชอน ชวนเจ้าอย่าไปบงนอยู่ในเมืองหมากงั่วหลัว
 หมากนารูกูให้ ชวนเจ้าอย่าไปกินน้ำโจ้วอยู่ในเบองฟ้า ชวนเจ้าอย่าไปเขาอยู่ใน
 กาลาเกาทอง ชวนเจ้าอย่าไปเกิดเขาทองนถี ชวนเจ้าอย่าไปอยู่จิมเจดีย์วิคทาง
 ชวนเจ้าอย่าไก่อไปกาตางกาเกียน ชวนเจ้าอย่าไปแก้ม อย่าไปแอมค้อนแอมชอน อย่า
 ไปเป่หนอนอยู่ยังหน่วยไม้ เกิดเป็นไสอยู่ยังคั่น หื้อยาสอควินหามาหื้อได๋ หื้อยากอย
 เฮาะไซเอามา แตะเนอยาเบย (สามสิบสองชวนกั่วงบาเลาเกา สามสิบสองชวนเจ้า
 ก็จูงมามวล)

ชวนเจ้าอย่าไปอยู่สามมุตสี่มุตบ้าน เจ็ญชวนเจ้ามาเพินอย่าค่าน ชวนคั่น

ชวนมือก็ห้อมมาต่อ ชวนข้อมือก็ห้อมมาตาม ชวนหุวนท่าชวนปาก ชวนหน้าผากลิ้มไลฟัน
 เจ็ญชวนป้อมาจั้นจมนคน ชวนยมนมาจมนคนเกา เจ็ญชวนเจ้ามายูตักินดี มีตังจัวควาย
 จางมา ขาเจ็ญจายพำพอน มีตังเงินมากอง ต้องมีงามลูไลบหค สับปะโตคก็หื้อดาบ
 สาลพักอันตลายอย่าไคมาโก หื้อมีจียบสียง ปูมึงก็หื้องาม ปูกนากก็หื้อขึ้น ทาอันโก
 ก็หื้อไคมาก อย่าหื้อบกอย่าหื้อบาง อย่าหื้อโกนอย่าหื้อกาน เงินลูกโตใส่เสื้อ ต้องลูก
 เหนือใส่จางใส่มา ตั้งแต่นี้ไปปายหน้า แดคอย่าไคมาใหม่ ไซอย่าไคมา มี หื้ออยู่
 สักสะคักมเฒ่า ขอหื้ออายุแห่งเจ้ายันไคค้อยให้มันปี ภาวอยู่สักสะคักหมา ขอชวนแก่
 เฒ่าพะคาอาลักษ์ แห่งทองเหตุเสพกับคุบมาอาจารย์ โอม ศิทธิจียะยะ บอละมวล ทั้ง
 แตนี้ไปปายหน้า อย่าเป็นอันไคสักสิ่ง ก็ขอหื้ออยู่สถิตสาลาญ วาเน ในฐานะนี้
 ก่อนเฒ่า

ศรีศรี วัชฎีเป็นวันดี เป็นวันสะหลีวันขึ้นจากปิ่นสุภา จักมีเข้าใส่มือเบื่อง
 ขวา จักมีเข้าใส่มือเบื่องซ้าย จักลิบเอาชวนเจ้าวักมามา มากินตังปาสลิตตัวเตาแผ่น
 ปาก มากินตังปาสลิตตัวเตาแปก้วย จักมีไซใส่ก้วยและลอคทอง มีตังน้ำใบตองและ
 ไหเหล้า มีตังเขาแจและเขาจวน มีตังปาวคาวหวานจะจอย มีตังน้ำอ้อยหวานใน มี
 ตังกำใบไหวยะยวค มีตังเคื่องปะกัของอาจงามนักหนา ก็นว่าเจ้าหยองแล้ว ก็หื้อเอา
 แวนแควมาแยง ของเลาเป้งเอาลูก แก่เมืองเตกไคบาไวทา ไวหื้อเจ้าซาไคทะลง
 เอง คิดแต่นี้ไปปายหน้า ชวนเจ้าอย่าไคขวางควาหนีไปโก เจนโคปญจันตังห้าม
 ขวาม้าง ชวนเจ้าอย่าไปอ้าววจักลาหนีไป ก่อนเฒ่า

จียะตุ ภาวัง จียะ ภาวัง อุดทะกัง จะละลาตัง ยังน้ำอันนี้หนาใส่โกใส่ เป็น
 ก็เย็นเลิศแล้ว ปานคังน้ำบอแก้ววคั้นะเจียงจัน อันไหนแต่หินปานคูกัมปะละก่อนใหญ่
 น้ำอันนี้ใจสามานย์ ใส่เจียงคานใจจา ไคคุ่มฟ้ามมีสังจักปาน มีลสอันหวานสะอาค
 ก็นว่าคนผู้เป็นพยากกินก็หาย แม่นว่าจักตักไปขายก็บอจว่าจักกคก้าได้ คนซีไซโล
 เลือโลกา หลอนว่าไคกินน้ำอันนี้มากก็เสมอดังไคกินน้ำยา หมอกุมารปญจะหมอใหญ่
 เสมอดังไคกินน้ำใจโกพญาอินทร์ ก็นว่าคนโคไคกินก็หายพยากโลกา น้ำอันนี้หนาเป็น
 น้ำอันนี้หนาเป็นน้ำพะพุทธาวิเศษ ก็นแล้วก็กอยจุมเอือเย็นใจ เฒ่า

สับปะระสับปะทา สับปะระโลคาพยาต สับปะระอุบาหโวอินทว ย เกะหฬาวาย
 เจ็บไข้ เกะหฬาลายเลงแลงมี เกะหฬหัวปลุกทอง เกะหฬน้องมาเลือน เกะหฬ
 เกะหฬเคื่อนลอนลาย เกะหฬายมายเคี้ยวตาง เกะหฬายหลังถูกทิ่ม เกะหฬเป็น
 หลิมหลังไหลมา เกะหฬในนาไลเข้า เกะหฬเจ้าปายาย เกะหฬจัวควายตัวกา
 เกะหฬางมาเลนมาจน ก็หือตกไปเสียในวันนี้อางก็ สักพิศโย อาตมิต้องประตุ
 สับปะระกัถอุยาไคมาโก หือตกไปกามพะคัตพะจันทรศันออกฟ้าจักพาล หือตกไปตาม
 พะอังกานต์ฟ้าเสียงแผ่นดินสุด หือตกไปตามพะพุกกิงกังค หือตกไปตามพะหัดพะสุกร
 พะเสาร ศักคอบคอบคองหนามคเระรา ก็พะเจ้าบไวถาวนา สามสิบปีอย่าเท่า เกะหฬปี
 อยุ่ไคมาใจ เกะหฬเมื่อกัถอุยาไคมาจน เกะหฬเมื่อวันอย่าไคมาถูกทอง เกะหฬเจ็บ
 ใจปวดทอง ทุกข์โศกทองกัถอุยาหือมี ขอหือลวงับคัมภาย ตกไปเสียในวันนียามนี้ ก่อน
 เตะ

กริกริ วันนั้นก็เ็นวันสะทลวันขึ้นจากป็นสุภา จักผูกมือเบื่องร้ายและเบื่อง
 ขวาทรงเจ้าไว้ เพื่อบวบหือชวนเจ้าไปอื่น เพื่อบวบชวนเจ้ามาอยู่จนจันดินดี เพื่
 ว่าจะหือชวนเจ้ามาอยู่มัน เหมือนคังมหาภักวีอันหนา จึงขยวว่าไดสองแสนหมื่นโยน
 เพื่อบว่าหือชวนเจ้ามาอยู่มัน เหมือนคังคอบกุธาณันได บศนโกวิสังขยา เพื่อบว่าหือชวน
 เจ้ามาอยู่มัน เหมือนคังคอบกุธาเขากันพะมาจะนะกะอาค เพื่อบว่าหือชวนเจ้ามาอยู่
 มัน เหลือขนาดบลูโคคา ลอยปีบดไปอื่น หมื่นมีหือเปโก ไซเจ็บใจเมื่อบเนื้อ อิด
 ดอนเอื้อหายไ' ไซเจ็บใจปวดทอง ทุกข์โศกทองกัถอุยาหือมี ขอหือมาหจับคัถอนคิ ใน
 หองพะเทศทองคัถอนคน เลื่อนมกนหลังใหญ่กวาง ปดหลงจางบิงปาย ว่าหือเจ้า
 ไคอยู่สุขสบายคอบเตากุมพะ ขอหืออายุแห่งเจ้าขึ้นโคกอยบิโนปี สมบัติเลามียไ' มี
 คังเลมสาเงี้ยผาและเงินคา ของจ่านาสังไว้ว่าหือเจ้าไคอยู่เลือนจัย ก่อนเตะ

1.3 กาเหียงขวัญคนเจ็บคนป่วย : นาวกัน แวงเจริญ อายุ 56 ปี

สาบุนะโม ศัสสะ ณะกะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

โอม บิดสะนุกันกุมภักธะเยชเมกา ลือตัวเฒ่าบงกชี่ สมบัติเคามีป้อคือ ข่าจิก
แป่งขันหื้ออีย่า มีเค็งพิงข้าเก็บชิงจะโคฟูใบเบี่ยล้อย บี้เค็งเหล้าหัวเค็ดหัววอยใส่แป่ง
แกวมาฟาย หมากพวยายสีกดสีก้อม มีเค็งฝ้ายขาวเฝ้าแดงพาพอม แป่งขันเช้านมนม
หนอพายกุ ป้อฮื้อนุหนุอูไซ ข่าจิกคาแตงไวเหน็บขัน ปู่เสเตมาเลจันหมันคี่ลุ่มได้
แกวคอกไม้หากคองาม เงินค่าตามมีมาก ข่าขอฮังเรื้อนอีย่าไปคิคไปผัน เอาขวัญลูก
ขวัญหลานมาหื้อได้ หื้ออีย่าเขาเฒ่าเฒ่ามา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย

อัจจะไซ อัจจะโย อัจจะมังกาไล วัจจะเฒ่าวันนีกเป็นวันนีก เป็นวันสะหลี่
วันขึ้น วันตูกไปวันตา ข่าจิกเฮียกจะเจ้า ข่าเฝ้ากบองแล้วเฝ้าเฮียกขวัญทาง หื้อขวัญ
เกกเก่าเป็นเก่า หื้ออีย่าเอามาหื้อได้คั้งมวล เฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย อีย่าหมอนั่ง อีย่าจาง
ฟังตาแล อีย่าจางแผ่ตามอ อีย่าจางล่อเอาขวัญ หื้ออีย่าไปคิคไปผันเอามาหื้อได้
หื้ออีย่าเขาเฒ่าเฒ่ามา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตกอยู่ปากน้ำ
ในถือนกาคูหา อะกันนะถาฟากฟ้า ทุกแห่งหลาเป่องะวรรค หื้ออีย่าไปคิคไปผันเอา
มาหื้อได้ หื้ออีย่าเขาเฒ่าเฒ่ามา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตก
ก้างนามหาสมุทร หื้ออีย่าเอาหิงและแหเสียบพลอง จบ สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตก
ก้างเต่าไฟทองนอน หื้ออีย่าเอาน้ำคัยเอามา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย สามสิบสองขวัญ
เจ้าแม่ไปตกคักวนเอายาก หื้ออีย่าเอาหาลากเขี่ยมรุกเอาพา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย
สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตกก้างป่าคาเขียว คัย่างเกินเคียวไปมาบได้ หื้ออีย่าเอา
เก็บใส่คิ่น ไปลั้บค่อนโคแล้วหากปามา ก่อนเฒ่าเฒ่าอีย่าเห้ย สามสิบสองขวัญเจ้าแม่
ไปตกในคุกในเล้า คี่เจ้าคัณยานชังผู้คัย หื้ออีย่าไปแสวงหาเอามาหื้อได้ สามสิบ
สองขวัญเจ้าแม่ไปตกคี่เสาจังกอนสีเสาสีสร้าง คี่ปู่กาลีกาลาตานอยู่เฝ้า หื้ออีย่าเอา
เงินกำไปขอไถขอ เขาจำกำหื้อหื้ออีย่าคั้มแถมแทน เขาจำกำแสนหื้ออีย่าคั้มแถม

แก้ว กันจ้าวได้สามสิบสองขวัญเจ้าแม่มาพอมแล้วให้อียาเอาคี่มา ก่อนเตอะนา
 อียาเห้ย สามสิบสองขวัญเจ้าแม่อย่าไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของอันใดนั้นจำหนอ
 ซ้ำจักแต่งดาไวหามีทุกเจียงเคียงเสวย ของกินเคยมีเค็งแผ่งฝ่าย มีเค็งไซ้ต้มหอม
 ชะชะวักกินหวาน มีเค็งน้ำตาลน้ำอ้อยกินหวานจั้นจ้อย กินนิกกินหนอยหนึ่งก็มีแสง
 สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปแสวงหาปูและปลา มียังนาโถงกว้าง สามสิบสองขวัญเจ้าแม่
 ไปอยู่สร้างกับผีเียน สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปอยู่จนกับผีตุน สามสิบสองขวัญเจ้าแม่
 ไปอยู่กับผีภูผาหอยบไค แกวกอนแกนไทจุจคือมา กอนเตอะนาขวัญเห้ย สามสิบสอง
 ขวัญเจ้าแม่อย่าไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของอันใดนั้นจำหนอ ซ้ำจักแต่งดาไวหามี
 ทุกเจียงเคียงเสวย ของกินเคยมีเค็งแผ่งฝ่าย มีเค็งไซ้ต้มหอมชะชะวักกินหวาน
 มีเค็งน้ำตาลน้ำอ้อยกินหวานจั้นจ้อย กินนิกกินหนอยหนึ่งก็มีแสง สามสิบสองขวัญเจ้า
 แม่ไปหากินเลี้ยงปาก ทุกซ้ากแต่หากัน สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปตกงานนำมหาสมุทร
 คงคายาวานกว้าง เป็นคี่แฉะจางน้ำผีไป สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปอยู่กับอียาใจไว
 หมกดินต่างผา สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปอยู่กับอียาใจยามทำทางเหมื่อย สามสิบสอง
 ขวัญเจ้าแม่ไปอยู่ทางห้วยและหนองทางคอย สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปหลงลงลำให้
 อยู่วอยวอย กางคงคอยปลาไม้ตีบมีคิน อย่าไปเววนตามทอยทอย เขียบกรองแล้วจุ
 กึนมา ซ้ำจักแต่งดาไวหามีเค็งหมากใหม่มีหมากใหม่ มีเค็งเหล้าคุ่มใหญ่ ไก่หนูน้อย
 ตัวปี่ สมบัติเล่าขานไป แกวกอนแกนไทจุจคือมานั่งกิน กอนเตอะนาขวัญเห้ย สามสิบ
 สองขวัญเจ้าแม่อย่าไปโศกเศร้าหมองใจ มีเค็งบุปผากวางคาคอกไม้ ขอหื้อสามสิบสอง
 ขวัญเจ้าแม่หื้อมานั่งเขาะไรเสียบขอมนั่งนอนอนแวง เอามาแรมคินผมหื้อแต่แหะหนอ
 คู้เบ็ง สามสิบสองขวัญเจ้าแม่ไปอยู่แดนคอยสามเฒ่า เขาจอเหล่าเมืองฟ้า หื้ออียาไป
 เขาะไรไต่ถามหาเอามาหื้อโก สามสิบสองขวัญเจ้าแม่อย่าไปโศกเศร้าหมองใจ มี
 เค็งคอกเอี้ยงหมายนาคอกเอี้ยงหมายไถ่ คอกกาทะไค่งหงสา มีเค็งคอกสลิดคอก
 สะบันงาคอกสะแลง หอมลสแก่งจุ่งหาใจเมา ย่าจะกุละมายาเห้ย เป็นเอามาปัก
 ไวเป็นปักเป็นปวง ทินพะดวงคอกไม้ ขอหื้อสามสิบสองขวัญเจ้าแม่นั้นจั้นหนอมาจิม

สับปะระสับปะหา สับปะโลคาอุบาทว์ สับปะปากเต็กังวลโอินทวย เคะห้เจ็บ
 เคะห้ไซ้ เคะห้ชี่ลายแลงมี เคะห้หัวปี่มาถูกตอง เคะห้ปี่นองมาเอียน เคะห้
 ในเลียนตองลาย เคะห้หยกยางบายเคี้ยวตาง สับปะศักถุอย่าไคมาโกหื้อเว่นเสียโก
 หื้อตกไปตามพะคัตถ์โกแลนชอก ตกไปตาม พะจันทรนอกฟ้าจักรวาล ตกไปตามพะ
 อังกานคัพฟ้าเสียงแผ่นดินสุค ตกไปตามพะพุท้ถังสงัด ตกไปตามพะหส์ตังเย็น ตก
 ไปตามพะชมเป็นคั้งหลวงมีตเศรา คัพพะเจาบไวเวทนา ตามพะนาคาหมอมหญา
 ไคลุมพำจุมปะเทศ ตกไปตามพะลาหุติไคตองเต็กไคในสวน สิบปีเป็อบหื้อมาเฝ้า เก้า
 ปีหื้อมาใจ เคะห้กางคิมบหื้อมาตัน เคะห้กางวันบหื้อมาโก เคะห้เจ็บใจปวด
 ตอง ตุ๊กชั้โกตองตนญิงตนจาย ก็หื้อจากตนไปแต่ในวันนี้ ก่อนเคะะ

ศรีศรี วันนั้ก็เป็นศรีวันดี วันสะหลัวันเกา ขำจักผูกแขนขวาแห่งเจ้า เป็
 บหื้อหนีไปไหน บหื้อหนีไปโก หื้อมาอยู่คึกว่าเกา หื้อมาอยู่เลากับตน ขำจักเอาฝ่าย
 มงคลอันวิเศษ ฝ่ายเสนี่เค็มบุษย์แหมบลโกล คนไคมีโลกหากคื้อแบ่ง ขำจักผูกเป็ก
 และแสงก็มัน ยาวบสั้นป้อปะหมาน ขำจักผูกจางไปเกดก็อยู่ ขำจักผูกวัวควายปาลูก
 กัณฑ์ ขำจักผูกมือคนกัณฑ์หายพยากอันโยคยั้ง แขนเจ้าปีศาจกัณฑ์ เตะจะยิ่งกว่าคาบสะหลั
 กัณฑ์จัย ไปตางไคคืหันคืเห่หมื่นใจจักขาด สับปะปากก็มีละป็นและลอบ ก็หื้อค้อยขาด
 กัณฑ์ตกลงมา เหมือนคั้งน้ำกัณฑ์ตกจากใบบัวใบบอน อายุ วัณโณ สุขัง พลัง

ศรีศรี วันนั้ก็เป็นศรีวันดี วันสะหลัวันขึ้น วันผูกป็นวันตา ขำจักผูกมือซ้าย
 เพื่อหื้อขวัญเจามา ผูกมือขวาเพื่อหื้อขวัญเจ้าอยู่สิบปีเป็อบหื้อไปอื่น หมั้นบับหื้อไปโก
 เคะห้เจ็บใจปวดตอง ตุ๊กชั้โกตองบหื้อมี หื้อมาคณอนคือยู่ทอง ณะตองตองคณอน
 กณ อยู่เขียนผนังคนหลังใหญ่กว้าง ป้อแหลงจางบั้งปาย อยู่สุขสบายกุมเฝ้า อายุเจ้า
 กัณฑ์ขึ้นบับนี้ อายุ วัณโณ สุขัง พลัง

1.4 กาเหียกชวนคนเจ็บคนป่วย : นายวัชรนะสงคราม แสงเจริญ

อายุ 42 ปี

โอม บิดสะนุกันกุ่มกัณฑ์เคยเซมก้า คือตัวฟ้าแปะธลั สมบัติเฮามีป้อคือ ขำจึก
แปงชั้นหื้ออีย่า มีตั้งหิกข้าจะไค เกียชิงฟูโบเบี่ยลอบ เกลาหัวเค็ดหาบอยใส่แบ่งบกว
มาฟ่าย มีตั้งหมากพยายสี่คสี่ก้อม มีตั้งฝ่ายขาวฝ่ายบองพาพอม แตงชั้นเขานมนอม
พายคู้ ป้ออูหนอญไซ ขำจึกกาแถงไวเนนยชั้น ผู้สี่เตจันหมันเล และกอกไม้หากคูงาม
เงินและคำอันตามมีมาก ขำขออ้งเจ็ญหื้ออีย่าไปคึกคั้น เอาชวนลูกชวนหลานมาหื้อไค
หื้ออีย่าเราะไธเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย

อัจจะโล อัจจะโย อัจจะโนวันนีกเป็นวันดี เป็นวันสะหลิวโงวันขึ้น วัน
ผูกมันันตา ขำจึกเฮียกแจ้วแจ้ว เบียกยองแล้ววาชวนตาง หื้อชวนเกศเกาเป็นเกา
คึงมวด ก็เตอะนะชวนเหย อีย่าหม่อนี้้ง อีย่าจางเงิงกาเล อีย่าจางแกตาผอ อีย่า
จางล่อเอาชวนลูกชวนหลานมาหื้อไค หื้ออีย่าเราะไธเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย
สามสิบสองชวนเจ้าไปตกยังกังนาลากว้าง หื้ออีย่าไปคึกไปคั้นเอามาหื้อไค หื้ออีย่า
เราะไธเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบสองชวนเจ้าไปตกยังอะกันนิดาฟากฟ้า
ทุกแห่งหลาเมียงสวรรค หื้ออีย่าไปคึกไปคั้นเอามาหื้อไค หื้ออีย่าเราะไธเอามา
กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบสองชวนเจ้าจักไปตกยังปากจำกัหา หื้ออีย่าไปคึกไปคั้น
เอามาหื้อไค หื้ออีย่าเราะไธเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบสองชวนเจ้าจัก
ไปตกยังน้ำมหาสมุทร หื้ออีย่าเอาหึงแหว่งชวนเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบ
สองชวนเจ้าจักไปตกยังกังเตาไฟหอน หื้ออีย่าเอามาไปคับเอามา กอนเตอะนะอีย่า
เหย สามสิบสองชวนเจ้าจักไปตกยังคู้กวนเวายาก หื้ออีย่าเอาฟ้าจากเสียมชุดเอามา
กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบสองชวนเจ้าจักไปตกยังกังปาคาเขียว คู้คนเฮาย่าง
เงินเตียวไปบอด หื้ออีย่าเอาเกียไปใส่คิ่นลับทวนปามา กอนเตอะนะอีย่าเหย สาม
สิบสองชวนเจ้าจักไปตกยังในลูกในเล้า คู้เจ้าค่านายวังตาญลายนันหนา หื้ออีย่าไปคึก
ไปคั้นเอามาหื้อไค หื้ออีย่าเราะไธเอามา กอนเตอะนะอีย่าเหย สามสิบสองชวนเจ้า

จักไปตกยังเสาชิงช้าก่อนสี่คร่ำ ทัพป่าลี้ป่ากาลาอยู่เฝ้า หื้ออย่าเอาเงินคำไปขอไถ่ชื่อ
 เขาจากายหื้อ หื้ออย่าตีแม่แถมแหว่น กั้นเขาจากำ'คนหื้ออย่าตีแม่แถมแหว่น กั้นว่าไค
 สามสิบสองชวนเจ้าคินมาพอมแล้ว หื้ออย่าเอาคินมา กชนเตอะนะอย่าเหย สามสิบ
 สองชวนเจ้าจักไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของอันใดนั้นจากหนอ ข้าจักแต่งดาไว้ท่า มี
 ตั้งแฝงฝ่าย มีตั้งไข่มุกกั้นหอมระรัว กั้นหวานจืดจาง กั้นหมอยหนึ่งก็มีแวง สามสิบ
 สองชวนเจ้าจักไปแสวงหาเลี้ยงปาก ทุกขยากแต่หากิน สามสิบสองชวนเจ้าจักไป
 วันตก'กมหม่มหมอก จักไปวันออกเกมฝน ตัดคนเขาไปมอด ตื่นตกจอกจอก ตัววอก
 กางเผาหม่นนางนี้ ตัดที่นั่นเป็นแควนเมียงมีเป็นคืบก็ เป็นไฟฟ้าตั้งฟาคอ ฟ่ายอลงกิ้นกิ้น
 ที่สัตว์กรรพทั้งสี่ เป็นต้นอนบิต ผู้ที่เกิดกับคน ขอหื้อเอาสิมสองชวนเจ้ากับคินมา นอน
 เสียดอยู่สุขใจ สามสิบสองชวนเจ้าจักไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของอันใดนั้นจากหนอ
 ข้าจักแต่งดาไว้ท่า มีตั้งแว่นจันทน์และกายออย กั้นหวานจืดจางกั้นหมอยหนึ่งก็มีแวง
 สามสิบสองชวนเจ้าจักไปอยู่ยังน้ำมหาสมุทร กงกาวาวานกว้าง ที่แลคจางย่ำยีไป
 สามสิบสองชวนเจ้าจักไปอยู่กั่มลียาใจไว้มดินทางผา งามสิบสองชวนเจ้าจักไปอยู่
 กับอย่าใจยามฟ้าทางเหมื่อย สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของ
 อันใดนั้นจากหนอ ข้าจักแต่งดาไว้ท่า มีตั้งหม่าวไซ้แหว มีตั้งแหวนใส่กอย มีตั้งสร้อย
 สึงวาลย์ สามสิบสองชวนเจ้าจักไม่เกิดเขาทองหมู่'งเงมา ทองกาและทองแดง
 อย่าไปเกิดเป็นดวงเป็นแมง ถยาไปสะแกสะแก'กิดเขาทองจางทองมา ทองชา
 และทองกน เกิดเป็นนกก็หื้อแต่ง เกิดเป็นแต่ก็หื้อเว้งคอคคินมา กอนเตอะนะชวน
 เหย สามสิบสองชวนเจ้าจักไปโศกเศร้าหมองใจ สิ่งของอันใดนั้นจากหนอ ข้าจักแต่ง
 ดาไว้ท่า มีตั้งบุปผาตรงคาคอกไม้ มีตั้งดอกอินทนิลบานพอมคลาวลว้า หอมคลลาวหอม
 อ่อน หอมบ่อนหอมนวน มีตั้งดอกคายนสนสวนดอกกาเกี้ยวเก้า หอมคลลาวป่าใจเมา
 ขาสกุลละมาษาเหย เอามาปลูกไว้เป็นควัระหนอเป็นม่วง ตีมีปะดวงเหยดอกใบ กั้นว่า
 สามสิบสองชวนเจ้า จักไปเก็บหมากหมวยกิ้นอ้าวอก จักไปเก็บหมากกกกิ้นฟาน อย่า
 ไปกานเขาคุ่ม อย่าไปเคนจูหม่นนอยกางหน อย่าไปกานตามป่าคอย ข้าเหยียกฮ้อง
 แลวกัหื้อคินมา กอนเตอะนะชวนเหย สามสิบสองชวนเจ้าอย่าไปโศกเศร้าหมองใจ

สิ่งของอันใดนั้นจําหนอ ข้าจักแก่งกาไว้ท่า มีทั้งดอกเอื้องหมายนา และดอกเอื้อง
หมายโต้ง กอกคำกะโองหงสา มีหลายเงียงหลายอันแถมแล้ว ข้าขออัญเชิญหื้อสาม
สิบสองชวนเจ้ามาจมน กอนเตอะนะชวนไทย

สับปะระสับปะธา สับปะโลกา สับปะอุมาท้าว ยากถึงวลโอินทวย เคาะห์เจ็บ
เคาะห์ไซ้ เคาะห์ชีสายแวงมี เคาะห์หัวปีมาถูกทอง เคาะห์ไ้้องมาเสียน เคาะห์
ไ้เยียนทองล่าย เคาะห์หยกย่างย่ายเตี้ยวตาง สับปะระกัถุอย่าหื้อมาโก๋ หื้อหลิกเว่น
จากโก๋ หื้อตกไปเติมพะตักยโก๋แสนชอก หื้อตกไปเติบพะจันทรนอฟ้าจักรวาล หื้อตก
ไปเติมพะอังก้านคี่ฟ้าเคียงแผ่นดินสุค หื้อตกไปเติบพะพุดคังสังค หื้อตกไปเติมพะศัส
คังเย็น หื้อตกไปเติมพะสุเมรุคังหลวงมืคเกว้า หื้อตกไปเติบพะพุทธเจ้าบไวศาสนา
หื้อตกไปตบพะนากาหมอมญา ไ้คุ่มว่าจมนปุ๊ตบ เสร้าดิบป้อยามาเฝ้า เก้ามือยามาใจ
เคาะห์กางกีนอยามากัน เคาะห์กางวันอยาบากิ เคาะห์เจ็บใจปวคทอง เคาะห์
ทุกขโศกทองทนิงตนจายกิดิ ก็หื้อตกไปแต่ในวันนี้ กอนเตอะ

ศรีศรี วันนีกัเป็นวันคี่ เป็นวันสะหลิวโฉวขัน วันผูกปิ่นนนทิดา ข้าจักผูกมือซ้าย
หื้อชวนเจ้ามา ข้าจักผูกมือขวาหื้อชวนเจ้าอยู่ สิบมือหื้อไปอื่น หมั้นป้อไปไหนไปโก๋
หื้อมาหลับคีนอนค้อยูหอง ปะเทกตองคีนอนตน ขอหื้อบาอยู่เียบนมงคลหลังใหญ่กว้าง
ปอแหลงจางปึงปาย ขอหื้อมาอยู่สุขสบายกุมเฝ้า อาวุเจ้าเย็นป็นปี

ศรีศรี วันนีกัเป็นวันคี่วันกา ข้าจักผูกมือขวาเฆงเจ้า บหื้อชวนเจ้าหนีไปไหน
ไปโก๋ หื้อมาอยู่ดีกว่าเภา หื้อมาอยู่เลากับตน ข้าจักเภาบายมงคลอันวิเศษ ฉะเถด
บลิสุทวิ ฝ่ายเสนนี้เคมนุชยบลโลก คนใดมีโลกหากคือนป่ง ข้าจักผูกเปกและแสง ยาว
บสันพอมะพมาน ข้าจักผูกจางไพศาลค้อยู ข้าจักผูกงัวควายปาลูกกัहन ข้าจักผูกมือคน
กัหายนาคออันยตบึง แขนเจ้ามีห่ากิง เตะะยั้งกวาดาบสะหลีกั้นจัย ไปตางใดคี่หัน
เหมียนใจจักชาด สัพพะพยามมีและป็นและล้อยกัชาคกิง เหมียนคั้งนํ้ากัตกจากใบบัว
ใบบอน จุงมีเคียงแต่คี่หลิ กอนเตอะ

1.5 กาเหสาขวัญคนเจ็บป่วย : นางน้อย น้อยใจ อายุ 62 ปี

ศรีศรี วันนี้เป็นวันดี เคาะหีบตีนั้นดี เคาะหีบไม้ต่องเคาะหน่องมาขึ้น
 ขอหื้อตกไปเค็มพะพิทย์ ตกไปเค็มพะวันทร์ ตกไปเค็มพะอาถ่าน ตกไปเค็มพะพู
 พะมะขัส-สุกร-เสาร มีเค็งเคาะหีบขึงเคาะหีบชา เคาะหีบเนี้ยเคาะหีบหัวเคาะหีบหัว
 เคาะหีบเก้า มีเค็งเคาะหีบสาม มีเค็งนามสืบท้า หื้อตกไปแต่ในวันนี้ หื้อตกไปอย่าง
 กะน้ำหวงใบบัวใบบอน พุทมังลอน ชัมมังลอน สังมังลอน พุทขังสะเคาะ ชัมมังสะเคาะ
 สังมังสะเคาะ พุทขังถอด ชัมมังถอด สังมังถอด พุทมังละงับ ชัมมังละงับ สังมังละงับ
 หื้อละงับคืบหาย

ศรีศรี วันนี้เป็นวันดี ย่าชาเจ้าข้าว่างเล่าเอามา ว่ามีเค็งยาหม่องหนึ่ง ย่า
 จ้างตั้งเวาขวัญ ขวัญเจ้านี้ไปตกอยู่ที่ไหนทางไหน ก็ขอเดาเดาเดาเดา มาเคอะเอนเบมา
 ว่ามาเคอะเจ้า มากินเขาอาบนามาเคอะแมสองสะหลี ออย่าไปมัวโศกเกราหมองศรี
 กะหื้อเจ้านี้มาอาบนามาเคอะ ว่าคนใดเกราหมองก็อย่าอาบนามาแ่งและน้ำจันทร์ ขวน
 นางนองนี้ว่าไต่ไปสะกุงและตกใจ อยู่หัวหึ่งทองหนไหน แลวจมาแล้วไวอย่าเจ้า
 มาเคอะเจ้า ขวัญเจ้านี้ไปตกอยู่ที่น้ำ กะหื้อบาเอาผงแพะแพะแพะแพะแพะ ขวัญเจ้า
 นางนองนี้อย่าไปตกอยู่ที่ไหนทางไหน ว่านาคาไหลจิกหนออาบนามา แสไปทางซ้าย
 กะมาเกราหมอง ว่าไปทางหนองกะนาเกราว่าง มั่นแมมามั่งทางข้าง ว่านาคาตก
 มาหามารดา จักขอแมชานองนี้ ว่าขวัญเจ้านางนองนี้ ว่าไต่ไปตกอยู่ที่ทางป่าเจ้า ว่า
 ขอฮังเจ็ญมาหื้อไต่ จนตัววันก็จะไต่บายจิกหนอคงไป ก็ขอหื้อมาแล้วไวเคอะเจ้า
 (กุสามสืบสองขวัญมาเนอ) ขวัญเจ้านี้มีเค็งขวัญขึงขวัญชา ขวัญหุขวัญตาขวัญเกศา
 แหงเจ้า ขวัญเจ้านี้อย่าไปอยู่ทางทิศเหนือหนอไต่ไต่ มาเม่นองไต่อยู่ทางป่าไม้มะเมี่ยง
 อยู่ตาวันเหลียงวันแดง ว่าหมอเขากียาคีแ่ง หมอแกงจิกหนอไต่ไต่ ก็หื้อขวัญนางนอง
 ไต่มาเคอะเจ้า ว่ามาเคอะกินเขาอาบนามา มาเคอะแมสองสะหลี แมตกแดงดามา
 พำพอม มีเค็งไซตมและไซหวาน น้าออยและน้าคาร มีเค็งกายและหอมจันทน์นา
 เคอะเจ้า ปีเค็งคาขนและหนวไสกอย มีเค็งสาวยรอยและสังวาลย์มาเคอะเจ้า

อย่ามาไปโศกเศร้าหมองศรี อย่าไปเก็บคอกใบกะนาคัดไว้ว่าอยู่ที่เกาเกศา มีตั้ง
 คอกจำปีจำปา ว่ามีเต็งคอกกะดังงาหนอเจ้า มาตั้งคอกเกาเกศา มีเต็งคอก
 มะลิลาและหนอมร้อน ว่าเก็บมารวมสะไว้ที่เกาเกศา สามสิบสองขวัญขวัญเจ้านี้อย่า
 ไปอยู่ที่งังและเขา ไปอยู่ทางเนาจักหนอแคธอน ว่าขอห้อมมาเร็วไวอย่าจำแม่กะมา
 นิ่งหาจนตัววันแลง แลไปทางเหนียนอบไค้ แลไปทางไค้กะยังมีมั่งหมกน้อย ว่าอย่า
 ตายเป็นผู้ไปอยู่หัวแห่งทอง อย่าไปอยู่พื้นท้องฟ้าเขาเขียว ไปอยู่กะคนยเคียวก็จัก
 มาเคอะเจ้า สามสิบสองขวัญก็ว่าจักมาเคอะมานายว่ามาเคอะเจ้า แมตกแต่งไว้
 งามนางนองไท อย่าไปอวยเววน อย่าไปเข้าแต่ป่าไม้ใหญ่กว้าง อย่าพากจากเขาไป
 อยู่ที่ไหนต่างใด ว่านาตาปอไหลจักหนออาบหนา นือสับนิ้วมายกขึ้นหว่างนิ้วนมและ
 หนอเกศา ว่าไหวพะวิดตามารดา จักขอแม่ชานองนี้ ขวัญเจ้านี้อย่าไปอยู่ที่หนอเมียง
 บินก็ว่าหนอเมียงผา ว่าขอห้อมมาเคอะเจ้าแมกยั่วสัวเมย จักหนอชวาคามาหาก
 และหนอรอน คันไค้คาแห่งเจ้านี้ มีสิบเกาและหนอปะกาน อย่าเป็นไปเบี่ยงนอกคาน
 กะยังบไค้ นางนองไทอยู่ทางป่าไม้ตนเคียว ก็หากพากจากเขามาเคอะเจ้า จนตา
 วันลอสแสง ก็แม่ทที่ล่ำแบ่งก็ว่ามาเคอะเจ้า มาถิ่นเขาเคอะอาบน้ำเคอะแมสองสหัส
 ขวัญเจ้านี้ไปตกอยู่กับแมลณี ก็ห้อยเอามาจักหนอหอนายมา เจ้าไทอย่าไปตกอยู่ที่
 ทางป่าไม้ ก็ขออิงเจ็ญห้อมมาเร็วไวจักหนออย่าจำ อย่าไปมัวโศกเศร้าหมองศรี ก็ห้อม
 เจ้ามาอาบน้ำทอง เวลาใดเศร้าหมองก็ห้อมมาอาบน้ำบั้งและหนอน้ำจันทน์ (กูสามสิบ
 สองขวัญขวัญแข่งขวัญชา ขวนเนียบขวนทั่วขวัญทั่วขวัญเกา สามสิบสองขวัญนางนอง
 เหน่านี้ ก็มาห้อมคเณอ กูสามสิบสองหาณะการเนอเจ้าลูกเจ้าหลาน)

ที่ศรี วันที่เป็นวันดี ผูกมือเจ้าเบื้องซ้ายว่าห้อมขวัญเจ้ามา ผูกมือเบื้องขวา
 ว่าห้อมขวัญเจ้านี้อยู่ สิบนิ้วห้อมไปอื่น หมั้นนิ้วห้อมไปทางใดหนอเศร้า สามสิบสองขวัญ
 นางนองนี้ก็ห้อมมาอยู่กับตัว ว่าอยู่ที่หัวหึ่งทอง (กูสามสิบสองขวนเจามาเนอทุกเขาทุก
 ขวน ก็นเข้าก็ห้อมเจ้าอย่าไปห้อมกู ก็นนมเจ้าก็อย่าไปห้อมปน ห้อมอยู่เย็นเป็นสุขหาณะการ
 ห้อมอายุ วัฒน วัฒน สุขขัง พลัง เนอเจ้า)

1.6 กำเปี้ยกขวัญคนเจ็บป่วย : นางเล็ก นวโรส อายุ 61 ปี

ศรีศรี วันนี้ก็เป็นวันที่ วันกั้มกายเกี่ เกิดไมก็มาเข้าสู่นกแว ปอฏกะคา
พอบแล้ว กะมีเต็งหมาวใส่แซน กะมีเต็งแหวนใส่กอย กะมีเต็งสรอยชาตังหนอสังวาลย์
สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ (กั้มขวัญมาเนอ สามสิบสองขวัญมาหือหมค
หือเลี้ยง)

ขวัญแม่เจ้าอย่าไปย้งน้า กะหือแม่ย่าลงม ก็จะไปตกจ่ม กะหืออย่าไปไล่ซ่อน
ไปตกมะหินสามกอน หืออย่าเอาไมคอง ก็ไปไล่ตีหนอเอามา สามสิบสองขวัญมาตุกเขา
เลาหนอทุกขวัญ ขวัญแม่เจ้าหลามากินเข้าหลุกคม มากินเข้าหนมหลุกหนอย หือมากิน
น้ำตาลคิกกักอย หือมากินน้าออยคิคเลาแม่มีอ สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุก
ขวัญ (กั้มมาเนอ สามสิบสองขวัญมาหือหมคหือเลี้ยง) ขาเทอะไอนองกะไอนอง มาเทอะ
ไปอยู่ไหน มาเต็งขวัญแซงเลาเทอะในขวัญชา ขวัญเกาและมาเสนหนอย มาเต็ง
ขวัญเล็กขวัญหนอย มาเต็งขวัญกักอยและสองหัวแม่มีอ สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลา
หนอทุกขวัญ ขวัญนี้ป้อเจ้ามาอยู่เย็นน้า หือแม่มาอยู่กำมั่งที่ สามสิบสองขวัญเจ้าเอี้ยก
แล้ว กะหือแม่หนอคินมา สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ (กั้มมาเนอ สามสิบ
สองขวัญมาหือหมคหือเลี้ยง มาเทอะไอนองเอย) ขอเชิญมาคิค กะมาอยู่เย็นสังกะสี
กะมานั่งคินน้ามัน อย่าไปสะคงสะตาง หือกับมาบ้านบองอยู่คิหนอนอนเตียง สามสิบสอง
ขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ (กั้มมาเนอ สามสิบสองขวัญมาหือหมคหือเลี้ยง) ขวัญนี้
ป้อเจ้ามากินป้าสลิค ตัวเทาไมแผนฝาก หือมากินป้าสลาท้าวเทาไมพายเอี้ย ก็แม่
อย่าไปเคินเสียบอยู่คัหนอแอวบ้าน อย่าไปสะคงสะตาง หือกับมาบ้านบองอยู่คิหนอนอน
เตียง สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ ขวัญแม่เจ้าอย่าไปเก็บคอกไม้ใส่หัว
ขวัญเจ้าอย่าไปเก็บคอกบัวใส่เกา สามสิบสองขวัญเจ้าเอี้ยกแล้ว กะให้แม่หนอคินมา
สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ ขวัญนี้แม่เจ้าอย่าไปอยู่ย้งน้า ก็เป็นเปียนนู้
ป้า ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ย้งน้า กะเป็นหมูเปียนเขา สามสิบสองขวัญเจ้าเอี้ยกแล้ว กะ
ให้แม่หนอคินมา สามสิบสองขวัญมาตุกเขาเลาหนอทุกขวัญ (กั้มมาเนอ สามสิบสองขวัญ

มาหื้อหมกหื้อเลี้ยง มาเตอะอิน้องอินายเอ้ย)

1.7 กำเวียกชวนกันเจ็บปวย : บางเบ็ง สีแดง อายุ 56 ปี

กูกะลาเลยเฮียหมกหนึ่ง แมยจาจั่งเฝ้าเอาเขา ว่าแมจางเลาจางเอา
ชวน กะเก็บชวนหลูกลักสังเขามามวน นั้นแหละก่อนน้าว่า ชวนหลูกหลานเบาคักน้ำ
หื้อแมสังจงม ชวนหลูกหลานเฮาคักจม ก็หื้อแมยาไปไลซอน ทอดหิงแหเฮียแปเฮีย
ไคจอน หื้อแมไปไลซอนชวนหลูกลักสังหนอมาเอา สามสิบสองชวนเฮียเจาหลา
ชวนอ้อเจาแวนฟ้า อยาไปตกกางป้าจาเฮียธาเลากี้มีเฝ้า สามสิบสองชวนเจาเฝ้ามา
ควยฮับสังหนออย่าเลา หื้อมาควยฮับก็แล้ว เตะอะ อ้อมมาแล้วแล้วไวไวก็ไวไวอย่าจา
ว่อนนังท่าอยู่หนอเฮียนเฮา มาเตอะเจาเสียนนั้นน้ามวน กะมีเต็งเหล้าหัวเต็กกูไว
หาออย เลาหมีเต็งนาออยเลาหนอควยสุก มีพอมเมาทุกอัน เตะอะ กะมีเต็งแหวนธามะ
ลงคมีแควมะหวา มีเต็งเสี่ยเคียงมากเลา ของเฮามีนั้นนาชวนเหย ฟังกาแมมค
แมชาไปขอ กะฟังกาป้อหมอแมชาไปเอียก เจวเวียกของเลากี้สังเอามา เฮียมากวย
ฮับก็แล้ว เตะอะ กะมากงไผ่ไว กะมากกเคี้ยวทองชา เลาของเฮามีนั้นนาชวนเหย
แมสามสิบสองชวนป้อเฮียเจาจอน ชวนนี้ป้อเจากูจอนเลาบสายจิก ชวนป้อนอย่าไป
ตกอยู่กางถนนสังหนอแมฮา หื้อกับกินมาหาป้อก็บา ภายเฮีย ฮับมาแล้วแล้วไวไว อย่า
ก็ไวอย่าจา ป้อนองมานังท่าอยู่หนอเฮียนเฮา กะมาเตอะเจาเสียนนั้นน้ามวน กะนา
เตะอะมาชวนมานายป้อก็คาไวทา มีเต็งจันเจาหนอคีนป่า ขามีเต็งป่าคีนหนอย มีเต็ง
ของหวานจันจอยหนอย เลาของเฮามีนั้นนาชวนเหย ขาสันโตโลหนอดังถอย มาเตอะ
ป้อนองหนอยอย่าไปหลงอยู่เมียงบน บนรั้นฟ้าอากาศซาสังหนอลงมานองนาง บหื้อกะ
ไปตกคาคีไคไคเวลา อ้อป้อแกวสัดดาเลา ของเฮามีนั้นนาชวนเหย แมสามสิบสองชวนป้อ
เฮียเจาจอน ชวนนี้ป้อเจากูจอนเลากี้สายจิก ชวนป้อนอย่าไปตกคีกางนา อย่าไป
เปียนปู้ป้ายังนาเปียนเข้า สามสิบสองชวนป้อเจาป้อนองจันหนอมาเฮียน มาเตอะ
นาชวนเหย

ข้าอยากกวาดเคาะหีบสาม ข้าอยากกวาดนามสิบห้า เคาะหีบยา
หลังยามานั่งท่า เคาะหีบเจ้านายมากอง เคาะหีบโละเคาะหน่องจางหนอมานับ
หือตกไปตีปูสังขารฆ่าสังขาร หือตกไปไต่ไปหล่นวกฆ่าเลาหนอเขาเขียว ย้ายย้าย
หลอกหนีคิกเข้ามา ข้ามคีมือชายหือหล่นขวัญเจ้ามา นามาคีมือเบื่องขวากะหือขวัญ
เจ้าอยู่ สิบปีหือไต่ไปไต่ ไซ้เจ็บใจปวดท้อง ทุกข์ถูกท้องเก่าหนอเมียงคน มักมีอวย
กะหือถูกหล่นขวัญเจ้ามา มักมีอวยกะหือถูกหล่นขวัญเจ้าอยู่ สิบปีไต่ไปอื่นหมื่นปี
เจ้ามไต่ไปไต่ ไซ้เจ็บใจปวดท้อง ทุกข์ถูกท้องวังหนอบานับ สามสิบสองชวนตัว และ
ชวนหัวชวนแข้ง ชวนอยู่ในจางแปงเที่ยวต่าง มีเค็งสะเหลาต่างตอย นามาคีมือถูกน้อย
เอาไว้ พยาคเจ้าก็หายไป

2. บทสุขขวิญญาค

2.1 คำเรียกขวิญญาค : นายจอก ทองก้อน อายุ 82 ปี

สาธุอุกาสะ ข้าพเจ้าจักขอเล่าเรื่องปู่เพ ปู่กาเจ้าทั้งหลาย อันอยู่ในแดน
ดินถิ่นฐานโรงศาลภูมิเสี้ยวที่ สักเค อันอยู่ณการาวจรวรรคสิบหกห้องจ้องขึ้นฟ้า กาเม
อันอยู่ณภพคือโสฬสมหาพรหม จะ รูปเป่ คิริ มะระกะเถอันอยู่ในกิริวิสังขรห้วยเหวเขา
จันตะลิกเข อันอยู่ในอากาศเวหาวิมานเน อันอยู่ในวิมานทิพย์รัตนมณเฑียร ที่เป่ อยู่
ในเกาะเกียนทั้งปวง รัฎฐ์ อันอยู่นครเมืองหลวงน้อยใหญ่ จะ คาเม อันอยู่บ้านนอก
ทุกชนบท ตะรุวะนะคะหะเน เคะหวัดฤทธิ เขตเต ภูมมา แดบรรคาปูงเทพยดาเจ้า
ทั้งหลาย อันอยู่ในแดนดินถิ่นฐานโรงศาลภูมิเสี้ยวที่ จายันตุ เทวา ท่านทั้งหลายจงมา
พรอมกัน จะละณะวิสะเม ยักชะคันธัพพะนาคา ทั้งยักมและณนาคราช ติฏฐันตา อัน
ตั้งอยู่ที่โคโคกที่ สันติเก ยัง มุนีวะระวะจะนัง กันอยู่มั่งมืทานาคญ์เป็นนักปราชญ์ อาจ
ที่จะสำแดงแห่งทิพยบนต์ เพื่อจะให้สติและมงคลในภารณะเคหาเหยาเรือนบ้านเมือง
วัดวาอาราม แห่งข้าพเจ้าทั้งหลายนี้เกิด สาระโว เม คุณรท่านทั้งปวงจงตั้งโศต
ผาสาหนุตาพึงยังรศพระธรรมเทศนา ฆัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฆัมมัสสะ

วะนะกาโล อะยัมภะทันตา อัมภัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา สาธุ อะราคตะนัง
กะโคมะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต อัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโมนมัสการ ข้าพเจ้าจักกล่าวถึงพงาเวการอันวิเศษ พระเกศตกลงใน
ทองแผ่นแผ่นยสุชา ที่นี้หน้าข้าพเจ้าจักกล่าวถึงปลาอานนท์ทั้งคู่ อันธูรองแผ่นดินยสุชา
สมุทร สายสินธุก็กว้างขวางหนาแน่น ไคสองแสนสี่พันโยชน์ จตุรสมันคงทรงเสา
พระสุเมรุไว้ มาข้าพเจ้าจักพรรณนาต่อไปก็เห็นว่าจักว่าแต่ที่ มาข้าพเจ้าจักกล่าว
ถึงคัมภีร์พระวินัย ว่าเทพบุตรผู้ใดหนอจะลงมาเกิดเอากาเนคิในสงสาร ท่านจึงจะใช้
ให้เทวดาไปนิมนต์ ลงมาเอาปฏิสนธิในนชาติมาตุโล เพรของพระมารดา ดังคำพระ
พุทธเจ้าตรัสธรรมเทศนาว่าไว้ในพระมาลี

กรีกกรักรักร ข้าพเจ้าจะขอยออุลลิตนีนันอมประนมบังคมนมัสการชาญชัย
ข้าพเจ้าจะขอสมอาภักแก่เทพบุตรเจ้าทั้งหลาย อันอยู่รักษาในไพฑณพมจึงจะตั้งปฐม
บรมกานเิด อันบุคคลเราที่จะประกอบเกิดมานี้ก็ยากนักยากหนา ยากที่จะตั้งคิอยู่
ยากที่จะพรรณนา เมื่อแรกเจ้าจะเข้ามาเอาปฏิสนธิในครรภ์พระชนนี เปรียบเหมือน
ชนจามจรีเอามาสูบน้ำมันอันดีดี แล้วก็เอามากระจกกระจายละเอียคลอนน้อยน้อยยิ่ง
กว่าปรมาณู ยากที่จะตั้งคิอยู่ยากที่บุคคลจะรู้ยากที่จะพรรณนา เมื่อแรกเจ้าจะเข้ามา
เอาปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา ฝ่ายพระมารดาเวลานั้นก็มานอนหลับมหัสจรรย์นิมิตฝัน
ว่าไคสุบสอไคสุวรรณแหวนหัว เจ้าจึงรู้สึกตัวสะกุกกันขึ้นมา เจ้าก็มีบอกให้ใคร
บอกแต่สมณูญเป็นสามี ว่าให้ช่วยทนายณณันนี้เจ้าคือหรือว่าจะร้าย ฝ่ายพระอรโณมฉาย
จึงไปหาโหราพุทธาจารย์ มาทนายความณณันนี้ว่าคิมเป็นไร คือเทพให้อยู่เมือง
ชั้นห้า ท่านจะลงมาเกิดเอากาเนคิให้สงสาร ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นจึงจะให้ยาก

เปรี้ยวและอยากหวาน ก็โลมกั๊ว เปรี้ยวเหมือนน้ำพระองและน้ำล้างเนื้อและเลือด แล้วจึงจะคุมชันเข้าเป็นก้อน ยามเมื่อแม่เจ้าจะกินของเค็ดเค็ดร้อนร้อนลงไปในอุทร แรกที่มันให้ละมละคาบ กว่าจะรูปเป็นกายเข้าถึงเจ็ดหน แล้วจึงจะคุมชันเข้าเป็นก้อน กลละมั่งสัง แล้วจึงจะตั้งน่ายากเข้าเป็นเค็ด ประสงค์นี้ ตั้งเนตรทั้งสอง ในวันอาทิตย์ พระวิมังคี ท่านจึงจะมาแต่งนุในวันจันทร์ พระธาตุคากา ถ้าท่านจึงจะมาแต่งงุมกัในวันอังคาร พระมุกคละปัญญคคี ท่านจงจะบาแต่งปากในวันพุธ พระกดาวัตร ท่านจงจะมาแต่งกายในวันพฤหัสบดี พระอริยมรรคกะ ท่านจึงจะมาแต่งจิตในวันศุกร์ พระมหาปัญฐาห์ ท่านจึงจะบาแต่งลมตักกายในวันเสาร์ แล้วจึงจะครบเก้าพัน สร้อยพระธรรมชั้นแจบ แล้วจึงจะครบอาการงานสิบสอง แล้วจึงจะให้เห็นเป็นพระทุกขังเป็นพระอนิจจัง เป็นพระอนัตตาเป็นอาการวางสับของ แล้วก็นั่งยองของอยู่ในกรรมพระมารดร ประคุดคั่งว่านอนอยู่ในพระกรงฉิ่ง ก็โถมกั๊วพังผิดห่มห่อ เจ้าก็มีมือของอถือสายรกเพิ่มพูน ก็ระปะเจ้าก็มาหนุนอาหาราหม เจ้าก็นั่งกับไว้อาหารเกา ฝ่ายพระมารดาเจ้านั้นก็มาให้สหัสสะเหียนสวดสยงกรรม ครั้นว่าพระแม่จะกระทำการหนัก ก็กลัวว่าพระลูกรักจักกระชอกกระชอน ครั้นว่าพระแม่เจ้าจะนั่งหรือว่าจะนอน พระแม่เจ้าก็จะมาปรารมณด้วยเจ้ากลัวว่า จะคั่นคุดุทธกระพกระพังออกมาให้ปรากฏ พระแม่เจ้าจึงเอาแป้งสคมายคละคายกานาคอกไม้เอามาขโลมไล่อุทร แม้ก็หวังจะให้เย็นทั้งลูกอ่อนที่อยู่ในครรภ์ พระแม่ก็นั่งก็มากระสันไม่เป็นสุข ประเดี้ยวก็ถูกประเดี้ยวก็นั่งคั่งแค้นแสนสาหัส แรกที่มันให้เสียคคักไปทุกเส้นขน มีอาจเลยที่จะทนทานประคุดคั่งว่าพระคาฟทานจะมาประหารชีวิต เสมือนหนึ่งจะมาปิดเอาดวงจิตและดวงใจของพระแม่ไปในกาลครั้งนั้น ว่าไอ้ไอ้ยจะมอดม้วยวิสาขัญ ก็ขอให้กลอดลูกพ้นจากครรภ์เสียก่อนเกิดพระเจ้าชา ครั้นอยู่มาจนกั๊วแสงพระสุริยาสว่างกระจ่างแจ้ง สิ้นแสงพระจันทร์ดวงถึงยามปลอด เจ้าริลุดออกบาเป็นนายงามโสภา พี่น้องทั้งหลาย กวนหนาเขากั๊พกันคัใจนคัใจหนา บ้างก็วิ่งไปหาเอาผ้าอวมเข้ามาอุม บ้างก็เอาน้ำเข้ามาล้างถูเสียบให้หมกใส บ้างก็ลุมไล่ไปควยคันธารศหะพิมเสนาชานานา แล้วแม็กยกเอาเจ้าเข้าใส่ไว้ในกระโจมผา แบกก็อุมจิตกั๊วกับมาเจ้าไว้ ทั้งมดแม็กก็มีให้ไต่

หังไรแม้ไม่ให้ทอม ทุนถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษาเจ้า เห็นว่าเจ้าเกิดมาเป็นชาย
 งามโสกา พี่น้องทั้งหลายถวนหน้าเขาก็อากันก็ใจนักก็ใจหนา ม้างก็วิ่งไปหาเอายา
 เข้ามาแก้ตานขวาง เสียบีสาบทุกคำเรา ให้เขาก็มแม่ผู้มีโคชาด ทั้งชาวบิณฑาต
 ทักซิมา ทั้งผู้เฒ่าเฒ่าและเฒ่ายเฒ่าและเฒ่าน้อง เฒ่าเกี้ยวและเฒ่าคงจงมาช่วยกันปกป้อง
 คุ้มครองรักษา พระสมเ็จก็อาบนาปอนชาววันจะตามหน แม้ก็ช่วยชนปรณินติ แสงแดด
 และลมพัดแม่มิโกให้ทอง ฝนตกและฟาร่องแบกก็ออกเจ้าไว้กับอก ครั้นตื่นมาแล้วแม่มิ
 ยกเอาเจ้าเข้าใส่อู แม่มิจึงเปิดไปว่าอย่าร้องไห้จนไปก็จึงก็เกิดพอกินรีดวงกา
 ฝ่ายพระมารดาเจ้าจึงจะกล่อมให้เจ้านอน ว่าไอ้ไอละเพื่อให้เจ้านอนเห็นอยู่หมอน
 ออนละมุน ครั้นตื่นมาแล้วแม่มิก็ออกไว้ให้อุ่น แล้วแม่มิก็มเเยให้กินนมเนยเป็นเนืองนิจ
 ทุกช่ยาก็อย่างไรแม่มิก็มิได้คิดจนยอมฝ่าย ความเลี้ยงดูบยาบกระไรเพียงนี้และหนา
 พอนาคเจ้าพอเอ๋ย ว่าคุณพระชนนียิ่งกระนักกระหนา จึงว่าเอจะเอาคืนและฟ้าเข้า
 มาซึ่งก็ยังมีดูเบา ถึงว่าพอจะเอาที่รียะโชคเขาพระสุเขรนั้นเข้ามาเพิ่มพูน ก็ยังไม่
 เที่ยมเท่าคุณพระชนนียังเกิดเกล้านี้แหละหนาพอนาคเจ้าพอเอ๋ย พอจะเอาอะไรมา
 ห้างกับคุณพระบิดาพระมารดานี้ได้ เห็นแต่นี้ไว้ไว้ในพระพุทธรูปสถานอันนั้นแหละจึงจะไม่
 หนักใจเบา พอจะเทียบเท่าคุณพระชนนียังเกิดเกล้านี้แหละหนาพอนาคเจ้าพอเอ๋ย
 แม่มิอุ้มพิทักษ์รักษาเจ้ามาได้สืบเอ็ดมิได้คังใจ พระชนนีจึงจะให้ชูเกล้าเกกชี้ชูดักดา
 แล้วจึงจะพาเอาเจ้าไปฝากไว้กะจิตนที่วัด ว่าขอได้ท่านช่วยฝึกหัดและช่วยสอน ว่า
 ไอ้ไอเจ้าประคุณเอ๋ยอย่าตามใจจะอ่อนน้อมให้ไปเที่ยวเล่นนัก เจ้าคุณจงได้โปรด
 ทำโทษให้จงหนัก ขอแต่ตาบอดและแขนหักขอแต่เท่านั้นเกิดพระเจ้าชา ครั้นฝากฝัง
 ลูกยาแล้วทุกทุกประการก็กราบลาพระอาจารย์บ้านพลัน แยกกับบิ๊ยะและจั้งทัมปรณ
 นิยิตสามเณรน้อยมิโคชาด แรกแต่นั้นมาท่านสมภารผู้ใด ท่านจึงจะสอนให้เจ้านั่ง
 กุมมือขยี้ชี้ให้ว่า นอโม กอขอ กอกา เรือนวิธารักว่าก็ลเจ็ดตำนาน ประมาณอายุเจ้า
 ได้ยี่สิบเอ็ดขวบ อุปประจวบที่จะได้มาชในพระพุทธรูปสถาน ฝ่ายพระบิดาพระมารดาก็
 มาปรึกษากันอยู่สະพริบพร้อมช่วยกันหาให้ครบไตร พี่น้องทั้งหลายบ้างก็จะช่วยส่ง
 บ้างก็จะช่วยจีวรผ้าผอนทอนสะไบ รัดอกรัดเอวไว้ไว้เพียงแต่แพรยันทองนโกหาได้

ไว้ครบครันกะหลอกกล่อง เข้มกลองดินสอผ้าห่มคโณน สีลากระโณนคนที่หาได้ไว้ครบ
ครัน คราที่นั้นพระมารดาเจ้าจึงจะพาเอาเจ้าไปหักนาค ฝ่ายพระคิสิสเถรจะได้รับ
เอามา พระคิสิสเถรท่านจึงจะกล่าวอรรถาธิบายพระบาลี จักแจ้งที่ เจ้าเล็กก็มีความ
เข้มนมได้เกียจคร้าน ฝ่ายพระอาจารย์ก็รีบจกให้เจ้ากุมารถึงอุกาสะ เจ้าก็จำมิได้
ซัดสนจึงจะนิมนต์จิตนชุตพระชนงปลงพระกระเียบรเกล้า ใครนั่งอยู่ที่ไหนในที่นั่งนั้น
ล้นมองโหรงเขาสวมที่ โหรงเออ้าย

มาชาวเจ้าจะพรรณนาให้ท่านทั้งหลายฟังตั้งแต่ปฐมชาติวิวิเทหุ ท้าวเทเวศ
รัตตนาคราชเมื่อชาติปางก่อนเชอก็ได้บวชในพระพุทธศาสนา เชอกับมาณิตด้วยอาบัติ
และสิกขา ครั้นทลายตายจากรูปขันธ์ทั้งห้า เชอก็ได้ไปเกิดเป็นพญานาคอันมีฤทธิ์
มีจิตเจตน์จะใคร่บวชเป็นสงฆ์ จึงเนรมิตกลีบกลายกายมาเป็นขามพญานาคน้อยหน้า
แซมชอยงามโลภ่า จึงกมเกล้าเข้ามายังอวาศอาราธนา พระอุปัชฌาย์เป็นอุปัชฌาย์
เชอกับบวชให้ได้แล้ว ตั้งใจของแผ้วปรนนิบัติรักษาคำว่าดีในวิถี เจ้าก็เข้าไปในกุฏิ
เอนอินทรีย์ลงจำวัด พอหลับสนิทก็กลีบกลายเป็นนาคขี้นขึ้นเคียบโต สามเศโร ฝ่าย
ว่าเจ้าสามเศรเชอถึงเพลาเผดเคยไปนิมนต์ จิตนมาณิตทุกวันเป็นประเพณี เจ้าก็
เข้าไปในกุฏิ ก็จึงไปเห็นพญานาคขี้นขึ้นเคียบโต สามเศโร ฝ่ายว่าเจ้าสามเศรก็พาฝ่าย
พระภิกษุทั้งหลายพากันไปประกาศกองร้องโกญจนาท เวอนาคก็คกใจขี้นขึ้นมาเป็น
สงฆ์ทรงสมาธิตั้งเกา จะเล้ามูลเหตุอันพิกลแล้วจึงเข้าไปพากันไปกราบทูลแก่สมเด็จ
พระพุทธเจ้าว่า คุยนี้นาคราชเข้ามาแปลกล้อมสงฆ์อยู่อย่างนี้ขอพระพุทธเจ้าข้า
ฝ่ายว่าพระพุทธองค์ท่านจึงตรัสถามพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ได้เห็นเหตุในท่ามกลางแล้ว
ให้ขับเพสณียกรรมพญานาคออกจากเสียบองควัด พญานาคก็เสราสร้อยนอยพระทัยอันนัย
อันหนา แล้วพญานาคจึงไปกราบทูลแก่สมเด็จพระพุทธเจ้าว่า ถ้ามีทรงพระกรุณาเรา
เกล้ากระหม่อมฉัน จะขอฝากนาคพระนามชื่อไว้ในพระพุทธศาสนา ถ้าบุตรบุคคลผู้ใด
จะเข้ามาบวชเป็นหน่อเนื้อในพระพุทธศาสนา พระอุปัชฌาย์ท่านให้ครองชื่อไว้ว่า
พระคิสิสเถร ฝ่ายว่าเจ้าสามเศรให้เรียกว่าเจ้ามาก เจ้านาค เพราะว่าพญานาค
ได้ฝากฝังชื่อไว้ในพระพุทธศาสนาครั้งนั้น ใครนั่งที่ไหนในที่นั่งนั้น ล้นมองโหรง

เอาชัย

ศรีศรีสุนทรบรรพวิไลเลิศ วันนี้เป็นวันประเพณีรัฐเลิศล้ำยิ่งกระษัตริย์
 ญาติกาทั้งหลายก็มานั่งล้อมพร้อมกันอยู่สิ่งหนึ่ง ทุกคนชายหญิงก็มานั่งนั่งอยู่มีโกฐ
 ขอเชิญพอนาคปลัดพระชนงปลงพระเกศา อาบมาอาบตาเสียให้หมดใส แล้วจึงจะให้
 นุ่งผ้าลายกระบวนเทพปักษเป็นรูปกษัตริย์พอนรา กระทำไม้ค้ำขมิ้นค้ำกรายไปค้ำ
 ลวดทอง กรองไปค้ำขมิ้นกระหนาบหงส์สามเศียรวิชัย เออวันนี้นายผ่านกษัตริย์แล้ว
 จึงจะให้ทำไปค้ำขมิ้นพูนกันแจ่มกันแสง ห้อยหูแว่นดอกไม้ไหว อัญเชิญพอนาคเข้า
 มานั่งให้เป็นท่ามกลางที่ทุกคนนั่ง ก็จักได้มาช่วยกันหาชวนหนากพลูสีพื้นจึงจะให้เจ้า
 ไปขอสมามาแป้นอา ปูยาทั้งหลายเขาก็ว่าเจ้าวหลานชายเอ๋ย พอยังน้อยนอย
 พ่อเคยวิ่งเล่นอยู่ห้อยห้อย เพื่อนกันก็มาหลอกล่อชูตระกอกหลอกให้เจ้าตกใจ
 เจ้าก็วิ่งไปกลัวตัวสั้นอยู่เริ่มเริ่ม นอนเคลิ้มละเมอฝัน นอนนอนเกี่ยวพันฝันละเมอไป
 พระมารดาเจ้าจึงจะร้องไห้ว่าโอ้อ้อไม่ควรที่จะคิดพรากจากแม่ไปไกลเสียจริงจริง
 แม่เคยแอบอิงอยู่ทุกเพลเช้า ตั้งแต่ว่าจะสุนเสราแม่เฝ้าเรือนก็จะเย็นไปทุกเช้าวัน
 ญาติกาทั้งหลายก็จะพากันเสราโศกนัก เพราะว่าพระหลานรักไปไกลจากศอาณ ท่าน
 จึงจะไปวานเอาที่ท่านอยู่เอาที่ท่านเข้าใจการ นั้นมาช่วยกันเรียกมึงเรียกหาชวน
 จึงจะร้อนขึ้นไปถึงอินทราพรสาสน์ทองทั้งแห่ง แฉ่งกระด้างประดุจจะตั้งว่าท่อนไม้
 ท่านจึงจะชวนเมียรักทั้งคน กับพวกเทวบุตรขึ้นบนลงบนแต่งเครื่องใบศรีทั้งเจ็ดชั้นแต่ละ
 ล้วนคือดี ใบศรีชั้นต้นแกะเป็นกนกพิฆัง หนาเว้าคางวงซีกลากทั้งพุ่ง หูเจาะพุ่งลาย
 ตะพายแพร่ แบ่แกะคนนี่ที่เข้าใจใบศรี เอาใบทองถวญตานีมากว้อออกจากมัด หนุน
 หนุนสาวสาวมาช่วยกันเหลาไม้กลัด สาวสาวสันตจิตัดกันออกนาไว้ ที่นางคนใหญ่ใหญ่
 ไซ้ให้พันให้คน ที่ร้ายร้ายรบนรที่ให้คนให้จักแกะยักมะละกอ สับปะต้อออกมาล่อกันดูที่
 แม่นางคนเป็นครูให้นั่งอยู่เป็นกลาง แต่ละลวนช่าง่างให้เหลาไม้กลัด บ้างฉีกบ้างจัก
 สรรพพรหมนา ตั้งพานแว่นฟ้าโกลาเลิดฉนั้น สาวสาวเหล่านั้นพูดกันวันวาย ว่าเราจะ
 แกะอะไรดีแกะเป็นเรื่องนิยาย เห็นแบบเห็นลายฉอบกธ นางนกะนางนากนางมาก
 กะนางมีสีให้ว่าชั้นกัน นางสร้อยกะนางสนแม่แกะเป็นกษัตริย์พิฆัง แต่ละลวนอยู่ยั้งยั้ง

คีกรับ เสดาหน้าพิชัยเพลงสวรรค์ โทนห้อยหันหกเกาะเป็นนกเกี่ยวไปมา มังกรเหรา
 มาว่ายเกลือกกล่น เกาะเป็นปลาหน้าคนคาคนพ่นน้ำ เจือกหงายว่ายกว่าอยู่ในคงคา
 เกาะเป็นปลาก่อโหลโหลมามายเมียง เคียงคู่หูหางยังเป็นน้ำเอนดู เกาะกลายเป็นชั้น
 เป็นร่อง คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสอง นางทองกะนางแต่นางจันกะนางอิน นาง
 ปิ่นกะนางแป้นนั่งแน่นกันไป สาวสาวสันตัดจักกันขึ้นใหม่ใหม่ บิดพลั่วคว่ำไปสีให้เกาะ
 พักทอง แม่ก็มลิ้มยืมของเอาพักทองเข้ามาผา มือกวักขยักหน้าแล้วเรียกหาเพื่อนกัน
 บ้างก็มาบ้างก็จักบ้างก็ขยักบ้างกวนเสือกส่งให้กัน ฝ่าฝ่าผ่นหลังว่าไฮ้ทำอะไรอย่างนี้
 คุณาบัคสีน้ำวัง สาวสาวชาววังสีให้เกาะรูปสัคว์ เกาะเป็นกรูพ้อตครสีห์ราชโคเตน
 เหมือนหมีบ่ายเมียง เปียงผาโคก็กมฤศีเสื้อหมี่สิ่งคตบเหือโครงเสื้อเหลืองปะแดง
 แดงคตบเกาะให้ครบให้กรัน เกาะโอบราวันสะตันคฤสุรประกับชัยธอนอารมณ์เห็นงาม
 คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสาม นางนุกะนางนอยนางมิ่งกะนางมี นางสีกะนางสร้อย
 ไคมีค่นอยคานาคาคาทอง ก็มลิ้มยืมของมองมองกมกมหมสีหมแพรบ้างก็แลดูนม เกาะ
 กนกนกลายเกาะห่านเกาะหงส์รูปทรง เล็ดสาย แคมแกมกมพรายคุเจ็ดนายลายลวด
 รางประกวคกันหาชาวเหลืองเครื่องพลาโลโกฟ้า กระดาก่อนปีกอย่างเขียนดูระบาย
 พรายเพรา เกาะเป็นกะพายพายท่นกกระเด็นเตนมานกระสาครอง บินแป้นแอนเข้ากับ
 เจ้าสาริกา นกเข้าหมิ่นโผโนรีจัตวาอยู่รักภักษากษี เกาะให้ทีเกาะเป็นเรื่องพระรถเข้า
 สะกคเอนางเมรี สวยโคห้อยาเชอถึเหาะหนี เกาะเป็นนางเมรีขึ้นขี่เปียงผา บือ
 พายนาตาแล้วเรียกหาผัวแล้ว ว่าสุกกาลังของเมียแล้วพระแก้วก็กรอง เกาะเป็น
 นางน้องนวลประทุมมามีอกุมสิ่งชา เกาะเป็นพระสุวัตเชอถึลัดเข้าไปหา สัประยุท
 จุคคร่าพากันเข้าไปในกุฎี คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นสี่ นางกีกะนางแต่นางจันกะ
 นางอินกะนางปิ่นกะนางแป้นหมผาสองแขนเพรา ว่ามนั้นโต มันไม่ค่อยจะมีคการไม
 เป็นผลสาละวนที่จะรักเอาผัวมิด แม่แกว้างวินิจ กอเว็คแบมคายงามจริงจริง แม่เกาะ
 เป็นนรสิงห์กินรีนะรอน บ้างก็จุคบ้างก็ขยักบ้างก็เร้าบ้างก็โถม รูปโฉมคนธรรพ์คนธรรพ
 ไล่ไว้สำหรับกินนร ถือถิลป้อถือศรถือกระบองยื่นยับ เขยก็เขี้ยวยิงฟันเห็นกันอยู่นักหนา
 ชั้นห่านางมากะนางเมียดนางแลบกะนางเหลือง ฝ่าฝ่าเขี้ยวเหลืองนั่งแน่นผมขาว

ชาวเหลือนั่งแน่นกันไป ทมผ้าสะไบข้อมสี่ต่างต่าง เมื่อจะไปไยไยย่องย่อง บ้างก็
 นั่งอยู่ข้างนอกบ้างก็นั่งอยู่ข้างใน บ้างก็นั่งอยู่ใกล้บ้างก็นั่งอยู่ไกล แลเห็นนมโสดอยู่
 ร่องรางร่องราง แทะละควนขวางขวางไม่ชั่วสักคน และเป็นเทพนมนั่งอยู่ในบนคอกบัว
 คุ้งยืมคุ้งหัวแลเห็นตัวครึ่งองค์ และประเสริฐเพริศพรึงยิ่งยวด ชวคชวคพินิตพิศวง
 ทรงเครื่องอาภรณ์ และเป็นรูปเทพพญาราชเหาะร่อนเกลื่อนกล่น เครื่องประดับประ
 คาอุมเอาหมากกรียล รมพุงมาพันชิงกันอยู่ลวนและเป็นคนติดกัน บ้างก็เรียกบ้างก็แล
 บ้างก็แผ่บ้างก็ฉัน มือถือพระขรรค์เหาะขึ้นเวหา ที่ยังไม่ได้เหาะไปเหาะมาสัประยุทธ์
 อดคร่ำซึ่งกันเอาหมากกรียล รมพุงมาพันชิงกันอยู่ลวน รูปไม่ชอบกลเหมือนหนึ่งคน
 ที่เคียวงามยิ่งจริง เชียวเหมือนเทพอัปสร ที่อุทัยกล่าวร่อนที่อุทัยอ่อนหลักตก ชั้นหก
 และเป็นนกราชปักษี และเป็นนกเขาเต่าเขานางโนรีจ้อยอยู่ที่หว่าง คุ้มันกระจาง
 งามสรรพเสร็จ คับพระนั้นขึ้นไปถึงกะโนชั้นเจ็ดนางกลมกะนางเปียงนางเอียงกะ
 นางอ่อน แม่แก่คนนี้มีแม่มีงอนท่าใดแต่ลาบ และเป็นรูปภาพอัมรินทร์อันพรหม
 บอกรประณมนั่งอยู่บนบนแท่นทอง แม็กมิลมียมย่องอยู่ทุกองค์ใบศรี คุ้มันงามสรรพเสร็จ
 ประดับด้วยเพชรเลื่อมเลื่อมพรายพราย มณีพรายเห็นงามรจนา และเป็นเรื่องภูเข
 ลวนเหล่าพฤษา และเป็ญญาทีลาสี่ลายเคลือบสีแดง ก็เป็นแสงหมอกเมฆวาวฉอง
 แหวกแจกออกเกกเห็นงาม และแอบกอนอิงเข้าคิงเข้าคิค สีแดงแสงวิคเข้าคิคเข้า
 มอง แหวกช่องหินกลีบเชิงรุพลับรูตีบหินตัน และช่องวันจามหลั่นลัด น้ำหยดน้ำย่อย
 ลดหอยไหลริน ไหลละห้วยหันหินปลากินปนกัน และเป็นปลากระโทหลายพรรณโน
 จันเพื่อนคู่ และเป็ยวปนุเป็ยวปนกันกึ่งกึ่งกุดชางปลาเนืองนอง และเป็นชะโคคูก
 คองว้ายทองเทียวธาร ตามพฤษไฟศาลมีทุกประการนานา และเป็นกุลแก้วเกดกา
 มะลิลากาหลง บึงบงบึงวังจิงจ้อแจจัน เกือกสุกแดงอันมูกม่วงแมว คุ้มันตาตังแต้ว
 ม่วงแมวขงโค และเป็นหมากตะกอกตะโกลีทองแทงทวย กลวยคาวกลวยไขก็มีมาก
 หลายสนสอย และเป็นนกกะลิงแก้วกลางจับเข้จิกหางกะบางกะบิน และเป็นนกเค้า
 แมวเข้าหมิ่นโนนต้นห้วยตัว และเป็นนกกะถั่ว และเป็นนกกาเหว่า และเป็นนก
 แหกเต้านอนเฝ้านกเป่าจิกกินสกุณีสกุณา และเป็นไก่ฟ้าเป็นฝูงฝูง และเป็นนกยูงเทียว

ทองตามช่องมรดก แกะไก่นางหงส์เข้าคองคอกไพรทาร์กฏันไม้ ละมั่งละมาคเลื้อย
 สางอยู่กลางคองไพร เนื้อทรายนอนแผ่กินนรนาข้าว" เบบมต่างกมตละว่าก็อนั้นเน
 สองเตานมตึงเห็นแล้วฟังพอตาประคัมประคาคอควยปีกแมงทับ ออกแสงระยิบรุ่งเรือง
 เหลืองแฉงสารพักจัดแจง แคมแต่งแม่ใส่ทะลุช่องแกมทองโอพาไร แคมคอกไม้
 ไหวไวเป็นหล่นนิลบลแนมแกมกัน ขอขึ้นสู่สวดกานเขียวเลี้ยวลดกานคดใบบาง รือ
 ห้อยวอตั้งกระจางกระจกกระหนกเหลือหลายก็มาและเล็ดเฟริศพรายระบายแกวถึง
 เอาเพชรกับพลอยนิลเข้าประคัมให้สิน สิ้นลุดูเจ็ดสิบอยู่แวววาวอยู่แวววาว พิศแลดูก็มา
 เห็นงามอร่ามแก่ตา และละเล็ดเฟริศพริงกานถึงถึงกัน กระจายหลายพรรณพื้นพลอย
 มรกต ทะลุช่องทองใสกานใบเขียวหมก คูนงามไปควยทับทิมเสียจริงจริง เอา
 นวลมณีเข้ามาเป็นแถวพรายเฟริศเล็ดแล้วควยแถวรจนา

ใบศรีชั้นต้นจบจนจนถึงชั้นเจ็ดสำเร็จทุกประการ ท่านเจ้างานจึงจะให้หยิบ
 เอาจานเงินและจานทองมาใส่ของหวานและของขาว อร์นางสาวสาวแม่แก่ข้างแฉง
 หมูต้มหมูแกง หมูบัพพะเนงถักวนหมูหวานหมูปลา หมูเจียวกับน้ำปลาหมูแกงกับหมากคอง
 หมูคองหมูเผารสเราหอมดี ร้อนรอนเหมือดใส่กรอกตอกเล็ดเล็ดแฉงบางบาง แฉง
 กับมะขางเนื้ออย่างกะกระเทียม หมูเอี่ยมหมูหันและระอมทอดมันไข่จันทาละเม็ด กุ้ง
 ปลาปลาเห็ดไข่เป็ดไข่เตาเอามาช่วยควยน้ำแกงกวา เอามาใส่ยอดไข่เป็ดไข่ปอก
 เอามาใส่ยอดใบศรี ครั้นได้พิชัยฤกษ์ก็จึงจะให้จุดเทียนชัย เวียนซ้ายไปหาขวาตาม
 คาราวแต่บัวบาน แป้งหอมกับน้ำมันก็เอามาจุดเจ้ม เเคิบพัคตร หอนหอยตักน้ำพร้าว
 อ่อนอ่อนอรชรเข้ามาจ้อจก เป็นที่สุกสมมุติว่าเป็นการมงคลอันใหญ่หลวง ผูกคณาภาติ
 กาทั้งหลายทั้งปวงก็มานั่งล้อมพร้อมกันอยู่แล้ว ไกรนั่งอยู่ที่ไหนไหนนั่งอยู่ที่นั่น ลั่นมอง
 เข้าสามที่ ไท้องเอารชัย

ศรีศรีสุนทรบรรวิไลเลิศ วันนี้เป็นวันประเสริฐเลิศล้ำยิ่งกะนักกะหนา
 บุกติกทั้งหลายจึงยกเอาใบศรีทั้งเจ็ดชั้นออกมาตั้ง ชาวแม่ นั่งอยู่แออัดข้างแฉงจัด
 จิตประจง เป็นชอห้วยหางหงส์กระจางแจ่มกระจางแถมสุวรรณรัตน์ เพียงจะบาดตา
 เลิศล้ำไหมทองคำก็มาอุ้งามอยู่กระแจ่ม บางเสียบแฉงควยบุปผารอยมาลาเป็นเหล่า

ช่างแก่งชาวสลัมกันมีเชิงชั้นทุกกิ่งก้าน จึงจะให้จัดการออกบิณฑบาตรรอบโบสถ์เจ็ด
ชั้น แต่ละวันก็มีทั้ง เช้าหนมจีน ฝอยทองแกะทองหยิบทองหยองเช้าหนมประหลาด
เหมืองมั่งคั่งเมื่อน้ำตาลทรายโอชะรส ลูกหว้าจาวตาลทาทานแถมโมแต่ละวัน
ลาความเบะเคี้ยวเทศ มะกอกเทศชมพูเทศทับทิม ทองคั่งจัดไว้เสิร์ฟสิ้นพร้าวอ่อนปานใส่
พานทุกขนาด ฝูงญาติกาทั้งหลายแล้ว จึงจะขออัญเชิญพระแก้วอันวิไลยกละหลัก
พรากจากแม่ไปไกลเสียจริงจริง แม้เคยแอบอิงอยู่ทุกเวลาเช้า ตั้งแต่เช้าจะสุนเฝ้า
เหยาเรือนก็จักเป็นไปทุกเช้าวัน ญาติกาทั้งหลายก็รักกันเสร์ราโถกนัก เพราะว่า
พระหลานรักไปไกลจากสถาน ท่านจึงจะไปวานเอาให้มาอยู่เถาที่ท่านเข้าใจการนั้น
มาช่วยกันเรียกมิ่งและหาชวน ว่าชวนว่าชวนเอาเลยขออย่าหลงเข้าไปในมิ่งบ่อ
มาราว และห้วยละหานในป่าพระระคงคอง สมเษกศรภักอันโรยรมมีทั้ง เกสรสกล
รสแสน มีทั้งดอกนางแย้มโยทะกา มีทั้งดอกจาวขาวดอกจะหยอหนดอกนิลมลกระดังงา
แต่ละความปลูกเป็นร่มพวง เกสรโรยร่วงอยู่เรียงราย กุชขอเณรฉายอยู่รายขึ้นหอม
ระรื่นพันธุ์ปลา ขออัญเชิญชวนพอมานึกมาชวนพอมานไปอยู่ที่สระธาตุและสระศรี
เหล่าโนรีไล่เคียงคู่มี่ทั้งนกเขาชูชันก้องมีทั้งนกแก้วมวจับคาไม้ นกกระไนไรดาง
จับกระหงางชันกระโงก จึงใจโจกจับอยู่เจ้าใจถูกกลัวจะหนีให้อยู่ระงม เชิญชวน
พอมานึกมาชวนพอมานอยู่ถึงคางบางชะนี หมีศันฉิ่งก้างชันชันพฤกษา ขออัญเชิญ
ชวนพอมานึกมาชวนพอมานไปชมข้างสารวิมเืองนี้ มีน้าพวงพรพรรณทั้งหลาย
พวกพิณล้วนนวลแหม่นงาเคยแหลมหนาถึงโลก เทียวสันโคมเดินคงเคียว ขออัญเชิญ
ชวนพอมานึกมา บารมเครื่องประติสธิอันสำหรับกิจทุกประการ มีทั้งบาตรและ
จีวรก็เหลืองระยับประดุจกังวาสีจาวา ขออัญเชิญ ขานเอนาคทั้งห้าพระองค์ พอมาน
หลงเพลินซาพเจ้าจะขออัญเชิญชวนพอมานึกมาชวนพอมานมาเสวยเครื่องกระยาหารอันวิเศษ
ศรศักดิ์มีในโบสถ์นี้ ก็หลากหลากเลิกล้วนถ้วนต่างแบบประสงค์ ไม่ควรที่จะแหว่ง
หลงเข้าไปเล่นนะพอนาคเอย เกิดมาแล้วก็จะหายไปเป็นเหยื่อสัตว์ เพราะกำจัดใน
โลกีย์พร้อมไปด้วยทุกชะตังสี่ ตั้งแต่พระชนมายุเรณุนั้นจะพอนาคเจ้าพอมาน พอมาน
เอาปัญญานั้นเขามายังพินิจให้เห็นแน่แท้แก่ประจักษ์ ว่าเกิดมาในสงสารนี้หญิงชาย

มันย่อมกลับกลายเป็นประจักษ์ชัดว่าทุกสิ่งอันจึงที่ไม่ว่าแต่ที่ว่ายืดขึ้นว่าอ้ออว่า
กระนั้นแล้วหรือพ่อนาค ยังจะหลงไป มั่นกระนั้นจึงเหมือนอยู่ว่าอยู่ในกองเพลิงอัน
เผาผลาญ สนิมหนาค่าจะให้บรรดาในเผาผลาญ เสียดายในคนละนิกาย อันนี้ก็ว่าชาย
สติคือปริกษาโดยวาทะคน ก็มิใช่เข้าเป็นกองการกุศลอะไร มุกตอลอันใหญ่ยิ่ง พระมาลีท่านก็
ว่าไว้ทุกสิ่งเป็นกำหนด อุปสมบทนี้ยิ่งมากมายตามตัวหลาย จะเลื่อมใสในพระชินสีห์
บวชสามเณรและภริยา ท่านก็ให้วิปัสสนาไว้ต่างกัน ครั้นจะรำพันไปมันก็ชักช้า พ่อนาคก็
จะเจ็บหัวท่านผู้ฟังก็จักคิดนิมิตนา มันก็จวนเวลาเก่าเป็น ว่าแต่ให้เห็นหนึ่งรู้

เออชาพเจ้าจะสวนพ่อนาคเสียสักหน่อยตาม ะชะแสะ ฟังแล้วจำในแนวภา
นึ่งนอนใจ นี่แหละพ่อนาคเจ้าขอเอ๋ย ขอพวกรู้เข้าไปเป็นพระภิกษุสงฆ์ตรงสี่สอร้อย
ยี่สิบเจ็ด ขอที่จะได้โปรดบิดาและมารดาที่เพียงแต่ในทางอรหัต พวกรู้เข้าไปแล้ว
ให้พอตรัสถามพระอาจารย์ด้วยอาการผิด ถ้ามั่งวักพวกรู้ทั้งสี่สิ่ง ถ้าทำผิดลงจริง
จริงประจักษ์คือประจักษ์ขอ เหมือนหนึ่งเอากมพระบรรกัสนั้นมาขึ้นคือเสียดี พอจงวัด
สำหรับเล่าเรียนเจ็ดตำนานและทศตัน ให้พวกรู้เขายังกำว่าไปให้ยังรุ่ง มาติกาและ
พาหุงให้พอเอาเสียให้โต พออารองบิณฑุกุณ เออชาพเจ้าเอาน้ำแทนคณของท่าน พอ
อย่าเวียนเข้านานพุดานให้แรมแระ พออย่าแะขออย่าเวียน พออย่าได้เรียนเล็ด
เรียนทำเสมหหลวงสาว ลูกขึ้นเขาเข้าให้พออุทิศถวายวัด ปิณฑาทราชนาตาอวัตร
ป้อนหน้าพออย่าคู้มิดี สีกาและบายสีกะสตรีเหมือนกัน เรียนนยกรเรียนมรรณเวียนไว้
ให้เข้าใจ เรียนให้ครบพระไตรแก้วสามประการ พ่อนาคเจ้าขอเอ๋ยเจ้าพอจงเรียน
เออกรรมฐานผู้คงคั่นคงกว่า ครั้นจะวาระแทนพวกรู้เกิดเล่นแร่แปรธาตุปริกษา พออย่า
เรียนหมอยาให้มั่งมี พออย่าไมตรีกับชาวบ้าน พวกรู้เกิดการที่ว่าจะได้กินแกงโรคใบสุ
แรงวางลงควยยาวอน ให้คนนั้นอ่อนกระวนกระวาย ถ้าคนนั้นตายรักก็จะขาด กับอันหนึ่ง
พอจะไปเทศน์มหาชาติด้วยทานธรรม พออย่าอมอมอ้อออยู่หน้าพ่อนาค พอจะว่าไฉน
ไม่รู้ถึงสมเด็จบรมครูท่านก็ตรัสไว้ว่า เทศน์กถาได้เขานิภักดิ์ตัวหนึ่งที่จะเป็นมหาชาติ
ต่อไปนั้นก็ตามใจได้ ยังอีกอย่างหนึ่งเล่าใส่ไว้พอจะโลกเอาทรัพย์ของท่านให้พวบาท
ในสิกขาทานว่าชาดลงเป็นสองขอ ยังอีกอย่างหนึ่ง พออย่าทาลวงล่อให้โลกให้โลกนั้น

หลง เหลือจนถึงพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าคงชาก ยังอีกอย่างหนึ่งพอสามารถโมหะ
จิต พยายามคิดทำร้ายมนุษย์และสัตว์เดียรฉาน ที่มีชีวิตให้ล้มตายวาวางชีวิตเสีย อยู่
นอกกรรมในกรรม ท่านก็มีใครว่า ถ้าพอไม่คิดแล้วขับไล่ให้ขาดเดี๋ยวก ก็คงจะสิ้นเปลือง
รอยยี่สิบเจ็ดลงจริงจัง ในกาลครั้งนั้นแหละหนานอนจากเจ้าหอเอ๋ย พอจงดูสำหรับที่มา
ตัวให้มันหมั่นเตือนตนเอง ให้เกรงพระอาจารย์เป็นใหญ่ ให้ช่วยทำการงานเป็นกำลัง
ถ้าผิดพลาดให้พอได้ พยายามทำตามอาเภอน้ำใจ ถ้าผิดไปมันจะเกิดโทษ พยายามได้
เกลียดโกรธให้เพื่อนสงฆ์กัน ค่าคืนวันพอจะเอาถูกกัมมที่มีพี่สาวและน้องสาวงามงาม
ขึ้นมาอนเคียงพูดจาเรียงควยผิด มันจะสายเมื่อปลายมือ เขาจะล้อเพราะถูกกัมม
จิตสอนไม่เอาคาพูดพราพราดังคฤหัสถ์ ออกนอกวันเดี๋ยวนี้อะไรไปมาพบสีกาพูดเกี้ยวพาน
ฝ่ายสีกานั้นหรือก็สามานย์พูดแล้วลืมพยักหน้า ะกัณเภาเผยเมออกมาที่ละ เล็กทีละน้อย
ให้พระท่านเห็น พระนั่นหรือเปรียบเหมือนนมตอกหน้าอ้อยอยู่เมื่อยามหิว ครั้นเห็นแล้ว
ก็ให้สุนัขฉ่ำ เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกว่าหิงกาอภิกิเอาจพระพุทธศาสนา ตายไปก็
จะไปตกนรกเวจีจุม เพราะนิยมยุ่งหยาบทางวงวอ ทาให้พระท่านนอนอยู่ไม่เป็น
นาสุก ประเดี๋ยวก็ถูกประเดี๋ยวก็นั่งตั้งแต่ว่าจะนึก ครั้นจะสีกออกไปแทแท็กก็กลัวท่าน
ลัก ครั้นจะอยู่นานนักมันก็ไม่คอยสนทน เพราะรากะจริตมันไม่บรรเทา ฝ่ายสีกานั้นหรือ
เกินการราวจะว่าผู้ชายนี้หาบาก ทำอแปะบางดังระรังแกก็เข้าให้เหมือนกัน
เพราะโทษทัณฑ์นั้นไม่เห็นเป็นการต่อ แต่เอาตีหน้าโหมถึงสงฆ์เสกก็เพราะเล่นเป่า
ที่ได้ลุ่มคลาซาเราลงแรงฤทธิ์ องค์ปราชญ์วิชาที่อุมาทวันัก ท่านตรัสความห้ามวรก
ผลคนอันธพาล เปรียบเหมือนตาชั่งอันยอดควน ซาซเวาสอนพอนาคทั้งนี้ให้พอจำได้ใจ
ไว้หน้าพ่อนา ถึงว่าบาปอื่นสักหมื่นพันก็พอเป็นไร ไปให้กระทำในพระพุทธศาสนา
อุลามก ตายไปก็จะไปตกนรกโลกันทรนรกนานนับได้พุทธานดร พอจึงคิดขึ้นเตือนให้
พนักย ถึงพระพุทธองค์ท่านก็ทรงเปรียบไว้ว่า ยังมีหินก้อนหนึ่งสูงแหลมละโยรน์ ยัง
มีเทพยดาองค์หนึ่งโสศเสกจะจรจิ่งรอยปิตุภี เอาผ้าขาวเนื้อดีละเอียดย่อนมากกว่าด
ลงที่หินก้อนนั้นหนึ่ง อยู่มาอีกรอยปิตุภี เอามากกว่าลงที่หินก้อนนั้นอีกทีหนึ่ง จนหินนั้น
ราบเรียบเหมือนหนึ่งพื้นประตู เมื่อใดจึงได้เรียกว่ากัณฑ์ว่ากัณฑ์ว่าพุทธานดร แต่ที่เดียว

แต่ที่เดียวพอจะขึ้นเห็นเคียวคันนั้นนา อันนี้กว่าจะยสดีก็ปรึกษาได้วระตน ก็นับเข้าเป็น
กองการกุศลเป็นมุลคลอันยิ่งใหญ่ ว่าผลานิสงส์อุปสมบทนี้ถ้าจักนับจะคั่นน่านักหามีได้
ท่านว่าไว้ได้เห็นเอาเขาพระสุเมรุขึ้นมาเป็นปากไก่ เอาท้องอากาศใหญ่เข้ามาเป็น
ใบลานวิจิตรวิจารณ์พระธรรมก็สูญเปล่า ไม่เต็มเท่าที่จะได้วระตน ครั้นจะพรรณนา
ไปมันก็จะช้า พอนาคก็จะเจ็บหลังท่านผู้ฟังก็จักวิณินทา มันก็จะจวนเวลาค่ำเย็น
ว่าแต่ให้เห็นสิ่งรู้

เออข้าพเจ้าจักขอให้พรพอนาคเสียสักหน่อย ถ้าพอจะเข้าไปไปแล้วขอให้
อยู่ที่กินดี เรียบพระคัมภีร์อย่างองค์ ทั้งพระบรมกถาให้พอคล่องใจและคล่องอก ทั้ง
พระไตรปิฎกขอให้เจ้าได้ครบครัน ปัญญาเจ้านั้นขอให้ยอดเยี่ยม ขอให้พอได้ทุกสิ่งและ
ทุกอัน ถ้าพอจะไปเทศนาและอากรรมขอให้มันงาม เข้าหนมของพ่อยาไครุชาด
อาสนะที่นอนแม่ขันสาครน้อยใหญ่ใส่ไว้ประจำที่ วารีนอขวางห้าห้องฝาปิดทองลาย
รคนาสุกกาถึง ทั้งนี้ขอให้ตะลุมบาทรพานหระสอลาตามไฟ แต่เจ้าใครมีเป็นร้อย
หีบใหญ่น้อยมีทุกอัน ขอให้พอได้สิ่งมะวาสแก้วกะสังทอง ทั้งพรรคพวกพี่น้องก็จะได้
ฟังพาอาศัย อันพรข้าพเจ้าว่าไว้นี้ขออย่าได้เสีย อาวุธ วันเฒ่า สุขัง พลัง

2.2 คำเรียกขวัญนาค : นายเฒ่า กาวีโล อายุ 54 ปี

นะโมมันัสการ ปณฺธฺวางค์สุลีประนบน้อมขึ้นเหนือเกียรติโรโรธม์ ด้วยน้ำ
จิตของข้าพเจ้าเปรมปรีดีปราโมทย์มนัสสรจางง แห่งบรมกษัตริย์ชาติตียวงศ์อันเรือง
เดช อีกทั้งท่านท้าวไทเทเวศทัตติศา สาธุสกล เทพยเจ้าอยู่ในถกามาพจรสวรรค์
กาเม อันว่าอยู่ในกามภพหะอนันต์จังหวัดวง จะ รูปเป เทพยเจ้าดำรงอยู่ในรูปภพ
ศิริวิชะระกะธมฺ เทพยเจ้าอยู่นอนในทองมหรธพสิงขรเขตและขุนเขา จันตะลึกเข
เทพเจ้าเนื่องแน่นอยู่ในอากาศวิมาน อันว่าอยู่ในวิภางมาภคณมนเทียรทอง ที่เป
เทพยเจ้าอยู่ที่เกาะเกียนน้อยและใหญ่ รัฏฐะ เทพยเจ้าอาศัยอยู่นอนในเรือนหลวง
จะ คาเม เทพยเจ้าทั้งปวงอาศัยอยู่นอนในพุมไมเลกษาสาร เคนะวัตถุมหิเขตเต

สังวรอันงามก็ ทรงบารมีเหนือพระปณฺธุมาหมั้น ดังพระบรมกัเพธรเกิดปวงมาร หนอมา
 แฉวทานคักด้วยจอกแก้ว ครอบขึ้นแล้วด้วยลายทองแดง เห็นว่าอาการสามสิบสองส่วน
 นี้หนอ เป็นเหล่าควนเครื่องอสุภสาขารณ อันที่ว่าจะเป็ແກ່นสารนั้นหรืออีกหาบมิได้
 ย่อมจะเป็นภัยหนอมาบี ภา มีแต่ความจรรามระไปประวัจน้าง จึงให้หน่วยแห่งไป
 ในทางบราวาสชาคเค็ด โย พุทโธ อันว่าพระสรรรพะ ๗ พุทบอนคื ท่านก็ไค้ทรง
 นามสี่ประการนามคุณเบื่องตนเป็นประธานคือ อะระนัง สัมมาสัมพุทโธ แล้วพระองค์
 ท่านก็ทรงสถิตยั ยังรัตนบัลลังก์อันวิจิตรหรืออีกไค้ยังเกิก ไปไค้บุญฤทธิ์บารมีวารโพธิ
 มูเลไค้ช่วงไม้พระมหาโมหิ ๗ ที่พฤกษามงคลมารังสะเสนัง ยังพระยามารและพวก
 พลให้พินาศหลักหนี แล้วท่านไค้सारวมอินทริย์แห่งพระองค์ ตั้งปะตะมามิ พุทณัง
 ข้าพเจ้าจะขอยอกรุสไค้ขึ้นเหนือเศียรศิริโรโรรม ไค้บุญพรอ้อมด้วยกายและวาจา
 มโนสุจริต โย รัมโม อันว่าพระนวลโคกุดครเจ้าการประการ สิบทั้งพระปริยัติเป็น
 ปรีโยสานเป็นอย่างยิ่ง นิยานิกัสสะ ธรรมอันนี้แหละหนอจะไค้นำท่านขายและหญิง
 ไค้มีความสุข ดังที่ท่านไค้สังสารทุกข์ไค้เสียให้สิ้นโศก นาเข้ารู้พระกัโมกขวิมานเมือง
 โย สังโม แฉวข้าพเจ้าจะขอนอมทั้งกายนี้หนอดวาญญา พร้อมไปด้วยความศรัทธา
 อันถือนั้น ด้วยแห่งพระสงฆ์ทรงพรหมจรรย์จารีตธรรม เอาจงมาช่วยอุปถัมภ์กัฏฐกิจ
 นี้หรืออีกสิ่งพอนาคนี้แหละหนอ เอาพอกัจะไค้กาลสิทธีซึ่งบราวาส จะไค้บรรพชาเพก
 อยู่เหนืออาสน์สังกรรม ด้วยว่าเล็งเห็นสว่างทางบรรพนิรพุนเอาพอนาคเอัย ต่อ
 จงยัดหน่วงเอาพระพุทโธคุณนี้หนอเป็นบันไดเดิน แล้วเอาจงไค้ตั้งใจมิไค้เห่อเห็นทาง
 หาย ด้วยน้ำจิตเลื่อมใสศรัทธากล้า หวังจะบรรพชาให้สำเร็จหนอในคราวนี้ เอาขอ
 ไค้พอนาคจงมีชัยสวัสดิ์สวัสดิ์ ให้ไค้ร้องขึ้นสาบที ติ เองด้วยรวบเอาคัย

กัศิริบวรวิเศษ ข้าพเจ้าขออัญเญูเพชเญเจ้าตุกวิมานเมกเมืองสวรรค
 เทหยเจ้าอันตรงมหันคื นะเวืองฤทธิ์ ท้าวเรอวาก็อยู่ในสิงสถิตยัจักรวาล จงมาช่วย
 อวยพรเพิ่มโพธิสมภารแห่งหนอพอนาค ขอให้พองกัเญูสภาคเจริญล อีกทั้งปวง
 ประการนทั้งชายชวา เอาก็มีหนอพระบิครหรือว่าพระมารดา นี้แหละหนอท่านก็มานั่ง
 เป็นประธาน ล้วนแล้วแต่น้ำจิตเบิกบานด้วยยินดี เอาจงให้พอนาคนี้บวชเป็นเรื้อธิ

จินตนาพอนาคเอย เอยนายหนวันพรุ่งนี้แล้วแหละหนอ พ่อก็จะไ้ทรงนะซึ่งกาสา
อันข้าพเจ้าหมอนี้ใคร ขอการจัดชั้นฉมารทั้งห้า อย่าไ้มีเงาเบียดเบียนและราวี ชันฉมาร
อย่าไ้มีมายาอันให้อาพา อีกทั้งมีจุมารหรือก็อย่าไ้พิฆาตไ้ถึงแก่ชีวิต อีกทั้ง
ก็เลศมารในดวงจิตของพอนาคนี้ไ้จิตจาง ประหารชันฉมารไ้เห็นทางอย่างยินยล
ขอใ้พอนาคนี้จงบรรสาเร็จผลสการวระพอนาคทา ควณัจิตของพอยาไ้ยอหบอน
ไ้ผ่องแผ้ว ประคองหนึ่งน้ำที่อยู่ในคนไ้แกวอันไ้บริสุทธิ์พอนาคเอย

เอออันว่าก่อนที่พ่อจะไ้มาเกิดเป็นมนุษย์นี้ ก็มีไ้เงาของพอนาคหนา โดย
อาจารย์หนอนไ้บรรยายกล่าวตามคัมภีร์เพท ว่าเมื่อเราหนอที่มนุษย์คนเรานี้ไ้ไ้
มาประกอบเกิดเหตุ เทพเจ้าท่านไ้อาเพทหนอเข้าคลใจ อีกทั้งท่านทวหัสสนัน
พนม เมื่อแรกหนอที่ท่านจะมาบรมกำเนิด เกิดมาเป็นมนุษย์นี้แสนยากครัน ก็ด้วยว่า
พระมารดานั้นเออแม่ไ้ไ้มานอนหลับสนิท แล้วเง็กไ้กำเนิดขึ้นว่านี่มิอันเองของแม่นี้
ไ้ไ้สวมสอดไ้ส่นรตน์หรือว่าแหวนหัว ครันพระมารดาแ่รู้ตัวตื่นขึ้นมาแล้ว เออแม่นี้ก็
เฝียวไ้ความหาของที่วาทหรือก็มาหายไป แล้วแ่เง็กไ้มาตกใจฉวาลืมตาตื่นขึ้นมา
แม็กมายังสติของแม่ไ้ไ้ว่าเออนี้เราไ้เกิดขึ้นไปคอกหรือเออเราไ้เกิดขึ้นเช่นนี้จะไ้ร้าย
หนอประการไ้คหนอ จาเราจะปลุกสามีสู้ที่รักไ้ว่ชานายหายหัก แล้วแม่นี้แม็ก
คอยประคองกายของแม่นี้หนา ลูกขึ้นหนอมานั่งอยู่ตรงสี่ข้างของสามี แล้วแม็กไ้ไ้เอา
กรขวาหรือวากรขายของแม่นี้ พาคหนอไปบนกายของสามี พาคลงไปบนกายของสามี
แต่เบาเบา แล้วแม็กไ้เยาแต่คอยคอย ปากของแม่หรือก็คอยเรียกว่า พี่จะพี่จาต้น
เกิดหนาพี่ ชวชานายหายขึ้นหนอไ้ฉันที่ เอยฝ่ายข้างพระบิดาของพอนาคนี้ไ้ไ้
ฉวาลืมตาตื่นขึ้นมา เห็นหนอภรรยาที่นั่งอยู่ตรงสี่ข้างก็มักแปลกใจ จึงถามออกไปว่า
เออะเออเออนี้แ่ละหนอแม่น้องสูกที่รัก เจามีอะไรอะไรหรือหรือว่าเจามีอะไรไป
ถึงไ้ไ้ลูกขึ้นหนอเมื่อยามดึกคืนก่อนคืนฉนี้ ฝ่ายหนอพระมารดาแม็กไ้ไ้ไ้แจ้งแกลง
คคิ ที่ไ้ไ้เกิดขึ้นนั้นไ้ไ้สามีสั่ง เอยฝ่ายข้างสามีหรือพระบิดาของพอนาคนี้ ครันไ้
ทราบคคิฉนี้แล้วไ้ไ้มากรุ่นคิดอยู่แต่ในใจว่า เออนี้เกิดหรือไ้ฉนั้นหนาคำไ้โบราณท่าน
กล่าวเขาไ้ว่า หากแม่วากุลสตรีใดที่มีสามีแล้วไ้ไ้ไ้บิตหรือไ้ฉนั้น ท่านกล่าวว่า

มีครรภ์เป็นแน่แท้ จึงได้กล่าวเขาและแก่นิมิตต์ในแก่นภรรยาไปว่า เธอคนนี้คอกหรือ
 แม่น้องสุดที่รักเจ้านั้นหนจะมีครรภ์ นับตั้งแต่วันนั้นบาทนอพระมารดาเจ้าแม่นี้ ก็ให้
 อยากกินเปรี้ยวหรือว่ากินหวานอยู่ทุกวันทุกเวลา ด้วยเพชฌกาท่านก็คลใจ อีกทั้งท่าน
 ท้าวทิสณันโกสีห์ ท่านพิจารณาอุทรเห็นว่าเพชฌกาท่านเพชฌกาท่านก็โต หน่อที่อยาก
 จะไครนี้เวจจาภรตนิมานเมืองสวรรค์ ท่านท้าวมี วานท่านจึงนิมิต ให้ลงมาเกิด
 ในอมพู่เข้าสู่ปฐินีสัตย์เสียง แล้วนอพระบาสิท่านได้กล่าวเขาไว้ว่า เออมนุญ
 กนเรานี้หน่อที่จะมาเอาปฐินี เกิดเป็นมนุญยากนักยากหนาหน่อที่จะมา แต่ต่างบาง
 ท่านนี้ก็มีหลายแขนงหลายประเภทด้วยกัน คือ พระโอรสที่ท่านได้กล่าวเขาไว้ว่า อัน
 มนุญเรานี้หน่อที่จะมาเกิด เอาดวงวิญาณะมาสู่กำเนิดของพระมารดา มาจาก
 สถานที่ต่างกันดังนี้หนา ท่านกล่าวเขาไว้ว่าดวงวิญาณะมาสู่ครรภ์นั้นหนามาจากลม
 ถ้าหากเมื่อนาพระมารดาแพทองอยากกินส้ม อันนี้จะเป็นนาท่านกล่าวเขาไว้ว่า ดวง
 วิญาณะที่จะมาสู่ครรภ์นั้นหนามาจากมนุษย์ ถ้าหากเมื่อนาพระมารดาแพทองอยากกิน
 เนื้อหรืออยากกินปลา อันนี้จะเป็นนาคนหนาท่านกล่าวเขาไว้ว่า ดวงวิญาณะที่จะมาสู่
 ครรภ์นั้นหนามาจากหนอขาย ถ้าหากเมื่อนาพระมารดาแพทองอยากกินผลไม้คนทน หรือ
 ว่าเงาะจาไยกลางสาครทุเรียนเหล่านี้เป็นต้น ท่านกล่าวเขาไว้ว่า ดวงวิญาณะที่จะมา
 เกิดนี้หนามาจากป่าหิมพานต์ ถ้าหากเมื่อนาพระมารดาแพทองอยากรับประทานของ
 หวานหรืออยากกินของหอม เป็นต้นว่านาอบนาหอมของที่ดีๆ หรือว่าอยากกินขนม
 เนยของที่ดีๆ ท่านกล่าวเขาไว้ว่า ดวงวิญาณะที่จะมาเกิดนี้หนามาจากสวรรค์อัน
 คาวกิงส์ เออนี้แหละหน่อพอนาคอันมนุญเราทั้งหญิงและชาย ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่
 ในวัฏสงสารนี้ ย่อมจะมาจากสถานที่ต่างกันถึงหกาวบาข้างต้นนั้นพอนาคหนา จะเท็จ
 จริงแต่ไหนนั้นขอพอนาคพิจารณาให้ลองแท้ แต่ถ้านาคพิจารณาแล้วก็เห็นจะเป็น
 ความจริง ความจริงนั้นเกิดอยู่ตรงนั้นพอนาค เกิดตรงที่ว่าบางท่านเกิดมาเป็นลูก
 เจ้าพามหากษัตริย์ครอบครองบ้านเมือง บางท่านเกิดมาเป็นลูกเศรษฐีมหาเศรษฐีมี
 เงินทอง นั่งอยู่บนกองเงินกองทองใช้จ่ายไม่รู้จักทนควักดิน แต่แล้วบางท่านเกิดมา
 เป็นลูกยากจนเชียวใจ หาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องก็ยังไม่ค่อยจะพอ แต่บางท่านเกิดมาเป็น

นักปราชญ์เฉลียวฉลาดความรู้อย่างมากมายเป็นเจ้าคนนายคน แต่มีคางข้างท่านเกิดมา
 ทำไมใจเฝ้าแต่คุณหนึ่งไม่ถึงสิบก็มีนะพอหากหนา แต่บางท่านเกิดมามีผิวพรรณ
 วรรณะบุคลิกของสะอาดสะอาดอัน แกมทั้งกิริยามารยาทก็แจ่มแจ่มช้อย พุคจาปรากฏก็
 หยดย้อยมีคนรักคนใคร่มีคนยกย่องสรรเสริญ จะว่าอะไรจะพูดอะไรก็มีคนรักคนใคร่
 แต่บางท่านเกิดมาแล้วมีผิวพรรณวรรณะน่าเกลียดน่ากลัวรูปร่างอัปลักษณ์ แกมยังมีนิสัย
 ใจคอโหดเหี้ยมเป็นนักเลงตัวไม่เป็นโจรผู้ร้าย บางท่านถึงกับปล้นประเทศชาติบ้าน
 เมืองก็มีนะพอหากหนา แต่บางท่านเกิดมาแล้วมีความสามารถสามสิบสองไม่ครบนะพอหาก
 เช่นอย่างนิ้วมือนิ้วเท้าขาดไปหัวโขนงูแหว่งก็มี แต่บางท่านเกินกว่าสามสิบสองก็มีนะ
 พอหาก นิ้วมือนิ้วเท้าเกินกว่าสิบก็มี แต่บางท่านเกิดมาแต่เป็นรายแต่ด้านจิตใจเป็น
 หึง ค่อมไปไหนก็ไปกับผู้หึงมีนิสัยใจคอเหมือนผู้หึง แต่บางท่านเกิดมามีเพาเป็น
 หึงแต่มีนิสัยใจคอเหมือนผู้ร่าเริง ค่อมไปไหนก็ไปหาขี้ขลาด แล้วแกมีนิสัยเป็นนักเลง
 หัวไม่รอบคอบเหลวเมาสุราเล่นการพนันนี้แหละหากหากหนา ขอให้พอนาคจงพิจารณา
 ความมนุษย์คนเราที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่นี้ ไม่ว่าจะมาจากสวรรค์หรือมาจากหิมพานต์
 หรือมาจากนรกทั้งหมดแห่งใดแห่งหนึ่งก็หาไม่นะพอหากหนา ขอมจะมาจากสถานที่
 ต่างกัน เพราะฉะนั้นคนเราที่อยู่ในโลกนี้ย่อมมีกันค้ำข้าง และก็มีความชั่วบ้างปละปน
 คละเกลากันไป บางคนก็เป็นคนดีบางคนก็เป็นคนร้าย บางคนก็สวยงามบางคนก็
 อัปลักษณ์ นี่แหละพอนาคคือกุศลวิบากกุศลวิบากมาแล้วแล้วแต่บุญทำกรรมแต่งรูป
 ธรรมนามธรรม ที่ข้าพเจ้าพูดออกมานี้ก็ได้อีกตามธรรมนะพอนาคคือดวงวิญญาน
 แก่ตอนนี้จะได้อีกกล่าวถึงรูปธรรมนั่นก็คือสังขารร่างกายของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์
 และสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ ที่มีดวงวิญญานมีจิตจิตใจนี้ ก็หมายความว่า
 เป็นรูปธรรมทั้งสิ้น รูปธรรมนั่นก็คือสังขารร่างกาย บัดนี้สังขารร่างกายนี้เกิดขึ้นมาได้
 อย่างไร มาจากไหนใครเป็นผู้ให้มาเกิดหรือใครเป็นผู้ขบแต่ง ฉะนั้นก็ขอให้พอนาคจง
 สงบจิตสงบใจฟังนะ กระผมจะได้กล่าวตามบทคัมภีร์ เวไป คือพระพุทธเจ้าท่านกล่าว
 เขาไว้นะพอนาค อันสังขารของร่างกายของมนุษย์และสัตว์เกิดอยู่ในโลกนี้ ท่านว่า
 ประกอบไปด้วยธาตุทั้งสี่ทั้งสิ้นนะพอนาคหนา ธาตุทั้งสี่นี้ก็ได้แก่ธาตุน้ำธาตุดินธาตุลม

มาดูไฟเสียด้วยกันนะเพื่อนาค ไม่ว่าสัตว์และมนุษย์รูปใดรูปหนึ่งก็ดี ถ้าหากว่าซากมาตุ
 ทั้งสิ้นแล้วไรรมาคูใดมาตุหนึ่งก็ดี สังขารวันนั้นก็อาจจะถึงอัตราน หรือมีะนั้นถึงก
 มระไปเลยก็มีนะเพื่อนาคหนา ก็อนาคทั้งสี่นี้จะต้องอยู่ในภายนะเพื่อนาค มาตุคินก็คือ
 สังขารร่างกายเนื้อหนังมังสาของกนเรานี้เอง มาตุนั้นก็ไคแก่หน้าที่เรารับประทาน
 ถ้าหากมนุษย์และสัตว์รูปใดรูปหนึ่งก็ดี ถ้าไม่รับประทานน้ำสามวันก็คงจะอยู่ไม่ได้นะ
 เพื่อนาคหนา มาตุคินนั้นก็ไคกลมหายใจเข้าออก ถ้าหากสัตว์หรือมนุษย์รูปใดก็ดี ถ้า
 หากว่าไม่มีลมหายใจนั้นก็แสดงว่าตายแล้วหรือมรณภาพไปแล้วนะเพื่อนาค ฉะนั้นคนที่
 ตายสัตว์ที่ตายจะต้องไม่หายใจ ถึงเรียกว่าตายตามแล้วก็เพราะไม่มีลมหายใจ ฉะนั้น
 สัตว์และมนุษย์รูปใดก็ขาดลมไม่ได้ แล้วมาตุไคไคไคไฟในกายไคย่อยอาหาร
 ถ้าหากว่าสัตว์รูปใดก็คิมมนุษย์รูปใดก็ดี รับประทานมาตุไคไปไคถ้าหากมาตุไฟเสีย
 รับประทานอะไรเข้าไปแล้วมาตุไคเราก้ไคไม่ย่อย รับประทานอะไรก็ออกมา เป็นเช่นนั้น
 นะเพื่อนาคหนา ฉะนั้นไม่ว่าสัตว์และมนุษย์รูปใดก็ดี ถ้าหากมาตุทั้งสี่นี้แล้วไรร่อยไคไค
 นะเพื่อนาคหนา แล้วมาตุทั้งสี่นี้มาไคอย่างไรมาจากไหน อันนี้เราพเจ้าจะไคกล่าวให้ฟัง
 ต่อไปดังนี้ะเพื่อนาคหนา คือพระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ว่า ยามเมื่อพระบิดาหรือพระ
 มารดาท่านไคสมกันเมื่อคราวไคแล้ว อาไปมาตุก็อราคุน้ำนี้แล้วไรรจึงไคสอดส่อง
 โดยมีจริง ส่วนบัตวิธมาตุคือมาตุคินนี้จึงจะมายังเกิดเนื้อให้เป็นกายา ท่านก็ไคกล่าว
 เข้าไว้ว่าเล็กนักและหนักหนาเขียวะเพื่อนาคหนา ท่านกล่าวเข้าไว้ว่าเล็กกว่าเมล็ด
 ถั่วและเมล็ดงา หากที่ไคอุปมาเปรียบเสมือนหนึ่งหนอขบไคไค ถึงแม้ว่าจะมีบุคคลหนึ่งหรือ
 ว่าบุคคลไคหยิบเอาขนทรายจามจุรีอันอ่อนละเอียก แล้วเอามาคลุกกับน้ำมันอันดีที่ไคไค
 สะอาด แล้วไคเอามาสลักสลักไคกระจักรกระจาย เป็นฟองฝอยหายประจุแสงพระ
 สุริโยทัย คือแสงพระอาทิตย์ที่ไคสอดส่อง ตามดวงพระกะแตแคลด้วยตาเปล่านั้นหรือ
 ก็ไคไคไคจะเห็น เช่นลอลละอองอันอ่อนละเอียกไคไคไคกว่าปรวมาณู ยากหนอที่ไค
 บุคคลหนึ่งหรือว่าบุคคลไค ท่านหญิงหรือว่าท่านชายหนอที่ไคไคไคไคไคไคไคไคไคไคไค
 ปรากฏ แล้วจึงจะประกอบไปควยเสมพระสุวรรณศรีวิญาณ แล้วจึงจะมาพลัดเอา
 บัญชีนี้ในกรรมพลแห่งพระมารดา ทั้งเป็นลงนาคประจุคังน้ำคังเนื้อ ยาม

เมื่อเจ็จจางระคายคนปนเข้า เป็นก้อนโลหิตนั่นคือก๊อ! เค็ดนั้นขึ้นก่อน ต่ออีกเจ็ดวัน
 แล้วจึงค่อยผ่นผอนเป็นเปลือกสาย ถ้าหากแม่น้ำเกิดมาเป็นรายนั้นท่านกล่าวว่า
 โลหิตหรือเลือดนี้เวียนไปทางเบื้องขวา ถ้าหากแม่น้ำเกิดมาเป็นสตรีหญิงนี้เล่าท่านกล่าว
 ว่า โลหิตหรือเลือดนี้เวียนมาหนอทางเบื้องซ้าย แม้ถึงแต่วันนั้นอันตรายหรือภัยย่อม
 ต่ออีกเจ็ดวันแล้วจึงค่อยผ่นผอนวรรณะ จึงจะมาบังเกิดเป็นกอนมัสสมังคือกอนเนื้อ
 ตั้งหน้าผากนั้นขึ้นก่อนพอแลเห็นเหตุ เป็นดวงนัยเนตรก็อวงตาขึ้นทั้งสองข้างไคล้ม
 เมื่อยกवारีกลมเป็นรูปไข่ แล้วจึงค่อยแตกออกไปเป็นมัจจะสาขารขึ้นทั้งห้าแห่ง พระ
 ธรรมชนเจ้าท่านก็ได้มาตบแต่งให้เป็นรูปกายและอัมพริย์ แล้วพระอภิธรรมเจ้าเจ็ก
 คัมภีร์นี้ท่านก็ได้ตบแต่งรูปสัตว์ทั้งหญิงและชายหนอที่เราท่านทั้งหลายได้เกิดกันมาถ้วน
 หัวทั้งตัวคน แล้วพระสัทธิท่านก็ได้มาตบแต่งดวงตานั้นขึ้นวันอาทิตย์ พระวิภังคท่านก็ได้
 มาตบแต่งหูนั้นขึ้นวันจันทร์ พระธาตุกถาท่านก็ได้มาตบแต่งจมูกนี้ขึ้นมาวันอังคาร พระ
 บุคคลบัญญัติท่านก็ได้มาตบแต่งปากนั้นขึ้นมาวันพุธ พระกถาวัตถุท่านก็ได้ตบแต่งดวงจิต
 นี้ขึ้นมาวันพฤหัสบดี พระมหาปัญญานี้ท่านก็ได้มารักมาบังชีวิต มีสวาพระวิสูตรพระวินัย
 หนอผู้ประเสริฐ ท่านก็ได้มารักมาคมหายใจไปเฝ้าเจ้าอวทุกุทราศรี แล้วพระ
 ปรมัตถ์ท่านก็มาจับวฏฏาทุกสิ่ง แกมพระกถาบาลีท่านได้พรรณนาเข้าไว้ว่า สุพัตถ
 อักโกโกภาชะยาวาตา แล้วก็มาไ้หม้บังเกิดลมขึ้นเบื้องต่ำและเบื้องบน หนอเป็นทาง
 มรรคและเป็นทางผลทางพระนิพพาน แล้วก็มีอาการสามสิบสองดังจะพรรณนาว่า
 อิบัมมัง กาเย เกสา โลมา นขา ทันตา ตะโจ ตะโจ มัตตะ เกปิตตะลุง กรรภ
 ให้เห็นเป็นทุกขังพระอนิจจังอนัตตาทนจะพอนาคเอย แล้วตารกนอยนั้นเล่าเออเจ้าก็มา
 หนทุกขัทรมาอยู่ในครรภ์ของพระมารดา ผินหน้าเข้า กระดูกล้างหลังนี้ของของ ผิน
 หลังเข้าอิงพิงหน้าทองของพระมารดา ประคุดนี้งวาวานรน้อยหนาวหนิฝน เข้าอน
 ทนอยู่ในโพรงไม้คล้ายมันอยู่ในโพรงขัง ก็โลมถึง ถึงขี้และก็ห่อหุ้มด้วยรกนั้นเล่า ก็
 พันค่อนึงทับอาหารเก่าของพระมารดา ก็ระนะเจ้านั้นเล่าหนาก็ขึ้นทูนอาหารใหม่ ก็เข้า
 เข้าหนนคางไว้ทั้งสองข้าง สองกรขวารายของเจ้านั้นคอยประกับประคองเอาสาย
 รกนี้เข้าใส่ปาก แล้วพอกก็คอยคูกักอาหารใหม่ของพระมารดา พอนะเป็นที่เลี้ยง

อาตมาคน เอลหนอพระมารดาแม่ของโง้านนี่หรือก็มาทุกซัณฑ์แสนที่น่าเวทนา นับตั้ง
 แต่แม่วามักมีกรรมเจ้านั้นมาหนอ เอลแม่อีกให้ปันแบ่งก็มอบพื้พุงบารุงกายทุกวัน
 ทุกเวลา ถึงแม้นแม่จะเสพนันโกธนาถรรพส ถ้าหากแม่ว่าสิ่งหนึ่งหรือว่าสิ่งใดหนอ ที่
 มันเฝ้าคร่อนนัยแม่ก็จะถอนอดไม่อาจกิน ด้วยความประศินคิดถึงลูกรักกลัวหนอว่ากลิ่น
 ใสนี้หนอ มันจะระคายถูกพอกูกน้อยในอุทร ถึงแม้นแม่จะนั่งยืนหรือหนอเดินนอนเออ
 แม่ก็ไม่มีความสบาย แค้นว่าแม่นอนอยู่แม่จะพลิกขวาไปหารายนี้หรือก็แค้นะค่อยค่อย
 กลัวกลัวว่าพอกูกน้อยของแม่นี้จะกระเด็น ถึงมันว่าแม่จะนั่งคุกคลุกเขี่ยอนก็แต่พอ
 ประมาเปานกลาง ครั้นแม่นี้จะจจจของอย่างแม็กก็คอยคอยระวังตัว ครั้นจะย่างเท้า
 ก้าวไปให้มันนั่ง วางเท้าหนักหรือก็กลัวแล้วจะเกราสรอย กลัวกลัวว่าพอกูกน้อยของ
 แม่นี้จะปันปนขึ้นหนอในครรภ์ ถึงแม้นแม่นี้หนอจะตารารทางานหนอไม่นานนัก แม่ก็
 กลัวกลัวแต่พอกูกรักในครรภ์ของแม่นี้จะหิวหอบจะระบมจะระกำใจ ถึงแม้นแม่นี้จะ
 อยากรับประทานอาหารที่เคยรับประทานหนอเป็นต้นว่า เด็กหรือร่อนสักเท่าไรเท่าไร
 หนอแม่ก็จะมาละเสียรังรสเด็กและนม แม่หรือก็เฝ้าอบรมกลัวว่าเจ้านั้นหนอจะร่อน
 จะคั่นคั่นอุทรของแม่หนอออกมาให้ปรากฏ เอลแม่อีกจึงอุกสำหยาเอาบาเยนทั้งน้ำคอก
 ไม่หิวขมิ้นสดเอามาบดสลาย ทุบไล่โลมทาที่พระทรวงวงหน้าของพระอุทร เอลแม่
 ก็หวังว่าจะให้พอกูกน้อยของแม่นี้เย็บเย็บอยู่แต่ในครรภ์ เอลนี่แหละนะพอนาคหนา
 พระมารดาแม่ของเรานี้ท่านสู่คนทุกซัณฑ์มาประกับประคอง อุ่มทองลูกหญิงหรือลูก
 ชายก็ยากนักยากหนักเฝ้าวันละพอนาคหนา จนกว่าพระกรรมของพระมารดาแม่นี้จะ
 ไล่ถึงเก่าเดือนหรือสิบเดือนเถอ อันนี้รู้เป็นที่ผิดั้งเกิดของพระมารดา ก็ให้มาบังเกิด
 และกัมมสวาทนั้นก็มาพัตัน ลมอันกล้านันก็เข้ามาพักในครรภ์ ลมกัมมสวาทนั้นหรือก็
 มาพัตัน ทำให้ศีรษะของเจ้าหนนเหลงไปเบื้องว่าง ประคุดหนึ่งหนอว่าตกแล้ว
 มันก็ให้เร็วรวควดชันมันถึงคั่นเสียวสันไปเสียตุกเข่นชน มีอาจนหนอที่พระมารดาแม่
 จะกลั่นหนนหนอเข้าไว้ได้ ไทนแม่อีกยังจะคิดเสียคายหนนไปควยหนนพอกูกรัก เพราะ
 แม่นี้ยังไม่รู้จักหนนว่าเจ้าจะเป็นหญิงหรือเป็นชาย จะก็หรือร้ายแม่อีกยังไม่รู้ เหตุ
 เพราะมารดานี้แม่อีกมาคนทุกซัณฑ์เทเวศรอุดราร้องอยู่ไปมา ปานประหนึ่งว่าชีวิตชีวา

ของแม่หนอจะวายชนม์ แม่ก็มากลิ่งเกลือกเสือกกระแสนเทเวธะ อีกน้ำพระสุธาสเนตร
ไหลลงพุ่มพอง ทั้งปู่ย่าตายายญาติพี่น้อง เขาก็พากันมานั่งล้อมกันอยู่ทั่วหน้า ญาติอีกข้าง
หนึ่งหรืออีกหยิบเอาเบี้ยเข้ามาขายบน ฝั่งปู่ย่าตาตั่วยายตั่วเหยาตั่วเรือนทั้งหลายอย่าได้
มาขัดขวาง แม่ปวดท้องร้องครางอยู่คนเดียว ไค่ถูกขังยามยามคือถูกขังนัยนี้จวนจะคลอด
พอถึงถูกขังยามยามปลดปล่อยก็คลอดออกมา ครั้นเมื่อถึงถูกขังยามยามปลดปล่อย เจ้าหรือ
ก็ไค่คลอดออกมาจากครรภ์ของพระมารดา เห็นหน้าเจ้านี้หนอ เป็นชายงามโสภาค
ปราโมทย์ หวังว่าเราจะได้เข้าโบสถ์บวชโปรดหรือว่าโปรดแม่ แอ่ฝ่ายข้างแม่หมอ
ตาแยแถมมิได้รอช้า แก้รับเอาคำขานนี้หน้าเข้ามาคัสคือเจ้าเข้าไว้เป็นสอง
เปลาะ แล้วแม่หมอแถมก็กระเทาะเอาผิวไม้รวกที่เข้ามาคัสครึ่งสายรก แล้วแม่หมอแถม
ก็ประคัมประคองหยิบยกเอาเจ้าเข้ามารวางเข้าไว้เสียบที่ตรงหน้า แล้วยกบอกให้พระ
บิดาของเจ้าเออพอติดเอาน้ำร้อนมาเอาน้ำร้อนมา ฝ่ายข้างพระบิดา เห็นว่าบุตรเกิดมา
เป็นชายโสภาคสมดังความมุ่งมาดปรารถนา หมอหรือกาน้ำร้อนที่ไค่เตรียมเข้าไว้ หยิบ
ไค่ก็เอามาส่งให้แม่หมอตายแย แหม่ตำแยควาไค่ยกก็เทมารินลงใส่อ่าง แล้วแม่หมอ
แถมก็เอาน้ำเย็นนี้ก็มาเจือจางเสียบแต่พออุ่นอุ่น แล้วยกหมอแถมก็คอยประคัมประคองเอา
พอเนื้อละมุนลงปลั่งซึกสี เสียบให้สิ้นหมดซึ่งมลทิน แอ่แม่หมอแถมก็หาเอาขมิ้นหรือว่า
คินสอพอง เสนออย่างสมัยปัจจุบันนี้ เขาก็ใช้แบ่งฉอนอ่อน เขามาขโคมทาเสียบให้่องใส
แล้วยกเอาเจ้านี้เข้าไปวางไว้ในเมาะที่ปูในกระคัง เวียนสามวนเคาะปากกระคังเสียบ
สามหน บอกผีแม่เรือเมืองล่างเมืองกลางและเมืองบน เวียนกระคังเสียบอีกสามหนหนอ
ว่าสามวันเป็นลูกผีสี่วันเป็นลูกคน ลูกเต่าเหล่าใครรัก็มารับเอาไป แอ่ฝ่ายชายหรือ
วายุญาติกาของพอนาคันนั้นเล่า ปากเขาออกมาเออว่าลูกข้าเองหลานข้าเอง เออ
แล้วยกจัดหาเอาค้ายขาวเอามาจับเป็นเกาเส้นให้เป็นค้ายมงคล แล้วยกมาผูกข้อมือถือ
แขนรับเอาว่า ผูกแขนซ้ายขวามานะพอหนุนหนา ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่ ให้อยู่กะปู่กะยา
อยู่กะตากระยาย ให้อยู่กะพ่อกะแม่จนแก่จนเฒ่า ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร
นะพอหนุนหนา เออเสร็จแล้วยายหรือว่ายากิจักจัดหาเอาผ้าขาว เอามาพับยาวยาว
วางวางอ้อมหัวตัวของเจ้าไว้ เสร็จแล้วก็จัดกาเอาผ้าขาวบางบาง เข้ามามัดโยง

ทาเป็นกระโจมขึ้นทันใด ฝ่ายแม่พระมารดาของเจ้าไม่มีไคอยู่รอรา แม่ก็รีบเข้ามาตั้ง
 อิงถึงไฟเสียมือรอรา รีบกินหยูกกินยาเข้าไว้มือขาดสาย ทั้งยาปียาเลือดหรือว่ายาคุม
 อีกทั้งยาคุมยาสารพัดที่บิดาของเจ้าหามาไว้ เวลานั้นก็อุตธาหิณเสียมือไคขาด แม่
 นั้นทนทุกข์ทรมานอาบนำรอนนอนกระดาน กินน้ำเกลือขมเพื่อที่ว่าจะทนแม่ก็สุดทุกข์
 หวังว่าจะให้มีความสุขถึงแก่ลูกชาย ถงแม้ว่าจะชมหรือว่าจะเฝื่อนแก่ไหนแม่ก็อุตธาหิณ
 กลืนกิน เพื่อหวังว่าจะให้นานมิให้ลูกไคได้มารับประทาน แสบที่จะทุกข์ทรมานลำบาก
 กราวไหนที่จะไม่ยากหนอเหมือนคราวนี้ แม่สู้ทนทุกข์ทรมานเหลือที่ที่ว่าจะทน อาบนำ
 รอนนอนกระดานจนกองเลือดหรือว่ากองหนองอยู่รอบไคจน ถึงแม่แม่นี้จะขยับเขยื้อน
 กว่าอุ้มเอาเจ้า หนอแต่ว่าเมื่อครั้งคราวใดนั้นเจ้าเออแม่เจ้าก็ควาควาแต่เบาเบา
 แล้วแม่ก็ยกเอาเจ้าขึ้นทูนหัวทูนเกล้ากอดเข้าไว้กอดอีกทั้งเบาะหรือว่าผ้าผืนบางก็
 ทาเอามาปกปิดกันซึ่งแดด หังคมทั้งคนแม่นี้ก็ไม่ว่างจะยกหนอเข้ามาถูกต้อง ถึงว่าฝน
 จะตกฟ้าหนอจะร้องแม่นี้ก็กอดเจ้าเข้าไว้อกไคเจ้ากินนม ถึงแม่เจ้านี้จะถ่ายอาวม
 หนักหรือเบาแต่เมื่อครั้งคราวใดนั้นแล้ว แม่พระมารดาของเจ้านี้ก็ไม่ได้ถือ แม่ก็สู้อา
 ผ่ามือของแม่นี้หนอเข้าถูกลาง แล้วแม่ก็คอยประคองประคองเอาเจ้านี้ลงใส่อ่างอาบนำ
 สำอองชำระกายให้ผุดผ่อง แล้วแม่ก็จัดหาเอาขบ้นหรือว่ากินสอพองเช่นอย่างสมัยนี้
 เขาก็ไคแบ่งอ่อนอ่อนเข้ามาขไลมเสียบให้ผ่องใส หวังจะเอาเจ้านี้เข้าไปวางไว้ใน
 เปล หวังว่าจะไคเหนาะให้เจ้านอน นอนเถิดนอนสุขรักแก้วตานอนเสียเถิดลูกยา
 เจ้าบาร้องไห้ นอนเสียเถิดแม่นี้จะไค นอนเสียได้สบายแม่จะไคให้เย็น นอน
 เถิดนอนอย่างอ่อนล้าเคี้ยวเนื้อเย็นของแม่ไคจาง คับนิครา เออนี้ละนะพอนาค พระ
 มารดาท่านไคทนทุกข์ทรมานประคองประคอง อุ้มเองเอาพาจนกระทั่งคลอด คลอด
 แล้วแม่ก็ยังมาทนทุกข์ทรมานประคองประคองประคองประคอง ค้ำคองเจ้ามาอาบนำให้
 เจ้าวันละสามครั้ง ป้อนข้าให้เจ้าวันละสามคืบ ทนทุกข์ทรมานเลี้ยงลูกหญิงหรือลูก
 ชายมากกว่าจะไคใหญ่ โบราณท่านว่าไคจนถึงไคปีไคบวระพอนาคหนา ฉะนั้นเมื่อว่า
 พระมารดาท่านทนทุกข์ทรมานนี้ พอนาคก็ทรงเห็นใจท่านมายัง นี้ก็จัดว่าดีแล้วนะขอ
 นาค พอนาคนี้ก็นับว่าเป็นประเสริฐ เลิกความทุกข์ทั้งหลาย ที่ได้เอากายและเอาใจ

ของพ่อนาคนี้เข้ามาบวชอยู่ในบวรพระสุทนต์สภานา เมื่อจะไต่สวนองค์พระมิตตามารดา
ของพ่อนาคในคราวนั้นแหละนะพ่อนาค ยังไม่สึกสิ้นแต่เพียงเท่านั้นนาค ที่ได้อีกเล่ามา
นี้ก็พอมีขนิมิตมาปานกลาง แต่ต่อไปนั้นพระมารดาถามให้เจ้านาคนี้หลับ ไม่ใช่หลับเคียว
นี่นะครั้นพ่อนาค ก็กล่าวถึงครั้งอดีตโน้นนะพ่อนาค ตอนพ่อนาคนี้ยังเยาว์ขึ้นมาอยู่
เออพระมารดาท่านก็ไต่ประวัติประคอง ได้เอาลูกเข้าใส่เปลไกวกล่อมให้ลูกนอน
เมื่อครั้งโน้นนะพ่อนาค พระมารดาแม่ของพ่อนาคนี้ก็เป็นแม่ที่ดีของลูก และก็มีปณิธาน
ที่ดีของพ่อ เมื่อครั้งว่าเห็นลูกหลับดิบดีแล้วพระมารดาแม่ของพ่อนาคนี้ก็ไม่ไต่ถามว่า
แม่อีกจัดแจงเข้าครัวก่อไฟหุงหาอาหาร จัดหากับข้าวกับปลาไว้มื้อเช้าพระบิดา ที่จะ
กลับมาจากงานนะเมื่อตอนเย็น เออครั้งเมื่อเสด็จสวรรคตเรียบร้อยกิจวัตรประจำวัน
ลูกนั้นก็ยังไม่ตื่น ครั้นว่าพระมารดาเห็นว่าลูกยังไม่ตื่น แม่อีกไม่รู้ว่าอะไรจะพาแต่เท่านั้น
นะพ่อนาคหนางานอื่นก็ยังมิ เพื่อเห็นลูกยังไม่ตื่นนะนี่สิ แม่อีกอุ้มเข้าจัดแจงรีบมัด
กวาดเห่าเรือนเคหะสถาน ตรงไหนมีนกร่างก็รีบกวาดรีบเก็บ ไว้ตรงไหนที่มันไม่
ใส่สะอาดแม่อีกจัดแจงเอาผ้ามาถูมาเช็ด ในกุฏิสะอาดหุ้สะอาดตามเสด็จจากงานพอดี
แล้วพ่อนาคนี้ก็ได้นอนขึ้นมา ขึ้นขึ้นมานั้นพ่อนาคก็กังวลจะยังงาไม่ได้ บรรณการทานนั้นนะ
ใครเมื่อตื่นขึ้นมาเมื่อไร ก็ร้องไห้อย่างเดียวนะ เอนาคหนา คำว่าเมื่อตื่นขึ้นมาแล้ว
เออเจ้าก็ร้องไห้วอนคนนอน แล้วแม่อีกหลอกหลอนไปว่าหลับพอเป็นที่รักใจของพระ
มารดา ถ้าแม่นเจ้าจะดูจะด่าจะเอาเมื่อเข้ามาตื่นที่หน้าอก ถึงแม่นเจ้าจะเอากำบัง
เข้ามาขณะทีเกศา พระบิดามารดาก็มิได้อ้อโกร ครั้นว่าจะคอยหิบบิดตัวโหยกับ
ลูกนั้นก็ไม่มี กิดเสียแต่ว่าจะมีอะไรกินสักนิดหน่อย เออพอหรือว่าแม่นี้ก็สู้ออก ครั้นจะกิน
เสียให้หมดก็กลัวลูกหนอยจะอยาก ถ้ามีน้อยพอแะแม่หรือก็มีได้ไปปาก ถ้าหากแม่ว่า
ของนั้นหนามีมากพอหรือแม่นี้ก็พอได้กลัวทอง พอหรือว่าแม่นี้สู่อีกบ้างรังรองปิดหนอยเอา
ไว้ให้เจ้า คอยวาร์กูกเตาถึงเพียงนี้เรียวนะพ่อนาคเว่ย ถึงแม่นเจ้าจะไม่เสวย
ป่วยเซ็นเป็นไข้ เป็นหวัดไอ พอหรือว่าแม่นี้ก็มารดาใจจะไปด้วยความพิศวาส พอ
หรือว่าแม่นี้จึงรีบไปหาหมอเอายากินหรือว่ายากวาด อีกทั้งยาถ่ายพยาธิสุ่มเข้ามา
สุ่มดูให้หวัดร้าง แล้วแม่อีกฝันยากวาดดวงนะรุ่งรำกอ หวังจะให้แม่ลืมนั้นผอหนอพ

สิ้นสร้าง ขอให้โรคของลูกข้าพเจ้าเบาบางลงและไปลงปอด รอดไปจากปากเพี้ยว
 และปากกา เออเน้แหละนะพอนาคหนา พระบิดาบรรดาท่านรักเราก็คือที่เจ้ารัก
 ปานประหนึ่งว่าหัวอกของแม่นี้จะหักออกไปเป็นสองภาค พระมารดาเลี้ยงเจ้ามายาก
 รีกี้แสนเหลือ ปานประหนึ่งว่ากระดูกและเนื้อของแม่จะออกไปเสียจากกาย โอไอ
 อนิจจาพระคุณของแม่นี้เอ๋ย เจ้าจงตั้งใจทบทวนว่าโปรดพระชนนีนั้นกับพระบิดานี้
 ให้จนได้ อย่าให้เสียที่แม่ไก่อุ้มทอง ประคับประคองเลี้ยงเลี้ยงรักษาเจ้ามาจน
 ถึงเพียงนี้ เออเน้แหละนะพอนาคหนา อันคุณและโทษของพระบิดามารดานั้นท่านสู้น
 ทุกขทรมาน เออสูดศอกตาคับขับตานอนป้อนข้าวไว้ เรามารีกี้วันละสามกบ อามนำ
 ให้เรามารีกี้วันละสามหน สู้ยากจนมาก็เพราะลูกหญิงหรือลูกชาย นึกหลายครั้งหลาย
 คราวเสียดนะพอนาคหนา ลีลาบางครึ่งเงินทองไปก็ เห็นลูกนี้ไม่สบายเจ็บป่วย
 พ่อแม่แม่ก็เฝ้ามาจับปรับทุกข์ เผลอเราครึ่งนิกขึ้นเอาได้ที เผลอที่ดิ้นตรือว่ามีสร้อยมือ
 มีหยองอยู่ ก็ต้องจามาจามองเขานะลูกหนานะพอนาคหนา เอาเงินนั้นมาเพื่อรักษา
 พบบาลให้ลูก หวังว่าจะให้ลูกนี้เจริญเติบโต เออเน้แหละพอนาค มารดาและ
 บิดาทำคุณลาภกตกรากตราบาญกนักยากหนา จมกจะตั้งว่าฐานะของพอนาคนี้เติบโต
 ใหญ่ขึ้นมาไกลเจ็ดปีหรือว่าแปดปี เออฝ่ายข้างพระบิดาหรือว่าพระมารดาก็ยังยินดี
 ยินดีรักใคร่เจ้าเข้าไว้สนิทแนบ หรือหรือว่าแม่นี้ก็ยังอุทิศสาคไปซื้อเอาเสื้อหมวกรอง
 เท้ากางเกงแบบนั้นหนอมมาให้ แล้วก็เอาเจ้านี้ไปฝากคนที่ในโรงเรียน ให้เจ้านี้หัก
 อ่านหรือว่าหักเขียนตั้งแตกออกอกกา สรรบะสระอาสระวิสระอิมิได้หยุดยั้ง อีกทั้ง
 เลขไทยหรือว่าเลขฝรั่งเจ้าก็เรียนรู้อยู่ทุกอันหนา เวอกรันว่าอยู่มานานปีของ
 พอนาคนั้นหรือก็ไวกว้าง เออเจ้าก็มาเรียนหรือว่ามาท่องตั้งแต่นั้นประณมปีที่หนึ่งจนถึง
 ปีที่สี่ เออครั้นเมื่อใดไม่ประกาศนียบัตรดิ้นดีแล้ว เวอพระบิดานี้ก็เห็นว่าพอนาคนี้มีหัว
 ยองแล้ว ว่องไวในการศึกษาเล่าเรียน ก็จึงหันมาปรึกษากับพระมารดาของพอนาค
 นี้ว่า เวอแม่มีงอียดลูกของเราหัวดีหนอ เราสมควรจะยกย่องสรรเสริญให้ไป
 เล่าเรียนยังชั้นมัธยมต่อไป กรันว่าปรึกษากันไก่อแล้ว พระบิดาของเจ้านี้ก็ได้เอาเจ้า
 เข้าไปส่งต่อยังชั้นมัธยม หรือว่าชั้นมัธยมต่อไป เออปัญญาของเจ้านั้นหรือก็ไวกว้าง

เจ้าก็มาเขียนหรือว่าอ่าน อยู่คู่ไค้ทั้งภาาอังกฤษหรือทั้งภาาไทยหรืออีกคำ อีกทั้ง
เลาณานาที่เจ้าก็เรียนไค้ขึ้นทุกวันทุกวันนา จนกระทั่งว่าถึงมัธยมตอนปลาย จน
กระทั่งบัดนี้อายุของเจ้าก็ใหญ่เจริญวัยมาไค้ถึงยี่สิบเอ็ดปีในะปีนี้ เอะเจ้านี้ก็ได้รับ
ตำแหน่งเป็นครูเป็นอาจารย์สอนเด็ก เพื่อส่งเสริมวัยให้ประชาาษฎร์หนอเจริญสืบ
ต่อไป เอะครั้นมาถึงปีนี้พอดีเออไค้มาปรึกษาหารือกัน แ้วเจ้าก็สมควรที่จะอุปสมบท
เป็นสมมุติสงฆ์ ครั้นเมื่อปรึกษากันตกลงแล้ว ฝ่ายข้างพระบิดานั้นหรือก็จึงพาเอาพ่อ
ลูกแก้วไค้ไปยังพระอาราม ประเียงตามไค้ให้เจ้าัดชานนาค จึงจักถวายพานเมี่ยง
พุดบุหรืและหมากไปตามประเพณี แกะระเถรเจ้าผู้นี้ชัฒสาสัย ส่วนพระอนุกรมวาจา
ท่านก็ไค้รักไค้ใคร จึงสอนตั้งให้เจ้าอยู่ในสัมมาคารวะ ให้เจ้าไค้รู้เรื่องเปลือกสรณะ
นี้มรรคผล เอะเจ้าก็มาจาไปไค้ทุกสิ่งอันไม่ชักสน ะรอยว่าเจ้านั้นนอไค้เพื่อแผ่ผา
บาตั้หลายชาติ เอะแต่ยังไม่หนำซ้ำยังไค้ยังคิดเกด เกดเกด หายังพล้ง พระคุณเจ้าจึง
อันไค้เล่าที่จะมาเสมอเหมือนแต่กับบรรพชิตนี้หรือไค้หาบมิไค้ เอะพอนาคเอยขอจงตัด
เยื่อใยนี้เสียให้ขาดเด็ด หน่วงหนอเอนะพระสร้อยสร พะณูตามาณา นี้นแหละหนอ
ก็ออกกองการอันลี้กซึ่งยิ่งกว่าพระมหาสมุทรกันล้าเล็ด ะหาสิ่งใดไหนหนอในโลกนี้ที่จะ
มาประเสริฐเลิศเหมือนตัวของพอนาคในคราวนี้ เอะขอให้พอนาคก็จงมีรัชสวัสดิ์สวัสดิ์
ให้ไค้รุ่งขึ้นสามที ที่มองควช่วยเอาชัย

แะเป็นนายศรีชั้นต้น คุณเลิศนเรงร้างงามโสกา บรรดสร้างไค้ไปควยนาง
มยุรา คุณงามางงามโสภณ แม่างจิตนอประภิน ะกะแะร้างคิดประคัย ก็หนอร้าง
แรมสลัเป็นสร้อยสน คุณันตันดวงพวงจงกล คุณังินพอจะหลนลงเรียวราย พอขึ้นชั้น
สองแมร่องชั้นต้น ก็งาม อกลมมะลินาย นะมีทั้งแกวกองทั้งทองรำไพ ริกัคุณเลิศไค้
ดังระรอย นะคุณเป็นสิรุ่งก็แมคังจะร่วง ิพนอประกัมไว้เป็นสงวระยายอย มังกรคุณแล้ว
คู่หอย แม่โนนเนนพลอยไปตามเนนี้ บ้างเพี้ยวกระวักกันหนอข้างวักเครือวัลย์ บ้าง
แนบกระสันสลัสี บ้างโกมสายชกัวิหนอดันกันนที ะควมแวกสายกริรับลงมา พอถึงชั้น
สามร้างงามไค้บุญลย์ และบ้างสลักเข้าไว้เป็นหุ่นงามเลิดหล้า สุมรรณิกินาบนะบ้าง
คาบนาตา แล้วก็โบกไค้ผาหนึ่งปีกิน บ้างฉีกหนอกระวักบางปากก็กิด แม่นาคาหรือ

ก็รักสุบรรหรือคิน พอไต่หาตีมาคลงจับปาดแขนคิน แบ่นากาหรือก็สิ้นเชิงชีวิต พอถึง
 ฐานสี่เป็นที่เป็นที่ดิน กระแสสินธุ์เป็นฐาน ดูแสนวิเศษจะสุขสนุกสนาน ในโอเอการานระ
 เรียงลม มีหม้อจวนก็หอมมากลามาจาก ก็บ้างผู้คิดบอบางคาทาเสียงขรม บ้างเพียว
 แหวก้วยกินคล้ายลม บ้างก็เพียวแผ่ร่มบังใบบัว พอเดินปิกนาสิหนอท่าท่าจะจิก
 บ้างก็ขยับหลีกลงนอนตัว บ้างว้ายหนีนกกันคอกม้า บ้างก็เฝ้าหัวคงชุกโคคน พอถึงนั้น
 ท่าโอเอการเลิศ ดูแสนสิหนอประเสริฐสถาพร มาความนี้แล้วแก้วโถมด สังวาลย์วิมค
 เวียงวงศ์ จะแกะเป็นสัตว์วิบาก เพียวหลายผากเกิบกอง โคมก่ำยี่โป่งระเนาะหรือ
 ก็ส่งแม่เงียงกรวญ เจ้าจึงนะหรือก็ร้องกรอกรางครลกรีก ทั้งเคื่อนหรือด้อมเคื้อ
 ยามจวน ดูเสียงหยกยอยละหอยละหวาน สุริยาน ว่างก็ควนส่องแสงทอง เจ้ารารดีที่
 หรือก็ตื่นไสยาสน์ แม่ทองอาจไว้อง มาในขงกราบ จวบพาคะนอง แม่โยนแผ่นล่า
 พ้องเขารุดคง จะแกะจะจัก แกะเป็นนางฟ้า ดังเบื่องวารรัก ทั้งผูกเพือนสิ้นทั้งนั้น
 บ้างก็ระวนกันมารุ่นอุรา บ้างจับระบาแล้วราว่าแบบ มารู้จักเตนเทียบแบบเมืองฟ้า
 เกลาคลอเคลียกันไปมา เครื่องสายหรือนี่ก็พากันทุกวัน เจ้าอดคงเออขึ้นเสียงก็
 วาอุอ้ออ้อขยับเข้าที่คืบกัน เจ้าขิมขยับแล้วจิมมันบ้างก็ตำกัน แล้วอมมันยืมว่าในวิบปั่น
 จิมมิจิดจาง ตะเข้ซึ่งแล้วทิ้งเส้นลวด พอเปิดนิ้ว รวดคังกร่างกร่างกลางลุดึง นั้น
 เสียงมันดังเสนาะเสียงเพราะพริ้ง บ้างก็กระถึงปากกรมกรับ โทนทับบ้างก็ขยับทา
 หน่ายุ ปะโชนโชนโชนนาคกรมกรับ เสียงขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยระคุด มีมือขลุ่ยก็คล่องแคล่ว
 เขากับปี่แกวพริ้งเจื้อยแจ้วจับใจ ที่แถมก็พริ้งให้แฉกเถิดานจา ตัวผมก็แยแล้วพอแม่จา
 เจริญทานเข้ามาจะไวไว เข้ามาปะจิดติดใจมัน จะไต่เอารางวัลไปกินกาแซ่ หาก
 แม่พอมแม่ไม่มีพรพิชาหรือก็ถามแต่ กระผมเห็นจะถ่วงน ก็ไต่โดยไม่มีรางวัล นั้นแล

ทรีทรีสวัสถีสุขามล แสนประเสริฐเลิเคิด เป็นมงคลสวัสดิ์ ขอให้พอนาค
 เอาจงทั้งใจทั้ง แล้วก็จะไต่เป็นวิถี เอจะไต่ชวนกันเสียใจถวนดี ในเรื่องการโลภก็
 เปี่ยมลทิน เอรวันพริ้งนี้แล้วหนอพอนาค จะทองควากเออไปเสียทั้งสิ้น แม่พูกเบา
 เมาะหมอนกที่เกยนอนเกยกิน ในคราวนี้จะต้องคืนความอาลัย ในกระทั่งเพื่อนสาว
 เอรและเพื่อนหนุ่ม หนอที่เคยมีสุ่มเล่นวิ่งไล่ แม่เคอเข้าเคยหยอกคนเคยขอกความ

ใน เคยไถ่หนึ่งใกล้ใกล้แม่เคยไถ่จับมือ เมื่อพอจะว่างนี้เข้ามาเป็นนาค นะอย่าปล่อย
ความรักเอาไว้ให้เป็นสื่อ นะจงตัดสวาทก็เสียให้มันขาดมือ พอกว่ายึดต่อเป็นอารมณ์
เพราะพ่อนาคนี้จะกลายเป็นเหตุ เป็นบุตรสวาทเขาเป็นทั้งโลกา หน่อของงั่งใจให้สงบ
อารมณ์ เสียให้มันสมหน่อหวังความรักมา เวลาคิดหาหรือก็มาพร้อมทั้ง ประณ
นึ่งยกมือวันทา แวกล่อมวงเวียนเวียนเทียนข้างขวา หวังจะโมทนาของพ่อคุณ เออ
ทรัพย์สินสมบัติที่พอหาไว้ได้ สะสมเอาไว้เพื่อเป็นบุญคุณ เื่อจงบ่อยใจในการบุญ นะจง
ฝึกถึงคุณบิดามารดา นะจึงรู้ถนอมละม่อมละไป รู้ว่าเ็นรายทองหรือธรรมา เพราะหวัง
เป็นญาติในภพชาติ จึงไต่อดุสสำหรับลอบหนอปรกอง อาบุญ นาคหรือก็มาไต่จนถึงวันนี้
เพราะบารมีตามสนอง อันภพชาตินี้ก็เหมือนชุมทอง น้อยคนจะครองจึงฆ่าใคร เื่อ
จะแนะนำให้จางด แล้วยังจงกานดอย่าเขลอใดค เื่อแรกจะเข้าเ็นไปในโบสถ์ให้
พ่อย่าทำใจเหมือนอย่างตึกทอง นะพ่อย่าเขลอจิกไปฝึกถึงบ้าน อย่าทำงุ่นง่านและ
เกี่ยวทอง จิตพ่อย่าจับไอสิ่งทีจ้อง มันจะพาได้ผดงในเรืองเมียบ ถ้ามันดวงจิตยัง
คิดเสียตาย หากเขาอาลัยต้องส่งเสีย หากเขาไปรักก็ไปรักไปเมียบ ลูกสาวอาเสีย
ยังบ่ถ่มไป ทั้งใจบวเสียเกิดตึกว่า สิกแล้วจะหาไป บ่ได้ หากจะบวเรียนเทศ
วิเศษหาย หรือจะชอบใจทางบาศี หากมันบ่ไป อมทางบาศี ทางหมอนหรือก็มีจริง
จริงนะ หากมันจะไม่อมทางหมอนไม่คี่ สังคหะนะก็บ่จริงจริงนะ หากมันโคจรตาย
แล้วก็เป็นต๋องนวก นิมนต์ไปสาคเราต๋องเอาละ เออเราไต่เงินแล้วก็เป็นต๋องละ
ไกรว่าตะกะก็ว่างเออะ ถึงเราเป็นพระก็พระสนุติ ถ้าหากเป็นพระพุทโธต๋องนั่งเออะ
ทางไหนไต่อัฐนะคอง หากให้เปราะ เรียนไว้เออะเออะคงจะไต่อัฐ หากมันจะเทศน์
มหานเณ ไกรไปนิมนต์ก็อย่าขัด ทำเสียงให้เก็ดถึงเก็ดไต่ได้ค เออเครื่องกัณเณมาคให้
พุงกาง หากมันเสียงก็ถึงโค้งคัง โดยไต่ก็ไต่คังคังเข้าสักคาง ขยับให้มันเค็ดคนะคี่
เมคให้กาง ก็คงไต่ขึ้นต้นบางหนอยจะกิมคฺยเณ เออ เกรานี้เป็นพรรษาแรกต๋องยัง
จิต เพิ่งชินจะโคยนิยม ก็แม่ผู้หนึ่งผู้หนึ่งก็อย่าไต่ฟังคารม เออเรื่องโสมมมันพาโศเล
มันพาดวงจิตเสียหนอให้คิดบิยาย แล้วยะพาหนอกวงใจให้โยกเย มันไม่เป็นเรื่อง

ก็เคยนะเครื่องโคโโก มันจะพาเค้โคอยู่ดักดาน บออย่ากบพระที่เจ้ารู้ เห็นแล้วรวม
หมู่กันเซาบ้าน เพราะปากสีกามันค่อนข้างหวาน ประเดี้ยวก็เอื้อมลูกตาลเอามาให้
มัน หนอยว่าจะชมชนบสีกา นีมีรสโธธาทั้งหวานทั้งมัน ไม่องค์โน้นองค์นี้รู้ก็ว่าของมัน
มาเกิดแย่งลูกตาลมีจานเคี้ยว โอ้อหากโธนพระก็แล้วก็ต้องยังจิต ของนิคินิดที่โน
มันจะพอเคี้ยว ถ้าองค์ไหนกักันที่ทานเคี้ยวเคี้ยว อิกเสียงเกิดเพี้ยวปากแตกไป
เสียเปล่าเปล่า นะมันไม่เป็นเรื่องมันเป็นเครื่องเคอกรวน สู้กินแล้วนอนตื่นแต่เรา
ไปบิจะเผาไฟไหนเข้า เออถิของเราจากของทา เกกมิคพาทหามมองสีกา ห้ามลูก
ตาลแลหนอดลา ไตผาในเสื้อประเดี้ยวจะเกิดเกกรวน ประเดี้ยวจะเกิดหน้างำกัล
จะทาที่ตน เออพอนาคเออยเมื่อพอบวเข้าไปแล้ว อยาเห็นสบายแล้วกันนอนสง นะ
เปดประตูเสียให้มันคง หากมันหลับลงสาบใจ เออเราณ่งผานี้มันเป็นดุง เพราะ
เรามิไคณ่งทางเกนใน เออเจ้าเค้กวัดไวใจไปได้ ประเดี้ยวมันจะบอกใครเข้ามา
แอมดู เราเป็นสงฆ์จะทองทรงสีขา ต้องเรียนภามาตามความรู อยาไปเรียนภาษา
อย่างปลาปลาปูปู เรียนแล้วต้องรูเป็นครูคน หากจะเรียนคากลอนให้ได้อย่างสุนทรภู
ถ้าหากจะเรียนเจ้ารู้ก็ดูอย่างพระสุชน เจ้ากงจะประเสริฐเลิศล้ำ เปี่ยมกว่าชนธรรม
กา นั้นแล

กรที่ศรีสวัสดิ์เคโธทัย ข้าบเจ้าจะขอเชิญขวัญพ่อนาคหน่อพุทธเวไนยอันโคจร
จากไกลไม่ประจางค์ ด้วยว่าแทกอนขวัญพ่อไค้เพียรระเริงหลงแล้วไปในนราวาส
ยอมจะประบาทมัวเมาไปด้วยเหยาและเรื่อน ขวัญพ่อยาไค้พินเพื่อนหลงโลกก็ยเกิดกะ
กาหนด อยาไค้อาลัยในสมบัติสารพัดทุกสิ่งอันอุดม เญิญขวัญพ่อกงนะมาเขยมารมเกรื่อง
สมณบริขารพระการเนตร เป็นคนหนอว่าไทรจีวรอันวิเนสุกประเสริฐ อิกทั้งบาตร
เหล็กเค้เคตกแต่ง อิกทั้งปามก่ามะหยีเขียวเหลืองแกงสุกสะอาด อิกทั้งมรรจรณเครื่อง
ลาดจันวร อิกทั้งเสื้ออ่อนและหมอนอิง ตาลปัตรอิงวาลวิณี อิกหนอทั้งคนที่ด้วยและ
กระโถน อิกทั้งมิดโกนดำใส่รา จอกน้อยปากาเกรื่องกรองน้ำกลองเข็ม ด้วยธรรบ
กรกฐูปเทียนกนกเบญจรงค์ ทุกสิ่งสรรพมรรจงไค้ฉ้นเมิก เญิญขวัญพ่อกงมาเกิดมามา

มา มาคมเครื่องสมณะขวัญเจ้าเอย อย่าได้เจยหลงระเรีงเล่นในแนวหนองคลอง
 แลด้วย โกรกไข่นะโกลกลด้วยจาเลาะธารมัจฉิต์สินธุสนามน้ำใสสะอาด ~แนว
 อโนคาททั้งใหญ่กว้าง เป็นที่เทพดาเกยสาอาววากินอยู่ฉัตร มีกระแสนารากัง
 น้ำแก้วอันแพร่พราย มีทั้งฝูงเต่าและปลาแหวกว่ายในวาริ มสนจะสนุกถึงเคียงนี้
 ก็หาเป็นอนิจจังไม่จริงกาล อันที่ว่าจะจะเป็นแก่นสารมันหรือก็หาบิได้ เชิญขวัญพอง
 มาเกิดมามามา ขวัญเจ้าเอยมาชมหนองสระแก้วนี้ด้วยบริสุทธิสกลสะอาด มีทั้งมัจฉา
 ชาติเต่าและปลา สวรรในชะลาระเรีงเล่น กล่าวก็ก้องกึกนุสามเถรพรหมจารี พอนาค
 เอยสระแก้วนี้ก็เกษมสุขในพระนิพพาน ขวัญเจ้าเอยอย่าได้เลยหลงระเรีงเล่น
 ในที่บรรพตภูหาหิมเวศ กล่าวก็คือประเภททั้งสาบเรื่อโลกีย์ ถ้าหนึ่งแล้วเต็บไปด้วย
 แก้วมณีสีสว่าง ถ้าหนึ่งหรือก็แจ่มกระจ่างจำเริญรุ่งเรือง ภูแสงสุวรรณอันประเทือง
 เกือกอร่าม ถ้าหนึ่งนั้นรี้กงามไปด้วยเงินวันวิจิตรลายอง เชิญขวัญพองมานั่งนิยมนม
 ึ่งถ้ำทองอันอุดม สิ่งทั้งสามกล่าวก็คือไตรปิฎกงามมรุตนี้ เป็นที่พระโยคว่าจอม
 กุลบุตรท่านยินดี ขวัญพองเอยอย่าหนอใจผู้จางประจางองค์ของตระเกรียบมองคั่นขอ
 อย่าเตร็ดเตร่ ภูผเทวเส ในวันรุ่งพุงนี้แล้วเอ็งจะได้ยাত্রาเข้าไปในเขตลอุโบสถ
 อุปสมบทเป็นหน่อเนื้อดินโนรสมพรหมจารี เกือกกว่าจะมีมารนั้นมาย่ำยีให้หันเพื่อน
 พอนาคเวยคราวนี้ก็เหมือนเข้าสู่ธรรมก พองตระเกรียบมองคั่นอย่าเตร็ดเตร่ ภูผ
 เทวเส ในวันรุ่งพุงนี้แล้วพอที่จะยাত্রาเข้าไปในเขตลอุโบสถ อุปสมบทเป็นหน่อ
 เนื้อดินโนรสมพรหมจารี พองเอาพระสัทธานี้เป็นตบารพไปในเบื้องหน้า เอาพระ
 สมบัติอันแน่นหนาเป็นพาหุสำหรับทรงเอาพระวิริยะความเพียรอันมั่นคงนี้เป็นอาน
 นิ่งหลังพาหุ เอาหิริโอตตัปปะอย่างคี่นี้เป็นสัถยเอา ระเบียบาเป็นพระพรคี่ถือต่าง
 อาวุธ เอาพระสมุทัยสมมุติต่างกิลปพร สำหรับจะไถ่เอาธรรมนิกรมิให้เกิดจราจล
 บรรดากรรมสิทธิ์เป็นกุศลจิตมาเป็นทหารแท้ เสี่ยงระเบ็งเร่งเร่งทั้งข้ายขวานหน้าและ
 หลัง พร้อมไปด้วยโยธาวรรบสุจริต มิได้ยอทอดอ้อมป้าจามีศรค้อนฆ้อน พองขับขี่พาหุ
 ราชูไปในทางตรง อย่าได้หลบหลาบดุ่มหลงในโลกย์ ขอให้พองบงจะศรีสวัสดิ์ อย่า

โกเผือกเครื่องของชักควยขันมมาร ขอใหพองจงบวระจนสาเร็จ เป็นพระศรีสรรเพชญ์สุคา
 ญาในอนาคตกาลหน้าโน้นเกิด แอขอใหพอนากะองปี่รัชสวัสดิ์เล็ดสวัสดิ์ สัพพะ
 พุทธภาณภาเวนะ สัพพะขัมมานภาเวนะ สัพพะสัง กานภาเวนะ สัพพาโสทธิ ภาวันตุเต
 ไทโหระงขึ้นสามที่ควยควยเอาชัย

3. บทสวดวิญญาวสาว

กำเปี้ยกขวนญาวสาว : นายแก้ว คิมูล อายุ 72 ปี

สาธุ สักเค กาเม จะ รูปะ กิริยิระระทะเถ จันตะลิกเช วิมาเบ
 ที่เป วัฏฐะ จะ กาเม ตะระวะนะคะหะเน เกณะวัตถุมหิ เรตเต ภูมา
 จายันตุ เทวา ชะคะณะคะวิสะเม ยักชะคันฉัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก
 ยัง มุนิระระวะจะนัง สาละโว เม สุตันตุ ัมมะระวะนะกะโล อะยัมกะ
 ทัณฑา ัมมะระวะนะกะโล อะยัมกะทัณฑา ัมมะระวะนะกะโล อะยัมกะทัณฑา

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ขออ้งเจ็ญสามสืบสองขวนสองไ้นองเจ้า สองไ้นองไท่ทานจุงบาจุมเจ็ญ
 บุปผาเผยบ้านควี่ ปักตุ๊กที่จิดจำ มีตั้งคอกกาเหน็บและคอกคำไ้ เอามาแวกไว้มาก
 นานา มีตั้งสุกัันธำและกาละเกดแก้ว เอามาแวกเจ้าปักธอน มะลิวัลย์ปอนและเกียง
 เกด คอกไม้ไ้เกมเมียงไ้ ควงขาวใสรวกแวค เขาว่าเอกไม้อันนี้หอมแต่จากเมียง
 คน กันว่าปักมาคัม เหมียนบ่มีความตุกยาก หายจาบากตั้งมวค ขออ้งเจ็ญสามสืบสอง
 ขวนสองสะหลือคอบ จุงมาจุมลสคอกไม้ สามสืบสองขวนหมอนหลือหมอนนอง ทานจุง

มามาดี มีทั้งโกจะนะอาหารมีหลายสิ่ง กวดยอดยั้งเหม็นมัน มีทั้งกวนจันทน์และกวนไข
 กวดยกาวใหญ่ลูกกลม มีทั้งเขานมและเขาคมหอ นากะทิลอยภายใน สุกเมคัสถึงขนาด
 มีทั้งเขานมตากและเขานมวาง เขามาแต่งกนกวนनावอย หวานจะจอยจันใจมา
 สามสิบสองชวนสะหลีโสภากั้งกู จุงมานั่งอยู่สิ้นส่าย โภจะอาหารเลยเต็มสะเขียก
 โกหนุมเล็กตัวดี กูหนึ่งมีทั้งไว้ ดั่งเจ้ สามสิบสองชวนสองเจ้าหน่อหลาหน่อไททาน
 จุงมา มา มีทั้งสุกัันโทะกะแ่งไว้ เพียวจักหื้อสามสิบสองชวนเจ้าคองคอกไม้ตาม
 จุงมาสรงสะหลี บังสุกัันโทะกะคี่หอมมาก ขอลังเจ้ สามสิบสองชวนสองแวมเจ้าหาก
 จมเจย มีทั้งเคียงหยองเลยสำพอม มีทั้งป็นจ้องบะแวนหัว มีทั้งหมากปักคาเกี้ยว
 เก้า อันเป็นเคียงหยองเจ้าตีแม่เกยทะลง มีทั้งกู้นโตนและกางแก้ว อันเป็นเคียง
 สิบสองแล้วหากเบ็งป้าว มีทั้งหมาวใส่แขน มีทั้งแวนไต่กอย มีทั้งป็นสร้อยและว่าจัก
 กา ป็น้องคั้งหลายก็พากันมาแต่งพาค้อมแล้ว ขอลังเจ้ สามสิบสองชวนเจ้าสองหน่อ
 แกวเจ้าสองหน่อไทจุงมา มา มีทั้งวิธดาผืนแผ่นผ้า อันเป็นเคียงท่าพะกับองค์ มีทั้ง
 แหวนตาลงสิบสองคอกอย มีบ่นอยมากจุกวัน มีทั้งป้ามันแผ่นปอย เขาพ็นนอยหอมคี่ จวง
 จันทน์มีแ่งไว้ เพียวจักหื้อสามสิบสองชวนสองเจ้ากนกไททานจุงมาตา จุงมาทะลงผืน
 วิธดาและว่าเคียงหยอง มีปากพอมกุงจันมัน ขอลังเจ้ สามสิบสองชวนสองสะหลีสุทรณ
 เบยป็น้อง จุงมาทะลงยังเคียงหยองมามากพอมหากนานา มาเตอะมานายมามา
 เตอะเจ้า มาเตอะสองหน่อหนาสองหน่อไททานจุงบา ตะคียะจียาดีผองแผ่ว ะตุ
 ตะจียโยลาเล็ก หมูป็น้องบังเกิดปิตาธิกุสะลาบ นอกเนี้ยอามเตมกัน หมูป็น้องไป
 กันมานพอม สภากออมอยู่เวียแนเตียน เจาะเส้นป็นเีรบนเกา สามลอบเขามาเป็น
 ธรรมดา ะตุตะจียโยเหลี่ยเลา ซ่าจักเล็กเลา วนรองแถมจาเจ้าสองคี่ ควดยกา
 มีกาวจี อัจจะในวันนีกีมาป็นวันคี่ ป็นวันสะหลีจิบโจกฟ้า ซ่าจักเล็กเลาชวนสอง
 หน่อหลาสองหน่อไททานจุงมา มา แม่นวาสามสิบสองชวนแห่งสองสะหลีโสภาน้อง
 ได้ไปอยู่ในณะเตกตองเหลาหน่อเขาเขี้ยว คัมมีไมเคียวไปแผ่วคอกได้ ขอลังเจ้
 สามสิบสองชวนสองหน่อหลาสองหน่อไททานจุงกันมา แม่นวาสามสิบสองชวนแห่งสอง

ทะหรีโศภานี้อง ไคไปหลงอยู่ในหนแห่งห้องแห่งใดคลาดคงคำ แม่นว่าสามสิบสอง
 ขวนสองสะหลีองค์คำป็นอง ไปตกอยู่หนเล้าหนอนเก้ ขออ้งเจ็ญสามสิบสองขวนสอง
 สะหลีณงว้ยป็นอง จุงเสด็จมาไวไวอย่าจา จุงปากบักปอกหน้า ปักปอกแล้วเล้าหนอ
 คีณา แม่นว่าสามสิบสองขวนสองสะหลีป็นป้าหนอนพอให้ ไคไปเก็บดอกไม้อยู่เล้า
 หนอคงหนา อย่าไปเก็บบุปผามาลาอยู่ในคางคาคเกร้า ขออ้งเจ็ญสามสิบสองขวน
 สองแจ่มเจ้าสองป็นอง คานจุงมามวนจุงมาทะมวด ตังอยู่สะพ้อมอยู่ในคิง แม่นว่า
 สามสิบสองขวนสองป็นอง ไคไปคำอยู่ในป่าเ้งยง กังหมุยงคิงและวู้ววอกเ้า
 ขออ้งเจ็ญสามสิบสองขวนสองเจ็ญเจ้าสองป็นองคานจุงกัณา แม่นว่าสามสิบสองขวน
 แห่งสองทะหรีโศภานี้อง ไคไปอยู่ในน้ำป็นเ้งยงป่า ขวนสิบสองขวนแห่งสองสะหลี
 กัณา ไปอยู่ยงนาป็นเ้งยงเข้า ขออ้งเจ็ญสามสิบสองขวนเจ้าขวนหมอนไทคานจุง
 มามามา วามาเคอะบายนามามาเคอะเจ้า มาเคอะสองหนอเห็นาสองป็นองคาน
 จุงมามามา จุกจุกจียามีป็นทอง น้อหมูป็นองป็นจโนสวีกะ เข่าดูเซตยามคี่ เตะ
 จะปี่เด็ยเล้า ขาจักแบ่งขวนสองป็นองเจ้าตามวรจกา สุกันโหมวอดหล่อแล้ว ใส่
 ผองแผ้วหากลือจีย

สัปะทะสัปะทา สัปะโจคาพชาด สัปะอุมาทวโอินทวาย เคะหปาวาย
 เจ็บไซ้ เคะหซี่ลายเล่งแลงมี เคะหหัวป็นากุกทอง เคะหป็นองมาเลี่ยน เคะห
 ปี่เคะหเก็ณมาตองลาย เคะหยังยายเจ็ยว้าง เคะหปายหลังถูกทิม เคะห
 ป็นลุ่มหลังไหลมา เคะหโนนาไฉ่เข้า เคะหยุเ้าฝากกัว เคะหังวควายตัวก้า
 เคะหจางมาแลนมาจน เคะหกังวลควยดอย เคะหไผ่นอยมาป็นความ น้อตก
 ไปในวันนี สัหสิคิโย อาตติยคองปะตุ สัปะสัฏฐะปาโกงาโก จุงน้อตกไปตามพะ
 อาตติยโกแสนชอก จุงน้อตกไปตามพะจันทรนอภะวักกะวาล จุงน้อตกไปตามพะอังการ
 คีฟ้าเสี้ยงแผ่นคินสุค จุงน้อตกไปตามพะพุกคิงสังก จุงน้อตกไปตามพะหัตคิงหนา
 มัดเกร้า คีพะเจ้าบไวกาสนา จุงน้อตกไปตามพะอุคิยานาคาทยอนหญา ไคคุมฟ้าอุคร
 กุติบ น้อตกไปตามพะลาหุเตศตองแกนเม็ยงไวเฮอร์ สิบป๋อยามาเต้า เก้าสิบป๋อยา

มาใจ เคาะห่เมียบคีนอย่าไคมาถัน เคาะห่เมียบวันอย่าไคมาตอง เคาะห่เจ็บใจปวด
ตอง ทุกขโทกตองอย่าไคห้อมี ล่างจับตบหายไคเพียงแต่ คีหลี่เเกาะ

อวิวาทะ ทั้งวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันปุเาะกิดเฆาหอง เคาจักนำเอาสอง
เจ้านาถนองเฆาสู้เลียนจีย ตั้งแต่วันนี้ห้อยู่วุติฮายไค โลคาภยอันไคอย่าไคมาไค
เเกาะห่เจ็บป่นลอนเย็นหนาวไซ้ ห้อยกจากคิงจากเนียบ ความโศก่าอย่าไคมาสังเหลี่ย
แผงไคเอี้ยกยา ห้อยู่วุติฮานิตา บัดนี้เภาจะกันป้อน ห้อยองเจาอย่าตกขาด
มาคิ ห้อยู่วุติฮากเคียนจุกปี ตั้งสาบิลยาถูกเตา ห้อยกแบ่งกันแตเนอ ทะลามถึงเภา
ตอเตาเงินจิวัง ห้อยเภาไคอุบิฎากปิตามารคาคุณคอกุนนัง จุงเปนกการแกนกาตาน
จุงลาเบ็งเถิงตานเลี้ยงเจาหลา ยากแต่ใจสาางาเย บัดเคียนนี้เจาใหญ่ถึงปัญจะ
โปลาณ เลี้ยงกู ปิตามารคาปอแมเจาอมวักลูก ผูกนปลูกบงเบตงสร้างห้อยเปน บัด
เคียนนี้เจาใหญ่ เตมคน จึงกะทำการมงกลุญชั่วเวีย นอนเมียบรอนซางจวยกันก็คกาน
หาเงินกา ห้อยเภาบิจ้างมาว้าวควายหนาหน้า ห้อยบักแว่นแวนแสนสิ่ง เฆาห้อยตานทั้งสอง
ปากันก็คดสร้าง ห้อยเภาไคเปนเตาภาคจุมฐุ ห้อยไคเคียงกูบอแมผูเภา สะนะสาบัก
ไหลหลังเฆาเปคเปียงแมนา บบกซาดแวงวันยาม บัดเคียนนี้เภาจะแตง ห้อยเปนสาย
กูสร้างชั่วเมียบ จุงมามักผูกไคห้อยคิกกันเสียบ สายชั่วเมียบมักซาดไค สายชั่วเมียบวาห้อย
หันเจาไคยอนวา ฝ่ายผูกมิดขอมืออนาย มัดมือบึงกาบาย มัดมือจายกามขวา ห้อยเปน
ชั่วเมียบกันทะลามถึงเภา ตอเตาเงินจิวัง อยะอะมาจางกูสร้างปายหลัง เภาจัก
เอามาถึงปงบันไว้ให้ เคาะห่เจ็บเปนลอนเย็นหนาวไซ้ ห้อยกจากคิงจากเนียบ ความ
โศก่าเหมียบอันปานเจีย ห้อยกซาดกันตกไปตั้งแวงวันนี้ห้อยู่วุติฮาย ห้อยมีจียจะนะโจค
ไคมาก ทรัพย์สินสิ่งของเงินทองเคียนผา ก็ไคห้อยงาเภาอม ไคหลังมากางเคียนปอ
กอม ห้อยไคหลังเฆาตามบุญ ห้อยเภามียศกว่ากะกุล ค้อยเภามิงมุนจางมาซาฮอย เจม
เงินสาางคานับบันอันลอย ห้อยองเจ้านาถนองไคอยู่แทนเคียน กอนเเกาะ

4. บทช่วยผู้ในการขึ้นเรือนใหม่

4.1 กำหือปอนขึ้นเลี่ยนใหม่ : นายโชน สีอิ อายุ 81 ปี

เออวังโชนตุคืหลิ อัจจะในวันนีกี้เป็นวันดี เป็นวันสะหลีสิทธิโจค

วันนี้เป็นวันโลกขึ้นสู่สมาคม สองอุคมปี่นอง ข้าวักก เกษนสู่ทองเคหา เลิกก้งามยาม
กิดิ คิตักิวิเณ เหตุั้นยังมีเจ้าเคหาพาซ่อม กับตั้งปองบุญปี่นองสุคติทั้งหลาย จึงชนชวาย
กาสุ เขาเคหาหมูอาหาร จึงปักกันตกแต่งลาตูกเณง เอมาวางตั้งไวเป็นเคียงบู
จก จึงไปหาปโคหิตอาจารย์เขา จึงนอมเภาจาขอปอน ว่าสนนี้เกียงแต่ คีหลิ

บัดนี้จากปอนคิจัยโจค ตามกาโลกก้งเนติ ปูตั้งกรี่แต่งไวยาสิ่งใดแต่งมา
หือเป็นคหาภัยโลกอุตมะโจคภัยคิ เลี่ยนหลังปจื่อคุณตะเภาธรฐูมั่ง หือทานเจ้าตั้ง
หลายมีเงินล้านจั่งแสนคว แกวแหวนตำท่อนา เปียฉาเกิกตันใจ หืออุไหลหลังท้าว
หือทานเจายูทางใดเตกาน หือปีปวิวารหลายบนอย ปี่ชาชอยจางมาหมูจัวควาย หือ
เงินคำแกวแหวนหลายแสนสิ่ง สมุหึงใจตน ทานเจ้าจึงไปวานเอาคนมาจ้วยสร้าง
เอาจางไมมาเป็นกุ จางเป็นกิมาคัดแ่งแบ่งปันกุไวเสียง พาพอมูกูกเปียงปิ่นอัน
ไมอันชิตทานเจ้ากัละขวางเสียในป่า ไมพายาทานเจ้ากัละขวางเสียในคอง ไมแก
ไมไฟไมสลัดไคไมจิวไมสำโลง ไมผุงนี้มันเปเมงกน ก้อวาไมกนลมและไมกุดเกา
ทานเจ้ากัละขวางเสียเสียงทุกอัน เสาเฒ่าเกาปี่จ้อวา ตะเจ้ากัแอกลับปะหญู ตน
กวนสองน้นจ้อวาปี่หมายคืบ ตนถวนสามน้นจ้อวาปี่หมายคืบ ตนถวนสี่น้นจ้อวาเอาลูก
สาวเปรยมาไวเป็นเปียน ตนถวนหาน้นจ้อวาเอาใบเถียนมาไวเป็นปะฉาน เหยียนน้น
หากแมนปวิวารหลายมวคมาก ตนหนึ่งน้นจ้อวาแควปะตาลากเกิกกางเลี่ยน ตนหนึ่งน้น
จ้อวาเงินคำเกมเกียนหลายบนอย ตนหนึ่งน้นจ้อวาสรวยสังวาลย์คำคือโลก ตนหนึ่งน้น
จ้อวามหาชนโจคจุมเวบ ตนหนึ่งจ้อวานาสมบักเณมมาฏู ตนหนึ่งจ้อวาอูญจุมบาน ตน
หนึ่งจ้อวามีลูกหลานบนอย ตนหนึ่งจ้อวามีจางมาจาชอยพุมตาดี ตนหนึ่งจ้อวากอง
อมบักิในเลี่ยนเลามีพาพอม สับปะเคียงหยของมกนนานา ตนหนึ่งจ้อวามีมุคิจัดจ่าหลาย

หลาก จ้างมาหากไหลลอม จัวควายค่อมสะอู เป็นเกทุมมาอยู่เต็มถุน เสาทั้งหลาย
มวลงมีมันมีปูนสักหยาก หากเป็นเสาถึงจะจากอย่างก็ ตนหนึ่งจิววามหา...มันมี
ตนหนึ่งจิววามวสัดสะเค้เล็กคำ มีตั้งเสากาอันดูลำไยไค ยาบแม่หมูปูงผี บัดนี้ซากักว
ตามคติ บรรณะวูสีเฒ่าการกับคมวรพอมแจว ก็เราจักบันโจกแกวและปอนดี หื้อตาน
เจ้าทั้งหลายไคอยู่สัดสะเค้กุ่มเภา ถลอดขอมเจ้าทิศา อยู่เคหาบวลงหมู่ใหญ่หนอยกู
จุกคน นั้นจุกจิกมีเพียงแต่ คีหลี่

สัดสะเค้มหาปะพา คลับไคเงินหมื่นกับไคกาแสน ก็มีในวันนี้ เจ้าโตจักเบิก
เคียบ ก็มีวันนี้ เจ้าเหนียจักเบิกนาค ก็มีวันนี้ ปักจักเบิกแสง ก็มีวันนี้ เจ้า
ละแห่งจักเบิกเข้า ก็มีวันนี้ ปุ๊วะเภาจักเบิกบ่าว หลีก ก็มีวันนี้ เด็กอ่อนหนอย
จักก่อเบิกปากหื้อเป็นสะหลี่ ก็มีวันนี้ มหาเรบจักเบิกเล่มเงินเล่มคำ ก็มีวันนี้
ท้าวพญาจักนาเวาเข้าปนาใหญ่ นวมไผ่มากแฉวงหลาย ก็มีวันนี้ พญาผิงลายจักแล
นอน ก็มีวันนี้ เจ้าจักจ้อลูกหลาน ก็มีวันนี้ ลูกลากจะสืห้อยถำเคหาจักแลกลอง
ก็มีวันนี้ ปัน้องจักป้องกัน ก็มีวันนี้ พระนางจักเข้าสู่พระจันทร์ ก็มีวันนี้ สังข
ลาจะมหาสบะ จักไคเข้ากันอยู่ในวัดใหญ่ ก็มีวันนี้ ลาจะหงส์คำจับกอยกา ก็มี
ในวันนี้ พระสังฆคณาจะแลเอาลานเซียธรรมะเจ้า ก็มีวันนี้ กอนเส้าจักเกิด
เป็นแท่งคา ก็มีวันนี้ และตั้งแทมพุทธะก่าละวันนี ยามนี้ไป ปายหน้า หื้อตานเจ้าทั้ง
หลายปันจากป่าปักกะหะเกาะใหญ่ หื้อตานเจ้าทั้งหลายหลีกเว่นปายหนีไป สับปะกัย
ท้าวหาสับปะพยากิว่าวก ก็หื้อตกจาก จุงหื้อกอมซากกับหาย สับปะกัตตึงหลาย
พอมชา ก็นอมหลีกหน้าหนีไป ตั้งโลกาภัยเจ้าว่า รุงหื้อคอยคากไกตน หื้อเจ้าไคอยู่
เลียบนงกันหลังใหญ่ ปุกแควไศกามุง กับสูงมดำ ทางแควพ่าเสมอตา มีตั้งจุฬาสีดาน
ก็สมถูกตานเป็งปอ ปูงจางลือเขาแทบ ขมเจนแวนปุ่นแยง สีวจีแต่งเคียบคอก จานต
นอกแฉวโน ก็หากหมกโสงามเกรว เลียบมางเภาและเลียบโท หัวแม่โยเกียงเลี่ยน
ลูกเถิงเกียนนิมอน ก่าแลกอนตั้งขึ้น แวนปุ่นละควมกรี้ หื้อเจ้าไคอยู่สัดสะเค้กุ่มเภา
สุขเพียงเท่าคิก้า กุมลูกหลานอยู่เคหาบวลงหมู่ใหญ่ ขอยกูจุกคน นั้นจุกจิกมีเพียงแต่
คีหลี่เภาอะ

4.2 ก่อนขึ้นเรือนใหม่ : ฆาตกร โจมา อายุ 66 ปี

เอวังโหนตุลลิส อัจจะในวันนี้ก็เพิ่งได้ วันที่อันวิเศษ สมลิตเศรเสียงไล
อันนักผาดเจ้าหากท้าวบวช ด้วยมาลงฟ้าก็แสง และโศกามีโศกาเศร้าโศก เป็นวัน
สิทธิโชคมหาลากัง เป็นวันปลูกง้าวกันไคลาบ นายแป้นผู้จอมมาร ก็แน่นในวันนี้ ไก่แม่
ตบปีกขึ้นสอนลูก ก็แน่นในวันนี้ แม่นกขี้จิกขี้แ่งลึง ก็แน่นในวันนี้ ดอกตูบานเลียบเมียบ
ก็แน่นในวันนี้ แม่เฒ่าเลียบเมียบเฝ้ากอง ก็แน่นในวันนี้ พระสีกเจ้าขึ้นนอนเสวยลาช
ก็แน่นในวันนี้ นักผาดเจ้าหากเรียนธรรม ก็แน่นในวันนี้ หน่อกุมารลงมาเอาจาด ก็
แน่นในวันนี้ ฝนฟ้าแก้วตกจากฟ้าดลลงมา ก็แน่นในวันนี้ ก็หากเป็นวันม่งกันอันวิเศษ
เหตุนี้หมายมีมุลลิตมา หลานเหลนและลูกเภา ปฐมเภาเจ้าเภา ก็ปีศมบูรณ์เจเน
สัทธาหอมหั้น สมมะนัสจันงามใส จึงได้ตกแต่งถากถางกะจียมีมุลมาก มีตั้งหมาก
เมียบปุ่นปุ่นยา โอตะนะภิกษาหารมียกยิ่ง วอมตุกิงกะทีลี ก้วยอ้อยมีหลายเจียง
บุปผาจาเกียงเป็นปดิวาร จักเอามาปั้นนะตะหวางเป็นตาดึงแกตนตัวหนึ่งชา ว่า
สันนี้เพียงแก่ ก็ลลิส

บัดนี้ตนตัวแห่งชาที่ไคลับเอาแล้ว เสนอทั้งไคแก้วเจ็ดประการ ยินก็ด้วย
ประการสันใด ก็หือสมดังจิตใจหอละทัยแห่งเจ้า อันเป็นเภาเหงาอยู่เก้ง เกหะ
จียะ มังกะละ สิทธิ สุขัง แม่นบุญของหลังจากเภา มีแล้วเลามีแถม ชาจะจิตตนา
อันเจ้า เขาแบ่งเลียบม่งกลหลังวิเศษ หือสมลิตเศรเสียงไล หือลาภาไหลเข้าสู่
พอมตุกิงเจียง

ปฐมัง จะก้าวเมียบเจ้าทั้งหลายเข้าไปในป่า เคนสอดล่าหาเสา บกวรเภา
กัวโกษ มีป่าโมหยังยิบ มีคพมยมีพอมกุ เมียบเข้าสู่กองหนา แวงตุลลิตเข้าออก เลียบ
หาหมอกเบ็งปาว ทั้งกมและยาวมีเมฆ บัหอกกเคบเสียกัน พาวานพันน้ำช่วย สอม
ปี่ใหญ่เอาแกน ที่เป็นตัวแมงกัหือทะเลาก ก็ว่าเสร็จแล้วลากมาหาป่า ต้นไคตาย
ขาวและฟ้าผ่า ก็เอาทั้งกัตุ่มไป ตั้งไม้วางใจและผัวะยั้ง ต้นไคตาฝั่งน้ำและแยงเงา

ไม่เคียดเขาวัวลยักอด ก็คิดเลี้ยกเอาตุ่มวาง ทั้งไขสองนางและของจอมปวก ไก่บวก
 นาสะคะหนอง โกงประซอนและแฉวนถึง จุ่มสิ่งนั้นเอาบา เสาอันคี่นั้นนาเขาจะหายาก
 พาชวานตากัดพัน ต้นโคกนคางและลมออก นบ้วยถอกปลวี่ บักวนคี่เอาเป็นพะโหด
 ตามมูลโลกสืบตามมา ถัดเลี้ยกหาไม้งามก็สะอาก มีอุบาทว์และมลทิน มาจุกไว้เหนีย
 คินคบก กั้นแล้วจึงขอจาวหมไปเอา ลากยังใบและเสาอันวิเศษ มาตามเทกมกเกาะทาง
 ยกจากปางเขายาน ติดตามคานทางยาว มาหลายกาวจับจอด ถิ่นหิวพักรอดเอาใจ
 ละติน คีวะ ปะลัง คีนวันไหนบหยุดหยอน ก็ลา กามัง คอเตาลอดทองกาเม แล้ว
 สันโคเคแถมเล่า ข้าเขาเอาเตามาปักแปง ก็กรักแ่งหื้อคบช่วย กับหน้อยใหญ่
 ลายแ่ง เอาเลี้ยมมาแต่งหื้อเป็นกั๊บ ถิ่นว่าเสร็จแล้วจึงลืบไปหา อวาทะก็สละมา
 เต็กแถม ยะตามแบบภูมิมีวิสัย วิราไหวสออดสง ฐั้นจ้องบนิคยวน แ่งกะแวนจบจาง
 คัดเก้านั้นสินเปียง ป้ายเสาเกียนมักเคี้ยว เค็งกางฉิวคูแวง เอาไม้มาแปงหื้อเป็น
 มอก ชื้อแปงกอกเสมอกัน โยคังยันจ้องช่วย กะกอนไสยของบน แหมบตำจนผ่าหน้า
 งามใจจาป่าวเป็ง บ่หวิดเขินเหลี้ยเสม ปั้นสังเกตมักหนา จตุผาตั้งสี่คี่ทุกคี่กั้นกัน
 ชื้อไผ่มีมอก รำมอกหื้อเป็นจาย แปงเซโลงามแ่ง ท่าสูงแต่เป็งป่าว กะเกี่ยมเสา
 หน้อยใหญ่ เสาปักกลีแ่งจวน เสาตั้งยันกางฉื่อ หักเค็งชื้อหาจ้อง แปงยังกอนแต่ง
 ออก หื้อเป็นมอกอะจิงจกกันพอมจุกอันจุกสิ่ง แล้วจึงหาเอาวันคี่ หาเอาวันคี่ดี วันงาม
 คี่สะอาก วันโลกาวินาศมาสุนไหน ลงคูนใส่ก็บาหมกแมน ลงฟ้าคี่แสงก็เสร็จคี่งาม
 แล้วชาแปงขันหื้อคบแมน หื้อศลาแ่งตามกุน เจ็วจักจุงพิษณุใหญ่ มาขับไล่ผจญผี คัด
 จามือยุบโค พิษณุไลเซจิกชจาย เสกน้ำและทรายผายยายหยาด ค้วยไม้หนาดและใบ
 คั้น สมปอยคั้นผักวิเศษ ผะผายเซตคี่กามัง ยะพดมจุกอันจุกสิ่ง แล้วจึงปากันชุกชุม
 ถอดกอนกุ่มชืดจกอันใหญ่ จาละไลหนูช่วยภัย แล้วจึงแปงไปผะผาย ลวดนาหยาด
 เสมอกัน เกาะกุ่มกาเป็นหม ปุกเป็นกู่ไผ่มัน ใบยาแ่งก่ากาช่วย ยกเสาใส่ชุมผึง
 ไม้มอกคาลอยชืด ชะแ่งคี่คี่แ่งบน เอาชื้อกางจนทางชื้อ หมายกุนคนหยอนส่อคี่หลัก
 หมาย แล้วถมคินทรายหื้อมันแ่ง แปงหลวงแ่งแปง คี่เหล็กกันค้ำแแบ เอากะแลแอบ

หัวแป่ ลางพ่องแนเอาจอนใส่ กั้นฝาโล่เล้งหา บึง ายาก้วยกิมคางมใหม่ ตางลุ่ม
 ไหลทาแปง ตางบนแวงตงถี่ เป้นไ้นี่เซ่เหล็กคำ บกผากางขึ้นใส่ ผากางโล่จกเกีย
 คำนไต่เหนียตกออก สันมุ่ยตอกตีกำ ท้อมันชันกักเค่ง งามเค็ดเง่งนักหนา มตาเกียะ
 จียะบักละ สิทธิ สุชา โทนฤ อุตมั่ง พลัง พิกัง บะเทร้ง กิจะอาบู วัฒนัง มหา
 ลากัง อันยกึง เพี้ยไม้แก้วนึงมีหลาย อันข้าวกักคยบายออกไปตามเซต ควยเสา
 วิเศษมังกิล เล่มหนึ่งนั้นนาหุ้ใจรหันป้อใจวอน เล่มหนึ่งนั้นนา กักกุนหอนมาเปี่ยน
 เล่มหนึ่งนั้นนาคาเกียเบหอนมาโก เล่มหนึ่งนั้นนาบ่นวาวลชัคล้ายกัจะเกิดเป้นตี เล่ม
 หนึ่งนั้นนาจ้อว่าเสรม ตั้งห้า เล่มหนึ่งนั้นนาจาง งามพะเวงหลาย เล่มหนึ่งนั้นนาจัว
 คายคั่นเคมชวง เล่มหนึ่งนั้นนากาบวรวตขาม เล่มหนึ่งนั้นนาขุนนางหันโกไค
 เล่มหนึ่งนั้นนากนบาไปหันกัป้อใจบู เล่มหนึ่งนั้นนาสมบัตินมั่งตาว เล่มหนึ่งนั้นนา
 เฒ่าแล้วกักกุนหมกึ้นมา เล่มหนึ่งนั้นนาบ่าวจาวบิยาโกไค เล่มหนึ่งนั้นนาจาวไคหันมา
 จวยเกีย เล่มหนึ่งนั้นนาจาวเหนียหันมารวยเข้า เล่มหนึ่งนั้นนามีสุขต่อเตาเฒ่ายาว
 จีวัง เล่มหนึ่งนั้นนาจ้อว่าพะจันทรเกียบนอากาศ เล่มหนึ่งนั้นนาจ้อว่าแก้วหยาดฟ้า
 ลงมา เล่มหนึ่งนั้นนาจ้อว่าพะจันทรเกียหันน้ำใจโก นากเป้นเตาใหญ่งามกม เป้นเตา
 มังกิลอันยอ้ง ไคฟ้าจึงบมีไทนอยุ่สุขจับจัน กั้นหลับลูกกึ้นไคเงินและคา บัดนี้เจ้ามูล
 สัตธา ก็ไคหายามวันอันสิวิเศษ สมลิตเคระไหลเลาบ โภทะงามสะอาด เว้นยามเจ้า
 วิบุลลาชได้นางปะภาวดี ก็เม่นยามอันนี้ พุทพเสกเคไคเสวยเมียงยักชีฟ้าแผ่ว ก็
 แมนยามอันนี้ ตนกวยเกวอียากายเป้น เกียกำ กัเม่นยามอันนี้ ตั้งแต่นนี้ยามนี้ไป
 ป้ายหน้า จุงห้อมีเจ้ามูลสัทธาตั้งหลาย ณะจายไปค้ายอายุยถึย้งปีนยาว ลอยขาวมี
 ปาบขวยเขา มีสุขต่อเตาเฒ่ายาวะจีวัง สุขสามปะการอยาโคชาด อยาไคมีอุบาทว์
 และจิงไค ตั้งเคาะห่เกภัยและเขาด จุงบาคสะจากฐไป เป้นคังนาคไฟคัมมอด
 นามูลคอดขับจำการะนุญ ยังกองบุญตานควยไค เหมียนคังลาหุไคพะจันทร สุลิยัง
 โสถิรา วัฒนัง อักถัง อุปลัง อาณานิ้ง กัมมัง วิภาเนตุ สติ สัทธัง อายุวัฒนัง จิช
 สยุกัง มหาเทร้ง ลากะวัฒนัง โทนติ สุยัง วนัง มหาลากัง อายุวัฒนัง ไปจะใจ

จุ้งหื้อไคตั้งกามักกำผาดกะหนา นั้นจุ้งจิกมีเตียงนกกัดก็ กอนเตอะ

ศรีศรี วันที่เป็นวันดี วันสะหลิมะนิกสะไว้กเนียงนอง เงินคาไหลมากอง
 บัญโคคา ขาจักถูกมือเบี้ยงขายเจ้านี้ไว้อยู่กับคน ฝ่ายม่งกนอันวิเศษ ฝ่ายชาวเต็ก
 บลิสุทธิมนุย์หันมโลก คนโนโลกหากคือแปง จักถูกเปกแะแสงกมัน ยาวบั้นป้อปะ
 หมาย จักถูกจางไฟศาลก็อยู่ จักถูกวัวควายตัวคู่กัน จักถูกมือคนก็หายพยาก ฝ่ายเส้น
 นี้นาคีแก้วเจ๊กนาค กะบ่วงบาตแห่งพญา ฝ่ายเจนนานาสิ่งศรีภักย์บาสั่งไร สาวสืบไคมา
 แท้เมียงศักดิ์ลามา ขาจักถูกมือเบี้ยงขวา เป้นบ่อดชวนแกว่แกนไทป้อนีลาคนี้ บ่หื้อ
 ชวนเจ้าไปอยู่กับผีในป่า บ่หื้อชวนเจ้าไปล่าเค็งเง บ่หื้อชวนเจ้าไปหลงมัวเมาเมว
 เล่น บ่หื้อชวนเจ้าไปค้นเตนตกใจ บ่หื้อชวนเจ้าไปแหว่ตางไกในเถียน บ่หื้อชวนเจ้า
 ไปเป็นเปียนกับหมู่วอกกางเผ่าและว่านางนี้ บ่หื้อชวนเจ้าไปเตี้ยทักคอยที้ลี้ทักคอย
 เจียวเขี้ยว ที้ดูเปี้ยวปากฉำ บ่หื้อชวนเจ้าไปกอดจูบในท้องนำจ้อวามหากังกา สามสิบ
 สองชวนเจ้าแม่ไปตกนา ขาจักเอาหิงลงเอนดา ขาสิบสองชวนเจ้าแม่ไปตกนา ขา
 จักเอาหิงลงเอน สามสิบสองชวนแม่กรรมธิการเกิดตอน แม่จูงขึ้นคินมา สามสิบสอง
 ชวนเจ้าแม่ไปเกิดในจันฟ้า ท้าวะตึงสาทสี่กาเลขจันฟ้าตั้งหา สามสิบสองชวนแม่
 กรรมธิการเกิดหลา แกวะวะบวคฟ้า แม่จูงขึ้นคินมา กอนเตอะ ยามพุทธะเสโด
 วรวินาบิง สุธิง สัมมาชิมา

5. บทสุขวิญชา

5.1 กำเขียกชวนเข้า : นางน้อย ลากอ อายุ 69 ปี

สาทุสะเขาเป็นเจ้า เกิดแต่เกามุ่ตนัก เกิดแต่ภักคิมุญใหญ่ ยังมีแม่ไกตัว
 หนึ่งจ้อละเปงจี บำเปงปากมีไคสองลอยแปดเองคี่ เขาจูงลงมาเกิด เป้นพะเค็ก
 โคเก้ ชวนเข้ากูเม็คไคใหญ่ไคสามกำ บัดาโกตาโคตาก มาตากหนึ่งหุงกิน เลี้ยงอินทรีย์
 แม่หมาย บัดาหลกกาไคนา มียาแะแกคนหนึ่งน้นแบ่งบุงเบียบตันแล้ว เขาแกว่เกิด
 กับบุญ ล่นไปอยู่เยียบเหียบ เหลียบไปอยู่เยียบไค ชาติไว้ตัวางบไค ทักค่อนบ้ายสะเค้นไป

ตักกองฟืนกองไฟป่ากว่า บกั้บมารำบไต่ปอสอง ห้ายินหนองนกเกา ป่าใส่จื่อเข้าว่า
นางโพสพ มีไธศาหลกตาหลาก ส้มเสียดเกียกหนอกันแล้วบู้หาย คนตั้งหลายต่ายอยาก
นากันเขาคอเต่าแสนปี มีมหาเศรษฐีหนึ่ง เวียงจันทน์เปิดเอกะโลกว่า ยกไม้ไผ่ขึ้นเบียง
ตา วาถูกชนนางโพสพเวาแม่เอย แลดูเกาแลดูปาย มะม่วงลำไยมะไฟเป็นปวง
มะม่วงหนวยโถมโธหนวยหนอย มะปาวน้ำหวานมะคาลน้ำออย น้ำจัดตะการ มีตั้ง
เขาหนมทมบละเขาหนมคง เขาเชียงเม็กเขาเบ็ดไล่ไล่ อีไล่แดงงา กูขวนมาเนอ
ขวนเข้ากูไปอยู่เมียงเขต สักเขาไปอยู่เมียงนกกอน มันปอนไปอยู่เคนจาง เขาป้าง
เขาปัดสาสี เขาภูคี่ปุ่นออย เม็กนอยงวงดา เขาคีนค่างวงบู้ สู้ห้วยคีนควาย วาย
ควายหัวโตง งวงจางกงแกมเหลียง (กูขวนมาเนอ) มีตั้งมาวใสแสน มีตั้งแควนใส
กอย มีตั้งสรอยสังวาลย (กูขวนมาเนอ) บิ่ดิงแพบือแปต่ายกอน หื้ออียาไปไล่เวน
มาเนอ (กูขวนมาเนอ) เจ้อเขาปิงามะแง เจ้อเขาแปสามเกียน เจ้อเขาก่า
มะเคื่อนอยู่เมียงอ้งหวา อยู่นอกฟ้าเขาเขียว กะอ้อชวนเจ้าแม่มาบิ่ดเป็นเกี้ยว อยู่
ในยังแก้วเบี้ยคำ อยู่คี่หนึ่งคี่เกี้ยว เตะอะ(กูขวนมาเนอ)

5.2 กำเขี้ยกขวนเข้า : นางสอง แก้วสอน อายุ 67 ปี

ศรีศรี วันนีเ็นวันดี ว่าแวนเมี่ยงเข้ายิมกรไ้วความยอด ตอดไ้วทาเตียงแตคี่
หื้อ ของเลากะมีทุกสิ่ง คอกไม่มึงจันท์หอม ของเลามาแต่เกา ว่าเขี้ยกขวนนางบัว
สพเจ้า มาอยู่บุงเขาสาธคำ หิงขานีนาสานกิ่งาบเดบิยนเกา หิงแต่เงินเกาเศรษฐี
หิงแต่เมี่ยงสาอยู่โตลุมน้ำ หิงแต่เงินยาเหี้ยกกาเกี๊ย ก็แถกสานไ้วหื้อ หิงแต่เงินยา
ลี้กั้หื้อสร้างชุมตา หิงแต่เงินยาปิงคำกั้ว่าแมกนึ่งเมา หิงแต่เงิน มะเจ้าเกิดในทองนาง
ลี้ละสา หิงขานีนาหิงมั่งมุนคันทาว หิงรอนขวนเข้ายังนา หิงคักขวนป่ายังบวก หิง
คักขวนหวกยังหนอง ตามสืบของขวนเข้าไปคี่คี่มาตงกว้าง คี่ข้างอิมหนอง คี่กอง
บิ่บขบ ขวนเข้าอย่าไป มะะสาบอยู่โน้น ขวนเข้าอย่าไปเจี้ยกาทูปากเหลียม
มันกบไปเจี้ยมคันทา ขวนเข้าอย่าไปเจี้ยกานกกะจิบ กาบไปลั้งกั้วมันหลอก

ชวนเข้าไปเจอกันจอก กายไปนอกกะกั่มกัน อย่าไปตกขุ้ยยังดินแถมป่าหญ้า
มีมาป็นสูนทองทุกทุกที แด่เตอะ

สาธุสาธุเขาเป็นเจ้า ไปเกิดที่เกาะมุก หนัก ไปเกิดที่กั๊กคัมพูใหญ่ ยังมีแม่ไก่
ตัวหนึ่งชื่อว่าสุริยะบั้งจี ป่าเบ็งป่าลมีมาไคสองแควเป็นล้อยแปดพะองค์ เจ้าจึงลง
ไปเกิด เป็นพะเลศโลเก เขาพาเวรวัณท์เข็กกันเว้ง ต่อเข้าไปเกิดสวนอุทัยาน
ตามนิทานกาวไว เขาเม็คไหะจึงไคเจ็คกำ บดากำดากาก เอาพาดากนึ่งหุงกิน
ป้อเลี้ยงอินทรีไผ่มา ยามนั้นคนทั้งหลาย บได้เวรวัณท์และไคนา ยังมีป่าแะแะญ์หนึ่ง
แป้งบั้งเยียบตันแะว เขาแะวเกิดกั่มมู, เหม่รุนแะนัยเหลี่ยลุนไค หาดไคไคไคไค
ไมคอนเทงไคส-เก้นไป ตกทางไคตกลงไคป่ากว้าง บคี่แมว่าเลาป้อสอง หนีไปอยู่
สะละหนองห้วยเกา ป่าไคไคเขาจ้อวานางบัวสะแะว เขาไคไคป้าจ้อ วานางบัวผัน
มาผันสมเลี่ยกเกียกกันบ่สุหาย ยามนั้นคนทั้งหลาย จึงตายอยากเข้านานนับไคแสนปี
ยังมีภูมุนาแะนัยสุญหนึ่งจบแปด วิเศษตายมามา ไคอยากกินป่าไปเอาขังห้วย ไปลอด
ไคไคไคจะจอยเป็นจำ ยังมีป่านางคาตัวหนึ่ง ก็แะวถึงตัวออกบได้ จึงล่องไคมาก
ป่วงหลวงหลาย จุซาจักตายเสียแะเลาเด วาอันแะวป่ากั๊กจึงไคไปเอาไปเอามาหื้อ
มาถามไคชื่อเอาป่านางคา ของกินไคยังโยก กิณไคไคคากัยบได้ กนเจ็บกินกะไค
คนไคกินกะมีแะง ของกินแป้งเจ้าลูกนี้ บมีไคเคียบ จักเอาเมื่อมาเป็นเจ็ยเข้าไคไค
ไคเป็นเจ็ยเขานา ลวดกายเป็นเขาเม็คหนอย สะยอสร้อยบุญมี ชวนเข้าป้งามแะง
กะหื้อมา ชวนเข้าไปตกขุ้ยยังหงสาอังวะ กะแะมา ชวนเข้ามาอาบ กนไคไคกรามา
อาบนาคอง คนไคหมองมาอาบน้ำขัง อาบไคหนึ่งคองอย่างสามอย่าง

5 3 กาเลี่ยกชวนเข้า : นางราย แะว.อน อายุ 62 ปี

สาธุสาธุเขาเป็นเจ้า เกิดที่เกาะมุก หนัก เกิดที่กั๊กคัมพูใหญ่ ยามนั้นยังมีแม่ไก่
ตัวหนึ่งชื่อว่าสุริยะบั้งจี ป่าเบ็งป่าลมีไคสองแคว มีพื้นล้อยแปดพะองค์ เจ้าจึงลงมา
เกิด เหม่ยนจำเลศงามคี่ ยามนั้นยังมีสะหับเกา ยังมีเม็คเขาไคเจ็คกำ ภูบคี่งาม

ป่านมะเต่า เอาไปสู้เจ้าลือนี่ ที่คอยลีและหนองตอ ลือนี่ออกมาบอกว่า เจ้าพญาอาวิปะตะ
 เขาสะละแตงตาไวทา ลูกนางฟ้าจึกเกิดมาก็มี เกิดกับบุ ก็มีลมหาสาช ท่อลงมาถึง
 ศาสนาพะเจ้า บัดนี้ยังมีเม็ดเขา บอมลงมาดากำ ดิบคาตากันลงมา อีกถึงศาสนา
 พะเจ้า บัดนี้ยังมีเม็ดเขายอมลงมาสวมกำ ยามนั้นเขาบโศกาไคตาก เอาพาดากหนึ่ง
 หุงกิน เลี้ยวอินทรีย์ใหญ่มา ยามนั้นเขาบโศกาวันกาและโกนา ยามนั้นยังมียาเฒ่าแก่
 ญหนึ่ง แ่งbungเขาบตันแล้ว เขาแกวจึกเกิดกะบุ, โสบาเต็มลุนเหนียว เหลียวไปเต็ม
 ลุนโต หาทิไวโค คอนเทงใสแตกสะเด็นไป ตกโถกังคงไซใหญ่กว้าง บกัมมา
 และพอสอง ไปอยู่สี่สะละหนองหนองหอยเกา ว่าอันป่าในนางบังสพเจ้าออกมา จ้อไว้
 ว่าป่าโพยาน โพยานเขยสมเสียจ จักเกียกแควบคาย ยามนั้นยังมีคนตั้งหลาย มาท่าย
 อยากเข้านานับแสนมี ยามนั้นยังมีลูกมหาเสนา ออกมาจับแปดวิเศษด้วยภามา ยาม
 นั้นเขาออกมาหาถิ่นป่ายังหอย ตีนาโหลจึงจำว่า ยามนั้นยังมีป่านางกำตัวหนึ่ง ออก
 มาถูกหิงตวงตึงบได้ มาลองคำไหววมากมวงหลวงหลาย ว่าจูกนี้จักตายเสียแล้วเด
 ว่าอัน ป่ากึ่งจึงมาด้วยเอานางบัวสพเจ้า เป็นมาได้อเอาป่านางคา ของกินล่ำยัง
 โยฯ คนเจ็บกินก็ไคคนไซกินก็มีแลง ของกินบึงยิ่งกว่าแก้ว ลูกนี้มีไทนเหยีย จึงจัก
 เอาเมียเอาไวเป็นเจ้ายาใจ จักใส่หื้อเป็นเจ้ายาใจา ก็มากายเป็นเขาเม็ดคนอย
 แควาเป็นพะยอกสรอยญ มี สามสิบสองชวนเขาบึงางม่ง สามสิบสองชวนเขาแพสาม
 เคียน ก็หื้อมาเนอ สามสิบสองชวนเขากาเลิงเงางวงหลวง สามสิบสองชวนเขาบ่วง
 ไปอยู่บ้านสุคและเมียงสรอย ก็แม่หื้อมาเนอ สามสิบสองชวนเขากาบออยก็ไปอยู่ตงสา
 สามสิบสองชวนเขาพาไปอยู่ลำพูแล เจียงใหม่ ก็หื้อแม่มาเนอ สามสิบสองชวนเขา
 มะแควงกะไปอยู่ตางเหนียว สามสิบสองชวนเขามะเขียก็ไปอยู่ตางไต ก็หื้อมาเนอ
 สามสิบสองชวนเขาคอไล่ไปอยู่บอหว่า ขอบปากกวเขาเขี้ยว คิดเป็นเกี่ยวกับมาสะพุ
 หื้อมาอยู่ป้อมแก้วเยี่ยคาที่เดียวกันนี้ ก่อนที่จะ

5.4 การเลี้ยงขวัญเข้า : นางเกี้ยว เชี่ยวจันทร์แสง อายุ 57 ปี

สาธุสาธุเข้าเป็นเจ้า เกิดที่เกาญุหนัก เกิดที่ตักตัญญูใหญ่ ยังมีแม่ไก่ตัว
หนึ่งชื่อสุริยะคังก็ บำเพ็ญฝาคีไค สร้างหื้อเขากงบาเกิด เป็นพะเลิดโลเก ยังมี
พญาปักโลเซ หื้อเขาลงมาเกิด ในสวนอุตทยาน กำปต่านานกาวัว เม็ดเข้าใหญ่ไค
เจ็กกำ เมื่อนั้นคนตั่งหลาย บดาไคตาบถาไคตาก เอาหาลากหนึ่งหุงกิน เคียงอินทรีย์
มาใหญ่มา คนตั่งหลายบถาหวานกาและโกนา ยังมีป่าแฉกคนหนึ่งนั้นนา กาลังแบ่ง
หลองเขาดันแคว เขาแควเกิดกับบุญ เกมลุนเห็นเอะหลือมาใส่ลุนไค ปาแฉกอดบ
ไค จึงเอาไม้ไคบดตีแตกสะเด็นไป ตกทางไคในกองไฟแดนถา บกึนมาซาปอสอง หัน
ไปอยู่หนองหวยเตา ปาไคว้อเขาวาแมนางโศษ เขาใส่จ้อปาวานางตกถาก ยังมี
ใจหวานสนเสียด ยังมีใจเกียคบลูหยาบ เปนนอกเง้งหลายตาบ อยากเขานานนับไค
แสนปี ยังมีลูกเกรษิกคนหนึ่งนั้นนา ก็ไคมาเวะไปถวญญู ไปหากินป่าในหวย คีนา
ไหลหลิงจวบ หลิงจวบตีมะฉาจีน ยังมีป่าลึงกาคัวหนึ่งนั้นนา ถึมาถูกหินบินออกไค
จึงล่องไหมากหวางหลาย ยังมีป่ากึงกตหมายกวคดู วาฐูกตายแต่แล้วเด จึงไปเตเอา
นางโพสพออกห้อมมา ไคช้อเอาป่าลึงกา จึงเอาไปจาไวเป็นเข้าไค จึงเอามาใส่ไค
เป็นเขานา กายกับมาเป็นเขาเม็ดหนอย มีกะษอดสรอยกายะมูมี มีเต็งสามสิบ
สองขวัญเข้าปึงาบแง มีเต็งสามสิบสองขวัญเข้าแ ความเคือบ ก็ช้อห้อมามา มีเต็ง
สามสิบสองขวัญเข้ากำ ก็ช้อห้อมมาอยู่วง มีเต็งสามสิบสองขวัญเข้าปวงอยู่แกนถาว
ก็ช้อห้อมามา มีเต็งสามสิบสองขวัญเข้าหวา อยู่เมียงยูและเมียงยอง ก็ช้อห้อมามา
มีเต็งสามสิบสองขวัญเข้าสรอยทอง อยู่บอหาวาและเขาเขียว ก็ช้อห้อมามา มีเต็ง
สามสิบสองขวัญเข้าเห็นยวคะเคอหนอเขาเวา ห้อมมาอยู่ยงอยู่เยี่ยเลา กอนเตอะ

5.5 กำไลยกชวนเข้า : นางเบ้ง สีแดง อายุ 56 ปี

สาธุสาธุเขาเป็นเจ้า เกิดแต่หนนายเก็กก็ กระเกิดตีหนักไม้ใหญ่ มีแม่ไก่ตัว
 หนึ่งนั้น จื่อว่าสุลิมะบันจี เบ้งผาส่าล้อยแสนแปดคนแปดพระองค์ เจ้าจึงลงหนอ
 มาเกิด พระเล็งงามคี่สะหลิบเกรา เม็ดเข้านันโต ไคสามกา บทองคำและทองตาก
 พาดากนึ่งหุงกิน เลี้ยวอินทีใหญ่มา ย่าแฉกอยู่หนึ่งวันแปดขุมเข้านันแล้ว เขาแก้ว
 จางมาเกิดกะบุญ ยกเอามาใส่ขุมเหินย เหลี้ยวเอามาใส่ขุมโต หาศีไว้มไค เอาไม้
 ก้อนปายสะเค้นไป ไปตกอยู่ไคอยู่ในเถียนถ้ำ บัดนั้นมา เจ้าหนอป้อสอง ไปตกอยู่ทาง
 หนองศาลาห้วยเกา ป้าจื่อเขาวาแม่มางบัวสพ นางบัวสพจื่อป้าว่าเจ้าสุดทั้ง ไวยาง
 ถัดกันใจหวานส่มเสียดใจเกียดบหาย มีคนหลวงหายบาศายอยากเข้า มานานนักไค
 แสนปี้ ลูกมหาเศรษฐีผู้คี่วิเศษจบเขคนักหนา มาหาถิ่นป่าในห้วย คี้นำไหลจ้อยจ้อย
 ปากุคำก็ป้อเขาดิง ปันตัวออกบไค ก้องไห้หวนหาย ปากังเข้าใจชาวดุก ห่ออ
 จุกไปเสียดสะเต กูจะไปตวยเตเอาแม่มางบัวสพมาหื้อ บำไคเรือเอาปากุคำ ของกิน
 ลำนี้แกวลูกนี้มีร่างเหลี้ยว ก็นแล้วเอาเหินยเอาไว้อับใส่ ปากังจากราคีคี่แต่ใจใจ
 กอยกอยปากุคำ ของกินลำนี้แกวลูกนี้มีทั้งหลาย ข้างเจ้าเขาหนีไปใส่ไว้เป็นเขานา
 กายเป็นเขาเม็ดหนอย พะยอกสรอยบุญมี เขาจุมปีถนองามแ่ง เขาแพหนอสามเกื่อน
 อมเขาบุญเลื่อนเกิดแถมุนแกนดาว ขวนเขาดาวเกิดจากเลาจองแล ขวนเขาคอแคง
 เกิดหนวากไค เมียสามสิบสองขวนเข้ากะมาอยู่ขุมสาังกา มีเค็งเผือกมันน้ำอ้อย มี
 เค็งเลี่ยมล้อยผาขาวคาแคงไว มีเค็งใบเงินใบกา ปีเค็งใบคำและใบหนุน ขาขอจับ
 เอาแม่มางบัวสพ มาอยู่ขุมสาังกา ขามีเค็งเผือกมันเขาตมหม่นหวาน ก็ห้อมมาเคอะ
 หนอแม่มางบัวสพ ถาวาอยู่ทางโคงวักววยจะจวบ เขามาอยู่ขุมขวนกาง มาอยู่ขุม
 สาังกางามงาม มีเค็งสะหลามทั้งล้อย มีเค็งไค เขายมะแคง มีเค็งมะแคงแคงเตา
 ปีเค็งยอกเหล่าทั้งหลาย ก็นอย่าห้อมคกะเจ้ายาวกอยาห้อมเสี้ยง ห้อมไหลหลังลาทั้งมา
 ห้อมนางควันใหญ่กว้าง เสี่ยงซาซาคังผอง เสี่ยงขานองจะลงปะหวาด มีเค็ง
 สะหงาด อายุ วัณโณ สุขัง หลัง

56 คำเปรียบชวนเข้า นางดา ใจใหญ่ อายุ 53 ปี

สาธุสะเขาเป็นเจ้า เกิดแต่เก่านุญหนัก เกิดแต่กัณฐิบุญใหญ่ ยังมีแม่ไก่ตัว
 หนึ่ง จื่อว่าสุลียะเปรมี ป่าเป่งป่าลมิโคสองแสน ป่าแม่เกาะองค์ จึงจะคงมาเกิด
 เป็นพะเลิดโลเก จ้างโลบักเข้างกิดใจต่อ จ้างก้อเอาเขาจ้างเลาเอาชวน อุทธิ
 ยานตามนิตานจางยะไว เขาเม็ดใหญ่โคเจ็ดกำ มากกบตาโคตากโคทำ เอาพาดาก
 หนึ่งหูกิน ยังมีย่าเฒ่าคนหนึ่ง แป้งเปียเขาบดินแล้ว เขาแก้วเกิดกับบุญกับศีล คน
 เปียบเหนียวเหลียวไปใส่เกียโต หาคัไว้มิด เอาเกอนป้ายสะเด็นไป ตกทางดงไฟเอน
 ภา บกัยมา คำเลาปอสอง ไปตกที่ห้วยหินหนองนกเขา ป่าใส่จื่อเขาวานางพะสพเจ้า
 ใส่จื่อป่าว่าไอตกหลกตาหลาง มีความอย่างรอกัน หัวรอกันสมเสียด เกียกอกันบุญหาย
 คนตั้งหลายอดตายวยากเขา ต่อเก่าโคแสนนี้ ยังมีลูกมหาศักดิ์ผู้เฒ่า เปียนจบแปด
 เลาภามา ไปหากินป่ายังห้วย ถิ่นน้ำไหลจึงจอยจอยจำ ป่านางคาถูกหิงดินคั่วหมับได้
 ไปลองไหญ่หลองหลาย ป่ากัถกหมายเสียกฐ วาจุถูกเกไปเตเอา นางแม่พะสพเจ้า
 มา ใส่จื่อป่ากัถนั้นไว้ ป่ากัถไหวลบบำ ของกินลาอังโยะ กินหาพาปหาโศบได้ กน
 ไชกัถก็มีแวง ของกินแบ่งเหมือนแก้วลูกนี้ บมีไผเสมอเหมือน กูสามสิบสองชวนนาง
 แม่พะสพเจ้า นางเขาเจ้าเก่าเขาเหนียว หือมาอยู่ป็นยังในสาาง อย่าไปวนเวียน
 อางว้าง หือมาเขายุงเขาสาาง มาเต็งฝ่ายมังกก กูสามสิบสองชวนมาเขายุงเขา
 สาาง เนอ

5.7 กำเียนกขวนเ้า : นางสวภักดิ์ แก้วทองมา อายุ 51 ปี

ศรีศรี วันนั้นก็เป็วันดี วันนี้อาจักเียกตามกิมทองชวนเข้า แม่อำไปตักอยู่
 ต่แม่พระเจ้าอุลลัน วันนั้นก็เป็วันดี ขาหนอยไคยบเกรไ้สวบชอด ทอดไวทาอยู่เที่ยงแต่
 ค่หลี่ สองเฒ่ามัตกซึ้ง กอกไมมึงจันทนหอม จวงเราบาตเกา เียกนางโมสพเจ้า
 มาอยู่ยงเฮาสางกา หิงขานนาสานก้งามเหมือนเกา หิงแต่เจนเงาเกรบหิงแต่
 เจนเงาเยิงสาวอยู่ไ้ตุมนำ หิงแต่เจนยาเ้งียกถากัถิ ก้แบกสานไวหื้อ หิงแต่เจน

ยาลึกแกกชุมตา ถึงแก่เงินมาจึงดากก็แกหนึ่งเข้า นิมย เว้นพะเจ้าเกิดในท้องนางสี
และสา หิงขานีนาเป็นดังมั่งมุนคันทาว หิงคักขวน แกวังนา หิงคักขวนปายังนวก หิง
คักขวนนวกยังหนอง สามสิบสองขวนเขายาไปตก อยู่กึ่งนาตงกว้าง สามสิบสองขวน
เขายาไปตกอยู่ค้ำข้างฉิมหนอง สามสิบสองขวนเขายาไปตกอยู่คักองฉิมขาว สาม
สิบสองขวนเขายาไปเจาะอยู่ในบรู อายาไปเจียกกา แลปากเลี่ยม มันจะกำไปเจียม
กัณนา สามสิบสองขวนเขายาไปเจียกานกกะจิบ กำไปยังมันยะหลอก สามสิบสอง
ขวนเขายาไปเจียกานกกะจอก กำไปนอกกัเยกเก อายาไปอยู่ยังคันท้อมปาหญา
ห้วมาอย่าจาเร็วไว ก่อนเตอะ

สาธุสาธุเขาเป็นเจ้า เกิดที่เก่าบรูหมัก เกิดที่กักคัมพูใหญ่ ยังมีแม่ไก่ตัวหนึ่ง
จื่อว่าสุลียะปั้งจี ป่าเบ็งป่าลมีบาโคสองแสนสี่หมื่น แปดร้อยพระองค์ เจ้าจึงลงมาเกิด
เป็นพะเล็กใจเก มาเข้าเกิดค้ำสวนออกที่ยาน ทางนิทานกล่าวไว้ว่า ยามนั้นเข้าเม็ดใหญ่
โกเจ็กกา ถึงบ้านลูกเต่า จึงเอาเจ้าลงมาสู่กาน้ำโกตีและदनองต่อ เจ้าถามจึง
ไปต่อถูกว่าเข้าเขาพญาวิสุปะ มีกนทั้งหลายออกมาจะแต่งดาไว้หา พอมหาทุก
จึงจาย ตกที่กายเปดเจือเป็นประคามากับ ลาคัมมาถึงสมัยพะพุทเจ้า ยามนั้นเม็ดเข้า
ใหญ่โตหากา จึงเกิดตามกันลงมา แลวถาสนาพะพุเจ้า ยามนั้นเม็ดเข้าใหญ่โตตาม
กา มีกนทั้งหลายบรรดาและถาตก พาดากหนึ่งพุงกิน เลี้ยงอินทรีย์ใหญ่มา มีกนทั้ง
หลายบรรดาหวานกาและไดนา มียาแะแกญหนึ่ง ย่งเปี้ยเขายคั้นแล้ว เขาแกวเกิด
กะมูกะเกิล ไหลไปเติมคูนเหนียวเหลียมมาเติมคูนโต ก่อนเทงใสสะเค้นไป ตกที่โก
กังกงไฟปากกว้าง หนีไประแควคันทมา หนีไปค้ำสาหนองและห้วยป่าเกา ห้วยคันท
ป่าหือจื่อวานางโพสพ ห้วยคันทป่าหือจื่อวานางไผ่ยาว ปีใจพาสัมเสียด เกียดแล้วกับ
บรูหาย มีกนทั้งหลายต่ายอยากเข้า นานนับโกแสนปี มีกุมมหาเกรษะหนึ่ง จ้างจบเปด
กวยภาษาไปหากินปูปายังนาคหวย คันทาไหลลอลจายว่า มีป่านางกาตัวหนึ่ง ออกมาถูก
หิงปันทับโก จึงมาองไหวอยู่แควมากปวงหลวงหลาย วาจูกักกายเสียแต่ละเก
วาอันแควจึงไปควยเอานาโรยสาแหว ออกมาหือไว้ออเอาป่านางคำ ของอันนี้กิน
ลาบิงโยว คนเจิมกินก็ได คนใช้กินก็มีแวง แม่นกาทป่งแควลูกนี้หาสิ่งบเหลือบ แต่ง

เอาเมียสืบไว้เป็นเจ้าเข้าไว้ ใส่ไว้หื้อเป็นเจ้าเข้านา กายเป็นเข้าเม็คน้อยน้อย
 เป็นพะยอกถว้ยบุญมี ขวนเข้าปิ้งามแง กะหื้อแมมาเนอ ขวนเข้าแพตามเคียน กะ
 หื้อแมมาเนอ ขวนเข้าแกงวงหลวง กะหื้อแมมาเนอ ขวนเข้าอยู่พวงแกนดาว กะ
 หื้อแมมาเนอ ขวนเข้าหาเวียงยักมีเมียงยวง กะหื้อแมมาเนอ ขวนเข้าผอยทอง
 เมียงอยู่ขงหวา อยู่นอกแก้วเขาเขียว ก็หื้อติดเป็กเกี่ยวกัน เนอมาเนอ มาอยู่
 ขงแก้วเยี้ยคา มากินเต็งหมากป้าวหนายกม มากินเต็งเข้าดนมหนวยกอน มากินเต็ง
 นาคาคักโตไลกอย มากินเต็งน้ำออยคักหัวแมมือ "เ็งดขาวใส่แขน มีเต็งหวานใส่กอย
 มีเต็งสร้อยสังวาลย์ น้ำมะกุกส้มป่อย เข้าหมิ่นเคยเอาผิว มีเต็งหิงแห่เบียดไต่ดล้า
 มีเต็งมีดพาดจกเข้ยม กะหื้อแมมาเนอ มากินเต็งไรเมโคญไหนด มากินเต็งไข่ไก่ญเนีย
 มาเต็งผิวเต็งเมียบ กะหื้อมาหื้อโก๋ เอียบกอยนี้ใจใจ เบอกแล้วกะหื้อแมมา เนอ

6. บทสุภาษิต

คำเรียกชวนจำ : นายเป้ง เปรียญ อายุ 70 ปี

ศักดิ์ กาเม จะ รูปเป กิริยิชะระกะเม จันตะลิกเซ วิมาน
 ที่เป วัฏฐะ จะ กาเม ตะวะระนะกะหะเป เกด วัฏฐุมหิ เขตเต ภูมมา
 จายันตุ เทวา อะคะณะละวิสะเม ยักชะยันนิกะนาคา ติฏฐันตา สันติเก
 ยิง มุนีวะระวะจะนัง สาณะโว เม สุณันตุ มัมมะสะวะนะกาโล อะยัมกะ
 ทันตา มัมมะสะวะนะกาโล อะยัมกะทันตา ยิงวะสะวะนะกาโล อะยัมกะทันตา

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต อัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ศรีศรี สวดสะคิมหาปาลาได้เงินหมื่นก้านแสน ก็มีในวันนี้ เจ้าโตมาส่งเสีย

ก็มีในวันนี้ เจ้าเหนียวมาส่งเยียวเข้า ก็มีในวันนี้ ป้อกามาขายแสง ก็มีในวันนี้ จ้าวเกรง
จักเบิกกำแดง ก็มีวันนี้ ไผ่ไค้เงินมากหลวงหลาย ก็มีวันนี้ พระยามังลายจักขึ้นนอน
แท่น ก็มีวันนี้ พระยาเจ้าลูกหลานคึกมา ในวันนี้ ลูกลาภจะสี่ห้อยดำ คุณาเคาเลือก
ลองหากัน ก็มีวันนี้ ปิ่น้องจักต้องเที่ยวหากัน ก็มีวันนี้ ลากจะหงส์จากจับขึ้นต้อง
ผายแอ่วหากัน ก็มีวันนี้ พระเจ้าขึ้นนั่งแท่นเตชะนามรรบ ก็มีวันนี้ พระยาธรรมเจ้า
ไถ่ถอนแท่น ก็มีวันนี้

วันนี้ก็เป็นวันตีวันพระเสริฐ นักชิตทะเล็กก็หมกใส่เบ่ง วันไต่ก็มาคุมหมดปอด
หากเป็นยอกพญาวันเอกอาจ มาชาจักเลือกชวนจางแก้วดางบังปาย ทอมกันมาสะ
อู้หลวงหลาย กวออยยายถวนดี มีตั้งหมากอมกวักวอไป มีตั้งเขาน้ำมะใจหากมี
พำพอม มีตั้งกวออยเหลาหัวเกิดดาบอย มีตั้งจินตมออักหลมแล้วใส่ไว้เหนียน
มีจุกอันตกลึง มีตั้งหมวดหญาเจ้าของดาแดงไว้ทาบชา เงินดามาทใส่ไว้เหนียน
ยาชาวันยาวสี่ลอกปอว่า ผาแดงหน้าตบรอนกัน จึงเอาดางตั้งไว้สองหน้า ชาจัก
เลือกชวนจางแก้วดางบังปาย กันตั้งหลายปากันมาพองเสียง จักเลือกชวนจางแก้ว
ดงละคูปีใหม่มาแล้วจักเลือกกันตามปะเพือ ตามกาภิมา ปอหมอเฒ่า ปอหมอเก่า
ลาคัมมา บัดนี้มาปอหมอกาวจิมิจุณะการ จึงตกแต่งขึ้นเองามสะพุ่มพอมหายาย
กาบกาบตามตัง มีสะพุ่มพอมจุณะการ จักพรรณาขึ้นอันงามสะเหือก จักเลือกชวน
จางเหือกแก้วตังใจจีย เหตุนี้ลูกก็มยจึงจาเลี่ยนมา ปอหมอเฒ่า ปอหมอเก่า ปอ
หมอเก่าชื่อว่าจางโงง จึงไค้ปังก้าวไว้หื้อพำพอม บัดนี้กำปอหมอเฒ่า ปอหมอเก่าหาก
แกนกาสะกัน เป็นกาปดียบหลายพำพอม จักกาควยดบอด้วและหมอตาย ปอหมอหาก
แกนกาตียบแล้วไว้ หมอสะตักสะดาหมอปดียบแก้วกา หมอขายและหมอขัวล้ากั้มา และ
กั้มา และหมोजางมีหนังสือกำคนละเส้น มีจางต่อและคนละตัว มีตั้งจางตางตัวกั้กัน
ทาบไปบาชาก เป็นจางลาตางตัวกั้กัน หันจางเถียนอยู่เหนียนคินหากันหญา หมุหากมีหลวง
หลาย หลกหนอยยาดแวดลอม จางใหญ่อมรักษา ความมรรคาหากันหญา ปอหมอแก้ว
กาตียบจางตอด้วแล้วไว้ จางเถียนคินตกลี้อยู่บโค ปอหมอเฒ่าตียบจางตอด้วทวยไป กั้
ว่าคั้ไนตักอัน เจียกบวงบาคันหากคู้ กั้จามีใส่เภา กั้จวกรวยถูกแขงเบียงจาย

คืนหลัง เจ้าก็มาคืนหนึ่งกับขาด เจ้าก็มาลองออกปากว่าโฮโฮ ยามนั้นหนึ่งปะกำและ
 เจียนวงบาศ ก็ว่าคิดแล้วหลอหมาย เจ้าจึงมีเงาตาตายแก่ณึ่ง เหตุว่าเจ้าได้
 กิ่งตกใจกลัว สันตึงตัวขวางป่านตึงจึกเคียงลมตึง เน้นนั้นแหละสามสิบสองชวันเจ้าลวด
 เลยแตกพุง เหตุว่าไคละคุดต้นตกใจกลัว ในคองไฟเดียนจาง ในปากกว้างคองคอย แม่น
 ว่าจะวนเจ้าไปอวรดทุกชยาก ไคละวากตกใจ ในคองไฟก็แล้ว ชาเลียบแจวแจวหือ
 ขวนจางแกวกา หืออวยหนาหล่อเมียงคน ขวนเจ้าอย่าไปอวยมณฑลปากำ ลิมฝั่งน้ำแม่
 กิงกาเหวหาดหวย คีนาไหลหลังจวยคิมะผาควยจัน หือขวนเจ้าจุงมาสู่แล้วบัน ขวน
 เจ้าอย่าไปอวยในคองคั่นสี่เสน คีวอกเตนและหมูนางผี คีทางคองลีสะงักเจียบบมีไผ่ล่อง
 เลียบหากัน ในคองคั่นมีค้อยู่นัก ขวนหัวก็หือมาอวยหัวถึงสองเสมองาม ขวนหาง
 และขวนแปดอวยปุ่นคูน ขวนหัวก็หือมาอวยหุสะพาคสมป้อ ขวนกอกก็หือมาอวยคองเป้นป่อง
 ขวนคองก็หือมาอวยคองคักวนสม ขวนนมก็หือมาอวยคองเอือกอว ขวนขางก็หือมาอวยขาง
 คักสอง ขวนคักหลายและขวนหางขวนคัก เจ้าไคยาจับเป็นเป้นมอก หือเจ้าไคก็คักปอก
 ไปมา ขวนแขงและเคขวนชา ขวนวงงาและชะมวคชะไทนกวยกวัดแกว หือเจ้า
 มาคูกแหงคูกปาย หือมาพำพอมหมุลวงหลาย แม่นว่าเณตถายเจ้าอย่าไคก็คักคอง
 ไฟเขียว ยามเมื่อยสมเป้นเปรียวมาคูกคอง เจ้าอย่าไคก็คักคองคองแม้นองเจ้าหมือว
 อา เ็งคักมาเมื่อยเคียนแปก เป้าเหลียมมะแมบเป้นชา เจ้าอย่าไคก็คักคองเคียน
 เกา คองปากไมเลาคงหนา จุงหือเจ้าไคก็มาอวยถาบลิมนาและขอกขาน เจ้าอย่าไค
 ก็ยจคานเมื่อยกะตากาน หากมีมาแก้วาลาณเจเนน บละหือเจ้าไคก็กินหืออวยเหนียกิน
 มีคักเหลาคาและแปก เป้นคณแตกกอลุง มีคักหืออวยและหือป่อง เป้นยอคองคักพัน
 เฝีย มีคักเคียเขาชนสึงไม่สอดไปมา แกนเหลาคาจะคูกมออก สมบัตยอแกวไกว
 ไปปุ่นสนุกใจคูกช ตามแม่นาจือสาคร ปุ่นยีนยอนเอือกอว แม่นากวาคงเคียน สม
 เป้งเป้นปากจาง เป้นปากวาคงหนา เคียวไปมาคักคอง มีคักสะละหนอง ของคักคัก
 มีหลายคาน มีคักบัวและป่านหากอวยยังหนอง คูนละอนแกมมีจูกกาแกนคูปาว มีคักป่อง
 คักขาวและจา น้ำไหลออกจากปากถ้ำและคูนคัก เป้นคักคักคักหากมีบไล คองปากมีคักเขา
 เขียว สัตว์เคียนเคียวมีมาก แลคักหากมีหลาย กว้างฟ่านไปคูกกา แป้งฝั่งน้ำลิมคอง

กะตั้งสิ่งส่งและพานป่า มันท้างแควล่าหากิน หันตัวอยู่เหนยขึ้นไล่มา แล่นวทหน้าตา
 ยิง มีทั้งจัวกะตั้งและแลคจาง ฐากวางพานและละมั่ง อยู่กับทั้งเต็มคงไก่อียนกว้าง
 หมอ ภาจางถอดเองา สัตว์ทั้งหลายนั้นา ขอมมะละกาตายควยป็นและสีนาก เปียน
 ปากเอาจันไปกิน ไปขายทางกาลหว่างตามเวียง เหตุั้นเจ้าอย่าเกียใจ ใคไปอยู่
 ในป่าคั้นนเป็นอันตักขาก ลำบากยิ่งถัวเมียงกน เจ้าจุงมาเป็นจางมังกลตัวเอกอาง
 เจ้าจุงมาเป็นจางแกวลาตตัวคิ หื้ออายุเจ้ายันเป็นไปนขนาด เจ้าจุงมาเป็นจาง
 แกวลาตมูนเมียง กอนเตอะ

สะหลีลวดสะคิ จัຍยะมังกะละ อัจจะไวยบ่กเป็นวันคิ วันสะหลีทุกมังกะละ
 อันมะเสริ ลาเลิศสูงเสถียร ปุงนาเคียนตัวหนึ่งมีนา เกิดมาแต่สถานองอาจอัน
 วิเษ เกิดเกาเตตแต่ตันทา คั้นตั้งอุแบกขาตัวองอาจ ไกจัววากุญจจากตัวหาญ เกิด
 แหงทองในเทศทองคี่สามอัน จึงจักณมาโดยคณนัยโลก หื้อไคกินไคทานอยู่สุขสาธา
 ใจ มีจัຍยะสงครามเขมก้า หันขากักณายูยี่ เจ้าของมูนมมาก เงินคากับถึงเต็มสา
 กก็หากสุขยอมมูนมป่านเหงเจ้า คั้งแต่เกาจ้อากะกะสาหันธ์ จึงไคกินไคทานสืบสร้าง
 บักนี้เจ้าของเหงเจ้าไคไคกกแตงทางเกียองล้งการ มีตังตางมิมวลมาก เขาเหลา
 หากหลายสรรพ จินปามมีหลายหลาก กวยออยพากมีมา ทุกกิลามากเมียง มีหอม
 เสียงจึงเป็นขัน มีตังนัจนพนและนาสมปอย ออยหอยหอมกุนานา อุแบกขาเขาจักมา
 คาลวะถัวเหงเจ้า และแบ่งชวนเมียไคไคจะตากรกั และแลฟากบุมที่เจียกเหล็กม
 นอย เอาขึ้นหอยสองฝั่งบึงปาย เจียกตั้งหลายทุกมะลอก ตั้งสายออกแขวนคอ มีตัง
 กอนและชอกา เมียบอไวธาเจ้าเมียกะตากร ทวคี่ตังสาการ สามสิบสองเหงเจ้า
 นอบึงปายตัวแกนกา ก็ลวดจมนจินนาคินคิ ตกคิระวกรวยเขาป่าไม่ววดคินมา ในบับ
 ปะกาหาดห้วยคี่เหวหล้งจวบ ปางางรางแกมป่าไค ป่าเลี้ยวขวยแกมทวาย หมูทะลาย
 เป็นโขกกอง สันสนั่นล่องหมู่เสียงสัตว์ หบิเหมียกคี่ถึงใบ วอดทางไคอยู่ปุ่นถัว เจ้า
 อยาไคเมามัวอยู่ในป่า เจ้าอย่าไปเตียงค้ำอยู่ในป่า ปุงหมู่สัตว์ทั้งหลายมีในป่า หมู
 เปี้ยเปี้ยล่าเต็มไฟ เสียวโคงไปวทหน้า ไปอยู่ทาไคกกันกินตาย เจ้าอย่าเสียวคายใน
 เกียน เป็นเปียนแลคหมูกะตั้ง เจ้าอย่าไปตักขากในหนองป่าไม่ววดคินมา เจ้าจุง

มีจิตจนตานมนอมหมูปุงคน เจ้าอย่าตาตัวเกาโก. ขวนเจ้าจูงมาเสวยโภชนะ
อาหารอันละลิต ตามจาสิทบัลลผ ตามบุญสมปาร. เจ้า ตั้งแต่เกานั้นจื่อว่า สัท
หยาะโน กัจจาณะ กัจจะโน กุญจะโลนาโก วิณินา ภวันตุ เม กวักกาถาญนี้ จุง
จักมีหื้อหายพยาธิ จุงหื้อกอบหายขาดจากสันดาน ขวนเจ้าจูงมากินน้ำใสและหมา
อ่อน ความทุกขอ่อนเสียตัว เจ้าอย่ากลัวไฟและแบะมาใหญ่ มีตั้งเปิดโกและหมุหมา ตั้ง
มาลัวะและขอแขกแบกของชาย ไปชะสึดตามทางทางมะนัด ตั้งหมุและญางทางปะเตศ
ภาษา เขาเตี่ยวไปมาจากกันชวกรช่วยนั้นเนียง สาบสิบสองขวนลวดสะคงคันทกใจ มี
ตั้งบอกไฟมื่นและสีนากกองหนา ตั้งฟ้าผ่าและลมที่ หื้อเจ้าอดขันกัแถวากนสงคาม
ยามคิกาสะมีถวนถูก จักถูกมันยังญจะลาบั้งปาย ทวีตังสาการ หื้ออยู่สุขสาลาญทุก
คาเจ้า คอยราวขวนเขาจึงโดยแลง ญชาจักเบงกาปอทวาย แกเจ้าตัววิเษ จื่อ
วาญจะลาบั้งปาย หื้อเจ้ามาอยู่สุขสบาย ก่อนเถะ

กริกริ วันนี้ก็เป็นวันที่สะหลีเล็ดแล้ว มาว่าจักเรียกขวนจางแกวกา หื้อเจ้า
ชาได้มีอายุยืนยาว เจ้าอย่าไคเอาตัวหนีเจียรจาก หากเป็นอุทามถึบปอ ก็เอาใจ
ออกจากที่อื่นเกยกิน หื้อเจ้าแบ่งใจดีมันเที่ยง อย่าขวมเงียงไปมา เจ้าของแห่งเจ้า
ก็ตาเคียงตั้งไวพอบ มีตั้งโภชนะนะเกียงตอนยวงไว เจ้าอาชวน หื้อเจ้าตั้งหลายปากัน
มากิน มีตัวเลียคานินลาเล็ก ขึ้นณะเสริฐอันเกิดขายกเบียงสวรรค์ ผาแดงก็ป้อว่า
ผาขาวหนาปอขนาด มีตั้งเงินหาบาทใส่ไว้ พอบตั้งผากเมียงปู้เทียน แดงคาใส่
เปียนไว้เป็นภาชนะใส่สะโตกไว้ทา ขออ้งเจ้าขวนแกวกา จุงปากันอายุหนามากิน
กันเถอะ ขวนเคยขวน

โอม สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิกาภัง สิทธิจียะมังคะละ

โอม สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิลาภัง สิทธิจียะมังคะละ

โอม สัมมาธิมา อัจจะในวันนี้ก็เป็นวันที่ ป่เล็ดก็หมดใสเม่ง วันที่ก็มา
หมดปอด เป็นขอดพญาวัน ขาจักเลียบขวนเจ้าตั้งคล้าย หื้อไคมาวันนี ขาจักเลียบ
ขวนจางแกวกา กูลกลางางอน ก็ด้อมมาวันนี ขาจักเลียบขวนจางตั้งหลาย อันเป็น

มั่งกะละ ก็ห้อมมาในวันนี้ ขวนแม่หนอโป้งปาย หลอนว่าโกไปหลงอยู่ในคังไฟป่ากว้าง หลอนว่าไปอยู่จิมจางปู้จิวาเอฉังวณ ก็ห้อมมาวันนี้ หลอนว่าขวนเจ้าไปอยู่ เป็นเปียนจางเฉาปู้สัททนต์ อันอยู่ในป่าหิมะปานตป้าไม ก็เกิดเจ้าคั่นมาวันนี้ หลอนว่าเจ้าไปอยู่ จิมจางป้งปายสามอยู่ทางคังไฟ ก็ห้อมมาวันนี้ เพราะว่าขวนเจ้าไปสะคั่งคั่นตกใจกั้วใจสัน ปางเมี่ยงปู้เฉาพินณกันเอาหนั่งปะกาและป้าส เอาเข้าเขียนผากบ่ยาก เจ้าหากลูกากคน เมี่ยงเจ้าหากโคปัดผากแมตคนแต่เมี่ยงน้อย ยามเมี่ยงแฉวเล่นเล่นไปมา บัดนี้เจ้าก็ได้โคคจากเถียน เป็นเปียนหมู่ฟ่งกบ ทั้งแฉววันนี้ไปฝ่ายหน้า ห้อมขวนเจ้าโคคอยู่กับคน แม่นว้างวักะตึงและแฉกชู หมู่ป้อปี้ป้า ป้าเอาขวนเจ้าแล้วหนีไปโก แม่นว้างสัคว์ในไฟป่ากว้าง ฟ่งหมู่จางเถียนแฉวลาจจะสี้ห์ หมูนางนี้แฉวอกทางบางแฉว มีคั้งนกเกาแฉวและอินทรี นกจุกวะคู้ยัวฉีบาฉาลอง สันนังกองในคัง ยามเมี่ยงท้าวลงโกค้ายามเมี่ยงแฉว หลอนขวนเจ้ามาปั้ง บ้างมันจางมาลองเอา ขวนเจ้าไปอยู่ห้องแดนโก ก็ห้อมมาแล้วไวอย่าจา เพราะว่าป้าเอาพาและขอสับพันเจ็บ เหลียนขนาด ไคคองออกปากขวนคอนป้อลิมหลง อยู่กองคองป้าไม ชาจักเลี้ยกลองเจ้าแทนไทหนอโป้งปาย ชาเลี้ยกเตี้ยหนึ่งแฉว ำเอง สามสิบสองขวนเจ้าอย่าไป เอาใจคำตอย ปางเมี่ยงเจ้ายังน้อยน้อย แฉวเลอะคังไฟ บัดนี้เจ้าได้เป็นจางอยู่ บานเมี่ยงคน บัดนี้เจ้าของแหงเจ้า ก็ตกแฉงยังกาจะนะเคี้ยงพอมมากนานา เขาก็หาขามาเป็นผู่เฉา มาเลี้ยกลองเอาขวนเจ้าจากผู่จะฉาโป้งปาย มาเตอะนายจางแฉว ชาเลี้ยกลองแล้วขวนจางแฉวจุงมา มา กอนเตอะ

อัจจะในวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันสะหลิวขึ้น ลอดปิ่นอะกันนิรา บัดนี้ชาเจ้าของแหงเจ้า ก็โคคกแตงดาเคี้ยงพาพอม เพี้ยจักนอมมาสู่ขวนเจ้า ทั้งหมู่เมื่อนาคี มีคั้งสองคำดีใส่สะโตกถมกอง เจ้าของก็เอากันมาแฉวคลออยู่ยังยาบ หมอด้งหลายจางคู้เลี้ยกหาขวน ก็ว่าดีวันนี้ ป้อหมอเอาปิ่นคู้กันผู่จางกองจางจางเสียไฟ ก็ดีวันนี้ ปู้ดีเมี่ยงไทเขาเกยสอนจาง ก็ว่าดีวันนี้ ฟุ่งจางลายและจางจิงไล มีคั้งทวนไฟจับหน้าผาก ก็ห้อมหายไปในวันนี้ มีคั้งจางหางชอกอนม ปากอำอมฝอย หางปู้ค้อย

และลั่นกาน บังมานและสามหา จ้างตำขาวชี่หย่าน ก็หื้อหายไ้วันนี้ มีตั้งจ้างชว
 คุมชุมฉี่จับหน้าผาก หูหวากและหางบั้งก่อง ก็หื้อหายไ้เสียวันนี้ มีตั้งหางชอนอไ้
 ทอง ลั่นกานปอง ป่อหมอเฒ่ากว่าจางจ้งโล ก็หื้อหายไ้เสียวันนี้ มีตั้งทวนไฟจับสี่ข้าง
 มีชาหนาและแขนง มีตั้งทุเค่งควี้เก่า มีตั้งจ้างตำเขาและฮอนเขา จ้างแกว่งกวยตัน
 ก็หื้อหายไ้เสียวันนี้ ตั้งแต่นี้ไปปายหนา หื้อสามสิบสองวันเจ้าหลาจุงมีแลง ลิตชีกา
 แข็งพามแปะชากีสักญ จุงหื้อไ้กาจูเจ้าของแหงเงา หื้อไ้เงินเคียบดาวเต็มสาง จุง
 หื้อไ้กินโคตานไปปายหนา หื้อเจ้าชาไ้คมีอายุมั่นยืนยาว ไ้ล่อยขาวชวบเข้า จ้ง
 กอยเฒ่าไ้โดยแลง หื้อมีลิตชี่แข็งเกกา ไ้กลุ่มพามบั้งไ้โคปนบ้าน จุงหื้อเจ้าไ้คโดยสุข
 สาลาญอย่าหื้อบิพขาด ยามเมื่อยจักลากชอหื้อเจ้าอย่ามีไ้เยกัย ความเจ็บอย่าไ้คมาไ้
 มากาย ความตายอย่าไ้คมาไ้ แกว่งแทนไ้ทอนอั้งปาย หื้อหมู่หลุกหลวงหลายแทนกั้ง
 หื้อมีหมู่หลังหลวงหลาย เหมียนหมู่จ้วควายเขาเลียบ" จ้างแมเภาอันจื่อว่าแม่โขง
 พะคัตสะปนไ้เภาเป็นเจ้า เลียบแมเภาสับสายมา เป่กรรมคาแมจาง ตัวเอกอ้างชาว
 ปอน ในน่กอนเมียงใหญ่ ไฟฟ้าปากันมาแปลง จ้งไ้จื่อว่าจางโขงเฝือกแก้วแล้งจ้ง
 หาชวน จ้งเอาเขาของทุกอันทุกสิ่ง เหมียนหาหมิงชวนคน พะคัตสะปนควคมีจ้างหลาย
 หมิ่นหลายแสน บ่หาเอาเงินไ้ป้อ ไ้บ่หื้อลากแถมเขาพะลิตกา ตานไ้คกะตำชวน
 จ้างเฝือกโขง เป่นมกนเอกอ้าง ตานจ้งมีจ้างห้งไ้หลมา พะลิตสะดาบไ้
 ะหมาด สัตว์ปากหากมีกัณ ตานยังแบ่งลูกจางเฝือกดาบ จื่อว่าจางเฝือกสืบสายมา
 ตามกรรมคาสืบสร้าง แบ่งลูกจางที่ตานทำชวน จ้งไ้ส่ทุกอันทุกสิ่ง เหมียนหาหมิงชวน
 คน พะคัตสะปนตานลูแล้ว เลียบชวนจางเฝือกแก้วคี่ไ้จ้งจี้ บักนั้นนาชาคี่เลียบชวนจาง
 ห้งหลาย จ้งอยู่บ่ไ้คมามาเคอะกุแกว แมแกวแกวไ้คแบมามา เคอะนายจางแกวมา
 ชาเลียบมาพอมแควบเสลสะไ้หล มากินเขาน้ำไ้จะนะอันไ้คก็อ้มแล้ว ก็หื้อไ้คเ็น
 ฝ่ายแกวไปหาห้วงวงงา กอนเคอะ

7. บทสัมภาษณ์ควาย

กำเอียงชวนควาย : นายเป้ง สีสอด อายุ 72 ปี

ศรีทรี ปู่สังศรีชั่วย่าสังไซ เป็นมาตวยไววาควายดำและควายคอน หื้อคันมัน
ฝันเจือกมัตทอนสอนไถนา กั้นกูว่าชายก็หื้อมึงอกแล่นหา กั้นกูว่าชวาก็หื้อมึงอกแล่นอยู่
กั้นกูว่าอยู่ก็หื้อมึงเซายังจุก กั้นกูว่าลูกก็หื้อมึงยกไปหากิน หนุอาออนและน้ำใส หื้อมึง
มาแล้วไววยาจา มาตังชวนหนาและชวนหลัง มาตังชวนหูทางไกวกวัดแกว่ง มาตัง
ชวนแซงและชวนคั้น หื้อมึงออกใจเตียวคั้นกินหนุอาและน้ำ หื้อชวนเจ้ากามีแสง หื้อชวน
เจ้าแข็งมีมวอลมาก สัตว์บดปากถอยจิกใจการดี ทางปะเวณีมาแต่ไท่ จับเจ้ามาเลี้ยง
ไว่กินแสง กาเจ้าแบ่งและยังถูก หื้อมึงจักเสมอลูกมึงหื้อดี อย่าหื้อถูกโคดาและโคดี
อย่าหื้อถูกมีเวรและหมายมัน อย่าหื้อถูกมีใจหมิ่นสั่น เติบยงค์มัตสติ สัตว์ตัวใดคืเขาก็ยอม
ใจ ยอมบไต่กินแสง ขาจักยั้งแตงกินจิ้นและเล้งค หื้อหายเหยือกแห่งอินที่ ตามปะเวณี
มาแต่ไท่ จับเจ้ามาเลี้ยงไว่เต็มถุน หวังจะโคเป็นกุนไปเมียบหน้า หวังจะโคขึ้นฟ้า
จะเนระปานต์ หื้อมึงออกใจเอากการตอเตากุมเผา สาบสิบสองชวนเจ้าชวนควายเกา
และว่าควายนา ปีกาเตียงเตาปีดิงมะแตงมะเตา หื้อมึงอยู่สุขเตียงเตาปีคา ก่อน
เตอะ อายุ วัฒน ไผ่ สุขัง พลัง

